

שבוע פרשת בהעלותך

(27 May – 2 June 18)

י"ג – י"ט סיון תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליוזר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֵּךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לֵבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַמְּפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבָדְתֶּם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַמְּפַת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימִי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׁרָיִם אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תובות "לה'") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיו.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מות שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֱהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִהִיעָשָׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאֵי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
לְמִבְטָח בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה לְמִבְטָח בְּנִדְבִיכִים: י כָּל־גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סָבְבוּנִי
גַּם־סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סָבְבוּנִי כְּדַבְרִים דַּעֲכוּ כַּאֲשֶׁר קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דְּחִיתָנִי לְנֶפֶל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמוֹת בִּירְאָחִיהָ וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרָנִי יְהוָה לְלִפְמוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹדֶךָ כִּי עָנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֲבֹן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים הֵיחָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הֵיחָה וְאֵת הָיָא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגְלָה וְנִשְׁמַחַה בּוֹ: כה אֲנִי
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה תַּצְלִיחָה נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבָתִים עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמוֹךָ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אגרות קודש

ב"ה, א' סיון, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מט"ז אייר, ומובנת התמי" על כתבו אודות חלישות וכו' וביחוד בזמן דספירת העומר שענינה קובץ על יד יום על יום (וכידוע הדיוק שאין אומרים יום שני כי אם שני ימים, כי גם יום הראשון בתמימותו צ"ל) והרי ככל המצות גם למצוה זו ענינה להמשיך מתוכנה על כל השנה כולה וק"ל. וכיון שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, בודאי שבכך האדם הוא וביכולתו.

לפלא ומצער, אף שדרכו הוא שאין מזכיר מפעולתו בעניני שידוך והרי גם בזה ציווי מוחלט בתורתנו תורת חיים ולא עוד אלא שנקודה נוספת גם על הנ"ל שזוהי מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים.

ויהי רצון שבעמדנו בראש חדש השלישי, והתחלת מתן תורה (עיי' תו"א ד"ה בחדש השלישי ובהוספות לתו"א שם) הנה יתוסף בסייעתא דשמיא בהנ"ל ובהענינים אודותם כותב במכתבו שצריך לס"ד, ותיכף ינצל הסיוע גם לענין השידוך וסו"ס יבוא לידי פועל ולידי גמר בשעה טובה ומוצלחת.

ברכה לבשו"ט ובלשון הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

מפתח כללי

מסכת זבחים עם ביאורים	(כג)	סדר הנחת תפילין	ב
מדף מד עד דף נ	רכד	מזמורי תהלים קיז, קיח	ג
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה בהעלותך את הנרות	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כד	שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון ה'תשמ"ח	ה
אדמו"ר הזקן	רנד	שיחת יום ב' דחג השבועות ה'תשס"י	ד
שולחן ערוך הלכות לולב	כה	שיחת יום ב' דחג השבועות ה'תשמ"ח	ה
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנד	שיחת שבת פרשת נשא, י"ב סיון ה'תשמ"ח	ו
לקוטי תורה	כו	שיחת ליל ט"ו סיון ה'תשמ"ח	ז
אדמו"ר הזקן	רנו	משיחות ש"פ בהעלותך, י"ט סיון ה'תשמ"ח	ח
שערי תשובה	כז	לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח	ט
אדמו"ר האמצעי	רסה	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	י
מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	כח	ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	יא
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסו	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך	יב
תורת שמואל תרל"ב	כט	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך	יג
אדמו"ר מוהר"ש	רסז	שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך	יד
שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	ל	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יז
אדמו"ר מוהר"ש	רסז	לשבוע פרשת בהעלותך	יח
ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	לא	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בהעלותך	יט
אדמו"ר מוהר"ש	רסח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	טז
ספר השיחות ה"שית-תש"א בלה"ק	לב	שיעורי רמב"ם	
אדמו"ר מוהר"ש	רעא	ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בהעלותך	יז
אגרות קודש	לג	פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהעלותך	יח
אדמו"ר מוהר"ש	רעד	ספר המצוות לשבוע פרשת בהעלותך	יט
ביאורים לפרקי אבות פרק ב	לד	נביאים וכתובים	כ
חומש לקריאה בציבור	לה	ישעיה פרק סג-סד, שיר השירים פרק א	ריב
קריאה התורה למנחת שבת-קודש	לו	משניות – מסכת נדרים	כא
לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך	לז	ביאור קהתי	ריד
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	לח	עין יעקב מסכת תענית	רכב

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ב"יום" שלה, כי הארת החדר קיימת בכל המידות, ויש עבודת ה' 44
מֵאֲהָבָה לה' מתוך צימאון עז הבורח כְּרִשְׁפִי אֲשׁ [גְבוּרָה שהיא מידת 45
הדין כאש השורפת], ויש עבודת ה' עַל־יְדֵי תוֹרָה קו הַמְמַצֵּעַ 46
שהוא שילוב של 'חסד' עם 'גבורה' [היא עבודת ה' במידת תַּפְאָרַת], 47
וְיֵשׁ עַל־יְדֵי נִצְחוֹן והתגברות על 48
מניעות והפרעות בעבודת ה' [נִצְחָן], 49
וְיֵשׁ עַל־יְדֵי הוֹדָה שהאדם מודה 50
לאלקות גם כשאין לו השגה ורגש 51
[הוֹדָה], וּמַסִּים במאמר הנזכר 52
ב'לקוטי תורה': וְכֵן יֵשׁ עֲבוּדָה 53
עַל־יְדֵי הרגשה של הַתְנַשְּׂאוֹת 54
וְכוֹ' וְיֵשׁ עַל־יְדֵי הרגשה של 55
שְׁפָלוּת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, 56
שְׁשֵׁמִי הַמְדְּרָגוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת 57
(הַתְנַשְּׂאוֹת וְשְׁפָלוּת), שְׂיִכּוֹת 58
לְסַפִּירַת הַמַּלְכוּת, אֲלֵא שְׁכֵמוֹ 59
שְׁזָה בְּסַפִּירַת הַמַּלְכוּת 60
לְמַעַלָּה, בַּלּוּקוֹת, הֲרִי סֵדֵר 61
הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת של הדרגות השונות 62
באור האלוּקִי, הַמְשַׁלְשָׁלוֹת זו מזו 63
הוא שְׁתַּחֲלָלָה בשלב ראשון הוא 64
בְּחִינַת הַשְׁפָּלוּת, מָה 65
שְׁהַמַּלְכוּת הִיא 'סוּפָא דְּכָל 66
דְּרָגִין', הַסּוּף, הֵינּוּ הַדְּרָגָה הַנְּמוּכָה 67
ביותר, של כל הדרגות, סוּף עוֹלָם 68
הָאֲצִילוֹת, הָעוֹלָם הָרָשׁוֹן וְהַנְּעֵלָה 69
ביותר מִבֵּין אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת הַכֻּלָּלִים 70
של 'סדר השתלשלות' (אצילות) 71
בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה [וְרַק לְאֲחֵרִי־ 72
זֶה לאחר הדרגה הנמוכה ביותר 73
בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, מַלְכוּת דַּאֲצִילוֹת, 74
נַעֲשִׂית סְפִירַת הַמַּלְכוּת 'פֶּתֶר' 75
הַדְּרָגָה הַכִּי עֲלִיּוֹנָה, מַעַל הַסְפִּירוֹת 76
שְׂרָאִיתָן הִיא הַחֲכָמָה (כֶּשֶׁם שִׁכְתָּר 77
גִּשְׁמִי הוּא מַעַל הָרָאשׁ), וְהַכּוֹנֵה לְרַצּוֹן 78
לְבְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְדִרְגָּת 79
ה'כֶּתֶר' הִיא בְּחִינַת הַהִתְנַשְּׂאוֹת 80
וְלִכְן לְמַעַלָּה בַּלּוּקוֹת עֵינֵין הַשְּׁפָלוֹת 81
קוֹדֵם לְעֵינֵין הַהִתְנַשְּׂאוֹת. אֲמָנָם כְּמוֹ 82
שְׁזָה עֵינֵין הַמַּלְכוּת הַמְכִּיל שְׁתִּי 83
תְּכוֹנֹת אֵלֶּה בְּ"מִנּוּרַת זָהָב פְּלָה" שֶׁהֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הַסֵּדֶר 84
הוא לְהַפְּךָ, דְּבַתְּחִלָּה בשלב ראשון בָּא עֵינֵין הַהִתְנַשְּׂאוֹת 85
וְאַחֲרֵי־כֵן עֵינֵין הַשְּׁפָלוֹת. 86

נאמר בפרשת השבוע לגבי הדלקת המנורה במשכן ובבית המקדש "וידבר ה' 1
אל משה... דבר אל אהרן..." 2
בְּהַעֲלֹתָךְ כאשר תעלה ותדליק אֶת הַנְּרוֹת של המנורה אֶל מוֹל פְּנֵי 3
הַמְּנוּרָה ופירש רש"י: "אל מול נר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף 4
המנורה" יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת! 5
ופירש רש"י: "ששה שעל ששת 6
הקנים, שלשה המזרחיים פונים למול 7
האמצעי, הפתילות שבהן וכן שלשה 8
המערביים ראשי הפתילות למול 9
האמצעי ולמה, כדי שלא יאמרו לאורה 10
הוא צריך", וּמִבְּאֵר בְּזָה 11
ב'לקוטי תורה' ספר מאמרי 12
אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה 13
בחומשים וקרא-במדבר-דברים (ושיר 14
השירים) וְיֵשׁ תַּחֲלִיל פְּרָשְׁתָּנוּ 15
הַחֲסִידִי־שֶׁ פְּרָשָׁה הַפְּרָשָׁה 16
הַחֲסִידִית, כִּן נִקְרָאִים מֵאֲמָרֵי אֲדָמוּר־ 17
הַזֶּקֶן בְּסִפְרֵים 'תורה אור' ו'לקוטי 18
תורה', שְׁעֵנֵין הַמְּנוּרָה נֶאֱמָר 19
בְּזִכְרִיהָ³ רֵאִיתִי וְהִנֵּה מִנּוּרַת 20
זָהָב פְּלָה גו', וְהִבִּטִּי 'כולה' 21
מִלְמַד כִּי עֵינֵין הַמְּנוּרָה הוּא 22
בְּחִינַת פְּלָלוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, 23
וְיֵשׁ בָּהּ בְּמִנּוּרָה שִׁבְכִית הַמְּקֻדָּשׁ 24
בְּחִינַת שְׁבַעַת גִּירוֹת שֶׁהֵם 25
שְׁבַע מְדְרָגוֹת שְׁנוֹת בְּעֲבוּרַת 26
ה', וּמִמְשִׁיף אֲדָמוּר־הַזֶּקֶן בְּמֵאֲמָר 27
ב'לקוטי תורה' וּמִבְּאֵר אֶת שְׁבַע 28
הַמְּדְרָגוֹת הַשְּׁנוֹת בְּעֲבוּרַת ה' שֶׁהֵן 29
נִגְדָּה שְׁבַע מְדוֹת, הַמִּידוֹת 30
בשספירות העליונות ובמקביל להן 31
שֶׁבַע הַמִּידוֹת שִׁבְנַשׁ אֲדָם (חֲסֵד, 32
גְבוּרָה, תַּפְאֶרֶת, נִצָּח, הוֹד, יִסּוּד, 33
מַלְכוּת) וְיֵשׁ יְהוּדִי שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' 34
מֵאֲהָבָה לֵה' בְּמִיָּם אֲהַבָה שֶׁל עוֹנֵג 35
עַל קִרְבַּת ה' כְּמוֹ אֲדָם שֶׁהִיא צִמָּה 36
וְכַעַת מְרוּוָה אֶת צִמְאֻנוֹ בְּמִיָּם 37
[שֶׁזֶהוּ דְּרָגָה זוֹ בְּעֲבוּרַת ה' הִיא 38
עֲבוּדָה בְּכִינַת חֲסֵד⁴, יוֹמָא 39
דְּאֲזִיל עִם פּוֹלְהוּ יוֹמִין⁵, 40
מִלְּיוֹלִית: יוֹם שֶׁהוֹלֵךְ עִם כָּל הַיָּמִים. כְּלוּמָר, כָּל אַחַת מֵהַמִּידוֹת הִיא "יוֹם" 41
נִפְרָד, הַמְשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת אַחֶרֶת, וְאִילוֹ מִידַת הַחֲסֵד (הַנִּקְרָאֶת "יוֹמָם", כְּכַתּוּב 42
"יוֹמָם יְצוּהָ ה' חֲסִדוֹ") הִיא אֹר כְּלָלִי הַמֵּאִיר גַּם בְּשָׂרָה "יָמִים" וְלֹא רַק 43

(1) פרשתנו ח. ב. (2) כט. ג ואילך. (3) ד, ב. (4) ראה ס' הערכים חב"ד ערך אהבת ה' - כמים וכרשפי אש ס"ג. ויש"נ. (5) ראה זח"ג קג. א-ב. קצא. ב, ובהנשמך במ"מ ללקו"ת שם ל. א.

בהעלותך את הנרות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְהַעֲרִיר עוֹד עַל דִּבְרֵי תַּמּוּזָה, שְׁלֹא נִזְכָּר כָּאֵן אֹדוֹת
- 2 הָעֲבוּדָה שֶׁפָּגְגָה מִדֶּת הַיְסוּד⁶ הַמִּידָה הַשִּׁישִׁית, אֵלָּא מִיד לֵאחֶר
- 3 שֶׁנִּזְכָּרָה הָעֲבוּדָה שֶׁל 'הוֹד' מְדוּבָר עַל הָעֲבוּדָה שֶׁל 'מַלְכוּת'. [וּבִפְרָט
- 4 שֶׁבְּדִרוּשׁ מֵאִמֶּר הַצִּמְח צִדְקָה⁷ שְׁמוּסֵד עַל מֵאִמֶּר זֶה נִתְבָּאָר גַּם
- 5 תַּכֵּן עֲבוּדָת בַּחֲנִינָת יְסוּד].
- 6 וְאַף שֶׁיֵּשׁ לַעֲיִן בְּכַתְבֵּי־הַיָּד
- 7 שֶׁל דְּרוּשִׁים אֱלֹו, אֲוִלִי
- 8 בְּנוֹסְחֹת אַחֲרוֹת כֵּן נִזְכָּר מֵהִי עֲבוּדָת
- 9 ה' שֶׁל מִידַת הַיְסוּד מִכָּל־מְקוֹם יֵשׁ
- 10 כָּאֵן דְּבַר פֶּלֶא, שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת
- 11 מֵאֶז שֶׁנִּדְפַס ה'לְקוּטֵי תוֹרָה',
- 12 - לֹא עָמְדוּ עַל פֶּלֶא זֶה
- 13 שֶׁעֲבוּדָת ה' כִּנְגֵד מִידַת הַיְסוּד לֹא
- 14 נִזְכָּרָה בְּמֵאִמֶּר זֶה וְלֹא הִעִירוּ עַל כֵּן.
- 15 וְהִנֵּה אֶהְרֵן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הוּא
- 16 הַמְּדַלִּיק אֶת הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ,
- 17 נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה כְּפִשְׁטוֹ כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב
- 18 "בְּהִעָלְתָּךְ כֹּאשֶׁר אֲתָה, אֶהְרֵן,
- 19 תַּעֲלֶה וְתִדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת", וְכֵן גַּם
- 20 בַּהֲעֲלָתָהּ וְהַדְלָקָת הַנֵּרוֹת בְּרוּחָנִית
- 21 שֶׁהוּא אֶהְרֵן הַכֹּהֵן פּוֹעֵל וּמִשְׁפִּיעַ
- 22 בְּכָל שְׁבַעַת הַסּוּגִים שֶׁבִּישְׁרָאֵל
- 23 עֲנִיָּן שֶׁל עֲלִיָּה, כִּי אֶהְרֵן הוּא
- 24 מִשְׁבַּעַת הַרְוּעִים⁸ הַמִּשְׁפִּיעִים
- 25 בְּכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, נֵאֱמָר
- 26 בְּסִפְר מִיכָה "וְהִקְמֵנוּ עֲלֵיו שְׁבַעַת
- 27 רוּעִים וְשִׁמּוֹנָה נְסִיכֵי אֲדָם", וּמִבּוֹאֵר
- 28 שֶׁשְׁבַעַת הַרוּעִים הֵם אֲבָרָהִם, יִצְחָק,
- 29 יַעֲקֹב, מֹשֶׁה, אֶהְרֵן, יוֹסֵף וְדוֹד (שְׁבַעַת
- 30 הָאֲרוּשִׁיזִּין שֶׁל חַג הַסּוּכוֹת) שֶׁבְּכָל
- 31 הַדּוֹרוֹת מִמִּשְׁכֵּימֵם לְרַעוּת וּלְפָנִים אֵת
- 32 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹר אֲלוּקִי, כֵּשֶׁם
- 33 שֶׁהַרְוֵעָה מִפְּרִנֵּס אֵת הַצָּאן וּמִשְׁפִּיעַ לוֹ
- 34 מִזֶּה וּפְעֻלָּתוֹ שֶׁל אֶהְרֵן בְּתוֹר אֶחָד
- 35 מִשְׁבַּעַת הַרוּעִים בִּישְׁרָאֵל הִיא
- 36 "בְּהִעָלְתָּךְ אֶת הַנֵּרוֹת".
- 37 וְכִדִּי לְבָאָר מַעֲלַת הִיתְרוֹן
- 38 הַמִּיּוּחָד שֶׁל פְּעֻלַת אֶהְרֵן
- 39 בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִבָּאֵר
- 40 ב'דְּרוּשׁ' בְּמֵאִמֶּר ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' שֶׁם אֵת הַחֲדוּשׁ הַמִּיּוּחָד שֶׁל

אֶהְרֵן לְגַבִּי הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהִיתָה לְפָנָיו, לְפָנֵי
הַפְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה שֶׁל בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְתוֹכֵן הַבִּיאוֹר הוּא שֶׁעֲבוּדָת
אֶהְרֵן הִיא עֲבוּדַת הָאֱהָבָה, עֲבוּדַת ה' מֵתוֹךְ אֱהָבָה, אֱהָבַת ה' וְאֱהָבַת
יִשְׂרָאֵל, כְּמֵאִמֶּר הַמִּשְׁנָה⁹ בְּפָרָקִי אֲבוֹת, הָיִי מִתְלַמְּדֵי שֶׁל
אֶהְרֵן, אוֹהֵב שְׁלוֹם כּו', "וְדוֹדֶךָ
שְׁלוֹם, אוֹהֵב אֵת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבֵן
לְתוֹרָה" וְכֵן עֲבוּדַת אֶהְרֵן הִיא
בְּרַכַּת פְּהִנָּים¹⁰, שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁל
הַכְּהֵנִים לְבָרֵךְ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא
(כְּנִסָּח הַבְּרָכָה שֶׁהַכְּהֵנִים מְבַרְכִּים
לְפָנֵי קִיּוֹם מִצְוָה זוֹ) לְבָרֵךְ אֵת
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאֱהָבָה, כְּמֵאִמֶּר
ב'שְׁלַחַן עֲרוּךְ'¹¹ שֶׁעֲנִיָּן זֶה
(שֶׁהַבְּרָכָה שֶׁל הַכְּהֵנִים אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תִּהְיֶה "בְּאֱהָבָה" דְּוֹקָא) הוּא
לְעִיכּוּבָא, הַדְּבַר מֵעַכְבִּי בְּדִיעֵבֶר וְלֹא
נֵאֱמָר רַק לְכַתְּחִלָּה, וּבְלִשׁוֹן אֲדָמוּר
הִזְקֵן ב'שְׁלַחַן עֲרוּךְ' שֶׁל, "כֹּהֵן הַשּׁוֹנֵא
אֵת הַצִּיּוּר אוֹ הַצִּיּוּר שׁוֹנֵאִים אוֹתוֹ
סִכְנָה הִיא לְכַהֵן אִם יֵשׁ אֵת כְּפִי
(וְלִכֵּן יֵצֵא מִבֵּית הַכְּנִסָּת) וְעַל זֶה תִּקְנוּ
בְּבִרְכָה לְבָרֵךְ אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאֱהָבָה",
(וְכִדְאִיתָא כְּמִבּוֹאֵר בְּזִהְרִי¹² חֲמֹר
הָעֲנִיָּן וּמִבּוֹאֵר עַד כִּמָּה חֲשׁוֹב
שֶׁהַכֹּהֵן יִבְרַךְ אֵת הַצִּיּוּר בְּעֵין טוֹבָה
וְלֹא לְחִיפָה), וְלִכֵּן מֵאַחֵר שֶׁהַחֲדוּשׁ
וְהַפְּעוּלָה שֶׁל אֶהְרֵן בְּעַם יִשְׂרָאֵל הוּא
בְּעִינֵי אֱהָבָה, כִּדִּי לְהִבִּין מַעֲלַת
עֲבוּדַת אֶהְרֵן, מִקְדָּיִם שֶׁם
בְּאוֹר עֲנִיָּן הָאֱהָבָה כְּפִי שֶׁהִיא לְפָנֵי אֶהְרֵן, שֶׁזֶּה
הִיא אֶצֶל אֲבָרָהִם אֲבִינוֹ, שֶׁהוּא הָרֵאשׁוֹן
מִשְׁלֹשַׁת הָאֲבוֹת, וְנִקְרָא בְּפִתּוּב¹³ אֲבָרָהִם
אוֹהֵבִי, וְאֱהָבַת אֲבָרָהִם אֲבִינוֹ נִמְשַׁכָּת גַּם־כֵּן
לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא הָאֲבוֹת הַנִּחְלִי לְכָל יִשְׂרָאֵל
אֵת כָּל עֲנִיָּיָהִם¹⁴. וְעַד שֶׁמִּבָּאֵר בְּסִפְר מ'שִׁנָּה
לְכָל יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל

(6) ראה גם ד"ה בהעלותך תשכ"ח. (7) אוה"ת ע' של. וראה גם סה"מ תקס"ב ע' רטז. מאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"ג ע' תתפג. ד"ה בהעלותך עטר"ת. (8) לקו"ת פרשתנו שם כט, ג, וראה תיקונים שבז"ח (קד. א). תו"א לב. ב. וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 643. (9) אבות פ"א מ"ב. (10) נשא ו, כג"כ. (11) אדה"ז או"ח סקכ"ח ס"ט. (12) ח"ג קמז. כ. (13) ישעי' מא, ת. (14) ראה תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נִלְקָחָהּ וְהָיָה נֹכַחַת מֵעֵינַי הָעוֹלָם, לָכֵן הִיא מְגַבֵּלֶת לְפִי עֶרְךָ
עֵינַי הָעוֹלָם, שֶׁהָאֱהָבָה הִיא בְּמִדְיָהּ וְהַגְבֵּלָהּ שֶׁהִיא בָּאָה
מֵהַתְּבוּנָה בְּאֻלּוּקוֹת שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּנִבְרָאִים מִגִּבּוֹלִים. וְאַף שֶׁהָאֱהָבָה זֹאת
הִיא אֱהָבָה נִצְחִית, שֶׁאֵין לָהּ הִפְסָק, וְזֶהוּ גַם כֵּן פְּרוּשׁ אֱהָבָת
עוֹלָם, אֱהָבָה נִצְחִית¹⁹, הֵינּוּ
אֱהָבָה שֶׁקִּימָת תָּמִיד, לְעוֹלָם, וְלֹא
נִפְסָקָת, מִכָּל־מְקוֹם הָרִי גִּדְרָה
הַנִּצְחִיּוֹת עֲצָמוֹ עֵצֶם הָעוֹבְדָה
שֶׁהִיא מִגִּדְרָת כֹּאֲהָבָה שֶׁקִּימָת תָּמִיד,
לְנִצְחָה, מוֹרָה שְׁנִתְפָּס בְּגִדְרֵי
הַזְמָן וּגְבוּל, כִּי בְּחִינָה שֶׁהִיא
לְמַעַל מִגִּדְרָה עֶבֶר הָיָה
וְעֵתִיד, שֶׁמִּלְכַּתְחִילָה לֹא שִׁיכָת
לְגִדְרֵי הַזְמָן, לֹא שִׁיךְ בָּהּ תֹּאֲרָה
נִצְחִיּוֹת וְאֵין מְקוֹם לִזְמַן שֶׁהִיא
קִימָת תָּמִיד, כִּי הִיא עֶל־זְמַנִּית וְלֹא
קְשׁוּרָה בְּגִדְרֵי הַזְמָן. וְעַל־דֶּרֶךְ
הַמִּבְאָר בְּלִקְוֵי תוֹרָה
בְּתַחֲלֹתוֹ²⁰ בַּעֲנֵן "עַד וְלֹא
עַד בְּכָל־ל", שֶׁם מִבְּאֹר אוֹדוֹת
הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּכָךְ שֶׁהִמְשִׁיךְ נִקְרָא
"מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", "... לִשׁוֹן עֵדִי וְקִישׁוֹט
כְּמוֹ עֵדִי עֲדִימִים. וְגַם הוּא לִשׁוֹן נִצְחִיּוֹת
כְּמוֹ עֵדִי... כִּי בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
"נִצַּח סִלָּה וְעַד" אֵין לוֹ הִפְסָק... וְהֵינּוּ
שׁוֹכְנֵי לְבַחֲנִית הַנִּצְחִיּוֹת, וְגַם בְּפִי עֵדִי
עֲדִימִים יֵשׁ לִזְמַן שֶׁנִּכְלָל גַּם כֵּן לִשׁוֹן עַד
הַפְּשׁוּט כְּמוֹ עַד פֶּה תְּבוּאָה (בְּאִיּוֹב ס')
ל"ח) וְכֵמוֹ עַד כֵּאֵן תַּחֲסוּם שְׁבָת, וְגַם
פִּירוּשׁ זֶה עוֹלָה בְּקִנָּה אֶחָד עִם פִּירוּשׁ
הַנ"ל וְהוּא כִּי לִהְיוֹת שֶׁהִמְשַׁכָּה זֶה
שֶׁהִיא מִבְּחִינַת יֵשׁת חֹשֶׁךְ סְתוּר וְסִתְּמָא
דְּכָל סִתְּמִין דְּלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהּ
כָּל עַל כֵּן נֶאֱמַר עַל זֶה לִשׁוֹן "עַד" רִצָּה
לִזְמַן עַד כֵּאֵן שִׁיךְ בְּחִינַת הַשְּׁגָה וְלֹא
עַד בְּכָל־ל... "וּבְכִמָּה מְקוֹמוֹת".
אֲמָנָם בְּחִינַת אֱהָבָת אֶהְרֶן,
הִיא אֱהָבָה שֶׁלְמַעַל מִסְּדֵר הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת,
הַשִּׁיךְ לְעוֹלָמוֹת הַמִּגְדָּרִים, אֲלֵא הִיא אֱהָבָה שֶׁבָּאָה וְנִמְשַׁכָּת מִבְּחִינַת
"סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין". הַאֲדוּרִי הַאֲדוּרִי סוֹפִי שֶׁלְמַעַל מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת
פְּנִימִית בְּעוֹלָמוֹת וְהוּא "סוֹכֵב" וּמִקִּיף מַעַל הָעוֹלָמוֹת, וְזֶהוּ מָה
שֶׁ"אֶהְרֶן" הוּא אוֹתִיּוֹת וְזֶהוּ לְאוֹתִיּוֹת הַמִּילָה "נִרְאָה"²¹,

בְּסוֹף הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה¹⁵, שֶׁשְּׁלֹמֹת הָאֱהָבָה הִיא אֱהָבָת
אֲבִירָה אֲבִירָה. וְכִלְשׁוֹן הַרְמְב"ם, "הָעוֹבֵד מֵאֲהָבָה עוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת
וְהוֹלֵךְ בְּנִתְיָבוֹת הַחֲכָמָה לֹא מִפְּנֵי דְבַר בְּעוֹלָם וְלֹא מִפְּנֵי יִרְאָת הָרַעָה וְלֹא כְּדִי
לִירֵשׁ הַטּוֹבָה אֲלֵא עוֹשֶׂה הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֱמֶת וְסוֹף הַטּוֹבָה לְכוּא בְּגִלְלָה
וּמַעַל זֶה הִיא מַעַל גְּדוּלָה מֵאֵד וְאֵין
כָּל חֲסֵם זֹכֶה לָהּ וְהִיא מַעַל אֲבִירָה
אֲבִירָה שֶׁקִּרְאוּ הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב
לְפִי שֶׁלֹּא עֵבֶד אֲלֵא מֵאֲהָבָה", אֲכָל
עַל-פִּי הַמִּבְאָר בְּדִירוּשׁ מֵאֵמֶר
חֲסִידוֹת זֶה, הָרִי אֱהָבָת אֲבִירָה
אֲבִירָה אֵין זֶה עֲדִין תְּכָלִית
הַשְּׁלֹמֹת, וְהַשְּׁלֹמֹת בְּעֵינֵי
הָאֱהָבָה בָּאָה עַל יְדֵי אֶהְרֶן
וְכִדְלָקָמֶן.
וְהָעֵנִין הוּא¹⁶, כְּפִי שֶׁמִּבְּאֹר
בְּהַמְשִׁיךְ הַמֵּאֵמֶר בְּלִקְוֵי תוֹרָה
דִּהְיָה אֱהָבָת אֲבִירָה הִיא
בְּחִינַת אֱהָבָה בְּרִגְוָה הַנִּקְרָא
"אֱהָבָת עוֹלָם", שֶׁאֲמַד
הַפְּרוּשִׁים בְּתֹאֲרָה זֶה ("אֱהָבָת
עוֹלָם") הוּא¹⁷, שֶׁהָאֱהָבָה
נִלְקָחָה וְהִיא בָּאָה כְּתוּצָא
מֵהַתְּבוּנָה בְּאֻלּוּקוֹת
שֶׁבְּעֵינַי עוֹלָם הִיא הַתְּחִלָּה
הַתְּבוּנָה בְּעֵינֵי "מָה רַבּוֹ
מַעֲשִׂיךְ" ו"מָה גִּדְלוֹ
מַעֲשִׂיךְ"¹⁸, כְּמָה רַבִּים וְכְּמָה
גְּדוּלִים מַעֲשֵׂי ה' בְּבִרְיָת הָעוֹלָם הַזֶּה
הַתְּבוּנָה זֶה הִיא בְּאֻלּוּקוֹת
שֶׁלְפִי גִדְרֵי הָעוֹלָם, כְּפִי
שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא עֲצָמָה אֶת אוֹרוֹ
לְדוֹת וּלְבִרְוֹא וְלִהְיוֹת עוֹלָם וּבְרֹאִים
מִגִּדְרֵים וּמִגִּבּוֹלִים. וְכִשְׁמִתְּבוּנָה
בְּגִדְלוֹת ה' כְּפִי שֶׁהִיא בָּאָה לְיַד בִּישׁוּי
בְּעוֹלָם, הַתְּבוּנָה הִיא בְּרִגְוָה
נִמְכּוֹת בְּאֻלּוּקוֹת, כְּפִי שֶׁהָאֲדוּרִי הַאֲדוּרִי
הוֹתָם לְגִדְרֵי הָעוֹלָם, וְזֶהוּ מָה
שֶׁ"אֱהָבָת עוֹלָם" שִׁיכָת לְבַחֲנִית מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין, אֱהָבָת ה'
בְּרִגְוָה הַנִּקְרָא "אֱהָבָת עוֹלָם" נִכְבַּע מֵהַתְּבוּנָה בְּרִגְוָה הַאֲדוּרִי הַנִּקְרָא
"מֵמַלָּא כָּל עֲלָמִין" כִּי מִתְּלַבְּשָׁת בְּנִבְרָאִים פְּנִימִיּוֹת, לְפִי עֲרֹכֶם וּמִהוֹתָם, (כְּמוֹ)
הַנִּשְׁמָה הַמִּמְלָאִת אֶת הַגּוֹף וּמִתְּלַבְּשָׁת בְּכָל אֶבֶר לְפִי עֵינָיו וּמִהוֹתָם), בְּחִינַת
זֶה בְּאֻלּוּקוֹת הַמִּתְּלַבְּשָׁת בְּגִדְרֵי הָעוֹלָם. וּמִפְּנֵי שֶׁהָאֱהָבָה

(15) פ"ה ה"ב. (16) בהבא לקמן - ראה לקו"ת שם. ד ו אי לך (17) ראה גם ס' הערכים-חב"ד ערך אהבת ה' - אהבת עולם
ס"ב. וש"נ, (18) תהלים קד, כד. שם צב, ו. (19) ראה לקו"ת במדבר ט. ד. המשך מים רבים תרל"ו רפכ"ח. ועוד. וראה ס'
הערכים שם ס"ג. וש"נ, (20) פקודי ה, א. (21) לקו"ת פרשתנו שם ל, א. וש"נ.

בהעלותך את הנרות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ביכלת הנכרא ('תחתון') הנמצא בעולם הזה הגשמי המוגבל
 2 לעלות לאהבה כזו שהיא למעלה מגדרי העולם, מה-
 3 שאין-כן אהרן שהיה לאחרי מתן-תורה, שאז במתן תורה
 4 כאשר, כדברי המדרש הקדוש-ברוך-הוא (עליונים) ירד על הר סיני ומשה רבנו
 5 (תחתונים) עלה למעלה נתבטלה
 6 הגזרה, הרי האהבה שלו של
 7 אהרן הגיעה למעלה מכל
 8 גדרי העולם.
 9 וזהו מה שכתוב²⁵ בתורה לגבי
 10 מצוות אהבת ה' שמע ישראל
 11 הו' אלקיני הו' אחד,
 12 ואהבת ה' בך מאדך, והכתוב
 13 אומר שיש לבוא לאהבת ה' על-ידי
 14 התבוננות ("שמע" מלשון הבנה)
 15 באחדות ה' כי אהבת הו' כפי
 16 שהיא לאחרי מתן-תורה,
 17 היא למעלה ממדידה
 18 והגבלה, כמובן מלשון הכתוב
 19 "בכל מאדך" ו"מאד" משמעו בלי
 20 גבול, לכן אהבה זו שהיא ללא
 21 גבול הרי היא פתוצאה
 22 ומסובב תוצאה של הסיבה
 23 מאחדותו יתברך כפי שהוא
 24 למעלה מגדרי העולם, אחדות
 25 ה' שלגביה העולם לא תופס מקום
 26 כלל, ולכן תכף לאחרי שכתוב
 27 "שמע ישראל הו' אלקיני
 28 הו' אחד", המדבר
 29 באחדותו יתברך כפי שהוא
 30 למעלה מגדרי העולם, והיא
 31 דרגת האלוקות שבה יש להתבונן כדי
 32 להגיע לאהבת ה' בדרגה כזו, הנה
 33 מיד לאחרי-זה נאמר
 34 "ואהבת ה' בך מאדך" -
 35 האהבה שלמעלה ממדידה
 36 והגבלה.

שהוא למעלה מגדרי העולם, ולכן תכף לאחרי שכתוב "שמע ישראל הו' אלקיני הו' אחד", המדבר באחדותו יתברך כפי שהוא למעלה מגדרי העולם, הנה מיד לאחרי-זה נאמר "ואהבת ה' בך מאדך" - האהבה שלמעלה ממדידה והגבלה.

1 שרומז לבחינת הראיה, שענין הראיה מורה על ראית עצם
 2 הדבר, ובעניינו, הכוונה לראיה ר'תפיסה' בעצם האלוקות (ולא רק בהארה
 3 מועטת ומצומצמת) כמו שכתוב²² אשר עין בעין נראה אתה
 4 ה', והינו גלוי שלמעלה מסדר ההשתלשלות. ואהבה זו
 5 היא למעלה ממדידה
 6 והגבלה כיוון שאינה נובעת
 7 מהתבוננות באלוקות המלוכשת
 8 בעולמות ובנבראים המוגבלים אלא
 9 באלוקות שלמעלה מהגבלה, גם היא
 10 עצמה לא מוגבלת.
 11 ויש לומר, שמה שאהבת
 12 אברהם אבינו הוא בחינת
 13 'אהבת עולם', ואהבת אהרן
 14 היא למעלה מבחינת 'אהבת
 15 עולם', הרי זה הסיבה והטעם
 16 לכך היא מפני שאברהם אבינו
 17 היה לפני מתן-תורה, ואהרן
 18 היה לאחרי מתן-תורה²³ כפי
 19 שמשיך ומבאר.
 20 והענין הוא, דהנה ידוע²⁴
 21 מאמר חז"ל במדרש המובא ומבואר
 22 בהרחבה בתורת החסידות שלפני
 23 מתן-תורה היתה הגזרה לשון
 24 הפרדה, שגור הקדוש-ברוך-הוא
 25 ד'עליונים עניני אלוקות לא
 26 ירדו למטה, ולא יתגלו בעולם
 27 הזה ותחתונים עניני העולם לא
 28 יעלו למעלה להתקרב לאלוקות",
 29 ולאחרי מתן-תורה נתבטלה
 30 הגזרה, שנעשה חבור
 31 עליונים ותחתונים האלוקות
 32 מאירה למטה והעולם מתעלה ומתקרב
 33 לאלוקות.
 34 וזהו הטעם הפנימי על כך מה
 35 שאהבת אברהם אבינו היתה
 36 רק בחינת 'אהבת עולם', אף
 37 שעבודת אברהם אבינו מצד
 38 עצמו היתה פתכלית השלמות,
 39 אבל מפני שהיתה עבודתו
 40 המושלמת של אברהם אבינו לפני
 41 בטול הגזרה והמחיצה שבין
 42 עליונים ותחתונים, הרי אין

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אור הספירות, שממנה משתלשלות ה"מידות", נקראים "ג' ראשים", ויש
 בחינה עליונה יותר של "מוחין", שלמעלה מלהיות שורש ומקור להתהוות
 המידות, היינו בחינה אלוקית המובדלת ומרוממת לחלוטין ממצאות של
 עולמות (עד שהיא נעלית מכדי להוות שורש לאור אלקי הנותן מקום
 למציאות העולמות, ל"מידות"),
 בדומה לרעיון שכלי המופשט ומנוחק
 לגמרי מהמציאות החיצונית הסובבת,
 כך שאי אפשר שיתעוררו בעקבותיו
 באופן ישיר רגשי לב המופנים כלפי
 הזולת. בחינה זו מסמלת את האור
 האלוקי שלמעלה אף מעולם האצילות
 והיא שייכת למדרגת האין-סוף
 שלמעלה ממצאות העולמות לגמרי,
 והוא השורש והמקור להתהוות "ג'
 ראשים" שבעולם האצילות. ובחינה זו
 נקראת "ג' ראשי ראשים". ועל כך
 מבואר ששלוש עשרה מידות של
 רחמים – הם שלושה עשר האורות
 האלוקיים הנזכרים: שבע המידות,
 שלושת המוחין המהווים מקור
 למידות, ושלושת המוחין שלמעלה
 מלהיות מקור למידות [פמבאר
 במקום אחר²⁹ בענין מספר
 שלש-עשרה מידות הרחמים.
 שלפירוש אחד, מספר שלש
 הנוסף על העשר, רומז
 לשלשה עולמות בריאה-
 יצירה-עשיה, שהם למטה
 מעשר ספירות דאצילות. ואם
 כן השלוש הם בדרגה נמוכה מהעשר,
 ולפירוש שני, וזה הפירוש שאליו
 הכוונה כאן, רומז לשלשה
 ראשי-ראשים' שהם למעלה מעשר ספירות דאצילות, ואם
 כן השלוש הן בדרגה נעלית מהעשר ושני הפרושים קשורים זה
 בזה³⁰, כמבואר בקבלה וחסידות].
 ויש לומר, שזהו הטעם וההסבר על מה שבכל השנה אומרים
 "ברוך שם" בלחש, וביום הכפורים בקול רם³¹, כי בכל
 השנה הרי בגלוי ענין "ברוך שם" רומז לעולמות
 בריאה-יצירה-עשיה, כמבואר לעיל, ולכן כדי שהאבה
 ד"ואהבת" תהיה בהמשך להתבוננות ב"שמע ישראל",
 אחדות ה' בדרגה נעלית ולא כהמשך ישיר ל"ברוך שם" המדבר על אהבת

1 ואף שמפסיקים בינתים בין "שמע ישראל" ל"ואהבת" באמירת
 2 "ברוך שם", ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" המדבר
 3 באחדותו יתברך השקף לעולם. ואם כן לכאורה הכתוב "ואהבת...
 4 ובכל מאודך" נאמר לאחר האמור אודות האלוקות כפי שירדה לגורי העולם,
 5 הרי מכל-מקום כפי שהכתוב
 6 נאמר בתורה, בא צווי
 7 "ואהבת" תכף לאחר
 8 הפסוק "שמע ישראל"²⁶
 9 ואילו "ברוך שם" אינו חלק מפרשת
 10 שמע כפי שהיא כתובה בתורה אלא
 11 תוספת שהוסיפו חכמים מאוחר יותר.
 12 ועוד זאת, שאמירת "ברוך
 13 שם" היא בחדש²⁷ בלחש, דבר
 14 שמוסיף ומדגיש שלמעשה 'ואהבת'
 15 נאמר בהמשך ישיר ל"שמע ישראל"
 16 ומדובר על אהבת ה' ללא גבול,
 17 הנמשכת מאחדות ה' שלמעלה
 18 מהגבלה.
 19 ועוד יש לומר, אף ש"ברוך
 20 שם" רומז לשלשה עולמות
 21 בריאה-יצירה-עשיה (פמבאר
 22 בכמה מקומות²⁸ וכן מבואר
 23 בלקוטי תורה' פרשת אמור: "אך"
 24 בחינת שם כבוד מלכותו עניין ג'
 25 תיבות אלו הוא מה שנמשך היו
 26 ממידת מלכותו יתברך להתלבש
 27 בתוכיות העולמות בבחינת ממלא כל
 28 עלמין ממש כח הפועל בנפעל
 29 ולהיותו נחלקים בכלל לג' חלקים
 30 גן-עדן העליון והתחתון והעולם הזה
 31 הרי זה בחינת בראתיו יצאתיו עשיתיו
 32 על כן באו על זה ג' תיבות והן שם
 33 כבוד מלכותו), ואם כן "ברוך שם" מדבר בעולמות שבהם יש מקום
 34 למציאות העולמות ולא באחדות ה' בדרגה הנעלית ביותר שהיא אחדות ה'
 35 כפי שהיא בעולם האצילות, מכל-מקום הרי בשלשה עולמות
 36 בריאה-יצירה-עשיה עצמם, יש בהם 'שלשה ראשי-
 37 ראשים' שלמעלה מאצילות מבואר בתורת הסוד, בענין י"ג מידות
 38 הרחמים שעשר מידות הן כנגד עשר ספירות, ושלוש המידות הנוספות הן
 39 'שלשה ראשי ראשים' ולפי זה שלושה אלו הם למעלה אפילו מעולם
 40 האצילות שבו מאירות עשר הספירות העליונות, ותוכן העניין הוא
 41 שה"מוחין" (חכמה-בינה-דעת) שבמדרגת הספירות עצמן, ראשית התהוות

(26) ראה פסחים נו, א. (27) פסחים, שם. טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח הל' ק"ש סס"א סי"ג. (28) לקו"ת אמור לא, סע"ג ואילך. אמרי בינה שער הק"ש פ"ע ואילך. שורש מצות התפילה להצ"צ, פכ"ב ואילך. ועוד. (29) פרדס שער א רפ"ו. שי"א פ"א. (30) אוה"ת שה"ש ע' תקנו. (31) טושו"ע סתרי"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ט.

בהעלותך את הנרות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מתגלה אפילו באצילות, כי באצילות מאירות עשר הספירות עצמן ולא
ה' ראשי ראשים' שלמעלה מהן (שלוש המידות הנוספות של י"ג מידות,
שמעל העשר).

ובזה בענין האהבה גופא עצמו אומרים "בהעלתך את הנרות",
ש"ש בזה פמה עליות, כלשון
הכתוב ילכו מחיל אל חיל³⁶
היינו ילכו ויתעלו מדרגה לדרגה.
וזהו מה שכתוב²⁵ בתורה על
ענין אהבת ה' בכל לבבך ובכל
נפשך ובכל מאדך, שישנו
ענין "בכל לבבך", ו"בכל
לבבך" כולל גם המקיף
שבזה, האופן היותר גבוה של אהבת
ה' בכל לבבך, החלק ה'מקיף' שאינו
יורד בתחלשות פנימית, ויתירה
מזו דרגה עוד יותר גבוהה באהבת ה'
בחינת "מאד" סתם הנעלית
יותר מבחינת "מאוד", מאוד של
האדם. ועל-דרך-זה "ובכל
נפשך", ו"בכל נפשך" כולל
גם המקיף שבזה. ועל-דרך-
זה "בכל מאדך", ו"בכל
מאדך" כולל גם המקיף
שבזה, וכל אלה הן עליות מדרגה
לדרגה בענין אהבת ה' ועד שזה
כולל גם "מאד" שלך³⁷, היינו
גם דרגה שאינה "מאוד", למעלה
מהגבלות מצד עצמה, אלא "מאוד" רק
ביחס לאותו אדם, שלפי מדרגתו
הוא בחינת "מאד" (מאיו)
סבה שתהיה, ויתירה מזו
בחינת "מאד" סתם, "מאד"
מצד עצמו ולא רק באופן יחסי ועד
לבחינת "מאד" בלי גבול
האמתי שהוא למעלה מכל
הענינים³⁸ ולמעלה מכל הגדרים
ומכל ההגבלות. וכאשר שתי

ה' בדרגה יותר נמוכה, אומרים "ברוך שם" בלחש³², כדי לא
להדגיש ולהבליט את ענינו של "ברוך שם", מה-שאין-כן ביום
הכפורים שאז מדגש בגלוי ב"ברוך שם" ענין 'שלשה
ראשי-ראשים' כו', שלמעלה מאפילו מעולם האצילות, כמבואר לעיל,

אומרים אותו את "ברוך שם"
בקול רם³³ כדי להבליט ולהדגיש
אותו.
ויש לומר, שזהו גם באור
מאמר רבותינו ז"ל³⁴
ש"ברוך שם כבוד מלכותו"
כו' נאמר על-ידי יעקב
לבניו, שאמרו לו בני יעקב
ליעקב "שמע ישראל" כו',
כשם שאין לבך אלא אחד,
כה אין לבנו אלא אחד.
שלפי פשוטו, מה שאמרו
"כשם" בך ה' הדמיון, ומשמע
שהכרה והאמונה שלהם באחדות ה'
דומה לזו של יעקב אבינו אבל אינה
אותו הדבר ממש, הוא משום
שהשבטים הם בעולמות
בריאה-יצירה-עשיה שלמטה
מאצילות, ולכן בחינת
"אחד" אצלם היא למטה
מבחינת "אחד" של יעקב
שהוא באצילות³⁵ ולכן ה"בלבן
אחד" של יעקב אבינו אבל אינו אותו
ענין ממש, אמן על-פי הנ"ל
יש לומר, לאידך גיסא, לצד
השני, שארבה ד"כשם" בך ה'
הדמיון - הוא למעליה, וזה
לשבח, היינו שבחינת "אחד"
שבפועלמות בריאה-יצירה-
עשיה הוא למעלה יותר מאשר
בחינת "אחד" כפי שהיא בעולם
האצילות, משום שבהם דוקא
מתגלה בחינת 'שלשה
ראשי-ראשים' הנ"ל שלא

(32) ראה פסחים, שם. (33) להעיר גם מאוה"ת נצבים ע' א'ריא. ויקרא (הוספות) ע' שי. אחרי ע' פה ואילך. ועוד. (34) פסחים, שם. (35) ראה שער התשובה לאדהאמ"צ (בשערי תשובה ח"ב) פכ"ו. אמרי בינה שם פ"ע. אוה"ת תצוה ע' א'תרסד. ד"ה באתי לגני תשל"ז ס"ח. ועוד. (36) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה. (37) ראה תו"א לט, ד. דרמ"צ קכג, ב. ועוד. וראה ס' הערכים חב"ד, ערך אהבת ה', בכל לבבך, נפשך מאודך ס"ד. וש"נ. (38) תו"א שם. סה"מ תקס"ב ע' קעט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה, שָׁזָהוּ גַם מִה שֶׁעָנָן זֶה אוֹמְרִים דְּוָקָא
2 בַּהֶפְטָרָה, וּבַעֲנִינֵנוּ הַפְטָרָה פֶּרֶשֶׁת בַּהֶעֱלֹתָךְ שֶׁהִיא הַהֶפְטָרָה לֹא רַק
3 סִיּוּם קְרִיאַת הַתּוֹרָה, אֲלָא שְׁנֵתָקֵן כָּל עֲנִינֵי אֲמִירַת הַהֶפְטָרָה
4 מִחֲמַת גְּזֵרַת הַמַּלְכוּת בְּזִמָּן הַגְּלוּת⁴⁶, כֹּאשֶׁר לֹא הִיטָה אֶפְשָׁרוֹת
5 לְקַרֵּא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּמָקוֹם קְרִיאַת
6 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִתְקַנָּת מִשָּׁה רַבֵּנוּ, תִּקְנֵנוּ לְקַרֵּא אֶת
7 הַהֶפְטָרָה. וְזֶהוּ הַחֲדוּשׁ
8 בַּהֶפְטָרָה זֶה גּוֹפֵא עֲצֻמָּה, הֵינּוּ
9 בַּהֶפְטָרָה זֶה בִּפְרָט, נֹסֵף עַל הַקֶּשֶׁר שֶׁל
10 כָּל הַהֶפְטָרוֹת בְּכָל לַעֲנִינֵי הַגְּלוּת
11 שֶׁגַּם בְּזִמָּן הַגְּלוּת פּוֹעֲלִים
12 עָנָן "מְנוּרַת זָהָב בְּלָה",
13 בִּאֲפָן שֶׁל אַחֲדוֹת יִשְׂרָאֵל,
14 כַּמְבֹאֵר לַעֲלֵל בַּתְחִילַת הַמֶּאֱמָר
15 שֶׁשֶּׁבַע קֵנֵי הַמְנוּרָה רִמּוּזִים לְשִׁבְעָה
16 אוֹפְנִים שׁוֹנִים בַּעֲבֻדַת ה' וְכוּלָם
17 מִתְאַחֲדִים בַּמְנוּרָה אַחַת, הָאֲנָשִׁים
18 וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף, עַד שֶׁיִּרְיֶדָה זֶה
19 לַגְּלוּת הִיא לְצַרְף עֲלֶיהָ
20 בְּלָבָד, וּבָאִים לְסִיּוּם
21 הַהֶפְטָרָה "תְּשׁוּאוֹת חֵן חֵן
22 לָהּ"⁴⁷, שֶׁנַּעֲשֶׂה עָנָן ה"חן"
23 וּבִאֲפָן שֶׁל כְּפָלִים, כִּי אוֹתִיּוֹת
24 כְּפֻלוֹת בְּכָלל הַקִּיּוּמוֹת חֵן
25 כְּאוֹתִיּוֹת רִגְלוֹת מִצִּיִּץ/פִּי' וְהֵן
26 כְּאוֹתִיּוֹת סוּפִיּוֹת סִי'/פִּי' מְרֻמּוֹת
27 עַל הַגְּאֻלָּה כְּדִבְרֵי חֲזוֹן בְּמִדְרָשׁ עַל
28 הַכְּתוּב בְּאַבְרָהָם אֲבִינוּ "לֵךְ לָךְ",
29 "חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת [מִנְצֵפֶת] נִכְפְּלוּ וְכוּלָן
30 לְשׁוֹן גְּאוּלָּה, כִּי שֶׁנֶּאֱמַר אֲבִינוּ
31 מֵאוּר כְּשִׁדִּים שֶׁנֶּאֱמַר לֵךְ-לָךְ מֵאוּרָךְ,
32 צִי"ן בּו עֲתִיד הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא לְגֹאֵל
33 אֶת יִשְׂרָאֵל בְּסוּף... שֶׁנֶּאֱמַר (כֹּאן),
34 בַּהֶפְטָרָה בַּהֶעֱלֹתָךְ אִישׁ צִמַּח שְׁמוֹ
35 וַתַּחֲתִי יִצְחָק [בְּמִבְּאֵר עֲנִינֵי
36 הָאוֹתִיּוֹת הַכְּפֻלוֹת וְהַשִּׁיבוֹת שֶׁלֵּן לְגֹאֵלָה עַל פִּי חֲסִידוֹת בְּדִרּוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי
37 הַחֲסִידוֹת שֶׁל אֲדָמוֹר מְהֵרָה⁴⁸, בַּעַל הַפֶּתַח שֶׁל "לְכַתְּחֵלָה
38 אֲרִיבְעָר"]⁴⁹, וְהוּא – הָעוֹלָם אוֹמֵר שֶׁכֹּאשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לִלְכַּת מִלְמַטָּה (בְּכָלל
39 מִכְשׁוֹל) הוֹלְכִים מִלְמַעְלָה, וְאִנִּי אוֹמֵר שֶׁמִּלְכַתְּחִילָה יֵשׁ לִלְכַּת מִלְמַעְלָה וְהָרִי

1 בְּחִינַת אֱלֹהֵי "מֵאוֹר" ו"מֵאוֹרֶךְ" שֶׁמִּצֵּד עֲצֻמָּה הֵן 'מִקִּיף' וְלִמְעֻלָּה
2 מִהַתְלַבְּשׁוֹת בְּפִנִּימִיּוֹת מְאִירוֹת אֲצִלּוֹ בְּפִנִּימִיּוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהַתְּעֻלָּה עַד
3 כְּדִי כִךְ שִׁבְכוֹלְתוֹ לְהַכִּיל אוֹתוֹן, הָרִי אֲזַ נִמְשָׁכֶת וּמֵאִירָה בּו בְּחִינָה
4 עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר נַעֲלִית מִשְׁתִּי אֱלֹהֵי נַעֲשִׂית בְּבְחִינַת מִקִּיף³⁹
5 (וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שִׁישׁ צוֹרֵךְ
6 בְּאֻמּוֹנָה בְּדִרְגוֹת אֱלֹהֵי שְׁבָחָן לֹא שִׁיךְ
7 הַשְּׁגָה. וְכֹאשֶׁר הָאָדָם מִעֲמִיק וְהַשְּׁגָה
8 שֶׁלּוּ הִיא בְּדִבְרִים יוֹתֵר נַעֲלִים, מִה
9 שְׁקוֹרֵם לִכֵּן הִיָּה אֲצִלּוֹ בְּאֻמּוֹנָה, כַּעַת
10 הוּא בַּהֶשְׁגָּה, וְכֵן בַּעֲנִינָנוּ, מִה שְׁקוֹרֵם
11 הִיָּה 'מִקִּיף' נַעֲשֶׂה 'פִּנִּימִי', וְדִרְגוֹת
12 נַעֲלֹת יוֹתֵר הֵן ה'מִקִּיף'.
13 וְהִנֵּה עָנָן זֶה דִּ"אֶהְרֵן",
14 הַהֶשְׁפָּעָה וְהַפְעוּלָה שֶׁל אֶהְרֵן עַל בְּנֵי
15 יִשְׂרָאֵל בַּעֲנִינֵי הָאֵהָבָה, נִמְשָׁךְ
16 בְּיִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנִיּוֹת גַּם בְּהִיּוֹתָם
17 בְּגֻלוֹת כֹּאשֶׁר אֵין אֶת הַדְּלֻקָּה
18 הַמְנוּרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּפוּעַל.
19 וְזֶהוּ מִה שֶׁפְּסוּקֵי זֶה "מְנוּרַת
20 זָהָב בְּלָה" נֶאֱמַר בְּזִמָּן
21 הַגְּלוּת, וְשֶׁם בְּאוֹתָהּ נִבְּוָה
22 בְּתִיבָה⁴⁰ וְיֵאמָר אֱלֹהֵי זֶה דְּבַר
23 ה' אֶל זֶרְבָבֶל כו',
24 שִׁישְׂרָאֵל⁴¹ נִקְרָאוּ "זֶרְבָבֶל"
25 עַל שֶׁם "וְזִרְעָתִיָּה לִי
26 בְּאֶרֶץ"⁴², שֶׁנִּזְרָעוּ בְּגֻלוֹת
27 בְּכָל, עַל מִנַּת שֶׁהִירִידָה בְּגֻלוֹת
28 שֶׁנִּמְשְׁלָה לְזִרְעָה, בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר
29 תְּבִיא אוֹתָם לַעֲלִיָּה וְצִמְחָה וְעַל-
30 דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּכָל הַגְּלוּת⁴³,
31 וְלֹא רַק בְּגֻלוֹת בְּכָל שְׁעִלָּה מְדוּבָר
32 בְּנִבְּוָה זֶה כּוֹלֵל גְּלוֹת אָדָם.
33 הַגְּלוּת שְׁבָה אֲנִי נִמְצָאִים עֲכָשִׁי,
34 וְכִיּוֹן שֶׁ"גָלוּ לְכָבֵל שְׁכִינָה
35 עִמָּהֶם"⁴⁴, וּבְכָל הַגְּלוּתִּים הַקְּדוּשָׁה
36 בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא יַחַד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
37 לְכֵן הִיָּה "דְּבַר ה' אֶל זֶרְבָבֶל", שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם בְּחִינַת דְּבַר
38 ה', בְּחִינַת הַמַּלְכוּת⁴⁵ נִמְשְׁלָה לְדִיבּוּר כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּתִיקוּנֵי זוֹהַר (פֶּתַח
39 אֵלִיהִר) "מַלְכוּת פֶּה" (וְכֶשֶׁם שֶׁהִדְּבָר מְגַלָּה לְזוּלַת אֶת הַשֶּׁכֶל וְהַרְגֵּשׁ שֶׁל
40 הָאָדָם, כִּךְ מַלְכוּת מִמְשִׁיכָה וּמְגַלָּה אֶת עֲנִינֵי הַמוֹחִין וְהַמִּידוֹת לְמַעְלָה).

(39) ראה לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת הא' וביאורו, ותוס' ביאורו. (40) זכרי' ד, ו. (41) ל' הלקו"ת ריש פרשתנו (כט, ג).
(42) הושע ב, כה. (43) ראה לקו"ת פרשתנו לג, רע"ג. (44) מגילה כט, א. (45) ראה לקו"ת שם לב, ד. (46) אבודרהם (שחרית של שבת). לבוש, ב"ח, ט"ז ושו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רפד. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. (47) זכרי' שם, ז. (48) רד"ה לך-לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד.

בהעלותך את הנרות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אלו זכינו היתה הגאולה מגלות בכל גאולה נצחית⁴⁹, הקדש, ולבית המקדש, וקדש הקדשים, ולפנייה עור לפני
2 וכל שכן וכל וחרמך עתה לאחרי כל עניי הגלות והגזרות ההליכה של כולנו לבית המקדש נתחדד בהדלקת המנורה שעל ידי
3 והשמות, שהיו בדורות אהרן כהן גדול, "בהעלתך
4 האחרונים, ו"לא תקום פעמים 1 אריבער", וחרו אלו זכינו היתה הגאולה מגלות את הנרות", ובמהרה כימינו
5 צרה⁵⁰, אלא אדרבה יהיה 2 בכל גאולה נצחית⁴⁹, וכל שכן וכל וחרמך עתה ממש.
6 ענין "פעמים" כפילות 3 לאחרי כל עניי הגלות והגזרות, והשמות, 17
7 למעלותא, לטובה ולשבח 4 ו"לא תקום פעמים צרה⁵⁰, אלא אדרבה יהיה ענין "פעמים" למעלותא,
8 "כפלים לתושיה"⁵¹, בחוץ 5 "כפלים לתושיה"⁵¹, ונלך יחד כל ישראל, ובנערינו ובזקנינו כבנינו
9 כפול ונלך יחד כל ישראל, 6 ובכנותנו⁵², לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקדש, וקדש-
10 בנערינו ובזקנינו כבנינו 7 לארצנו 8 הקדושה, לירושלים עיר
11 ובכנותנו⁵², 7 לארצנו 8 הקדושה, לירושלים עיר
12 הקדושה, לירושלים עיר

(49) פירש"י יחזקאל מג, יא. הובא בפתיחת תויו"ט למס' מדות. וראה ברכות ד, סע"א. 50) ל' הכתוב - נחום א, ט. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 306 הערה 55, וש"נ. 51) איוב יא, ו. שמו"ר פמ"ו, א. 52) בא י, ט.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר אשר שי

שלום וברכה!

אחרי הפסק ארוך, סו"ס נתקבל מכתבו מיי"ג אייר, אודות עניי הישיבה, ובטח בינתיים נתקבל ג"כ המענה שלי על שם הנהלת הישיבה, ולפלא שעד עתה לא כתבו ממהלך העניינים מאז. ויה"ר שיהי זה סימן לטובה, שכיון שאין כותבים הרי הכל שלום והצלחה. ובדאי למותר לזרז ולעורר שכל אשר ביד כת"ר שי לעשות בזה - יעשה, לרבות שגם אם נצרכה נסיעה למעלבורן לעתים תכופות יותר, לא תהי' בזה מניעה.

לפלא שאינו מזכיר דבר אודות עסקנותו בסידנעי. ויה"ר, אשר גם זה יהי' סימן לטובה.

בנועם קראתי רשימת המשתתפים בחלוקת הש"ס, אף שאין ניכר, מתוך הרשימה, למתי - בל"נ - יסיימו, אם מצטרפים בזה עם חלוקת הש"ס דכאן שבמילא הוא ביי"ט כסלו, או הגבילו למועד אחר, בכ"א - יה"ר שיהי' בהצלחה, וכפי המבואר במכתבי מאז אודות חלוקת הש"ס, שע"פ הסוגיא (שבת צ"ג ע"ב) לענין שנים שעשו דזה אינו יכול כו', הנה י"ל, שלכל אחד מהמשתתפים יש לו הזכות כאילו למד כל הש"ס. ומטובו למסור את איחוליי וברכתי לכאו"א מהמשתתפים.

מוסג"פ קטע משיחת ש"ק מברכין סיון, אשר באמת תוכנו כל השנה זמנו הוא, כיון שנתנית וקבלת התורה ה"ה בכל יום - כחדשים, וכלשון ברכת התורה - נותן התורה, לשון הווה.

בכבוד וברכת הצלחה בעניי הכל והפרט,

מ. שניאורסאהן

נ"ב. בטח הגיעו בזמנו הערותי על המאמר שלו ששלח לי זה מכבר.

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשח"ו.

בלתי מוגה

- 1... על-פי הנ"ל בענין החילוק בין תורה למצוות – יובן גם כן טעם החילוק שביניהם לגבי קטנים⁴⁹:
- מכל המצוות – קטנים פטורים. ישנה מצוה מצד חובת חינוך, אבל המצוה היא רק מדברי סופרים⁵⁰, והמצוה היא על האב, לא על הבן. אבל בתורה איתא⁵¹ "מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה", וישנו חיוב גם על הבן, ש"חייב⁵² ללמוד את עצמו כשיכיר"⁵³. והטעם לזה: המצוות הן בהגבלה, אבל התורה, שהיא בלי גבול, היא בכל ישראל.
- יב. מטעם זה הוצרכה להיות במתן-תורה ערבות הבנים⁵⁴. במצוות שנצטוו במרה לא הוצרכו לערבות, ודוקא במתן-תורה הוצרכה ערבות.
- ועל-פי האמור יובן: עיקר ענין מתן תורה אינו נתינת המצוות, אלא נתינת התורה, שחיובה גם על קטנים. וכיון שגם קטנים מחייבים בלימוד התורה – הרי המעלה היא בהם דוקא⁵⁵, כפי שמסיים שם במדרש⁵⁶: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז"⁵⁶.
- [ובפרטיות⁵⁷ יותר: כיון שהתורה שייכת גם לקטנים, צריכה התורה להנתן גם לקטנים, ורק אז יכולה להנתן גם לגדולים.
- והביאור בזה – כיון שהתורה היא חכמתו וגם רצונו של הקב"ה, וידוע שבענין הרצון אין התחלקות (שזהו ההפרש בין שכל לרצון, שבשכל שייך שלוקחים חלק מהשכל, מה-שאינ-כן ברצון, אם ממלאים רק חלק מהרצון, לא נתמלא הרצון כלל⁵⁸), ולכן, כיון שהתורה שייכת גם לקטנים, הרי לולי נתינה לקטנים, אינה יכולה להנתן גם לגדולים, כי, כאשר חסר פרט מסויים בנתינת התורה, אזי חסר כללות הענין דנתינת התורה. ויתירה מזה – שעיקר ההדגשה היא בנוגע לקטנים דוקא.
- ויובן על-פי המשל הידוע⁵⁹ מהגבהת הבנין על-ידי כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר, שצריכים להתחיל להגביה את הקורה התחתונה דוקא, ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו.
- וכמו כן בנוגע למתן-תורה – שהזיכוכן בכללות העולמות שנעשה במתן-תורה הוצרך להתחיל מעולם הזה דוקא, ועל-דרך-זה בנוגע לעולם הזה גופא, שהוצרכה להיות הדגשה מיוחדת בנוגע לקטנים דוקא, שזהו היסוד גם בנוגע לגדולים].

החיוב דחינוך חל בפועל על האב (אף שבעיקרו הרי זה חיוב על הבן, בכח עכ"פ).

משא"כ בתלמוד תורה – הנה גם לדעה הא' שהחיוב הוא רק על האב, הרי החיוב הוא שהבן עצמו ילמד ויבין כו' (ראה גם לקו"ש ח"א ע' 45 בשו"ג), וע"פ מארז"ל (ע"ז יט, א) "לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ", צריך האב לעורר אצל בנו רצון וחפץ ללימוד התורה (עכ"פ הרצון שמצד יראת הרצועה, דכיון שבחינוניות ובפועל הרי הוא רוצה בכך, אזי יצליח בלימודו), ולא די בפעולה לשכור עבורו מלמד (מהנחה בלתי מוגה).

(54) שהש"ר פ"א, ד (א).

(55) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 110.

(56) תהלים ח, ג.

(57) המוסגר בחצר"ר – מהנחה בלתי מוגה.

(58) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תרצ"ג בתחלתה (לקו"ד ח"ד תשע, ב). וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש ראשתקד ס"ט (תו"מ ח"ב ע' 45). וש"נ.

(59) תו"א בראשית ד, א. ובכ"מ.

(49) מכאן עד סוסי"ג – המשך השיחה המוגהת שבהערה 1.

(50) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"מ"ג. תניא הקדמה לח"ב. ואכ"מ.

(51) ל' רבינו הזקן בשולחנו פ"א מהל' ת"ת ה"א.

(52) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג. וראה פס"ד להצ"צ שם (שלט, א).

(53) ולהעיר:

בגדר החיוב דחינוך מצינו ב' דעות: (א) חיוב על האב לחנך את בנו, כשם שחייב למולו ולפרותו כו'. (ב) החיוב הוא גם על הבן, דאף שמדאורייתא פטור הוא מכל המצוות, מ"מ, יש עליו חיוב מדרבנן מצד חינוך (ראה אנציק' תלמודית ערך חינוך בתחלתו (כרך טז ע' קסב ואילך). וש"נ).

והנה, גם לדעה הב' שהחיוב הוא גם על הבן, הרי, כשם שבמילה ופדיון הבן ישנה רק עשיית האב, ואילו מצד הבן לא נדרש ענין של עשי' כלל, והיינו, שהחיוב בפועל הוא רק על האב – כן הוא בשאר המצוות שמצד חינוך שיש בהם גם עשיית הבן, שפעולת הבן אינה אלא ענין של עשי', שזהו כח חיצוני בלבד, אבל בנוגע לענין החינוך שבדבר, כיון שהבן אינו בר-דעת, הרי

- 1 יג. ופנימיות הענין בזה – שהתורה היא 'המשכת העצמות', שהוא בכל מקום בשוה.
- 2 וזהו גם כן הטעם שהתורה נקראת בשם "אמת", כמאמר רבותינו ז"ל⁶⁰ "אין אמת אלא תורה". ענין
- 3 האמת הוא שאין בו הפסק. דבר שיש בו הפסק אינו אמת, כידוע⁶¹ בענין "נהרות המכזבין". אמת –
- 4 "תכון לעד"⁶².
- 5 ענין זה מרמז גם באותיות א' מ' ת', כדאיתא בירושלמי⁶³ שאות א' היא תחילת האותיות, מ' –
- 6 אמצעית האותיות, ות' – סוף האותיות, וענין האמת הוא שבכל מקום, בתחלה, באמצע ובסוף, הוא
- 7 בשוה.
- 8 ולכן נקראת התורה בשם "אמת", כיון שאין בה הגבלות, מהמדריגות הנעלות ביותר עד התחתונות
- 9 ביותר. מחד גיסא אומרים שהתורה היא "עומק רום", למעלה מ"לידע את המעשה", למעלה מענינים
- 10 הקשורים עם עשיה; ולאידך גיסא נמצאת תורה גם ב"עומק תחת", עד לקטנים שפטורים מכל המצוות.
- 11 יד. ועל-פי-זה יש להוסיף במעלת הקטנים, תינוקות של בית רבן – נוסף על האמור שזהו היסוד גם
- 12 בנוגע לגדולים, ונוסף על המעלה ד"הבל שאין בו חטא"⁶⁴ – כיון שדוקא בלימוד שלהם ישנו גילוי
- 13 עצמותו יתברך שבתורה:
- 14 דובר לעיל במאמר⁶⁵ אודות פרטי האופנים בלימוד התורה. אמנם, בכל אופנים אלו אין עדיין תכלית
- 15 הביטול, ולכן, אף שיש בהם בחינת ה'עצמות', הרי זה בהעלם.
- 16 ובענין זה היא המעלה דלימוד תינוקות של בית רבן – שזהו אופן נוסף בלימוד התורה – שלימודם
- 17 אינו קשור עם מציאות וישות כלל, אלא בתכלית הביטול לגמרי, וזהו אמיתית הענין ד"תען לשוני
- 18 אמרתך"⁶⁶, "כעונה אחר הקורא"⁶⁷, היינו, שכאשר הקב"ה אומר "קמץ אל"ף אָ", אזי גם הוא חוזר ואומר
- 19 "קמץ אל"ף אָ", ולכן בלימוד דתינוקות של בית רבן נמצא עצמותו יתברך בגילוי.
- 20 ובזה יובן הסיפור הידוע⁶⁸, שפעם הפסיק רבינו הזקן באמצע דביקותו בשמעו קול ילד בוכה, ויצא
- 21 מחדרו, וראה שהילד נפל מן העריסה ולכן בכה, ולקחו והחזירו לעריסה והרגיעו עד שנרדם. ואחר-כך
- 22 הוכיח רבינו הזקן משהו על כך שמרוב דביקותו לא שמע את בכיו של הילד.
- 23 והביאור בזה – לפי שבחינת ה'עצמות' 'לוקחים' דוקא בתינוקות של בית רבן. והרי רבינו הזקן היה
- 24 אומר תמיד "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי גוי"⁶⁹, "איך וויל נאָר דיר אַליין"⁷⁰, בחינת ה'עצמות', וענין
- 25 זה 'לקח' רבינו הזקן על-ידי תינוקות של בית רבן דוקא.
- 26 ועל-פי-זה ניתוסף נועם ועריבות ("געשמאַק") בהנהגת רבותינו נשיאנו שהקדישו שימת-לב ביותר
- 27 בנוגע לתינוקות של בית רבן.
- 28 ובנוגע לפועל: אלו שנתמנו על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר להיות "מלמדים", צריכים לידע, שאין זה
- 29 ענין של ירידה, אלא אדרבה, הלימוד עם תינוקות של בית רבן הוא זכות גדולה ביותר, ועליהם לעשות
- 30 עבודתם בחשק ובחיות, בְּדַעַם שעל-ידי-זה 'לוקחים' בחינת עצמותו יתברך.
- 31 טו. על-פי-זה יובן מאמר הזהר⁷¹ על הפסוק⁷² "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' וגו'",
- 32 "רבי שמעון פתח, אז⁷³ ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכו'", ותוכן המאמר הוא:

(68) ראה גם תר"מ ח"י ס"ע 229 ואילך. וש"נ.

(69) תהלים עג, כה.

(70) ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"מ (דרמ"צ קלח, סע"א). – נעתק ב"היום יום" יח כסלו.

(71) ח"ג צו, א ואילך. נת' בביאורי הזהר אמור לאדהאמ"צ עת, ג ואילך. ולהצ"צ ע' שפא ואילך.

(72) פינחס כח, כו.

(73) דברי הימים-א טז, לג.

(60) ירושלמי שבעה ערה 45. וראה ברכות ה, רע"ב.

(61) פרה פ"ח מ"ט.

(62) משלי יב, יט. וראה גם תניא פ"ג.

(63) סנהדרין פ"א ה"א.

(64) שבת קיט, ב. ה' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ג.

(65) פ"ג ואילך (לעיל ע' 25 ואילך).

(66) תהלים קיט, קעב.

(67) ראה סוכה לח, ב. תו"א יתרו סז, ב. קט, א. לקו"ת שה"ש

מד, ב. ובכ"מ.

ספירת העומר הוא ענין דנוקבא, שלכן נאמר "שבע שבתות תמימות תהינה"⁷⁴, לשון נקבה (אף ששל-פי דקדוק הוצרך לומר בלשון זכר), וזהו גם שמנחת העומר באה משעורים, מאכל בהמה, שזהו גם כן ענין של נוקבא,

מה-שאיין-כן בשבועות, שאז מביאים שתי הלחם מחטים דוקא, בחינת דכר, וזהו ענין "אז ירננו עצי היער", בחינת דכר, כידוע ההפרש בין תבואת השדה לתבואת האילן, שתבואת השדה הוא בחינת נוקבא, ותבואת האילן הוא בחינת דכר.

טז. והביאור בזה:

הענין דספירת העומר הוא – בירור המדות של נפש הבהמית, כפי שמבאר רבינו הזקן⁷⁵ מה שכתוב⁷⁴ "וספרתם לכם גו'", "וספרתם" מלשון בהירות, שצריך להאיר, לברר ולזכך את שבעת המדות של נפש הבהמית כפי שכל אחת כלולה משבע, שזהו ענין "מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי"⁷⁶, היינו, לא רק בירור כללות המדות, אלא שהבירור צריך להיות גם בפרטי המדות. וזהו שהעומר היה בא משעורים, מאכל בהמה, כיון שענינו הוא בירור המדות דנפש הבהמית.

מה-שאיין-כן שתי הלחם דחג השבועות שבאים מחטים – הרי חטה מורה על הענין ידיעת אלקות, שזהו שאמרו רבותינו ז"ל⁷⁷ "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן", וענינו ברוחניות – ידיעת אלקות.

וזהו ענין התורה, כידוע⁷⁸ שהתורה היא בדוגמת ה"מן" שהיה "לחם מן השמים"⁷⁹, שלא היו בו כל פרטי הענינים ד"סידורא דפת"⁸⁰, שהוא ענין הבירורים, והיינו, שאין זה ענין של בירורים מלמטה למעלה, כי אם, המשכה מלמעלה למטה, כך, שלא מתעסקים עם ה"מטה" ולא מתעסקים עם "בירורים", אלא מתעסקים רק עם ידיעת אלקות.

והסדר בזה – שקבלת התורה היא לאחר ספירת העומר, והיינו, שתחילה צריך להיות בירור כל המדות, להפטר מן הרע כו', שכל זה הוא עדיין עבודת הנבראים, שמגעת רק בבחינה השייכת לנבראים; ולאחרי כן בא הענין דנתינת התורה שהיא למעלה מהעולמות.

וענין זה הוא בעיקר בפנימיות התורה⁸¹ – כי, אף-על-פי שכללות כל התורה הוא ענין "לחם מן השמים", מכלל-מקום, יש חילוקי מדרגות בתורה גופא, כמו החילוק בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי⁸², שתלמוד בבלי יש בו ריבוי קושיות ומחלוקת, מה-שאיין-כן תלמוד ירושלמי הוא בבחינת אור ישר, ועל-דרך-זה החילוק בין גליא דתורה ופנימיות התורה, שבגליא דתורה יש קושיות ומחלוקת, וכללות ענינה הוא לברר בירורים (כפי שענין הבירורים הוא על-ידי התורה שכללותה הוא למעלה מהתעסקות בענין הבירורים⁸³), שלכן נקראת בשם "אילנא דטוב ורע"⁸⁴, ואילו פנימיות התורה, אף שיש בה דעות שונות, מכלל-מקום, אין זה ענין של מחלוקת כו', ונקראת בשם "אילנא דחיי"⁸⁴, שלמעלה מהעולמות.

וענין זה שיש צורך בבחינת התורה שלמעלה מהעולמות הוא לא רק כדי שעל-ידי-זה תהיה עבודת הבירורים כדבעי (על-דרך המבואר בקונטרס 'עץ החיים'⁸⁵ שיש צורך בענין יחודא עילאה כדי שהעבודה יחודא תתאה תהיה כדבעי) – שהרי לא זהו תכלית התורה; תכלית התורה היא – לשם התורה עצמה. יש אמנם בתורה ענין הפעולה בעולם, אבל זוהי המדרגה התחתונה שבתורה, ואילו אמיתית ענין התורה הוא – אור שלמעלה מהעולמות לגמרי.

(80) שבת עד, ריש ע"ב.

(74) אמור כג, טו.

(81) ראה לקו"ש חט"ז ע' 169, ובהנסמן בהערות שם.

(75) לקו"ת אמור לה, ב ואילך. ובכ"מ. "התמים" חוברת ו ע'

(82) ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד

צה [שטן] (נעתק ב"היום יום" י אייר).

ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. ועוד.

(76) מנחות סו, א. וראה שיחת ליל א' דחגה"ש תש"ב ס"ג

(83) ראה סה"מ תש"ד ע' 108.

(סה"ש תש"ב ע' 120).

(84) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

(77) ברכות מ, סע"א.

(85) פ"ז ואילך.

(78) ראה תר"מ סה"מ שבט ע' תכו ואילך. וש"נ.

(79) בשלח טז, ד.

1 ואף-על-פי שאמיתית ענין התורה הוא אור שלמעלה מהעולמות לגמרי, הנה החידוש דמתן-תורה
 2 הוא – שגם אור התורה שלמעלה מהעולמות יומשך ויורגש בפנימיות בעולם, ויפעל בנפש הבהמית
 3 ובגוף (שהרי גם צדיק גמור שנמצא במדרגה נעלית ביותר, קשור עם גוף), אלא, שהפעולה בגוף אינה
 4 ענין של בירורים כו', יציאה מהרע כו', שזהו ענין הקשור עם העולם, כי אם ענין של עליות בקדושה
 5 גופא, על-דרך טבילת כהן גדול ביום הכיפורים⁸⁶, וכיוצא בזה.

6 כלומר: ענין התורה הוא המשכת אור ועליות בקדושה. ואף-על-פי-כן, הרי זה פועל בעולם ובגוף,
 7 שגם הם יתאחדו עם דרגת הקדושה שלמעלה מהעולמות.

8 וזהו החידוש דמתן-תורה:

9 ענין המצוות היה גם קודם מתן-תורה – ז' מצוות בני נח, ובפרט המצוות שניתנו במרה. ואף שמצוות
 10 אלו לא דומות למצוות שניתנו במתן-תורה⁸⁷, מכל-מקום, כללות ענין המצוות היה גם לפני-זה. וכמו
 11 כן היה לימוד התורה גם קודם מתן-תורה, כמאמר רבותינו ז"ל⁸⁸ "מימהן של אבותינו לא פרשה ישיבה
 12 מהם כו'".

13 אבל קודם מתן-תורה היה זה באחד מב' האופנים: או ענין של בירורים ששייך לעולם, שזהו ענין
 14 המצוות, וכן המדרגה התחתונה שבתורה ששייכת לענין הבירורים (וכמו הענין דיחודא עילאה שלצורך
 15 העבודה דיחודא תתאה), או אור שלמעלה מהעולמות, שזהו אמיתית ענין התורה, אבל באופן שלא היה
 16 קשור עם העולם.

17 והחידוש דמתן-תורה הוא – המשכת עצם התורה, ובאופן שיומשך בעולם בפנימיות.

18 יז. וכיון שמתן-תורה פעל המשכת עצם התורה שאינו בשביל ענין הבירורים, צריך להיות לימוד
 19 התורה לשמה – לשם התורה עצמה, היינו, לא בשביל ידיעת ההלכה, שזהו ענין "גדול תלמוד שמביא
 20 לידי מעשה"¹², וגם לא בשביל חיוב מצות תלמוד תורה, אלא בשביל התורה עצמה, בידעו שהתורה היא
 21 חכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל-ידי 'לוקחים' את עצמותו יתברך.

22 ומזה מובן גם שלימוד התורה צריך להיות ללא הגבלות, כאמור לעיל (סעיף ז) שאף-על-פי שבמצות
 23 תלמוד תורה ישנן הגבלות, הרי בתורה עצמה אין הגבלות כלל, ונמצאת בכל זמן ובכל מקום.

24 יח. על-פי-זה⁸⁹ יובן מה שכתוב בגמרא⁹⁰ "הלל מחייב עניים, ורבי אלעזר בן חרסום מחייב עשירים":
 25 אם יבואו עניים ועשירים ויטענו שלא למדו מצד הטרדא – יביאו להם רבייה מהלל ומרבי אלעזר בן
 26 חרסום.

27 ולכאורה, ממה נפשך: אם זוהי אמתלא של שקר, ובאמת היה להם זמן ללמוד – לא זקוקים להלל
 28 ולרבי אלעזר בן חרסום, שהרי זהו ציווי מפורש⁹¹: "והגית בו יומם ולילה". אם היה רגע אחד שהיה
 29 ביכולתו ללמוד ולא למד – הרי הוא בכלל "כי דבר ה' בזה גו'⁹²; ואם באמת לא היה להם זמן ללמוד
 30 – איך אפשר לחייבם?

31 ומכאן ראייה, שיש אפשרות שמצד הדין, מצד קיום מצות תלמוד תורה, פטור הוא, ואף-על-פי-כן,
 32 מצד החיות והעונג שצריך להיות בלימוד התורה, ש"אורייתא וקודשא-בריך-הוא כולא חד" – הרי הוא
 33 תופס ("כאפט זיך צו") בתורה גם כאשר על-פי דין פטור הוא.

34 [וענין זה אינו מצד מצות תלמוד תורה, שהוא ענין המצוה שבתורה – שהרי ענין המצוות הוא
 35 בהגבלה, אלא מצד התורה עצמה, שבה נמצא עצמותו יתברך, ולכן הרי היא למעלה מהגבלות, שנמצאת
 36 בכל זמן ובכל מקום.

(90) יומא לה, ב.

(91) יהושע א, ח.

(92) שלח טו, לא. סנהדרין צט, א. תניא פ"א.

(86) ראה תו"מ ח"י ע' 14. וש"נ.

(87) ראה לקו"ש ח"כ ע' 140. וש"נ.

(88) יומא כח, ב.

(89) מכאן עד סו"כ – המשך השיחה המוגהת שבהערה 1.

יט. ועל-פי-זה יש לבאר גם הענין ד"מחייב עניים . . מחייב עשירים" ברוחניות – "אין עני אלא בדעת, ואין עשיר אלא בדעת"⁹³:

כאשר בא "עשיר בדעת" וטוען שעבודתו היא למעלה מלימוד התורה, שהרי תורה ענינה השגה, ואילו הוא יתעסק בענינים של מסירות-נפש שלמעלה מהשגה – אזי אומרים לו ש"רבי אלעזר בן חרסום מחייב עשירים": אם רצונך לעסוק בענין של מסירות-נפש כדי להגיע לבחינת עצמותו יתברך שלמעלה מהגבלה – דע לך, שאת בחינת ה'עצמות' 'לוקחים' על-ידי התורה דוקא, כמו שנתבאר בארוכה במאמר⁹⁴.

ועל-דרך-זה כאשר בא "עני בדעת" וטוען שאין ביכולתו ללמוד תורה כיון שאינו מבין מה שלומד – אזי אומרים לו ש"הלל מחייב עניים": גם מי ש"לא ידע מאי קאמר", יכול הוא לומר אותיות התורה, ועל-ידי-זה 'לוקח' את בחינת ה'עצמות', שכן, מצד ה'עצמות' אין חילוקים, והוא בכל המדריגות בשוה, כמו שנתבאר בארוכה במאמר].

כ. בנוגע לפועל – יש להתמיד בלימוד התורה ("האֵלטן אין איין לערנען תורה"). אין ללמוד כדי לצאת ידי חובת ה'שולחן ערוך' (וסוף-כל-סוף הרי זה מביא לעריכת חשבון שעל-פי 'שולחן ערוך' יכול הוא לצאת ידי-חובתו ב"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁹⁵), כי, נוסף לכך שצריך בירור אם החשבון הוא אכן על-פי 'שולחן ערוך', שהרי יתכן שיש לו יותר פנאי, ובמילא גם על-פי 'שולחן ערוך' מחייב הוא ללמוד יותר, הנה נוסף לזה, אפילו אם אמנם כן הוא כפי שסבור, מכל-מקום, מצד העונג והחיות בתורה יש לעסוק תמיד בלימוד התורה.

וכן אין לעשות חשבונות, שהענין ד"גדול תלמוד" הוא בשביל לידע את המעשה, ולכן, כשתבוא לפניו שאלה, יתיישב וילמד היטב את הדין ממקורו בחומש, עם הגמרא וכל הראשונים ואחרונים, עד לשולחן-ערוך אדמו"ר הזקן; אבל בשעה שאין זה נוגע למעשה – אינו לומד. יש לדעת, שעיקר ענין התורה היא תורה בשביל תורה, ויש לעסוק בלימוד התורה בכל רגע, ו"יגדיל תורה ויאדיר"⁹⁶.

[ואם הדברים אמורים בנוגע לגליא דתורה, הרי מכל-שכן בנוגע לפנימיות התורה, שלהיותה "אילנא דחיי", בודאי שאין בה הגבלות. ועוד זאת, שלימוד פנימיות התורה נוגע גם ללימוד גליא דתורה – שהרי מבואר בתניא⁹⁷ ש"כשלומד שעות הרבה רצופות", הנה בכל שעה ושעה, כשמשתנים צירופי השמות ששולטים בשעות היום, "יש לו להתבונן בהכנה זו של מסירת נפשו לה", שבשביל זה צריך להתבונן בגדולת הוי' כו', ואם כן, מוכרח הוא ללמוד תחילה ענינים אלו בפנימיות התורה, שאז יוכל להתבונן כו'].]

כא. וזהו החידוש דמתן תורה:

אף-על-פי שכבר יצאו ממצרים, וסיימו ספירת העומר שענינה הוא בירור כל פרטי המדות, ולאחרי-זה היה גם הענין ד"תמימות" (שטעם זה מאחרים להתפלל מעריב בליל חג השבועות⁹⁸) – הנה כל זה אינו מספיק עדיין, כיון שזוהי עבודת הנבראים בלבד; וצריכים עדיין לילך למתן-תורה, שענינה "לחם מן השמים" שאין בו הגבלות, ובאופן שהאדם צריך לטבול ולהטביל ("איינטונקען") את כל מציאותו בתורה – טבילה אותיות הביטל⁹⁹.

ועל-זה נאמר בזהר על הפסוק "וביום הביכורים גו'" – "אז ירננו כל עצי היער לפני ה'": בתחילה היה הענין דספירת העומר, עבודת הבריורים שמלמטה למעלה, בחינת נוקבא – שזהו ענין שמגיע רק בבחינת האור שבסדר השתלשלות; אמנם, על-ידי הקרבת מנחה חדשה בחג השבועות שבאה

(93) ראה כתובות סח, סע"א. נדרים מא, רע"א. זח"ג רעג, רע"ב.

(94) פ"ו ואילך (לעיל ע' 30 ואילך).

(95) מנחות צט, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד. וש"נ.

(96) ישע"י מב, כא.

(97) ספמ"א (נח, ב).

(98) שו"ע אדה"ז אר"ח סתצ"ד ס"ב. וש"נ.

(99) סידור (עם דא"ח) בכוונת המקוה בסופן (קנט, סע"ד).

ובכ"מ.

- 1 מן החטים, בחינת דכר – נמשך אור שלמעלה מהעולמות, שזהו מה שכתוב "אז ירננו כל עצי היער
- 2 (בחינת דכר) מלפני הוי", בחינה שלמעלה מהשתלשלות.
- 3 והדיוק בזה – שגם כאשר מדובר אודות "כל עצי היער", שהם אילני סרק¹⁰⁰, הנה על-ידי התורה
- 4 יכולים גם הם לבוא לבחינת "לפני הוי", והיינו, לפי שהתורה היא 'המשכת העצמות', שהוא בכל מקום
- 5 בשוה, שלכן ישנה 'המשכת העצמות' גם בלימוד התורה של "עני בדעת" ש"לא ידע מאי קאמר" (כנ"ל
- 6 סעיף יט), ויתירה מזה, אפילו אלו שנמצאים במצב ד"גרשוני מהסתפח בנחלת הוי" (כנ"ל סעיף ח),
- 7 הנה גם הם שייכים ל'המשכת העצמות' שבתורה, וזהו שגם "עצי היער" יכולים לבוא למעמד ומצב
- 8 ד"לפני הוי".
- 9 ועל-פי האמור לעיל (סעיף טז) שבתורה גופא עיקר הענין ד"לחם מן השמים" שלמעלה מהבירורים
- 10 הוא בפנימיות התורה – הרי הענין המדובר שהתורה יכולה להוציא ("ארויסשלעפן") מכל מעמד ומצב,
- 11 קאי בעיקר על פנימיות התורה. וזהו מה שכתוב בזהר "רבי שמעון פתח, אז ירננו כל עצי היער וגו'":
- 12 רבי שמעון – המקור דפנימיות התורה – פתח צינור חדש¹⁰¹, שגם אם מצד ענין המצוות וגם מצד
- 13 לימוד גליא דתורה, שיש בהם הגבלות, ישנם כאלו שאינם שייכים כו', הרי כאשר מדובר אודות פנימיות
- 14 התורה, מאור שבתורה¹⁰² – אין בזה הגבלות, כך, שאפילו אלו שהם בבחינת "אילני סרק", יטבלו
- 15 ויטבילו את עצמם בפנימיות התורה, ועל-ידי-זה יצאו ממעמדם ומצבם, ויתירה מזה, שיגיעו "לפני הוי".
- 16 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) כל ענין ישנו גם כפי שהוא כפשוטו. ובנידון-דין, שאפילו אלו שהם
- 17 בבחינת "אילני סרק", במעמד ומצב עצוב וקודר ("פאַרכמאַרעט") – הנה "אז ירננו", שגם הם ינגנו
- 18 וישמחו, אלא מאי? השאלה היא לשמחה זו מה עושה? – יהיה זה על חשבוננו של רבי שמעון!...
- 19 [וצוה שינגנו ניגון שמחה].

* * *

- 20 כב. באחת מהתוועדויות חג השבועות¹⁰³ אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שחג השבועות הוא 'יום טוב' של
- 21 ראשי הישיבות והרבנים (עד-כאן-לשונו).
- 22 וכן מובן בפשטות, שהרי ענינם של ראשי הישיבות והרבנים הוא תורה. ובפרט בנוגע לרבנים שיש
- 23 להם "סמיכה", שאף-על-פי שה"סמיכה" עתה אינה הענין ד"סמוכים", הרי זה קשור על-כל-פנים עם
- 24 הענין דסמוכים איש מפי איש עד משה רבינו¹⁰⁴.
- 25 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "א' רבני'שן ניגון" או "א' ישיבה'שן ניגון"].

* * *

- 26 כג. דובר אודות טענת המלאכים שהתורה תינתן להם, "תנה הודך על השמים"¹⁰⁵, שזהו מצד "דינא
- 27 דבר מצרא", להיותם "בשמים", בסמיכות מקום למקומה של התורה; ותוכן תשובתו של משה רבינו
- 28 "למצרים ירדתם כו"¹⁰⁶, שנתנית התורה למטה היא כדי לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, וכאשר
- 29 הלוקח חפץ בקרקע לבנין בית, קיימא-לן ד"שוב עדיף, ולית בה משום דינא דבר מצרא"¹⁰⁷ – הוגה
- 30 על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 28 ואילך (להלן באים
- 31 כמה ענינים שלא נכללו בשיחה המוגהת).

וראה גם שיחת יום ב' דחגה"ש תשט"ז סי"ז (תו"מ חט"ז ע' 336).

(104) ראה תו"מ ח"ח ע' 147. וש"נ.

(105) תהלים ח, ב.

(106) שבת פח, סע"ב ואילך.

(107) ב"מ קח, ב. רמב"ם הל' שכנים רפ"ד. טושו"ע חו"מ סקע"ה סכ"ו.

(100) ראה ויק"ר פ"ל, ד. יהל אור ע' שמו ואילך.

(101) ראה אמ"ב שער הק"ש פנ"ז (נה, א). סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב.

(102) ראה פתיחתא דאיכ"ר ב ובפי' יפה ענף שם. ירושלמי

חגיגה פ"א ה"ז ובפי' קה"ע שם. המשך תער"ב ח"ג ע' א"שכב.

סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.

(103) שיחת יום א' דחגה"ש תש"ד ס"ב (סה"ש תש"ד ס"ע

127). ליל א' דחגה"ש תש"ה בסופה (סה"ש תש"ה ס"ע 103).

בסעיף ד, בענין ג' הלשונות שמצינו בתורה – ירושה, מכירה ומתנה:

וביאור ג' ענינים אלו: ענין הירושה שבתורה הוא – שלכל אחד ואחד מישראל יש אות בתורה מצד עצם נשמתם, כמרום ב'ראשי תיבות' ד"ישראל": "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁰⁸, שענין זה אינו תלוי בעבודה ויגיעה כלל, אלא בא בירושה מצד עצם הנשמה.

ענין המכירה שבתורה – השגת התורה הבאה על-ידי יגיעה דוקא, בדוגמת דבר הנמכר, שאינו בא כחנם אלא על-ידי נתינת מעות דוקא, וברוחניות הוא ענין היגיעה. וענין המתנה שבתורה – שעל-ידי עבודתו ויגיעתו נותנים לו מלמעלה הרבה יותר מכפי ערך יגיעתו.

כלומר: גם במתנה יש צורך בעבודה – שהרי "אי¹⁰⁹ לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה מתנתא"¹¹⁰, אלא שהנתינה אינה בגדר תשלומין על עבודתו, כמו במכירה, שקונה החפץ תמורת המעות ולפי ערך המעות, אלא שנותנים לו בדרך מתנה הרבה יותר מכפי יגיעתו; מה שאין כן בירושה, שאין צורך בעבודה מצד הירוש כלל.

[קודם סעיף ו:]: לכאורה היה מקום לומר עוד טעם לדחיית טענת המלאכים:

דינא ד'בר מצרא' הוא דוקא כשנכסי המצרן סמוכים לשדה הנמכרת בלי שום הפסק, או גם כשיש הפסק שעשוי להתבטל; אבל כשיש ביניהם הפסק שאינו עשוי להתבטל – "אפסיק משוניתא (שן סלע מפסיק בין שדה זו לשדה של מצרן) או ריכבא דדיקלא" – אזי "לית בה משום דינא ד'בר מצרא"¹¹¹. וטעם הדבר – לפי שכל הטענה ד'בר מצרא' הוא ששדה זו סמוכה לשדותיו ולכן נוחה לו יותר, אבל כשיש הפסק – בטלה טענתו.

ועל-דרך-זה בעניננו: כיון שמקומם של המלאכים הוא ברקיע החמישי, הנקרא מעון¹¹², ואילו הקב"ה ותורתו נמצאים למעלה מרקיע השביעי (כמו שכתוב¹¹³ "לרוכב בערבות", דהיינו שהוא למעלה מרקיע השביעי הנקרא ערבות¹¹⁴), נמצא שיש הפסק גדול ביניהם, ולכן בטל דינא ד'בר מצרא'.

אמנם, נוסף על כך שגם טענה זו אינה מבוארת בתשובת משה רבינו הנזכרת בגמרא, יש לדחות גם את הטענה עצמה:

אילו היתה התורה ניתנת למלאכים – אזי היה מתבטל בדרך ממילא ההפסק שבינם לבין הקב"ה, כפי שמצינו בנתינת התורה לישראל למטה, שנאמר במתן-תורה "אנכי", ראשי-תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית"¹¹⁵, דהיינו שעצמותו ומהותו יתברך נתן את עצמו בתורה, וכאמר "אותי אתם לוקחים". ובהפסק העשוי להתבטל – אמרינן דינא ד'בר מצרא'.

[בסיום הענין אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]: כיון שמחר עומד להתקיים אס-ירצה-ה' כינוס שבו יתאספו כדי לדבר בדברי-תורה – הנה ענין הנ"ל יהיה בתור השתתפות שלי בכינוס.

אפשר לקבל ענין זה בתור נגלה, ואפשר לקבלו בתור חסידות; ופשיטא – שבכינוס יורגש הענין ד"תורה תמימה"¹¹⁶, דהיינו שאף שידובר בו אודות ענינים שבגליא דתורה, יהיו ענינים אלו חדורים בחיות פנימית של פנימיות התורה. והיינו שלימוד התורה יהיה בביטול, כמו שאומרים "ונפשי כעפר לכל תהיה", ודוקא על-ידי הקדמה זו – "פתח לבי בתורתך".

וכיון שהתורה ניתנה במדבר, מקום הפקר, להורות שכולם שייכים לתורה¹¹⁷ – בוודאי ישתתפו בזה כולם, הן אלו שהזמינום והן אלו שלא הזמינום, ויקריים "יגדיל תורה ויאדיר".

* * *

(112) חגיגה יב, ב.

(113) תהלים סח, ה.

(114) ראה חגיגה שם.

(115) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(116) ראה סה"מ תרנ"ט (בהוספות) ס"ע רכו.

(117) ראה יל"ש יתרו רמז ערה. במדבר פ"א, ז. וראה גם

(108) מגלה עמוקות אופן קפו.

(109) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

(110) וזהו הטעם שבמתנה אין דין בר-מצרא, הן מצד הנותן

והן מצד המקבל (ראה סמ"ע חו"מ שם סק"א).

(111) ב"מ קח, ב (ובפרש"י). רמב"ם שם ספי"ב. טוש"ע שם

סכ"ז.

- 1 כד. הענין¹¹⁸ ד"יגדיל תורה ויאדיר" מצינו בשני קצוות הפכיים¹¹⁹:
 - 2 במקום אחד¹²⁰ נאמר לשון זה לגבי מלמדי תינוקות – שאין בזה השגת גבול, כיון ש"יגדיל תורה
 - 3 ויאדיר". והרי זהו אופן של ראשית תחילת הלימוד, עומק תחת.
 - 4 במקום אחר¹²¹ מדובר לגבי סימני דג טהור. איתא בגמרא: "כל שיש לו קשקשת, יש לו סנפיר",
 - 5 ולמה נאמר גם סנפיר – משום "יגדיל תורה ויאדיר". כאן המדובר הוא כבר בענין של תורה מצד עצמה,
 - 6 למעלה מ"לידע את המעשה".
 - 7 ובכל האופנים בלימוד התורה – מהעליון ביותר ועד התחתון ביותר – אומרים "יגדיל תורה ויאדיר"
 - 8 ו"אותי אתם לוקחים".
 - 9 וזהו גם כן מה שכתוב¹²² "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", ו"אין אמת אלא תורה"¹²³,
 - 10 שבכל מיני האופנים – "לכל אשר יקראוהו" – "באמת", שהיא תורה, אזי "קרוב ה'", דהיינו ש'לוקחים'
 - 11 בזה את עצמותו יתברך, כי העצם – כשאתה תופס במקצת מן העצם אתה תופס בכולו, העצם הוא בכל
 - 12 מקום בהשוואה.
 - 13 כה. יתן השם-יתברך שיעסקו בלימוד התורה בכל האופנים, ובכולם באופן ד"יגדיל תורה ויאדיר",
 - 14 שעל-ידי-זה תהיה ההולדה שבאה מ"יום חתונתו זה מת-תורה"¹²⁴ – בדומה לעצמותו יתברך, ויפעלו
 - 15 בנין העולם¹²⁵, שיעשו מה"מטה" – ועל-ידי המטה גם מה"מעלה" – דירה לו יתברך.
- * * *
- 16 כו. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹²⁶, שאדמו"ר הזקן היה נוהג לעבור לפני התיבה בחג השבועות, וכן
 - 17 היה נוהג בשאר מנהגי יאָרצייט, מצד היאָרצייט של הבעל-שם-טוב. והיינו, שכיון שאדמו"ר הזקן היה
 - 18 תלמידו של המגיד, ממלא-מקומו של הבעל-שם-טוב – הנה על-ידי המגיד היתה לו שייכות גם עם
 - 19 הבעל-שם-טוב, ולכן נהג יאָרצייט ביום הסתלקותו.
 - 20 ואף שהשייכות של אדמו"ר הזקן עם הבעל-שם-טוב לא היתה¹²⁷ אלא על-ידי המגיד, וכידוע¹²⁸
 - 21 שאדמו"ר הזקן היה קורא את הבעל-שם-טוב בשם "זיידע" (ולא "טאַטע", כפי שהיה קורא את המגיד),
 - 22 אף-על-פי-כן היה נוהג יאָרצייט ביום הסתלקותו כמו ביום יאָרצייט של אב.
 - 23 והביאור בזה – על-פי המדובר פעם¹²⁹ שב"מאור" לא שייך ענין ההשתלשלות: ענין ההשתלשלות
 - 24 שייך רק באור, אבל לא במאור, כי במאור – "כולא חד", ולכן כל רבותינו נשיאנו, מהבעל-שם-טוב
 - 25 עד כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, הם "כולא חד".
 - 26 ויוכן בתוספת ביאור, על-פי מה שנתבאר לעיל (סעיף ה) בענין "העצם כשאתה תופס בחלקו אתה
 - 27 תופס בכולו", שמטעם זה על-ידי לימוד התורה 'לוקחים' את עצמותו יתברך ("אותי אתם לוקחים").

(123) ראה תניא ספ"ז.

(124) תענית כו, ב (במשנה).

(125) ש"ת ח' נק' בנאין כו', וענין ההולדה והבנין בכלל – נתבאר בשיחה* בארוכה – ואכ"מ.

(126) שיחת יום א' דחגה"ש ה'ש"ת ס"ו (סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 117). וראה גם שיחת יום ב' דחגה"ש תשי"ג סמ"ד (תו"מ ח"ח ע' 239). וש"נ.

(127) חסר כמה תיבות (המור"ל).

(128) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 78 ואילך. וש"נ.

(129) ראה תו"מ ח"ב ע' 106.

שיחת יום ב' דחגה"ש תשי"א ס"ד ואילך (תו"מ ח"ג ע' 144 ואילך). שיחת ש"פ בהוי"ב, מבה"ח סיון שנה זו בסופה (תו"מ חכ"ב ס"ע 314). וש"נ.

(118) מכאן עד סוסכ"ה – המשך השיחה המוגהת שבהערה 1.

(119) ראה גם מכתב י"א טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ריש ע' רה), ובהנסמן בהערות שם. תו"מ ח"ח ע' 107 ואילך. וש"נ.

(120) רמב"ם הל' ת"ת פ"ב ה"ז.

(121) חולין סו, ב.

(122) תהלים קמה, יח. וראה ד"ה זה שנאמר בהתוועדות (לעיל ע' 23 ואילך).

(*) שיחה זו לא הגיעה לידינו לע"נ (המור"ל).

וכיון ש"צדיקים דומים לבוראם"¹³⁰, הרי כשם שהקב"ה הכניס את עצמו בתורתו, כך צדיקים הכניסו את עצמם בתורתם. ולכן, כל אלו שלמדו תורתם של הנשיאים בביטול ו'הנחת עצמותם' – לקחו בזה את ה'עצם' של הנשיאים, עד שה'עצם' של הנשיאים נתאחד עמהם, ונעשו "כולא חד".

כז. והנה, לכאורה, על-פי ביאור זה היה צריך להיות כן גם בגליא דתורה, דהיינו שגם תלמידיו של גדול בנגלה דתורה היו צריכים להיות דבר אחד עם בעל התורה. אבל, לאמיתו של דבר יש חילוק בזה בין גליא דתורה לפנימיות התורה.

ובקדמה:

בענין "העצם כשאתה תופס בחלקן אתה תופס בכולו", דובר לעיל שלכאורה אינו מובן הפירוש ד"בחלקו", שהרי כל עצם בלתי מתחלק. ונתבאר, שהכוונה בזה היא ל'עצם' כפי שהעמיד את עצמו בציוור מסויים, שבציוור זה נמצא ה'עצם' בהעלם, שזהו "בחלקו". ואף-על-פי-כן, כיון שב'עצם' אין חילוק בין העלם וגילוי, אלא הוא אותו ה'עצם', לכן, הנה על-ידי התפיסה "בחלקו" תופסים "בכולו".

ונמצא, שיש בזה ב' ענינים: (א) ענינו של החלק כפי שהוא בציוור, דהיינו הענין שבו נצטייר; (ב) ה'עצם' שהעמיד עצמו בציוור זה. ושני ענינים אלו קשורים זה בזה, שהרי ה'עצם' הכניס עצמו בחלק כפי שהוא בציוור דוקא. ולכן, לקחת ה'עצם' היא על-ידי הגישה וה'שימת לב' ("צוטרפאגן זיך") אל הציוור דוקא, שעל-ידי-זה 'לוקחים' בהעלם את ה'עצם'.

ועל-פי-זה מובן בנוגע ללימוד התורה – שאף שה'עצם' שבתורה הוא אצל הרב ואצל התלמיד בהשוואה, הרי ציוור התורה אצל התלמיד הוא באופן אחר מציוור הרב. וכיון שענין הלימוד הוא מתוך גישה ושימת-לב ("צוגעטרפאגנדייט") אל הציוור, נמצא, שענין התלמיד הוא ענין נבדל מענין הרב, ורק בהעלם יש בזה ה'עצם' של הרב.

אמנם, כל זה הוא בגליא דתורה, שעיקר לימודה הוא ענין ההבנה וההשגה, כפי שמשיג בשכלו (שכל הלומד) דוקא, שזהו היפך ענין הביטול וההתקשרות, אלא שבהעלם נעשה על-ידי-זה ענין ההתקשרות.

מה-שאין-כן בפנימיות התורה – הרי עיקר הלימוד אינו ענין ההשגה, אלא ביטול והתקשרות לרב. והיינו, שאף שיש בזה ריבוי השגה, מכל-מקום, בהשגה גופא נרגש בגילוי שהמטרה אינה ההשגה, אלא הביטול וההתקשרות, וההשגה אינה העיקר, אלא אמצעי לענין ההתקשרות.

ונמצא, שבגליא דתורה ישנו ה'עצם' כפי שבא בדבר נבדל (שזהו ענין ה"חלק", כנ"ל), מה-שאין-כן בפנימיות התורה ישנו ה'עצם' בגילוי, שהרי לא העמיד את עצמו בדבר נבדל, אלא בענין שכל מהותו – גם בגילוי – הוא שעל-ידו 'לוקחים' את ה'עצם'.

ולכן תלמידיו של הנשיא, שלמדו את פנימיות התורה שגילה, ואופן לימודם לא היה בשביל ההשגה שבזה, אלא כל ענין הלימוד היה כדי לקחת את 'עצם' הרב – הרי השגה זו אינה מעלימה על ה'עצם', ואדרבה כו'¹³¹. ולכן נעשה תלמיד זה ממלא מקומו של הרב, שהפירוש ד"ממלא-מקום" הוא – שיש בו בגילוי כל עניניו של הרב¹³².

כת. וזהו הטעם שרבינו הזקן נהג יאָרצייט ביום הסתלקותו של הבעש"ט – כי, על-ידי-זה שהיה תלמידו של המגיד, שהיה תלמידו וממלא-מקומו של הבעל-שם-טוב, נעשה גם רבינו הזקן תלמידו של הבעל-שם-טוב בגלוי, אף שקבלתו היתה על-ידי המגיד.

(132) ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשט"ו סכ"ט (תו"מ ח"ד

ע' 133). וש"נ.

(130) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. ועוד.

(131) חסר כמה תיבות. ונזכר גם הענין שאו"ס מאיר בחכמה

בקירוב מקום (המו"ל).

- 1 ועל-דרך המבואר¹³³ בנוגע למשה רבינו, ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹³⁴ – דלכאורה: הרי משה
- 2 הוא משבט לוי, ואילו משיח הוא מבני דוד שמשבט יהודה – שהפנימיות דמשה היא הפנימיות דמשיח
- 3 (היינו שגם בגלוי זו אותה הפנימיות), אלא שזהו בגוף וציוור אחר.
- 4 וכן הוא בנוגע לכל הנשיאים, מהבעל-שם-טוב עד כ"ק מו"ח אדמו"ר ועד בכלל – שהם "כולא חד"
- 5 גם בגילוי.
- 6 כט. על-פי-זה יש לבאר הנהגת רבותינו נשיאינו, שלמרות החיוב לומר דבר בשם אומרו¹³⁵, ו"כל
- 7 האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם"¹³⁶, ובפרט על-פי מה שכתב ה'מגן אברהם' בסימן קנו¹³⁷
- 8 "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו"¹³⁸, מכל-מקום, לא הקפידו רבותינו נשיאינו על כך¹³⁹:
- 9 רבינו הזקן בספר התניא – אף שכתב כמה ענינים ששמע מרבותיו, כמו שכתוב ב"דף השער":
- 10 "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים", אף-על-פי-כן, רק ב' פעמים מזכיר את הבעל-שם-טוב (בשער היחוד
- 11 והאמונה¹⁴⁰ וב'אגרת הקודש'¹⁴¹), וב' פעמים את הרב המגיד (בחלק א'¹⁴² וב'אגרת הקודש'¹⁴³).
- 12 וכן אדמו"ר האמצעי – אף שכתב בהקדמתו לספריו שהם ענינים מרבינו הזקן עם ביאורים,
- 13 אף-על-פי-כן אינו מציין בכל ענין מה אמר רבינו הזקן ומה הביאור שלו.
- 14 וכן ה'צמח צדק' – אף שמעתיק כמה פעמים מדברי אדמו"ר הזקן ומסיים "עד כאן לשונו",
- 15 מכל-מקום, משמע שלא ציין זאת אלא בכתיבת המאמר, ולא באמירת המאמר, שהיה אומר כל הענינים
- 16 יחד, מבלי לציין איזה ענינים הם מרבינו הזקן, איזה ענינים מאדמו"ר האמצעי, ואיזה ענינים הם משלו.
- 17 וגם מה שציין בכתיבת המאמר "עד-כאן-לשונו" – לא היה זה אלא בדרושים שכתב לעצמו, ולא
- 18 בדרושים שכתב על מנת לפרסם. וגם מה שציין זאת בדרושים שכתב לעצמו, משמע, שאין זה מצד
- 19 הענין ד"האומר דבר בשם אומרו", אלא מטעם אחר – כיון שהקטעים שמרבינו הזקן אינם מבוארים,
- 20 ולכן ציין לעצמו "עד-כאן-לשונו", כדי לחזור ולעייין בקטע זה, ולבאר גם הענינים שעדיין לא ביאר
- 21 במאמר זה.
- 22 וכן בנוגע לאדמו"ר מהר"ש ולרבותינו נשיאינו שלאחריו – אף שיש במאמריהם כמה וכמה ענינים
- 23 מרבותינו נשיאינו שלפניהם, לא מצינו שיקפידו לציין המקור על כל ענין.
- 24 ל. על-פי נגלה יש לבאר ענין זה בשני אופנים¹⁴⁴:
- 25 (א) החיוב על אדם לומר דבר בשם אומרו אינו חל על תלמיד שחוזר דבר הלכה שקיבל מרבו, כיון
- 26 שהכל יודעים שעיקר תורתו היא ממה שקיבל מרבו¹⁴⁵. ואפילו מי שקיבל משני רביים, הנה אם אחד
- 27 מהם הוא רבו מובהק, הרי אותו דבר הלכה שקיבל מרבו המובהק אינו צריך לומר בשמו.

רמז תרצה. משלי רמז תתקס).
(139) יש לציין שביום א' דחג השבועות בעת הסעודה שאל
א' המסובים אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א על איזה מאמר מיוסד
המאמר דאתמול (וכאשר אחדים מהמסובים העלו כמה השערות,
שלל כ"ק אדמו"ר שליט"א את דבריהם), ואמר, שסדר הנהגת
רבותינו נשיאינו באמירת מאמרי דא"ח, שלא היו מצינים את
מקור הדברים (המו"ל).
(140) בתחלתו (שיעור היום בתניא).
(141) סכ"ה.
(142) פל"ה (בהגהה).
(143) סט"ו (קכא, א).
(144) ראה גם תו"מ סה"מ כסלו ס"ע קנט ואילך הערה 99.
לקו"ש שם ע' 181 ואילך.
(145) ראה יבמות צו, סע"ב. ירושלמי ברכות פ"ב ה"א. שקלים
פ"ב ה"ה. מו"ק פ"ג ה"ז. טוש"ע ונו"כ יו"ד סרמ"ב סכ"ד.

(133) ראה אוה"ח ויחי מט, יא. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 8
ואילך. חל"ה ע' 206 הערה 6. אג"ק ח"ח ע' תקטו. תו"מ ח"ט
ריש ע' 287.
(134) ראה שמור"פ פ"ב, ד"ו. זח"א רנג, א. שעה"פ ויחי מט,
יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
(135) ראה לקו"ש חל"ר ע' 180 ואילך. וש"נ.
(136) אבות פ"ו מ"ו.
(137) סק"ב. – (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר:) הנני
מזכיר את הסימן במכוון, כי במג"א בסימן זה ישנם הרבה פנינים
יקרים, וכיון שהלימוד באו"ח בכלל, ובסימנים אלו בפרט, הוא
מועט, אף שהן הלכות הנצרכות למעשה – לכן הנני מזכיר את
הסימן, כדי שאלו החפצים בכך יענינו בענין המדובר, וממילא
יענינו גם בשאר הענינים שבסימן זה, החל ממקורו של כל ענין
ועד לשולחן-ערוך רבנו הזקן, שיש בו כמה חידושי דינים בנוגע
למעשה.
(138) ומקור הדברים – בתנחומא (במדבר כב) ויל"ש (במדבר

- (ב) ישנו עוד אופן שאין אדם חייב לומר דבר בשם אומרו – אם¹⁴⁶ אחרי ששמע את ההלכה, משיגה בשכלו הוא ונתעצמה עמו. כלומר: אף שאין זו המצאה שלו, אלא שמע זאת ממישהו אחר, מכל-מקום, לאחר ששמע הדבר, התייגע בזה עד שנתעצם בשכלו. וכיון שעכשיו אומר זאת (לא מצד שמיעתו, אלא) מפני שכך מתקבל בשכלו – אינו צריך לאומרו בשם אומרו.
- ועל-פי-זה מתורץ מה שמצינו בגמרא מאמרי רבי אליעזר הגדול ("רבי אליעזר אומר") בלי הזכרת שמו של רבו, אף ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם"¹⁴⁷. ואין לומר שהוא מפני שלא היה לו אלא רב אחד, שהרי אמר "מרבתי"¹⁴⁸. ובהכרח לומר שהטעם שלא אמר דבריו בשם אומרם הוא כיון שנתעצם עם ההלכה, כנ"ל.
- לא. על-פי האמור יש לבאר כמה ענינים נוספים:
- (א) מצינו¹⁴⁹ כמה ענינים שנשמעו מן השמים, על-ידי 'בת קול' וכדומה, ועל סמך זה נפסקה ההלכה. ולכאורה, הרי "אין משגיחין בבת-קול"¹⁵⁰, והתורה "לא¹⁵¹ בשמים היא"? והתירוצ' לזה – שהכלל שאין לפסוק על-פי 'בת קול' הוא דוקא כאשר גם לאחר שמיעת ה'בת קול' לא נתקבל הדבר בשכלו, ופוסק רק על-פי ה'בת קול'; אבל אם לאחר ששמע את ה'בת קול' נתעצם הדבר בשכלו – אזי לא שייך הכלל "לא בשמים היא", כיון שאינו פוסק מצד "שמים", אלא מצד שכלו שלו.
- (ב) איתא בגמרא¹⁵²: "הני שב שמעתא דאיתאמרון בצפרא בשבתא קמיה דרב חסדא בסורא, בהדי פניא בשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא (אף שהמרחק בין סורא לפומבדיתא הוא יותר ממהלך יום אחד), מאן אמרינהו . . דלמא יוסף שידא (דלא מינטר שבתא) אמרינהו". ולכאורה אינו מובן: אם הלכות אלו נמסרו מסורא לפומבדיתא – היו צריכים להזכירם בפומבדיתא בשם אומרם (שבסורא), וכיון שלא נזכרו בשם אומרם, יש להוכיח, שהלכות אלו נתחדשו בכל ישיבה בפני-עצמה? ועוד: אם "יוסף שידא אמרינהו" – כיצד אפשר לסמוך על זה בפסק הלכה?
- והתירוצ' לזה – שלאחר ששמעו את ההלכה מ"יוסף שידא" נתעצמה ההלכה בשכלם, ובזה אתי שפיר גם שלא הוצרכו לומר את ההלכה בשם אומרה.
- לב. על-פי-זה יש לבאר גם על-פי נגלה טעם הנהגת רבותינו נשיאינו, שמביאים במאמרים כמה וכמה ענינים מרבתינו נשיאינו שלפניהם, ואינם מזכירים אותם בשם אומרם – שזהו כיון שנתעצמו עם הענין. וכידוע הסיפור¹⁵³, שפעם הוצרך כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו-עדן לומר מאמר ממאמרי אביו, כ"ק אדמו"ר מהר"ש, והמאמר עדיין לא נתעצם עמו, ונסע על ה"אוהל" של בעל המאמר, כדי להתעצם עם המאמר, ואחר-כך אמר את המאמר. ומזה מוכח שאמירת המאמרים אצל רבותינו נשיאינו היא באופן שתחילה מתעצמים עם המאמרים.
- ובמכל-שכן מזה שגם בגליא דתורה ישנו ענין זה, כנ"ל, ועל-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בפנימיות התורה, שענינה (גם בגילוי) הוא ההתקשרות עם בעל המאמר (כנ"ל סעיף כז), דהיינו שהלימוד הוא באופן שמניח עצמו הצדה ומתעצם עם הענין ד"אנכי" (ראשי-תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית") של בעל המאמר, ו"בעל השמועה עומד כנגדו"¹⁵⁴, ולימודו הוא בבחינת "תען לשוני אמרתך", "כעונה אחר הקורא".

(146) תוכן ביאור זה בקיצור – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1178 הערה 13.

(147) סוכה כז, סע"ב. וש"נ.

(148) סנהדרין סח, א.

(149) ראה הנסמך ב"רשימות" חוברת קמו ע' 15 ואילך. תו"מ

ח"ט ע' 116.

(150) ב"מ נט, ב. וש"נ.

(151) נצבים ל, יב. וראה ב"מ שם.

(152) עירובין מג, סע"א (ובפרש"י).

(153) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 190. וראה גם תו"מ ח"כ ע' 239.

(154) ירושלמי שבת פ"א ה"ב. שקלים ספ"ב. קידושין פ"א

ה"ז.

- 1 וכאמור לעיל, מטעם זה נהג רבינו הזקן יאָרצייט ביום הסתלקותו של הבעל-שם-טוב, כיון שהיה
- 2 תלמידו של ממלא-מקומו, ו"כולא חד".
- 3 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו-עדן].
- * * *
- 4 לג. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שכל המשתתפים ב"תהלוכה" לבתי-כנסיות יאמרו "לחיים", ואחר-כך
- 5 אמר:]
- 6 אמרו¹⁵⁵ חכמינו ז"ל¹⁵⁶: "אם פזרת רגלך על העני ועל המצוה, נתקיים עליך ברוך¹⁵⁷ אתה בבואך
- 7 וברוך אתה בצאתך".
- 8 דיוק הלשון בדברי רבותינו ז"ל צריך ביאור:
- 9 (א) "על העני" – קאי על צדקה. ואם כן, מהו הפירוש "על העני ועל המצוה", וכי אין מצות צדקה
- 10 בכלל המצוה? אדרבה, צדקה נקראת בכל תלמוד ירושלמי סתם "מצוה"¹⁵⁸.
- 11 לכאורה מרומז כאן שצדקה היא כמו כללות כל המצוות, "שקולה כנגד כל המצוות". אבל, דבר זה
- 12 נתפרש בש"ס¹⁵⁹, ולמה צריך לומר זאת כאן ברמז?
- 13 (ב) בנוגע לרגלים מתאים לשון הליכה או ריצה. ומהו פירוש הלשון "פזרת"?
- 14 לד. גוף האדם נחלק בכלל לשלשה חלקים: ראש, גוף ורגל. ובפרטיות, נחלק לרמ"ח אברים. וכן
- 15 הוא במצוות, שבפרטיות נחלקות לרמ"ח מצוות-עשה,
- 16 – בספר חרדים מחלק את המצוות לפי האברים, כל מצוה לאבר ששייכת אליו – ובפרטיות נחלקים
- 17 לשלשה¹⁶⁰: מצוות הקשורות עם ההבנה, כמו ידיעת גדולת הבורא, תלמוד תורה וכו' – ראש. מצוות
- 18 הקשורות עם הרגש הלב, כמו אהבת ה', יראת ה' ואהבת ישראל – גוף. ומצוות מעשיות הקשורות,
- 19 בעיקר, עם קבלת-עול – רגל.
- 20 הבנה והרגש הם מוגבלים. גם קבלת-עול הבאה על-ידי השגה והרגש, דהיינו שמבין ומרגיש שצריך
- 21 לקבל עול מלכות שמים, היא מוגבלת. אבל קבלת-עול כפי שהיא בעצם – היא בלי-גבול.
- 22 וזהו פירוש "פזרת רגלך": "פזרת" פירושו התפשטות, בלי-גבול. מתי והיכן יכול להיות "פזרת",
- 23 בלי-גבול – ב"רגלך", קבלת-עול, רגל בטהרתה (רגל שברגל¹⁶¹), כפי שאינה קשורה עם מוח ולב. כאשר
- 24 הרגל קשורה עם מוח ולב – שייך בזה הילוך, ולכל היותר – ריצה; אבל במצב של "רגלך" בעצם –
- 25 אזי "פזרת", בלי-גבול¹⁶².
- 26 לה. אמנם, כיצד יכול אדם, בר-דעת, לפעול בעצמו להניח את שכלו וההרגש שלו, ולעמוד בתנועה
- 27 של "פזרת רגלך"?
- 28 הנה על זה נאמר ההמשך – "על העני": עליו להתבונן במעמדו ומצבו, ואז יראה שהוא "עני", עני
- 29 בדעת, ובמילא אין לו להתחשב בשכלו, ועל-דרך-זה בהרגש הלב, ויפעל בעצמו הענין ד"פזרת רגלך"
- 30 על המצוה בכלל, ועל מצוה סתם – מצות הצדקה – בפרט. הוא ירוץ ברגליו, ללא חשבונות כלל, כדי
- 31 ליתן לאדם מישראל צדקה בגשמיות וצדקה ברוחניות.

160 ראה סה"מ תרפ"ח ס"ע יח ואילך. ועוד.
161 כידוע שכל אבר כלול מכל רמ"ח האברים, ורגל שברגל
הוא העקב שברגל (מהנחה בלתי מוגה).
162 וכידוע שכח המס"נ הוא בעקב דוקא, וכמבואר בכ"מ
(ראה תו"מ חכ"ב ע' 259). בענין דרא דעקבתא דמשיחא,
שבו מאיר כח המס"נ יותר מבדורות הקודמים (מהנחה בלתי
מוגה).

155 מכאן עד סוסל"ז – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
(באידית), ונרפס בלקו"ש ח"ב ע' 309 ואילך. במהדורא זו
ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
156 דרך ארץ זוטא פ"ט.
157 תבוא כח, ו.
158 תניא פל"ז (מח, ב).
159 ב"ב ט, א.

לו. השכר על זה הוא – "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך":

"בבואך" פירושו – אתערותא דלעילא הבאה קודם העבודה והיא נתינת כח לה; "בצאתך" פירושו – אתערותא דלעילא הבאה לאחר האתערותא דלתתא¹⁶³.

ובזה ישנו הענין ד"ברוך" – שהאתערותא דלעילא תהיה נעלית הרבה יותר מכפי ערך עבודתו. כלומר: לאחר עבודתו ובאופן ד"פזרת", בלי-גבול, נותנים לו הרבה יותר מכפי יגיעתו, כי "באתר שלים"¹⁶⁴ (שלימות העבודה) – "קודשא-ברוך-הוא שריא"¹⁶⁵.

לז. אין דרשת רבותינו ז"ל הנ"ל יוצאת מידי פשוטה:

כל אלו שקיימו בפועל "פזרת רגלך", שהלכו ל"תהלוכה" מרחק כמה שעות, שבזמן זה היה ביכולתם לשבת במנוחה ולעסוק בעניניהם, ואף-על-פי-כן הלכו באופן ד"פזרת" כדי להשפיע "לעני" ברוחניות – יקויים בהם "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך": "בבואך" ו"בצאתך" שבכל יום, שבכל שבוע, שבכל חודש ובשכל שנה, וגם "בבואך" ו"בצאתך" שבעבודתם – ברכה "בבואך", בנתינת הכח מלמעלה להצליח בעבודתם במילוי השליחות בכל מקום שהולכים, וברכה "בצאתך", שלאחרי העבודה בשליחותם יראו פרי טוב בעמלם, "עולמך תראה בחייך"¹⁶⁶,

ויצליחו בעניניהם הפרטיים – בלימוד התורה, בקיום המצוות בהידור ובעבודת התפילה, שעבודת התפילה היא חוט השדרה של כל הענינים¹⁶⁷, וגם ברכה בכל המצטרך להם בכל עניניהם הגשמיים.

* * *

לח. כ"ק¹⁶⁸ מו"ח אדמו"ר סיפר¹⁶⁹ אודות שלש תורות ששמע הרב הצדיק מבארדיטשוב מהבעל-שם-טוב. אחת התורות היא:

"כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה"¹⁷⁰. "מלאכה" פירושה התעסקות באהבת ישראל. כדי שיהיה לתורה קיום, בהכרח שיהיה עמה התעסקות באהבת ישראל¹⁷¹. ותורה זו פעלה על הרב הצדיק מבארדיטשוב, שהנהגתו כל ימיו תהיה התעסקות באהבת ישראל.

לט. כיון שסיפור זה הגיע אלינו, הרי זו ראייה שהוא נוגע לנו, שהרי הכל הוא בהשגחה פרטית, בשביל הוראה בעבודה. כשם שבנוגע לכללות ענין החסידות אמר רבינו הזקן¹⁷² שאינה בשביל כחה או מפלגה אלא עבור כל ישראל,

– שהרי חסידות היא הכנה לגאולה העתידה¹⁷³, שתהיה בשביל כל ישראל¹⁷⁴; במילא גם ההכנה לגאולה העתידה – חסידות, היא בשביל כל ישראל –

כך גם אהבת ישראל, כללות כל התורה¹⁷⁵ – שהבעל-שם-טוב קבעה בתור יסוד בחסידות – נוגעת לכל ישראל.

(170) אבות פ"ב מ"ב.

(171) ראה גם מכתב י"א סיון שנה זו (אג"ק ח"ז ע' קסח).
(172) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 72. תש"ד ע' 93. ע' 163. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ח ע' תרי. ח"י ע' דש. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

(173) ראה בארוכה שיחת שמח"ת תר"ץ – לקו"ד ח"ב רפו, ב ואילך. סה"ש תר"ץ ע' 84 ואילך. וש"נ.

(174) ביציאת מצרים – היו כאלו שמתו בשלשת ימי אפילה (פרש"י בא יו"ד, כב. בשלח יג, יט. ועוד), אבל הגילויים דלעתיד לבוא – יהיו עבור כל בני, וכמבואר במאורז"ל "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין ר"פ חלק), שסוכ"ס יהי' כן אצל כל ישראל ממש (ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וש"נ). – מהנחה בלתי מוגה.

(175) שבת לא, א. וראה תניא פל"ב.

(163) ועפ"ז יובן הפירוש ד"צאתך" (לא רק כפי שהוא בכל יום, בסוף עבודת היום, אלא גם) כפי שהוא בכללות חיי האדם, לאחר מאה ועשרים שנה – אף שעז"נ (קהלת ט, יו"ד) "אין מעשה וחשבון ג' בשאול" (מהנחה בלתי מוגה).

(164) ראה זח"ג צ, סע"ב.

(165) עיין לקו"ת שה"ש כד, א בענין ג' דרגות באתערותא דלעילא.

(166) ברכות יז, סע"א.

(167) לקו"ת בלק ע, ד.

(168) מכאן עד סוסמ"ג – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונרפס בלקו"ש ח"א ע' 260 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(169) שיחת יום א' דחגה"ש הי"ש"ת בתחלתה (סה"ש קיץ הי"ש"ת ע' 115).

- 1 מ. כל יהודי צריך לפעול באהבת ישראל, להשפיע על יהודי אחר. וזוהי תועלת גם עבור עצמו,
- 2 כמאמר רבותינו ז"ל¹⁷⁶ על פסוק¹⁷⁷ "רש ואיש תככים נפגשו, מאיר עיני שניהם ה' כו'. עשיר ורש נפגשו,
- 3 עושה כולם ה'", וכמו ברש ועשיר בגשמיות, כך ברש ועשיר ברוחניות, שעל-ידי השפעת העשיר לרש
- 4 נותן הקב"ה גם לעשיר.
- 5 איתא במשנה¹⁷⁸: "איזהו חכם הלומד מכל אדם", כלומר שכל אדם יש לו ענין שאפשר ללמוד ממנו,
- 6 וממילא הרי כל אדם הוא עשיר בענין שלו. ולכן תובעים ממנו שיתן ענין זה לזולתו, שאצלו חסר ענין
- 7 זה, ועל-ידי-זה יקבל גם הוא מלמעלה את החסר לו.
- 8 מא. ענין זה – נאמר בפירוש בגמרא, שכאשר חסרה ההשפעה על הזולת, אזי חסר הענין ד"מאיר
- 9 עיני שניהם הוי'", העזר שמלמעלה¹⁷⁹, ויתירה מזו – כפי שמסיים שם – שמהעשיר נעשה עני. ואם כן
- 10 מובן, שתורה ללא אהבת ישראל "סופה בטילה".
- 11 והבעל-שם-טוב הוסיף וביאר, שבכדי שיהיה לתורה קיום – לא די באהבת ישראל סתם, אלא צריכה
- 12 להיות בזה מלאכה, וכלשון הבעל-שם-טוב: התעסקות באהבת ישראל.
- 13 הפירוש ד"התעסקות" – מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁸⁰ שהוא בדוגמת עסק: בעל עסק אינו מי שיושב
- 14 בביתו עם הסחורה, וממתין עד שייוודע למישהו שיש אצלו סחורה, וידע את מעלתה, ויבוא אליו
- 15 לקנות¹⁸¹ – לא זהו הסדר של סוחר. סוחר פותח חנות במקום שעוברים אנשים רבים, ותולה שלט, כדי
- 16 שכל העוברים ידעו שיש אצלו סחורה. ועדיין אינו מסתפק בכך: הוא מתהלך ומפרסם ומספר מעלת
- 17 סחורתו, ומשכנע בני-אדם לקנות אצלו; הוא עושה כל מיני השתדלות כדי שיקנו את סחורתו.
- 18 הרבי דיבר אז בענין עסק התורה והמצוות. וכן הוא בנוגע להתעסקות באהבת ישראל: יש להשתדל
- 19 בכל מיני השתדלות לעשות ליהודי טובה, להשפיע לו מה שיש בידו, להסביר לו את יוקר התורה
- 20 והמצוות – כמובן, כולל תורת החסידות – ולעשות כל מיני השתדלות שיהודי ישמע דבר חסידות. ולא
- 21 להסתפק בכך, אלא צריך גם לעשות את הזולת ל"טופח על מנת להטפח"¹⁸², כי רק אז, כאשר המקבלים
- 22 שלו יהיו גם הם משפיעים, ייוודע שהשפעתו נקלטה בהם.
- 23 וכדיוק הלשון¹⁸³ "יפוצו מעינותיך חוצה": מעין נמשך גם מחוץ למקומו. וכמו שכתב הרמב"ם¹⁸⁴
- 24 שברכה אין לה דין מעין, אם היא נעצרת ואינה נמשכת הלאה.
- 25 מב. אחד מעניני ההשתדלות לקרב יהודי הוא – לעשות לו טובה גם בגשמיות. נוסף על כך שענין
- 26 זה גופא נכלל באהבת ישראל, הרי זה מועיל גם לקרב את הזולת לרוחניות.
- 27 אין להמתין ולתלות גשמיות ברוחניות דוקא, כתנאי כו', אלא יש לפעול גם בגשמיות, ללא תנאים
- 28 כלל. והרי זה היה החידוש שנתחדש על-ידי הבעל-שם-טוב בדרך העבודה של הצדיקים הנסתרים בשנת
- 29 תבוא עליו ברכה¹⁸⁵.
- 30 מג. אם מכולם תובעים התעסקות באהבת ישראל – הרי מכל-שכן באלו שההשגחה העליונה הביאה
- 31 אותם למקום שהתורה ומצוות הם במיעוט. "במקום שאין אנשים" – מוטל עליהם החוב (והזכות)
- 32 להשתדל להיות איש¹⁸⁶.
- 33 ומה שטוען שידאג לעצמו, הוא ימלט משם, "ואני את נפשי הצלתי" – עליו לדעת שזהו ענין של
- 34 פיקוח נפשות, וכשמדובר אודות פיקוח נפשות, אסור לעשות חשבונות כאלו. כיון שההשגחה העליונה

(176) תמורה טז, א.
(177) משלי כט, יג. שם כב, ב.
(178) אבות רפ"ד.
(179) והרי כל אדם צריך לעזר מלמעלה, וללא עזר מלמעלה
אי אפשר שיהי' לו כלום (מהנחה בלתי מוגה).
(180) ד"ה הסכת ושמע תרצ"ג (סה"מ קונטרסים ח"א רנו, ב
ואילך).
(181) ואזי הוא עושה לו "טובה" ומוכר לו את הסחורה...
(מהנחה בלתי מוגה).
(182) לשון חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.
(183) משלי ה, טז. וראה תענית ז, א.
(184) הל' מקואות פ"ט ה"ט. וראה תו"מ חט"ו ע' 87. וש"נ.
(185) ראה אג"ק אדמו"ר מוהר"צ ח"ד ע' רצב.
(186) אבות פ"ב מ"ה.

הביאה אותו לשם – הרי היא הטילה עליו שליחות, ונתנה לו כוחות, לעשות מקום זה למקום תורה ומצוות.

מסופר בגמרא¹⁸⁷ שרב רוב כהנא וכו' באו לבבל, היינו, שהקב"ה הזמין סיבות שיוכרחו לבוא לשם. בבבל היו אז כמה מקומות שהיתה חסרה בהם זהירות בענינים שונים – שבת, בשר בחלב וכו', וכפי שמקום שכזה מכונה בלשון רבותינו ז"ל¹⁸⁷ בשם "בקעה", מקום פרוץ¹⁸⁸, מקום שהוא למטה משטח המישור. ובבואו לשם – "גדר שם גדר"¹⁸⁹.

כמו כל סיפורי רבותינו ז"ל, גם סיפור זה אינו ענין של דברי הימים ("היסטוריה") והדומה¹⁹⁰, אלא הוראה בחיים: יהודי צריך לדעת, שכאשר הוא בא למקום מסוים – הרי זה בהשגחה פרטית, כדי שיעשה מקום זה למקום תורה ומצוה, ועליו לדעת שזוהי כוונת שליחותו¹⁹¹.

ועל-ידי מעשה הצדקה בגשמיות או ברוחניות – הנה "צדקה תרומם גוי"¹⁹², שנעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה¹⁹³, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁹⁴: "נפשו של עני כו' והחיית אותו כו' למחר בנך או בתך כו' ומציל אני אותם".

זוהי טובה ותועלת פרטית שתהיה לו מכך. ונוסף לזה, יסייע הדבר להביא את הגאולה הכללית, וכההבטחה¹⁹⁵ שעל-ידי הפצת המעיינות חוצה – "קא אתי מר", בעגלא דידן בקרוב ממש. אמן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון מכ"ק אדמו"ר מהר"ש ומכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק'].

* * *

מד. יש נוהגין לקרות מגילת רות בחג השבועות¹⁹⁶ (ביום א' או ביום ב'¹⁹⁷). וטעם הדבר – בפשטות – "לפי שדוד המלך עליו-השלום מת בעצרת והקב"ה ממלא שנותיהם כו', ובודאי בעצרת נולד¹⁹⁸, ומגילת רות נכתבה לייחס דוד"¹⁹⁹.

ואף שאין מנהגנו כן²⁰⁰ – הרי זה רק בנוגע לקריאת מגילת רות בגשמיות, אבל בודאי שישנו הענין עצמו כו'. וראה לדבר – מה"תיקון" שאומרים בליל שבועות

– [כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר:] ישנם המקילים ואינם אומרים "תיקון", ובמקום זאת – עוסקים בלימוד. אבל כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר כמה פעמים²⁰¹ שצריך לומר "תיקון ליל שבועות", מצד מעלת אותיות התורה –

שמכל ספר נכללו בו רק כמה פסוקים, ואילו ענינים השייכים לחג השבועות – כמו מעשה מרכבה וכו' – אומרים בשלימותם, וכן מגילת רות אומרים בשלימותה, מצד שייכותה לחג השבועות.

מה. איתא במדרש רות²⁰²: "ומה ענין רות אצל עצרת. . . ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על-ידי יסורין ועוני".

(195) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו. וראה בארוכה שיחת שמח"ת שבהערה 170.

(196) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סי"ג. וש"נ.

(197) ראה נטעי גבריאלי הלכות חגה"ש פכ"ג ס"ב. וש"נ.

(198) כנ"ל ס"ט.

(199) שערי תשובה שבהערה 44. וראה גם שיחת יום ב' דחגה"ש דאשתקד הערה 171 (תו"מ ח"כ ע' 65). וש"נ.

(200) ראה "אוצר מנהגי חב"ד" חגה"ש אות יט (ע' שה ואילך). וש"נ.

(201) שיחת ליל א' דחגה"ש ה'ש"ת ס"ב (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 113).

(202) מדרש זוטא רות בתחלתו. יל"ש רות רמז תקצו. הובא בשו"ע אדה"ז שם.

(187) עירובין ו, א. שם ק, ב. חולין קי, א. ירושלמי שקלים פ"ז ה"ב.

(188) פרש"י עירובין שם (ד"ה בקעה).

(189) ועי"ז פעלו בבבל עלי' גדולה, עד כדי כך, שבבלי וירושלמי הלכה כבבלי (ראה אנציק' תלמודית ערך הלכה ס"ד (כרך ט ע' רג). וש"נ). – מהנחה בלתי מוגה.

(190) ראה גם תו"מ ח"ג ס"ע 32. ע' 81. חכ"א ע' 158.

(191) וכיון שכן, אין לו להשתמט ממנה ע"י חשבונות שונים (מהנחה בלתי מוגה).

(192) משלי יד, לד.

(193) תו"א בראשית א, ב. וראה אוה"ת בראשית (כרך ו) תתרכ, ב ואילך.

(194) תנחומא משפטים (טו) ע"פ אם כסף תלוה.

1 וכן מובן מלשון המשנה²⁰³ "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל את
2 התורה מעושר סופו לבטלה מעוני". ולכאורה, למה לא נאמר מה סופו של "המקיים את התורה מעושר"?
3 ומזה משמע, שברובא דרובא אין מציאות כזו, וכלשון המדרש: "לא ניתנה תורה אלא על-ידי יסורין
4 ועוני".

5 וביאור הענין:

6 הגישה ללימוד התורה צריכה להיות מתוך ביטול. צריך לידע שהתורה היא חכמתו של הקב"ה, ואילו
7 הוא בשכלו – מצד עצמו אין לו שום שייכות לזה. ועד שמצינו אפילו בנוגע למשה רבינו, ש"בתחילה
8 היה לומד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה"²⁰⁴.

9 כאשר לומד תורה ואינו מבין – אין לו להתפלא על כך, שכן, למה יוכל להבין את התורה? איזו
10 שייכות יש לשכל אנושי להשיג חכמתו של הקב"ה?! אדרבה: החידוש הוא בכך שלמרות זאת, נתן
11 הקב"ה את התורה במתנה למטה. ולכן, כדי שיוכל לקבל ולהשיג את התורה – צריך להתפלל להקב"ה.

12 ועל-דרך שמצינו בזהר²⁰⁵, שרב המנונא סבא "אף-על-גב דהוה ליה מיכלא דהווא יומא למיכל, לא
13 הוה מתקין ליה עד דשאל מזוניה קמי מלכא קדישא". ולכאורה, בשעה שהאוכל ערוך ומוכן לפניו על
14 השולחן – מה שייך לבקש שהקב"ה יתן לו, הרי כבר יש לו? והביאור בזה – שקודם שמתפלל להקב"ה
15 אין האוכל שייך אליו, כך, שאין לו אוכל, וכדי שהאוכל יהיה שייך אליו – הרי זה רק על-ידי התפילה.
16 ואם במזון גשמי כך – על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בתורה, שמצד עצמו אין לו שייכות לתורה.
17 וזהו "שלא ניתנה תורה אלא על-ידי יסורין ועוני":

18 הכוונה ב"עוני" – אינה לעוני בגשמיות, שהרי רבי אלעזר בן חרסום זכה לתורה אף שהיה עשיר
19 גדול (כנ"ל סעיף יח), אלא הכוונה היא לענין העוני ברוחניות, דהיינו, שמצד עצמו אין לו שייכות לתורה,
20 ואין זה אלא שנותנים לו מלמעלה, ועל-ידי ידיעה והכרה זו – התורה מתקיימת אצלו.

21 וכמו כן בענין ה"יסורין" – שהכוונה היא ברוחניות – יסורין מצד העדר ההשגה: עליו לדעת שהתורה
22 היא בלי-גבול, וכל מה שיודע – אינו משיג אלא את חיצוניות הענין, ואילו בפנימיות הענין לא נגע
23 כלל, כיון שהתורה היא בלי גבול. ולכן גם משה רבינו לומד תורה תמיד, אף שקיבל הכל מפי הקב"ה
24 – כיון שבתורה יש עומק, ועומק לפניו מעומק עד אין-סוף. ובידעו זאת, אינו מתנשא בעצמו מצד
25 ידיעת התורה, ואדרבה – הוא שפל בעיני עצמו, ויש לו יסורים מהעדר השגתו, ו"לבו דואג בקרבו"²⁰⁶,
26 ואז – התורה מתקיימת.

27 מו. מגילה זו – שממנה לומדים "שלא ניתנה תורה אלא על-ידי יסורין ועוני", וסיומה בענין לידת
28 דוד מלכא משיחא – נקראת על שמה של רות, "מגילת רות". כלומר: אף-על-פי שבמגילה זו נזכרים
29 כמה וכמה אנשים, ובפרט בועז, מבני בניו של פרץ, שהיה שופט וכו' – אף-על-פי-כן אין המגילה
30 נקראת על שמו, אלא על שם רות דוקא, שם של אשה.

31 והענין בזה:

32 חג השבועות בכל שנה הוא "זמן מתן תורתנו". וכשם שבמתן-תורה שלאחר יציאת מצרים הכללית
33 נאמר²⁰⁷ "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים"²⁰⁸, ורק לאחר-יזה "ותגד לבני ישראל"²⁰⁷, "אלו
34 האנשים"²⁰⁸ – כן הוא בכל זמן וזמן, שהיסוד הם נשי ישראל. וכמדובר כמה פעמים²⁰⁹, שענין החינוך
35 נמצא בידן.

207 יתרו יט, ג.

208 מכילתא ופרש"י עה"פ. שמו"ר פכ"ח, ב.

209 ראה גם שיחת יום ב' דחגה"ש דאשתקד סל"ט (תו"מ

ח"כ ע' 70). וש"נ.

203 אבות פ"ד מ"ט.

204 נדרים לח, א.

205 ח"א קצט, ב. ח"ב סב, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 99.

וש"נ.

206 חגיגה יג, א.

ולכן, לימוד זה ש"לא ניתנה תורה אלא על-ידי יסורין ועוני", כיון שהתורה אינה סתם חכמה ושכל,¹
אלא חכמתו של הקב"ה – למדים מרות, אשה יהודיה דוקא, להורות, שחובת נשי ישראל היא לחנך את²
בניהן ולהכניס בהם הרגש קדושת התורה, וגם כפשוטו – להחזיר בהם את התוקף בלימוד התורה מבלי³
להתחשב ב"יסורין ועוני", ועל-ידי התוקף שלא להתפעל מנסיונות כו', ניתוסף תוקף בלימוד התורה,⁴
והתורה מתקיימת.⁵
ועל-ידי החינוך הראוי – זוכים לבסוף ללידת דוד מלכא משיחא: כשם שמצינו ביציאת מצרים⁶
ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"²¹⁰ – כן יהיה עתה²¹¹,
שכאשר נשי ישראל יתנהגו באופן הנהגתה של רות, שלא להתחשב במניעות ועיכובים, ולהכריז⁸
בתוקף "עמך עמי ואלקיך אלקי"²¹², ויחדירו תוקף זה גם בילדיהן, שכשמדובר בלימוד התורה אין⁹
להתחשב בענינים של "יסורין ועוני" – אזי נעשית לידת דוד מלכא משיחא,¹⁰
שיוציאנו מן הגלות אל הגאולה האמיתית, במהרה בימינו אמן.¹¹
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון מכ"ק אדמו"ר האמצעי, "אבינו מלכנו", וניגון ג' תנועות¹²
(להבעל-שם-טוב, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן)].¹³

* * *

מז. חג השבועות²¹³ הוא זמן מסוגל להתחזקות בשמירת תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בלימודי השיעורים,¹⁴
חומש תהלים ותניא, בכל יום. חומש: בכל יום פרשה חומש עם פירוש רש"י: ביום ראשון – עד שני, ביום¹⁵
שני – עד שלישי וכו'. תהלים: בכל יום, אחרי תפילת שחרית, שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש. –¹⁶
ב'לבוש'²¹⁴ נזכר אודות אמירת תהלים קודם התפילה, אבל זהו ענין נוסף; תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר היא¹⁷
לומר את שיעור היום בתהלים לאחר התפילה²¹⁵. – תניא: בכל יום שיעור תניא כפי שנחלק לימי השנה²¹⁶.¹⁸
חומש – ניתן בחג השבועות על-ידי משה רבינו²¹⁷. תהלים – שיין לדוד המלך, ששבועות הוא¹⁹
יום-הולדתו ויום-ההילולא שלו. ותניא – שיין להבעל-שם-טוב (שהרי גילוי תורת הבעל-שם-טוב הוא²⁰
על-ידי חסידות חב"ד, ועל-ידי תניא בפרט, וכידוע²¹⁸ הרמז בהסכמת התניא "וכעת ישמח ישראל בהגלות
דברי קדשו"), וחג השבועות הוא יום-ההילולא של הבעל שם טוב.²²
ולכן עתה הוא זמן מסוגל להתחזקות בשיעורים אלה, שהם שוים לכל נפש, נוסף על ההתחזקות²³
בשיעורים בתורה בכלל, כל חד לפום שיעורא דיליה, שגם לזה – כמובן מעצמו – מתאים הזמן דחג²⁴
השבועות, זמן מתן תורתנו, כל התורה, גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש²¹⁹.²⁵
ועל-ידי שמירת התקנה דשיעורים הנ"ל – יהיה "חתת (ראשי תיבות ח'ומש ת'הלים ת'ניא)²²⁰ אלקים²⁶
על הערים"²²¹, ויקויים "ויסעו", שיסעו מתוך מנוחה לארץ ישראל בגאולה השלימה והאמיתית, כפי²⁷
שנאמר ליעקב אבינו²²² "נסעה ונלכה", ואכן כך יהיה במהרה בימינו – "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט²⁸
את הר עשו"²²³, שעל-ידי לימוד התורה וקיום המצוות, ושמירת התקנות האמורות, ימשיכו את משיח²⁹
צדקנו למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו.³⁰

* * *

ע"פ. ועוד) "ויהי בישורון מלך", ועל ידו ניתנה כל התורה –
חומש, שבו נכללים כל דרשות חז"ל כו' (מהנחה בלתי מוגה).
(218) לק"ד ח"א סא, א.
(219) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.
(220) ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ו ס"ד (סה"ש תרצ"ו
ע' 145). וש"נ.
(221) וישלח לה, ה.
(222) שם לג, יב.
(223) עובדי' א, כא.

(210) סוטה יא, ב.
(211) ראה יל"ש רות רמז תרו בסופו (ממדרש זוטא רות).
(212) רות א, טז.
(213) סעיף זה – המשך השיחה המוגהת שבהערה 1.
(214) לבוש התכלת ס"א ס"ט. נעתק בתהלים אהל יוסף יצחק
בתחלתו.
(215) ראה סה"מ תש"ח ע' 264 בהערה. וראה גם שיחת יום
ב' דחגה"ש דאשתקד סל"ד (ת"מ ח"כ ע' 66). וש"נ.
(216) נדפס במורה שיעור.
(217) שהי' מלך ישראל, עליו נאמר (ברכה לג, ה. וראה רמב"ן

- 1 מח. בנוגע לחג השבועות כתיב²²⁴ "ארץ יראה ושקטה", "בתחלה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה
2 . . דכתיב²²⁵ ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, ה' יתירה . . מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית
3 ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו" (היינו,
4 ש"ויהי ערב ויהי בוקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי", "הששי המיוחד במקום אחר", "ו' בסיון
5 שבו ניתנה תורה")²²⁶.
- 6 ולכאורה, מה נוגע כאן קבלת התורה ("אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין") – הרי העיקר
7 הוא קיום התורה בפועל? והביאור בזה – ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה"²²⁷.
- 8 ואם הדברים אמורים בנוגע לקיום העולם, שכאשר יהודי מקבל את התורה, הנה על-ידי קבלתו בלבד
9 פועל הוא קיום בעולם – הרי מכל-שכן בנוגע לאדם עצמו, שבודאי מספיקה הקבלה בלבד, שהרי "אין
10 דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה"²²⁸, וכיון שעתה עומד הוא בתנועה של התעוררות וקבלה
11 טובה, מגיעים לו על-פי דין כל היעודים שהבטיח הקב"ה על הענין ד"שתהיו עמלים בתורה"²²⁹ –
12 "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'"²³⁰.
- 13 וכיון שיעודים אלו הם בבחינת טבעת הקידושין²³¹ והכתובה שהקב"ה נותן לישראל, שהרי מתן-תורה
14 הוא ענין הנישואין דהקב"ה וישראל – הרי חיובי הבעל לאשה חלים מיד בשעת הנישואין.
- 15 זאת ועוד:
- 16 השוכר את הפועלים, צריך לפסוק להם דבר קצוב "עד שלא יתחילו במלאכה", דאם-לא-כן, "אפילו
17 אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב"²³².
- 18 והלא דברים קל-וחומר: ומה בעל-הבית, בשר-ודם, שהפועל יודע שאין ביכולתו ליתן לו יותר
19 משיעור מסויים, ומלכתחילה לא חשב שיוכל ליתן לו יותר משיעור זה, ואף-על-פי-כן, כמה שיתן לו,
20 יכול עדיין לטעון "לא יצאת ידי חובתך",
- 21 מכל-שכן וקל-וחומר כשמדובר אודות מלך מלכי המלכים הקב"ה, שבידו ליתן וגם הבטיח ליתן "מידו
22 המלאה"²³³ [שלכן הרי זה קל-וחומר כפול, שהרי בשוכר פועלים מיירי ב"פסק להם מזונות" סתם, ולא
23 התנה כמה יתן להם, מה-שאינ-כן בנידון-דידן] – הרי בודאי שעל-פי דין צריך ליתן "מידו המלאה",
24 כפי שביכולתו ליתן, הצלחה מרובה לכל אחד ואחת מישראל בגשמיות וברוחניות.
- 25 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן הד' בבית, והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי".
- 26 אחרי תפילת ערבית והבדלה – נתן בידו הקדושה לכל אחד ואחד מהנאספים מ"כוס של ברכה"].

(231) ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ו בסופה (סה"ש תרצ"ו ע' 151). אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' רעז (נעתק ב"היום יום" כח תשרי). שיחת יום ב' דחגה"ש דאשתקד סכ"ג (תו"מ ח"כ ע' 58). וש"נ.
(232) ב"מ פג, א (במשנה).
(233) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(224) תהלים עו, ט.
(225) בראשית א, לא ובפרש"י.
(226) שבת פח, א (ובפרש"י).
(227) קידושין מ, א.
(228) ר"ה טז, ב. הובא בפרש"י עה"ת וירא כא, יז.
(229) תו"כ ופרש"י ר"פ בחוקות.
(230) בחוקות שם, ד.

המשך ביאור למס' זבחים ליום ראשון עמ' ב

- 1 זבח השלמים אינו נעשה פיגול עד שיהיו מעשיו – העבודות שבהם
2 עבד וחישב מחשבת פיגול, ומחשבותיו – האכילות שחשבו עליהן
3 לעשותם שלא בזמנו, על מונח החיצון כלומר מחוץ להיכל, אף פר
4 בהן משיח אינו נעשה פיגול עד שיהיו מחשבותיו – מה שחשב
5 לעשותם שלא בזמנו, ומעשיו – והעבודות שבהם עבד וחישב, על
- 6 המונח החיצון, כלומר מחוץ להיכל.
7 הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה: אמר רב נחמן, אמר רבא בר
8 אבהו, אמר רב, הלכה כרבי אלעזר שאמר משום רבי יוסי. הגמרא
9 תמחה על פסק הלכה זה: אמר (רבא) [רב יוסף]

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- ה... וביאור הענין: במתן-תורה ניתנו כל עניני התורה ומצוות שבהן ועל-ידן צריך כל אחד ואחד מישראל לעבוד עבודתו - "אני נבראתי לשמש את קוני" 30 - בבירור וזיכור העולם, באופן מקיף ובאופן פנימי, החל מכוחותיו של האדם העובד - "אדם" על שם "אדמה לעליון" 31 - "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" 32, הן הכחות המקיפים והן הכחות הפנימיים, כמודגש בדיבור הראשון - "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" 33, ש"הוצאתיך" קאי על כל מציאות האדם, בכל הפרטים ופרטי פרטים 34, ובכל מציאותו נעשה ענין "אנכי הוי' אלקיך", כחך וחיותך 35.
- אמנם, בזה גופא יש חילוקי דרגות - באיזו מדה חודר הענין בפנימיות, ובאיזו מדה נשאר באופן מקיף וכו'.
- ולדוגמא - כללות החילוק שבין תורה למצוות: מצוות, שענינן ציוויים לאדם - חודרים בפנימיותו עד לאברי הגוף המקיימים את המצוה, מה-שאינ-כן התורה (מצד-עצמה) - היא באופן של מקיף. ובתור דוגמא פרטית - המצוה הראשונה "אנכי ה' אלקיך": אף שתכף ומיד נתחייבו במצות-עשה זו (עם כל הכללים והפרטים שבה), הרי מצד ענין התורה שבה, זה נשאר עדיין באופן מקיף, מכיון שזה לא חדר עדיין בכל מציאותו של האדם, בלבד עד לאברי גופו, כי-אם בשכלו בלבד (שהרי השמיעה באוזן אינה אלא כ"ממוצע" שעל-ידו מגיע הענין למוח שבראש).
- ועל-דרך-זה בנוגע לחילוקי הזמנים 36 והדורות - משה רבינו, (הסתלקות) דוד המלך והבעל-שם-טוב: עיקר החילוק בין זמן משה רבינו לזמן הסתלקות דוד המלך הוא, שבזמן משה רבינו היו בני-ישראל במדבר, לפני הכניסה ל"ארץ נושבת" (ויתירה מזה: למשה רבינו נאמר "הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור" 37), ולא עוד, אלא שגם לאחר הכניסה ל"ארץ נושבת" לא היה עדיין מצב של התיישבות ומנוחה בשלימות, ועד כדי כך, שאפילו בסוף ימיו של דוד המלך, כשרצה לבנות בית-המקדש - נאמר לו 38 "דם לרוב שפכת, ומלחמות גדולות עשית, לא תבנה בית לשמי . . . בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה.. שלום ושקט אתן על ישראל בימיו, הוא יבנה בית לשמי", היינו, שהמצב של התיישבות ומנוחה (ב"ארץ נושבת") בשלימות, נעשה בעיקר בתקופה שלאחרי הסתלקות דוד המלך.
- ומזה מובן גם בנוגע לחידוש במתן-תורה - שיש ענינים שנשארו באופן של מקיף, ולא נמשכו בפנימיות באופן של התיישבות (בהתאם לכללות התקופה שבני-ישראל לא היו עדיין ב"ארץ נושבת"), עד לתקופות שלאחרי-זה, כאמור, תקופת הסתלקות דוד (שאו נעשה שלימות ההתיישבות ב"ארץ נושבת").
- ואחר-כך נוסף עוד יותר בהמשכה בגילוי ובפנימיות - על-ידי הבעל-שם-טוב (ובפרט בתקופת הסתלקות הבעל-שם-טוב, שאז התחיל גילוי תורת החסידות באופן של התיישבות - על-ידי תורת חסידות חב"ד 39), עד כדי כך, שלגבי הוספה זו נחשבת התקופה שלפני-זה למצב של העלם ומקיף בלבד.

(36) ודוגמתו בזמן כל שנה ושנה: ראש השנה - הו"ע של קבלת עול כללית, באופן מקיף, ואח"כ נמשך בעבודה פרטית, באופן פנימי.

(37) ברכה לד, ד.

(38) דה"א כב, ח"ו"ד.

(39) להעיר מפתגם רבינו הזקן (לקו"ד שבע"ה 4) בנוגע לגאולת י"ט כסלו - ביום הרביעי ניטלו המאורות (הסתלקות הבעש"ט). ובו ביום ניתלו המאורות (י"ט כסלו).

(30) משנה ובריתא סוף מס' קידושין.

(31) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(32) ואתחנן ו, ה.

(33) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(34) במכ"ש וק"ו מענין "ונצלחם את מצרים" (שמות ג, כב.

וראה ל"ת להאריז"ל ר"פ תצא), בירור כל ניצוצות הקדושה, עד שלא נשאר שום דבר השייך ליהודי, ועאכ"כ בנוגע לעניניו של היהודי עצמו.

(35) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סוס"ה.

- 1 ו. וביאור החילוק שבין מקיף ופנימי, בפרטיות יותר - לדוגמא - בלימוד התורה:
- 2 התחלת הלימוד היא באופן שלומד ומקבל מרבו, וחוזר על תורת רבו בשמו - "אומר דבר בשם
- 3 אומרו"⁴⁰. אמנם, אחר-כך מגיע לדרגה נעלית יותר - שהתורה שקיבל מרבו חודרת בפנימיותו ומתעצמת
- 4 עמו עד שנעשית תורתו, שאז אינו אומרה בשם רבו (כפי שמצינו בכמה וכמה מאמרים שלא נאמרו בשם
- 5 אומרים), מכיון שנעשית תורתו ממשי⁴¹.
- 6 ועל-דרך-זה בנוגע לקבלת התורה מלמעלה:
- 7 ידוע מה שכתב רבינו הזקן בספר התניא⁴² שפסקי-דינים של בית-שמאי ובית-הלל הם מצד שורש
- 8 נשמתם - "בית-שמאי ששורש נשמתם מבחינת שמאל העליון . . . היו דנין להחמיר תמיד בכל איסורי
- 9 התורה, ובית-הלל שהיו מבחינת ימין העליון, היו מלמדין זכות להקל ולהתיר כו'".
- 10 וכמבואר בארוכה ב'ביאורי הזוהר' (לאדמו"ר האמצעי)⁴³ על הפסוק⁴⁴ "ישירים דרכי הוי'", דקאי על
- 11 "ארחין דאורייתא", דרכי התורה, דרכים שעל-ידם נמשך גילוי אור-אין-סוף - ש"כל התנאים והאמוראים
- 12 היה פסק-דין שלהם רק על-פי הבטם בשורש החכמה שבתורה כמו שהוא למעלה, ועל-פי אותה החכמה
- 13 היו מעיינים ומפקחים איך יהיה הילוך ארחות ה' כו'", "אך לפי שהתלמיד-י-חכמים יש ששורש נשמתן
- 14 מבחינת אור החדס, ויש ששורש נשמתם מבחינת הגבורה, על כן יכול להיות התחלקות, שזה מטה כלפי
- 15 חסד לטהר ולהכשיר, כי מצד שורש נשמתו, לכך מביט ומשיג בארחות הוי' לחסד כו'".
- 16 ולכאורה אינו מובן : הרי זה היפך הכלל⁴⁵ שהתורה "לא בשמים היא" ?!
- 17 ועל-כרחך צריך לומר, שהפסק-דין שלהם לא היה על סמך מה שראו את שורש הענין למעלה, כי
- 18 לאחר שראו את שורש הענין למעלה, התבוננו והתייגעו בשכלם עד שהגיעו למסקנת הענין על-ידי ההבנה
- 19 וההשגה שלהם, ולכן אין זה פסק-דין שראו למעלה, כי-אם פסק-דין שלהם, נשמה בגוף בעולם למטה⁴⁶.
- 20 כלומר, התחלת הלימוד היא באופן שרואה ומקבל משורש הענין למעלה, דוגמת הקבלה מרבו, אבל
- 21 לאחר הלימוד וההתבוננות בשכלו כו', הרי זה חודר בפנימיותו ומתעצם עמו, עד שנעשה תורה ופסק-דין
- 22 שלו ממש⁴⁷.
- 23 ז. ומלימוד התורה - לכללות החידוש במתן-תורה, חיבור עליונים ותחתונים, המשכת וגילוי אלקות
- 24 למטה (במציאות האדם, ועל-ידו בעולם כולו, עד לעולמות העליונים)⁴⁸ - שגם ענין זה הוא בסדר האמור,
- 25 שתחילה נמשך מלמעלה, ואחר-כך חודר בפנימיותו של התחתון עד שנעשה ענין שלו ממש.
- 26 והענין בזה: בקריעת ים-סוף - שהיתה הכנה למתן-תורה⁴⁹ - בשירת⁵⁰ הים, נאמר⁵¹: "זה א-לי ואנוהו
- 27 אלקי אבי וארוממנהו". ואיתא בשל"ה⁵²: "כשזה א-לי מצד השגתי וידיעתי, אז ואנוהו, מלשון אני-והו.
- 28 רצונו לומר: אני והו דבוקים ביחד כביכול, כי הידיעה נתפסת בלב. אמנם כשאינ לי הידיעה מצד ההשגה,
- 29 רק מצד הקבלה שהוא אלקי אבי, אז וארוממנהו, כי הוא רם ונשגב ממני, ואני מרוחק מאתו במצפון
- 30 הלב".

(48) כידוע פירוש המשנה (אבות רפ"ב) "דע מה למעלה ממך", שכל מה שלמעלה הוא ממך, שתלוי בעבודת האדם. ולהעיר, שפירוש זה מובא לפעמים בשמו של המגיד (לקו"א סקצ"ח. אור"ת קיב, ב (ולפנ"ז ע"י הבעש"ט - צוואת הריב"ש סקמ"ב. כש"ט סו"ס קמח)), ולפעמים בשמו של רבינו הזקן (סה"ש תש"ג ע' 12. תש"ד ע' 23. "היום יום" י"ג אייר, כאמור, שלאחרי שקיבל מרבו, נעשה תורתו ממש. (49) ראה תור"א בשלח סג, א. ובכ"מ. (50) להעיר ממעלת השירה - "כל בעלי השיר יוצאין בשיר כו'" (שבת רפ"ה. וראה לקו"ת פינחס עז, סע"ג. ברכה צח, א. ובכ"מ). (51) בשלח טו, ב. (52) בעש"מ מאמר ראשון (מ, א). וראה לקו"ש חט"ז ע' 245. וש"נ.

(40) אבות פ"ו מ"ו.
(41) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1178 ובהערה 13 שם. ועוד.
(42) הקדמת התניא, אגה"ק סי"ג.
(43) ר"פ וישלח (כ, ב).
(44) הושע בסופו.
(45) ב"מ נט, ב.
(46) וסדר זה אינו רק בענינים שיש בהם פלוגתא כו', אלא כן הוא גם בכל עניני התורה. כפשוטו.
(47) ודוגמתו בלימוד התורה בכל יום: בתחילת היום, כשמברך ברכת התורה "אשר בחר בנו כו' ונתן לנו את תורתו", ולומד פסוקי תושב"כ ומשנה בתושב"ע"פ - הרי זה באופן מקיף, ולאח"כ במשך היום כו', צ"ל עיקר לימוד התורה בהבנה והשגה ויגיעה כו', באופן פנימי.

- כלומר, בהכנה למתן-תורה (קריעת ים-סוף) מודגש כבר שלא מספיק ענין "אלקי אבי" (ולכן) ¹
 "וארוממנהו", באופן של מקיף בלבד, אלא צריך להיות גם "זה אלי", "מצד השגתי וידיעתי", ²
 שעל-ידי-זה "ואנוהו", מלשון יופי והידור, כולל גם הפירוש "אני והו דבוקים ביחד", היינו, באופן פנימי. ³
 ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז"ל⁵³ "יפה כח הבן ("זה אלי") מכח האב" ("אלקי אבי"). כלומר, עם ⁴
 היות שכל זה בא "מכח האב"⁵⁴, מכל-מקום מתייחס הדבר ל"כח הבן", ובאופן ש"יפה כח הבן כו". ⁵
 ובפרטיות יותר, מודגש הדבר בשייכות חג השבועות למשה רבינו, דוד והבעל-שם-טוב - שהענינים ⁶
 שהיו באופן של מקיף בזמן משה רבינו, נמשכים ומתגלים בפנימיות על-ידי דוד, ועוד יותר בפנימיות ⁷
 על-ידי הבעל-שם-טוב - ללמדנו, שהסדר בקבלת התורה הוא באופן שהולך ומוסיף בהמשכה והגילוי ⁸
 בפנימיות. ⁹
- ח. על-פי-זה יש לבאר הלימוד וההוראה ("והחי יתן אל לבו") משייכות חג השבועות למשה רבינו, ¹⁰
 דוד והבעל-שם-טוב - בנוגע לאופן פעולת "זמן מתן תורתנו" בעבודת האדם באופן של מקיף ופנימי: ¹¹
 בדורות האחרונים, ישנם כבר ב"זמן מתן תורתנו" כל שלושת הענינים, משה דוד והבעל-שם-טוב ¹²
 (לא רק באופן של העלם ומקיף, כפי שהיו בדורות הראשונים, לפני הסתלקות הבעל-שם-טוב, ¹³
 ועל-אחת-כמה-וכמה לפני הסתלקות דוד, אלא גם) כפי שכבר נתגלו בפנימיות. ¹⁴
- ומכיון שכן, הרי בבוא "זמן מתן תורתנו" בכל שנה ושנה - מקבל כל אחד ואחד מישראל כל שלושת ¹⁵
 הענינים בבת אחת, שנמשכים ובאים לרשותו ונעשים רכושו כו'. כלומר, אף-על-פי שמצד סדר הגילוי ¹⁶
 בעולם היה צורך להמתין ריבוי שנים עד שהענינים שבבחינת מקיף יומשכו בפנימיות, אבל לאחר שהגיע ¹⁷
 זמן הגילוי וההמשכה בפנימיות, מקבל כל אחד ואחד מישראל כל ענינים אלו ברגע אחד; אלא, ¹⁸
 שאחר-כך צריך להתייגע בעבודתו שימושכו ויתגלו באופן פנימי, בשכלו ומדותיו כו', עד לאופן של ¹⁹
 "יחוד נפלא". ²⁰
- ולאידך גיסא, אף-על-פי שבדורותינו אלה ישנה כבר ההמשכה בפנימיות על-ידי חידושו של ²¹
 הבעל-שם-טוב, מדגישים גם את ענינים של דוד ומשה⁵⁵, אף-על-פי שאז היו ענינים אלו באופן של מקיף. ²²
 וההסברה בזה - על-פי לשון הכתוב "זה אלי ואנוהו" (ואחר-כך) אלקי אבי וארוממנהו", היינו, שגם ²³
 לאחר שנעשה ההמשכה והגילוי בפנימיות, "זה אלי ואנוהו", צריך להיות גם ענין המקיף, "אלקי אבי ²⁴
 וארוממנהו" - כי גם לאחר ההמשכה בפנימיות, יש מעלה מיוחדת בענין המקיף והרוממות, כולל גם ²⁵
 המשכת בחינת מקיף נעלה יותר, על-דרך המבואר ב'לקוטי תורה'⁵⁶ דיבור-המתחיל "יודעת היום והשבות ²⁶
 אל לבבך", שיש להמשיך את האמונה באופן של ידיעה, ואז האמונה היא בדרגה נעלית יותר, וכן הלאה. ²⁷
- ט. וההסברה בזה - בפשטות - כפי שרואים במוחש בטבע האדם, שיש בזה מה שאין בזה: ²⁸
 מחד גיסא - יש עליו בדבר שנעשה שלו, "זה אלי", באופן של הבנה והשגה, שאז נעשה הדבר ²⁹
 מתוך תענוג, "ואנוהו", יופי והידור כו'. אבל לאידך גיסא, נוסף בזה חיות מיוחדת במינה - כשמדגישים ³⁰
 שיש בזה גם ענין של הפלאה ורוממות, "אלקי אבי וארוממנהו", אף-על-פי (ואדרבה - בגלל) שדבר זה ³¹
 נשאר באופן של מקיף שלמעלה ממנו ("אלקי אבי"). ³²
- ולדוגמא - בלימוד התורה: מחד גיסא - יש עליו בענין שנעשה תורתו, היינו, לא רק שקיבל מרבו, ³³
 אלא שנתעצם עמו ונעשה תורתו, עד שאינו מזכיר שם אומרו, מכיון שזה נעשה תורתו ממש ("זה אלי"), ³⁴
 שיש בזה רגש התענוג. ³⁵

הציווי לאברהם, אלא מפני הציווי למשה מסיני (פיה"מ
 להרמב"ם חולין ספ"ז), מ"מ, מזכירים בנוסח הברכה (לאחר
 ההקדמה "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", הציווי במ"ת)
 "להכניסו בכריתו של אברהם אבינו" (ראה לקו"ש ח"ל ע' 53
 ואילך. וש"נ).
 (56) ואתחנן ד, א ואילך.

(53) שבועות מח, סע"א. וש"נ.
 (54) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222. ועוד.
 (55) וגדולה מזו מצינו - גם בנוגע להענינים שלפני מ"ת -
 במצות מילה (מצוה כללית, עד כדי כך, ש"כל מצוות התורה
 נכרתו עליהן שלש בריתות .. ועל המילה נכרתו שלש עשרה
 בריתות" (רמב"ם סוף הל' מילה)), שאע"פ שאין אנו מלים מפני

- 1 אבל לאידך גיסא - נוסף עילוי מיוחד כשמדגישים גם ש"כך מקובלני מרבי כו' שקיבל כו' שקיבלו
- 2 מן הנביאים, הלכה למשה מסיני⁵⁷ ("אלקי אבי"), שנוסף בזה גם ענין של הפלאה ורוממות
- 3 ("וארוממנהו").
- 4 וכפי שמצינו רבות בתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שענין פלוני אמרו אביו, בשם זקנו
- 5 וכו', ולמעלה בקודש עד לרבינו הזקן, ועד להבעל-שם-טוב - שאז ישנן שתי המעלות יחדיו: מחד גיסא
- 6 - תורתו של נשיא דורנו, אשר מכיון ש"הנשיא הוא הכל"⁵⁸, שייכת גם תורתו לכל אחד ואחד מבני
- 7 הדור, בבחינת "זה א-לי";
- 8 ולאידך גיסא - הדגשת ענין ההפלאה והרוממות, "אלקי אבי וארוממנהו", שתורה זו נתקבלה מאביו
- 9 וזקנו כו', עד לרבינו הזקן והבעל-שם-טוב, שגם בהתבוננות קלה (ללא צורך בתוספת ביאור כו') מבין
- 10 ומרגיש כל אחד ואחד תוספת החיות על-ידי-זה שמזכירים את אבות החסידות, כאמור, "אלקי אבי
- 11 וארוממנהו".
- 12 י. והמעשה הוא העיקר:
- 13 בעמדנו בסיומו של "זמן מתן תורתנו", צריך להשתדל כל אחד ואחד ממקבלי התורה (האנשים
- 14 והנשים והטף⁵⁹) להוסיף חיות ("והחי יתן אל לבו") בלימוד התורה, כולל ובמיוחד לימוד המביא לידי
- 15 מעשה, אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, קיום המצוות בהידור - בהתאם להדגשת שייכותם של משה
- 16 דוד והבעל-שם-טוב ל"זמן מתן תורתנו".
- 17 כלומר, להדגיש את ההמשכה בפנימיות שנוספה על-ידי דוד לגבי משה, ועל-ידי הבעל-שם-טוב לגבי
- 18 דוד ומשה, כולל ובמיוחד - לאחר הסתלקות הבעל-שם-טוב, חידושה של תורת חסידות חב"ד על-ידי
- 19 הנשיאים לדורותיהם, עד לחידושו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - עילוי "זה א-לי";
- 20 וביחד עם זה, להדגיש גם את ענין ההפלאה והרוממות שבמקיף, הקבלה מדור דור למעלה בקודש
- 21 - עילוי "אלקי אבי וארוממנהו".
- 22 ועל-ידי-זה ממהרים ומזרזים עוד יותר את ענין "מצאתי דוד עבדי" - לא רק באופן של מקיף, כמו
- 23 שכתוב בתחילת הבריאה "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", אלא כפי שנמשך בפנימיות ובגלוי, כפסק-דין
- 24 הרמב"ם⁶⁰ "עמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו . . ויכוף כל ישראל לילך בה
- 25 ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' וינצח, ויבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל".
- 26 ובפרט כשמדגישים עוד פעם את הצעקה "עד מתי" ... מכיון שכבר "כלו כל הקיצין"⁶¹ - הרי בוודאי
- 27 פועלים שתיכף ומיד ממש יבוא דוד מלכא משיחא ויבנה מקדש במקומו, אשר מכיון ש"מקדש העתיד
- 28 בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים"⁶², יכול לירד ולהתגלות בעיצומו של 'יום-טוב' - בית-המקדש
- 29 של מעלה שיורד ומתגלה בבית-המקדש של מטה.
- 30 ואין ענין יוצא מידי פשוטו - שתיכף ומיד ממש, "לא עיכבן כהרף עין"⁶³, באים "עם ענני שמיא"⁶⁴
- 31 כל בני-ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁶⁵, ו"כספם וזהבם (הגשמי והרוחני) אתם"⁶⁶ -
- 32 לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית-המקדש, ששם - בלשכת הגזית - ישבו
- 33 סנהדרין גדולה (נוסף על סנהדרין קטנה, על פתח העזרה ועל פתח הר הבית)⁶⁷ "עמודי ההוראה"⁶⁸, ועד
- 34 לקודש הקדשים, שבו הארון עם הלוחות וספר התורה⁶⁹.

(63) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(64) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.

(65) בא יו"ד, ט.

(66) ישעי' ס, ט.

(67) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג.

(68) שם ריש הל' ממרים.

(69) וילך לא, כו ובפירש"י (מכ"ב יד, א"ב).

(57) נזיר נו, סע"ב. וש"נ.

(58) פירש"י חוקת כא, כא.

(59) ובהדגשה יתירה בשנה זו, 'שנת הקהל' - 'הקהל את

העם, האנשים והנשים והטף".

(60) הל' מלכים ספ"א.

(61) סנהדרין צז, ב.

(62) פירש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

וכל זה - כפשוטו ממש, למטה מעשרה טפחים, ותיכף ומיד.

* * *

יא. נזכר לעיל⁷⁰ סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁷¹ אודות הנהגת ה'צמח צדק' באמירת 'דברי-אלקים-חיים' בקביעות כבשנה זו - ערב חג השבועות בשבת פרשת במדבר - ש"ביום א' דחג השבועות אמר רבינו הדרוש "וספרתם לכם" וביאורו, שנדפסו ב'לקוטי תורה'⁷², ביום השני דחג השבועות בסעודת יום-טוב, אמר רבינו את הדרוש "והחכמה מאין תמצא".

והוא הביאור השני בענין "תספרו חמישים יום" הנדפס ב'לקוטי תורה'⁷³ (כפי שצויינו כבר הדפים והעמודים על-ידי המוציאים לאור) - מלבד שני המאמרים שאמר לפני-זה, "קודם הדלקת נרות של שבת" ו"בשבת בצהרים" כנ"ל.

ועל-פי הידוע בענין "הימים האלה נזכרים ונעשים"⁷⁴ - הרי בקביעות שנה זו, יש לחזור על הדרושים הנ"ל, על-כל-פנים תוכן ונקודת הענין, ובוודאי ילמדו גם את הדרושים ב'לקוטי תורה' בלשון הרב, ובאופן ד"אותיות מחכימות"⁷⁵.

יב. מאמר דיבור-המתחיל "והחכמה מאין תמצא".

* * *

יג. מהענינים העיקריים של חג השבועות, "זמן מתן תורתנו" - ענין העשיה:

אודות הכנת בני-ישראל לקבלת התורה - הכנה שהיא מעין ודוגמת הענין שאליו מתכוונים - מסופר בתורה שבכתב שבני-ישראל אמרו "כל⁷⁶ אשר דיבר ה' נעשה"⁷⁷, או "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע"⁷⁸, שגם בפסוק זה מודגש ענין העשיה ("נעשה"), ואדרבה - לא רק חשיבותו כענין בפני-עצמו, אלא גם חשיבותו ביחס ל"נשמע". היינו, שגם כשמדובר אודות שמיעה ועשיה יחדיו, עיקר ההדגשה היא על ענין העשיה, "נעשה" ואחר-כך "נשמע".

ליתר ביאור: הן אמת שאין ביכלתו של אדם לומר שני דברים יחד (ורק אצל הקב"ה מצינו ש"אחת דיבר אלקים, שתים זו שמעתי"⁷⁹ "מה שאי-אפשר לאדם לומר כן"⁸⁰) - הרי, אין זו סיבה להקדים "נעשה" ל"נשמע", כי נוסף לכך שיכולים לכתוב בסדר הפוך, יכולים לכתוב בסגנון המדגיש ששניהם שקולים.

[וכפי שמצינו בכמה וכמה ענינים בתורה, ולדוגמא: בכיבוד אב ואם - שבכתוב אחד הקדים אב לאם, ובכתוב אחד הקדים אם לאב, ללמדך ששניהם שקולים; בקרבנות כבשים ועזים - שבכתוב אחד הקדים כבשים לעזים, ובכתוב אחד הקדים עזים לכבשים, ללמדך ששניהם שקולים⁸¹, וכיוצא בזה. וכמדובר כמה פעמים⁸² בכללי פירוש רש"י על התורה, שלפעמים מקדים שבענין זה יש פלוגתא, שני פירושים כו', כדי להדגיש שביחס לפשוטו של מקרא - שניהם שקולים].

ועל כן צריך לומר, שכוונת הכתוב בסדר "נעשה ונשמע", היא להדגיש את מעלת העשיה לגבי השמיעה - שתחילה צריך להיות "נעשה", ורק אחר-כך צריך להיות "נשמע".

(70) שיחת ש"פ במדבר בתחילתה, ועוד.

(71) "היום יום" כ' סיון.

(72) במדבר י"ד, א ואילך.

(73) שם יב, א ואילך.

(74) ל' הכתוב - אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים.

הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(75) ראה של"ה במס' שבועות שלו (קצא, ב). מגדל עוז ה'

אישות פ"ד ה"ט. סה"מ תש"א ע' 17. ועוד.

(76) משפטים כד, ג.

(77) ועד"ז במ"ת גופא - ש"היו אומרים על הן הן ועל לאו לאר", או "על הן הן ועל לאו הן" (מכילתא יתרו כ, א), שזהו תוכן הענין ד"נעשה", בסגנון שונה.

(78) שם, ז.

(79) תהלים סב, יב.

(80) פירש"י יתרו כ, א.

(81) משנה סוף כריתות. ועוד.

(82) ראה כללי רש"י פ"ד ס"ד. וש"נ.

- 1 וכל זה - מצד משמעות הכתוב בתורה שבכתב, ועל-אחת-כמה-וכמה על-פי המבואר בתורה
- 2 שבעל-פה, "פירושה" של תורה שבכתב - "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, ירדו מלאכי השרת
- 3 וכו'"⁸³, ועוד מאמרי חכמינו ז"ל המבארים את העילוי וההפלאה של "הקדמת נעשה לנשמע", ובפרט
- 4 על-פי הביאורים בדרושי חסידות, שזוהי ההכנה האמיתית לקבלת התורה.
- 5 יד. וענין זה מהווה הוראה הכי כללית בחיי האדם - "החי יתן אל לבו":
- 6 יהודי יכול לחשוב שמכיון שכבר התייגע בעבודתו ופעל גדולות ונפלאות - וישנם כמה וכמה
- 7 שמאשרים שכן הוא באמת - הרי, מכאן ולהבא לא נורא אם ימשיך בעבודתו "לאט לאט", ועל-כל-פנים
- 8 בדרך הרגיל, אבל לא באותה מדה של "שטורעם" שהיתה בתחילת העבודה.
- 9 ואין לו ממה לחשוש כו' - טוען הוא - מכיון שכבר "יצאו רוב שנותיו כו'"⁸⁴, כולל ובמיוחד -
- 10 ברוחניות, שהגיע כבר למעמד ומצב הראוי לשמו, ואילו עבודתו מכאן ולהבא, לאורך ימים ושנים טובות
- 11 עד מאה ועשרים שנה, אינה אלא בבחינת "דרוש וקבל שכר"⁸⁵ (מכיון שכבר נעשה בקי בכל התורה
- 12 כולה), ואם-כן, אף ש"שכר" הוא דבר שאין לו שיעור, הרי לא נוגע כל-כך שעבודתו תהיה בכל
- 13 ה"שטורעם".
- 14 על זה באה ההוראה מהדגשת ענין "נעשה" ב"זמן מתן תורתנו" - שבכל שנה ושנה בחג השבועות,
- 15 כשחוזרת ונשנית נתינת וקבלת התורה באופן מחודש, צריכה להיות הוספה מחודשת בענין העשיה.
- 16 כלומר: אין להסתפק בכל מה שנעשה עד עתה, הן בעבודתו הפרטית של כל אחד ואחד בפני-עצמו,
- 17 והן בעבודה עם הזולת והכלל על-ידי הפצת התורה והיהדות, אלא אדרבה, מחג השבועות בשנה זו,
- 18 צריך כל אחד ואחד⁸⁶ להוסיף ולהגביר בענין העשיה (הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לציבור) ביתר שאת
- 19 וביתר עוז, להוסיף חידוש בענין "נעשה", כציווי והוראת חכמינו ז"ל⁸⁷ "מעלין בקודש"⁸⁸, "מי שיש לו
- 20 מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ארבע מאות"⁸⁹, שלכן, אינו מסתפק במדת העשיה שהיתה אתמול,
- 21 אלא מוסיף "כפלים"⁹⁰.
- 22 ובהדגשה יתירה בדורנו זה - עקבתא דעקבתא דמשיחא:
- 23 מכיון שמיום ליום הולכים ומתקרבים לקיום היעוד "ושם נעשה לפניך . . . כמצות רצונך"⁹¹, שלימות
- 24 העשיה, הרי בוודאי שהעבודה עתה צריכה להיות בהתאם לכך - להוסיף ולהרבות בעשיה בכל עניני תורה
- 25 ויהדות, כדי לזכות לשלימות העשיה לעתיד-לבוא.
- 26 וההתבוננות בזה - אפילו באופן שטחי - שוללת מכל וכל את המחשבה שלא נורא אם ימעט
- 27 (ועל-כל-פנים אם לא יוסיף) בעשיה, דמכיון שיום זה קרוב יותר לשלימות העשיה "כמצות רצונך", הרי
- 28 בוודאי שצריך להוסיף בענין העשיה לגבי אתמול, כולל - הוספה במוצאי חג השבועות לגבי חג
- 29 השבועות, ומוסיף והולך בימי התשלומין ("עד י"ב סיון ועד בכלל"⁹²), ובכל השנה כולה.
- 30 טו. ובפרטיות יותר - יש בזה לימוד והוראה בקשר לעסקנות ציבורית.
- 31 ובהקדמה:
- 32 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, הודיע והכריז שכל מי ששייך אליו הרי הוא בגדר של "עסקן ציבורי",
- 33 היינו, שצריך לפעול בהפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות חוצה.

(90) ועאכו"כ בצירוף שנים יחדיו - שכאו"א עוזר ומסייע לשני, שיוכל לפעול יותר מכפלים (ראה סוטה לד, א), וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אדמו"ר האמצעי ("היום יום" כ' טבת. ובכ"מ) שכאשר שני יהודים נפגשים יחדיו, ה"ז שתי נפשות אלקיות כנגד נה"ב אחת (כי נה"ב שלו אינה מתערבת בעניני חבירו, שהרי אין אדם חוטא ולא לו).

(91) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך. ועוד.

(92) סידור אדה"ז לפני "למנצח גו' יענק".

(83) שבת פח, א.

(84) יומא לח, טע"ב.

(85) סוטה מד, א. וש"נ.

(86) כל חד וחד לפום שיעורא דילי, אבל "שיעורא דילי" צ"ל מלא וגדוש.

(87) ברכות כה, א. וש"נ.

(88) בכל עניני קודש, ועאכו"כ ב"קודש" דחג השבועות.

(89) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

דבר זה אינו תלוי ברצונו ובבחירתו, אלא נעשה מצד שייכותו לנשיא דורנו - כלשון חכמינו ז"ל⁹³ "קרב לגבי דהינא ואידהן", "אם נגעת במשוח שמן, תהא גם-כן משוח בנגיעתו"⁹⁴, כטבע השמן שמפעפע בכל דבר⁹⁵, אפילו אם אין רצונו בכך, או שלא בידעתו כו'.

ועל-אחת-כמה-וכמה בנידון-דידן - שנשיא דורנו לא הסתיר הדבר בסוד, אלא פירסמו בקול, ולא רק בקול רגיל, אלא בקול רעש גדול - שכל אחד ואחד בדורנו זה, חייב לעסוק בהפצת התורה והיהדות, עד להפצת המעיינות חוצה, היינו, להפיץ המעיינות עצמם, לא רק מי המעיין, אלא המעיין עצמו, שיתפשט באופן של הפצה עד למקום ה"חוצה"⁹⁶, כמבואר בארוכה בשיחותיו, וכן במאמריו (אם כי בקיצור ובסגנון שונה, אבל התוכן שווה).

[ויש להוסיף ולהדגיש דבר חידוש בענין זה - השתדלותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בהפצת מאמריו ושיחותיו בכל מקום ומקום, עד ל"חוצה", שלא כדורות שלפני-זה, אפילו בזמנו של אדמו"ר האמצעי, שהפצת תורת החסידות היתה באופן ד"רחובות הנהר"⁹⁷, שאף שהשתדל בפירסום מאמריו, כפי שרואים ב'אגרות קודש'⁹⁸ ששלח לחסידיו אודות לימוד המאמרים, וכדי לזכותם כו' מדפיסים המאמרים והספרים כו', ומשתדלים שיהי' המקח זול וכו', אבל השתדלות זו היתה בנוגע לחסידים עצמם, ולא בנוגע להפצה "חוצה" - דבר שנתחדש על-ידי נשיא דורנו, שהשתדל שיפרסמו שיחותיו ומאמריו באופן של הפצה גם במקום ה"חוצה"].

וכמודגש גם בשמו של נשיא דורנו: שמו הראשון - "יוסף" - מלשון הוספה, היינו, לא להסתפק בפעולות שנעשו לפני-זה, אלא להוסיף תמיד כהנה וכהנה, ובזה גופא - לא רק בנוגע לבני ביתו, תלמידיו וכו', אלא גם באופן ד"יוסף ה' לי בן אחר"⁹⁹, כפירוש ה'צמח צדק'¹⁰⁰ לעשות מ"אחר" "בן"; ושמו השני - "יצחק" - מלשון שחוק ושמחה, היינו, שהעבודה בכל זה צריכה להיות באופן של שמחה, עד לאופן ש"ימלא שחוק פינו"¹⁰¹, דאף ש"אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה, שנאמר אז ימלא שחוק פינו"¹⁰², הרי בענין של מצוה שאני, כדמוכח מ"מעשה רב" בסוגיא הנ"ל¹⁰³ "חזייה דהוה בדח טובא . . אמר ליה: אנא תפילין מנחנא", היינו, שבעניני מצוה, מותר (ואדרבה - ישנו חיוב) שתהיה שמחה באופן ש"ימלא שחוק פינו", גם בזמן הזה.

ולכן, כל אלו שיש להם שייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, חסידיו ומקושריו, הן אלו שזכו לראותו פנים אל פנים, והן אלו שלמדו תורתו, שבה הכניס את עצמותו, בבחינת "אנא נפשי כתבית יהבית"¹⁰⁴ - מוטלת עליהם החובה והזכות להתמסר לעסקנות ציבורית. כלומר, למלא את שליחותו של נשיא דורנו בהפצת התורה והיהדות והמעיינות "חוצה", וכל זה - בהוספה לכך שכל אחד ואחד מישראל הוא שלוחו של הקב"ה לקדש שם שמים בעולם (לא על-ידי נסיונות וקשיים חסו-שלום, אלא) על-ידי מילוי תכלית הכוונה בירידת הנשמה בגוף - "אני נבראתי לשמש את קוניי"¹⁰⁵, לגלות בעולם כולו ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא בראו אלא לכבודו"¹⁰⁵, עד שבעולם כולו יראו בגלוי - "מראה באצבעו ואומר זה" - ש"ה' ימלוך לעולם ועד"¹⁰⁶.

טז. אמנם, לדאבונו ישנם כמה וכמה אשר מסיבה שונה ומשונה, אינם עוסקים בעסקנות ציבורית הנ"ל.

בוודאי עוסקים הם בענינים חשובים ונעלים, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"¹⁰⁷, גפן ותאנה כשרים, כמובן (לא ערלה, חסו-שלום), שמברכים עליהם וכו', אבל כאשר נשיא דורנו שואל אותו: מה עשית

(93) שבועות מז, ב. (100) אוה"ת עה"פ (רב, א ואילך). ועוד.

(101) תהלים קכו, ב.

(102) ברכות לא, א.

(103) ל, ב.

(104) שבת קה, א.

(105) אבות ספ"ו.

(106) בשלח טו, יח. אבות שם.

(107) מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(94) פירש"י שם.

(95) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

(96) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ואילך. ועוד.

(97) ראה "התמים" ח"ב ע' עח. לקוטי לוי"צ ע' שלד.

(98) ראה לדוגמא: אג"ק אדמהאמ"צ - קונטרס המילואים

(קה"ת תשמ"א) ע' יג ואילך.

(99) ויצא ל, כד.

- 1 בפועל ממש, בכל הקשור לפעילות בהפצת התורה והיהדות במשך השנה האחרונה וכו' - אין לו מה
- 2 לענות, להיותו במצב של שינה.
- 3 ולדאבוננו, המצב הולך ומתדרדר, שמשנה לשנה ומחודש לחודש מצטרף עוד אחד לסוג הנ"ל, שגם
- 4 הוא הולך לישון.
- 5 הלוואי היתה השינה באופן שהנשמה עולה למעלה ושואבת לה חיים¹⁰⁸, שאז לא היה הדבר בסתירה
- 6 חסר-שלום, לפעולת הפצת התורה והיהדות, להכניס חיים חדשים אצל היהודים שבסביבתו.
- 7 רצונך לישון - טוב ויפה, אבל לפני השינה תעסוק בהפצת התורה והיהדות!
- 8 ופשוט, שאין לנסות להתחמק על-ידי תירוצים שונים ומשונים, כמו: מי אני ומה אני, מי יודע אם
- 9 אצלי, ושאר התירוצים כיוצא בזה, "ווילדע תירוצים", שקיימים מאז שנברא יצר-הרע וכלי אומנותו -
- 10 שאינו מניח את האדם לנפשו כשמציית לו, אלא אדרבה וכו'.
- 11 ואם חושב שאין לו כח - ילך ל'ציון' של נשיא דורנו, ויבקש שיתנו לו כח... ומכיון ש"צדיקים דומין
- 12 לבוראם"¹⁰⁹ - יהיה זה באופן ש"טרם יקראו ואני אענה"¹¹⁰.
- 13 ובכל אופן - מכאן ולהבא - יש לעורר ולהרעיש אודות הצורך שכל אחד ואחד יתמסר לעסקנות
- 14 ציבורית בהפצת התורה והיהדות. ומה שלא עסקו בכל זה עד עתה - ינצלו את העדר העשייה, כדי להוסיף
- 15 מתוך "שטורעם" גדול יותר, כיתרון האור מן החושך ויתרון המתקנות מן המרירות כו', ביתר שאת וביתר
- 16 עוז.
- 17 יז. ואם הדברים אמורים בנוגע לפעולתו של כל אחד ואחד בתור איש פרטי - על-אחת-כמה-וכמה
- 18 בנוגע לאנשים שיש להם אחריות ציבורית, בגלל שייכותם למוסד וארגון ציבורי, שכל מציאותו היא
- 19 עסקנות ציבורית;
- 20 איש פרטי, שאינו עוסק בהפצת התורה והיהדות - קיימת מציאותו כאיש פרטי שעוסק בשאר עניני
- 21 טוב וקדושה, קריאת-שמע ותפילה, נתינת צדקה וכיוצא בזה; אבל מוסד וארגון שמיועד לעסוק בהפצת
- 22 התורה והיהדות, אם אינו ממלא את תפקידו במשך שלושה ימים (לדוגמא) - בטל המוסד והארגון!
- 23 נמצאים אמנם האנשים שחברים במוסד והארגון, היושב-ראש, המזכיר, המזכיר של המזכיר, וכו'.
- 24 וכו', כל תרי"ג המינויים... נמצא גם השלט ונייר-המכתבים ה'מעידים' על קיומו של המוסד והארגון,
- 25 אבל אף-על-פי-כן, בהעדר הפעילות שלמטרתה הוחלט על הקמת המוסד והארגון, בטלה מציאותו של
- 26 המוסד והארגון!
- 27 זאת ועוד; עסקן ציבורי, מוסד או ארגון כו' - לא רק שצריך למלא את תפקידו, אלא עוד זאת,
- 28 שאסור לו לשקוט על שמריו, להסתפק בשמירה על המסגרת הקיימת, כ-אם להשתדל תמיד להרחיב
- 29 ולהגדיל את הפעילות והעסקנות הציבורית בהפצת התורה והיהדות. תכנית הפעילות צריכה להיות בנויה
- 30 באופן כזה, שמדי יום ביומו יוכל ליתן דין-וחשבון על הפעולות שנוספו ביום זה, ועל-אחת-כמה-וכמה
- 31 בסיומו של שבוע, חודש, עד לשנה שלימה.
- 32 אמנם, המצב בפועל, לדאבוננו, הוא - שהעדר הפעילות בהפצת התורה והיהדות מצדם של עסקנים
- 33 ציבוריים, מוסדות וארגונים כו', הולך ומתדרדר, רחמנא-ליצלן. מספרם של עסקני-הציבור המשתדלים
- 34 בהפצת התורה והיהדות - הולך ומתמעט, ולא רואים שיכנסו אנשים חדשים, בעלי מרץ וחיות, שיתמסרו
- 35 בכל לבם ומאודם לעסקנות ציבורית אמיתית - הפצת התורה והיהדות.
- 36 ישנם כמה וכמה "עסקנים" שעוסקים בכל הענינים, מלבד.. העסקנות האמיתית שלמטרתה הוקם
- 37 המוסד והארגון - הפצת התורה והיהדות!

1 תכנית הפעולה של המוסד והארגון - הלא היא כתובה בספר, אבל בנוגע למעשה בפועל - לא הכניסו
2 אצבע במים קרים! אדרבה - יראו מה עשו במשך השבוע האחרון, בחודש האחרון, בשנה האחרונה,
3 בחמש שנים האחרונות, בעשר שנים האחרונות?! ... ואינני רוצה לדבר בהיפך שבחם של ישראל, ולהוסיף,
4 כמה פעמים עשר שנים!

5 לכל היותר - חשבו על הצורך לערוך אסיפה, שבה ידונו על הצורך בענייני עשיה.
6 ועוד מגיע להם יישר-כח - טוענים הם - על מחשבה זו, שהרי ישנם כאלו שאפילו לא חושבים על
7 הצורך באסיפה.

8 ומה קרה באסיפה - שסוף-כל-סוף הצליחו לקיימה לאחר כמה חדשים של הכנות... - הוחלט שיש
9 לערוך אסיפה נוספת! כי פלוני בן פלוני היה עסוק באותו יום ולא היה יכול להופיע באסיפה, ובלעדו
10 לא יכול לזוז שום דבר, כדי שלא יפגע כבודו חס-ושלום, ומה גם שיש כאן חשש של השגת גבול...

11 'השגת גבול' שייך רק כשמישהו אחר עוסק בענין זה. וגם אז, הרי עסקן אמיתי אינו צועק על השגת
12 גבול, אלא אדרבה - מעודד אחרים שיעסקו בדבר, יש עולם גדול... מספיק לכולם... אבל בנידון-דידן,
13 כשלא עושים מאומה - איזו 'השגת גבול' יש כאן?! כל שייכותו לפעולה זו מתבטאת בכך ששמו נקרא
14 על זה, ולא עוד, אלא שכבר שכח גם את זה, וכשמזכירים לו, אומר "אמן ואמן", ובכך נסתיים הדבר!

15 וכאן מתחילים התירוצים, שפלוני אינו אשם וכו' וכו' - אפילו אם התירוצים הם אמיתיים, הרי זה
16 רק בכל הקשור לקבלת כבוד, שכר, עד לש"י עולמות... (נשמה בגוף, לאורך ימים ושנים טובות), אבל
17 בנוגע לפעולה בעולמו של הקב"ה, כאמור, לגלות בכל ענייני העולם שלא נבראו אלא לכבודו של הקב"ה
18 - לא נפעל מאומה על-ידי כל התירוצים למיניהם!

19 ועד כדי כך חמור העדר העשיה - שיש להתבייש בפני אינם-יהודים, שישאלו, מהי מטרתו של המוסד
20 והארגון וכל הממונים שבו כו', אם לא יכולים להראות מה עשו בפועל ממש?!

21 האם זקוקים באמת ל"איום" אודות בושא בפני הגוי - הרי בנוגע למצב כזה צריכים להתבייש אפילו
22 בפני ה"אל זר אשר בקרבך"!!!

23 ומכיון דאתנין להכי, יש להוסיף ולהדגיש, שגם ב'לעומת-זה' נחלשה העסקנות הציבורית כו', כי
24 הקב"ה לא יתן שיחסר בצד הקדושה ולא יחסר ב'לעומת-זה', אבל אוי ואבוי אם ה"נחמה" על העדר
25 הפעילות בצד הקדושה, היא שמצב זה קיים גם ב'לעומת-זה'... בה בשעה שכל ענינה של ה'לעומת-זה'
26 הוא שעל-ידה יתוסף בקדושה, כיתרון האור מן החושך.

27 יח. בענין הנ"ל משתווים חוץ-לארץ וארץ ישראל. ואדרבה, מבחינה מסויימת המצב בארץ ישראל
28 גרוע יותר: בארץ ישראל מרוכז ציבור גדול של יהודים (כן ירבו), ולכן קל יותר לפעול בהפצת התורה
29 והיהדות על כל אחד ואחד שפוגשים ברחוב (לא כמו בחוץ-לארץ, שלכל-לראש יש לברר אם האדם
30 שפוגש ברחוב הוא יהודי וכו'), ואף-על-פי-כן, מונחת לגמרי הפעילות של הפצת התורה והיהדות,
31 וכתוצאה מזה ישנם יהודים רבים שמנוערים מכל זיק של תורה ויהדות - מאות אלפי ילדי ישראל שאינם
32 יודעים אל"ף-בי"ת של יהדות!

33 [הם יודעים אמנם אל"ף-בי"ת כפשוטו, מכיון שזוהי השפה המדוברת, אבל אין להם ידיעה
34 באל"ף-בי"ת של יהדות, החל מהוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר¹¹¹ אודות סדר לימוד אותיות עם נקודות,
35 שאל"ף בניקוד קמץ, "קמץ אל"ף א", הוא ענין האל"ף של "אנכי", התיבה הראשונה של עשרת הדברות,
36 הכוללים את כל התורה כולה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש].

37 מלבד ארגון אחד או שנים כו' (ואינני רוצה לנקוב בשמות, כדי שלא יבואו בטענות כו') - אין בארץ
38 ישראל מי שעוסק בהפצת התורה והיהדות!

1 ישנם אמנם כמה וכמה מוסדות וארגונים כו' שמנוהלים על-ידי אנשים בעלי מעלה, צדיקים גמורים,
2 בעלי-תשובה וכו', ש"להם דומיה תהלה", ועושים דברים גדולים וטובים, ולדוגמא, חברות של
3 גמילות-חסדים, תמחוי של צדקה, להגיש עזר וסיוע לנצרכים (לפני שיבואו לבקש מהם) בכל ערב שבת,
4 וכיוצא בזה; אבל בנוגע לפעילות בהפצת התורה והיהדות - אין איש שם על לב! ויתירה מזה - ישנם
5 כאלו שבאים בטענות על הפעילות בהפצת התורה והיהדות: היתכן - טוענים הם - לבזות "דבר ה'",
6 "כתרה של תורה", על-ידי-זה שמביאים ליהודי שאינו מניח תפילין, ענינים כאלו שנדמה להם שהם
7 בגדר "מעשה מרכבה"...

8 בארץ ישראל ישנן מפלגות דתיות - לא אחת ולא שתיים כו', וכעת מדברים על הקמת מפלגה דתית
9 נוספת - אבל עסקנותן מוגבלת לפעילות במסגרת המפלגה בלבד, כלומר, להגדיל את כוחה של המפלגה
10 על-ידי צירוף עוד אנשים לשורות המפלגה, פעילות שמתבצעת על-ידי מסע הסברה בקרב הציבור הדתי
11 (בעיקר) - הציבור שנותן את קולו למפלגות הדתיות - כאשר כל מפלגה משתדלת לשדל את הבוחר
12 שיתן את קולו למפלגה זו, בגלל מעלתה על שאר המפלגות הדתיות!

13 במקום המאבק בין המפלגות הדתיות על קולו של הבוחר הדתי - היו צריכים לעסוק כולם יחדיו
14 במטרה העיקרית, הפצת התורה והיהדות, לקרב את לבם של בני-ישראל לאבינו שבשמים.

15 ובפועל ממש - המצב הוא להיפך: המפלגות הדתיות אינן פעילות בהפצת התורה והיהדות בין יהודים
16 שלא רואים בעליל את צירופם ושילובם בשורות המפלגה. לכל היותר - יחפשו דרכים לפעול על אלו
17 הנמצאים ב"שולי הגליון"... אבל מה עם כל שאר היהודים שאינם שייכים ל"מפלגה"?! מי ידאג לקרבם
18 לתורה ויהדות?! מי ידאג לתת חינוך יהודי על-פי "תורת משה" למאות אלפי ילדים יהודים שאין להם
19 ידיעה כלל באל"ף-בי"ת של יהדות?! היתכן, שלא יעלה על דעתם של עסקני המפלגות הדתיות, לצאת
20 לרחוב ולהתעסק עם יהודים שהולכים בלי כיפה¹¹² בשביל לקרבם לתורה ויהדות?!

21 ועוד ועיקר - שאין פוצה פה ומצפצף! וגם אם נמצא מישהו שדופק על השולחן ומעורר על זה -
22 אומרים לו: כן, אתה צודק וכו', ובזה נגמר כל הענין!

23 על דרך הצחות, ניתן לומר, שהמפלגות הן בבחינת "ארץ אוכלת יושביה":

24 יהודי שמטבעו היה מסוגל להיות "עסקן ציבורי" נמרץ להפצת התורה והיהדות - אם רק יכנס
25 ל"מפלגה", תאכלהו ה"מפלגה", להעדיף את האינטרסים של המפלגה על המטרה העיקרית של הפצת
26 התורה והיהדות.

27 מדברים כעת על הקמת מפלגה דתית חדשה. אבל, מהי התועלת בהקמת מפלגה דתית נוספת - כשזו
28 תלך בעקבותיהן של המפלגות הדתיות שקמו לפניו, להוסיף עוד יותר במאבק הפנימי בתוך הציבור
29 הדתי, במקום לגייס את כל המשאבים של עסקני הציבור הדתי, שיעסקו כולם יחדיו בהפצת התורה
30 והיהדות!

31 במקום להקים עוד מפלגה דתית חדשה - צריכים להכניס רוח חדשה בכל המושג של "מפלגה דתית",
32 שתפקידה ופעילותה הוא להוסיף בתנופת העשייה של כל עניני תורה ויהדות, על-ידי הפצת התורה
33 והיהדות בין כל אחינו בני-ישראל, לקרבם לאבינו שבשמים.

34 "עסקן ציבורי" אמיתי - צריך לדאוג בראש ובראשונה שינתן חינוך תורני לכל אחד ואחת מילדי
35 ישראל, ובפרט בבואנו מקבלת התורה בחג השבועות הזה, כמו ב"זמן מתן תורתנו" בפעם הראשונה -
36 "הימים האלה נזכרים ונעשים"⁷⁴ - שכל בני-ישראל, כולל גם כל הנשמות עד סוף כל הדורות, עמדו על
37 הר סיני וקיבלו את התורה (לאחרי "הקדמת נעשה לנשמע"), על-ידי-זה ש"בנינו עורבים אותנו"¹¹³ -
38 אזי מודגש יותר הצורך וההכרח לתת לילדים חינוך על-פי התורה.

היהודי הדתי, סמל של יראת שמים, עכ"פ - בנוגע לענינים מסויימים שיהודי חובש כיפה יפריש עצמו מהם. (113) שהש"ר פ"א, ד (א).

112 כיפה (כיסוי הראש) - חיובה אמנם רק מדרבנן (ראה בארוכה פס"ד להצ"צ או"ח בתחילתו ושי"ג), אבל רואים במוחש בכל הארצות, ועאכ"כ בארץ ישראל, שזהו דבר המסמל את

1 יט. ויש להאריך בכל זה, אבל ככל שתגדל האריכות, יהיה זה עדיין "קיצור" לגבי האריכות הדרושה
2 מצד חומרת המצב.
3 ולאידך, כבר דובר על זה וכיוצא בזה כמה וכמה פעמים, ובענין זה עצמו ניסו לעורר בדרכים שונות
4 כו', ולא נעשה שינוי ממשי, ולכן נשאלת השאלה מה תועיל אריכות הדיבור עתה?! ...
5 ואף-על-פי-כן, חוזרים ומדברים עוד פעם ועוד פעם, כי העדר הדיבור בזה נכלל בהעדר העשיה...
6 ואינני מחוייב לישון בגלל שמסביבי רוצים לישון...
7 ובכל אופן, יהי-רצון שדיבורים אלו - שבוודאי לא יזיקו לאף אחד, מכיון שנאמרים ביום-טוב,
8 ובבית-הכנסת ובית-המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - לא ישארו בגדר "דברים בטלים", אלא
9 יפעלו הזזה ושינוי להטבת המצב.
10 ובהתחשב עם קוצר הזמן, שהרי צריכים לברך ברכת המזון ולהתפלל ערבית כו' - נסיים בדבר
11 המשמח - להכריז אודות כינוס-תורה שיתקיים מחר, אסרו-חג, ולהזמין את כל המסובים כו'.
12 וכנהוג בכל שנה - לומר גם ענין בנגלה דתורה, בתור השתתפות בכינוס-תורה, ובהמשך להמדובר
13 לעיל אודות הדגשת ענין העשיה, "הקדמת נעשה לנשמע" - ידובר עתה בענין מעשה וכוונה, שזהו התוכן
14 ד"נעשה ונשמע".
15 כ. סוגיית מעשה וכוונה - "נעשה ונשמע" - היא סוגיא הכי רחבה שמקיפה את כל הש"ס:
16 הגדרים "מעשה" ו"כוונה" - שייכים בכל מצוות התורה; במצוות התלויות במעשה - שמלבד קיומן
17 במעשה כפשוטו, יש בהן גם כוונת המצוה; במצוות התלויות בדיבור - העשיה שבדיבור ("עקימת שפתי
18 הוי מעשה"¹¹⁴), והכוונה שבדיבור; וגם במצוות התלויות במחשבה וכוונת הלב, כמו המצוה הראשונה
19 "אנכי ה' אלקיך" - המחשבה בפירוש המילות כפשוטן היא המעשה שבמחשבה, והכוונה היא התוכן
20 והפירוש הפנימי; אנכי - אנכי מי שאנכי¹¹⁵, הוי' - מלשון מהוה¹¹⁶, אלקיך - כחך וחיותך³⁵, וכיוצא
21 בזה.
22 וכמבואר בדרושי חסידות¹¹⁷ ש"כל המצוות צריך האדם לקיים במחשבה דיבור ומעשה", היינו, לא
23 רק בנוגע לכללות המצוות, אלא גם בנוגע לכל מצוה פרטית, שכל מצוה פרטית צריך לקיימה בכל
24 שלושה לבושי הנפש, מחשבה (כוונת המצוה) דיבור (ברכת המצוה) ומעשה.
25 אמנם, בפרטי המצוות ישנם חילוקים בענין המעשה והכוונה - יש מצוות שכוונת המצוה הוא ענין
26 עיקרי במצוה, ובזה גופא יש חילוק בין לכתחילה לבדיעבד, היינו, שלכתחילה צריכה להיות כוונת
27 המצוה, אבל בדיעבד יצא ידי-חובת המצוה גם ללא כוונה, או שהכוונה הוא ענין עיקרי כל-כך, שגם
28 בדיעבד לא יצא ידי-חובתו אם לא כיוון; ויש מצוות שבהן אין הכוונה ענין עיקרי, ויתירה מזה - אפילו
29 לכתחילה.
30 וצריך עיון, בביאור הגדרים "מעשה" ו"כוונה" שבענין המצוות, וטעם החילוקים שבין מצוה למצוה
31 בנוגע למידת חשיבותה של הכוונה בקיום המצוה.
32 כא. וכדאי להתעכב על דוגמאות פרטיות:
33 כוונה כענין עיקרי במצוה - מצינו בעניני קדשים, קרבנות כו' (כולל גם בנוגע לקרבנות המיוחדים
34 בימים-טובים), "לשם ששה דברים הזבח נזבח"¹¹⁸.
35 ובזה גופא יש חילוק בין לכתחילה לבדיעבד - "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא
36 עלו לבעלים לשם חובה"¹¹⁹. כלומר, אף שלכתחילה צריך להיות "לשמן", מכל-מקום אם נזבחו שלא
37 לשמן, כשרים בדיעבד, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה.

(114) סנהדרין סה, א. (118) זבחים מו, ב - במשנה. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות

ספ"ד.

(115) לקו"ת פינחס פ, כ. וראה זח"ג רנו, ב.

(116) זח"ג שם. פרדס ש"א פ"ט. (119) ריש מס' זבחים. רמב"ם הל' פסולי המוקדשין רפט"ו.

(117) זח"ג שם. פרדס ש"א פ"ט.

(118) לקו"ת ר"פ פינחס. וראה אוה"ת יתרו ע' תתקלו.

- 1 ויש לומר שהחילוק הוא בין ה"חפצא" ל"גברא" - שיש כאן ה"חפצא" של הקרבן, קרבן כשר, אלא
2 שאף-על-פי-כן לא נפעל ב"גברא", שלא עלה לו לשם חובה.
- 3 וישנו סוג נוסף בקרבנות - כמו חטאת וכיוצא בזה - שבהעדר הכוונה גם הקרבן פסול¹¹⁹, ואפילו
4 "שחטה לשם חטא אחר, כגון שבאה על אכילת חלב ושחטה על אכילת דם, פסולה"¹²⁰, "שיהיה קרבנו
5 לשם חטא, לא שיקריבנה מחטא על חטא, ואם הקריב פסלה"¹²¹, ויתירה מזה, "הפריש חטאתו על חלב
6 שאכל אמו, לא יביאנה על חלב שאכל היום"¹²¹, היינו, שלא מספיק לשם חטא חלב (ולא דם), אותו מין,
7 אלא שבמין חלב גופא צריך להיות לפעולה זו עצמה, ולא מיום אחד על חבירו (וכיוצא בזה).
- 8 ולהעיר משתי הגירסאות ברמב"ם, בדין "לא יביאנה על חלב שאכל היום" - "אם הביא כיפר", היינו,
9 שדין זה אינו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כיפר. או "אם הביא לא כיפר", אפילו בדיעבד, כמו שנתבאר
10 בארוכה במקום אחר¹²².
- 11 כב. ועל-דרך-זה בנוגע לתוכן הרוחני של הקרבנות - כמו שכתוב בתחילת ספר ויקרא, ספר הקרבנות,
12 "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'¹²³, שזהו ענין עבודת התפילה, "תפילות במקום תמידים תקנום"¹²⁴ :
- 13 תפילה - היא מצות-עשה שבדיבור. אבל ביחד עם זה, היא גם "עבודה שבלב", "איזו היא עבודה
14 שהיא בלב, זו תפילה"¹²⁵. ולכן, כוונת הלב בתפילה הוא ענין עיקרי המעכב את התפילה - "כל תפילה
15 שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה - חוזר ומתפלל בכוונה"¹²⁶.
- 16 ועל-דרך-זה בנוגע לכוונה הפרטית (פירוש המלות כו'), אלא שבענין זה יש חילוק בין ברכה ראשונה
17 בתפילת העמידה (שמונה-עשרה ברכות ביום חול, או שבע ברכות בשבתות וימים-טובים, כולל גם "זמן
18 מתן תורתנו") לשאר הברכות שלאחרי-זה - ש"אם כוון את לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך
19 (לחזור)"¹²⁷, ועיכוב הכוונה שצריך לחזור ולהתפלל בכוונה הוא רק בברכה ראשונה (כמו בקריאת-שמע,
20 "הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון.. לא יצא ידי חובתו, והשאר אם לא כוון לבו יצא"¹²⁸).
- 21 ויש להוסיף, שאפילו בנוגע לברכה ראשונה בתפילת העמידה - "עכשיו אין חוזרין בשביל חסרון
22 כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם-כן למה יחזור" (מה-שאינ-כן בפסוק ראשון דקריאת-
23 שמע)¹²⁹.
- 24 כג. ולאידך גיסא - במצות צדקה, למשל, אין כוונת המצוה ענין עיקרי, כי-אם המעשה בלבד :
- 25 איתא בספרי¹³⁰: "מנין למאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה, מעלה עליו הכתוב כאילו
26 זכה כו'", כלומר, אף-על-פי "שלא נתכוין לזכות", מכל-מקום מכיון ש"מצאה עני ונתפרנס בה" קיים
27 מצות צדקה, כי עיקר הצדקה אינה פעולת הנותן, אלא קבלת העני, "החיית את נפש העני"¹³¹.
- 28 וקרוב לומר, שאם נדר סכום לצדקה¹³² ("צדקה מכלל הנדרים"¹³³), ואיבד סכום זה, ומצאו עני -
29 קיים נדרו, כי גם בנדר לצדקה עיקר המכוון הוא (לא פעולת הנותן, אלא) שסכום מסוים מממנו יגיע
30 לעני, והרי דבר זה נתקיים, אם כי ללא ידיעתו וכוונתו.
- 31 [ויש להוסיף ולהעיר שאחת המעלות בנתינת הצדקה, ש"לא ידע הנותן, כגון גדולי החכמים שהיו
32 צוררים המעות בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן ובאין העניים ונוטלין"¹³⁴, כלומר, יש להשתדל שנתנת
33 הצדקה תהיה באופן ש"לא ידע הנותן", מעין ודוגמת מעשה ללא כוונה].

(129) שו"ע אדה"ז או"ח וסק"א.

(130) תצא כד, יט.

(131) ראה תנחומא משפטים טו.

(132) כנהוג באמירת "יזכור" לנדב לצדקה (באופן סתמי, או גם לפרש הסכום - נהרא נהרא ופשטי').

(133) רמב"ם הל' מתנות עניים רפ"ח (משיעורי הימים האחרונים).

(134) שם פ"י ה"י.

(120) רמב"ם שם ה"ו.

(121) רמב"ם הל' שגגות פ"ג ה"ג.

(122) לקר"ש חל"ב ע' 7 ואילך. ויש"נ.

(123) ויקרא א, ב. וראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך.

(124) ברכות כו, ב.

(125) תענית ב, סע"א. רמב"ם ריש הל' תפלה.

(126) רמב"ם שם פ"ד הט"ו.

(127) שם רפ"י.

(128) רמב"ם הל' ק"ש רפ"ב.

1 וכאמור, יש לעיין בביאור הגדרים ד"מעשה" ו"כוונה" שבענין המצוות, וטעם החילוקים שבין מצוה
2 למצוה בנוגע למידת חשיבותה של הכוונה בקיום המצוה, ו"תן לחכם ויחכם עוד" 135.

3 כד. ויש להוסיף ולקשר גם עם ענין הגאולה:

4 תכלית הכוונה ב"מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות" 136, ובפרט בעקבתא דעקבתא דמשיחא -
5 למהר ולזרז את הגאולה האמיתית והשלימה, "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" 137, שלא ישאר
6 שום ענין בגלות, לא רק היהודי בעצמו, אלא אפילו רכושו, "כספם וזהבם אתם" 138, הן ברוחניות והן
7 בגשמיות, שהרי גם בממונו של יהודי ישנם ניצוצי קדושה 139, וכל ניצוצות הקדושה, עד לפרט שבפרט
8 כו', יצאו מהגלות, באופן ד"תלוקטו לאחד אחד".

9 והרי "ליקוט" אמיתי הוא באופן של כוונה בשלימותה דוקא, כלומר, לא מיבעי שלא שייך ליקוט כלאחר
10 יד, מאחוריו כו', כ"אם מתוך כוונה, אלא עוד זאת, שבכוונה גופא צריכה להיות התעסקות יתירה בנוגע
11 לכל הפרטים ופרטי פרטים 140, כמו לברור הפסולת מתוך היפה, או היפה מתוך הפסולת 141, וכיוצא בזה.

12 ובהתאם לכך, צריכה להיות עבודתו של כל אחד ואחד מישראל ב"אחרית הימים" - מעין ודוגמת
13 ענין "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" - שכל אחד ואחד מישראל, שלוחו של אדם העליון
14 כמותו 142, צריך להשתדל בעבודת "ואתם תלוקטו גו'", הן בנוגע לעצמו, ללקט את כל כחות נפשו וכל
15 פרטי עניניו לעניני תורה ומצוות, והן בנוגע להזולת, ללקט יהודים, אנשים נשים וטף 143, ולפעול עליהם
16 בעניני יהדות, תורה ומצוותיה.

17 ויהי-ירצון שהדיבור בכל האמור לעיל - בתור השתתפות ב"כינוס-תורה", שגם בו מודגש ענין
18 הליקוט, "כינוס של צדיקים, הנאה להם והנאה לעולם" 144 - יפעל פעולתו בעבודת כל אחד ואחד
19 מישראל, והעיקר - שימהר ויזרז את פעולת הכינוס והליקוט על-ידי הקב"ה, "ואתם תלוקטו לאחד אחד
20 בני ישראל", כולל גם ליקוט כל מעשינו ועבודתנו, כל המעשים והדיבורים והמחשבות (כוונות), עם
21 כל ניצוצות הקדושה כו', בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

22 כה. בהמשך להמדובר לעיל אודות השייכות של חג השבועות למשה רבינו, דוד המלך והבעל-שם-
23 טוב - יש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודה בפועל, החל ממוצאי חג השבועות, בימי התשלומין
24 עד י"ב סיון, והמשכם על כל השנה כולה.

25 ואחד הענינים בזה - שכאשר יוצאים לעסוק בהפצת התורה והיהדות, לאחר נתינת-כח מ"זמן מתן
26 תורתנו" הזה, צריכה להיות דרך הפעולה בהתאם לענינם של שלשת הרועים, משה רבינו, דוד המלך
27 והבעל-שם-טוב, כדלקמן.

28 כו. משה רבינו:

29 ענינו של משה רבינו - כשמו - "משה רבינו", "רבינו" של כל אחד ואחד מישראל, אפילו עמא דבר
30 כו' שעדיין לא הגיעו לידיעת התורה, גם הם רגילים לומר "משה רבינו", וטעם הדבר - לפי ש"משה" 145
31 קיבל תורה מסיני ומסרה כו' לכל אחד ואחד מישראל עד סוף כל הדורות, ועל שם זה נקרא "משה
32 רבינו" על-ידי כל אחד ואחד מישראל, מכיון שגם הם מקבלים את התורה ממשה רבינו, החל ממעמד
33 הר סיני, שבו נכחו נשמות כל בני-ישראל עד סוף כל הדורות, כולל גם הגרים שנתגיירו כהלכה 146.

(141) ב' אופני בירור - מלמטה למעלה או מלמעלה למטה.

(142) ראה לקו"ת ויקרא א, ג. ובכ"מ.

(143) כולל גם שהקטנים יפעלו על חבריהם כו', ואדרבה - פעולתם של הקטנים משפיעה לפעמים יותר מפעולתו של בעל שכל כו'.

(144) סנהדרין עא, סע"ב - במשנה.

(145) אבות רפ"א.

(146) ראה פרדר"א פמ"א. ועוד.

(135) משלי ט, ט.

(136) תניא רפ"ז.

(137) ישעי' כד, יב.

(138) שם ס, ט.

(139) ראה כש"ט סרי"ח. או"ת להח"מ קא, ד.

(140) במכ"ש וק"ו מעבודת האדם - שצ"ל לא רק כוונה כללית, אלא גם כוונה פרטית, כמבואר בשער היחוד לאדמו"ר האמצעי (פ"ד ואילך).

1 ובהקדמה לזה - פעל משה רבינו את ענין יציאת מצרים, ועד לגמר ושלמות יציאת מצרים - בקריעת
 2 ים-סוף, שאז בטל לגמרי הפחד כו' ממצרים, מכיון ש"וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים"¹⁴⁷,
 3 וכתוצאה מזה - "ויאמינו בה" ובמשה עבדו"¹⁴⁸, שעל-ידי-זה נתבטל לגמרי ענין העבדות והשעבוד אצל
 4 כל בני-ישראל עד סוף כל הדורות (כמו שכתב המהר"ל בארוכה¹⁴⁹).

5 ובענין זה צריכה להיות התחלת העבודה - הן בנוגע לעצמו, "אל זר אשר בקרבך"¹⁵⁰, והן בנוגע
 6 לפעולת הפצת התורה והיהדות בכל מקום אפשרי - להדגיש שייכותו של כל אחד ואחד מישראל למושה
 7 רבינו, שלכן, גם אם מסיבות שונות ומשונות הוא במעמד ומצב ש"נשבה לבין העכו"ם"¹⁵¹, הרי מכיון
 8 שנולד לאם יהודיה (ולמעלה בקודש, עד לנשים צדקניות שבזכותן נגאלו ישראל ממצרים¹⁵²), או שנתגייר
 9 כהלכה, היתה נשמתו במעמד הר סיני, ועוד לפני-זה - יצא ממצרים, כולל גם המיצרים וגבולים ש"נשבה
 10 לבין העכו"ם", ובאופן שבטל לגמרי הפחד משעבוד מצרים כו' (כנ"ל), ומכיון שכן, יכול וצריך לגלות
 11 את שייכותו למשה רבינו - על-ידי-זה שילמד את "תורת משה", ויקיים המצוות שניתנו ב"תורת משה".

12 כז. דוד המלך:

13 ענינו של דוד המלך הוא - כשמו - דוד המלך, שעל-ידו התחיל אצל ישראל ענין המלכות לאמיתתו
 14 ובשלמותו. היינו, שעל-ידו נעשו בני-ישראל מלכות בפני-עצמה, שלא להתפעל מאומות העולם
 15 הנמצאים סביבם, עם היותם "המעט מכל העמים"¹⁵³ - כפי שמצינו בחייו של דוד, שעם היות "דוד הוא
 16 הקטן"¹⁵⁴ (הקטן מבני ישי), מכל-מקום נעשה מלך ישראל, ולא רק במשך ימי חייו (עד להסתלקותו
 17 בחג השבועות), אלא באופן של קיום נצחי - לא רק בנוגע למלכות בית דוד¹⁵⁵, אלא גם למלכותו של
 18 דוד בעצמו - "דוד מלך ישראל חי וקיים"¹⁵⁶, היינו, שגם עתה הוא "חי וקיים" בתור "מלך ישראל", עד
 19 להתגלות דוד מלכא משיחא.

20 וההוראה בעבודת הפצת התורה והיהדות - שלאחרי שמתגלית שייכותו למשה רבינו, צריך להוסיף
 21 ולפעול בעצמו גם תוקף המלכות של דוד המלך, היינו, שלא להתפעל מעניני העולם, אומות העולם
 22 וכו', הנמצאים מסביבו, עם היותו "המעט מכל העמים" - כפי שלמדים מסיפור ימי חייו של דוד המלך,
 23 כנ"ל.

24 כח. והבעל-שם-טוב:

25 ענינו של הבעל-שם-טוב - כשמו - "ישראל", כידוע¹⁵⁷ הפתגם בטעם קריאת שמו "ישראל" - שירידת
 26 נשמתו לעולם היתה כדי לעורר את בני-ישראל ממצב של התעלפות (מצד חשכת הגלות כו') על-ידי
 27 הקריאה בשם ("ישראל"), כמשל אדם שנתעלף שמעוררים אותו על-ידי-זה שלוחשין שמו באזנו, כי
 28 קריאת השם מגיעה בעצם הנפש, ועל-ידי-זה חוזרת ונמשכת התפשטות החיות מעצם הנפש, להחיות
 29 את אברי הגוף. ודוגמתו בנידון-דין - שקריאת שמו של הבעל-שם-טוב, "ישראל", מעוררת את
 30 בני-ישראל מעלפון הגלות, כי על-ידי השם נעשית התפשטות החיות כו', שיתגלה אצל כל אחד ואחד
 31 מישראל שייכותו לתורה - שזהו ענין "ישראל", ראשית-יבות "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁵⁸.

32 וההוראה בעבודת הפצת התורה והיהדות - שלאחרי שמגלים אצל יהודי את שייכותו למשה רבינו,
 33 ופועלים אצלו את תוקף המלכות של דוד המלך, צריכים להוסיף ולפעול אצלו שלא יסתפק בעבודתו
 34 בעצמו, אלא שגם הוא יפעל על יהודים נוספים, עד לפעולה על כללות עם ישראל, כמודגש בשמו וענינו
 35 של הבעל-שם-טוב.

(153) ואתחנן ז, ז.

(154) ש"א יז, יד.

(155) ראה רמב"ם ה' מלכים פ"א ה"ט.

(156) ר"ה כד, א.

(157) סה"מ תרס"ג בהוספות, ע' רנא ואילך.

(158) מגלה עמוקות אופן קפו.

(147) בשלח יד, ל.

(148) שם, לא.

(149) בספרו גבורות ה' פס"א.

(150) ראה שבת קה, ב. זח"ג קו, רע"ב. לקו"ת תבוא מב, ב.

ובכ"מ.

(151) ראה רמב"ם ה' ממרים פ"ג ה"ג.

(152) סוטה יא, ב.

ובזה גופא - צריכה להיות הפעולה באופן ד"ישראל, אותיות "לי ראש" 159, היינו, שלא להתפעל מהסביבה כו', מכיון שיש לו התוקף של "ראש", כאמור, תוקף המלכות של דוד, ועד לאופן ד"נשא את ראש" (כהוראת פרשת השבוע), על-ידי הסיוע שמקבל מלמעלה כתוצאה מההתקשרות עם "תורת משה", עד לאופן של "יחוד נצחי" 160.

כט. ויהי-רצון שבעמדנו בסיומו של "זמן מתן תורתנו" יקבל כל אחד ואחד החלטות טובות לפעול בהפצת התורה והיהדות, בהתאם ללימוד והוראה הנ"ל משלושת הרועים, אשר בוודאי יוסיף כל אחד ואחד בכל האמור, כי ה' הטובה עליו, באופן וסגנון המתאים להזולת שמדבר ועוסק עמו. ובהדגשה יתירה בנוגע ל"זמן מתן תורתנו" בשנה זו - להיותה 'שנת הקהל', ושנת תְּשַׁמַּח ותְּשַׁמַּח, כמדובר כמה פעמים בארוכה.

ויש להוסיף בכל הנ"ל - גם בנוגע לפעולה על אומות העולם בנוגע למצוות שנצטוו בני נח 161, שזוהי ההכנה המתאימה לזמן שעליו נאמר 162 "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכס אחד", "והיתה לה' המלוכה" 163. גילוי מלכותו של הקב"ה בכל העולם.

ל. ובהמשך להמדובר אודות שלושת הרועים - יש להזכיר גם אודות שלושת השיעורים השווים לכל נפש, בחומש (תורת משה), תהלים (ספרו של דוד המלך), ותניא (ביאור תורת הבעל-שם-טוב), שיעורי חת"ת:

שיעור חומש - פרשת השבוע כפי שנחלקת לשבעת ימי השבוע, כולל גם פרשה שנלמדת במשך שני שבועות כו' (כמו פרשת שמיני, ובפרט בקביעות שנה זו שקורין "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים), לחזור וללמוד בכל יום החלק המכוון ליום זה, ועל-דרך-זה כשקורין שתי פרשיות מחוברות (כמו בהר-בחוקותי, וכיוצא בזה) - ללמוד בכל יום החלק המכוון ליום זה, בהתאם לחלוקה כשהן מחוברין, ובאופן ד"וחי בהם" 164, "לחיות עם הזמן" 165.

שיעור תהלים - כפי שנחלק לימי החודש.

ושיעור תניא - כפי שנחלק על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, לימי השנה, מי"ט כסלו שנת תשמח, עד י"ט כסלו הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, ובינתיים - בוודאי יבוא כבר משיח צדקנו, וגם אז ימשיכו ללמוד שיעורים אלו, ככל הנהגות טובות שנהגו שלוש פעמים 166, אלא אדרבה - להוסיף בהם כהנה וכהנה.

לא. וכאן המקום להזכיר גם ענין שהזמן גרמא - להתכוון לימי הקיץ באופן הראוי: מטבע בני אדם, שבזמן הקיץ נמשכים יותר לעניני הגוף, שלכן יש צורך בהירות וזריזות יתירה כו', ומטעם זה נהגו ללמוד פרקי אבות בשבתות הקיץ, שיש בהם עניני מוסר ומדות טובות, עד להנהגה על-פי מדת חסידות 167.

ולזה דרושה הכנה מתאימה - שההתעסקות בעניני הגוף תהיה מתוך קדושה, כראוי למעלת הגוף של בני-ישראל, ש"גופא דילהון קדישא" 168, ולדוגמא: אכילה ושתייה כדי שהגוף יהיה בריא לעבודת ה', כמבואר בהלכות דעות להרמב"ם 169, ובקיצור - בספר תניא קדישא 170.

ועוד וגם זה עיקר - שנוסף לכך שעניני הגוף נעשים מתוך קדושה, צריכה להיות הוספה והדגשה יתירה גם בעניני הנשמה, דמכיון שאצל בני-ישראל "נשמתם עיקר וגופם טפל" כמבואר בארוכה בתניא

166 ואין להתירם אלא לצורך כו', לשם מצוה, וכיו"ב. ובנדו"ד, המצוה היא להיפך - להמשיך ולהוסיף בזה כו'.

167 ראה מדרש שמואל בהקדמה לפרקי אבות.

168 זח"ג ע, רע"ב.

169 פ"ב ואילך.

170 פ"ז (יא, ב).

159 ראה מאמרי אדמהאמ"צ ויקרא ח"א ס"ע צה, וש"נ.

160 תניא פכ"ה (לב, א).

161 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ח.

162 צפני" ג, ט. רמב"ם שם ספי"א.

163 עובדי' בסופו.

164 אחרי יח, ה.

165 "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

- 1 פרק ל"ב¹⁷¹ בביאור ענין אהבת ישראל, שמכיון ש"נשמתם עיקר", הרי מצד הנשמה "כולן מתאימות ואב
2 אחד לכולנה"], כלומר, אפילו כשהנהגת הגוף היא באופן של קדושה כו' הרי הוא טפל אל הנשמה,
3 "כמאמר הלל.. שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו"¹⁷² - הרי, אם ניתוסף שימת-לב בנוגע
4 לעניני הגוף, על-אחת-כמה-דוכמה שצריכה להיות הוספה יתירה בשימת-לב בנוגע לעניני הנשמה, שהיא
5 עיקר מציאותו, כל חד וחד לפום שיעורא דיליה, עד להוספה שלמעלה משיעור, ומתוך שמחה וטוב לבב.
6 לב. ויהי-רצון ש"החי יתן אל לבו" להוסיף כהנה וכהנה בחיות אמתית בכל עניני טוב וקדושה,
7 שניתנו מחדש ב"זמן מתן תורתנו" הזה, על-מנת להמשיכם על כל השנה כולה, החל מ"אסרו חג",
8 ובהדגשה יתירה בחג השבועות להיותו "יום טבוח"¹⁷³, ובפרט בשנה זו שקביעותו ביום השלישי בשבוע
9 שהוכפל בו כי טוב¹⁷⁴, ככל הרמזים שבדבר.
- 10 ו"תן לחכם ויחכם עוד" - שכל אחד ואחד יוסיף משלו, עד להוספה שמרובה על העיקר, בכל הענינים
11 האמורים לעיל (שנלקחו מתורה שבכתב ותורה שבעל-פה כו', עד לתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
12 דורנו), בנוגע לאופן העבודה בתורה ומצוותיה, הן באופן פנימי - ענין התורה, "ותורתך בתוך מעי"¹⁷⁵,
13 בדוגמת המזון שנעשה דם ובשר כבשרו¹⁷⁶, והן באופן מקיף - קיום המצוות שנמשלו ללבושים¹⁷⁶, עד
14 לאופן של הוספה והידור, בדוגמת העטרה שעל-גבי הראש, "נשא את ראש".
- 15 והעיקר - שתהיה זו שנה של נשיאת ראש ("נשא" אפילו בדרגת ה"ראש", ועל-אחת-כמה-דוכמה בנוגע
16 לכל הגוף) אצל כל בני ישראל, האנשים והנשים והטף, החל מנשיאת הראש לילך לקבל פני משיח צדקנו
17 במהרה בימינו ממש.
- 18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הרביעית - פעם אחת). "ניע
19 זשוריצי כלאפצי". ולשליח-ציבור שי' - "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".
- 20 לאחר ברכת המזון, תפילת ערבית והבדלה - חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א לכל הנאספים מ"כוס של
21 ברכה".
- 22 טרם צאתו, התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו".

(173) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"ט.

(174) פירש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(175) תהלים מ, ט.

(176) תניא ספ"ה (ט, סע"ב ואילך).

(171) להעיר מהרמז במספר הפרק - לב - שעל ידו נמשך ומתפשט בכל הגוף, "לבא פליג לכל שייפין" (ראה זח"ג קסא, רע"ב. רכא, ב).

(172) תניא פכ"ט (לו, א) - מויק"ר פל"ד, ג.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שני עמ' א

- 1 שמעון, כי נזמרה מעילה 'חמ' 'חמ' מתרומה - כאשר נלמדה
2 מעילה בגזירה שוה מתרומה מלשון 'חטא' שהוזכרה בשניהם,
3 למעט שאין מעילה בקדשי נכרים, דומיא דתרומה דקדשא
4 קדושת הנוף - הדבר נדרש ללמד רק על הקדשים הדומים
5 לתרומה שהיא קדושה בקדושת הנוף (ושאינה בתורת פדיון),
6 ולפיכך אין למעט מגזירה שוה אלא קדשי מזבח של נכרים
7 שהם דברים הקדושים בקדושת הנוף כמו תרומה, אבל קדושת
- 8 כְּדֵךְ הַבֵּית, דְּקִדּוּשַׁת דְּמִים הִיא, שְׁשִׁיךְ בְּהֵם פְּדִיּוֹן וְאִינֵם דּוּמִים
9 לְתִרּוּמָה, לֹא - אֵין לְלִוְדֵם מְגִזִּירָה שׁוּה זֶה, וּלְפִיכֵךְ קִדְשֵׁי בֵדֵךְ
10 הַבֵּית שֶׁל נִכְרִים יֵשׁ בְּהֵם דִּין מַעִילָה.
11 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְרִייתָא שְׁדִּנּוּ בֵּה אֲמִירָאִים הָאֵם הִיא שְׁיִיכָת
12 לְמַחֲלֻקַּת רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יוֹסִי: תִּנּוּ רַבִּנּוּ, דָּם שֶׁל קֶרֶבן שְׁנַמְמָא
13 וְיִקְרָן כֵּהֵן עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֵם הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בְּשׁוּגָה, הַיּוֹדֵעַ - עֵלָה
14 הַקֶּרֶבן לְרִצּוֹן, וְהַבֶּשֶׂר יֵתֵר בִּאכִילָה

המשך ביאור למס' זבחים ליום שני עמ' ב

- 1 הוא בדבר הקרב עצמו לעומת טומאה שהפסול במקריב, כלומר
2 באדם האוכל, והני נפישן - והרי דברים אלו מרובים מהדברים
3 שבהם שוה נותר לטומאה, ולכן מסתבר יותר ללמוד נותר בגזירה
4 שוה לפיגול.
5 הגמרא חוזרת בה מלימוד זה ומביאה מקור אחר: אלא הדין של
6 משנתנו נלמד מדינתו - מהברייתא ששנה לוי, דתני לוי, נאמר
7 בפסוק (ויקרא כב ב) 'וַיִּנָּקְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' וגו' ומשם דרשו
- 8 שְׁבִיאִיסוֹר אֲכִילַת קִדְשִׁים בְּטוּמָאָה נִכְלָלוּ דְּבָרִים שְׁאִין לָהֶם
9 מִתִּירִים, מִנֵּין שְׁאֵף בְּפִסּוּל זְמַן הַתָּבוֹב מִדְּבַר, כְּלוּמֹר, מִנֵּין שְׁפִסּוֹק
10 זֶה עוֹסֵק אֵף בִּאִיסוֹר 'נוֹתֵר' וְשָׁחַל מִחֲמַת הַשְּׁהִיית הַקֶּרֶבן לֵאחֹר
11 זְמַנּוֹ וְלִמְדָה הַתּוֹרָה שֶׁאֵף הוּא כּוֹלֵל גַּם דְּבָרִים שְׁאִין לָהֶם
12 מִתִּירִים, תְּלַמִּיד לִמְדָּה בְּהַמְשָׁךְ אוֹתוֹ פִּסּוֹק 'וְלֹא יִחְלְלוּ אֶת שֵׁם קִדְשֵׁי
13 אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה' (קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל)

בס"ד. שיחת שבת פרשת נשא, י"ב סיון ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- 1... נהוג גם לבאר לימוד והוראה ב"החי יתן אל לבו" משאר שיעורי היום בתורה, החל מהשיעור
 היומי בתורת משה בן מיימון (הביאור ברמב"ם – נכלל בשיחות דלעיל סעיף יב).
- ז. ומתורת רבינו משה בן מיימון, לתורת משה בן עמרם - בתחילת פרשת השבוע ופירוש רש"י,
 פשוטו של מקרא:
- על הפסוק "נשא את ראש בני גרשון גם הם" - מפרש רש"י: "כמו שצויתך על בני קהת, לראות
 כמה יש שהגיעו לכלל עבודה".
- וצריך להבין:
- א) מהו הקושי בפשטות הכתוב - הרי, ה'בן חמש למקרא' מבין מעצמו מה שכתוב "נשא את ראש
 בני גרשון גם הם", מכיון שלמד בסוף פרשת במדבר "נשא את ראש בני קהת", ובהמשך לזה נאמר כאן
 "נשא את ראש בני גרשון גם הם"?
- ב) מדוע מאריך רש"י בלשונו - "כמו שצויתך על בני קהת, לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה", ואינו
 כותב בקיצור (אם יש צורך בפירוש) "כמו שצויתך על בני קהת"?
- ח. ונקודת הביאור בזה:
- אין כוונת רש"י לבאר מה שכתוב "גם הם" (דמאי קמשמע-לן), כי-אם לבאר ולהדגיש פירוש "נשא
 את ראש", שאין זה מניין סתם, כי-אם מניין של חשיבות בשייכות לענין של עבודה (בעלי כח), ולכן מדגיש
 "כמו שצויתך על בני קהת, לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה", כמו שפירש ב"נשא את ראש בני קהת",
 "מנה מהם את הראוין לעבודת משא".
- ורש"י מדייק בלשונו וכותב "שהגיעו לכלל עבודה" (ולא כמו שכתב בבני קהת "הראויין לעבודת
 משא") - כי עיקרה של "עבודת משא" היתה אצל בני קהת, "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו"⁴⁰,
 מה-שאין-כן אצל בני גרשון - "לכלל עבודה".
- ולכן הקדים הכתוב "נשא את ראש בני קהת", ואחר-כך "נשא את ראש בני גרשון (שלכן הוצרך
 הכתוב להוסיף) גם הם" - כי עיקר החשיבות בנוגע לעבודת משא היתה אצל בני קהת, כנ"ל.
- ועל-פי-זה מובן גם (בדרך ממילא⁴¹) מה שכתוב בהמשך הפרשה "בני מררי גו' תפקוד אותם"⁴²,
 ולא נאמר בהם "נשא את ראש" - מכיון שעבודת בני מררי (שה'בן חמש למקרא' למד כבר אודותה גם
 בפרשת במדבר) אינה בגדר "עבודת משא", כי-אם "משמרת משאם"⁴³, אף שגם הם הוצרכו להיות בעלי
 כח, שלכן גם בהם נאמר⁴⁴ "מבן שלושים שנה ועד בן חמשים שנה תפקדם" (כמו שנתבאר במקום אחר
 בארוכה⁴⁵).
- ט. הביאור בפנימיות הענינים - נכלל בשיחות דלעיל סעיף ד ואילך.
- ובהמשך הענין, בביאור מעלת הביטול (עמידה) של בני מררי, והקשר והשייכות למתן-תורה שצריך
 להיות בהקדמת הביטול דוקא - אמר:
- ועל-פי-זה יש לבאר כללות ענין שבירת הלוחות - "הראשונות על-ידי שהיו בתשואות וקולות
 וקהילה, שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות"⁴⁶ - דלכאורה אינו מובן:

(43) שם, לא.

(44) שם, ל.

(45) לקו"ש חי"ח ע' 44 ואילך.

(46) פירש"י תשא לד, ג (מתחומא שם, לא).

(40) פרשתנו ז, ט.

(41) ואין לומר שבפסוק זה יתרון רש"י שאלה שתתעורר אצל
 הבן חמש למקרא אחרי כו"כ פסוקים, בפרשה בפ"ע (פתוחה
 או סתומה כו').

(42) פרשתנו ד, כט.

- 1 ה"רעש" בנתינת לוחות ראשונות - "קולות וברקים גו' וקול שופר חזק מאד" 47 - היה מצד רצונו
- 2 של הקב"ה, מלמעלה, ולא מפני רצונם ובקשתם של ישראל, שהרי מצדם של בני-ישראל, אדרבה - "וכל
- 3 העם רואים את הקולות גו' וירא העם" 48 וינועו ויעמדו מרחוק" 49, "היו נרתעין לאחוריהם" 50 מפני שפחדו
- 4 כו'. ומכיון שכן, תמוה ביותר שתהיה זו סיבה לשבירת הלוחות?!
- 5 ועל-כרחך צריך לומר, ששבירת הלוחות היתה כדי לפעול אצל בני-ישראל עילוי גדול יותר - מעלת
- 6 התשובה, הקשורה עם תנועת הביטול, על-ידי לוחות שניות (שניתנו בחשאי, היפך ענין הרעש כו').
- 7 וענינו בעבודה - לאתבא צדיקיא בתיובתא" 51.
- 8 י. בהמשך הענין (שיחות דלעיל סעיף יג) - אודות הפעולה בחינוך תורני לילדי ישראל, ובמיוחד
- 9 בארץ הקודש - אמר:
- 10 צריכים לספר ולהסביר לילדים שיש להם נשמה, "חלק אלקה ממעל ממש" 52, שהיתה במעמד הר
- 11 סיני בעת מתן-תורה, ואצל הנשמה - קיום התורה ומצוות הוא ענין של חיים, "חיינו ואורך ימינו", ואז
- 12 בוודאי יבקשו וידרשו הילדים עצמם מהוריהם כו' שיתנו להם את הדבר העיקרי שבו תלויה כל חיותם!
- 13 בארץ ישראל נהוג לטפל בתינוקות במוסד שנקרא "טיפת חלב". אמנם, כאן לא מדובר אודות "טיפת
- 14 חלב" (דקאי גם על תורה, שנמשלה לחלב, כמו שכתוב" 53 "דבש וחלב תחת לשונך"), כי-אם אודות דרישה
- 15 לתת לילדים "טיפת חיים"!!!
- 16 גם ב'מדינה דמוקרטית' - כשיגישו עתירה לבג"ץ (בית-דין גבוה לצדק) במקרה שהילד תובע את
- 17 הוריו שמונעים ממנו ענין של חיות, יש להניח שיפסקו [אף שאין בטחון בדבר, לאחר מה שפסקו בנושא
- 18 "מיהו יהודי"...] שחייבים למלא את רצונו של הילד בדבר שנוגע לחייו ממש!
- 19 וכידוע מאמר רבי סעדיה גאון" 54 "אומתנו איננה אומה כי-אם בתורתה" - מאמר שגם הם רגילים
- 20 לצטטו, אלא שהם טוענים ש"נשתנו העתים", ובימינו אלו, "ככל הגוים בית ישראל"...
- 21 לשיטתם זו - לולי התורה - אין הצדקה להתיישבותם של יהודים בארץ ישראל, לא רק בירושלים
- 22 העתיקה, ששם יש רוב לערבים [אף שהסיבה היחידה לכך אינה אלא בגלל הנהגת השלטון היהודי
- 23 להפריע ולהקשות, ולא לאפשר ליהודים להתיישב בירושלים העתיקה], וב'מדינה דמוקרטית' קובעים כל
- 24 דבר על-פי דעת הרוב, אלא גם בכל שטחי ארץ ישראל - שכן, התשובה היחידה לטענתם של אומות
- 25 העולם לישראל "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", היא מה שכתוב בתורה "כח מעשיו הגיד
- 26 לעמו לתת להם נחלת גוים" 55, כמבואר בפירוש רש"י בתחילת התורה.
- 27 [ומה שטוענים שיש להתחשב בדעתם של אומות העולם, שנותנים כסף ליהודים שבארץ ישראל -
- 28 הרי את הכסף נותן הקב"ה, גם לאומות העולם, ועל-אחת-כמה-וכמה ליהודים, שעליהם נאמר "אין מזל
- 29 לישראל" 56, היינו, שבחינת 'אין' הוא המזל של ישראל" 57].
- 30 ובמילא, אין להם להתכחש לעובדה שקיומו של עם ישראל תלוי בתורתנו, "תורת חיים", ולא תועיל
- 31 להם התכחשות זו - כידוע פתגם רבינו הזקן" 58 שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד חס-ושלום
- 32 מאלקי ישראל. כלומר, לא רק אינו רוצה, כפסק-דין הרמב"ם" 59 שרצונו האמיתי של כל אחד ואחד מישראל
- 33 הוא "לעשות כל המצוות כו'", אלא גם אינו יכול, אפילו אם נדמה לו שרוצה בכך!...

(47) יתרו יט, טז.

(48) להעיר מדיוק הלשון "וירא העם וינועו גו'", "העם" דייקא

(49) מלשון עוממות) - מורה על הפשוטים כו'. אבל גם בנוגע

(50) למובחרים שבעם, יחיד סגולה - לא הי' ה"רעש" מרצונו כו', ולא

(51) עוד, אלא שאפילו משה רבינו לא ניגש כו' עד שהקב"ה קרא לו.

(49) יתרו כ, טז.

(50) פירש"י עה"פ.

(51) ראה זח"ג קנ"ג, ב. לקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(52) תניא רפ"ב.

(53) שה"ש ד, יא. וראה חגיגה יג, א.

(54) בספרו האמונות והדעות, מאמר שלישי רפ"ז.

(55) תהלים קיא, ו.

(56) שבת קנו, א.

(57) ראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(58) "היום יום" כ"א סיון. כ"ה תמוז. ובכ"מ.

(59) הל' גירושין ספ"ב.

ובהתאם לכך צריך להיות חינוכם של ילדי ישראל, החל מקטני קטנים, כפי שלמדים משבטו של לוי, ¹
 "לגיון של מלך"⁶⁰, שנימנו מבן חודש ומעלה, ויתירה מזה - נימנו מן הבטן, כיוכבד (חידוש נוסף שנימנו ²
 לא רק הזכרים אלא גם הנקבות), שהשלימה מנין שבעים נפש, בלידתה בין החומות בעת הירידה ³
 למצרים⁶¹. ⁴

וזוהי הערובה לקיומם של בני-ישראל בירידתם למצרים, ובכללות זמן הגלות, עד שזוכים לקיום ⁵
 ההבטחה "אנכי אעלך גם עלה"⁶², העליה השניה בגאולה העתידה⁶³, הקשורה אף היא עם יוכבד, ⁶
 שהקב"ה הקים ממנה "בתי כהונה ולויה ומלכות"⁶⁴, דוד מלכא משיחא, הקשור גם עם משה רבינו, ⁷
 "גואל ראשון הוא גואל אחרון"⁶⁵. ⁸

ו"כן תהיה לנו" - שזוכים לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ומשה ואהרן עמהם⁶⁶, ⁹
 ואז יראו כל ישראל את הדלקת המנורה - "בהעלותך את הנרות גו'" - על-ידי אהרן הכהן, "יראה כהן ¹⁰
 בציון", במהרה בימינו ממש. ¹¹

* * *

יא. נהוג גם לבאר ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע - לימוד והוראה ב"חחי יתן אל ¹²
 לבר". ¹³

ובהקדמה, שבזוהר בפרשתנו⁶⁷ ישנו ענין השייך לחג השבועות - מאמרו של רבי שמעון בן יוחאי ¹⁴
 שאומרים ב"תיקון ליל שבועות": "אנן בחביבותא תליא מילתא, דכתיב⁶⁸ ואהבת את ה' אלקיך, וכתיב⁶⁹ ¹⁵
 מאהבת ה' אתכם, וכתיב⁷⁰ אהבתי אתכם אמר ה'", ומבאר אאמו"ר⁷¹ פרטי הענינים שבשלושת הפסוקים ¹⁶
 בדרך הקבלה כו'. ¹⁷

והשייכות לחג השבועות, "זמן מתן תורתנו" - שאז נתגלה הקשר והשייכות של הקב"ה וישראל, ¹⁸
 שבא לידי ביטוי באהבת הקב"ה לישראל ("אתה בחרתנו מכל העמים") ואהבת ישראל להקב"ה ("נעשה ¹⁹
 ונשמע"), אשר ענין האהבה כולל הכל, הן בנוגע לאהבת ישראל להקב"ה, שאהבה היא שורש לכל רמ"ח ²⁰
 מצוות-עשה, כולל גם מצות היראה, שהיא שורש לכל שס"ה מצוות לא-תעשה⁷², והן בנוגע לאהבת ²¹
 הקב"ה לישראל, שזוהי הסיבה לכללות ענין מתן-תורה, כולל גם הסיבה לכללות בריאת "שמים וארץ ²²
 ומה שביניהם", "מצורה הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ" (כלשון הרמב"ם בתחילת ספרו⁷³ ²³
 בביאור עניני "מעשה מרכבה" ו"מעשה בראשית"). ²⁴

ויש להוסיף בביאור שלושת הפסוקים הנ"ל - פסוק אחד אודות אהבת ישראל להקב"ה, ושני פסוקים ²⁵
 אודות אהבת הקב"ה לישראל - על-פי המבואר בדרושי חסידות⁷⁴ בענין שני כתרים שקשרו מלאכי ²⁶
 השרת לישראל, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע⁷⁵, שענין זה קשור עם מאמר המדרש⁷⁶ בענין שלוש ²⁷
 קדושות, "משל לבני מדינה שעשו שלוש עטרות למלך כו' נתן בראשו אחת, ושתיים בראשם של בניו" ²⁸
 - שיש לומר, ש"כתר אחד בראשו" הוא כנגד הפסוק הראשון - אודות אהבת ישראל להקב"ה, ו"שתיים ²⁹
 בראש בניו" הם כנגד שני הפסוקים אודות אהבת הקב"ה לישראל. ³⁰

(68) ואתחנן ו, ה.

(69) שם ז, ח.

(70) מלאכי א, ב.

(71) לקוטי לוי"צ פרשתנו ס"ע שנה ואילך.

(72) ראה תניא פ"ד.

(73) ריש הלי' יסוה"ת. שם פ"ב ה"ט.

(74) ראה ד"ה בששה"ק דערב חגה"ש תשמ"ז. וש"נ.

(75) שבת פח, א.

(76) ויק"ר פכ"ד, ח.

(60) פירש"י במדבר א, מט.

(61) פירש"י שם ג, טו.

(62) ויגש מו, ד.

(63) ראה תו"א ר"פ שמות.

(64) פירש"י שמות א, כא.

(65) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. דב"ר ספ"ט. לקו"ש ח"א

ע' 8 ואילך. וש"נ.

(66) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב.

(67) קכח, א.

- 1 יב. וביאור הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו:
- 2 ובהקדמה – שבנידון-דין אין צורך לביאור והסבר שמכיון ש"התורה היא נצחית" צריכות להיות כל
- 3 הוראות התורה באופן נצחי, שהרי בנוגע לאהבת ישראל להקב"ה⁷⁷ ואהבת הקב"ה לישראל⁷⁸ המציאות
- 4 בפועל היא שישנם בכל הזמנים, באופן נצחי, כמובן וגם פשוט.
- 5 וההוראה בעבודה בפועל - שכאשר ישנו מצב של קושי כו' (החל מכללות ענין "אתם המעט מכל
- 6 העמים"⁷⁹, ובפרט בזמן הגלות כו') שיכול להביא לידי חלישות בענין העבודה, אזי העצה היעוצה,
- 7 להתבונן באהבת הקב"ה אליו, היינו, שברגע זה ממש אומר לו הקב"ה "אהבתי אתכם" (כל אחד ואחת
- 8 מישראל). ולכן מבקש ממנו ומתחנן לפניו לקיים תורה ומצוות ("אם בחוקתי תלכו", "אין אם אלא
- 9 לשון תחנונים"⁸⁰), וכאשר יתבונן בזה - יתבטלו כל הספקות והבלבולים כו', שהרי "במה נחשבים הם"
- 10 לגבי אהבת הקב"ה אליו? ...!
- 11 ולא עוד, אלא שעל-ידי התבוננות זו, יתעורר ברגש של אהבה לה', שעל-ידי-זה תהיה עבודתו בכל
- 12 עניני התורה ומצוות מתוך אהבה⁸¹ - שלימות העבודה, כמו שכתב הרמב"ם בפרק עשרי מהלכות תשובה,
- 13 בביאור מעלת העבודה מאהבה, "מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו"⁸², "שיאהב את ה' אהבה
- 14 גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד"⁸³.
- 15 ויש לקשר ענין זה עם ענין הגאולה - כי אהבת ה' קשורה עם ידיעת ה', "על-פי הדעה תהיה
- 16 האהבה"⁸⁴, ומכיון שלעתיד-לבוא "לא יהיה עסק כל העולם כולו אלא לדעת את ה' בלבד.. שנאמר⁸⁵ כי
- 17 מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (כמו שכתב הרמב"ם בסיום וחותם ספרו), אזי יהיה גם ענין
- 18 האהבה – אהבה כמים, כמו שכתוב באברהם "זכור אב נמשך אחריו כמים"⁸⁶ - בתכלית השלימות.
- 19 יג. כמו-כן יש לבאר גם משנה בפרקי אבות שלומדים בשבת זו – פרק ראשון, שתחילתו "משה קיבל
- 20 תורה מסיני", שבזה מודגש הקשר והשייכות ל"זמן מתן תורתנו".
- 21 ובהקדמה - שמכיון שחוזרים ומתחילים ללמוד פרקי אבות בפעם השניה (לאחרי הלימוד בשבתות
- 22 שבין פסח לעצרת), הרי בוודאי שהלימוד צריך להיות באופן נעלה יותר.
- 23 ובפרט שהלימוד דפרקי אבות בפעם השניה הוא לאחרי החידוש ד"זמן מתן תורתנו" בשנה זו. שמזה
- 24 מובן, שמעלת הלימוד בפעם השניה הוא באופן שבאין-ערוך לגבי הפעם הראשונה, בדוגמת ריחוק הערך
- 25 שבין לפני מתן-תורה ולאחרי מתן-תורה (ביחס לחידוש שנוסף ב"זמן מתן תורתנו" בשנה זו, כבכל שנה
- 26 ושנה, ובפרט בשנת שלוש אלפים ושלוש מאות למתן-תורה).
- 27 ובפרטיות יותר – צריכה להיות ההוספה הן בענין ד"מילי דחסידותא"⁸⁷, והן בשלילת הענין ד"מילי
- 28 דנזיקין"⁸⁷, היינו, בדקות דדקות על-כל-פנים, על-דרך ובדוגמת "רכב" על בגדו של תלמיד-חכם⁸⁸,
- 29 כלומר, לפי ערך מעמדו ומצבו כשמגיע ללימוד פרקי אבות בפעם השניה, לאחרי "זמן מתן תורתנו",
- 30 נדרשת ממנו גם שלילת ענין כזה שרק לפי ערך מעלתו ומדרגתו בהווה נחשב כדבר בלתי-רצוי, אף
- 31 שלגבי מעמדו ומצבו הקודם לא היה זה נחשב לחסרון כלל.
- 32 [הביאור בפרקי אבות - נכלל בשיחות דלעיל].
- 33 יד. כאן המקום להזכיר גם אודות אלו שהכינו קנקני משקה עבור התועדויות ומסיבות בקשר להפצת
- 34 התורה והיהדות - שיגשו עתה ויכריזו על תוכן הענין, ויזמינו את המסובים כו', כרגיל בכגון-דא.

כולו - "ואהבת את ה' אלקיך".

(82) הלכה ב.

(83) הלכה ג.

(84) הלכה ו.

(85) ישע"י יא, ט.

(86) נוסח תפילת מוסף לש"ץ בשמע"צ.

(87) ב"ק ל, א.

(88) שבת קיד, א.

(77) ובפרט ע"פ מ"ש בהקדמה לספר החינוך, שאהבת ה' היא מהמצוות ש"חובן תמיד, לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו".

(78) כפי שאומר בכל יום: "אהבת עולם אהבתנו . . ובנו בחרת כו'".

(79) ואתחנן ז, ז.

(80) ע"ז ה, סע"א.

(81) כפי שאמר בתחילת היום - על מנת שיפעל על כל היום

- 1 כולל ובמיוחד - להכריז עוד פעם (בהוספה על ההכרזה לאחרי תפילת שחרית, כנגד תמיד של שחר) 1
 2 אודות 'מלוה מלכה' שעל-ידי ועד אגודת חסידי חב"ד הכללי, לכבודם של האורחים שיחיו, שהגיעו
 3 מכל קצוי תבל.
- 4 ותוכנה - להוסיף ולהדגיש ולחזק יותר את ענין אחדות כלל ישראל, שהרי כל אחד ואחד מהאורחים
 5 הוא נציג ובא-כח של כל בני-ישראל שבמקומו - בגלוי ובפועל (שמינוהו להיות שלוחם כו'), או
 6 על-כל-פנים מצד הענין ד"זכין לאדם שלא בפניו"⁸⁹ (ובפרט לאחרי פעולת "זמן מתן תורתנו" בכל
 7 העולם כולו, ועל-אחת-כמה-וכמה בישראל, שנרגש אצל כל אחד ואחד שזהו ענין של זכות כו') -
 8 כמדובר לעיל⁹⁰ שההתאספות יחדיו פועלת הוספה בענין האחדות, גם לאחרי שחזורים איש איש למקומו.
- 9 ובפרט כאשר מתאספים יחדיו ב"בית גדול"⁹¹, שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפילה⁹², ומגדלין בו
 10 גמילות-חסדים, בארבע אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם עבד עבודתו בעשר שנים
 11 האחרונות בחיים חיותו בעלמא-דין - שעל-ידי-זה נוסף עוד יותר בהצלחת הענין, עד לתכלית השלימות
 12 - באופן של "כנסיה גדולה" (כלשון המשנה בפרק של שבת זו - "כנסת הגדולה"), כלומר, מכיון
 13 שהמתאספים הם במצב של גדלות, אזי גם ההתכנסות עצמה היא "כנסיה גדולה".
- 14 ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ
 15 ישראל"⁹³, כולל גם בתיהם הפרטיים של בני-ישראל שנעשו בבחינת "מקדש מעט"⁹⁴ על-ידי פעולתם
 16 של האנשים והנשים וגם הטף (כמדובר כמה פעמים בארוכה, שגם הקטנים יכולים וצריכים לעשות
 17 מחדרם הפרטי "מקדש מעט") - שגם הם יקבעו בארץ ישראל, ושם גופא - בירושלים עיר הקודש, מכיון
 18 שיקויים בה היעוד "פרזות תשב ירושלים"⁹⁵, ללא חומה, וביחד עם זה, "אני אהיה לה גו' חומת אש"⁹⁶,
 19 בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
- 20 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה".]

* * *

- 21 טו. לפני הסיום - יש להזכיר ולהדגיש עוד פעם ענין "החי יתן אל לבו", להוסיף בכל עניני התורה
 22 ומצוותיה, "חיינו ואורך ימינו", כולל ובמיוחד - קבלת החלטות טובות בנוגע לכל הענינים האמורים
 23 לעיל.
- 24 וכאמור, שעל-ידי-זה יתוסף גם בחיים גשמיים - "החי יתן אל לבו" - כפשוטו ממש. כלומר, נוסף
 25 על ענין "שכר מצוה", ולכל-לראש "שכר מצוה מצוה"⁹⁷, "ששכר מצוה היא המצוה עצמה"⁹⁸, נוסף גם
 26 בענין החיים.
- 27 ועד שזוכים לתכלית השלימות ב'חיים' - חיים נצחיים דלעתיד-לבוא, בביאת משיח צדקנו, שאז יבנה
 28 בית-המקדש במהרה בימינו, תיכף ומיד ממש.
- 29 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש". ואחר-כך
 30 התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".
- 31 אחר-כך הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות אמירת ברכה אחרונה].

(94) ראה יחזקאל יא, טז. מגילה, שם.

(95) זכרי' ב, ח.

(96) שם, ט.

(97) אבות פ"ד מ"ב.

(98) תניא פל"ט (נב, ב). וראה שם רפ"ז.

(89) עירובין פא, ב - במשנה. וש"נ.

(90) שיחת ט' סיון - ביחידות הכללית לאורחים שיחיו.

(91) מ"ב כה, ט.

(92) מגילה כז, רע"א.

(93) שם כט, א.

בס"ד. שיחת ליל ט"ו סיון ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

א. ידוע ענין "הימים האלה נזכרים (ועל-ידי-זה) ונעשים"¹ – שיש להזכיר המאורעות של "הימים האלה" כדי שיהיו "נעשים" (ובהקדם האפשרי, בלשון הידוע² "לא עיכבן כהרף עין") כל ההמשכות הטובות שהיו בפעם הראשונה, או אפילו באופן נעלה יותר מכמו בפעם הראשונה.

ובנוגע לענינו:

בליל ט"ו סיון אירע מאורע כללי ומיוחד אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (אף שבתחילה ראו רק את הענין השלילי, הרי אחר-כך התברר שצמחה מזה ישועה גדולה, כדלקמן) – מאורע השייך לכל הדור, כלומר, נוסף לכך שכל עניניו של נשיא הדוד שייכים לכל הדור, מכיון ש"הנשיא הוא הכל"³, הרי בין המאורעות שבמשך ימי חייו של הנשיא, ישנם ריבוי ענינים ששייכותם לכל הדור אינה בהדגשה כל-כך, וישנם מאורעות מיוחדים (כבנידון-דידן) שבהם מודגשת ביותר השייכות לכל הדור – שלכן צריך להיות "הימים האלה נזכרים ונעשים".

ובפרט שבקשר למאורע זה, מודגש ביותר ענין "נזכרים ונעשים" – שהרי, ישנם מאורעות שפעולתם בשעתם, ואחר-כך נשאר מזה 'פעולה נמשכת' בלבד, ויש צורך בראיה והוכחה ממה שכתוב "הימים האלה נזכרים ונעשים", אבל יש מאורעות (כבנידון-דידן) שבהם רואים בגלוי שבכל שנה "נעשים" (לא רק באופן של 'פעולה נמשכת' מהשנים שלפני-זה עד לפעם הראשונה, אלא) באופן מחודש, כדלקמן.

ב. בלילה זה, אור לחמשה עשר בסיון, בשנת תרפ"ז, שסימנה "פרות" – היה התחלת המאסר הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁴.

בשעת מעשה, ראו אמנם רק את הצד השלילי, ענין בלתי-רצוי (בלשון המעטה), עד כדי כך, שבא לידי ביטוי בעניני תפילות ובקשות וכו', כידוע ומפורסם.

אבל, בסופו של דבר, נוכחו לדעת שמאורע זה הביא לישועה גדולה – שעל-ידי-זה התאפשרה יציאתו של נשיא דורנו מהמדינה ההיא, הוא ובני ביתו, וכל הספרים והכתבים שלו וכל רכושו (שמצד סדרי המדינה וחוקי המלכות לא היתה אפשרות לכך, לולי מאורע המאסר כו'), ולבוא למקום וסדר חיים שיוכל לעסוק בכל עניניו – החל מעניני העיקרי, הפצת המעיינות חוצה, בתוככי הפצת היהדות בכללותה – בלי כל הגבלות, הלוך ומוסיף ואור, ועד כפי שרואים גם כיום כו'.

והתחלת הישועה – בג' תמוז, שאז היתה גאולה חלקית, עד לימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז, שנעשו יום-טוב לבני-ישראל בכל העולם כולו, והולך ומתפשט כו', בהתאם לציווי והוראת בעל המאסר והגאולה, שהפצת היהדות והמעיינות יהיו באופן שסוף-כל-סוף יחדרו אצל כל בני-ישראל ממש.

ג. ומזה מובן גם בנוגע לימינו אלה – "הימים האלה נזכרים ונעשים" – ובהקדמה: בנוגע לכללות ענין הגלות (מאסר) – מצינו, שבפעם הראשונה, גלות מצרים, הוצרך להיות קושי השעבוד כפשוטו, "בחומר ובלבנים גו' בפרך"⁵.

אבל אחר-כך פועלים ענין זה ברוחניות, על-ידי היגיעה בלימוד התורה, "בחומר דא קל-וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא"⁶, כמבואר ב'תורה אור'⁷.

כלומר, בפעם הראשונה לא היה יכול להיות קושי השעבוד ברוחניות, אלא כפשוטו ממש, וראיה לדבר – הא גופא שכך היה בפועל, שהרי מובן וגם פשוט שהקב"ה לא יגרום צער ליהודי, ובפרט לכל עם ישראל, אם קיימת איזו-שהיא דרך לפעול הענין ללא צער כו',

(4) אג"ק שלו ח"ב ריש ע' פ. וש"נ.

(5) שמות א, יד.

(6) זהר פרשתנו (בהעלותך) קנג, א.

(7) ר"פ שמות.

(1) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים, הובא ונת'

בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(2) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(3) פירש"י חוקת כא, כא.

- 1 [ומה שמצינו בסיפורי התורה שיעקב, בחיר שבאבות⁸, היה ירא לירד מצרימה כו'⁹, אף-על-פי שידע
2 מה שנאמר לאברהם אבינו "ועבדום וענו אותם גו"¹⁰ - הרי זה מפני שהיה סבור, מצד שכל וחכמה
3 דקדושה, שיכולים לפעול את הדבר ברוחניות, כמו לאחר גלות מצרים],
4 אבל, לאחר שכבר היה קושי השעבוד כפשוטו - שוב אין צורך בענין זה עוד פעם חס-ושלום, אלא
5 פועלים זאת בעבודה הרוחנית, כאמור "בחומר דא קל-וחומר כו'".
6 ובטעם החילוק שבפעם הראשונה לא היו יכולים לפעול ברוחניות, מה-שאי-כן אחר-כך כו' - יש
7 לומר, שסיבת השינוי היא, החידוש במתן-תורה, שאז בטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים,
8 ותחתונים לא יעלו לעליונים"¹¹, ולכן התאפשר לפעול למטה על-ידי ענינים רוחניים כו'.
9 ומזה מובן גם בנוגע למאסר נשיא דורנו בט"ו סיון - שאף-על-פי שבפעם הראשונה הוצרך להיות
10 באופן הקשור עם צער הגוף כפשוטו (והראיה, שכך היה בפועל - אף שעדיין דרוש ביאור והסבר בטעם
11 הדבר), הרי מאז אין צורך בענין דוגמתו, ומכאן ולהבא פועלים זאת בעבודה הרוחנית, מכיון שנמצאים
12 כבר לאחר "זמן מתן תורתנו", אשר מדי שנה בשנה הולך ונוסף בביטול הגזירה כו'. ובמיוחד בשנה
13 זו, שלושת אלפים ושלוש מאות שנה למתן-תורה.
14 ועוד ענין בזה - שהמאסר היה אצל נשיא דורנו, אשר "חלינו (חולי שהיה ראוי לבוא עלינו) הוא
15 נשא"¹², כולל גם "נשא" מלשון הגבהה והרמה, היינו, שהגביה אותנו שמכאן ולהבא לא נצטרך לענינים
16 דוגמתם, כִּי-אם בעבודה הרוחנית.
17 ד. וביאור ענין המאסר והגאולה בעבודה הרוחנית - בנוגע להפצת מעיינות פנימיות התורה:
18 לכל לראש - בנוגע לעצמו, לגלות את ה"מעין" המוסתר בפנימיות הנשמה, הקשורה עם פנימיות
19 התורה¹³, שיומשך ויתגלה בחכמה-בינה-דעת של הנפש האלקית, ויתירה מזה, שיומשך ויתגלה גם בשכל
20 של הנפש הבהמית, שהרי כשישנו העלם והסתור על ההבנה וההשגה בפנימיות התורה, הרי זה דוגמת
21 ענין של מאסר, והסרת ההעלם וההסתור היא דוגמת ענין הגאולה.
22 ועל-דרך-זה בנוגע להפצת המעיינות חוצה - שמצד חושך העולם יש ענינים בפנימיות התורה שלא
23 נתגלו עד עתה, ואם-כן הרי הם במצב של גלות ומאסר, והעבודה היא לגאול ולפדות ענינים אלו מגלות
24 ומאסר, שיהיו באופן של אור וגילוי - "תורה אור"¹⁴, ובמיוחד פנימיות התורה, ה"מאור" שבתורה¹⁵.
25 ה. ובאותיות פשוטות, בנוגע למעשה בפועל:
26 ט"ו סיון, התחלת המאסר והגאולה, מהווה הוראה ונתינת-כח לכל אחד ואחד למלא את הבקשה נפשית
27 של בעל המאסר והגאולה, שכל אחד ואחד יעסוק בהפצת המעיינות חוצה, כאמור, הן בנוגע לעצמו,
28 והן בנוגע לפעולה על הזולת.
29 וענין זה שייך לכל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים, כמדובר כמה פעמים, שעניני אמונת ה',
30 אהבת ה' ויראתו, וכיוצא בזה (שנתבארו בתורת החסידות), שייכים לאנשים ונשים בשוה, וכן בנוגע
31 לטף, בתור חינוך, אבל בכל התקופה והשלמות, גם בנוגע להפצת המעיינות חוצה.
32 ובהדגשה יתירה בשנה זו - "שנת הקהל", "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"¹⁶, ושנת תְּשַׁמַּח
33 ותְּשַׁמַּח.
34 וכאמור, בעל המאסר והגאולה אמר, שהפצת היהדות והמעיינות תחדור סוף-כל-סוף אצל כל
35 בני-ישראל ממש, ולכן, מבלי הבט על הנהגת אביו, הנהגת זקנו, ואפילו הנהגתו בעצמו ביום לפני-זה,

(13) ראה זח"ג עג, א.

(14) משלי ו, כג.

(15) ראה ירושלמי חגיגה פ"ו ה"ז ובקה"ע שם. פתיחתא

דאיכ"ר ב ובפיפה ענף שם.

(16) וילך לא, יב.

(8) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב.

קמז, ב.

(9) ראה ויגש מו, ג.

(10) לך-לך טו, יג.

(11) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

(12) ישע' נג, ד.

אומרים לו שעליו למלא את השליחות והתפקיד הנפשי של הפצת היהדות והמעיינות חוצה, ומבטיחים לו ש"יגעת ומצאת"¹⁷, ועוד לפני המציאה (כל זמן שהיגיעה אינה בשלימותה עדיין) - "לפום צערא אגרא"¹⁸, אשר אפילו השכר (שלמטה ממציאה) הוא לפי הישג־יד בעל־הבית (הקב"ה), ובפרט שהפועלים הם "בני אברהם יצחק ויעקב"¹⁹, וכן בנות שרה רבקה רחל ולאה, שהרי גם הנשים צריכות לעסוק בהפצת היהדות והמעיינות חוצה.

ו. והוראה נוספת בכל הנ"ל, בשיעור החומש היומי - פרשת 'פסח שני'²⁰:

ידוע²¹ פתגם בעל המאסר והגאולה - 'פסח שני' מלמדנו שאף פעם לא אבוד, תמיד ניתן לתקן ולהשלים.

אמנם, יש צורך לבוא ולטעון "למה נגרע"²², ואז נוסף על התיקון והשלימות בנוגע לעצמם, פועלים גם בנוגע לכלל ישראל - שנוספה מצוה בתורה, עם כל פרטי ההלכות שבמצוה זו, שלימודם שייך לכל אחד ואחת מישראל, האנשים הנשים והטף, בכל השנה כולה, כולל גם - הלימוד וההוראה בנוגע לתיקון החסרון כו', כפי שידע איניש בנפשיה.

ומזה מובן גם בנוגע לכל האמור לעיל בקשר לט"ו סיון - בנוגע לעבודת הפצת המעיינות חוצה.

יש להאריך בכל זה כהנה וכהנה, ו"תן לחכם ויחכם עוד"²³, כל חד וחד לפום שיעורא דיליה.

ז. כרגיל בכגון־דא - לסיים בענין הצדקה, למנות כל אחד ואחת שליח־מצוה לתת לצדקה, בזמן המתאים, ובהוספה משלו.

ו"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"²⁴, כולל גם - גאולת כל עניני פנימיות התורה, אשר מאיזו סיבה שתהיה, נמצאים לעת־עתה בבית האסורים ולא נתגלו עדיין, אשר רצונו של הקב"ה הוא שגם בלימוד ענינים אלו יכניס יהודי את כל מציאותו באופן נפשי ופנימי, עד להצלחה הכי מופלגה, שלכן צריכים הם להגאל, ועל־ידי ההוספה בצדקה - מקרבים את גאולתם.

ועד לקירוב הגאולה כפשוטה - גאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

ח. ופעולה נוספת הקשורה ושייכת לענין הגאולה (נוסף על הנתינה לצדקה) - 'קידוש לבנה' בלילה

זה:

בנוסח 'קידוש לבנה' אומרים - "שהם (כל ישראל) עתידים להתחדש כמותה"²⁵, החל ממולד הלבנה בראש־חודש (עוד לפני ששה בסיון, זמן מתן־תורה), ועד למילויי ושלימות הלבנה בט"ו בחודש, שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"²⁶, באופן הנראה בגלוי לעיני בשר של כל העולם, גם שבעים אומות העולם.

ובוודאי שהקב"ה ממלא את בקשתם של ישראל מתוך אהבה ורחמים - "להתחדש כמותה", עד למצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא", היינו, שאצל כל אחד ואחת מישראל, אנשים נשים וטף, נעשה מצב של שלימות, הן בענינים רוחניים והן בענינים גשמיים, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לשלימות כלל ישראל כפי שהם באופן של "קהל גדול"²⁷, ועד לתכלית השלימות - בגאולה האמיתית והשלימה, שכל עם ישראל בשלימותו, "בנערנו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁸, באים לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה, ארץ עשר אומות, ועד לשלימות שבארץ הקודש עצמה - ירושלים עיר הקודש, הר הקודש ובית־המקדש, עד לקודש־הקדשים.

ו"כן תהיה לנו" - שתיכף ומיד ממש, "לא עיכבן כהרף עין"²⁹, זוכים לגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

(23) משלי ט, ט.

(24) ב"ב י"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(25) סנהדרין מב, א.

(26) זוהר ח"א קג, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד.

(27) ירמ' לא, ז.

(28) בא יו"ד, ט.

(17) מגילה ו, רע"ב.

(18) אבות פ"ה מ"א. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ג סה"ו.

(19) ראה ב"מ רפ"ז.

(20) בהעלותך ט, א ואילך.

(21) "היום יום" י"ד אייר, פסח שני. סה"ש תש"א ע' 115.

(22) שם, ז.

בס"ד. משיחות שבת בהעלותך ה'תשמ"ח.

המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן
חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם
בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה:
חי"ך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב
את הנרות".

פירוש רש"י זה נתבאר כבר בארוכה ובפרטיות
במקום אחר¹⁵, אבל עדיין דרוש ביאור והסבר
בדיוק לשון רש"י "חלשה דעתו":

הלשון הרגיל בענינים כגון-דא הוא - לשון של
צער, או לשון של שאלה ותביעה, כמו בהמשך
פרשתנו¹⁶: "למה נגרע", וכיו"ב; אבל "חלשה
דעתו" - הוא לשון בלתי-רגיל, ועד שלא מצינו
דוגמתו בפירוש רש"י על התורה!

והדיוק בלשון זה, מודגש יותר כשמשווים
לשון רש"י עם לשון המדרש¹⁷:

במדרש מצינו ש"הי' אהרן נפשו עגומה"¹⁸,
הי' מיצר"¹⁹, "הי' אומר אוי לי"²⁰; ואילו רש"י
משנה מלשון המדרש²¹ וכותב לשון בלתי רגיל -
"חלשה דעתו", שמזה מובן, שכוונת רש"י היא
להדגיש את הענין ד"חלשה דעתו" (לא רק כתוצאה
מהצער, אלא) כענין בפ"ע. כלומר, הדגשת ענין
הדעת ("דעתו") של אהרן, שנעשה בו חלישות,
"חלשה דעתו"²².

(15) לקו"ש שבהערה הקודמת.

(16) ט, ז.

(17) המקור לפירוש רש"י, אלא שרש"י מפרש כן בפשוטו של
מקרא, ולא כותב "דרשו רבותינו",
וכיו"ב.

(18) תנחומא תצוה ב.

(19) תנחומא פרשתנו ג. ה. במדב"ר פרשתנו פט"ו, ג - בנוגע
לשבט לוי בכללותו.

(20) במדב"ר שם, ו.

(21) נוסף לכך שגם כשלשון רש"י הוא כלשון המדרש - צ"ל
בהתאם לפשוטו של מקרא, שהרי אין ענינו של רש"י להעתיק
לשון המדרש, אלא לפרש פשוטו של מקרא (כדמוכח מהא
שבכו"כ מקומות משנה רש"י מלשון המדרש בהתאם לפשוטו של
מקרא), כמדובר כמ"פ בכללי רש"י.

(22) בלקו"ש שם (הערה 22) מבואר שבנדו"ד לא היתה לאהרן
תביעה ע"ד השייכות לחנוכת המשכן, מכיון שחשב שאינו ראוי
להשתתף בחנוכת המשכן, לפי שנשאר אצלו רושם מחטא העגל,
ולכן לא כותב רש"י הלשון "הי' מיצר", שייך (בעיקר) כשחושב
שמגיע לו הדבר, כי אם חלישות הדבר בלבד, עיי"ש.
אבל, עדיין אינו מחזור הלשון "חלשה דעתו" כשלעצמו,
היינו, לא רק תיאור מדת ותוצאת הצער בו, אלא ההדגשה על
ענין הדעת, ובאופן של חלישות, ככפנים. - וראה לקמן ס"ה.

1 א. ידועה ההוראה¹ שצריכים לחיות עם הזמן -
2 פרשת השבוע השייכת לזמן זה², כלומר, "לחיות"
3 עם הלימוד וההוראה מפרשת השבוע.

4 וי"ל הרמז בלשון הכתוב³ "והחי יתן אל לבו"
5 - שכל מי שהוא בבחינת "החיי", כאו"א מישראל,
6 האנשים והנשים והטף, עליהם נאמר⁴ "ואתם
7 הדבקים בה' אלקיכם חיים", צריך ליתן⁵ אל לבו⁶
8 (שבו משכן החיות, "הדם הוא הנפש"⁷) עניני
9 התורה, "חיינו ואורך ימינו"⁸, כולל ובמיוחד -
10 עניני התורה השייכים לזמן זה, כפרשת השבוע,
11 ליתנם אל לבו כדי להיות "וחי בהם"⁹.

12 ובשבת זו, שבת פרשת בהעלותך - הרי, מכיון
13 שנמצאים בזמן השייך למתן-תורה, "ירחא
14 תליתאי" שבו ניתנה "אוריין תליתאי"¹⁰, ובפרט
15 ביום השבת (שב"ירחא תליתאי")¹¹ ששייכותו
16 למ"ת מודגשת במאמר רו"ל¹² "דכו"ע בשבת
17 ניתנה תורה לישראל" - יש בפרשה זו (ובמיוחד
18 - בראש והתחלת הפרשה, ופירוש רש"י¹³) לימוד
19 והוראה בענין כללי ועיקרי בתורה, כדלקמן.

20 ב. בהתחלת הפרשה, מעתיק רש"י תיבת
21 "בהעלותך", ומפרש¹⁴: "למה נסמכה פרשת

(1) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(2) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(3) קהלת ז, ב.

(4) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספ"ד.

(5) "יתן" דייקא - "כל הנותן בעין יפה הוא נותן" (ראה ב"ב
נג, רע"א. וש"נ).

(6) ו"לבא פליג לכל שייפין" (ראה זח"ג קסא, רע"ב. רכא, ב)
- שעל ידו נמשך בכל אברי הגוף.

(7) פ' ראה יב, כג.

(8) להעיר ממאמר הזוהר, ריש פרשתנו: אילנא דחיי, דבי'
אחיד בר נש חיינ' להאי עלמא וחיינ' לעלמא דאתי, דכל מאן
דאשתדל באורייתא ואחיד בה אית ל' חיינ' . . בגין ההיא חיינ'
וכל מלוי חיי, הה"ד כי חיים הם גוי.

(9) אחרי ית, ה.

(10) שבת פח, א.

(11) להעיר, ששבת פ' בהעלותך היא השבת השלישית ב"ירחא
תליתאי.

(12) שם פו, ב. וראה תו"א יתרו ע, ג. ויקהל פח, א ואילך.

(13) דמכיון ש"אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"
(פירש"י בראשית ג, ח), הרי זה שייך גם ל"בן חמש שנים
למקרא", וביחד עם זה, יש בו גם "ענינים מופלאים" (של"ה
קפא, א) ו"יינה של תורה" ("היום יום" כ"ט שבט) - גם לגדול
שבגדולים (נוסף לכך שגם הוא לומד פשוטו של מקרא).

(14) ראה לקו"ש ח"ח ע' 92 הערה 1 - הדפוסים והמפרשים
כו' שבהם הובא פירוש רש"י זה.

29 שגם ב"חנוכת הנשיאים" הקריב אהרן את
30 קרבנותיהם של הנשיאים.

31 אלא, שפעולתו של אהרן בהקרבת קרבנות
32 הנשיאים אינה נחשבת להשתתפות בחנוכת המשכן
33 - כי חנוכת המשכן הו"ע של הוספה מיוחדת ויתירה
34 כהתחלה ויסוד לכל המשך קיום המשכן, בדוגמת
35 ענין החינוך³² כפשוטו, "חנוך לנער"³³, שנותנים
36 לו מתנות כו'³⁴, ואילו פעולת אהרן בהקרבת
37 קרבנות הנשיאים היא חלק מעבודתו הרגילה
38 במשכן, ואין בה משום הוספה יתירה מצד ענין
39 חנוכת המשכן.

40 ולכן, "חלשה אז דעתו, כשלא הי' עמהם
41 בחנוכה" - שהעדר השתתפות בחנוכת המשכן
42 בלבד (אף שכל שאר עניני עבודת המשכן היו
43 על-ידו) גרמה לחלישות הדעת, כי מכיון שעיקר
44 המציאות של "דעתו" היא בשביל עבודת המשכן,
45 הרי כשישנו ענין מסויים במשכן (ועצמו"כ ענין
46 עיקרי כמו חנוכת המשכן) שנעשה ללא השתתפותו,
47 ובמילא אינו יכול להשתמש בדעתו בשביל עבודת
48 המשכן בענין מסויים זה (אף שעוסק בכל שאר
49 עניני עבודת המשכן), הרי זה פועל חלישות³⁵
50 במציאות הדעת כולה, שעיקרה בשביל עבודת
51 המשכן.

52 ה. ויש להוסיף בביאור ענין "חלשה אז דעתו
53 כשלא הי' עמהם בחנוכה":
54 במדרש²⁰ איתא ש"הי' (אהרן) אומר: אוי לי,
55 שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי",
56 "על שהי' לי חלק בעגל, כמ"ש בתו"כ ריש שמיני,
57 שהי' אהרן מתיירא לקרב למזבח מטעם זה ביום
58 השמיני"³⁶. כלומר, אהרן הי' סבור שעדיין נשאר
59 רושם מחטא העגל, עד כדי כך, שבגלל זה לא זכה
60 להשתתף בחנוכת המשכן, "לא הוא ולא שבטו",
61 להיותו נשיא שבט לוי³⁷.

1 ג. וההסברה בזה - מובנת גם ל"בן חמש
2 למקרא"²³:

3 עיקר ותכלית ענין ה"דעת" - מעלתו של האדם
4 לגבי שאר הנבראים שבעולם - לידע תכלית
5 בריאתו ("אני נבראתי לשמש את קוני"²⁴),
6 ולהעמיק דעתו²⁵ בכל הקשור למילוי תכלית
7 בריאתו בתכלית השלימות.
8 ובנדו"ד, "דעתו" של אהרן - עיקרה ותכליתה
9 בנוגע לתפקידו המיוחד של אהרן - "לכהנו לי"²⁶,
10 "שיהא כהן לי, ולשון כהונה שירות הוא"²⁷, משרת
11 לה', "לעמוד לפני ה' לשרתו"²⁸, ע"י עבודתו
12 במשכן, להעמיק דעתו בכל הקשור לעבודת
13 המשכן שתהי' בתכלית השלימות.

14 ועפ"ז מובן ש"כשראה אהרן חנוכת הנשיאים,
15 חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם בחנוכה" - דמכיון
16 שהמציאות ד"דעתו" היא בעיקר בשביל העבודה
17 במשכן, הרי בראותו "שלא הי' עמהם בחנוכה" של
18 המשכן, נעשה אצלו חלישות במציאות הדעת
19 ("חלשה דעתו"), כי עיקר ענינה הוא בשביל
20 עבודת המשכן, ולפתע, הוא נוכח לדעת שאינו יכול
21 להשתמש בדעתו בשביל חנוכת המשכן.

22 ד. ליתר ביאור:

23 גם לאחר שראה אהרן "שלא השתתף עמהם
24 בחנוכה, לא הוא ולא שבטו" - ידוע ידע שמכל
25 בני נבחר הוא ושבטו "לעמוד לפני ה' לשרתו",
26 היינו, שכללות העבודה במשכן נעשית ע"י אהרן²⁹
27 ובניו, בעזרתם של הלויים ש"ילוו עליך
28 וישרתוך"³⁰ (משא"כ שאר בני³¹). ויתירה מזה -

(23) שלכן, מסתפק רש"י במ"ש "חלשה דעתו", ואינו צריך להוסיף מאומה.

(24) משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

(25) ראה תניא ספ"ג: והדעת כו' לשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחווק.

(26) תצוה כח, ג.

(27) פירש"י עה"פ.

(28) עקב יו"ד, ח.

(29) ובפרט העבודה המיוחדת לאהרן (כה"ג) בקודש הקדשים אחת בשנה - שבה נאמר (אחרי טז, יז) "וכל אדם לא יהי' באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו".

(30) קרח יח, ב.

(31) כולל גם "אנשי מעמד" (ישראל במעמדם) - שאינם עושים עבודה במקדש, אלא עומדים על הקרבנות (בשליחותם של כל ישראל) כבעל הקרבן, מכיון ש"אי אפשר שיהי' קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו" (רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ו).

(32) להעיר מפרש"י (צו ז, לו) "ולמילואים - ליום חינוך הכהונה".

(33) משלי כב, ו.

(34) תו"א וישב כט, ד. לקו"ת נשא כט, א. ובכ"מ.

(35) חלישות דייקא, אבל לא ביטול הדעת ח"ו - שהרי דעתו יכולה וצריכה לפעול בנוגע לכל עניני עבודת המשכן.

(36) פי' המהרז"ו לבמדב"ר שם.

(37) קרח יז, יח.

בחר בו בשביל כל עניני המשכן, חלשה דעתו מזה
שלא נצטוו להשתתף (ובפרט) בחנוכת המשכן,
כנ"ל.

ו. עפ"י יש לבאר גם המסופר בהמשך הפרשה
בענין 'פסח שני' - 'ויהי אנשים אשר היו טמאים
לנפש אדם גו' ויאמרו גו' אנחנו טמאים לנפש
אדם, למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו
בתוך בני ישראל"⁴¹:

לכאורה אינו מובן⁴²: אמירתם "אנחנו טמאים
לנפש אדם", היא היא המענה לטענתם "למה נגרע
לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני
ישראל"?

והביאור בזה - ע"ד האמור לעיל:

הן אמת - אמרו האנשים ההם - ש"אנחנו
טמאים לנפש אדם", היינו, שידעו והבינו את הטעם
שאינם יכולים להקריב קרבן ה' במועדו, אבל
אעפ"כ - טענו הם - כאשר כל בני מקריבים קרבן
ה', ואילו הם אינם יכולים להשתתף עם כל בני
(תהי' הסיבה איזו שתהי'), אזי נעשה גרעון בכל
מציאותם - כדיוק הלשון "למה נגרע", היינו, לא
רק שיגרע מאתנו דבר מסוים ('חפצא' של מצוה),
אלא שאנחנו נגרע, מכיון שסוכם חסרה לנו מצוה
זו!

וע"ד האמור לעיל בנוגע לאהרן - שבראותו
"שלא הי' עמהם בחנוכה", היינו, שחסר אצלו ענין
מסויים (ועיקרי) בעבודת המשכן, נעשה חלישות
(גרעון) בכללות דעתו (עיקר מציאותו).

אלא שאעפ"כ יש חילוק ביניהם:

האנשים שהיו טמאים כו' - מכיון שהי' אצלם
ענין של חסרון (טומאה), אלא שהחסרון לא הי'
באשמתם, כ"א מצד ציווי משה ("מישאל ואלצפן
. . שהיו עוסקים בנדב ואביהוא"⁴³), לכן היתה
להם טענה: "למה נגרע", היתכן ש"נגרע" בגלל
קיום ציווי משה?! ואכן נתקבלה טענתם, וניתן
להם ציווי 'פסח שני' כו'.

אמנם, מכיון שרש"י כותב רק "חלשה אז דעתו
כשלא הי' עמהם בחנוכה", ואינו מזכיר מאומה
שאהרן חשש שסיבת הדבר היא באשמתו כו' -
על-דרך פירושו בפ' שמיני³⁸ ש"הי' (אהרן) מצטער
ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי, ובשבילי לא
יירדה שכינה לישראל" - עכצ"ל, שרש"י סובר
שכאן לא הי' מקום לחשש שהסיבה לכך "שלא הי'
עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו" היא באשמתו
כו'.

וטעם הדבר - בפשטות - כי ביום השמיני
למילואים נתברר כבר שאין מקום לחשש זה,
כדברי משה רבינו לישראל (במענה לדבריהם "כל
הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו, ונדע
שנתכפר לנו עון העגל")³⁸: "זה הדבר אשר צוה
ה' תעשו, אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעל-ידי
קרבנותי ועבודתי (דוקא) תשרה שכינה בכם, ותדעו
שהמקום בחר בו"³⁹, ומכיון שכן, הרי כשנשלמה
חנוכת הנשיאים - לאחר שראו שהמקום בחר בו,
ועומד ומשמש בכהונה י"ב ימים כו' - בוודאי
שאין מקום לחשוש מענין בלתי-רצוי כו'.

וי"ל שרש"י מדגיש ענין זה (שאין מקום
לחשש כו') בכתבו "לא הוא ולא שבטו" - שהרי,
בנוגע לשבט לוי כתב רש"י לפני⁴⁰ ש"כל השבט
כשר", כלומר, שבט לוי הוא, אדרבה, היחידי מכל
שבטי ישראל שכל אנשי השבט "לא טעו בעגל",
ובמילא, לא יתכן לומר שדווקא שבט לוי לא
ישתתף בחנוכת המשכן בגלל חטא העגל, בה
בשעה ששבט לוי הי' בתכלית השלילה של חטא
העגל יותר מכל שבטי ישראל!

ולכן מפרש רש"י "חלשה אז דעתו כשלא הי'
עמהם בחנוכה" - שהסיבה היחידה לחלישות
הדעת היא (לא החשש שהדבר הוא באשמתו,
סיבה לרגש של צער כו', כ"א) - שכן בידעו שהמקום
"שלא הי' עמהם בחנוכה", שכן בידעו שהמקום

(38) ט, כג.

(39) להעיר ממאז"ל (ויק"ר פ"י, ג) "אמר אהרן . . מוטב
שיתלה חסרוני בי ולא בישראל (הובא בפירוש" תשא לב, ה) .
אמר לו הקב"ה לאהרן: אהבת צדק, אהבת לצדק את בני ושנאת
מלחייב, על כן משחך אלקים . . חיך שמכל שבטו של לוי לא
נבחר לכהונה גדולה אלא אתה", היינו, שפעולת אהרן בעשיית
העגל (מסירת נפשו בשביל הצלת ישראל) היא הסיבה שנבחר
לכהונה גדולה!

(40) תשא לב, כו. במדבר א, מט.

(41) ט, ו ואילך.

(42) ראה ספורנו ואוה"ח עה"פ.

(43) סוכה כה, רע"ב. ספרי עה"פ. ועד"ז לשאר הדעות שם -
"נושאי ארונו של יוסף היו", או ש"עוסקין במת מצוה היו".

ועבודת האדם היא - "בהעלותך את הנרות" —
 להדליק את "נר ה' נשמת אדם" שתאיר ע"י "נר" ⁵³
 מצוה ותורה אור" ⁵⁴, הן בנוגע לעצמו, "נר ה'" ⁵⁵
 שבו, והן בנוגע לפעולה על הזולת, "נר ה'" ⁵⁶
 שבכאור"א מישראל עד לכללות בני" ⁵⁵, ש"כללות
 נש"י נקרא מנורה, ויש בה ז' נרות שהם ז' סוגי
 בני" בעבודת ה', יש עובד מאהבה משוך כמים, ⁵⁷
 ויש מאהבה כרשפי אש כו" ⁵² (והולך ומפרט כל
 ז' המדות) ⁵⁶, היינו, לפעול בעבודתו ש"אל מול פני
 המנורה יאירו" ⁵⁷ שבעת הנרות" (דוגמת פעולתו של
 אהרן ש"הי מעלה הנרות נש"י שיהי' לבם מכוון
 לא"ס ב"ה שהוא בחי' מול פני המנורה) ⁵⁸, עד
 שיהי' ניכר בגלוי לעין כל" ⁵⁹ שכל ישראל הם
 בבחינת "מנורת זהב כולה" ⁶⁰.

ח. עפ"ז יש לבאר הלימוד וההוראה מסמיכות
 פרשת המנורה לפרשת הנשיאים - ש"כשראה אהרן
 חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם
 בחנוכה" ⁶¹:

כאשר יהודי רואה או שומע שכו"כ מישראל
 עסקו בענין שהוא בבחינת חנוכת המשכן, ⁶²
 ולדוגמא: פעולת החינוך (חנוכה) של יהודי (קטן

(52) לקו"ת ריש פרשתנו.

(53) משלי ו, כג.

(54) ובפרטיות יותר: נש"י נקראו נר ע"ש הכלי שבו השמן והפתילה, והמצוות נקראו נר מצוה ע"ש השמן והפתילה, ותורה היא האור הנתלה ונאחז בשמן ופתילה (ראה בארוכה - לקו"ת שם לג, ג ואילך).

(55) ועל ידם - בכל העולם, דוגמת המנורה שממנה אורה יוצאה לכל העולם (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ח).

(56) להעיר שכלקו"ת שם לא ביאר מדת היסוד (וכן לא בהעלתך שבאור"ת פרשתנו ע' שלז), אבל נמצא הוא בד"ה זה שבאור"ת ע' של. ועוד.

(57) ועד לשלימות האור - אור השמש, שדוגמתו בעבודה - אור המשפיע (בניגוד ללבנה, אור המקבל). ולהעיר מזהר ריש פרשתנו: "רבי יהודה פתח והוא כחתן יוצא מחופתו וגו'". שמשא דנהיר לכולא כו". וראה לקוטי לוי"צ לשם (ע' שעג"ד) - נתבאר בארוכה בהתוועדות.

(58) לקו"ת שם ל, סע"ד.

(59) גם לאור"ע, ע"ד מאור"ל (תנחומא פרשתנו ד - הובא בדפוס ראשון דפרש"י): "בהעלותך, לעלות אתכם בפני האומות שהיו אומרים היאך מאירים ישראל למי שמאיר לכל". ולהעיר מפירוש"י אמור כד, ג: "עדות הוא (נר מערבי) לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל". וראה גם פ"י האור"ח ריש פרשתנו: "בדרך רמז ירמוז בן נרות לאומות העולם שהם ע' אומות כ"א ירמוז לכלל העשירי, ורמז כי כולן מאירים לנוכח המערבי שהם ישראל שהם בחינת המערב כידוע ליודעי חן".

(60) זכר' ד, ב.

1 משא"כ אהרן - מכיון שלא הי' אצלו ענין של
 2 חסרון (כנ"ל ס"ה), ואדרבה, המקום בחר בו שכל
 3 עניני המשכן (מלבד החנוכה) יהיו עלידו דוקא -
 4 לא היתה לו עילה וסיבה לטעון "למה נגרע"
 5 (שהרי בוודאי לא נגרע חלקו במשכן מכל
 6 הנשיאים), אלא שאעפ"כ "חלשה אז דעתו כשלא
 7 הי' עמהם בחנוכה", מכיון שסוכ"ס חסר אצלו ענין
 8 חנוכת המשכן, ועל זה "אמר לו הקב"ה: חייך, שלך
 9 גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות",
 10 היינו, שפעולת הדלקת (והטבת) הנרות היא גם
 11 ענין של חנוכה ⁴⁴, ואדרבה, "חנוכה" שמעלתה
 12 גדולה יותר כו' (כמשנ"ת בארוכה במקום אחר) ⁴⁵.

13 ז. ומענין זה - "חלשה דעתו" (של אהרן) -
 14 למדים הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו.
 15 ובהקדמה:

16 ענינו של אהרן שייך גם לעבודת כאור"א
 17 מישראל, שהרי במתן-תורה (בחו"ש זה, "ירחא
 18 תליתא") נעשו ישראל "ממלכת כהנים" ⁴⁶, "כהנים
 19 גדולים" ⁴⁷, דרגתו של אהרן. וכפס"ד הרמב"ם
 20 בסוף הלכות שמיטה ויובל ⁴⁸ "לא שבט לוי בלבד,
 21 אלא כל איש ואיש". אשר נדבה רוחו אותו והבינו
 22 מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו. .
 23 הרי זה נתקדש קודש קדשים" - דרגתו של אהרן,
 24 כמש"נ "ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים".

25 ובפרטיות יותר:

26 עבודתו של כאור"א מישראל היא בענין המשכן
 27 (דוגמת עבודת הכהנים), כמ"ש ⁴⁹ "ועשו לי מקדש
 28 ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם,
 29 בתוך כאור"א ⁵⁰, המשכן והמקדש הרוחני שבלבו
 30 פנימה, בביתו וד' אמותיו.

31 ובזה נכלל גם ענין "בהעלותך את הנרות" - כי
 32 "הנשמה קרוי נר, כמ"ש ⁵¹ נר ה' נשמת אדם",

(44) להעיר מלשון המדרש (תנחומא שם - הובא בדפוס ראשון דפרש"י) "אל הקב"ה לאהרן ולבניו, כל השבטים עשו לעצמם חנוכה, ואתם לעצמכם עשו חנוכה כו'".

(45) יתרו יט, ו.

(46) בעה"ט עה"פ.

(47) להעיר, שהתחלת לימוד הלכות אלו (בשיעורי הרמב"ם דג"פ ליום) - ביום ראשון, מוצאי שבת זו.

(48) דה"א כג, יג.

(49) תרומה כה, ח.

(50) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד. לקו"ת פרשתנו לד, ד. ובכ"מ.

(51) משלי כ, כז.

מכיון שהי' אנוס וכיו"ב, ויתירה מזה, שבשעה זו
הי' עסוק בעבודה אחרת בעניני המשכן⁶⁵, מ"מ,
כאשר כל מציאות הדעת שלו אינה אלא בשביל
עבודת המשכן, "הבינו מדעו להבדל לעמוד לפני
ה' לשרתו" - לא יועילו כל ההסברים להרגישו, שכן,
בידעו שמציאות הדעת היא בשביל עבודת המשכן,
הרי העובדה שנעשה דבר מסויים בעבודת המשכן
ללא השתתפותו (תהי' הסיבה אשר תהי') פועלת
אצלו חלישות הדעת?

ט. אמנם, בענין זה יש חילוק בין עבודת אהרן
לעבודת כאו"א בעניני המשכן (הרוחני):
ובהקדים - דיוק הלשון "חלשה אז דעתו",
שחלישות דעתו של אהרן לא היתה אלא לאחר
שנסתיימו י"ב ימי חנוכת המשכן, כי כל זמן שלא
נסתיימה חנוכת המשכן, הרי יתכן שסוכ"ס יצטוו
גם הוא להשתתף בחנוכה, ורק לאחר שנסתיימה
חנוכת המשכן, ונוכח לדעת בוודאות "שלא הי'
עמהם בחנוכה" - "חלשה אז דעתו".

אבל בנוגע לעבודת כאו"א בעניני המשכן
(הרוחני) - הרי כל זמן שמשיח צדקנו עדיין לא
בא, לא נסתיימה חנוכה זו, ולכן בראותו שכו"כ
מישראל עוסקים בענין של חנוכת המשכן ללא
השתתפותו - הרי, במקום שתהי' לו חלישות הדעת
"כשלא הי' עמהם בחנוכה", עליו לנצל את חוזק
הדעת לחפש דרכים כו' להשתתף עמהם בחנוכה,
וכשיתקע מחשבתו ודעתו בחוזק (היפך ענין
חלישות הדעת לגריעותא), בוודאי ימצא את הדרך
הנכונה להשתתף עמהם בחנוכה!

בסגנון אחר קצת: הסיבה לכך שבהשגחה
פרטית ראה או שמע אודות פעולתם של כו"כ
מישראל בענין של חנוכת המשכן, היא - לא כדי
שתהי' אצלו חלישות הדעת "שלא הי' עמהם
בחנוכה", אלא אדרבה - כדי שילמד הוראה
בעבודתו לקונו, שגם הוא צריך לעסוק בעבודה זו,
ע"י ההתבוננות בדעתו (בחוזק הדעת) כיצד יוכל
אף הוא להשתתף עמהם בחנוכה.

י. וענין זה הוא בהדגשה יתירה בדורנו זה:
דורנו זה הוא הדור האחרון של הגלות, שיזכה
להיות הדור הראשון של הגאולה. וכמובן

בשנים או קטן בידיעות) בעניני התומ"צ, וכן
הדלקת המנורה [שגם זה ענין של חינוך⁶¹,
ואדרבה, "שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק
ומטיב את הנרות"] להדליק "נר ה' נשמת אדם", כל
ז' הסוגים של בני, ב"נר מצוה ותורה אור", ע"י
הפצת התורה והיהדות - הרי, בראותו שהוא "לא
הי' עמהם בחנוכה", צריך להיות אצלו חלישות
הדעת, "חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם
בחנוכה"!

בסגנון אחר: "הבינו מדעו (לשון דעת) להבדל
לעמוד לפני ה' לשרתו" - צ"ל באופן שכל
המציאות ד"מדעו" אינה אלא בענין ד"לעמוד לפני
ה' לשרתו", ע"י העבודה במשכן, עד כדי כך,
שכאשר נעשה דבר מסויים בעבודת המשכן ע"י
אחרים והוא לא הי' עמהם, "חלשה אז דעתו",
שנעשה אצלו חלישות בכל מציאות הדעת, מכיון
שאינה אלא בשביל עבודת המשכן, "לעמוד לפני
ה' לשרתו"; ואם לא חלשה דעתו מזה שלא הי'
עמהם - הרי זו הוכחה שעדיין לא הגיע לדרגה
ש"הבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו"
(עכ"פ בשלימות), שזוהי כל מציאותה של "דעתו".

ליתר ביאור:

מכיון שאמרו חז"ל⁶² "כל אחד ואחד חייב
לומר בשבילי נברא העולם"⁶³, הרי המחשבה
שהוא צריך להשתתף בכל פעולה ועבודה בעניני
המשכן, עד כדי חלישות הדעת כשנעשה דבר
מסויים ללא השתתפותו - אין בה משום גאווה.

אבל אעפ"כ, אין הכרח שהוא בעצמו ישתתף
בכל פעולה ועבודה בעניני המשכן, שהרי מכיון
ש"כל ישראל ערבים זה בזה"⁶⁴, יכול הדבר
להעשות ע"י אחר וכיו"ב.

ואעפ"כ, כשרואה או שומע שכו"כ מישראל
עסקו בענין (של חנוכת המשכן) והוא לא הי'
עמהם בחנוכה - אע"פ שהדבר לא הי' באשמתו,

(61) להעיר מפי' האוה"ח שם שבהדלקת המנורה "כל יום
כעושה מעשה חדש שמחנך הוא את המנורה בכל הדלקה
והדלקה".

(62) סנהדרין לו, סע"א - במשנה. וראה רמב"ם הל' סנהדרין
פ"ב ה"ג.

(63) שע"ז נעשה מעין נדוד, אף שהוא במשכן הכללי של
כל העולם.

(64) שבועות לט, סע"א. וש"נ. רמב"ם הל' שבועות פ"א
הט"ז. פירש"י בחוקותיו כו, לו.

(65) ולא עוד, אלא שיתכן שבסופו של דבר (אף שלע"ע אינו
יכול לידע זה) יתברר ש"שלך גדולה משלהם" כו'.

יא. ויש להוסיף, שהצורך בהשתתפותו של
 כאו"א מישראל בחנוכת המשכן הרוחני ע"י
 הפעולה ד"בהעלותך את הנרות" (חנוכה באופן
 ד"שלך גדולה משלהם"), מודגש (לא רק בפירוש
 רש"י "חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם בחנוכה",
 כנ"ל בארוכה, אלא) גם בפירוש רש"י בדיבור
 המתחיל "בהעלותך" השני - "בהעלותך, על שם
 שהלהב עולה, כתוב בהדלקתו לשון עלי", שצריך
 להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאל"י. ועוד
 דרשו רבותינו, מכאן שמעלה⁷³ היתה לפני
 המנורה, שעלי' הכהן עומד ומטיב⁷⁴.

ובהקדים - הביאור בפירוש רש"י, דלכאורה
 אינו מובן:

(א) מדוע לא מסתפק רש"י בפירוש הראשון,
 וצריך להביא פירוש נוסף, ובפרט שמדגיש "ועוד
 דרשו רבותינו", היינו, שפירוש זה אינו פשוטו של
 מקרא, אלא ע"ד הדרש?

(ב) מדוע כותב רש"י⁷⁵ (בפירוש השני) "שעלי'
 הכהן עומד ומטיב"⁷⁶, ולא "מדליק ומטיב", כמו
 שכתב בדיבור המתחיל שלפנ"ז: "שאתה מדליק
 ומטיב⁷⁷ את הנרות"?

ויש לומר הביאור בזה⁷⁸:

רש"י אינו מסתפק בפירוש הראשון
 ש"בהעלותך" (ולא "בהדליקך" וכיו"ב) הוא "על
 שם שהלהב עולה כו'", כי עליית הלהב אינה

1 מההכרזה הידועה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 2 דורנו - לפני עשרות שנים - "לאלתר לתשובה"⁶⁶
 3 לאלתר לגאולה"⁶⁷, מכיון שכבר עומדים בסיומה
 4 של העבודה, ולא נשאר אלא "לצחצח את
 5 הכפתורים"⁶⁸, ובימינו אלו - הצחצוח האחרון של
 6 הכפתור האחרון!

7 ומזה מובן, שבימינו אלו, כל פעולה ופעולה
 8 בעניני התומ"צ, ועאכו"כ הפעולה ד"בהעלותך את
 9 הנרות" ע"י הפצת "נר מצוה ותורה אור", התורה
 10 והיהדות, שתוכנה חנוכת המשכן באופן ד"שלך
 11 גדולה משלהם" (כנ"ל ס"ח) - מודגש בה ביותר
 12 וביותר ענין חנוכת (חינוך והכנה) בנין ביהמ"ק
 13 השלישי⁶⁹.

14 ולכן, היתכן שכאשר כו"כ מישראל עוסקים
 15 בחנוכת והכנת בית המקדש השלישי, יעמוד משהו מן
 16 הצד ולא יהי' עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו
 17 (ב"ב, תלמידיו וכו')?! - אלא ודאי ישתדל גם הוא
 18 להשתתף עמהם בחנוכה, לקרב ולזרז את חנוכת
 19 ביהמ"ק השלישי, שיבנה במהרה בימיו ובימינו.

20 וכאמור, כל זמן שמשיח צדקנו עדיין לא בא,
 21 אין מקום לחלישות ח"ו, ב"דעת" בחנוכה זו, אלא
 22 אדרבה - לחזק ולהוסיף ביתר שאת וביתר עוז,
 23 ומתוך זריזות הכי גדולה, ע"ד מ"ש בנדרת המשכן
 24 "והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר"⁷⁰,
 25 "לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן"⁷¹, ולא
 26 פסקו מלהביא עד ש"ויצו משה . . איש ואשה אל
 27 יעשו עוד מלאכה גו"⁷². ואילו בנדו"ד, לא רק
 28 שאין רשיון ממש רבינו שבדורנו, נשיא דורנו
 29 כ"ק מו"ח אדמו"ר, להפסיק ח"ו בעשיית
 30 המלאכה, אלא אדרבה, ישנו ציווי מפורש להוסיף
 31 בה ביתר שאת וביתר עוז, עד שמשלימים את
 32 מלאכת חנוכת ביהמ"ק השלישי.

(73 בדפוס ראשון: מעלות. ובספרי (פרשתנו), ובתמיד פ"ג
 מ"ט: אכן היתה לפני המזבח ובה שלש מעלות כו' (וראה רע"ב
 תמיד שם: כנגד ג' העלאות שכתובות במנורה, בהעלותך את
 הנרות, והעלה את נרותי, להעלות נר תמיד).

(74 בדפוס ראשון - מסיים: את הנרות.

(75 אף שכן הוא לשון רבותינו (ראה לעיל הערה 21).

(76 ובפרט שרש"י אינו סובר כהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין
 פ"ג הי"ב) ש"הדלקת הנרות היא הטבתם" (ומצוה להדליק גם
 בבוקר*, שנאמר (תצוה ל, ז) "בבוקר בבוקר בהטיבו את
 הנרות"), אלא ההטבה היא רק ההכנה להדלקה, ניקוי הבזיכין
 וכו' (וההדלקה אינה אלא בין הערביים), כפשטות הכתובים
 ופירש"י תצוה שם, ועוד (וכ"ה שיטתו בש"ס - שבת כב, ב.
 חגיגה כו, ב).

(77 ראה לקו"ש ח"ח ע' 95, שרש"י מפרש כאן גם הטבת
 הנרות - להדגיש שגם ההטבה היא חלק מפעולת החנוכה, עיי"ש.
 (78 ראה גם מפרשי רש"י על אתר.

(* ולשיטתו צ"ע הטעם שמדליקין נר חנוכה (זכר לנרות המקדש -
 ראה בארוכה רמב"ן ריש פרשתנו) רק לבילה, ואין מדליקין גם ביום
 (עכ"פ בלא ברכה), כמשנ"ת במ"א ואכ"מ.

(66 כולל גם הפירוש הפנימי דתשובה - "שאינ הפי' תשובה
 גשמיות מעבירות, דהיינו עויבת החטא בלבד . . אלא תשובה
 ומעשים טובים, דהיינו שלהיות המעשים טובים ומאירים באור
 ה' א"ס ב"ה, צריך להיות בחי' תשובה שהוא להשיב את הנפש
 למקורה ושרשה כו" (לקו"ת דרושי שמע"צ פה, א. ובכ"מ).

(67 "קול קורא" ב"הקריאה והקדושה" דשנת תש"א-ג. ועוד.

(68 ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(69 ראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז.

(70 ויקהל לו, ג.

(71 שמו"ר פמ"א, ב. תנחומא תרומה ג. ועוד.

(72 שם, ו.

במנורה של כללות ישראל), אזי עולה במעלה, 38
שע"י נעשית עלי' בכל מציאותו, מהראש עד 39
לעקב שברגל. ולא עוד, אלא שהעלי' במעלה 40
קודמת לפעולת ההדלקה, היינו, שעולה במעלה 41
בשביל להדליק את המנורה, ויתירה מזה - שקודמת 42
אפילו להטבת הנרות ("עלי' הכהן עומד ומטיב"), 43
היינו, שגם כשמחליט לעסוק בהכנות להדלקת 44
המנורה - נעשית אצלו עלי'. 45

ובזה מודגש הצורך בהשתתפותו של כאו"א 46
מישראל בחנוכת המשכן הרוחני ע"י הפעולה 47
ד"בהעלותך את הנרות" (חנוכה באופן ד"שלך 48
גדולה משלהם) - שענין זה נוגע לא רק לשלימות 49
הדעת (היפך ענין "חלשה אז דעתו כשלא הי' 50
עמהם בחנוכה"), אלא גם לכל מציאותו, כאמור, 51
שע"י העלי' במעלה מתעלית כל מציאותו, לא רק 52
הראש (דעת), אלא גם כל הגוף, עד לעקב 53
שברגל⁸⁰. 54

וי"ל יתירה מזה - שענין זה נוגע לעלי' 55
("בהעלותך"⁸¹) שהיא תכלית ומטרת ירידת 56
הנשמה למטה, מאיגרא⁸² רמא לבירא עמיקתא⁸³, 57
שירידה זו היא צורך עלי', היינו, שע"י עבודת 58
הדלקת הנר (שבפרט ושכלל, ועד למנורה של 59
כללות נש"י) ב"נר מצוה ותורה אור", נעשה 60
"בהעלותך את הנרות", עליית "נר ה' נשמת אדם" 61
למקום עליון יותר⁸⁴ מכמו שהיתה באיגרא רמא, 62
קודם הירידה. 63

(80) ואדרבה - העלי' במעלה היא ע"י (העקב שב) רגל, ועי"ז מתעלית כל מציאותו, עד וכולל הראש.

(81) ועפ"ז יומתק (ע"ד הרמז) שכללות הפירוש "למה נסמכה פרשת המנורה כו' חלשה אז דעתו וכו'" קאי על תיבת "בהעלותך", ולא על התחלה פרשת המנורה, "דבר אל אהרן וגו'" - לרמז שענין זה נוגע לכללות עליית הנשמה כו', ככפנים. ולהעיר גם מלקו"ת פרשתנו לא, ב - בפירוש ד"בהעלותך", עי"ש.

(82) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

(83) כלומר, ירידה ממקום הכי עליון - "איגרא" שלמעלה מכללות הבית, ובהו גופא "איגרא רמא", עד למקום הכי תחתון - "בירא" שלמטה משטח הארץ, ובהו גופא "בירא עמיקתא".

(84) ובפרטיות יותר: "שלוש מעלות", די"ל, שרומז לכללות סדר ההשתלשלות שנחלק לג' דרגות, היינו, שהעלי' היא למעלה (על גבי) מכל סדר ההשתלשלות.

ומ"ש רש"י "מעלה" (או "מעלות") סתם - י"ל הרמז ב"יינה של תורה" (מלבד הפירוש הפשוט שבפש"מ אין הכרח שהיו ג' מעלות), שהעלי' אינה מוגבלת רק ביחס לסדר ההשתלשלות, אלא עצם ענין העלי' (אפילו לא "מעלות" לשון רבים, כדבר הדפוסים), למעלה מכל מדידה והגבלה.

1 פעולת המדליק ("בהעלותך")⁷⁹, אלא כהמשך לשון
2 רש"י "שלהבת עולה מאליה" (אלא ש"צריך
3 להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה).

4 ולכן מוסיף רש"י פירוש שני, "ועוד דרשו
5 רבותינו, מכאן שמעלה היתה לפני המנורה, שעלי'
6 הכהן עומד ומטיב" - שלפירוש זה ישנה פעולה
7 של עלי' אצל הכהן המדליק, שעולה ע"ג מעלה.
8 אלא, שפירוש זה רחוק מפשוטו של מקרא
9 יותר מהפירוש הראשון (ואינו אלא ע"ד הדרש,
10 "דרשו רבותינו") - כי בפסוק לא נאמר "בעלותך
11 (עליית הכהן) אל הנרות", אלא "בהעלותך את
12 הנרות", היינו, ש(פעולת) העלי' היא ב"הנרות",
13 כפירוש הראשון, "על שם שהלהב עולה".

14 ומ"ש רש"י (בסיום הפירוש השני) "שעלי'
15 הכהן עומד ומטיב" - י"ל, שכוונתו לרמז תירוץ
16 (בדוחק עכ"פ) לשאלה על הפירוש הראשון
17 שעליית הלהב אינה פעולת הכהן המדליק (אלא
18 שה"שלהבת עולה מאליה") - ש"עלי' הכהן עומד
19 ומטיב", ומכיון שפעולת ההטבה מסייעת לעליית
20 הלהב, י"ל שגם עליית הלהב ("שלהבת עולה
21 מאליה") מתייחסת לפעולת הכהן, "בהעלותך את
22 הנרות".

23 יב. וביאור הענין בעבודת האדם - ועד להדלקת
24 שבעת הנרות, של כללות ישראל, כל הסוגים של
25 נש"י:

26 הדלקת "נר ה' נשמת אדם" במנורה של כללות
27 נש"י היא באופן ד"בהעלותך" - שבזה ב' ענינים
28 כלליים:

29 א) "צריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה
30 מאליה" - שפעולתו על הזולת להדליק "נר ה'"
31 שבו (ע"י "נר מצוה ותורה אור") צ"ל באופן
32 "שתהא שלהבת עולה מאליה", היינו, ששוב אינו
33 זקוק לפעולת המשפיע, מכיון ש"שלהבת עולה
34 מאליה", ע"י עבודתו בכח עצמו.

35 ב) "מעלה היתה לפני המנורה, שעלי' הכהן עומד
36 ומטיב" - שכאשר יהודי עוסק בהדלקת "נר ה'"
37 שבבני (ועאכו"כ שבציבור, או בקהילה, או

(79) ומטעם זה מסתבר לומר, שנוסח הברכה על הדלקת נרות המנורה (ראה מל"מ ריש הל' מעשה הקרבנות. שם רפ"י) הוא: אקב"ו להדליק כו' (כמו בנר שבת), אע"פ שבכתוב נאמר בלשון עלי'.

ומכיון שמדובר אודות מצב של פיקוח-נפשות,³³
 רחמנא-ליצלן - פיקוח-נפשות ברוחניות, הקשור³⁴
 גם עם פיקוח-נפשות בגשמיות - הרי, צו השעה³⁵
 לפרסם ולהרעיש בכל מקום ומקום שחוב גמור על³⁶
 כאו"א לעסוק בהפצת התורה והיהדות חוצה ולא³⁷
 להסתפק בכך שישנם כו"כ שעוסקים בזה, אלא כל³⁸
 יחיד ויחיד צריך להצטרף ו"להיות עמהם בחנוכה",³⁹
 חינוך בני ובנות ישראל בדרך התורה, שע"ז נעשה⁴⁰
 החינוך (הכנה) לגאולה העתידה.⁴¹
 ופשוט, שאין מקום לטענות של "דמוקרטיא"⁴²
 (היתכן להתערב באורח-חיי של הזולת) וכיו"ב -⁴³
 שהרי מדובר אודות ענין של פיקוח-נפשות ממש,⁴⁴
 מהיפך החיים רחמנא-ליצלן, לחיים רוחניים⁴⁵
 וגשמיים גם יחד. ואם יש מי שטוען שאין רצונו⁴⁶
 בכך, הרי "יצרו הוא שתקפו"⁹⁴, ובמילא, יש⁴⁷
 להצילו מה"אנס" - זה היצה"ר.⁹⁵
 ובכל זה ישנה נתינת-כח מיוחדת (נוסף על⁴⁹
 הנתינת-כח מהקריאה בתורה בפ' בהעלותך את⁵⁰
 הנרות) בבואנו מיום ט"ו סיון⁹⁶, שבו התחילה⁵¹
 פרשת המאסר והגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵²
 נשיא דורנו⁹⁷ - נתינת-כח מיוחדת להפיכת החושך,⁵³
 באופן ש"יתרון האור מן החושך"⁹⁸, מכיון⁵⁴
 שלאמיתתו של דבר "אין עוד מלבדו"⁹⁹ [וחודר גם⁵⁵
 בלשון אוה"ע, עד ללשון המדינה שבה ה' המאסר⁵⁶
 - כפי שניגנו בגאולת י"ב תמוז: "ניעט ניעט⁵⁷
 ניקאווא כו"¹⁰⁰], וכל מציאות החושך אינה אלא⁵⁸
 בשביל העילוי ד"אתהפכא חשוכא לנהורא"¹⁰¹,⁵⁹
 וכמ"ש¹⁰² "וגם רשע"¹⁰³ ליום רעה", ש"יעשה הרע⁶⁰
 . יום ואור"¹⁰⁴, עד להפיכת חושך הגלות - ע"ז⁶¹

1 יג. המורם מכל האמור לעיל בנוגע למעשה
 2 בפועל - המעשה הוא העיקר⁸⁵:
 3 כאשר קורין בתורה "בהעלותך את הנרות" בכל
 4 שנה ושנה - אזי מודגש הציווי וההוראה ביחד עם
 5 נתינת-כח "לחיות" ("החי" יתן אל לכו") בעניני
 6 עבודת הדלקת המנורה ברוחניות, ועד להדליק
 7 הנרות של כללות נש"י שיאירו ב"נר מצוה ותורה
 8 אור", להיות "מנורת זהב כולה", כולל ובפרט
 9 בהפצת המעיינות (בחי' השמן שבתורה⁸⁷) חוצה,
 10 בכל קצוי תבל.

11 ובענין זה ניתוסף לימוד והוראה מפירוש רש"י
 12 - הדגשת הצורך שהפעולה בכל זה תהי' ע"י
 13 כאו"א מישראל, עד כדי כך, שבראותו העוסקים
 14 בעבודה זו, "חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם
 15 בחנוכה", ולכן משתדל גם הוא להשתתף עמהם
 16 בעבודה זו, ובפרט בידעו, שע"ז נעשה אצלו ענין
 17 העלי', ועוד ועיקר - שע"ז ממהרים ומזרזים את
 18 חנוכה ביהמ"ק השלישי, כנ"ל בארוכה.

19 יד. וכאן המקום להזכיר עוה"פ המדובר
 20 בהתוועדויות האחרונות⁸⁸ - אשר מצד גודל
 21 ההבהלה שבדבר וההכרח הכי גדול לתקן את
 22 המצב, יש צורך לחזור ולעורר אפילו מאה
 23 פעמים⁸⁹, נוסף לכך ש"אין מזדיין אלא למזורזין"⁹⁰
 24 - ע"ד גודל ההכרח בהפצת התורה והיהדות בימינו
 25 אלו, שהיא בדומה לפיקוח-נפשות ממש, ומפקחין
 26 על צרכי ציבור בשבת⁹¹, ועאכו"כ בענין של
 27 פיקוח-נפשות:

28 בכל העולם כולו, כולל ובמיוחד בארץ
 29 הקודש⁹², מסתובבים מאות אלפי ילדי ישראל, וכן
 30 מבוגרים (אנשים ונשים), שאין להם ידיעה
 31 באל"ף-בי"ת של יהדות, להיותם "תינוקות
 32 שנשברו"⁹³, שלא נתחנכו בדרך התורה.

(94) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
 (95) להעיר משו"ת מהרשד"ם חיו"ד סר"ד (הובא בכנסת
 הגדולה לטור חו"מ ר"ס תכז) שנקט להלכה שיש בכגון-דא משום
 "לא תעמוד על דם רעך (וראה לקו"ש חל"ב ע' 125, ובהערה
 35).

(96) שעלייתו ושלמותו באופן ד"ויכולו" - ביום הש"ק הזה.
 (97) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ת"ב ריש ע' פ. וש"נ.
 (98) קהלת ב, יג.
 (99) ואתחנן ד, לה.
 (100) ראה ספר התולדות אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' 221.
 (101) ראה זח"א ד, א.
 (102) משלי טז, ד.
 (103) ולהעיר מהפירוש ד"רשע" מלשון הצלחה ("בכל אשר
 יפנה ירשיע", "יצליח" - ש"א יד, מז, ובמצו"ד), ש"י הפיכת
 הרשע כו' ניתוסף ענין של הצלחה - שהיא מרובה וגדולה מטוב
 סתם.
 (104) תניא פכ"ז (לד, ב).

(85) אבות פ"א מ"ז.
 (86) להעיר מהמבואר בלקו"ת פרשתנו (לד, ג ואילך) הקשר
 להדלקת המנורה עם הענין ד"החכמה תחיר".
 (87) ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש פג"ד ואילך.
 (88) שיחת הגה"ש ו"ש"פ נשא.
 (89) ראה ב"מ לא, א. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ז.
 (90) ספרי נשא בתחילתו. במדבר פ"ז, ו. וראה מכות כג, א.
 (91) ראה שבת קנ, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ה. שו"ע
 אדה"ז או"ח ס"ז ס"ב.
 (92) שבה קל יותר לפעול בהפצת התורה והיהדות, מצד מעלת
 אה"ק, אוירא דא"י כו' וכו'.
 (93) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

15 ואז גם רואים את הדלקת המנורה ע"י אהרן -
16 "בהעלותך את הנרות" כפשוטו (של מקרא) -
17 בביהמ"ק השלישי, יראה כהן בציון (ש"הוא¹¹¹
18 יכוננה עליון¹¹²), אהרן הכהן עולה ועומד על
19 שלש מעלות, בביהמ"ק השלישי, בגאולה
20 השלישית, וכל זה - במהרה בימינו ממש, "לא
21 עיכבן המקום כהרף עין"¹¹³, מכיון שגם העבודה
22 ד"בהעלותך את הנרות" תהי' ללא כל עיכוב,
23 אפילו "כהרף עין" - יהי' "ותחזינה עינינו".

ישראל גו' ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים גו' (ח, יז). ולהעיר
גם משיעור היומי ברמב"ם (משנה תורה): "מצות-עשה לפדות
כל איש מישראל בנו שהוא בכור כו'" (הלכות בכורים רפ"א).

(111) תהלים פז, ה.

(112) כולל גם - שציון (ירושלים) עצמה נעשית בבחי'
"עליון", עי"ז שבירושלים של מטה נמשך ומתלבש ומתגלה
ירושלים שלמעלה (ראה תענית ה, א. ובב"מ).

ולהעיר מהמבואר בלקו"ת פרשתנו (לא, ב) השייכות
ד"בהעלותך את הנרות", פעולת אהרן בעליית נשי, למ"ש
"ירושלים הבנוי' כעיר שחבורה לה יחדיו (חיבור ירושם"ע עם
ירושם"ט - תענית שם) ששם עלו שבטים גו'".

(113) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

1 שממשיכים בו את האל"ף, אלופו של עולם - שאז
2 נעשה מ"גולה" "גאולה"¹⁰⁵.

3 טו. ויה"ר שע"י העבודה ד"בהעלותך את
4 הנרות", נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד בהפטר
5 פ' בהעלותך: "ראיתי והנה מנורת זהב כולה גו'
6 ויאמר אלי זה דבר ה' אל זרובבל גו'"¹⁰⁶, כמבואר
7 בלקו"ת פרשתנו¹⁰⁷ שאף ש"קאי ג"כ על זמן
8 עכשיו", היינו שגם בזמן הגלות (ש"נקראו בשם
9 זרובבל, על שם וזרעתי' לי בארץ, והם היו אז
10 בגלות בבל"⁵²) ה"ה בבחינת "מנורת זהב כולה",
11 ואדרבה, "דוקא ע"י גלות בבל, נעשה מנורת זהב",
12 "מ"מ עיקר בחי' זו קאי אלע"ז¹⁰⁸, כשהקב"ה
13 פודה את בנו בכורו - "בני בכורי ישראל"¹⁰⁹ -
14 "ממצרים", ממיצר הגלות¹¹⁰.

(105) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת פרשתנו לה, ג. ובכ"מ.

(106) זכרי' ד, ב"ו.

(107) לג, רע"ג.

(108) שם לה, ד.

(109) שמות ד, כב.

(110) להעיר מהשייכות לפרשתנו - "כי לי כל בכור בבני

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... (ב) מ"ש בענין הרדיו שאחד מאברכי התמימים ידבר מזמן לזמן והשאר ישמעו, הנה ידועה
השתדלות נשיאינו הק' ואשר דרשו גם מאתנו שיפוצו המעיינות וסעיפיהם במרחב היותר גדול. ולכן
אם יש לחשוב ע"ד הנ"ל, צריך לחפש אופן שיוכל להגיע לחוגים רחבים, ולא רק למספר מצומצם של
אנשים. וכיון שאיני בקי בהחוקים עד"ז במדינה זו, איני כותב בפרטיות יותר, אבל בודאי ע"י חקירה
ודרישה יוכל להוודע גם עד"ז.

ג) מ"ש אודות השאלה שיבשלו עתה מבלי הכשר תחלה, בהתנורים החדשים שנעשו ע"י
עלעקטרי, ויכולים לקבוע את מדת החום והלחץ כו', אשר במילא יש לומר שעל זה לא חל הענין דאין
אנו בקיאים בחליטה (דן חליטה - יעוין פ"ת סיי"ח בסי' סט) כו'. הנה כלך מדרך זו, כי באופן כזה הרי
ניתנה הבחירה לכל אחד ולכל אחת מהנשים שבידה לפסוק שאלות וכן החום והלחץ וסו"ס יפסקו
בזה גם המשרתים האינם יהודים, שלפעמים מוסרים להם את הבישול וכו', וכבר ראינו כמה פרצות
שהתחילו מהיתרים כמו אלו (אף שהתחלת ההיתר הי' לפעמים אויסגעאהלטען עפ"י השו"ע), ולא
צריכים להראות קונצין כיון שאנו איננו אקראבאטען בצירק כו', כ"א שלוחים של הקב"ה להאיר
את העולם באור תורה ומצוה, ובמילא צריך למלוח הבשר ולהדיח קודם ולאחר המליחה. ולא לשכוח
שהכוונה והרמז בהוצאת הדם מהבשר ע"י המלח הרי המוסר השכל בזה הוא שצריך להוציא החיות
והתוקף מהנה"ב, ורק אז תוכשר להיות בשר כבשר האדם, מלשון אדמה לעליון לאדם העליון היושב
על הכסא. והאריכות בזה אך למותר.

1 טז. מאמר דיבור-המתחיל "בהעלותך את הנרות" גו'.

* * *

2 יז. נהוג גם לבאר לימוד והוראה - "החי יתן אל לבו" - משאר השיעורים בתורה השייכים
3 לשבת-קודש.

4 בהערות אאמו"ר¹ מובא מאמר הזוהר² (בקשר לענין "בהעלותך את הנרות") "שמשא דנהיר לכולא
5 כו' שני סטרינ אחידין ביה, חד לצפון וחד לדרום, חד ימינא וחד שמאלא כו' ואתפשט לגבי מערב כו'",
6 ומבאר אאמו"ר פרטי עניני הליכת השמש - "כשהשמש מתחיל להאיר ולהלך, הרי הוא הולך מתחילה
7 לצד דרום ואח"כ לצד צפון כו' (עד ש)מתקרב למערב כו'" - בדרך הקבלה.

8 וביאור הענין - בעבודת האדם לקונו:

9 החילוק בין "שמש" ל"ירח" הוא - ש"שמש" הוא משפיע, ו"ירח" הוא מקבל, כלומר, אף-על-פי
10 שגם הירח מאיר על הארץ, אין זה אלא מה שמקבל האור מהשמש (בדוגמת ספירת המלכות, שאף
11 שממנה נמשכת ההשפעה לעולמות בריאה-יצירה-עשיה, אין זה אלא מה שמקבלת מהספירות שלמעלה
12 ממנה, בחינת זעיר-אנפין). ואילו עיקר ענין האור הוא על-ידי השמש (בחינת זעיר-אנפין).

13 וענינו בעבודה - שיהודי צריך להיות בבחינת "שמש", להשפיע ולהאיר לכל העולם כולו.

14 ובפרטיות יותר: אור השמש מאיר במשך כל היום כולו, מתחילת זריחת השמש עד שקיעתה, ובאופן
15 שמהלך ומאיר בכל חלקי העולם, ארבע רוחות העולם, שמתחיל במזרח, וממשיך לדרום ולצפון, עד
16 שמגיע למערב.

17 ודוגמתו בעבודת האדם - שבמשך כל היום כולו צריך להיות בבחינת משפיע, מהרגע ש"החזרת בי
18 נשמת" (דוגמת זריחת השמש) ש"נעשה בריה חדשה"³ (לא רק כחות מחודשים, אלא "בריה חדשה"
19 ממש), עד לסיום היום, ובלשון הכתוב⁴ "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב".

20 ואופן העבודה הוא שמהלך ומאיר בכל פרטי הדרגות שבעולם - שמתחיל במזרח, מלשון זריחה,
21 דרגה של אור וגילוי, וממשיך לדרום ולצפון, עד שמגיע גם ל"מערב" - מלשון עירוב, שמעורב בו טוב
22 ורע, כלומר, מכיון שבמערב מתחיל להחשיך, קשה יותר להבחין בין טוב לרע (מה-שאינ-כן בתחילת
23 היום, ועל-אחת-כמה-וכמה בצהרים, כשהאור הוא בכל התוקף והגילוי), ואף-על-פי-כן הוא פועל גם
24 במערב - לעשות ממנו דבר ערב, מלשון עריכות ומתיקות (על-דרך הפירוש ב"עדי ערב", מלשון עריכות
25 ומתיקות⁵), שיש בזה עילוי גדול יותר, כמבואר בתניא⁶ בענין התענוג שנעשה על-ידי-זה שאתהפכא
26 חשוכא לנהורא, בדוגמת "דברים חריפים או חמוצים . . שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו
27 מעדנים להשיב הנפש".

28 וכל זה - באופן השפעת השמש עצמה (לא רק כפי שנמשך ממנה באור הירח), היינו, שבכל המצבים
29 כולם, בהיותו במזרח, בדרום, בצפון ובמערב, וכיצא בזה, הרי הוא בכל התוקף והעילוי ד"שמש", עד
30 לתכלית העילוי ד"נשמה שנתת בי טהורה היא", בעולם אצילות⁷, אשר עם היות שירדה למטה ונתלבשה
31 בגוף גשמי, עד שיש צורך בענין "ואתה משמרה בקרב" [שהרי בנוגע ל"חלק אלקה ממעל ממש"⁸, אלקה
32 ממש - אין מה לשמור, ואין צורך בשמירה, כי-אם לאחר שירדה ונתלבשה ב"ממש" של הגוף⁹],
33 מכל-מקום מאיר אצלו מבחינת הנשמה כפי שהיא "טהורה היא", בעולם האצילות.

(6) פכ"ז (לד, ב).

(7) לקו"ת פ' ראה כו, א. ובכ"מ.

(8) תניא רפמ"ב.

(9) ראה "היום יום" כ"ג מנ"א, ובכ"מ.

(1) לקוטי לוי"צ ריש פרשתנו (ע' שעג"ד).

(2) ריש פרשתנו (קמח, ב).

(3) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. ורס"ו.

(4) תהלים קד, כג.

(5) סה"מ אידיש ע' 203.

[ועל-דרך המבואר בדרושי חסידות¹⁰ בנוגע למשה רבינו (ושמץ מנהו – בכל אחד ואחד מישראל, מצד ניצוץ משה שבקרבנו¹¹) ש"היה מאיר בו אצילות בבחינת גילוי למטה". היינו, גם בהיותו למטה, בארץ מצרים, בעיר מלאה גילולים, ובעמדו לפני פרעה (בהיותו בכל התוקף, עוד לפני שבטלה עבודה מאבותינו¹²) – היה בתכלית העילוי והשלימות של נשמה דאצילות, ובהיותו במצב זה, פעל על פרעה – החל מבליעת התנינים והמטות של חרטומי פרעה¹³].

וזוהי כללות עבודת האדם לקונו בכל יום ויום, מתחילת היום, "החזרת בי נשמתי", עד לסיום היום, כשעושה חשבון-נפש מעבודת היום כולו, לפני ש"בידך אפקיד רוחי"¹⁴, כאמור, "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", ובכללות יותר – במשך כל ימי חייו, לאורך ימים ושנים טובות, עד מאה ועשרים שנה.

יח. שיעור היומי ברמב"ם – דיני פדיון בכור, "מצות-עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו הישראלית, שנאמר¹⁵ כל פטר רחם לי, ונאמר¹⁶ אך פדה תפדה את בכור האדם"¹⁷.

ומטעמי מצוה זו – כמו שכתב ה'חינוך¹⁸ "לזכור הנס הגדול שעשה לנו השם-יתברך בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם", וכמו שכתוב בפרשתנו¹⁹ "כי לי כל בכור בבני ישראל גו' ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים גו'",

ויש לקשר ענין זה עם ענין הגאולה – כמוזכר לעיל אודות הכרזת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה" – שהקב"ה פודה את בנו בכורו מהגלות, בגאולה האמיתית והשלימה.

יט. בתחילת פרק שני במסכת אבות, שלומדים בשבת זו – שנינו: "רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם".

וצריך להבין: (א) מדוע נקרא כאן בשם "רבי" (סתם), ולא בשמו – "רבי יהודה", כפי שנקרא במשנה שלאחר-כך²⁰ "רבי יהודה הנשיא"?

ובפרט שהמאמרים בתחילת מסכת אבות הם על-פי סדר קבלת התורה איש מפי איש, "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'", עד לסיום פרק ראשון, "רבן שמעון בן גמליאל", אביו של רבינו הקדוש, שבו מתחיל בפרק שני "רבי אומר", ואחר-כך "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא", ומכיון שכן, היה ראוי להזכירו בשמו.

(ב) לכאורה, יש להורות תחילה שהאדם צריך לבור לו דרך כו', ואחר-כך להוסיף ולבאר מהי הדרך הישרה שיבור לו האדם?

(ג) מדוע מסתפק רבי באמרו "כל שהיא תפארת לעושיה כו'", ואינו מפרש מהי ה"תפארת"?

כ. ויש לומר הביאור בזה:

הפרק השני בא לאחר הקדמת פרק ראשון, "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'", וכבר נאמרו כמה וכמה הוראות כלליות, כמו "העמידו תלמידים הרבה"²¹, וכיוצא בזה, כולל גם ההוראה ד"עשה לך רב"²².

ובהמשך לזה, נאמר בפרק שני: "רבי אומר" – "רבי" סתם, היינו, "רבי" של כל אחד ואחד מישראל, כי אחרי שלמד הפרק הראשון של מסכת אבות, בוודאי יש לו "רבי", שלומד ממנו וכו'.

ומכיון שכן, לא צריך "רבי" לומר לו שהאדם חייב לבור לו דרך ישרה – כי מאי קמשמע-לן? ! עצם העובדה שיש לו רבי שהולך לקבל ממנו, מוכיחה שהוא מחפש משהו... בידעו שלא מספיק לקבל מן

(16) קרח יח, טו.
(17) הל' בכורים רפ"א.
(18) מצוה יח.
(19) ת, יז.
(20) משנה ב.
(21) משנה א.
(22) מ"ו, וט"ז.

(10) לקו"ת נצבים מט, ב.
(11) ראה תניא רפ"ב.
(12) ראה ר"ה יא, רע"א.
(13) וארא ז, יו"ד ואילך. וראה תו"א וארא נו, סע"ד ואילך.
(14) תהלים לא, ו.
(15) תשא לד, יט.
(16) באורוכה - תו"ח שם.

- 1 המוכן, אלא צריך לעבוד עבודתו בכח עצמו כו', "שיבור לו האדם"²³, ואם-כן אין צורך לומר לו שהאדם
- 2 חייב לבור לו דרך ישרה, כ"אם "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם".
- 3 ו"איזו היא" - אומר רבי - "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם", היינו, שהדרך הישרה
- 4 כו' היא בענין ה"תפארת". ושוב לא צריך לבאר ולפרט מהו ענין ה"תפארת" - שהרי כבר למד ויודע
- 5 הענין ד"לכבוד ולתפארת"²⁴ שנאמר בכהנים, שזה קאי על כל אחד ואחד מישראל, "ממלכת כהנים".
- 6 ולהעיר גם ממה שכתוב במשנה שאומרים בהקדמה לפרקי אבות - "כל ישראל כו' מעשה²⁵ ידי
- 7 להתפאר"²⁶, ענין התפארת, שנעשה על-ידי כללות העבודה בתורה ומצוות, ובלשון המשנה שאומרים
- 8 לאחר פרקי אבות - "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר²⁷ ה' חפץ
- 9 למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"²⁸.
- 10 כא. כאן המקום להזכיר אודות אלו שהכינו קנקני משקה עבור התועודיות ומסיבות בקשר לפעולות
- 11 בהפצת היהדות, תורה ומצוותיה, וכרגיל, יעלו להכריז ולהזמין את המסובים כו'.
- 12 ויהי-רצון שפעולות אלו ימהרו ויזרזו עוד יותר את הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" בתכלית השלימות
- 13 - "תורה חדשה מאתי תצא"²⁹, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ומשה ואהרן עמהם³⁰,
- 14 "גואל ראשון (משה רבינו) הוא גואל אחרון"³¹ (דוד מלכא משיחא), ואז יהיה גם ענין "בהעלותך את
- 15 הנרות" כפשוטו ממש (כנ"ל), וכן ענין כ"ד מתנות כהונה שאודותן לומדים בהמשך הפרשיות
- 16 שלאחרי-זה (פרשת שלח - חלה³², ופרשת קורח³³), במהרה בימינו ממש.

* * *

- 17 כב. דובר אודות צו-השעה לעסוק בענין החינוך - נכלל בשיחות דלעיל סעיף יד.
- 18 ויש להוסיף בנוגע למעלת ענין החינוך - שעם היותו מצוה מדברי סופרים (כמובא גם ב"שולחן ערוך"
- 19 של רבינו הזקן³⁴), ולא מן התורה, אין זה גורע מאומה מגודל החיוב והכרח החינוך מן התורה, כי הטעם
- 20 שחינוך אינו בכלל המצוות שמן התורה, הוא להיותו היסוד לכל חיובי התורה (ולכן אין למנותו כציווי
- 21 פרטי), שקיומם נעשה על-ידי הקדמת החינוך (כמו שנתבאר בארוכה במקום אחר³⁵ בדרך ההלכה).
- 22 ובלשון הכתוב - "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' גו'³⁶", "חנוך
- 23 לנער על-פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה"³⁷, היינו, שהחינוך בקטנותו הוא היסוד על כל משך ימי
- 24 חייו, "גם כי יזקין".
- 25 ומזה מובן, שככל שמקדימים את ענין החינוך (משך זמן רב לפני שנעשה "בן חמש שנים למקרא"),
- 26 נוסף יותר בהשפעה על כל ימי חייו, כאמור, "גם כי יזקין".
- 27 וכל זה מוסיף זירוז בפעולות בענין החינוך - כל הזריז וכל המקדים הרי זה משובח, החל מהפעולה
- 28 ביום השבת עצמו (כאמור, שמפקחין על צרכי ציבור בשבת), באופן המותר בשבת, ועל-אחת-כמה-וכמה
- 29 לאחר הבדלה, בכל האופנים שאי-אפשר לעשותם ביום השבת.
- 30 ונתינת-כח על כל זה - על-ידי ההחלטות הטובות שמקבלים ביום השבת, ובפרט בזמן "רעוא
- 31 דרעוין"³⁸, במעמד הציבור, באופן ד"ויקהל", כתקנת משה רבינו להקהיל קהילות בשבת³⁹, כמבואר

(32) טו, יז ואילך. (33) יח, ח ואילך. (34) או"ח ססמ"ג ס"ב. (35) ראה שיחת חגה"ש תשמ"ז. וראה גם שיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשמ"ז. (36) וירא יח, יט. (37) משלי כב, ו. (38) זח"ב פח, סע"ב. (39) יל"ש ר"פ ויקהל. שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג.	(23) ראה בארוכה שיחת ש"פ תזו"מ בתחילתה. (24) תצוה כח, ב"מ. (25) ישעי' ס, כא. (26) סנהדרין רפ"א. (27) ישעי' מב, כא. (28) מכות כג, רע"ב. (29) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג. (30) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב. (31) ראה שמור"ר פ"ב, ד. שם, ו. דב"ר ספ"ט.
---	--

ב'קונטרס החלצו' 40 ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים, יש לזה חזוק הרבה יותר מההסכם שעושה בעצמו".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ניעט ניעט ניקאווא". ואחר-כך צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".

אחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(40 תרנ"ט פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

המשך ביאור למס' זבחים ליום חמישי עמ' ב

– ומה שהקשית שדין זה כבר דרש רבי אחיא בברייתא מ'ושחט אותו' הכתוב בעולה, על זה יש להשיב שהכתוב בשעיר נשיא באמת לאו למעוטי שוחט בצפון – אין הוא מקור הדין שהשוחט אינו צריך לעמוד בצפון, כי זה נלמד מהמיעוט שבעולה, אלא הכתוב בשעיר נשיא ממעט את השוחט מדין צפון רק כדי לדייק ממנו שאין השוחט בצפון אכל המקבל את הדם צריך לעמוד בצפון, ומכאן מקור הדין שהמקבל טעון צפון. מקשה הגמרא: והרי דין זה שהמקבל טעון צפון, (מלקח ולקח) [מ'ולקח' לו קח] נפקא – נלמד מלשון הכתוב בחטאת (ויקרא ד ל) 'ולקח הכהן מדמה' וגו' שדרשוהו לעיל (ע"א) כאילו כתוב 'הכהן לו קח', כלומר הכהן את גופו יקח אל מקום קבלת הדם שהוא בצפון. ואין צורך ללמודו מ'אותו' שבשעיר נשיא. מתרצת הגמרא: רבי אחיא שלמד את דין המקבל מ'אותו' הכתוב בשעיר נשיא, (לקח ולקח) [ולקח' לו קח] לא משמע ליה – אינו סובר לדרוש כך את לשון הפסוק 'ולקח'. לפיכך צריך הוא את המיעוט 'אותו' שבשעיר נשיא, ללמד שדווקא השוחט אינו צריך לעמוד בצפון אבל המקבל צריך לעמוד בצפון. הגמרא מבררת מהדין נלמד דין צפון בעולה לעכב. מבררת הגמרא: אשכחן – מצאנו ששחיטה בעולה טעונה צפון למצוה לכתחילה, ונקלה נמי למצוה אשכחן – גם קבלת הדם בעולה מצאנו שהיא טעונה צפון למצוה לכתחילה, אבל ששחיטה נקלה בעולה טעונה צפון לעכב, מנלן. משיבה הגמרא: אמר רב אדא בר אבהו, ואיתיה – ויש אומרים שאמר זאת רבה בר שילא, דבר זה נלמד בקל וחומר. ומה חטאת הקלה הפאה מכה עולה – שדין צפון נלמד בה מהדיקש לעולה, שנאמר בחטאת (ויקרא ו יח) 'במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת' וגו', ואף על פי כן מעכבת – דין צפון מעכב בה, כמבואר בברייתא לעיל, קל וחומר לעולה החמורה שפאה חטאת מכה – שממנה למדה חטאת את דין צפון, אינו דין שפעכבת – שצפון יעכב בה. מקשה הגמרא: וכי חטאת קלה יותר מעולה, הרי מה לחטאת שיש בה צד חמור שכן מכה על חייבי ברייתות ולכן צפון מעכב בה, מה שאין כן עולה שאינה באה לכפר ולפיכך לא יהיה צפון מעכב בה. משיבה הגמרא: אמר רבינא, אין כותב רב אדא בר אבהו שחטאת קלה יותר מעולה בכל ענין, אלא הא (כך) קשיא ליה לרב אדא בר אבהו וזה הדבר שבא לדייק, כלום מצאנו טפל חמור מן העיקר – וכי מצאנו בשום מקום שהלמד יהיה חמור יותר מן המלמד, ובין שגולה היא העיקר והמקור לדין צפון, וחטאת טפילה אליה ולמדה ממנה, לפיכך כאשר גולה לנו הכתוב שצפון מעכב בחטאת קל וחומר שיעכב גם בעולה. הגמרא מקשה על דברי רבינא שאמר שלא מצאנו טפל חמור מן העיקר. מקשה הגמרא: אמר ליה מר וזמרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא – וכי לא מצאנו טפל חמור מן העיקר,

את דמו מגופו אל המזבח, אין לומר שילמד מכן צאן להיות טעון צפון כמדרשו. נמצא שאין צורך לחזור ולמעט מ'אותו' שבשעיר נשיא. ומכאן קושיא זו דוחה הגמרא גם ביאור זה, ומבארת באופן רביעי, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו' אלא מדוע נאמר 'אותו' בשעיר נשיא, ללמוד ממנו שאותו צריך לשחוט בצפון, ואין קרבן פסח טעון שחיטה בצפון, אלא אם רצה שוחטו בכל מקום בעזרה. הגמרא מביאה ברייתא הלומדת גם היא דין זה: דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, וכול יהא פסח טעון שחיטה בצפון, ודין הוא שיהא טעון צפון מקל וחומר, ומה קרבן עולה הקל, שכן לא קבע לו זמן מסוים לשחיטתו אלא כל היום כשר לכך, אף על פי כן קבע לו צפון, קל וחומר לקרבן פסח החמור שקבע לו זמן לשחיטתו – שאין כל היום כשר לשחיטתו אלא בין הערביים בלבד, אינו דין שיקבע לו צפון. לפיכך תלמוד לומר 'ושחט אותו וגו', דווקא הוא טעון צפון, אבל קרבן פסח אינו טעון צפון. מקשה הגמרא: וכי עולה קלה יותר מפסח, הרי מה לעולה שיש בה צד חמור שכן כליל – שנקטרת כולה על המזבח ולכן גם טעונה צפון, מה שאין כן פסח הקל, שרק אימוריו נקטרים למזבח, לפיכך אין לומר שילמד מעולה להיות טעון צפון כמדרשו. משיבה הגמרא: אכן מעולה אי אפשר ללמוד לקרבן פסח, אבל נלמד מן חטאת, שאינה נקטרת כליל ולא קבע לה זמן לשחיטתה, ואף על פי כן טעונה צפון, קל וחומר לפסח שקבע לו זמן לשחיטתו שיהיה טעון צפון. מקשה הגמרא: הרי אפשר לומר שחטאת טעונה צפון מפני שיש בה צד חמור, כי מה לחטאת שכן מכה על חייבי ברייתות ולכן טעונה צפון, מה שאין כן פסח שאינו בא לכפר ולפיכך אין לומר שילמד ממנה. משיבה הגמרא: אכן מחטאת אי אפשר ללמוד לקרבן פסח, אבל נלמד מן אשם, שאינו בא לכפר על חייבי ברייתות ולא קבע לו זמן לשחיטתו, ואף על פי כן טעון צפון, קל וחומר לפסח שקבע לו זמן לשחיטתו שיהיה טעון צפון. מקשה הגמרא: הרי אפשר לומר שאשם טעון צפון מפני שיש בו צד חמור, מה לאשם שכן הוא קדש קדשים ולכן טעון צפון, מה שאין כן פסח שהוא קדשים קלים ולפיכך אין לומר שילמד ממנו. ומבין נמי – כמו כן אין לומר שנלמד מהצד שהוא שבעולה וחטאת ואשם שכולם טעונים צפון, ואף הפסח יהיה טעון צפון. שכן הם קדשי קדשים ולכן הם טעונים צפון, מה שאין כן קרבן פסח שהוא קדשים קלים. לפיכך אין צורך לחזור ולמעט מ'אותו' שבשעיר נשיא. ומכאן קושיות אלו דוחה הגמרא גם ביאור זה, וחוזרת אל הביאור השני שביארה לעיל, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו' אלא לעולם בראשון מעיקרא – כמו שאמרנו תחילה, שהלמוד מ'אותו' שבשעיר נשיא הוא שאותו יש להעמיד בשעת השחיטה בצפון ואין השוחט צריך לעמוד בצפון. ודקשיא לך מדרבי אחיא נפקא לך

לקוטי-שיחות פרשת בהעלותך כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

- 19 חנוכת הנשיאים החלה "ביום כלות משה להקים
20 את המשכן"⁶ – בראש חודש ניסן, שהיה שמיני
21 למילואים⁷. ונמשכה שנים-עשר יום⁸, "נשיא אחד ליום
22 נשיא אחד ליום"⁹.
- 23 הדלקת הנרות על-ידי אהרן הכהן, בהעלותך את
24 הנרות, החלה בפשטות, ביום הקמת המשכן בר"ח
25 ניסן. הכרת, איפוא, לומר, שהציווי "בהעלותך" נאמר
26 לפני יום השמיני למילואים¹⁰, ומתעוררת השאלה
27 "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים"? כיצד
28 סמוכה פרשת המנורה לאחרי פרשת הנשיאים¹¹?
- 29 [אמנם הכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" קיים גם
30 לגבי פשוטו של מקרא לפי פירוש רש"י¹², אך ניתן
31 לפרש באמצעותו רק כשאין ברירה, ובנוסף לו צריך
32 טעם על-זה¹³, ובפרט בעניינינו, כאשר סדר זו עלול
33 לגרום לטעות לא רק בסדר המאורעות¹⁴, אלא גם בזמן
34 התחלת קיום המצוה של הדלקת הנרות על-ידי אהרן¹⁵].
- 35 לכן צריך רש"י להסביר, שפרשת המנורה נכתבה
36 כאן מפני חלישות הדעת של אהרן "כשראה אהרן
37 חנוכת הנשיאים", וכדי להראות את הנחמה שניחמו ה'
38 על כך.

הנרות בר"פ תצוה ובפ' אמור (כד, ב ואילך) – כי הרי כאן ניתוספו כמה פרטים בהציווי "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" וכו', שלא נאמרו בפ' תצוה ואמור (משא"כ בתרומה כה, לו – דהמדובר ע"ד עשיית המנורה ולא הדלקתה כבפרשתנו. וראה פרש"י שם). וראה אוה"ח עה"פ ד"ה בהעלותך.

(12) ראה פרש"י בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 125.

(13) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 298. לקמן ע' 368.
(14) כבפירושו לבראשית וישלח שם. ועד"ז בשמות ד, כ. ולהעיר שבכלל ע"פ פש"מ אין מוכרח לידע הזמן דכל ציווי, וכפרש"י ר"פ אחרי "מה ת"ל כו" (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 123 הערה 3).

(15) ומטעם זה מוכן דאין לפרש (ע"ד רמב"ם נשא ז, א. וראה גם רמב"ן פרשתנו ט, א) דמכיון שהתחיל ע"ד חנוכת הנשיאים ביום ח' למילואים פשוט שממשיך בהקרכת כולם, ולכן הוצרך לפרש "בהעלותך את הנרות" לאחר כל הקרבת הנשיאים – כי מכיון שנתן מקום לטעות בזמנו פשיטא שהכתוב ה" מפרט במקום אחר. ועפ"ז יומתק הלשון "למה נסמכה פרשת המנורה כו", שמפשטות הלשון משמע שהשאלה היא לא רק למה נאמרה כאן כ"א ע"ז שנסמכה לפרשת הנשיאים, כי זה נותן מקום לטעות כו'. או י"ל דמתחלה ה" צריך לכתוב (ביום כלות משה) פ' הדלקת הנרות שהיא עבודה הקבועה במשכן, ואח"כ חנוכת הנשיאים שענינה קרבן שעה ודהיחיד (פרש"י נשא ז, יב).

א.

הסבר רש"י לסמיכות הפרשיות

- 1 בתחילת הפרשה מצטט רש"י מן הפסוק את
2 המילה "בהעלותך", ומפרש¹: "למה נסמכה פרשת
3 המנורה לפרשת הנשיאים"? – לפי שכשראה אהרן
4 חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם
5 בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש-ברוך-
6 הוא: חיך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב
7 את המנורה³.
- 8 כבר הוסבר פעמים רבות⁴, שמזה רש"י עומד על
9 הסיבה לסמיכות פרשיות רק במקומות ספורים, למרות
10 שבמדריש חז"ל יש הסברים לסמיכות פרשיות
11 במקומות רבים נוספים, מובן, שלפי דרך הפשט⁵, דרכו
12 של רש"י בפירושו על התורה, אין שום קושי מדוע
13 דוקא פרשיות אלו סמוכות. כאשר שואל רש"י "למה
14 נסמכה..." הרי זה מפני שלפי פשוטו של מקרא יש
15 קושי מסויים בסדר הפרשיות, או קושי אחר המתורן
16 באמצעות ההסבר לסמיכות הפרשיות.
- 17 השאלה המתעוררת על סמיכות הפרשיות כאן,
18 בפשטות, היא:

(1) פרש"י זה ליתא בדפוס א' * וב' (וכן ליתא בכת"י שראיתי) **, אבל הובא בשאר דפוסים שראיתי, ברמב"ן ("לשון רש"י ממדרש אגדה"), אברבנאל, מושב זקנים עה"ת. וכן הובא בלקו"ת פרשתנו (לא, רע"ג) בשם רש"י. ובאוה"ח הובא מ"דבריהם ז"ל".

(2) ראה תנחומא פרשתנו ג. ה. במדב"ר פט"ו, ג. שם, ו.
(3) ברמב"ן הובא בסיומו הלשון "בוקר וערב", ובאברבנאל ואוה"ח "ערב ובוקר וכו'".

(4) ראה גם רא"ם ר"פ שלח. שפ"ח (ועוד) שם.
(5) להעיר ג"כ מפ' הראב"ע ר"פ משפטים (כא, ב).
(6) נשא ז, א.
(7) פרש"י שם.

(8) מדרסת רש"י ולא פירש כלום עה"פ ביום השביעי (נשא ז, מח – משא"כ בהראב"ע שם). וכן הוא ע"ד הדרש (ו)ההלכה – שו"ע אדה"ז חאו"ח סתכ"ט ס"ט. וש"נ. – ולא תירץ רש"י קושיית הראב"ע, כיון שכתוב בקרא: נשיא אחד ליום ג' וביום השביעי דפשוטו – רצופין. ולהעיר מפרש"י שם (ז, יד): לא מצינו כו' והוראת שעה הייתה.

(9) נשא ז, יא.
(10) או ביום שמיני למילואים. שהרי כבר פרש"י נשא (ה, ב) "שמונה פרשיות נאמרו בו ביום כדאיתא במס' גיטין בפ' הנוקין ***", ושם מפורש "פרשת הנרות" ובפרש"י "בהעלותך לפי שבו ביום התחילו להדליק".
(11) ואין לומר שבנדר"ד לא איכפת ל" כיון שכבר נצטוו פרשת

(*) אלא ששם, בהמשך להפירוש "על שם שהלכה כו" איתא: "ולמה נסמכה פרשת נרות לחנוכה המזבח כו" (ומביא תוכן דרשת התנחומא פרשתנו ה).
(**) ולא הובא גם במפרשי רש"י (שראיתי) לבד מספר זכרון.
(***) ס. טע"א ואילך.

רש"י:

ב.

השאלות המתעוררות על דברי רש"י

1 אך צריך להבין:

2 (א) במה הרגיעה תשובתו של הקדוש-ברוך-הוא
3 "שלך גדולה משלהם שאתה מדליק..." את "חלשה אז
4 דעתו" של אהרן, בעוד אשר היא לא הסבירה במה
5 "שלך גדולה" ¹⁶?

6 (ב) ואם זהו דבר ברור, כך שאהרן הבין זאת
7 בעצמו, מדוע "חלשה אז דעתו" מלכתחילה?

8 (ג) שאלותיו של רמב"ן ¹⁷ (א) "למה נחמו בהדלקת
9 הנרות ולא נחמו בקטורת בוקר וערב ששבחו הכתוב
10 ישימו קטורה באפך ובכל הקרבנות ובמנחת חביתין
11 ובעבודת יום הכיפורים שאינה כשרה אלא בו ונכנס
12 לפני ולפנים..." (ב) "מה טעם לחלישות הדעת הזו
13 והלא קרבנו גדול משל נשיאים שהקריב בימים ההם
14 קרבנות הרבה כל ימי המילואים". אמנם, לפי פשוטו
15 של מקרא הקריב משה בשבעת ימי המילואים, ולא
16 אהרן ¹⁸, אך בכל זאת: (א) הבעלים של הקרבנות ¹⁹ היו
17 אהרן ובניו ²⁰. (ב) מפורש בפסוק שבשמיני למילואים
18 הקריב אהרן קרבנות ²¹.

19 (ד) יתר-על-כן ²²: גם לגבי הקרבנות שהביאו
20 הנשיאים, מסתבר בפשטות, שהקרבנות על המזבח
21 היתה על-ידי אהרן ובניו!

ג.

הקשיים על לשונו של רש"י

22 כמורכב יש להבין דיוקים מסויימים בלשונו של

23

24 (א) מהי משמעות הביטוי "חייך..." – לשם מה יש
25 צורך בשבועה?

26 (ב) מדוע אומר רש"י גם "ומטיב את הנרות", בעוד
27 אשר בפסוקים אלו מדובר רק על הדלקת הנרות ולא
28 על הטבתם ²³?

29 (ג) מדוע הוא משתמש בביטוי "שאתה מדליק
30 ומטיב" בלשון הווה, בעוד שהדברים אמורים לאחר
31 ש="ראה אהרן חנוכת הנשיאים", ביי"ב ניסן, והיה
32 צריך לומר "שהדלקת והטבת" – על חנוכת המנורה –
33 ההדלקה בפעם הראשונה?

ד.

הניחום הוא שאף לו יש חלק בחנוכת המשכן

ההסבר לכך הוא:

34 במענה: "שלך גדולה משלהם שאתה מדליק..."
35 אין הכוונה לנחם את אהרן בסתם עבודה שהוא מבצע,
36 אלא שהעובדה שהוא "מדליק ומטיב את הנרות" זה
37 גם ענין של חנוכת המשכן. כלומר, בדיוק כשם
38 שהנשיאים הביאו את חנוכת המזבח, כך חנך אהרן את
39 המנורה, שלא כשאר הכלים שחנוכתם לא היתה על-ידי
40 אהרן, כדלהלן.

41 בזה הסיר הקדוש-ברוך-הוא את חלישות דעתו של
42 אהרן על כך ש"לא היה עמהם בחנוכה" ²⁴, כיוון שגם
43 לו יש חלק ב"חנוכה", ואף "שלך (חנוכתך) גדולה
44 משלהם": חנוכת המנורה על-ידו גדולה מחנוכת
45 המזבח על-ידם, וזאת בשלושה פרטים הנימנים על-ידי
46 רש"י: (א) שאתה (ב) מדליק ומטיב (ג) את הנרות.

שייכים להנשיאים – אינו ע"ד הפשט כלל. וראה לקמן בפנים.
(17) עה"פ כאן.

(18) כפשטות הכתובים בהציווי ב' תצוה (כט, א ואילך), וכן בקיום
הציווי ב' צו (ח, א ואילך), ובפרש"י פקודי מ, כט: אף ביום השמיני
למילואים כ' שמש משה והקריב כו'. וכמפורש גם ברמב"ן שם, כו.

(19) כן צ"ל בכונת הרמב"ן כאן.

(20) פרש"י תצוה שם כב, כד. רמב"ן שם כו. ועוד.

(21) שמיני ט, ב ואילך.

(22) קושיית האוה"ח כאן.

(23) גם צלה"ב: מדוע קאי רש"י על התיבה "בהעלותך" ולא על
התחלת פרשת המנורה "דבר אל אהרן גי"ו"?

(24) דיוק לשון רש"י "חלשה דעתו" ולא "הי" מיצר" (כלשון
התנחומא ובמדרב"ר (שם ג) בנוגע ללויים, ובתנחומא תצוה ב "הי" אהרן
נפשו עגומה") – כי חשב שאינו ראוי לחנוכה* לפי שנשאר עדיין רושם
עליו מחטא העגל** (ראה פ"י מהרז"ו במדב"ר שם ג. עין יוסף לתנחומא
שם ה);

(16) בתנחומא שם ג מסיים "א"ל הקב"ה לאהרן ולבניו כל השבטים
עשו לעצמם חנוכה ואתם לעצמכם עשו חנוכה לכך נאמר דבר אל אהרן
ואל בניו בהעלותך ואח"כ קח את הלויים" (וראה תנחומא תצוה ב),
ובתנחומא שם ה: אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן כו'
הקרבנות כ"ו שבהמ"ק קיים הן נוהגין אבל הנרות לעולם אל מול כו'.
אבל פשיטא שאין לפרש ברש"י כבמדרשים הנ"ל: בנוגע למדרש
הא' (נוסף ע"ז שלא נאמר שם "שלך גדולה משלהם" הרי) איתא שם דכל
שבט לוי "היו מצירים ואומרים כו' כיון שעברה חנוכת המזבח א"ל
הקב"ה לאהרן ובניו כל השבטים עשו לעצמם חנוכה ואתם לעצמכם עשו
חנוכה לכך נאמר כו'" שמשמע שציווי על ההדלקה הי' לאחר חנוכת
הנשיאים, וגם המשך הפרשה קח את הלויים הוא בהמשך לחנוכה והוא
פיוס גם להלויים (ראה פ"י מהרז"ו שם), אשר כל זה אין מרומז כלל
בפרש"י.

וכן בנוגע למדרש הב' – הרי: (א) מעלת הדלקת הנרות דאהרן היא
לפי שהיא לעולם (ראה פ"י הרמב"ן עה"פ) ומלשון רש"י משמע
שהמעלה היא בהדלקתו עתה. (ב) רק הנרות שייכים לאהרן, אבל הקרבנות

(*) משא"כ עבודה התמידית בהמשכן (קטורת עבודת הקרבנות וכו') אינה שייכת לזה – כי זוהי העבודה המוסלת עליו בכלל.

(**) אף שהביא קרבנות לכפר לו על מעשה העגל – ראה פרש"י תצוה כט, א. שמיני ט, ב.

ה.

ג' הפרטים המבטאים גדולת חנוכת המנורה על-ידי אהרן

1 (א) "שאתה": הקרבת הקרבנות שהביאו הנשיאים
2 לחנוכת המזבח לא התבצעה על-ידם, אלא על-ידי
3 הכהנים, ואילו חנוכת המנורה היתה על-ידי אהרן
4 בעצמו ("שאתה").
5 (ב) "מדליק ומטיב": אילו היה אהרן רק מדליק
6 את הנרות, היה מקום לשאלה, מה גדולה יותר, האם
7 התחלת פעולת החנוכה – הבאת הקרבנות על-ידי
8 הנשיאים, גם אם הסיום והקרבת הקרבנות לא נעשו
9 על-ידם, או סיום פעולת החנוכה – הדלקת המנורה
10 על-ידי אהרן.

11 אך כאשר גם ההטבה – דישון הפתילה, וההכנה
12 להדלקה²⁵ – מתבצעת על-ידי אהרן, יוצא, שפעולת
13 חנוכת המנורה²⁶ מתבצעת בשלימות באמצעות
14 אהרן²⁷.

15 (ג) "את הנרות": הנשיאים חננו את המזבח החיצון
16 – בחצר, כי גם הקטורת שהביאו הנשיאים לחנוכת
17 המזבח לא הוקטרה על המזבח הפנימי, אלא על
18 המזבח החיצון "דהוראת שעה היתה"²⁸, ואילו אהרן
19 חנן את המנורה הנמצאת במשכן – בפנים²⁹, ולכן
20 מובן שבהדלקת הנרות, חנוכת המנורה, יש חשיבות
21 יותר³⁰ מאשר בהקרבת קרבנות הנשיאים.

ו.

משה כבר חנן את המנורה?

22 אך לפי זה יש להבין: מדוע מלכתחילה "חלשה אז
23 דעתו של אהרן", והרי הוא ראה שעל-ידו התבצעה
24 חנוכת המנורה, החשובה יותר מחנוכת המזבח על-ידי
25 הנשיאים? ואין לומר, שהוא לא ידע חשיבות זו, מפני

הסיבות הבאות: (א) זהו דבר פשוט, כאמור לעיל. (ב)
אם היה בכך חידוש, היה צריך הקדוש-ברוך-הוא לומר
לו זאת בדברי הניחום שהובאו לעיל.

ההסבר לכך הוא: כמובן מפשט הפסוקים בפרשת
פקודי³¹, נעשו כל העבודות ביום השמיני למילואים
על ידי משה: "ויערוך עליו ערך לחם...", "ויעל הנרות
לפני ה'...", "ויקטר עליו קטרת...", "ויעל עליו את
העולה ואת המנחה...", וכפי שמפרש רש"י³² "ואף
ביום השמיני למילואים שהוא יום הקמת המשכן
שימש משה והקריב קרבנות ציבור". יוצא, איפוא,
שמשה כבר חנן את המנורה.

לכן "חלשה אז דעתו של אהרן", על שאין לו חלק
בעבודות של חנוכת המשכן.

על כך ענה לו הקדוש-ברוך-הוא "שאתה מדליק
ומטיב", שגם הדלקת המנורה על-ידי אהרן עכשיו,
בזמן חנוכת הנשיאים, היא ענין של חנוכה, כפי שהיה
ענין דומה אצל חנוכת הנשיאים.

כי לכאורה, לאחר ההקרבה הראשונה, של נחשון
בן עמינדב, לא היו קרבנות שאר הנשיאים ענין של
חנוכה, ויש לומר שזוהי הסיבה להסתפקותו של
משה³³, אם הנשיאים יקריבו ביחד, או כל אחד מהם
ביום אחר.

אך מפני שכן היה ציווי ה' "נשיא אחד ליום נשיא
אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח"³⁴,
נעשתה ההקרבה ענין של חנוכה.

כך גם בענינינו: אמנם משה כבר הדליק את
המנורה ביום השמיני למילואים, אך דבריו של
הקדוש-ברוך-הוא "חייך שלך גדולה משלהם" קבעו:
(א) למרות שהדלקת אהרן היא לאחר הדלקת משה,
בכל זאת זוהי חנוכה. (ב) ועיקר: בכל שנים-עשר הימים

דלכאורה הול"ל "בהדלקתך" וכיו"ב אלא "על שם שהלהב עולה כתוב
בהדלקתו לשון עלי" (כפרשי בד"ה שלאח"ז), וא"כ מוכח שצריך
להיות הטבה לפנ"ו כי בלא"ה א"א להלהב לעלות מאל"י (כדבעי).
ולהעיר מסוף פרשי' שם "עלי הכהן עומד ומטיב".

(27) להעיר מאור החמה לזהר פרשתנו קנא, א ד"ה עובדא.

(28) פרשי' נשא ז, יד.

(29) פקודי מ, ד. כד.

(30) להעיר בשנר מערבי אמרו (פרשי' אמור כד, ג) "עדות לכל באי
עולם שהשכינה שורה בישראל".

(31) מ, ד ואילך. שם, כג ואילך.

(32) שם פסוק כט.

(33) ספרי נשא ז, י. וראה אוה"ח שם.

(34) שם, יא. וכן משמע בפרשי' שם.

הלשון "מיצר" שייך (בעיקר) כאשר חושב שמגיע לו הדבר; ולכן
בנדר"ד לא "הי' מיצר" (כיוון שלא הי' לו "תביעה" שצ"ל לו חלק
בהחנוכה), כ"א רק חלישות הדעת מזה שעדיין נשאר רושם מחטא העגל
ואינו ראוי לחנוכה.

ועפ"ז יש לפרש המשך לשון רש"י "לא הוא ולא שבטו" –
דלכאורה: מה נוגע כאן ההדרגה "ולא שבטו" (ובפרט ע"פ פרשי' נשא
ז, יב דכל נשיא "משלו הביא") – כי זה מדגיש יותר חלישות הדעת
דאהרן, שאמר דזה ששבטו לא הי' עמם בחנוכה הוא תוצאה מ"לא
הוא" – שהוא אינו ראוי לחנוכה. וראה תנחומא שם.

וראה (בדיוק ל' "חלשה דעתו") ס' השיחות תשמ"ח (קה"ת,
תשמ"ט) ח"ב ע' 478 ואילך.

(25) ראה פרשי' תצוה ל, ז.

(26) דהרי זה שאהרן מטיב הנרות כבר מפורש בתצוה שם. והראי'
שכן אמר לו הקב"ה כאן "ל שהוא מהלשון "בהעלותך" שמעתיק רש"י,

עמינדב התחילה ביום הראשון להקמת המשכן, ר"ח
ניסן, חנוכה ממש. ואילו חנוכת המנורה על-ידי אהרן
החלה רק לאחר הדלקת משה ביום הראשון. וכיצד
אפשר, אם כן, לומר "שלך גדולה משלהם" – גם על
חנוכת נחשון?

ההסבר לכך הוא: כבר דובר פעם בהרחבה³⁹ על
שיטתו של רש"י לגבי קרבנות היום השמיני למילואים,
שיש לחלקם לשניים: (א) לחם הפנים והדלקת הנרות.
(ב) הקרבנות על המזבח והקטרת הקטורת על המזבח
הפנימי:

על "ויקטר עליו קטורת"⁴⁰ על-ידי משה בשמיני
למילואים, אומר רש"י "שחרית וערבית כמו שנאמר...".
כלומר, הקטרת הקטורת היתה גם ביום זה כבכל
השנה.

לעומת זאת, היתה הדלקת המנורה על-ידי משה אז
מיוחדת – רק בבוקר, והדלקת המנורה בין הערביים
התבצעה גם בשמיני למילואים על-ידי אהרן⁴¹.

והנה, לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה, וכך גם
בפירושו לגמרא⁴², שמצוות הדלקת המנורה היא רק
בין הערביים, ואילו בבוקר רק מטיבים את הנרות⁴³,
מובן, שחנוכת המנורה מתחילתה, שההדלקה בקביעות
היא רק בין הערביים, התבצעה מיד החל ביום הראשון
להקמת המשכן על-ידי אהרן, וחנוכה זו נמשכה על-ידי
דיבור ה' עד לסיום חנוכת הנשיאים⁴⁴.

לעומת זאת, את הקטורת על המזבח הפנימי הקטיר
משה באופן הקבוע לדורות, וזאת היתה חנוכת עבודת
הקטורת של השנה כולה⁴⁵, ואי אפשר לומר על עבודת
הקטורת של אהרן, המאוחרת יותר, ש"שלך גדולה
משלהם"⁴⁶.

1 של חנוכת המזבח על-ידי הנשיאים, היתה הדלקת
2 והטבת הנרות על-ידי אהרן חנוכת המנורה³⁵.

3 ולמרות שאהרן כבר ראה בחנוכת הנשיאים
4 שהחנוכה נמשכה שנים-עשר יום – בכל זאת סבר שאין
5 ללמוד מעבודה אחת במשכן שהי' עליו ציווי ה'
6 (שהוא ענין של חנוכה), לגבי עבודה אחרת שלא היה
7 עליה ציווי מה'. במיוחד כאשר: (א) חנוכת המזבח
8 היא עבודה בחוץ, וקדשי שעה³⁶. (ב) הקרבנות הובאו
9 כל יום על-ידי נשיא אחר, ולעומת זאת הדלקת
10 המנורה: (א) היא עבודה בפנים, וקדשי דורות. (ב)
11 נעשתה בכל יום על-ידי אהרן.

12 לכן הדגיש הקדוש-ברוך-הוא "חייך"³⁷: אל לאהרן
13 לחשוב, שהעבודה שההדלקה וההטבה על-ידו היא
14 ענין של חנוכה, באה רק כנחמה, ואינה חנוכה
15 אמיתית, או שזוהי חנוכה הטפלה לקרבן הנשיא של
16 אותו יום, שהיא חנוכה אמיתית. לפיכך אמר הקדוש-
17 ברוך-הוא "חייך", כדי לקבוע שזוהי עבודת חנוכה
18 מושלמת, ואדרבה: "שלך גדולה משלהם", ואין היא
19 טפלה.

ז.

השאלות על ביאור זה

- 20 אך צריך להבין:
- 21 (א) מדוע ניחמו הקדוש-ברוך-הוא בחנוכת המנורה,
22 ולא בעבודות חינוך אחרות במשכן, כגון: עבודת
23 הקטורת על המזבח הפנימי, היכולה להחשב כחנוכה
24 על-ידי אהרן, למרות שביום השמיני למילואים הקטיר
25 משה קטורת על המזבח הפנימי³⁸.
- 26 (ב) לפי זה יוצא, שחנוכת המזבח על-ידי נחשון בן

(35) ראה יתירה מזו באוה"ח ע"פ כאן להדלקה הנרות בכל פעם הי'
ענין של חינוך.

(36) ראה פרש"י שמיני י, יט.

(37) ל' "חייך" איתא גם בתנחומא תצוה שם. וע"פ הנ"ל בפרש"י
י"ל שזוהי גם הכוונה בתנחומא שם. וראה לעיל הערה 14.

(38) כפשטות הכתוב פקודי מ, כז (רמב"ן שם) ולשון רש"י פקודי
שם כט "הקריב קרבנות צבור". וראה לקו"ש שבעה ערה הבאה.

(39) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 242.

(40) פקודי מ, כז.

(41) עפ"ז יש ליישב בפשטות קושיית החדא"ג (גיטין ס, ב) "אמאי
לא נקט נמי שאר עבודות תמידים כגון פרשת התמיד שבדאי בו ביום
ג"כ התחילו"

כי פ' התמיד וקטורת הוצרך כבר ליום ח' למלואים בבוקר, וא"כ
מובן שנאמר לפני יום הח' למלואים (וראה פרש"י פנחס כח, ד. רמב"ן
פקודי מ, כז), משא"כ נרות שהתחילו להדליק (בסדר קבוע) בו ביום בין
הערביים לכן נאמר בו ביום.

(42) שבת כב, ב. חגיגה כו, ב.

(43) כפשטות הכתובים: בר"פ תצוה (כז, כא) מערב עד בוקר. ופרש"י
שם. ובפרש"י שם, כ. בס"פ תצוה ל, ז. ופרש"י שם. אמור כד, ב"ג
ובפרש"י שם. וראה כס"מ הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב.

(44) ועוד י"ל, לכאורה, דנכלל במענה הקב"ה "שלך גדולה
משלהם": חנוכת הנשיאים בפשט"מ לא היתה חנוכה ממש של החובו
שהרי גם קרבן נחשון בא לאחר הקרבת התמיד וכו' דיום השמיני
למילואים, משא"כ "שלך", הדלקת הנרות דאהרן הוא חינוך דהמנורה
ממש, חינוך (התחלת) עבודה הקבועה (להעיר מפרש"י לך יד, כי
הדלקת משה לפני"ז אינה שייכת לזה. וראה לקמן בפנים ובהערה 58.
אבל אינו מוכרח, כי הקרבת הכלים: קצרת כסף וגו' אפ"ל קודם
הקרבת התמיד, חננו המזבח בקטרת, פר וגו'.

(45) ראה לקו"ש שם (ובהערה 15 שם) דגם הקטורת דבין הערביים
בשמיני למילואים הקטיר משה, ומש"כ רש"י (שמיני ט, כג) דמשה נכנס
ללמדו על מעשה הקטורת הי' לאחרי קטורת דבין הערביים.

(46) בנוגע ללחם הפנים הרי עריכתו ע"י משה בשמיני למלואים היתה

ח.

מעניני ההלכה שבפרש"י

- 1 מן הענינים המופלאים שבפירוש רש"י גם בהלכה:
- 2 ידועה דעת הרמב"ם⁴⁷, שהדלקת המנורה צריכה
- 3 להיעשות גם בבוקר, ולא רק בין הערביים, ושכפסוק
- 4 "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות" הכוונה היא
- 5 "בהיטיבו – בהדליקו"⁴⁸. לעומת זאת לפי רש"י⁴⁹,
- 6 כדלעיל, ההדלקה היא רק בין הערביים, וההטבה
- 7 בבוקר היא ניקוי.
- 8 יוצא, שהשאלה אם הדלקת המנורה על-ידי אהרן
- 9 בין הערביים בשמיני למילואים היתה ענין של חנוכה,
- 10 תלויה במחלוקת זו בין רמב"ם לרש"י: לדעת הרמב"ם
- 11 התחילה כבר בבוקר השמיני למילואים חנוכה המנורה,
- 12 כי מצוות ההדלקה היא גם בבוקר.
- 13 זאת במיוחד לפי פירוש דעת הרמב"ם, שהמצוה
- 14 היא שהנרות ידלקו תמיד בבית המקדש⁵⁰, כלשונו
- 15 בספר המצוות⁵¹ "שנצטוו הכהנים להדליק הנרות
- 16 תמיד לפני ה'", ואם כך, גם בעירת המנורה ביום,
- 17 על-ידי הדלקת משה, היא חלק מן המצווה, ולכן –
- 18 התחלת ה"חנוכה".
- 19 אמנם הרמב"ם פוסק⁵² במשנה⁵³ "ואין מחנכין את

ביום א' בשבוע לדעת רש"י (ע"פ פש"מ. וראה רמב"ן פקודי שם, כז*), ועריכת לחם קביעות ה"ה ביום השבת (אמור כד, ח), וא"כ לכאורה י"ל שגם בזה מעשה אהרן בשבת לאחר ימי המלואים ה' חנוכה השולחן, ובפרט עפ"מ שצפצ"ע ע"ת פקודי מ, ד. תרומה כה, ל. פרשתנו ח, כ"כ. אבל: א) אין לומר ע"ז "גדולה משלהם" שהרי חנוכה הנשיאים הותחלה ברח"ט ניסן ולחם הפנים ביום השבת שלאח"כ. ב) צ"ע בכלל (ע"פ פש"מ) דכיון שבלחה"פ נאמר "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד" (תרומה כח, ל), שתוכן המצוה הוא שיה' על השולחן משבת לשבת (ראה פרש"י תצוה כז, כ. וראה רא"ם שם) – י"ל שגם ע"י עריכת משה שע"ז ה' "לפני תמיד" בשבוע זה כבר הותחלה חנוכתו (משא"כ בנוגע המנורה, כדלקמן ס"ט). וראה מלבי"ם פקודי שם, כג. כלי חמדה ס"פ פקודי אות ג'.

(47) ה'ל' תמידין ומוספין שם ה"ב. וראה שם ה"י ובנ"כ שם.

(48) כס"מ ה"ב שם.

(49) וכ"ה דעת כמה ראשונים – הובאו באנציקלופדיא תלמודית ערך הדלקת הנרות.

(50) ראה שו"ת צפצ"ע ווארשא סי' נב. קונטרס השלמה טז, א. וראה שם צפצ"ע ה'ל' מת"ע פ"ב ה"ח (לב, ג). ובכ"מ ח"י הר"ח לרמב"ם שם. כלי חמדה ר"פ תצוה. ובכ"מ.

(51) מ"ע כה.

(52) שם ה"א.

(53) מנחות מט, א.

(54) ועפ"ז הדלקת משה ביום הח' בבוקר – ה"ז ציווי מיוחד ואינה שייכת להרה"ג לדורות – ולכן גם לא לחינוך (והתחלת) עבודה זו.

(55) שבועות טז, רע"א. וש"נ.

המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה בין הערביים⁵⁴,
אך יש לומר שזאת רק לדורות, ואילו על תקופת משה
נאמר בגמרא⁵⁵, ונפסק ברמב"ם⁵⁶: "כל הכלים שעשה
משה – משיחתן מקדשתן (מכאן ואילך עבודתן
מחנכתן)". וכיוון שמנורת משה התקדשה במשיחה,
הרי ההדלקה, שהיתה לאחר המשיחה ובזמן שחלה
חובת המצוה, היא חנוכה⁵⁷.

לעומת זאת, לדעת רש"י חובת הדלקת הנרות היא
רק בין הערביים, ובבוקר אין זו מצוה כלל, ולכן,
למרות שקידוש המנורה נעשה על-ידי משיחתה,
התחיל כל ענין החנוכה⁵⁸ בעת הדלקת בין הערביים⁵⁹,
על-ידי אהרן⁶⁰.

ט.

רש"י מוכרח לומר כך, למרות שהמצוה היא
"נר תמיד"

אך עדיין צריך להבין: גם לפי רש"י נראה, שעיקר
המצוה היא בעירת המנורה כל הלילה, כפי שמוכן
מפירושו של רש"י על⁶¹ "להעלות נר תמיד – כל לילה
ולילה קרוי תמיד"⁶², ורש"י אף סובר⁶³ שגר שכתב
באמצע הלילה צריך שוב להיטיבו ולהדליקו, מדוע
הוא מוכרח לומר דבר שאינו נרמז כלל בפשוטו של

(56) כלי המקדש פ"א ה"ב.

(57) דברי חינוך במשנה וגמ' מנחות שם הו"ע "התחלת העשיי" כאילו מרגילים כליו זה לעבודה זו כו" (פיה"מ מנחות פ"ד מ"ד). ולהעיר מצפצ"ע מהד"ת י, א (ועוד): ע"י מנחות דמ"ט דאף במשכן שנמשחו בשמן המשחה בעי גם חינוך עבודה. וראה ע"ד כהנ"ל אוצר הספרא (להר"מ זעמבא) ס"א ואילך.

(58) דאף שבכלי שרת נאמר כנ"ל "מכאן ואילך עבודתן מחנכתן", דכפשוטו הוא שע"י התחלת העבודה "עבודתן מחנכתן לקדושה" (פרש"י שבועות שם) – הרי גם בכליו של משה ה' מצוה וגדר חנוכה (התחלת העבודה) מלבד משיחתן מקדשתן – ראה צפצ"ע מהד"ת שם. אוצר הספרא שם. ולהעיר מצפצ"ע שנסמנו לקמן הערה 69. וראה מנחות ג, א דכל חינוך למדין מהכתובים בהמשכן. וראה הערה 58.

(59) ראה פרש"י מנחות שם ד"ה אי לאו "וכיון דמנורה נתחננה בערב".

(60) אבל להעיר מפרש"י מנחות שם ד"ה בר"א דחינוך המזבח הוא פ' וזה אשר תעשה בפרשת ואתה תצוה (כט, לח) המדובר בו' ימי המלואים. וראה השגות הרמב"ן לסהמ"צ להרמב"ם שורש ג' ד"ה אבל, דחינוך המזבח מצוה לדורות כמו שכ' בפ' ואתה תצוה כו' ומוזה שנינו (מנחות מט) אין מחנכין את המזבח כו'. וראה בהמשך דבריו שם, ובמפרשי סהמ"צ שם. וראה רמב"ן ר"פ שמיני. צ"פ מהד"ת שם.

(61) תצוה כז, כ.

(62) ומשמע שתמיד קאי ע"ז שדולק בכל לילה לא על פעולת ההעלאה בכל ערב. וכן משמע מפרש"י חגיגה שם. וראה רא"ם תצוה שם.

(63) מנחות פח, ב.

(*) משא"כ ע"פ התוספתא מנחות פ"ו, ב. ספרי פינחס כז, ד. וראה בהגמון בפנים ההערה.

(ב) בכל הנרות הדלקה כשרה בזר, אך הדלקת הנר¹⁹ המערבי צריכה להיעשות על-ידי כהן, כי "נר מערבי שכבה אין מדליקין אותו... אלא ממזבח החיצון"⁷³, ולור אסור לגשת אל המזבח – על הנר המערבי נאמר, אפוא, "בהעלותך את הנרות"⁷⁴.

אך לשתי תשובות אלו נדרש הסבר, במיוחד לדעת רש"י:

לגבי התירוץ הראשון – לפי האמור לעיל יוצא שעל-ידי הדלקת משה כבר נחנכה המנורה ככלי שרת⁷⁵, במיוחד כיוון שזה לאחר "וימשחם ויקדש אותם"⁷⁶.

לגבי התירוץ השני: רש"י⁷⁷ אומר "אש שנאמר בה תמיד, הוא שמדליקין בה את הנרות שנאמר בה להעלות נר תמיד אף היא מעל המזבח החיצון תוקד" – לפי רש"י אמורות המילים "להעלות נר תמיד" לא רק על נר מערבי, כדעת הרמב"ן⁷⁸, אלא על כל הנרות⁷⁹, ואם כך, אין חובה להדליק את נר מערבי מן המזבח, וייתכן שרש"י סובר כדעת הראב"ד⁸⁰, שהחובה להדליק מהמזבח החיצון⁸¹ חלה רק כאשר אין שום נר⁸² דלוק במנורה⁸³.

לפי כל ההסבר הנ"ל על דברי רש"י אינה קיימת

1 מקרא, שאהרן הדליק את המנורה בין הערביים ביום
2 השמיני למילואים, והרי ייתכן, שעל-ידי הדלקת משה
3 בבוקר נשארה המנורה דלוקה גם בלילה, ובכך קיימה
4 מצות ההדלקה⁶⁴?

5 על זה יש לומר, שלדעת רש"י בפירושו על
6 התורה⁶⁵ הכניסו שמן במנורה תמיד באותה מדה
7 ובאותו אופן "שתהא דולקת מערב ועד בוקר" של
8 "לילי טבת הארוכין", אותו מספר שעות⁶⁶. ואם כך,
9 הדלקת משה יכלה לדלוק שעות מועטות ביותר
10 בלילה, והיתה צריכה להיות הדלקה על-ידי אהרן.

י.

הדלקת הנרות בזרים

11 לפי האמור לעיל מתורצת קושיה נוספת: נאמר
12 בגמרא⁶⁷ ש"הדלקה לאו עבודה היא", ולכן פוסק
13 הרמב"ם⁶⁸ ש"הדלקת הנרות כשרה בזרים". נשאלת
14 השאלה⁶⁹: הרי נאמר "בהעלותך את הנרות" – הדלקה
15 על-ידי אהרן⁷⁰?

16 ישנם על כך מספר תירוצים, ומהם⁷¹:

17 (א) ההדלקה הראשונה היתה צריכה להיעשות
18 על-ידי כהן כדי לחנך את המנורה ככלי שרת⁷².

(64) ראה ע"ד ההלכה – זית רענן ליל"ש ריש פרשתנו שאסור לכבות הנרות. וצ"ע בפרש"י ר"פ תצוה "ואם יותר אין בכך כלום". ואולי י"ל כוונתו (ברדוק): ואם יותר ובמילא ידלק גם בבוקר.

וידועה הפליאה במדרש תנחומא תצוה ג שהיו מדליקין פעם א' בשנה (נסמן בתו"ש תצוה ס"ק צג). ובפרש"י שבת כב, סע"ב משמע שס"ל שההדלקה עושה מצוה במנורה. וראה הרעיונות בזה בתו"ש מילואים לחלק כג.

(65) פרש"י ר"פ תצוה. וראה ג"כ בפ' אמור כד, ג.

(66) משא"כ ע"ד ההלכה – ראה מנחות פט, סע"א בפרש"י כת"י שם ד"ה ומ"ד מלמטה. בפרש"י שם ד"ה ושיערו חכמים בסופו. וראה תורה אין עניות שם.

(67) יומא כד, ב.

(68) ה' ביאת המקדש פ"ט ה"ז.

(69) תוס' ישנים יומא שם.

(70) ע"פ פש"מ אינה קושיא כי לא מצינו בפשטות הכתובים שהדלקה כשרה בזר, ובכ"מ נאמר אהרן או אהרן ובניו (בתחלת וסוף פ' תצוה. אמור שם). וגם ע"ד ההלכה לדעת הראב"ד (ה' ביאת המקדש שם. וראה כס"מ שם) צריכה להיות ככה.

(71) ראה בהבא לקמן – צפע"נ ה' ברכות פ"א ה"טו. ה' חנוכה פ"ג ה"ב. ה' מתע"פ פ"ב ה"ח (לג, סע"ג ואילך. נעתק בצפע"נ עה"ת עה"פ. וש"נ לעוד מקומות). מהד"ת ע' 118.

(72) כן מפורש בצפע"נ שם ה' ברכות, וכן מוכח מסוף דבריו בהל' מתע"ע שם: ואף דהא עבודתו מחנכתו כו' נתקדש למפרע. וכן מפורש בשו"ת צפע"נ ווארשא סי' נב: בזה נעשית מנורה וצריך רק כהן כו'. ובשו"ת שם סי' נא. וראה כלי חמדה ריש פרשתנו.

(73) רמב"ם ה' תמידין ומוספין שם ה"ג. מתמיד פ"ו מ"א.

(74) ראה צפע"נ מתע"ע הנ"ל עוד, שכשכבה המנורה בלילה אז הוי

זמן המצוה וצריך כהן דוקא.

(75) ובנוגע לדעת הצפע"נ י"ל שמדבר דוקא לדורות שאז עבודתן מחנכתן שנעשו כלי שרת וגדר מנורה. אבל לא בהדלקת אהרן את המנורה. אבל לא משמע כן ממש"כ בשו"ת שם סנ"ב וסרנ"א. וכן ממש"כ במהד"ת י, א (ושאר מקומות הנ"ל). וצ"ע. וי"ל שס"ל שרק אהרן התחיל להדליק ביום א', או שהדלקתו של משה בח' למילואים ה' לפני ש"וימשחם ויקדש אותם, והוי כמו הדלקה בז' ימי המילואים. וראה רמב"ן פקודי ב, מ. ב לעיל הערה 58.

(76) נשא ז, א.

(77) צו ו, ו.

(78) ר"פ תצוה.

(79) ראה בארוכה רא"ם תצוה שם. מנ"ח מצוה צח בסופה.

(80) ה' תמידין ומוספין שם. אבל בראב"ד בפ' לתו"כ פ' צו שם ב: א"נ בנר מערבי עצמו שאחר שמשלים להדליק שאר הנרות ממנו מטיבו כו' ומדליקו ממזבח העולה וכן ה' עושה בכל ערב וערב.

(81) אבל י"ל גם לאידך, שמכיון שלדעת רש"י "תמיד" האמור במנורה קאי על כל הנרות מצד הדלקתן בכל לילה (ולא הביא גם בפ' אמור כד, ב ואילך דרשת התו"כ שם ולא הספיר דריש פרשתנו), י"ל שחייב הדלקה ממזבח העולה הוא בכל הנרות.

(82) אבל ראה פרש"י יומא מה, ב ד"ה אש מחתה.

(83) ועוד להעיר: הדין שצריך להדליק ממזבח העולה הר"ז רק ב"נר מערבי שנכבה", וכ"ה לשון התו"כ כהובא ברמב"ן ר"פ תצוה, והרי בזמן שמעון הצדיק ה' נס שלא כבה – ראה פרש"י שבת כב, ב. תוס' מנחות פו, ב. ועוד. ופשיטא דבזמן אהרן ה' חס, אלא ש"ל דבנוגע למשכן כיון שפרקוהו בשעת המסעות ואח"כ הקימוהו הוצרכה להיות הדלקה מחדש. ואכ"מ.

ההשתלשלות, מוכרח להיות הבדל בין התחלת דבר
 וחנוכתו, שאז יש אור נעלה יותר, לבין ההשפעה
 שבאה בעקבות העבודה התמידית, ורק מצד אור
 שמעל להשתלשלות, הבא בדרך של שבועה – "חייך"
 – יכולה להביא גם ההדלקה התמידית של אהרן
 לתוספת של אור וגילוי שכינה כבשעת חינוך.

יב.

העבודה הרוחנית הנגרמת על-ידי
 "בהעלותך..."

ענין זה קשור גם לעבודה הרוחנית של "בהעלותך"
 את הנרות: מוסבר בחסידות⁸⁷, שהנרות הם נשמות
 ישראל, כנאמר "נר ה' נשמת אדם": כלל נשמות
 ישראל נקרא מנורה, ושבעת הנרות הם שבע דרגות
 בעובדי ה' (אהבה משוך כמים, אהבה כרשפי אש...)
 עבודת אהרן – בהעלותך את הנרות – היא להביא
 "חיות ואלוקות" אל נשמות ישראל, לרומם ולעורר
 בהן אהבה לאלוקות.

לפיכך "כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז
 דעתו" – כשראה שחנוכת הנשיאים היא ענין חד-
 פעמי, נתינת כח מסוימת לנמצאים בדרגה של חידוש
 עבודה, לעולים לדרגה חדשה בעבודת ה', אך לא
 באופן תמידי ולכל ישראל, "חלשה דעתו", כיוון
 שחשב שגם הדלקת הנרות היא רק תוספת של אור
 והשפעה אלוקית לעובדי ה' הנמצאים בדרגה מיוחדת
 ויכולים להגיע לאהבה לאלוקות באופן של חידוש
 ותוקף, אך את אלה שאינם בדרגה כזאת, ובודאי לאלה
 שאינם "נר ה'" בגלוי, אין אהרן יכול להביא לידי
 עבודת ה' והארת אור ה' בהם על-ידי עבודת החינוך
 שלו⁸⁸.

על כך אמר לו הקב"ה "חייך, שלך גדולה
 משלהם": ע"י הבאה להשפעה אלוקית באופן של
 "חייך" – מעל לסדר ההשתלשלות, בדרגה של
 "החכמה"⁸⁹ תחיה, ומעל לעצמותו יתברך, נגרם הענין
 של "שליך גדולה משלהם – שאתה מדליק ומיטיב",
 שתוספת האור והכוח האלוקי בנשמות ישראל נעשים

1 הקושיה מלכתחילה, כי ב"בהעלותך את הנרות"
 2 הכוונה היא, שלמרות שהדלקת משה היתה תחילה,
 3 בכל זאת יש בהדלקת אהרן ביום השמיני למילואים
 4 ובמשך שנים-עשר ימים, ענין של חנוכת המנורה, וכך
 5 מובן מדוע נאמרו הדברים דוקא לאהרן – שלך⁸⁴.

יא.

חנוכת המנורה היא תמידית

6 מיינה של תורה אשר בפירוש רש"י:
 7 לכאורה, עדיין בכל זאת אינו מובן באופן "חלק"
 8 לשונו של רש"י "שאתה מדליק ומטיב" – בהווה: אם
 9 "בהעלותך את הנרות" נכתב לאחר כל חנוכת
 10 הנשיאים, וחולשת דעתו של אהרן קשורה לזמן
 11 חנוכתם, צריך היה להיכתב "שאתה הדלקת והטבת"?
 12 ההסבר לכך לפי פנימיות הענינים הוא: על-ידי-זה
 13 מבוטא פרט נוסף בסיבה לכך ש"שליך גדולה
 14 משלהם": חנוכתם של הנשיאים היתה חד-פעמית,
 15 במשך שנים-עשר הימים, לעומת זאת, המעלה של
 16 חנוכת המנורה קיימת אצל אהרן תמיד, בכל פעם
 17 שהוא מדליק ומטיב את המנורה⁸⁵.

18 ההסבר לכך הוא: אדמו"ר הזקן מסביר⁸⁶ בענין
 19 חנוכת המזבח, שבדיוק כשם שכאשר מחנכים ילד
 20 נותנים לו ביום החינוך מתנות רבות, תוספת של קירוב
 21 כדי לחזק את כוחו בלימוד שלאחר מכן, כך היה גם
 22 בחנוכת המזבח, שהקרבתו שהוקרבו אז היו נעלים
 23 יותר מן הקרבנות שהוקרבו במשכן באופן תמידי, ולכן
 24 הביאו להשפעה של אור אלוקי נעלה יותר.

25 ייתכן לומר, שזהו הפירוש הפנימי ל"שליך גדולה
 26 משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות": אצל
 27 הנשיאים היתה תוספת-האור של חנוכתם רק בשנים
 28 עשר הימים, ואילו על-ידי אהרן נעשית חנוכה –
 29 תוספת של אור השכינה – על-ידי ההדלקה וההטבה
 30 תמיד.

31 לפי זה מובן גם לשון השבועה של הקדוש-ברוך-
 32 הוא "חייך..." – המצביעה על תוקף מיוחד – השפעה
 33 חדשה של אלוקות, כי מצד השפעת אלוקות שלפי סדר

ואהרן. ולהעיר מלשון הלקו"ת שם רפ"ב: להעלות אהבה עזה לה'
 ולהגדיל מדורת אש כו'. וראה לקו"ש חכ"א ע' 178 ואילך.

(89) ראה בארוכה לקו"ת פרשתנו לב, א ואילך שלכן שליך גדולה
 משלהם, כי הוא ממשיך גם מבחי' חכמה להיות ההעלאה דנשי, משא"כ
 הנשיאים.

(84) ואולי גם הצפע"נ כוונתו כנ"ל.

(85) להעיר מאוה"ח עה"פ כאן.

(86) תר"א כט, סע"ד ואילך. לקו"ת נשא כט, א. ברכה צח, סע"ב
 ואילך.

(87) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

(88) להעיר מד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"י, שזהו החילוק דמשה

יהודי שאין לו בינתיים, לכאורה, שום קשר לעבודת ה', "נר ה' נשמת אדם" אינו נראה אצלו, ניתן לחשוב: כיצד אפשר להשפיע עליו, שנשמתו תאיר בקרבו, שיתחיל ללמוד תורה ולקיים מצוות?

על כך אומרים "חייך" – אם עושים זאת מתוך מרירות הנפש, תוך ידיעה שהדבר נוגע לחיים, שהדלקת "נר ה'" של הזולת כרוכה ב"נר ה'" העצמי, מפני שרק כך נדלקת מנורה מושלמת, אז אפשר בודאות להשפיע עליו, כי בפנימיות נפשו קיים נר ה', ורק צריך לגלותו.

ובאמצעות הדלקת נר ה', של כל יהודי, שאז נדלקות כל שבעת הנרות של כנסת ישראל, מביאים למטה⁹³ גם את המנורה הטהורה בבנין בית־המקדש השלישי במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ה)

על־ידי חינוכו של אהרן בהדלקה ובהטבה תמיד ואצל כל יהודי⁹⁰.

ההסבר לכך הוא⁹¹: נתינת הכח על־ידי הדלקת הנרות של אהרן איננה רק הכנה לעבודה, כחנוכת הנשיאים, אלא היא עצמה נעשית לעבודת הנשמות. כלומר, זה הופך לענין פנימי אצל ישראל, הנובע מגילוי דרגת החכמה שבנפש.

מזה מובן שהדבר מתהווה אצל כל יהודי, גם אצל אלה שאינם עובדי ה' בגלוי, כי אצל כל יהודי קיים אור ה', השורה בחכמה שבנפש⁹², ולכן כל יהודי הוא בפנימיות נפשו "נר ה'" הנמשך לשורשו.

יג.

ההוראה לכל יהודי

ומזה נובעת ההוראה לכל אחד: כאשר פוגשים

(93) להעיר דכללות קיום המצוות בזמן הגלות הוא מעין חינוך והרגל (ראה לעיל הערה 42 מפרש"י לך. פיה"מ מנחות פ"ד שם) לקיום המצוות בימות המשיח – ראה ספרי עקב, יא, יז הובא בפרש"י שם יח. רמב"ן אחרי יח, כה.

(90) וי"ל שזהו מכחו של משה ואהרן, ראה לקו"ת שם. אזה"ת תצוה ע' א'תרנט. ועוד. וראה בהנסמן בהערה הבאה.
(91) ראה המשך תרס"ו ע' קכה ואילך. קל ואילך. ולהעיר מאזה"ת פרשתנו ע' שג ואילך.
(92) תניא פ"ח"ט.

אגרות קודש

ב"ה, כ' סיון, תשכ"א

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה שמואל שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מט"ז סיון, וכבקשתו עונה הנני עליו שלא בתור.

בהנוגע לבי"ס לבנות מקצועי - ע"פ השמועה אודות המצב באה"ק ת"ו

(ובכלל) - בחינוך על טהרת הקדש, לדעתי מוכרח לקיים המוסד, ואדרבה לבססו ובאם אפשר להרחיבו, והטעמים מובנים:

א) חינוך על טהרת הקדש ובפרט עתה, הרי כוונתו לא רק לרכוש ידיעות כי אם - ועיקר - ההכנה לחיים על יסודי התורה והמצוה. וכפי שרואים במוחש משפיע ונוגע זה לא רק להמחונכים-ות כי אם גם לביתם בהווה, ועאכז"כ לביתם כשיתחתנו וק"ל, וכל חלשות, באיזה שטח שיהי' בזה, הרי זו חלשות בכללות מערכת היהדות המסורתית. ואם יש מקום לשאלה לכתחלה האם להכנס לשטח פלוני דחינוך זה, הנה לאחרי שכבר התחילו בזה ובמשך כמה שנים ונתפשט הקול אודות המוסד ועניניו, מובנות התוצאות מאי ביסוס וח"ו חיסול המוסד, ותוצאות שאפשרי שיהי' להן המשך בשאר מוסדות התנועה לו שייך המוסד, וחלשות מסוימת בכללות המערכה דחינוך על טהרת הקדש.

המשך בעמוד הבא

בראשית לו, לה: וַיָּמָת הָשֵׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָד בֶּן-בְּדִד
הַמֶּכֶה אֶת-מִדְּיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֹוִית:

קמב

רמז דמלכי אדום נחלקים לב' חלוקות, ולכן בהדרד כתיב
עוד הפעם "ושם עירו", וע"ז ז' ימי נדה, וימי אבילות וכי'

כל מלכי אדום הם מלכי תהו, והן נחלקים לב'
חלוקות, ג' מלכים הראשונים וד' מלכים האחרונים.
ולכן בהדרד כתיב עוד הפעם² ושם עירו, ולא די בו

שם עירו האמור בבלע³, וכמו שביוכב לא נאמר ושם
עירו, כי מהד"ד מתחיל חלוקה אחרת.

והיינו ג"כ מה שבז' ימי נדה, שטומאתה בדם
שראתה, ודם הוא אדום, והיינו כמו מלכי אדום, והם
ז' כמו ז' מלכי אדום, נחלקים הז' ימים שלה לב', והוא
בג' ימים הראשונים⁴ מעינה פתוחה, משא"כ בד' ימים
האחרונים.

וכן ז' ימי אבילות⁵ ר"ל נחלקים לג' לבכ"י והד'
אחרונים להספד, וכמ"ש במ"א בס"ד.

שזהו הב' פעמים תהו⁷ שבפסוק והארץ היתה תהו,
שבר"ת⁸ הוא תהו והמפורש הוא תהו.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות דברים עמוד שנט

(1) ראה גם לעיל סימן קכג. קכו. קלד. קלה. קלו..

(2) מתרץ בזה השאלה, דבהמלך הראשון "בלע" כתוב (פסוק לב)
"ושם עירו דנהבה", וכן במלך הרביעי "הדר בן בדר" (פסוק ל"ה)
"ושם עירו עוית", וכן בהמלך השמיני הדר" כתוב (פסוק ל"ט) וְשֵׁם
עִירוֹ פֶּעוֹר, משא"כ בהמלך השני כתוב רק (פסוק ל"ג) "יובב בן זרח
מבצרה", ולא כתוב "ושם עירו בצרה", וכן ב"חשם" (פסוק ל"ד)
כתוב "חשם מארץ התימני", (ובפסוק ל"ו) "שמלה ממשרקה",
(פסוק ל"ז) "שאל מרחובות הנהר".

למה דוקא בהמלך הראשון, הרביעי*, מדגיש הכתוב "ושם עירו"?
(*) בנוגע המלך השמיני שג"כ כתוב "ושם עירו" ראה לקמן סימן
קנב.

המשך מעמוד הקודם

(ב) נקודה מיוחדת במוסד הנ"ל - כיון שיש לו (או עכ"פ - צ"ל לו) קישור והמשך למוסדות
הרשת וכו'. ואף שעד עתה, לצערי הרב, לא שמו לב לבגורות בתי ספר הרשת, ידוע מאמר חז"ל מי
שאכל שום וריחו נודף, יחזור ויאכל שום כו'. ועכ"פ במקצת דמקצת מילא חסרון זה ביי"ס המקצועי.

(ג) מנקודה שכותבה - ביסוס ושיפור הסמינר למורות, מוכרח שיהי' מוסד שני לו גם בתור
מקום קליטה לאלו התלמידות שבתי ספר לנערות דחב"ד מוכרחות לקולטן, ואינן מתאימות לרמה
הדרושה של הסמינר למורות, שבדאי תהייה כאלו.

(ד) יש מקום לומר - שאחוז מסוים דביי"ס המקצועי, במשך הזמן, "ישוכלל" באופן שיתאים
לדרישת הסמינר למורות, והרי בעוד מועד צריך לדאוג לרעזערוואר משם יבואו תלמידות לסמינר
מורות.

(ה) עוד יש להוסיף על טעמים האמורים כהנה וכהנה, ובודאי לדכוותי אין כל צורך בזה.

ומובן שכל הכתוב לעיל יכול לפרסמו בשמי באם תועלת בדבר ואצפה לבשו"ט בהקדם.

ולתוכן המכתב - נשלח מהיר דחוף.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ומתוך שמחה וטוב לבב.

למעלה צריך לסתור באותו הקיר עד שתעבור התפלה וזה יהי' בתפלות הצבור שהן אל כביר לא ימאס שאין תפלתם נמאסת, וזהו ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב כי תפלות כנגד תמידין תקנום, גם אמרו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי אלו תלמידי חכמים שבבבל שעוסקין בתורה בכל מקום מעלה עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי.

וזהו כן יהי' תמיד הענין יכסנו שלא וזה שכינה מישאל ומראה אש לילה זה הגלות הדומה ללילה.

ולפי העלות הענין מעל האהל, איתא בפ"ד דר"ה עשר מסעות נסעה שכינה ופירש רש"י ז"ל שהיתה מתעכבת ממסע למסע לראות אם יחזרו ישראל בתשובה, ואחרי כן יסעו בני ישראל, שגם הם הלכו בגלות.

ובמקום אשר ישכן שם הענין וכו' הוא מ"ש בחגיגה פ"ב וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר הרשע וכל כך למה כדי שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו ע"כ. הנה כי השכינה קדמה להכין להם מקום בימי גלותם על פי ה' יסעו בני ישראל שהוא יתברך גזר להקדים שתי שנים לנושנתם² וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, ועל פי ה' יחנו כי רק לו יתברך נודע הקץ ואין לישראל לצאת מהגלות כי אם על פי יתברך כי השבע השביע את בני ישראל לאמר שלא ידחקו את הקץ³ כנודע.

כל ימי אשר ישכון הענין על המשכן יחנו, זה הי' בגלגל שחנו שם י"ד שנה, ובהאריך הענין על המשכן ימים רבים רבים זה משכן שילה שהאריך קצו שש"ט שנה כדאיתא בזבחים פ"ד יע"ש. אחר כך חרבה שילה ובאו לנוב, וזה שכתוב ויש אשר יהי' הענין ימים מספר על המשכן שהיו י"א שנה לבד ואחר כך באו לגבעון, וזהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, וכשחרבה נוב ומת שאול ומלך דוד תחתיו הי' ראוי שיבנה בית המקדש וכן הי' רוצה דוד שאמר הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה' בתוך היריעה, ויהי בלילה ההוא וישלח ה' ביד נתן הנביא לומר לדוד לא אתה תבנה הבית לשמי, וזהו ויש אשר יהי' הענין מערב עד בקר ונעלה הענין בבקר ונסעו אך לא רצה הקב"ה מן הטעמים הכתובים אצלנו במ"א רק ששלמה יבנה הבית, וזהו או יומים וכו' בהאריך הענין על המשכן לשכון עליו כי היו מקטירים בבמה אשר בגבעון, עד שבא שלמה המלך ע"ה ובנה הבית וגם הוא חרב, וזהו (י, לג) ויסעו מהר ה' זה בית המקדש⁴... גבול בנימין חלק א דרוש לה

ט, טו – וביום הקים את המשכן כסה הענין את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בוקר

א. כתוב בפרשה זו וביום הקים את המשכן כסה הענין את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בוקר כן יהי' תמיד הענין יכסנו וגו' ולפי העלות הענין וגו' ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות¹ וצריך לעמוד עליהם.

ונראה לעניות דעתי שיובנו עם מאמרם ז"ל במדבר רבה פרק יב א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מט"ט שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכן כתב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכו' א מכון לשבתך פעלת ה' וגו'.

הרי כי המשכן רומז לגלות שגולים ממקום למקום וכן המשכן הי' מיטלטל והולך, ולכן אמר הכתוב ויהי ביום כלות משה לשון צרה לפי שרומז לימי הגלות, שאילו זכו ישראל תכף ליציאתם ממצרים היו נכנסין לארץ ישראל והי' יורד להם בית המקדש בנוי מן השמים כדאיתא בזהר פרשת פינחס רכ"ח א' עיין שם.

אך בעשותם עגל בחורב נשתהו במדבר ונגזר עליהם לעשות משכן לרמוז לימי הגלות שבכל מקום שגלו שכינה עמם, זש"ה וביום הקים את המשכן דהיינו גם המשכן העליון כמו שבא במאמר הנ"ל כסה הענין וכו' להיות עדות לישראל שהשכינה בתוכם, וזה למשמרת לאות כי ובערב דהיינו בזמן הגלות יהי' על המשכן כמראה אש, על דוקא, דהיינו המשכן למעלה ששם מקריב נפשותיהם של צדיקים בימי גלות, וזהו עד בוקר שהוא עת הגאולה, וביזה אתי שפיר שהתחיל בלשון עבר כסה הענין, וסיים בלשון עתיד יהי' על המשכן דהיינו בימי הגלות.

ובמסורה פרשה זו, ובערב ד', וסי' ובערב יהי' על המשכן, ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כח, סז), ובערב חתרת לי בקיר יחזקאל י"ב, ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב דברי הימים ב' י"ג, הכונה כי ובערב יהי' על המשכן מדבר בזמן הגלות, שאז בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר וכו', ואז ובערב חתרת לי בקיר דאיתא בברכות פ"ה א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ואם תעלה תפלת ישראל

(2) שתי שנים לנושנתם: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ואתחנן פרק ד

פסוק כה, ובהנסימן שם.

(3) שלא ידחקו את הקץ כנודע: עיין כתובות ק"א.

(4) עיין המשך הפירוש לקמן סימן קט.

(1) ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות: עיין עוד בזה לקמן סימן מו. נ. נה.

נו. נז. נט.

♦ יום ראשון י"ג סיון ♦

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתָּךְ אֶת־הַנֹּרֹת:
אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְנוֹרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנֹּרֹת:ב מלל עם אהרן ותימר לה באדלקותך את
בוצינא לקבל אפי מנרתא יהון מנרתין
שבצא בוצינא:

היתה לפני המנורה, שעליה הכהן עומד ומיטיב.
אל-מול פני המנורה. אל מול גר האמצעי שאינו
בפנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות.
ששה שעל ששת הקנים. שלשת המזרחיים פונים
למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה
המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה?
כדי שלא יאמרו: לאורה הוא צריך.

נ"י - בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת
הנשיאים? לפי ששראה אהרן חנכת הנשיאים,
חלשה אז דעתו, כשלא היה עמהם בחנכה לא הוא
ולא שבטו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חידך, שלך
גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות.
בהעלתך. על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן
לשון "עליה", שצריך להדליק עד שתהא שלהבת
עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו: מפאן, שמעלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

(הדלקתם), ואלו הנשיאים עשו את ההתחלה (הבאת קרבן)
ולא את הגמר (הקרבן הקרבן). את הנרות - הדלקת הנרות
היתה בפנים, ואלו קרבנות הנשיאים נקראו על המזבח
החיצון.

שאתה מדליק ומיטיב את הנרות (רש"י ח, ב)
שאתה - אהרן עצמו הדליק את המנורה, ואלו קרבנות
הנשיאים נקראו על ידי הכהנים. מדליק ומיטיב - אהרן
עשה הן את ההתחלה (הטבת הנרות) והן את הגמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פ' לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך - מנחת 'לקראת שבת')

"הדלקה" כשרה בזר

ותתלהט מאליה בעבודתם לקונם.
ו"הדלקה" זו "כשרה בזר" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט
ה"ז):

אל יאמר האדם, שרק אהרן הכהן הוא המצוה ב"העלאת
הנרות" והדלקת נשמות ישראל, אלא כל אחד ואחד וגם
"זר" מצוה "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף
שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב),
שחובת כל אחד ואחד היא לקרב את אלו שאור נשמות
נעלם ומקסה, ולהעלות ולהדליק את ה"נר ה'", עד ש"תהא
שלהבת עולה מאליה".

בהעלתך את-הנרות אל-מול' פני המנורה יאירו שבעת
הנרות: (ח, ב)

כתיב "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), שנשמת כל אחד
מישראל מאירה באור ה'.

אף שנים פאלו מבני ישראל שאור נשמות אינו גלוי לכל,
אלא טמון בעמק הלב ומקסה בכמה העלמות הפוסתירות
על אור ה'.

וזוהי עבודת אהרן כהן גדול, "להעלות" ולגלות בכל
"שבעת הנרות", שהם שבעת הסוגים בנשמות ישראל (ראה
לקוטי תורה במדבר כט, א) את "נר ה'" של נשמותם, עד ש"תהא
שלהבת עולה מאליה" (שבת כא, א), שנשמותם תתלהב

ספורנו

אתכליא' (חולין עב, א) - תהיה להפיק
רצון האל יתברך, באפן שישג מכונן
בין כלם וירוממו את שמו יחדיו כמו
שקבלו עליהם, באשר העיד באמרו
"ויענו כל העם יחדיו ויאמרו: כל אשר
דבר ה' נעשה" (שמות יט, ח), כלומר בין
כלנו נשלים בנחנו. תורה ג

לישראל. שיעורו היות אור הימנים
ואור השמאלים מכונן ופונה אל אור
הקנה האמצעי שהוא עקר המנורה.
ושכן ראוי שפונת המימנים העוסקים
בחי עולם והשמאלים העוסקים
בחי שעה העוזרים למימנים -
באמרו 'אלמלי עליא, לא מתקמי

ח (ב) בהעלתך את הנרות. כשתדליק
את שש הנרות.

אל מול פני המנורה. שהוא הקנה
האמצעי, וזה כשתפנה שלהבת כל
אחד מהששה נרות אל הקנה
האמצעי, אז יאירו שבעת הנרות. כל
השבעה יאירו וישפיעו אור עליון

(א) וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל פָּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הָעֶלְיָה
בּוֹצֵינָהּא כָּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מַשָּׁה:
נִרְתִּיה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כ"י. וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן • (ספרי) לְהַגִּיד שְׁבָחוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, שֶׁלֹּא שָׁנָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 - מתוך 'לקראת שבת')

שבחו של אהרן - שלא שנה

בִּישְׂרָאֵל - שָׁאף זֶה תְּלוּי אֶף וְרַק בִּידֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא.
וְזֶהוּ שְׁבָחוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן - דְּאֶף־עַל־פִּי שְׁאוּר הַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה
טְבָעִי וְהָיָה מְקוֹם לַחֲשֹׁב שְׂאִין צָרָךְ לְדַיֵּק בְּאִפֻּן הַדְּלֻקָּתָהּ
כִּיּוֹן שֶׁהַנִּפְעֵל הוּא מִשְׁמָנָא, אֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁנָה אֶהֱרֹן
מִהַצּוּרִי.

וְהַטַּעַם לָזֶה שֶׁנִּצְרַכְתָּ עֲבוֹדַת אֶהֱרֹן הוּא, דְּאֶף־עַל־פִּי
שֶׁהָאוּר הַנִּמְשָׁף הוּא לְמַעַלָּה מִעֲבוֹדַת הָאֵדָם, מְכַל־מְקוֹם
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְמַשִּׁיכוֹ רַק לְאַחֵר עֲבוֹדַת הָאֵדָם,
וּבְלִשׁוֹן הַמִּהְרָ"ל (גבי עשית המנוחה, ג"א פרשתינו ט, ד) ד"ק
הוּא כָּל מַעֲשֵׂה שְׁפוּעַל הַשֵּׁם, הַכֹּל צָרִיךְ פֻּעַל לְמִטָּה וְהַשֵּׁם
יִתְבַּרְךָ גּוֹמֵר עַל יְדוּ... וּלְפִיקָךְ הָיָה צָרִיךְ מִשָּׂה לְדַעַת כָּל
מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ, וְהִיא פֻּעַל כְּפִי מִה שֶׁהָיָה יָכוֹל וְהַקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא גּוֹמֵר עַל יְדוּ".

וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן

לְהַגִּיד שְׁבָחוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן שֶׁלֹּא שָׁנָה (ח, ג. ובפרש"י)

וְצָרִיךְ לְהַבִּין, מַה הַשְׁבַּח הַגָּדוֹל שֶׁל אֶהֱרֹן, וְכִי זֶהוּ שְׁבָחוֹ
שֶׁלֹּא שָׁנָה מִצּוּרֵי ה'?

וְנִשׁ לֹמֵר הַבְּאוּר בָּזָה עַל דָּרָךְ פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים: יְדוּעַ שִׁישׁ
בְּגִלְוִיִּים שֶׁמְלַמְעֵלָה שְׁנֵי אֹפְנִים, הַתְּגִלּוֹת הַבָּאָה עַל־יְדֵי
עֲבוֹדַת הָאֵדָם וּבְלִשׁוֹן הַזֶּה "בְּאַתְגֵּרוּתָא דְּלִתְתָּא
אַתְגֵּרוּתָא דְּלַעִילָא", וְנִשׁ הַתְּגִלּוֹת עַל־יוֹנָה שֶׁהִיא לְמַעַלָּה
מִגִּדְרֵי הַנִּבְרָאִים, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מִתְּנָה מְלַמְעֵלָה, וּבְלִשׁוֹן הַזֶּה
"אַתְגֵּרוּתָא דְּלַעִילָא שְׂאִין אַתְגֵּרוּתָא דְּלִתְתָּא מִגִּעַת לְשָׁם".
וְהִנֵּה עַל עֲשִׂית הַמִּזְבֵּחַ אוֹמֵר רש"י: "עַל־יְדֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא נַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה" - לֵאלֹא עֲשִׂית הַנִּבְרָאִים, וְאֵף לְאַחֵר
עֲשִׂיתָהּ הִנֵּה הָאוּר שֶׁבָּהּ לֹא הָיָה אוֹר טְבָעִי כְּמִדְּגָשׁ בְּנֵר
הַמַּעֲרָבִי שֶׁהָיָה "עֲדוּת לְכָל בְּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה

וְדִין עוֹבֵד מְנַרְתָּא נְגִידָא דְּהַב עַד שִׁידָה
עַד שׁוֹשְׁנָה נְגִידָא הִיא פְּחוּזוֹ דִּי אַחְזִי יְיָ יְת
מַשָּׁה בֶּן עֹבֵד יְת מְנַרְתָּא:

(ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ מְקֻשָּׁה וְזָה עַד־יִרְכָּה
עַד־פְּרָחָה מְקֻשָּׁה הוּא כְּמִרְאָה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשֵׂה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ: פ

בַּה. עַד־יִרְכָּה • שֶׁהוּא אֶבֶר גָּדוֹל. עַד־פְּרָחָה •
שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה דֵק שְׁבָה - הַכֹּל מְקֻשָּׁה. וְדֶרֶךְ "עַד"
לְשִׁמָּשׁ בְּלִשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים טו): "מִגִּדְּשׁ וְעַד־קָמָה
וְעַד־כְּרֵם זֵית". כְּמִרְאָה אֲשֶׁר הָרָאָה וְגו' • פְּתֻכְנִית
אֲשֶׁר הָרָאָה בְּהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כה): "וְהָרָאָה וַעֲשֵׂה
פְּתֻכְנִיתָם וְגו'". בֶּן עֲשֵׂה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ • מִי שֶׁעָשָׂאָה.
וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה: עַל־יְדֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית
מֵאֲלִיָּה.

כ"י. וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ • (ספרי) שֶׁהָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא בְּאַצְבָּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשְּׁה בַּה, לְכַךְ נֶאֱמַר
"וְזֶה". מְקֻשָּׁה • בְּטִדִּי"ץ בְּלַעַז (גַּעְשָׁלְאָגֶעֶן) לְשׁוֹן
"דָּא לְדָא נִקְשָׁן" (דְּבִיאל ח). עֲשִׂית שֶׁל כְּפַר זֶהָב הִיָּתָה
וּמִקִּישׁ בְּקִרְנֵס וְחוֹתָף בְּכִשְׁלִיל לְפָשֶׁט אִיבְרִיָּה כְּתוּבָנָהּ,
וְלֹא נַעֲשִׂית אִיבְרִים אִיבְרִים עַל־יְדֵי חֲבוּרִי. עַד־יִרְכָּה
עַד־פְּרָחָה • "יִרְכָּה" הִיא הַשָּׂדֶה שֶׁעַל הַרְגָּלִים, חֲלוּל,
בְּדֶרֶךְ מְנוּרַת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים. עַד־יִרְכָּה עַד־
פְּרָחָה • כְּלוּמַר גּוֹפָה שֶׁל מְנוּרָה כְּלָה וְכָל הַתְּלוּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעיין לקו"ש ח"כ עמ' 33. ובא"א חכ"ח עמ' 60 - מתוך 'לקראת שבת')

מעלתה של המנוחה על שאר העבודות

נַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה (ח, ד. ובפרש"י)

יְדוּעָה הַשְּׂאֵלָה (אֲבִרְבָּנָל, אֶלְשִׁיךְ, אוה"ח ועוד), דְּהַפְסוּקִים
הַקּוֹדְמִים עוֹסְקִים בְּמִצְוֹת הַדְּלֻקָּת הַמִּזְבֵּחַ, וְעַל מַעֲשֵׂה

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ מְקֻשָּׁה. "וְזֶה"
אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשֵׂה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ:
בֶּן עֲשֵׂה... מִי שֶׁעָשָׂאָה, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה עַל יְדֵי הַקֶּבֶ"ה

(ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ מְקֻשָּׁה. "וְזֶה" מוֹל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ", הוּא בְּעֶצְמוֹ מְכֻנָּה
הַתְּכֵלִית הַמְּכֻנָּה בְּהַדְּלֻקָּת הַנְּרוֹת "אֵל בְּעֵינֵי חַיִּיב הִיָּתָה "הַמִּזְבֵּחַ מְקֻשָּׁה", בְּעֶצְמוֹ. תוֹרָה ה

וכיצא בזה, הנה לכו, אף ששקינו בהדלקת המנורה, הובא הפסוק העוסק בעשייתה, שנעשתה על-פי המראה אשר הראה ה' (ולמהדרש על-ידי הקדוש-ברוך-הוא עצמו), דבזה יבין ענין מעלת חנכת המנורה על-ידי אהרן - "שלך גדולה משלהם".

והטעם לכו שדונקא המנורה נעשתה "כמראה אשר הראה ה'", הוא על-פי מה שכתב רש"י (אמור כד, א) שגזר המערכי שבה "הוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה לישראל", ולכן גם עשייתה היתה באופן של "גלוי שכינה" מיחד.

המנורה כבר למדנו בפרשת תרומה (כה, לא) באריכות, ומהי השכיכות דעשיית המנורה לכאן, שהצורך הכתוב לשנותה ולכתבה שנית?

ויש לומר הבאור (לדרשו של רש"י):

הנה הדלקת הנרות על ידי אהרן היא נחמתו על הקרבת הקרבנות על-ידי הנשיאים, וכפי שאמר לו ה' יתברך (הובא ברש"י ריש פרשתנו) - "שלך גדולה משלהם". ובכדי לבאר מדוע "שלו גדלה", אף שגם קרבנות הנשיאים היה ענינם חנכת הבית, ובמה גדלה חנכת המנורה על חנכת המזבח

(ה) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ה ומליל יי עם משה למימר:

(ו) קח את-הלואים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וקרב ית לואי מגו בני ישראל ותדבי ותהון: **כחם בדרים: אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום.**

(ז) וכה-תעשה להם לטהרם הנה עליהם מי חטאת והעבירו תער על-פל' בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו:

כ"י הנה עליהם מי חטאת • של אפר הפרה, מפני טמאי מתים שבהם. והעבירו תער • מצאתי בדרבי רבי משה הדרשן: לפי שנתנו פרה על הבכורות

(ח) ולקחו פר בן-בקר ומנחתו סלת בלולה ופר-שני בן-בקר תקח לחטאת:

כ"י ולקחו פר בן-בקר • והוא עולה, כמו שכתוב "ועשה את האחד עולה", והוא קרבן צבור בעבודה-זרה. ופר שני (ח"כ) מה תלמוד לומר "שני"? לומר לך: מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת (ע"כ)

(ט) והקרבת את-הלואים לפני אהל מועד והקהלת את-כל-עדת בני ישראל:

כ"י והקהלת את-כל-עדת • לפי שהלואים נתונים קרבן פרה תחתיהם, יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם.

(י) והקרבת את-הלואים לפני יהוה וסמכו בני ישראל את-ידיהם עליהלואים:

(יא) והניף אהרן את-הלואים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבד את-עבדת יהוה:

יא וירים אהרן ית לואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהון למפלח ית פלחנא דיי:

בם: "תנופה לה", שאף עליהם היתה עבודת הקדש: יריעות וקרשים (צ"ל: וקרסים, דאלו קרשים ביד משא בני מררי) הנאות בבית קדש הקדשים, והשלישית לבני מררי.

והניף אהרן את הלולים תנופה • כדרך שאשם מצרע טעון תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו: הראשונה לבני קהת, לכך נאמר בם: "והיו לעבד את עבדת ה'", לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם: הארון והשלחן וגו'. השנייה לבני גרשון, לכך נאמר

יבולאי יסמכון ית ויהיון על ריש תוראי ועבד ית חר טאטא וית חר עלמא קדם יי לכפרא על לואי:

(יב) והלולים יסמכו את ידיהם על ראש הפרים ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה ליהוה לכפר עליהם:

יג ויתקם ית לואי קדם אהרן וקדם בנוהי ותרם יתהון ארמא קדם יי:

(יג) והעמיד את הלולים לפני אהרן ולפני בנוי והנפת אתם תנופה ליהוה:

יד ותפרש ית לואי מגו בני ישראל ויהיון משמשין קדמי לואי:

(יד) והבדלת את הלולים מתוך בני ישראל והיו לי הלולים:

♦ יום שני י"ד סיון ♦

טו ויבחר בן יעלון לואי למפלח ית משפן זמנא ויתדפי יתהון ותרם יתהון ארמא:

(טו) ואחריו בן יבאו הלולים לעבד את אהל מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה:

טז ארי אפרשא מפרשין אנון קדמי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כלא מבני ישראל קרבית יתהון קדמי:

(טז) כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי:

זי • נתנים נתנים • נתונים למשא, נתונים לשיר. פטרת • פתיחת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

על הלולים לסגל לפניהם בעבודה שלהם. אין לפרש, אפוא, שהכפל קאי על משא ושיר, שהם חובת הלולים עצמם. אף כאן נאמר "לי", ולכן אפשר לפרש שהפונה גם לעבודת הלולים - משא ושיר.

נתונים למשא, נתונים לשיר (רש"י ח, טז)
לא פרש בן בפרשת במדבר (ג, ט) - "ונתתה את הלולים לאהרן ולבניו, נתונים נתונים המה לו". ויש לומר, דהנה שם נאמר "לו", והפונה לעבודת שמירת המשכן, שבה הטל

ישראל. שיתנו מוחית הלולים במעשר ראשון חלף עבודתם, למען תהיה עבודתי נעשית בין כלם. תחת פטרת כל רחם. שהיתה העבודה מטלת עליהם. תורה יז

עתה. תורה טז
(טז) כי נתנים נתנים המה לי. נתונים מעצמם, שנתנו את עצמם לעבודתי, כמו שהעיד באמרו: "מי לה" אלי, ויאספו אליו כל בני לוי" (שמות לב, כז), ונתונים גם בן מתוך בני

(יד) והבדלת את הלולים. תבדיל בחניהם את הלולים אשר הם חיים עדנה. והיו לי הלולים. הם וזרעם יהיו נבונים לעבודתי. תורה טז
(טז) ואחריו בן יבאו הלולים. ההלוי

יִצְחָק דִּילִי כָל בּוֹכְרָא בְּכֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא
וּבְכַעֲרָא בְיוֹמָא דְקַטְלִית כָּל בּוֹכְרָא
בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם אֲקַדְשִׁית יְתְהוֹן קְדָמִי:

(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּכֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה
בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם הַקֹּדֶשֶׁתִי אֲתֵם
לִי:

כ"י - כי לי כל-בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים, ולקחתי אותם לי
עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את-הלויים".

יח וְקִרְבִּית יָת לְזֹאֵי חֶלֶף כָּל בּוֹכְרָא בְּכֵי
יִשְׂרָאֵל:

(יח) וְאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּכֵי יִשְׂרָאֵל:

יט וַיְהִיבֵית יָת לְזֹאֵי מִסִּירִין לְאַהֲרֹן וּלְכֹנָהִי
מִגֹּז בְּכֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יָת פְּלִחֹן בְּכֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא וּלְכַפְרָא עַל בְּכֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּכֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב
בְּכֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא:

(יט) וַאֲתַנְה אֶת־הַלְוִיִּם נְתָנִים לְאַהֲרֹן וּלְכֹנָיו מִתּוֹךְ
בְּכֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת בְּכֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲל
מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּכֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּכֵי יִשְׂרָאֵל
נֶגֶף בְּגִשֶׁת בְּכֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

כ' בְּכַמְדָּבָר רַבָּה. וְלֹא יִהְיֶה בְּכֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף.
שְׁלֹא יִצְטָרְכוּ לְגִשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שְׁאִם יִגְשׂוּ – יִהְיֶה
נֶגֶף.

כ"י - וַאֲתַנְה וגו'. חמש פעמים נאמר "בְּכֵי יִשְׂרָאֵל"
במקרא זה - להודיע חבתו, שנקפלו אצרותיהן
במקרא אחד כמנין חמשה חמשי תורה. וכך ראיתי

כ"ב עַבְד מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנֹשְׁתָא דְּכֵי
יִשְׂרָאֵל לְזֹאֵי כָּל דִּי פְקִיד יְיָ יָת מִשָּׁה
לְזֹאֵי בְּנֵי עֲבָדֵי לְהוֹן בְּכֵי יִשְׂרָאֵל:

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עַדַּת בְּכֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוִיִּם
כָּל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוִיִּם כִּן־עָשׂוּ לָהֶם
בְּכֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ג - וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עַדַּת וגו'. משה העמידן, ואהרן הניפם, וישראל סמכו את ידיהם.

כ"ד וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְפְּסוּ בְּגִדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֱרֹן
אֲתֵם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהֲרֵם:

(כ"ד) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְפְּסוּ בְּגִדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֱרֹן
אֲתֵם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהֲרֵם:

ספורנו

בְּגִשֶׁת בְּכֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ. שְׁבוּה
יִחְטְאוּ הַזֵּרִים הַנִּגְשִׁים, וְהַלְוִיִּם שִׁינִיחוּ
אֶת הַזֵּרִים לְגִשֶׁת, וַיִּתְחַיְבוּ כָּלם, כְּעִנְיָן
אֲמָרוּ: "וְלֹא יָמָתוּ גַם הֵם גַּם אֲתֵם" (לחזק
יח. א. תורה כ)

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עַדַּת בְּכֵי
יִשְׂרָאֵל לְלוִיִּם. עָשׂוּ בְשִׁבִּיל הַלְוִיִּם
וּלְעֹנֻתָם עִנְיָן הַגְּלוּיָם וּכְבוֹס הַבְּגָדִים
וְהַקֶּרֶן.

כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְלוִיִּם.
כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה לְמֹשֶׁה שִׁינִיחוּ לְלוִיִּם
שִׁיעֲשׂוּ.

כִּן עָשׂוּ לָהֶם בְּכֵי יִשְׂרָאֵל. הוֹדְרוּ
יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבִּילָם כְּדִי שִׁיְהִי
רְצוֹן קוֹנֵם נַעֲשֶׂה. תורה כא

(יח) וְאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל
בְּכוֹר. בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר בְּלֶבֶד, כְּמִבְּאֵר
לְמַעַלָּה (ג. מנא). תורה יט
(יט) וַאֲתַנְה אֶת הַלְוִיִּם. וּמֵאַחַר שֶׁהִם
"נְתוּנִים" מַעֲצָמָם לְעֲבוּדָתִי, נְתַתִּים
לְעֲבוּדָתִי לְאַהֲרֹן וּלְכֹנָיו.

לְעֹבֵד אֶת עֲבֹדַת בְּכֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲל
מוֹעֵד. לְעֹבֵד אוֹתָהּ הָעֲבוּדָה שֶׁהִיָּתָה
רְאוּיָה לְכַבֵּרֵיהֶם.

וּלְכַפֵּר עַל בְּכֵי יִשְׂרָאֵל. כְּקִבְלָם אֶת
הַמַּעֲשִׂוֹת מִיִּשְׂרָאֵל כְּדִי שִׁיִּכְלוּ לְעֹבֵד
אֶת הָאֵל וַיִּתְבָּרֵךְ יִכְפְּרוּ עַל יִשְׂרָאֵל
שֶׁגָּרְמוּ כָּלם בַּעֲגָל שְׁאֵמָאס אֶת
בְּכוֹרֵיהֶם.

וְלֹא יִהְיֶה בְּכֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף. בְּלוִיִּם
וּבִשְׂאָר יִשְׂרָאֵל.

(יז) כִּי לִי כָל בְּכוֹר. שֶׁהִיָּתָה מִקְדָּם
הָעֲבוּדָה בְּבִכּוּרֹת, מִפְּנֵי הַיּוֹתֵם
הַנִּכְבָּדִים בְּבֵיתָם וְלָהֶם מִשְׁפָּט
הָעֲבוּדָה.

בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר. הַקֹּדֶשֶׁתִי.
אֲבָל מִה שֶׁהִצְרַכְתִּי אוֹתָם לְפָדְיוֹן הָיָה
הַטַּעַם בְּשִׁבִּיל שֶׁ"בְּיוֹם הַכֹּתִי"
הַקֹּדֶשֶׁתִי לִי, שְׁלֹא יִתְעַסְקוּ בַּעֲבוּדַת
הַדְּיוּט כָּלָל, כְּמוֹ שֶׁאֶסְרִיתִי גִּזְה וְעֲבוּדָה
בְּבִכּוֹר בְּהִמָּה (דברים טו. יט). וְזֶה עֲשִׂיתִי
כְּדִי לְהִצִּילָם מִתּוֹרַת הַקֹּדֶשׁ, שְׁלֹא הָיוּ
רְאוּיִם לְהִצָּל מִמִּנְגְּעֵי מִשְׁלַחַת מִלְּאָכִי
רָעִים, בְּהִיּוֹת הֵם הַנִּכְבָּדִים בְּעַם וְקוֹלֵר
כָּלם תְּלוּי בָהֶם. וְאִמְרִיתִי שִׁיְפָדוּ כְּדִי
שִׁיִּצְאוּ לְחִלּוֹן בֹּהַ, שִׁיְהִיו מְתָרִים
בַּעֲבוּדַת הַדְּיוּט. תורה יח

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אֹהֶל וּלְפָנֵי בְנֵי פֶאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם בֶּן עֶשְׂרֹה לָהֶם: ׀

כ"ב פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' וגו' בֶּן עֶשְׂרֹה לָהֶם. להגיד שבח העושים והנעשה בהם, שאחד מהן לא עבב.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כג ומליל יי עם משה למימר:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעַלָּה יִבֹּא לַצָּבָא וְלַצָּבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

כד דא די ללואי מבר חמש ועשרין שנים ולעלא ייתי לחילא חילא בפלחן משפן זמנא:

כ"ד זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם. שנים פוסלין בהם, ואין המומין פוסלין בהם. מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד'): "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה". הָא בַּיָּד?

(חולין כד) מִבֶּן כ"ה בא ללמד הלכות עבודה ולומד חמש שנים, וכן שלשים עובר. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן נפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה.

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֹבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד:

כה ומבר חמשיין שנים יתוב מחיל פלחנא ולא יפלח עוד:

כ"ה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. עבודת משא בפתח, אבל חזור הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עצלות. וזהו "וְשִׁירָתָם אֶת־אֲחִיו" - "עם אחיהי", כתרנגומו.

(כו) וְשִׁירָתָם אֶת־אֲחִיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֹבֶדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתָם: ׀

כו וישמש עם אחיה במשפן זמנא למשר מטרא ופלחנא לא יפלח כדון תעבד ללואי במשנתהוון:

כ"ו לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת. לחנות סביב לאהל, ולהקים ולהוריד בשעת המסעות.

♦ יום שלישי ט"ו סיון ♦

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לִיצִאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה במדברא דסיני בשתא תנינא למפקהון מארעא דמצרים בנרחא קדמאא למימר:

כ"ז בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר, לַמֹּדֶת (פסחים פ"ק. ספרי) שאין סדר מקדם ומאחר בתורה. וְלָמָּה לֹא פָתַח בַּזֹּ? מפני שהוא

גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא הקריבו אלא פסח זה בלבד.

ספורנו

ישראל, שבהם זכו לכנס לארץ מיד בלתי מלחמה לולא המרגלים, כמו שהעיד משה רבינו באמרו לחובב "נסעים אנחנו אל המקום" (להלן י, כט). ראשונה: ספר חנכת המזבח. שנית: זריזותם בענין חנוך הלויים. שלישית: זריזותם בקרבן הפסח.

אנשי הצבא (פרק א) וסדר הדגלים (פרק ב) ונושאי המשכן (פרק ד) להכניסם לארץ, וטהר מחניהם מן הטמאים (פרק ה) באמרו "והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומן הממורים בענין סוטה, למען תהיה השכינה ביניהם במחנה צבאותם, ספר הכתוב ארבעה מעשים טובים שעשו

(כב) פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַל הַלְוִיִּם. למעלה, שצוה שתהינה משמרותם לעבד ולמשא ולשיר על פי אהרן ובניו. בֶּן עֶשְׂרֹה לָהֶם. אהרן ובניו לסדרם במשמרותם. תורה כג ט (א) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. אחר שפקד

(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:

ב וַיַּעֲבֹדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְת פֶּסַח בְּזִמְנָה:

כ"ט בְּמוֹעֲדוֹ • (ס) אף בְּשַׁבָּת, בְּמוֹעֲדוֹ – אף בְּטַמְאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לק"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקרבנות הפסח במדבר

וַיֵּשׁ לומר בזה באופן חדש. דהנה בפרשה זו מדבר אודות ה"טמאים לנפש אדם", דכשלא יכלו להקריב את קרבן הפסח, תבעו מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'", והסכים להם הקדוש-ברוך-הוא ונתן להם מצות פסח שני.

ואם כן הרי הדברים קל-וחומר, ומה אם מספר מועט מזבחי ישראל, כשבקשו מאת הקדוש-ברוך-הוא להקריב הפסח, נתן להם פסח שני, הרי אם כלל ישראל פלו היו מבקשים מהשם יתברך שרוצים הם להקריב את הפסח גם בשאר השנים ששהו במדבר, כל-שכן וקל-וחומר שהיה מסכים עמם, ונותן להם להקריב את הפסח!

וזוהי "גנותן של ישראל" שלא בקשו להקריב את קרבן הפסח בשאר השנים.

וַיִּדְבֵּר יְהוָה . . . בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית . . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . .

וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר . . . ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד (ט, א.ב. ובפרש"י)

כבר הקשו מפרשים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הרי זה ש"לא הקריבו אלא פסח זה", הוא מפני שבשאר השנים לא נתחייבו כלל להקריב את הפסח במדבר, וכמו שכתב רש"י (בא יב, כה) "תלה הפתוב מצוה זו [קרבן פסח] בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על-פי הדבור", ואם כן מהי גנותן של ישראל בזה שלא הקריבו אז את הפסח? ונדחקו לבאר באופנים שונים.

(ג) בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִיּוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים

תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל־חֻקָּתוֹ וּכְכֹל־מִשְׁפָּטוֹ

תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:

ג בארבעת עשר יומא בנחא הדין בין שמשא תעבדון יתה בזמנה ככל גזרתה וככל דחזי לה תעבדון יתה:

חמץ. (ספרים אחרים: מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. ששל גופו: צלי-אש, ראשו על כרעיו ועל קרבו; שחוצץ לגופו: מצה ובעור חמץ).

כ"ט בְּכֹל־חֻקָּתוֹ • אלו מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. וככל-משפטי • אלו מצות ששל גופו ממקום אחר, כגון שבצת ימים למצה ולבעור

ד ומליל משה עם בני ישראל למעבד פסחא:

(ד) וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח:

אָלָא כְּשִׁשְׁמַע פֶּרֶשֶׁת מוֹעֲדִים מְסִינִי - אָמַר לָהֶם, וְחֹזֵר וְהִזְהִירָם בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה.

כ"ט וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה וְגו' • (ספרי) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (ויקרא כג): 'וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'?

ה וַעֲבֹדוּ יְת פֶּסַח בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרֵי יוֹמָא לִנְחָא בֵּין שְׁמִשָּׂא בְּמִדְבָּרָא דְּסִינִי כְּכֹל דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה בֵּן עֲבָדוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרִי

לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרָבִים בְּמִדְבַּר סִינַי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה

יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת

הַפֶּסַח. מלבד מה שעשו בשמיני למלואים וחנכת הנשיאים יעשו גם כן את הפסח, שלא יפטר ממנו בשביל שמחת המצות שקימו, כמו שקרה בבנין בית ראשון שספרו רבותינו ז"ל שבטל שלמה את יום הכפורים בשמחת חנכת הבית. תורה ג

ולכן ספר בבאן ענין חנכת המזבח והלויים והפסח שהיו בחדש הראשון, והיתה תחלת הספר בחדש השני, והיה ענין חנינתם ונסיעתם על פי ה' מיום צאתם ממצרים. ועל כמו זה אמרו 'אין מקדם ומאחר בתורה', ולזה באשר תכנון תכלית מה - וזלתי הזמן - בסדר המספר. תורה ב

רביעית: לכתם אחרי האל יתברך במדבר (על פי ירמיהו ב, א) אף על פי שהיה העלות הענין בזמנים בלתי נודעים, פעמים ארכים ופעמים קצרים, באופן שהיה ראוי שתקשה עליהם מאד החננה והמוסע. ולהודיע כל אלה, ספר אותם כפי מדרגת היותם לרצון לפניו, לא לפי הזמן שהיו בו.

שיעור יומי ליום שלישי ט"ו סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – ט – פרשת בהעלותך פה

(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד בַּיּוֹם הַהוּא:

וַיְהִי גְבֵרִיא דִּי הוּוּ מְסַאבִּין לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא וְלֹא יָכִילוּ לְמַעַבְד פֶּסַחא בַּיּוֹמָא הַהוּא וַקְרִיבוּ קָדָם מֹשֶׁה וְקָדָם אֹהֶל מוֹעֵד בַּיּוֹמָא הַהוּא:

כ"ט - לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד • (ספרי) כְּשֶׁשְׁגִיחָם יוֹשְׁבֵין בְּבֵית הַמִּדְבָּר, בָּאוּ וּשְׁאַלוּם; וְלֹא יִתְבּוֹן לוֹמַר

זֶה אֲחֵר זֶה, שָׂאֵם מֹשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ, אֹהֶל מוֹעֵד לֹא?

(ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת־קֶרְבְּנוֹ יְהוָה בְּמַעַדּוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיֹּאמְרוּ גְבֵרִיא הָאֲנָוִין לֵה אֲנַחְנָא מְסַאבִּין לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא לָמָּא נִתְמַנַּע בְּדִיל דְלֹא לְקַרְבָּא יְת קֶרְבְּנָא דִּי בְּזִמְנָה בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י - לָמָּה נִגְרַע • (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קְדָשִׁים קְרָבִים בְּטִמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזְרַק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכַהֲנִים טְהוֹרִים, וַיֹּאכַל הַבָּשָׂר לְטִמְאִים • (ס"א: לטהורים. כ"ג דאם). אָמַר לָהֶם: עֲמַדוּ וְאַשְׁמְעוּהָ, כְּתִלְמִיד הַמִּבְטָח לְשִׁמְעַם מִפִּי רַבּוֹ. אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּף מִבְטָח, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהִיָּה רוֹצִיָּה

הִיָּה מְדַבֵּר עִם הַשְׂכִּינָה (סנהדרין פ"ק). וְרֹאוּיָה הִיָּתָה פְּרָשָׁה זֹאת לְהֶאֱמַר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה כְּשֶׁאָר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אֲלֹא שֶׁזָּכְרוּ אֵלּוּ שְׂתֵּאֱמַר עַל־יְדֵיהֶן, שֶׁמִּגְלָגְלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זָכָאִי.

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמַדוּ וְאַשְׁמְעוּהָ מִה־יְצִיָּתָהּ יְהוָה לָכֶם: פ

ח וַיֹּאמֶר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאַשְׁמַע מַה דְּאַתְפַּקֵּד קָדָם יְיָ עַל דִּי לְכוֹן:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

(י) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ בִּיְיָהוּהָ טִמְאָה לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֹׂה פֶסַח לַיהוָה:

י מְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר גְּבֵר גְּבֵר אֲרִי יְהִי מְסַאבִּין לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא אוֹ בְּאַרְחָא רַחֲקָא לְכוֹן אוֹ לְדֶרֶתִיכוֹן וַיַּעֲבֹד פֶּסַחא קָדָם יְיָ:

כ"ט - אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה • נִקְוֶה עָלֵינוּ, לוֹמַר: לֹא שֶׁרַחֲקָה וְדֹאִי, אֲלֹא שֶׁהִיָּה חוּץ לְאַסְקַפַּת הָעֲצִירָה כָּל

זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שְׁנִי – מִצָּה וְחֻמָּץ עִמּוֹ בְּבֵית וְאֵין שָׁם יוֹם־טוֹב, וְאֵין אֲסוּר חֻמָּץ אֲלֹא עִמּוֹ בְּאַכִילָתוֹ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֶּרֶךְ יוֹחַ עֲמוּד 121)

לוֹ פְּזִיקוּתָא. וְלָכֵן פֶּסַח שְׁנִי הוּא יוֹם אֶחָד, כִּי הִתְשׁוּבָה הִיא "בְּשַׁעֲתָא חֲדָא וּבְרִגְעָא חֲדָא", וְכִמְאָמַר "יֵשׁ קוֹנָה עוֹלָמָא בְּשַׁעֲתָא אֶחָת".

מִצָּה וְחֻמָּץ עִמּוֹ בְּבֵית (רש"י ט, י)

פֶּסַח שְׁנִי רוֹמֵז לְעִבּוּדֵת הַתְּשׁוּבָה. לָכֵן חֻמָּץ וּמִצָּה עִמּוֹ בְּבֵית, כִּי הִתְשׁוּבָה הוֹפֵקֶת גַּם אֶת הָרַע לְטוֹב, "זְדוּנוֹת נַעֲשׂוּ

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שִׁיחַת שַׁבַּת פְּרֻשַׁת שְׁלֹחַ, מִבְּרִיכִים הַחוּדוֹשׁ תַּמּוּז ה'תשנ"ו)

וּבִהְקֵדָמָה - שֶׁהַמִּנְחָת חֲנוּךְ עֲצָמוֹ כּוֹתֵב "לֹא רָאִיתִי לְמַפְרָשִׁים שִׁירְגִישׁוּ בְּזֹה", וּמִכֵּינּוּ שָׁכֵן, הָרִי הָאֵל גּוֹפָא שְׁהֶרָא"ם, הַגּוֹר אֲרִיָּה, הַשְּׂפִתִי חֲכָמִים, 'לְבוֹשׁ הָאוֹרָה' וְעוֹד, לֹא הִקְשׁוּ מִנְּאֻלִּיָּה לְרִשִׁי שֶׁאֲסוּר לֶאֱכֹל חֻמָּץ בִּיחַד

בְּנוֹגֵעַ לְפְרוֹשׁ רִשִׁי בְּעֵינֵן פֶּסַח שְׁנִי, "אֵין אֲסוּר חֻמָּץ, אֲלֹא עִמּוֹ בְּאַכִילָתוֹ", שֶׁתִּמְהַר בְּמִנְחַת חֲנוּךְ מִזֵּין מִקּוּרוֹ שֶׁל רִשִׁי - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּקּוּרוֹ שֶׁל רִשִׁי הוּא מִפְּשָׁטוֹת הַסּוּגִיָּא "מַה בֵּין פֶּסַח וְרֹאשׁוֹן לְפֶסַח שְׁנִי כו'".

ומזה מוכח, שמלבד הענינים שמעט הכתוב - שנה פסח שני לפסח ראשון בכל הענינים, ובנידון-דין, בנוגע לאסור אכילת חמץ עם הפסח, "לא תאכל עליו חמץ", שאסור גם בפסח שני.

ונש' להוסיף ולחזק את הראייה, מהא דמיעט הלאו ד"לא תשחט על חמץ דם זבחי", כפי שמפרש רש"י ש"אף-על-גב דכבר מעט ליה מהשבתת שאור ומבל יראה, הנה אמיןא שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה לא, להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט" - הינו, שהמעוט הוא רק בנוגע לשחיטת הפסח, מה שאין-כן בנוגע לאכילת הפסח, אסור לאכול עמו חמץ.

ועל-פי-זה, מה שקטב ה'מנחת חנוך' "והוא אצלי דבר חדש מאוד, ולא ידעתי מהיכן יצא לבינו זה כו" - אינני יודע פיצד לתרץ את דברי ה'מנחת חנוך'.

ובכל אופן, קשיש סתירה ונגוד בין דברי רש"י לדברי ה'מנחת חנוך' - פשוט, שיש לקבל את דברי רש"י, ולחפש באור ותרוץ על דברי ה'מנחת חנוך', שאז הולכים על דרך בטוחה ("אויף א אייזערנעם בריק") - דבר המפרש בפירוש רש"י, ומסכם אצל כל מפרשי רש"י שלא נעמדו על זה (כמו שקטב ה'מנחת חנוך' "לא ראיתי למפרשים שיגישו בזה"), מלבד ה'מנחת חנוך', שאינו ממפרשי רש"י, למרות גדלותו בתורה כו', עד שהאחרונים סומכים על דבריו להלכה.

עם פסח שני (אף שבדרך כלל שקלויטור בבאור דברי רש"י בהתאם לדרך ההלכה), מהנה הוכחה שלדעתם אין קשי כלל בדברי רש"י.

והבאור בזה:

שנינו בגמרא: "תנו רבנן, ככל חקת הפסח יעשו אותו, במצוה **שבגופו** - הכתוב מדבר (לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצות שבגופו, כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי). מצוה **שעל גופו** (כגון מצוה ומרור שהן דברים אחרים ובאין חובה לו) מנין, תלמוד-לומר על מצות ומרורים יאכלוהו. יכול אפילו מצות **שלא על גופו** (כגון השבתת שאור), תלמוד-לומר: ועצם לא ישברו בו, מה שבירית העצם מיוחד מצוה שבגופו, אף כל מצוה שבגופו."

ובהמשך הסוגיא מבאר, שהדמיון דפסח שני לפסח ראשון הוא לא רק במצות-עשה אלא גם במצות לא-תעשה - "מה הפך מפרש מצות-עשה ולא-תעשה גמור", ומבאר בפרטיות, "בכללים דמצות ומרורים, מאי קא מרבי, צלי אש. בפרטים מאי ממעיט ליה, השבתת שאור. בכללים דלא ישאירו ממנו עד בקר, מאי קא מרבה ליה, לא תוציא ממנו. בפרטים מאי קא ממעט ליה, לא יראה ולא ימצא. בכללים דעצם לא ישברו בו, מאי קא מרבה, אל תאכלו ממנו נא. בפרטים מאי קא ממעיט, לא תשחט על חמץ דם זבחי."

(יא) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֻהוּ:

(יב) לֹא־יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעַצֶּם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכֹל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבִדְרוֹ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִּי קִרְבָּן יִהְיֶה לֹא תִקְרִיב בְּמַעֲדוֹ חֲמָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

(יד) וְכִי־יִגֹּר אֹתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלִגֵּר וּלְאִזְרַח הָאָרֶץ: ׀

יא בִּירְחָא תַּנִּינָא בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא בֵּין שְׁמִשָּׁא יַעֲבִידוּן יְתָה עַל פִּטִּיר וּמִקְרִין יִיכַלְגָּה:

יב לֹא יִשְׁאֲרוֹן מִנֵּה עַד צִפְרָא וּגְרָמָא לֹא יִתְבְּרוֹן בֵּה כָּכָל גִּזְרַת פֶּסַחָא יַעֲבִידוּן יְתָה:

יג וְגִבְרָא דְּהוּא דְּכִי וּבִאֲרַח לֹא הָוָה וְיִתְמַנֵּעַ לְמַעַבְדַּ פֶּסַחָא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא הָהִיא מֵעַמָּה אֲרִי קִרְבָּנָא דִּי לֹא קִרִּיב בְּזַמְנָה חוּבָה יִקְבַּל גִּבְרָא הַהוּא:

יד וְכִי־יִגֹּר אֹתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלִגֵּר וּלְאִזְרַח הָאָרֶץ:

אחת וגו', אלא כן משמעו: וכי-יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חבריו, כחקה וכמשפט יעשה.

יז"י" וכי-יגור אתכם גר ועשה פסח • (פסחים צג. ספרי) יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר "חקה

• יום רביעי ט"ז סיון •

טו וביקמא דאתקם ית משכנא חפא ענגא ית משכנא למשכנא דסהדותא וברמשא הנה על משכנא כחזו אשתא עד צפרא :

(טו) וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן בְּפֶה הָעֵנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמֵרָא־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

טז • המִשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדֻת • המִשְׁכָּן הָעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחֹת הָעֵדוּת. יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ "הָהָה" עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לַשּׁוֹן הַפְּרָשָׁה.

טז בן הנה תדירא ענגא חפי לה וחזו אשתא בליליא :

(טז) בֶּן יִהְיֶה תְמוֹד הָעֵנָן וּכְסֹנוֹ וּמֵרָא־אֵשׁ לַיְלָה:

יז ולפום אסתלקות ענגא מעלוי משכנא ובתר בן נטלין בני ישראל ובאתרא דשרי תמן ענגא תמן שרן בני ישראל :

(יז) וּלְפִי הַעֲלֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם הָעֵנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח ועליה, כְּמוֹ (מלכים א יח) : "הִנֵּה־עַב קָטָנָה כְּכַף־אִישׁ עָלָה מֵיָם".

טח • הַעֲלֹת הָעֵנָן • כְּתִרְגוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוּת", וְכֵן "וְנַעֲלָה הָעֵנָן". וְלֹא יִתְכַּן לְכַתֵּב "וּלְפִי עֲלֹת הָעֵנָן" "וְעָלָה הָעֵנָן", שְׂאִין זֶה לַשּׁוֹן סְלוּק אֱלָא צְמוּחַ

יח על מימרא דני נטלין בני ישראל ועל מימרא דני שרן כל יומי די שרי ענגא על משכנא שרן :

(יח) עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

יח • על־פי ה' יִסְעוּ • שְׂנִינֵנו ב"מלאכת המשכן": הָעֵנָן מִתְמַר וְעוֹלָה וְנִמְשָׁף עַל גְּבִי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סִכָּה, וְלֹא הִיא נִפְרָשׁ עַד שְׁמִשָּׁה אָמַר: "שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל", הָיִי אוֹמֵר: "עַל־פִּי ה' וּבְיַד־מֹשֶׁה".

טח • עַל־פִּי ה' יִסְעוּ • שְׂנִינֵנו ב"מלאכת המשכן": כִּינֹן שְׁהִיּוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הִיא עֲמוּד הָעֵנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁף עַל גְּבִי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ, וְלֹא הִיא מִחֲלָף עַד שְׁמִשָּׁה אוֹמֵר: "קוֹמָה ה'" וְנִסַּע דָּגֵל מִחֲנֵה יְהוּדָה. זֶה ב'סִפְרֵי."

יט ובאורכות ענגא על משכנא יומין סגיאין וישרון בני ישראל ית מטרת מימרא דני ולא נטלין :

(יט) וּבַהֲאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסְעוּ:

כ ואית די הנה ענגא יומי דמנן על משכנא על מימרא דני שרן ועל מימרא דני נטלין :

(כ) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ:

כא • וַיֵּשׁ • כְּלוֹמַר: וּפְעָמִים. יָמִים מִסְפָּר • יָמִים מְעֻטִּים.

ספורנו

המקום רע מאד. וְלֹא יִסְעוּ. לְתוֹר לָהֶם מְקוֹם לְחֵנוּתָם טוֹב מְנוּחָה. תוֹרָה כ (כ) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר. סִפְר שְׁלִישִׁית, שְׁלֹפְעִים הִיְתָה חֲנִיתָם בְּמָקוֹם נְאוּת לָהֶם

במקום אשר ישכן שם הענן, אף על פי שהיה מקום "תהו ובלל ושימון" (על פי דברים לב, ט). תורה יח (יט) וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'. סִפְר שְׁנִית, שְׁהִיּוּ מִמְתִּינִים אֶת הַמִּתְנַתּוֹ זְמַן אֲרִי, אִף עַל פִּי שְׁהִיּוּ

(יז) וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ. אַחֲרֵי הַעֲלֹתוֹ הִיּוּ נוֹסְעִים אֶל אוֹתוֹ הַצֵּד שְׁהִיּוּ הָעֵנָן פּוֹנָה. וּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הָעֵנָן שָׁם יַחֲנוּ. סִפְר וְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל לָכֶתֶם אַחֲרָיו בְּמִדְבָּר: רֵאשׁוֹנָה שְׁהִיּוּ חוֹנִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז התשס"ו)

בוקר ונעלה הענן ונסעו, דגם אז היתה ההקמה בתכלית השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה פאשר חנו בקדש ברנע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות במצב של על-פי ה'. ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של קביעות ועמידה במקום אחד, אלא שבזה גופא עלו מחיל אל חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש.

כל הזמן קימו מצות ה', בהנחתם או בנסיעתם. ועוד זאת, כדאיתא בגמרא דכיון כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, קמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה אף שהנהגה בא משיח, שהוא בדוגמת הקמת המשכן שהיתה לפעמים ליום אחד, ובלשון הפתוב ויש אשר יהיה הענן מערב עד

כא ואית די הוה עננא מרמשא עד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או ימם ולילי ומסתלק עננא ונטלין:

(כא) ויש אשר יהיה הענן מערב עד-בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו:

כב או תריין יומין או ירחא או עדן בעדן באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי שרן בני ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה נטלין:

(כב) או-ימים או-חדש או-ימים בהאריך הענן על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו:

כג י- או-ימים • שנה, כמו (ויקרא כה) "ימים תהיה גאלתו".

כג על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נטלין ית משרת מימרא דיי נטלין על מימרא דיי בידא דמשה:

(כג) על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו את-משמרת יהוה שמרו על-פי יהוה ביד-משה: פ

א ומליל יי עם משה למימר:

י (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב עבד לך תרמינן חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהו ויהיו לך לערעא כנשמת ולאשלא ית משריתא:

(ב) עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמפע את-המחנות:

את-המחנות • בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן; נמצאת אתה אומר: על-פי שלשה היו נוסעים: על-פי הקדוש-ברוך-הוא ועל-פי משה ועל-פי חצוצרות. מקשה • מהעשת תעשה בהקשת הקרננס.

כד עשה-לך • (שיהיו תוקעין לפגיד כמלך, ויהיו בישרון מלך"). עשה לך • משלך (עשה לך – אתה עושה ומשתמש בהם, ולא אחר). למקרא העדה • כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך, תקראם על-ידי חצוצרות. ולמפע

ספורנו

תכף והורסים כל הכנתיהם. תורה כג (כג) על פי ה' יחנו. גם בזמן הקצר, בלתי השגת סדור עניניהם.

ועל פי ה' יסעו. בהעלות הענן, גם אחר הזמן הארוך שכבר סדרו שם כל עניניהם. תורה א

י (ב) עשה לך שתי חצוצרות כסף. להיות הכננה עתה לנסע להכניסם לארץ מיד, צוה בחצוצרות

לילה בלבד, שהוא זמן בלתי מוכן ומספיק לצרכי חניה ולצרכי המסע. אמנם עם זה ספר שלא היתה תחלת שום מסע בלילה. תורה כב

(כב) או ימים או חדש או ימים. חמישית ספר, שבקצת אלה הזמנים לא היה להם פנאי לסדר ענינם ועניני מקניהם, ובקצתם כבר הכינו וסדרו, וכמו רגע היו מסתלקין

ולמקניהם, ושם היה שוכן הענן ימים מספר, מכל מקום – על פי ה' יחנו. לא מאהבת אותו המקום.

ועל פי ה' יסעו. אף על פי שהיו נוסעים מאותו המקום הטוב. תורה כא (כא) ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר. ספר רביעית, שהיתה חנית הענן לפעמים זמן בלתי משער, באפו שהיה

שיעור יומי ליום רביעי ט"ז סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת בהעלותך פט

(ג) וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלַי כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"י • וְתִקְעוּ בָהֶן • בְּשִׁתִּיקָן, וְהוּא סִמֵּן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שְׁנָאֹמֶר: "וְנוֹעְדוּ אֵלַי כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

(ד) וְאִם־בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלַי הַנְּשִׂאִים רָאִשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וְאִם־בְּאַחַת יִתְקַעוּ • הוּא סִמֵּן לְמִקְרָא הַנְּשִׂאִים, שְׁנָאֹמֶר: "וְנוֹעְדוּ אֵלַי הַנְּשִׂאִים". וְאִף הֵן יַעֲדִתֶּנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגִּזְרָה שְׁוֵה הוּא בָּא בְּסִפְרֵי.

(ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה:

כ"י • וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה • סִמֵּן מִסַּע הַמַּחֲנֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתִקְיעָה. כֵּךְ הוּא נִדְרָשׁ בְּסִפְרֵי מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתִירִים (ר"ה ד).

(ו) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

(ז) וּבַהֲקָהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעוּ:

כ"י • וּבַהֲקָהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגו' • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנֹת". מֵה מִקְרָא הָעֵדָה תוֹקֵעַ בְּשָׁנִים כְּהֻנִּים וּבְשִׁתִּיקָן, שְׁנָאֹמֶר: "וְתִקְעוּ בָהֶן וְגו'", אִף מִסַּע הַמַּחֲנֹת בְּשִׁתִּיקָם. יְכוּל מֵה מִסַּע הַמַּחֲנֹת תוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אִף מִקְרָא הָעֵדָה תוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וּמַעֲתָה אֵין חִלּוּק בֵּין

(ח) וּבְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י • וּבְנֵי אֶהֱרֹן יִתְקַעוּ • בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסְעוֹת הַלָּלוּ.

ספורנו

לְתַרְוֵעַת מִלֵּךְ בָּם, בְּנוֹסַע הַמִּשְׁכָּן וּבְנוֹסַע הַמִּקְדָּשׁ, וּבִצְאָתָם לְהִלָּחֶם, בְּאֹמְרוֹ "וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֹרְצְכֶם עַל הָצָר הָצָר אֲתָכֶם, וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת" (לֵחֶלן פסוק ט).

וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִקְרָא הָעֵדָה וְהַנְּשִׂאִים "אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (פסוק א) "לִפְנֵי ה'", רָצָה שֶׁתִּהְיֶה קְרִיאָתָהּ בַּחֲצֹצְרוֹת לְכָבוֹד הַמִּלְכִּי. תוֹרָה ג

(ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה. כִּי עֲמָהֶם הָיוּ נוֹסְעִים נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן. תוֹרָה ו

(ו) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית, וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּימָנָה. כִּי עֲמָהֶם הָיוּ נוֹסְעִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ.

תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם. שֵׁשׁ בְּמַסְעֵם תִּקְיעָה וְתְרוּעָה, וְזֶה כִּי הַתְּרוּעָה בְּשִׁבִּיל נְסִיעַת הַמִּקְדָּשׁ, וְהַתְּקִיעָה עִמָּה בְּשִׁבִּיל מַסְעֵיהֶם שִׁיקְבְּצוּ יָחַד, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִקְרָא הָעֵדָה וְהַנְּשִׂאִים בַּתְּקִיעָה בְּלִתִּי תְרוּעָה. תוֹרָה ז

(ט) וְכִי־תֵבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצֹּרֶר אֹתְכֶם וְהִרְעַתְם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְפַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

ט וארי תעלון לאגחא קרבא פארעכונ על מעיקי דמעיקין לכוון ותקבון פחוצרתא ויעול דוקריכוון לטבא קדם יי אלהכון ותתקרון מסנאיכוון:

(י) וּבָיִוִם שִׁמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

י וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשכם ותקעו בחרצות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם:

שופרות, "לזכרון" הרי זכרונות. "אני ה' אלהיכם" – זו מלכות וכו'.

כ"י על עלתיכם • (ספרי. ערכין יא) בקרבן צבור הכתוב מדבר. אני ה' אלהיכם • מפאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות, שנאמר: "ותקעו" – הרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 24)

שהרי תקף נאמר "ובמועדיכם". ומכיון שכל הפרשה מדברת בעניני צבור, מובן שגם "עולותיכם וזבחי שלמיכם" מדבר בקרבן צבור.

בקרבן צבור הכתוב מדבר (רש"י י, י) בפסוק הקודם נאמר "ונושעתם מאיביכם", ובהמשך לזה נאמר "וביום שמחתכם" – היינו יום שמחה שנקבע על נצחון המלחמה (דאין לומר שהפנה ל"מועדים לשמחה",

♦ יום חמישי י"ז סיון ♦

(יא) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִגְעָלָה הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

יא והיה בשנת השנית בחודש השני בעשרים בחודש נגעה הענן מעל משכן עדותא:

כ"י בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי • נִמְצְאָתָא אִתָּהּ אוֹמֵר: שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ חֲסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בַּחוּרֵב, שְׁהָרִי בְּרֵאשִׁי-

חֹדֶשׁ סִיוָן חָנוּ שָׁם וְלֹא נִסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיר לְשָׁנָה הַבָּאָה.

(יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֵנָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן:

יב ונטלו בני ישראל למטלניהון ממדברא דסיני ושרא עננא במדברא דפארן:

כ"י לְמַסְעֵיהֶם • כַּמְשָׁפֹט הַמִּפְרָשׁ לְמַסַּע דְּגָלֵיהֶם, מִי רֵאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן • קְבֻרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסַּע זֶה.

יג ויסעו בראשנה על־פי יהוה ביד־מושה:

(יד) וַיִּסַּע דָּגֵל מַחֲנֵה בְּנֵי־יְהוּדָה בְּרֵאשִׁנָּה לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאֹו נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב:

יד ונטל טקס משרית בני יהודה בקדמיתא לחיליהון ועל חילה נחשון בר עמינדב:

(יא) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ אַחֲרֵי שֶׁעָשׂוּ הַטְּמָאִים פֶּסַח שְׁנִי בִּיד־בַּחֹדֶשׁ נִעָשׂוּ חֲצֹצְרוֹת, וּבָהֶם נִוָּעְדוּ הָעֶדָה וְהַנְּשִׂאִים לְמִשְׁה, וְהוֹדִיעֵנו סֵדֵר מַסָּעַם עַל יְדֵי חֲצֹצְרוֹת, וְסֵדֵר חֲצֹצְרוֹת בְּמִקְדָּשׁ וּבְמִלְחָמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ פּוֹגְעִים בָּאוֹתוֹ (פסוק ט), וּבְכֵן "נִגְעָלָה הָעֵנָן" לְלַכֵּת אֶל קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ, שֶׁהָיָה הָעִיר הָרֵאשׁוֹנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ פּוֹגְעִים בָּאוֹתוֹ

שיעור יומי ליום חמישי י"ז סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת בהעלותך צא

(טו) וְעַל־צִבְאָ מִטָּה בְּנִי יִשְׁשַׁכָּר נִתְנָאֵל בֶּן־צוּעָר: טו וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר נִתְנָאֵל בֶּן צוּעָר:

(טז) וְעַל־צִבְאָ מִטָּה בְּנִי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן־חֶלֶן: טז וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן:

(יז) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי־גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מֶרְרִי נְשָׂאֵי הַמִּשְׁכָּן: יז וּמִתְפָּרֵק מִשְׁכָּנָא וְנִטְלִין בְּנֵי גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מֶרְרִי נְטָלֵי מִשְׁכָּנָא:

כ"י - וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן • כִּיּוֹן שְׁנוּסַע דְּגָל יְהוּדָה, נִכְנָסוּ אֶהָרֹן וּבְנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאָרוֹן, שְׁנָאֲמַר (במדבר ד'): "וּבֹא אֶהָרֹן וּבְנָיו בְּנוֹסַע הַמַּחֲנֶה", וּבְנֵי גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מֶרְרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ

(יח) וְנִסְעַ דְּגָל מַחֲנֶה רְאוּבֵן לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאָו אֱלִיצֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר: יח וְנִטְל טַקִּס מִשְׁרִית רְאוּבֵן לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה אֱלִיצֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר:

(יט) וְעַל־צִבְאָ מִטָּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־צוּרִישְׁדִּי: יט וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִישְׁדִּי:

(כ) וְעַל־צִבְאָ מִטָּה בְּנֵי־גֵד אֱלִיסָפָּה בֶּן־דְּעוּאֵל: כ וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי גֵד אֱלִיסָפָּה בֶּן דְּעוּאֵל:

(כא) וְנִסְעוּ הַקְּהָלִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בָּאָם: כא כּא וְנִטְלִין בְּנֵי קֹהֶת נְטָלֵי מִקְדָּשָׁא וּמְקִימִין קֵת מִשְׁכָּנָא עַד מִיתִיהוֹן:

כ"י - נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ • נוֹשְׂאֵי דְבָרִים הַמִּקְדָּשִׁים. וְהַקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן • בְּנֵי גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מֶרְרִי, שֶׁהָיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מִסַּע שְׁנֵי דְּגָלִים, הָיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הָעֵנָן שׁוֹכֵן, וְסִימָן הַחֲנֻנְיָה נִרְאָה בְּדָגֶל מַחֲנֶה יְהוּדָה. וְהֵם חוֹנִים, וְעֲדִין בְּנֵי קֹהֶת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְּגָלִים הָאַחֲרוֹנִים, הָיוּ בְנֵי גְרָשׁוֹן

(כב) וְנִסְעַ דְּגָל מַחֲנֶה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאָו אֱלִישַׁמֶּע בֶּן־עֲמִיהוֹד: כב וְנִטְל טַקִּס מִשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עֲמִיהוֹד:

(כג) וְעַל־צִבְאָ מִטָּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר: כג וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצֹר:

(כד) וְעַל־צִבְאָ מִטָּה בְּנֵי בְנִימִן אֲבִידֹן בֶּן־גְּדֵעוֹנִי: כד וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי בְנִימִן אֲבִידֹן בֶּן גְּדֵעוֹנִי:

ספורנו

הַדָּרָךְ, שֶׁהָיָה דָּרָךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, כְּאֲמָרוֹ "וְנוֹסַע מִחֶרֶב וְנָלַךְ אֶת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא... וְנָבֹא עַד קֶדֶשׁ בְּרִנְעַ" (דברים א, יט). תורה יב

(כה) וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מֵאֶסְפָּה לְכָל־הַמַּחֲנֵה לְצַבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי:

וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מֵאֶסְפָּה לְכָל־הַמַּחֲנֵה לְצַבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי: לפי
שְׁהִיָּה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן מְרַבָּה בְּאוֹכְלוֹסִין, הִיָּה נֹסֵעַ
בְּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שְׁהִיָּה מֵאֲבָד דָּבָר הִיָּה מַחֲזִירוֹ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

לְאֲבָד אוֹתוֹ. בְּמַחֲנוֹת שֶׁצָּעְדוּ בְּרָאשׁ, קְרוּבִים לְמוֹשֶׁה, עָלוּל
לְהוֹיֹת אֲבוֹד ה"מָה"; אֲךָ בְּמַחֲנֵה דָן, שֶׁצָּעַד בְּסוֹף, בְּחִינַת
רָגַל – ה"מָה" שֶׁלָּם. וְלֹא זֶה בְּלָבָד, אֲלָא שְׁמִיבִים אוֹתוֹ
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (רש"י, כה)

וְכָל מִי שְׁהִיָּה מֵאֲבָד דָּבָר הִיָּה מַחֲזִירוֹ לוֹ (רש"י, כה)
אָמְרוּ רַז"ל "אִיזְהוּ שׁוֹטָה, זֶה הַמֵּאֲבָד כָּל מַה שְׁנוֹתְנִים לוֹ".
כְּלוּמֹר: לְכָל יְהוּדִי נִתֵּן מִלְּמַעְלָה "מָה", בְּטוֹל לְאֻלְקוֹת, אֲךָ
בְּגִלְל הַיָּצֵר הָרַע, ה"מֶלֶךְ זָקֵן וְכֹסִיל" (שׁוֹטָה), עָלוּל הוּא

(כו) וְעַל־צִבְאָא מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן:

(כו) וְעַל־צִבְאָא מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן:

(כה) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצַבְאָתָם וַיִּסְעוּ:

כִּי־יֵי אֵלֶּה מִסְעֵי. זֶה סֵדֶר מִסְעֵיהֶם. וַיִּסְעוּ. בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

(כז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֵם בְּנֵי־רְעוּאֵל הַמְדִּינִי חֲתָן
מֹשֶׁה נֹסְעִים. אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
אֹתוֹ אֵתָּן לָכֶם לָכֶה אֶתְּנוּ וְהַטְּבַנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה
דִּבְר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:

כִּי־יֵי חֹכֵם. (ספרי) הוּא יְתָרוֹ, שְׁנֵאֲמַר (שׁוֹפְטִים ד'): "מִבְּנֵי
חֹכֵם חוֹתֵן מֹשֶׁה". וְמָה תִּלְמוּד לֹאמַר (שׁוֹמֵר ב'): "וַתִּבְאֲנָה
אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מִלְּמַד, שֶׁהַתִּינוּקוֹת קוֹרִין לְאָבִי
אֲבִיהֶן "אָבָא", וְשִׁמּוֹת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יְתֵר – עַל שֵׁם
שִׁיתֵר פְּרִשָּׁה אַחַת בַּתוֹרָה, חֹכֵם – עַל שֶׁחִבֵּב אֶת

הַתּוֹרָה וְכו'. נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם. (ספרי) מִיָּד –
עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנְסִין לָאָרֶץ; שֶׁבְּמִסְעֵי זֶה הָרֵאשׁוֹן
נָסְעוּ עַל־מִנְתָּ לְהַפְגֵּס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלָא שֶׁחֲטָאוּ
בְּמַתְאוּנָנִים. וּמִפְּנֵי מָה שִׁתַּף מֹשֶׁה עֲצָמוֹ עִמָּהֶם?
שֶׁעֲדִין לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה עָלָיו, וְכִסְבוֹר שֶׁהוּא נִכְנָס.

(ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ כִּי אִם־אֶל־אֲרָצִי וְאֶל־
מוֹלְדֵתִי אֵלֶיךָ:

כִּי־יֵי אֶל־אֲרָצִי וְאֶל־מוֹלְדֵתִי. (ספרי) אִם בְּשָׂכִיל נִכְסִי, אִם בְּשָׂכִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(לא) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב אֶתְּנוּ כִּי. עַל־כֵּן יִדְעָתָּ
חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים:

(ל) כִּי אִם אֶל אֲרָצִי וְאֶל מוֹלְדֵתִי (לא) אֵל נָא תַעֲזֹב אֶתְּנוּ. יִלְכוּ בְּנֵיךְ
אֵלֶיךָ. שְׁלֹא תִסְבֵּל וְקִנְיִתִי אֲוִיר אֲרָץ
אַחֲרֵת וּמוֹנוּתִיךָ. תּוֹרָה לֹא
כִּי עַל כֵּן יִדְעָתָּ חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר. וְאִם
יַעֲזוּבוּנוּ גַם בְּנֵיךְ, תִּחַלְלוּ אֶת הַשֵּׁם
בְּעֵינֵי הָאֲמוּת, שִׁיאֲמָרוּ: אֵלֶּיךָ יְתָרוֹ
בָּהֶם עֲנִין אֱלֹהֵי בְּאֻמָּת, לֹא הִיָּה עֲזוּב

כ"י אל-נא תעזב. אין "נא" אלא לשון בקשה, שלא יאמרו: לא נתגיר יתרו מחבה; סבור היה שיש לגרים חלק בארץ, עכשו שראה שאין להם חלק, הניחם והלך לו. כי על-כן ידעת חננו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חננו במדבר, וראית נסים וגבורות שנעשו לנו. כי על-כן ידעת. כמו: על אשר ידעת, כמו (בראשית לח): "כי-

על-כן לא-נתתיה לשלה בני" (שם יח): "כי-על-כן עברתם" (שם יט): "כי על-כן באו" (שם לג): "כי על-כן ראיתי פניך". והיית לנו לעינים. לשון עבר, פתגמומו. דבר אחר, לשון עתיד: כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו, תהיה מאיר עינינו. דבר אחר: שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר (דברים י): "ואהבתם את-הגר".

(לכ) והיה כיתלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב יהוה עמנו והטבנו לך:

לב ויהי ארי תל עמנא ויהי טבא ההוא די יוטיב יי עמנא ונוטיב לך:

ישלנו, ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו, ליונדב בן רכב, שנאמר: "ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים וגו'" (שופטים א).

כ"י והיה הטוב ההוא וגו'. מה טובה היטיבו לו? אמרו: כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דשנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה, והניחווהו מלחלק; אמרו: מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא

(לג) ויסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים וברית-יהוה נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה:

לג ונטלו מטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי מהלך תלתא יומין וארון קימא דיי נטל קדמיהון מהלך תלתא יומין לאתקנאה להון אתר בית מישרי:

שלשת ימים. (ספרי. כ"ב יד) זה הארון היוצא עמם למלחמה ובו שכרי לוחות מנחים, ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתנן להם מקום חניה.

כ"י דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית-ה' נסע לפניהם דרך

(לד) וענן יהוה עליהם יומם בנסעם מן-המחנה: ה' ויענן ה' עליהם יומם. שבועה עננים כתובים במסעיהם: ארבע מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם, מנמיך את הגבה ומגביה את

הנמוך והורג נחשים ועקרבים. מן המחנה. במקום חניתן.

כ"י ויענן ה' עליהם יומם. שבועה עננים כתובים במסעיהם: ארבע מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם, מנמיך את הגבה ומגביה את

ספורנו

באותן ג' מסעות דרך "המדבר הגדול והנורא" (דברים א, יט), היה הארון נסע לפניהם, להבטיח הדרך מן הנחשים והעקרבים ווולתם. אבל בשאר המסעות היה הארון נוסע "בתוך המחנות" (לעיל ב, יז), כשאר משא בני קהת. לתור להם מנוחה. חניה בטוחה ב"מדבר הנורא". תורה לד (לד) וענן ה' עליהם יומם. לא היה הולך לפנייהם כמו בשאר המסעות, כי היה אז הארון מספיק לנחותם הדרך בהיותו נוסע לפנייהם, אבל היה עומד עליהם ביום בעת נסעם. תורה לה

א, כב), והוא מקום חניתם במדבר פארן שהזכיר כאן באמרו "ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן" (להלן יב, טז), ששם באו המרגלים בשובם, באמרו "וישובו. ויבאו. אל מדבר פארן קדשה" (להלן יג, כה-כז), והוא המקום שקראו "רתמה", באמרו "ויסעו מחצרות, ויחנו ברתמה" (להלן לג, יח), ושם הזכיר ג' מסעות ממדבר סיני עד שם, והם: קברות התאנה (פסוק טז), וחצרות (יח) ורתמה (יח). כי ענין תבערה היה בדרך, לא בעת חניתם. וארון ברית ה' נסע לפנייהם דרך שלשת ימים. באותם הג' ימים שהלכו

אותם הוא ובניו. ובזה הסכים משה ויתרו ובניו: כי אמנם יתרו חזר אל ארצו, באמרו "וישלח משה את חותנו, וילך לו אל ארצו" (שמות יח, כז), ובניו הלכו עם ישראל בלי ספק, כמו שהעיד בספר שופטים באמרו "ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה" (שופטים א, טז). תורה לב (לג) דרך שלשת ימים. עד ארץ ישראל. כי אמנם בשלש מסעות באו עד נוכח קדש ברנע במדבר פארן, שמשם שלחו המרגלים, כמו שבאר משה רבינו באמרו "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו, נשלחה אנשים" (דברים

♦ יום שישי י"ח סיון ♦

ז' נ הפוכה (לה) וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה וַיְהִי וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ:

לה וְהָיָה בְּמִשְׁלַל אֲרֻנָּא וַאֲמַר מֹשֶׁה אֲתִגְלִי יְיָ וַיִּתְּבַדְּרוּן סְנָאִיךְ וַיַּעֲרְקוּן בְּעָלִי דְבִבְךָ מִן קִדְמָךְ:

וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי • הַמְכַנְסִין. וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ • אֵלֹו הָרֹדְפִים. מִשְׁנֵאֵיךְ, אֵלֹו שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂכָל הַשׁוֹנְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאֵי אֶת מִי שְׂאֹמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם, שְׂנֵאֹמֵר (תהלים פג): "וַיִּמְשְׁנֵאֵיךְ נִשְׂאוֹ רֹאשׁ", וַיְמִי הֵם? "עַל-עֲמָךְ יַעֲרִימוֹ סוֹד".

ז'י"י וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ • עֲשֵׂה לוֹ סִמְנֵינֹת מִלְּפָנֶיךָ וּמִלְּאַחֲרָיו, לוֹמַר שְׂאִין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתָּב כָּאֵן? כְּדִי לְהַפְסִיק בֵּין פְּרָעָנוֹת לְפְרָעָנוֹת וְכו', כְּדֵאִיתָא ב' כָּל כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ' (שבת קטז). קוֹמָה ה' • לְפִי שְׁהִיָּה מְקַדִּים לְפָנֶיהֶם מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הִיָּה מֹשֶׁה אוֹמֵר: עֲמֹד וְהִמָּתֵן לָנוּ וְאֵל תִּתְרַחַק יוֹתֵר. (תנחומא בייקהל) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

"וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי" – שֵׁם הַנָּזִק; בְּתוֹבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמִטָּה יוֹתֵר, שֵׁם אֱלֹקִים, שְׁהוּא שָׂרֵשׁ וּמְקוֹר הָעוֹלָם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבִתְרוֹתָ שְׂבַעַל פֶּה נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹךְ הָעוֹלָם שְׂבַעַל עֲצוֹמוֹ.

שׁוֹנְאֵי אֶת מִי שְׂאֹמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם (רש"י י, לה) נֹאמֵר בְּתַהֲלִים "קִיּוֹם אֱלֹקִים וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי". הִרִי שְׂבַחֲמֶשׁ נֹאמֵר שֵׁם הַנָּזִק; בְּתוֹבִים נֹאמֵר שֵׁם אֱלֹקִים; וּבְרִש"י – מִי שְׂאֹמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם. וַיֵּשׁ לְבָאֵר: בְּחֶמֶשׁ מֵאִיר הַשָּׂרֵשׁ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל – שׁוֹנְאֵי הַקֶּבֶ"ה

אֵף אִם כֵּן, אֵיךְ יִתְכַּן כָּלֵל מְצִיאוֹת שֶׁל "שׁוֹנְאֵי ה'" חֲסִי וְשִׁלּוּם, הִרִי אִם מֵאֲמִין הוּא בְּקֶבֶ"ה, וּב'מִי שְׂאֹמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם", יוֹדֵעַ מִמִּילָא שְׂכָל חֵייוֹתוֹ וְקִיּוֹמוֹ מְגִיעִים מִהַקֶּבֶ"ה, וְאֵיךְ שִׁיף שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵאָה חֲסִי וְשִׁלּוּם לְהֵשֵׁם יִתְבַּרֵּךְ? וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רִש"י שְׂאֹכֵן לֹא מְדַבֵּר כָּאֵן עַל שׁוֹנְאֵי הַקֶּבֶ"ה בְּעֲצוֹמוֹ, דְּזָהוּ דְּבַר שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת כָּלֵל, כִּי-אִם עַל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָל הַשׁוֹנְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאֵי אֶת מִי שְׂאֹמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם". וְכָל. (ועי' בְּמִקוֹר הַדְּבָרִים ב'לְקוּטֵי שִׁיחוֹת', שְׂבַחֲרֵשׁ מְדוּעַ לֹא פִּירֵשׁ כֵּן רִש"י גַם עַל "וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי" שֶׁלְּפָנֶיךָ זֶה).

וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ: אֵלֹו שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂכָל הַשׁוֹנְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאֵי מִי שְׂאֹמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י) יֵשׁ לְעֵינֵי, מְדוּעַ הוֹצִיא רִש"י אֶת הַכְּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפִירֵשׁ "מִשְׁנֵאֵיךְ" עַל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הִרִי יֵשׁ לוֹמַר בְּפִשְׁטוֹת דְּקֵאִי עַל שׁוֹנְאֵי הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא? וַיֵּשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, דְּהִנֵּה פְּשׁוּט שְׂכָל מְדַבֵּר כָּאֵן עַל מִי שְׂאִינוֹ מֵאֲמִין בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי אִם אִינוֹ מֵאֲמִין כָּלֵל בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁנֵאֵי אוֹתוֹ? וְעַל-כֶּרְחֶךְ דְּמֵאֲמִין הוּא בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: ז' נ הפוכה פ

ז'י"י שׁוֹבָה ה' • מְנַחֵם תִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן מְרֻגָּע, וְכֵן (ישעיה) ז': "בְּשׁוֹבָה וְנַחַת תִּשְׁעוֹן". רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל.

וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ. פֶּן יִבְאוּ יִשְׂרָאֵל לְאַחֲרֵיהֶם. תוֹרָה לוֹ קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אֲבִיבִי. כִּי אִמְנֵם לוֹלָא שְׂלַחוּ מְרַגְלִים הָיוּ נִכְנְסִים בְּזוּלַת מִלְחָמָה, שְׁהָיוּ הָאֲמוֹת בּוֹרְחִים "כְּעֻזְבוֹת הַחֹרֶשׁ וְהָאֲמִיר אֲשֶׁר עֲזָבוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (ישעיהו יז, ט).

ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ ה' צְבָאוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל, כְּאֶמְרָם ו'ל: לֹא נִקְרָא "צְבָאוֹת" אֲלָא עַל שֵׁם צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל. וְאוֹמֵר "רַבְבוֹת אֲלֵפֵי" כְּעֵנֶן "רַבְתִּים אֲלֵפֵי שְׁנָאן" (תהלים סח, יח), כִּי אוֹלֵי הָיוּ יִשְׂרָאֵל אִם מְגִיעִים לְאוֹתוֹ מִנֵּן בֵּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף. תוֹרָה א

ספורנו

א וְהָיָה עָמָא כַּד מִסְתַּקְפִּין בִּישׁ קָדָם יְיָ
וּשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ וְתַקְףָּהּ רַגְזָהּ וּדְלַקְתָּהּ בְּהוֹן
אֲשַׁתָּא מִן קָדָם יְיָ וְשִׁצִּיתָהּ בְּסִיפֵי
מִשְׁרִיתָא:

יא (א) וְהָיָה הָעָם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאַזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע
יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצָה
הַמִּחֲנֶה:

תוֹאנָה שְׁהִיא רַעָה בְּאַזְנֵי ה', שְׁמִתְכֹנִים שְׁתְּבוֹא
בְּאַזְנֵי וִיקְנִיט. אָמְרוּ: "אִזִּי לָנוּ, כְּמָה לִבְטָנוּ בַּדֶּרֶךְ
הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁלֹא נַחֲנוּ מִעֲנוּי הַדֶּרֶךְ". וַיַּחַר
אָפּוֹ. אֲנִי הֵייתִי מִתְכַּנֵּן לְטוֹבְתָכֶם, שְׁתִּכְנְסוּ לְאַרְץ
מִיָּד. בִּקְצָה הַמִּחֲנֶה. בְּמִקְצֵי שְׂבָהּ שְׂבָהּ לְשִׁפְלוֹת, אִלּוּ
עָרַב רַב. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסֵיָא אָמַר: בְּקִצְיָנִים
שְׂבָהּ וּבִגְדוּלִים.

כ"י וְהָיָה הָעָם כְּמִתְאַנְנִים. (ספרי) אֵין "הָעָם" אֵלָא
רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת יז): "מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם
הַזֶּה". וְאוֹמֵר (יִרְמְיָה יג): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וּכְשֶׁהֵם
בְּשָׂרִים, קְרוּאִים: "עַמִּי", שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת ה): "שְׁלַח אֶת
עַמִּי" (מִכָּיָה ו): "עַמִּי מִה־עֲשִׂיתִי לָךְ". כְּמִתְאַנְנִים.
אֵין 'מִתְאַנְנִים' אֵלָא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מִבְּקָשִׁים עֲלִילָה
הַאִיד לְפָרֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן
(שׁוֹפְטִים יד): "כִּי תֵאָנֶה הוּא־מִבְּקָשׁ". רַע בְּאַזְנֵי ה'.

ב וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

כ"י וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה. (ספרי) מָשַׁל לְמִלָּךְ
בְּשָׂר־וָדָם שְׂכָעַס עַל בָּנוּ, וְהִלָּךְ הַבֵּן אֶצֶל אוֹהֲבֵוֹ שֶׁל
אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבְקֵשׁ עָלִי מֵאַבָּא. וַתִּשְׁקַע

הָאֵשׁ. (שם) שְׁקָעָה בְּמִקְוָמָה בְּאַרְץ, שְׁאִלּוּ חֲזָרָה לְאַחַת
הַרוּחֹת – הִיָּתָה מִקְפֹּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הַרוּחַ.

ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה כִּי־בִעָרָה בָּם
אֵשׁ יְהוָה:

ד וְהָאִם־פֶּסֶף אֲשֶׁר בִּקְרָבֹה הִתְאוּ תֹאוֹה וַיֵּשְׁבוּ
וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשָּׂר:

ה וַיִּזְכְּרוּ אֶת־הַדִּינָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנֹם אֶת
הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־
הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִיִּם:

כ"י וְהָאִם־פֶּסֶף. אִלּוּ עָרַב רַב שְׁנֵאֲסָפוּ עֲלֵיהֶם
בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם. וַיֵּשְׁבוּ. (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְבּוּ
עִמָּהֶם. מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשָּׂר. וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בִּשָּׂר?
וְהִלָּא כְּבֹר נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יב): "וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם

וַיֵּצֵאוּ וַיִּבְקְרוּ וַיִּגְוּ". וְאִם תֹּאמַר: אֲכָלוּם, וְהִלָּא בְּכִנְיָסָתָם
לְאַרְץ נֶאֱמַר (בְּמִדְבָּר לב): "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּגְוּ", אֵלָא שְׁמִבְקָשִׁים עֲלִילָה.

ו וַיִּזְכְּרוּ אֶת־הַדִּינָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנֹם אֶת
הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־
הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִיִּם:

ז וַיִּזְכְּרוּ אֶת־הַדִּינָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנֹם אֶת
הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־
הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִיִּם:

כ"י וְהָאִם־פֶּסֶף. אִלּוּ עָרַב רַב שְׁנֵאֲסָפוּ עֲלֵיהֶם
בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם. וַיֵּשְׁבוּ. (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְבּוּ
עִמָּהֶם. מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשָּׂר. וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בִּשָּׂר?
וְהִלָּא כְּבֹר נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יב): "וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם

ספורנו

יא (א) כְּמִתְאַנְנִים. עַל טַרַח הַדֶּרֶךְ, לֹא
מִתְאַנְנִים בְּלָבָם בְּאִמָּת, כִּי לֹא הָיְתָה
אֶצְלָם שׁוּם סִבָּה רְאוּיָה לָזֶה שִׁיתְאוּנָנוּ,
אֲבָל הָיוּ מִתְאוּנְנִים בַּדְּבָרִים
לְנִסּוֹת. תוֹרָה ב
(ב) וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ. נֶגֶד טַבַּע הָאֵשׁ,
לְמַעַן וַיִּפְּרוּ שְׁהִיָּה פְּלֵא בְּלִתִּי טַבַּעִי,
וְלֹא הָיָה אֵשׁ טַבַּעִי שְׁקָרָה אִזּוּ בְּאִיּוֹ
סִבָּה טַבַּעִית. תוֹרָה ג
(ד) וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְבּוּ. חֲזָרוּ לְהִיּוֹת
כְּמִתְאוּנְנִים לְנִסּוֹת, וַיִּכְבּוּ עִתָּהּ עַל
שִׁיָּצָאוּ מִמִּצְרַיִם, כְּמוֹאֲסִים מַעֲלַת
הִיּוֹת הַשְׂכִּינָה בִּינֵיהֶם, כְּאֲשֶׁר הָעִיד
בְּאִמְרוֹ "יַעַן כִּי מֵאִסְתָּם אֶת ה' אֲשֶׁר

בְּקִרְבָּכֶם, וַתִּכְבּוּ לְפָנָיו לְאִמּוֹר, לְמָה זֶה
יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם" (פְּסוּק כ).
מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשָּׂר. לְנִסּוֹת "אִם יָכִין
שְׂאֵר לְעַמּוֹ" (תְּהִלִּים ח, כ), כְּאֲשֶׁר הָעִיד
הַמְּשׁוֹרֵר בְּאִמְרוֹ "וַיִּנְסוּ אֵל בְּלִבָּבָם
לְשֹׁאֵל אֲכָל לִנְפֶשׁ" (שם פְּסוּק יח). תוֹרָה ה

חוץ מאלו? מפני שהם קשים למניקות. אומרים לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך כו' כדאיתא ב'ספרי'. הקשאים הם קוקומברו"ש (גורקען) בלעז. אבטחים • בורק"ש. הקציר • פרישין פוריל"ש (לויך), ותרגומו ית בוצינא וכו'.

כ"י אֶשְׂרֵי־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם • אם תאמר שְׂמִצְרַיִם נֹתָנִים לָהֶם דָּגִים חֲנָם, וְהֵלֵא כָּבֶד נֹאמַר (שמות ה): "וְתָבֵן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אם תָּבֵן לֹא הָיוּ נֹתָנִים לָהֶם חֲנָם, דָּגִים הָיוּ נֹתָנִים לָהֶם חֲנָם? וּמָהוּ אוֹמֵר "חֲנָם"? חֲנָם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי). אֵת הַקְּשָׁאִים אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מִפְּנֵי מָה הָמָן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר,

(י) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אִין כָּל בִּלְתִּי אֶל־הָמָן עֵינֵינוּ: ויכעז נפשנא תאיבא לית כל מדעם אלהן למנא עיננא:

כ"י אֶל־הָמָן עֵינֵינוּ • מן בשחר, מן בערב.

וימנא כבד זרע גדא הוא וחסוה פחזו בדלחא:

(י) וְהָמָן כֹּזֵר־גֹּד הוּא וְעֵינֵי בָּעִין הַבְּדִלָּח:

כלומר: ראו באי עולם על מה מתלוננים בני, והמן כף וכף הוא חשוב. כֹּזֵר־גֹּד • עגל כגדא, זרע קוליינדר"י. בְּדִלָּח • שם אבן טובה קריסטל.

כ"י וְהָמָן כֹּזֵר־גֹּד • מי שאמר זה לא אמר זה, ישראל אומרים: "בִּלְתִּי אֶל־הָמָן עֵינֵינוּ", וְהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא הַכְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהָמָן כֹּזֵר־גֹּד וְגו'".

ח שוטינ עמא ולקטין דצבי טחין בריחא או דצבי דאיד פמדכתא ומבשלין לה בקדרא ועבדין יתה גריצין והנה טעמה כטעם דליש במשחא:

(ח) שְׂטוֹ הָעַם וְלִקְטוֹ וּטְחָנוּ בְּרִיחִים אֹדְכוֹ בְּמִדְכָּה וּבִשְׁלוּ בַּפֶּרֶז וַעֲשׂוּ אֹתוֹ עֹגֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן:

וישמן ישורון, שאם כן היה המ"ם נקוד קמץ קטן (צירה) וטעמו למטה תחת המ"ם. עכשו שהמ"ם נקוד פתח קטן (סגול) והטעם תחת השו"ן, לשון שמן הוא, והשו"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. דבר אחר: "לשד" לשון נוטריקון: ל'יש ש'מן ד'בש – כעסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש. ותרגום של אונקלוס דמתרגם: "דליש במשחא" נוטה לפתורנו של דונש; שהעסה הנלושה בשמן, לחלוחית שמן יש בה.

כ"י שְׂטוֹ • אין "שיט" אלא לשון טיול אישבני"ר, בלא עמל. וּטְחָנוּ בְּרִיחִים וְגו' • לא ירד בריחים ולא בקדרה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבשלין. בַּפֶּרֶז • קדרה. לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן • לחלוחית של שמן, כף פרשו דונש. וְדוּמָה לו: (תהלים לב): "נִהַפֵּף לִשְׁדֵי בְּתַרְבִּי קִיץ", וְהַלְמֵד יסוד – נִהַפֵּף לחלוחית בתרבוני קיץ. ורבותינו פירשוהו (ספרי) לשון שדים, אף אין ענין שדים אצל שמן. ואי אפשר לומר לשד השמן, לשון (דברים לב)

ט וכד נחת טלא על משריתא ליליא נחת מנא עלוהי:

(ט) וּבִרְדַּת הַטַּל עַל־הַמִּחְנֶה לִילָה יֵרֵד הָמָן עֲלוּיו:

י ושמע משה את עמא כבן לזרענתהון גבר בתרע משכנה ויתקף רגזא דדי לחדא ובעיני משה ביש:

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעַם בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לִפְתַּח אָהֳלוֹ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינָיו מִשֶּׁה רָע:

"למשפחתיו" – על עסקי משפחות של עריות הנאסרות להם (ספרי).

כ"י בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ • משפחות משפחות נאספים ובוכים, לפרסם תרעמתן בגלוי. ורבותינו אמרו

יא ואמר משה קדם יי למא אבאשתא לעבדך ולמא לא אשפחית רחמין קדמך לשואה ית מטיל כל עמא הדין עלי:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לְמָה הִרְעֵתָ לְעַבְדְּךָ וּלְמָה לֹא־מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מִשְׁחָה כְּלִהָעַם הַזֶּה עָלַי:

(יב) הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֻתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן אֶת־הַיֵּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו:

כ"י • כִּי־תֹאמַר אֵלַי • שְׂאֵתָה אוֹמֵר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ. וְהִכֵּן אָמַר לוֹ כֵּן? (שמות לב): "לֹךְ נָחָה אֶת־הָעָם", וְאוֹמֵר (שמות ו): "וַיֵּצְאוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

(יג) מֵאִין לִי בָשָׂר לִתֵּת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִכְבְּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנְהַלְנוּ בָשָׂר וְנֹאכְלָה:

(יד) לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי לִשְׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

(טו) וְאִם־כָּכָה אֶת־עֲשֵׂה לִי הֲרֹגִנִי נָא הֲרֹג אִם־מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ

כ"י • וְאִם־כָּכָה אֶת־עֲשֵׂה לִי • תִּשָּׂש כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּנִקְבָּה. כְּשֶׁהֲרָאֵהוּ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַפְּרַעְנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיֵא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לִפְנֵינוּ:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפֶּה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹדְעֵת כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרוֹ וְלִקְחָתָם אִתָּם אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ:

כ"י • אֶסְפֶּה־לִּי • הָרִי תִשׁוּבָה לְתַלְוִינֶךָ שְׂאֵמְרָת: "לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי". וְהַזְקֵנִים הָרֵאשׁוֹנִים הִכֵּן

הַשִּׁלְמָה נִמְנָע מִשְׁלֻמוֹת הַהִנְהָגָה הָרֵאשִׁיָּה מִמֶּךָ וְהַנְהִיגָם "כָּכָה" בְּאִפְסוֹ חֶסֶד, כְּהִנְהִיגָת הַנִּקְבָּה, בְּשִׁבְלִי וְלִכְבוֹדִי, וְלֹא תִשְׁתַּף אַחֲרֵיהֶם עִמִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּם כְּבוֹדִי.

הֲרֹגִנִי נָא הֲרֹג אִם מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ. כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִמְנוֹת אַחֲרֵיהֶם, שֶׁעַל יָדָם תִּהְיֶה הַנְהִיגָת הָעָם שְׁלֵמָה, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ ז"ל עַל שְׁמוּאֵל שְׁמַת קִדְּם יָמִיו כְּדֵי שֶׁתַּעֲמִיד מִלְכוּת בֵּית דָּוִד.

וְאֵל אֲרָאֶה בְּרַעְתִּי. בְּרַעַת חֶסֶד הַהִנְהָגָה הַמְסַבֶּכֶת בְּגִלְלִי, כִּי זֶה יְהוָה קָשָׁה עָלַי מִן הַמְּנוֹת. תורה טו

לָהֶם, אֲכַל אֵלֶּה אֵינָם בּוֹטְחִים בִּי כָּלֵל, וְחוֹשְׁדִּים וּמְנַסִּים לִרְאוֹת מָה אֶעֱשֶׂה בְּעַדָּם. תורה יג

(יג) מֵאִין לִי בָשָׂר. הִנֵּה אֵין סֶפֶק אֲצִלָּם שֶׁאֵין לִי בָשָׂר לִתֵּת לָהֶם. וְאִם כֵּן, כְּשֶׁהֵם בּוֹכִים עָלַי וְאוֹמְרִים "תִּנְהַל לָנוּ בָשָׂר" בְּאֵלּוּ יֵשׁ לֹאֵל יָדִי, וְשֶׁעַל יָדִי בְּכִיזָתָם אֶעֱשֶׂה רְצוֹנָם, אֵין זֶה אֵלֶּה לְנִסּוֹת אִם הַנְהִיגָתִי בְּמוֹעֵדָה, וְכִּי אֲשִׁיג מֵאֲתָךְ בְּעַדָּם. תורה יד

(יד) לֹא אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי. וְצָרִיךְ שֶׁתִּשְׁתַּף עִמִּי אַחֲרֵיהֶם שֶׁיִּבְטַח הָעָם הַזֶּה בָּהֶם. תורה טו

(טו) וְאִם כָּכָה אֶת עֲשֵׂה לִי. וְאִם אֶתָּה

(יא) לִמָּה הֲרַעַתָּ לְעַבְדְּךָ. לְשִׁלְחִי בְּעַל כְּרִחִי לְהוֹצִיא הָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם. וְלִמָּה לֹא מִצָּתִי חַן בְּעֵינֶיךָ. כְּשֶׁאֲמַרְתִּי "שִׁלַּח נָא בְּיַד תִּשְׁלַח" (שמות ד, יג).

לְשׁוֹם אֶת מֹשֶׁה כָּל הָעָם הוּא עָלָי. וְזֶה עֲשִׂיתָ כְּדֵי לְשִׁים אֶת מֹשֶׁה כָּלָם עָלָי, בְּאֵלּוּ לֹא הָיָה לָךְ מִנְהִיג וּזְלָתִי, לְפָחוֹת לְשִׁתְּפוֹ עִמִּי שִׁיְהִיָּה טוֹב לָהֶם. תורה יב

(יב) הָאֲנֹכִי הָרִיתִי. הִנֵּה הָאֵב יוֹכַל לְהַנְהִיג אֶת בְּנָיו אֶף עַל פִּי שֶׁהֵם חִלּוּקֵי הַדַּעוֹת, וְזֶה כִּי כָלָם חוֹשְׁבִים אוֹתוֹ כְּאוֹהֵב שִׁישְׁתַּדֵּל בְּכָל כַּחוֹ לְהַטִּיב

מתו, וראויהם היו מסיני לך, דכתיב (שמות כד): "ויחזו את-האלהים", שנהגו קלות ראש, בנוסף פתו ומדבר בפני המלך. וזהו (שם): "ולאכלו וישתו". ולא רצה הקדוש-ברוך-הוא לתן אבילות במתן-תורה ופרע להם פאן. אשר ידעת פיהם וגו'. אותן שאמה מפיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך, והיו מרחמים עליהם ומכים על ידם, שנאמר (שמות

ה): "ויכו שטרי בני ישראל" – עתה יתמנו בגדלתן, כדרך שנצטערו בצרתן. ולקחת אתם. קחם בדברים: "אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום!". והתנצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדלה וכבוד, ויאמרו: תביבין אלו שנכנסו עם משה לשמע דבור מפי הקדוש-ברוך-הוא

• (ספרי)

יו ואתגלי ואמלל עמך תמן וארבי מן ריחא דעלך ואשוי עליהון ויסוברון עמך במטול עמא ולא תסוכר את בלחודך:

(י) וירדת ודברתי עמך שם ואצלתי מן-הרות אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא-תשא אתה לבדך:

מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום. ונשאו אתך. התנה עמכם על-מנת שיקבלו עליהם טרח בני, שהם טרחנים וסרבנים. ולא-תשא אתה לבדך. (ספרי) הרי תשובה למה שאמרתי: "לא-אוכל אנכי לבדי".

כ"י וירדתי. זו אחת מעשר ירידות התובות בתורה. ודברתי עמך. ולא עמכם. ואצלתי. כתרומתו "וארבי", כמו (שמות כד): "ואל-אצילי בני ישראל". ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה? לנר שמנח על גבי מנורה והכל

יח וילעמא תימר אזדמנו למחר ותיכלון בסרא ארי בכיתון קדם יי למימר מן יכלנא בסרא ארי טב לנא במצרים ויתן יי לבון בסרא ותיכלון:

(יח) ואלהעם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר פי בכיתם באוני יהוה לאמר מי יאכלנו בשר פייטוב לנו במצרים ונתן יהוה לכם בשר ואכלתם:

כ"י התקדשו. הזמינו עצמכם לפרענות, וכן הוא אומר (ירמיה יב): "והקדשם ליום הרעה".

יט לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא יומין ולא עשרא יומין ולא עשרין יומין:

(יט) לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום:

כ עד ירח יומין עד די תקוצון בה ויהי לבון למקלא חלף דקצתון ית מימרא דיי דשכנתה שרית ביניכון ובכיתון קדמוהי למימר למא דנן נפקנא ממצרים:

(כ) עד יחדש ימים עד אשר-יצא מאפכם והיה לכם לזרא יען פרי-מאסתם את-יהוה אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים:

אכלתם ממנו יותר מדאי, עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף. והיה לכם לזרא. (ספרי) שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם. ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש מקום שקורין לחרב "זרא". את-ה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכנתי ביניכם, לא גבה לבבכם לפנס לכל הדברים הללו.

כ"י עד חדש ימים. זו בפשרים, שמתמצין על מטותיהן ואחר-כך נשמתן יוצאה. וברשעים הוא אומר: "הבשר עודנו בין שניהם" – כף היא שנויה ב'ספרי', אבל ב'מכילתא' שנויה חלופ: הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום, והפשרים "הבשר עודנו בין שניהם". עד אשר-יצא מאפכם. כתרומתו: "די תקוצון ביה". יהא דומה לכם כאלו

ספורנו

למה זה יצאנו ממצרים. שהיו לנו שם מיני מאכל רבים, לא מן בלבד. תורה כא

(כ) והיה לכם לזרא. שתאכלו ממנו עד שיוליד בכם מותר מחליא, כמו שהעיד באמרו "ובחורי ישראל הכריע" (תהלים עח, לא).

(יז) ונשאו אתך. אחר שיהיו מחזקים גם הם לנביאים ויבטחו העם בהנהגתך, בראותם הזקנים עמך ומספיקים במעשיך. תורה יח

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בִקְרָבוֹ וְאַתָּה אֹמְרָת בְּשֵׁר אֶתָּן לָהֶם וְאֹכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

כס"י שש-מאות אלף רגלי • לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים. ורבי משה הדרשן פירש: שלא בכך אלא אותן שיצאו ממצרים.

(כב) הִצֵּאֲנוּ וּבִקְרָא יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ

כס"י הִצֵּאֲנוּ וּבִקְרָא יִשְׁחַט • (ספרי) זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש, ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר: "שש-מאות אלף רגלי... ואתה אומרת: בשר אתן להם ואכלו חודש ימים הוצאנו ובקר וגו'" – הכל כמשמעו: מי יספיק להם? כענין שנאמר (ויקרא כח): "ומצא כדי גאלתו". ואיזו קשה: זו, או (במדבר כ): "שמעו-נא המרים?" אלא לפי שלא אמר ברבים, חסד לו הפתוב ולא נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חסד לו הפתוב. רבי שמעון אומר: חסד ושלום, לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כף! מי שפתוב בו

(שם יב): "בכל-ביתי נאמן הוא", יאמר: אין המקום מספיק לנו? אלא כף אומר: "שש-מאות אלף רגלי וגו', ואתה אומרת בשר אתן" לחודש ימים, ואחר-כך תהרג אמה גדולה כזו! "הוצאנו ובקר יסחט להם" כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקתן עד עולם? וכי שבתך הוא זה? אומרים לו לחמור: "טל כור שעורים ונחתך ראשך?" השיבו הקדוש-ברוך-הוא: "ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי. הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאבדו הם ומאה פיוצא בהם, ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפלו שעה אחת".!

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה תִקְצַר עֵתָה תִרְאֶה הִיקָרְךָ דְּבָרִי אִם־לֹא:

כס"י עתה תראה היקרך דברי • רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: אי אפשר לעמד על הטפל, מאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לדון אחריו; אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה, יאמרו: דקה בקשנו. ואם אתה נותן להם דקה, יאמרו: גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים וחגבים בקשנו! אמר לו: אם-כן יאמרו שקצרה ידי. אמר לפניו: הריני הולך ומפוסן. אמר לו: "עתה

תראה היקרך דברי אם-לא:

תראה היקרך דברי" – שלא ישמעו לך. הלא משה לפוסן (זה קאי גם לרש"י לעיל). אמר להם: הנה ה' תקצר? (תהלים עח) "הן הפה-צור ויזובו מים וגו' הגם-להם יוכל-תת". אמרו: פשרה היא זו, אין בו כח למלאות שאלתנו. ונהו שנאמר: "ויצא משה וידבר אל-העם", כיון שלא שמעו לו: ויאסף שבועים איש וגו'.

ספורנו

(כא) שש מאות אלף רגלי. ויצטרף רב בשר להשביעם. ואתה אומרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים. ואם כן יהיה הבשר שתתן להם רב מאד, באמרו "וימטר עליהם כעפר שאר, וכחול ימים עוף כנף" (תהלים עח, כז), מכל מקום. תורה כב (כב) הוצאנו ובקר ישחט להם ומצא להם. איך יספיק זה להסיר תלונותם, מאחר שאינם שואלים בשר אלא כדי לנסות, באמרו "וינסו אל בלבבם" (תהלים עח, יח). הלא אין ספק שבמו שנסו בזה ינסו במאכלים וזולת זה לאין תכלית. ואתה לא תסיר את בחירתם, באמרו וז"ל: הכל בידי שמים, חוץ מיצאת שמים (ברכות לג, ב). תורה כג (כג) הנה ה' תקצר. מלמציא דרך שימאסו כל מאכל תאודה, באמרו "עד אשר יצא מאפכם" (פסוק כ).

עתה תראה היקרך דברי. תראה שיקרה זה שיאכלו מן הבשר בהמשכם אחר התענוג, עד שיצא מאפם וימאסו בו, מבלי שאסיר בהירתם כלל. כי אמנם יוכלו לשוב בתשובה מאהבה ומיראה אם ירצו, באמרו "ידעתי כי כל תוכל, ולא יבצר ממך מזמנך" (איוב מב, ב). תורה כד

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֹּאמְרוּ שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל:

כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמא דיי וקנש שבועין גברא מסבי עמא ואקם יתהון סחור סחור למשכנא:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה בַּעֲנַן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שְׁבָעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא יָסֹפּוּ:

כה ואתגלי יי בענא ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבועין גברא סביא ויהה כד שרת עליהון ורוחא דנבואה ומתנבאין ולא פסקין:

כז"י • וְלֹא יָסֹפּוּ • לֹא נִתְּנָבְאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כִּךְ מִפְּרֵשׁ ב'ספרי'. וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: "וְלֹא פָסְקִין", שְׁלֹא פָסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם.

(כו) וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בַּפִּתִּיּוֹת וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶלָה וַיִּתְּנָבְאוּ בַּמַּחֲנֶה:

כו ואשאר שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בפיתיות למשכנא ואתנבאו במשריתא:

מה עשה? נטל שבעים ושנים פתקין וכתב על שבעים "זקן", ועל שנים חלק. וברר מכל שבט ושבט ששה, והיו שבעים ושנים. אמר להם: טלו פתקיכם מתוך קלפי. מי שעלה בידו "זקן" נחקדש, ומי שעלה בידו חלק, אמר לו: המקום לא חפץ בך.

כז"י • וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים • (ספרי) מאותן שנבחרו. אמרו: אין אנו כדאין לגדלה זו. והמה בפיתיים. במבררים שבהם לסנהדרין. ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל-ידי גורל; לפי שהחשבון עולה ל"ב שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט, חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה. אמר משה: אין שבט שומע לי לפחות משבט זקן אחר.

כז"י • וַיִּרְץ הַנָּעַר וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְּנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

(כו) וַיִּרְץ הַנָּעַר וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְּנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

כז"י • וַיִּרְץ הַנָּעַר • יש אומרים: גרשום בן משה היה.

כח ואתב יהושע בר נון משמשנה דמשה מעולמותא ואמר רבוי משה אסרנן:

(כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כֹּלָאם:

לפי שהיו מתנבאים: משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ.

כז"י • כֹּלָאם • (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור, והם כלים מאליהם. דבר אחר: תגם אל בית הכלא,

כט ואמר ליה משה הקנאתי את מקני לי רעינא פון ויהון כל עמא דיי נביאן ארי יתן יי ית רוחא דנבואתה עליהון:

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמִּקְנָא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

על הדבר, או לנקם או לעזר אנפרמנט בלעז, אוהז בעבי המשא.

כז"י • הַמִּקְנָא אֶתָּה לִי • הקנאתי אתה מקנא? • לי • כמו "בשבילי". כל לשון "קנאה" – אדם הנותן לב

• שבת קודש י"ט סיון •

(ל) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה • מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אֶל־
הַמַּחֲנֶה • נִכְנסוּ אִישׁ לְאַהֲלוֹ. וַיֹּאסֶף • לְשׁוֹן כְּנִיסָה
אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ".
לוא • וְרוּחַ נֹסַע • מֵאֵת יְהוָה וַיָּגֹזוּ שְׁלֹיִם מִן־הַיָּם
וַיִּטֵּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כִּדְרֹךְ יוֹם כֹּה וּכְדְרֹךְ יוֹם כֹּה
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֻמָּתִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

כ"י • וַיָּגֹזוּ • וַיִּפְרִית, וְכֵן (תהילים ז): "כִּי גִז חֵישׁ". וְכֵן
(נחום א): "נִגְזְרוּ וְעָבְרוּ". וַיִּטֵּשׁ • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א
ז): "וַהֲנִיחַ נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט):
וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל
יוֹם הַמָּחָרֶת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוֹ
הַמִּמָּעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׂמֹחַ
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כ"י • וַיָּגֹזוּ • וַיִּפְרִית, וְכֵן (תהילים ז): "כִּי גִז חֵישׁ". וְכֵן
(נחום א): "נִגְזְרוּ וְעָבְרוּ". וַיִּטֵּשׁ • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א
ז): "וַהֲנִיחַ נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט):
וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל
יוֹם הַמָּחָרֶת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוֹ
הַמִּמָּעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׂמֹחַ
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כ"י • וַיָּגֹזוּ • וַיִּפְרִית, וְכֵן (תהילים ז): "כִּי גִז חֵישׁ". וְכֵן
(נחום א): "נִגְזְרוּ וְעָבְרוּ". וַיִּטֵּשׁ • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א
ז): "וַהֲנִיחַ נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט):
וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל
יוֹם הַמָּחָרֶת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוֹ
הַמִּמָּעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׂמֹחַ
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כ"י • וַיָּגֹזוּ • וַיִּפְרִית, וְכֵן (תהילים ז): "כִּי גִז חֵישׁ". וְכֵן
(נחום א): "נִגְזְרוּ וְעָבְרוּ". וַיִּטֵּשׁ • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א
ז): "וַהֲנִיחַ נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט):
וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל
יוֹם הַמָּחָרֶת וַיֹּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשְּׁלֹוֹ
הַמִּמָּעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׂמֹחַ
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

(לג) הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִכְרֹת וְאָף יְהוָה
חָרָה בָּעָם וַיִּדַּךְ יְהוָה בָּעָם מִכָּה רַבָּה מְאֹד:

כ"י • טָרֵם יִכְרֹת • פְּתִיגוֹמוֹ: "עַד לֹא פִסַּק". דְּבַר אַחֵר: אֵינוֹ מִסְפִּיק לְפִסְקוֹ בְּשִׁנּוּי, עַד שְׁנִשְׁמָתוֹ יוֹצֵאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאוּה
כִּי־שֵׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאוּיִם:

(לה) מִקְבֵּרוֹת הַתְּאוּה נִסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיְהִיו
בְּחֲצֵרוֹת: פ

לוא • מִן הַיָּם • מִיָּם סוּף שֶׁהָיָה דְרוֹמִי
לָהֶם, וְזֶה כִּי עָבְרוּ הַשְּׁלֹוִים אֶת הַיָּם
מִקְצוֹת הַדְּרוֹם. תוֹרָה לֵב
לוא • הַמִּמָּעִיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים • כִּי
כָל־הֵם הָיוּ תְּאֵבִים לֹא־כָל מִקֵּם הַרְבֵּה
מְאֹד. תוֹרָה לֵב
לוא • הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם • שְׁלֹוֹ
הַגִּיעַ עֲדֵין לְגִבּוֹל שִׁימְאָסוֹ בּוֹ.
טָרֵם יִכְרֹת • שְׁלֹוֹ הַגִּיעַ עֲדֵין וְזֶה חֲדָשׁ
יָמִים שֶׁהִגְבִּיל לוֹ.
וַיִּדַּךְ ה' בָּעָם • בְּמִתְאוּיִם מִקֵּם שֶׁשְׁאֵלוֹ
הַבָּשָׂר לְנִשְׁתוֹת, וְלָקוּ בְּנִסְיוֹנָם. כִּי לֹא
אָמַר "וְאָכְלוּ חֲדָשׁ יָמִים" (פסוק כא) אֶלָּא
עַל הַבּוֹכִים בְּלִתֵּי מִתְאוּיִם, שֶׁאָמְרוּ
"לָמָּה זֶה יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם" (פסוק כ) וְהֵם
כָּבוֹ בְּחִלְיָהֶם, בְּאָמְרוֹ "וְהָיָה לָכֶם
לְזִכָּר" (שם). תוֹרָה לֵב
לוא • וַיְהִיו בְּחֲצֵרוֹת • שְׁדוֹ שֵׁם אִינוֹה
אָמַר "וְאָכְלוּ חֲדָשׁ יָמִים" (פסוק כא) אֶלָּא
עַל הַבּוֹכִים בְּלִתֵּי מִתְאוּיִם, שֶׁאָמְרוּ
"לָמָּה זֶה יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם" (פסוק כ) וְהֵם
כָּבוֹ בְּחִלְיָהֶם, בְּאָמְרוֹ "וְהָיָה לָכֶם
לְזִכָּר" (שם). תוֹרָה לֵב
לוא • וַיְהִיו בְּחֲצֵרוֹת • שְׁדוֹ שֵׁם אִינוֹה

יב (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחֵה עַל־אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח פִּי־אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח:
 א ומלללל מרים ואהרן במשח על עסק
 אתמא שפרתא די נסיב ארי אתמא שפרתא
 דנסיב רחיק:

ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתפונה לגנותו, כך נענשה, קל-וחמר למספר בגנותו של חברו. האשה הכשית. (ס) מגיד, שהכל מודים בפיניה, כשם שהכל מודים בשחרותו של פושי. כשית. בגימטריא: יפת מראה. על-אדות האשה. על אודות גרושיה. פי-אשה כשית לקח. מה תלמוד לומר? אלא יש לה אשה נאה בפיניה ואינה נאה במעשיה, במעשיה ולא בפיניה, אבל זאת נאה בכל. האשה הכשית. על שם נזיה נקראת "כושית", כאדם הקורא את בנו נאה: "כושי", כרי שלא תשלט בו עין רעה. פי-אשה כשית לקח. ועתה גרשה.

כ"י וַתְּדַבֵּר. (ספרי) אין "דבור" בכל מקום אלא לשון קשה. וכן הוא אומר (בראשית מב): "דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות". ואין "אמירה" בכל מקום אלא לשון תחנונים. וכן הוא אומר (בראשית יט): "וילאמר אל-נא אחי תרעו", (במדבר יב): "וילאמר שמעו-נא דברי". כל "נא" לשון בקשה. וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן. (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה. ומניין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה: "אלהך ומידך מתנבאים במחנה", כיון ששמעה צפורה, אמרה: "אוי לגשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן בדרך שפרש בעלי ממני!". ומשם

(ב) וַיֹּאמְרוּ הָרֶק אֶדְ-בְּמִשְׁחֵה דְּבַר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:
 ב ואמרו הלהיך בם במשח מליל יי הלא
 אף עמנא מליל ושמיע קדם יי:

כ"י וַיֹּאמְרוּ אף. עמו לבדו דבר ה'. הלא גם-בנו דבר. ולא פירשנו מדרך ארץ.

(ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה: ׀
 ג וגברא משה ענותן לחדא מכל אנשא די
 על אפי ארעא:

כ"י עניו. שפל וסבלן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ג עמ' 38-30 - מתוך 'לקראת שבת')

מעלת הענוה דמשה רבנו

שפל מעלותיו נתנו לו מלמעלה, וחשב שאם הכחות האלו היו אצל יהודי אחר, היה גם כן במעלה ומדרגה זו, ויכול להיות שהיה מגלה את הכחות 'יותר, ומפני זה היה עניו בפני כל אחד ואחד. אף עדין צריך באור: הניחא לגבי כחות הנפש, אף לגבי מעלתו העקרית של משה לגבי כל האדם אשר על פני האדמה שהיא הנבואה ש"לא קם נביא עוד בישראל כמשה", לא שיה' לומר שאדם אחר היה מגלה כחות אלו יותר מבמשה, כי נבואה לא שיקת לעבודת האדם, אלא

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: (במדבר יב, ג)

ולכאורה אינו מובן כלל: הרי משה הוא שקבל תורה מסיני והקדוש-ברוך-הוא למדו תורה ארבעים יום ונתנה לו התורה במתנה, ולפני זה הוציא את בני ישראל ממצרים, ובכל עת שרצה דבר עם השכינה, ועוד מעלות רבות, ואיך שיהיה עניו מכל האדם? ומבאר בזה דעם היות שמשה הפיר במעלתו וידע שהוא גבוה במעלה מכל אדם, מכל-מקום היה עניו, מפני שידע

ספורנו

שזכה עם כל המון ישראל במתן תורה.

וישמע ה'. כאמרם ז"ל: שאני צורבא דרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה (ברכות יט, א). תורה ג

האל יתברך אותם לצאת מאחליהם אל אהל מועד. תורה א

יב (ב) הרק אף במשה דבר ה'. האמנם משה לבדו זכה לזה שיהיה דבר ה' מיוחד אליו לבדו, מלבד מה

זמן, כמו 'ויהיו שם.. כעשר שנים' (רח א, ביד), 'ויהיו שם כאשר צונו ה' (וברים י, ה). אמר, כי באותו הזמן שהתעקבו שם קרה שדברה מרים במשה (פרק יב), ובהיות אז אהל מועד מוקם, הזמין

שיעור יומי לשבת קודש י"ט סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בהעלותך קג

לא שיף לומר שזוהי ענוה על פי חשבון (חס ושלום), אלא היא ענוה עצמית, וענוה זו היתה למשה רבנו, דנוסף על זה שהיה לו את מעלת הענוה על פי חשבון, היה לו אף את מעלת הענוה בעצם, דגם כאשר מצד השכל אין נתינת מקום כלל לענוה – וכמו בענין הנבואה שבו – מכל-מקום היה בטל לגבי כל אדם, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

היא מעלה ומדרגה נגלית הנתנת מלמעלה, ומפני מה היה משה עניו מאד (שפירושו הכנעה) לגבי כל האדם? ויש לומר שיש ב' סוגי ענוה, יש ענוה על פי חשבון וטעם ודעת (וכמו שנתבאר לעיל במשה) ויש ענוה עצמית שלמעלה מחשבונות שכליים, על-דרך מה שנאמר על הקדוש-ברוך-הוא "במקום גדלתו של הקדוש-ברוך-הוא שם אתה מוצא ענותנותו" – והרי על הקדוש-ברוך-הוא

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פֶּתָאם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלֹשְׁתֶּכֶם אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשֶׁתָם:

תדיר ואין עת קבועה לדבור. צאו שלשתכם מגיד, ששלשתן נקראו בדבור אחד, מה שאי-אפשר לפה לומר ולאין לשמע.

כ"י פתאום • נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים: מים, מים, להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכניה

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח אֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

החצר לקראת הדבור. ויצאו שניהם • ומפני מה משכן והפרידן ממשה? לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו. וכן מצוינו בנח: שלא בפניו, נאמר (בראשית ו): "איש צדיק תמים". ובפניו, נאמר (שם): "כי אתה ראיתי צדיק לפני". דבר אחר: שלא ישמע בגזיפתו של אהרן.

כ"י ב' עמוד ענן • (שם) יצא יחיד, שלא כמדת בשר-ודם: מלך בשר-ודם כשיצא למלחמה, יוצא באוכלוסין. וכשיצא לשלום יוצא במעטים. ומדת הקדוש-ברוך-הוא יוצא למלחמה יחיד, שנאמר (שמות טו): "ה' איש מלחמה". ויוצא לשלום באוכלוסין, שנאמר (תהילים סח): "רכב אלהים רבתים אלפי שנאן". ויקרא אהרן ומרים • שהיו נמשכין ויוצאין מן

(ו) וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנָא דְּבָרֵי אִם־יְהִיֶּה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹו אֲתוּדַע בְּחֹלֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ:

במראה אליו אתודע • שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון.

כ"י ש' שמעו-נא דברי • אין "נא" אלא לשון בקשה. אם-יהיה נביאכם • אם יהיו לכם נביאים. ה'

(ז) לֹא־כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

כאשר חשב הוא באמרו "אולי יקרה ה' לקראתי" (להלן כב, ג). כי זה אמנם לא עלה לידו, אבל נאמר בו "ויקר אלהים אל בלעם" (שם ד). תורה ז

במראה, לשון נקבה, ולא בהקיצ, כמו שהיה הענין בישעיהו באמרו "ואראה את ה' ישב על כסא רם ונשא" (ישעיהו ג, א). וכן במיכיו "ראיתי את ה' ישב על כסאו" (מלכים א כב, יט). וכל זה במראה הנבואה בלי ספק, לא בהקיצ. וגם בלעם, אף על פי שהיה הדבור אליו בהקיצ, לא היה לו בשם המיוחד,

(ד) צאו שלשתכם. רצה שידע משה טוב האל יתברך הפקפיד על כבודו. תורה ה

(ו) אם יהיה נביאכם. אם היה משה נביא באותה המדרגה שחשבתם באמכם "הלא גם בנו דבר ה'" (פסוק ב). ה' במראה אליו אתודע. לא הייתי נודע לו ונגלה עליו בזה השם אלא

(ח) פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֵּר־בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת וּתְמִנָּה
יְהוָה יִבִּיט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְּמִשָּׁה:

(יחזקאל ח): "חוד חדה וגו'". יכול מראה שכינה? תלמוד לומר (שמות לג): "לא תוכל לראת את-פני". ותמננת ה' יביט. זה מראה אחריים, כענין שנאמר (שם) "וראית את-אחרי". בעבדי במשה. אינו אומר "בעבדי משה", אלא "בעבדי במשה". בעבדי, אף-על-פי שאינו משה. במשה, אפלו אינו עבדי, כדאי היתם לירא מפניו, וכל-שכן שהוא עבדי, ועבד מלך - מלך, היה לכם לומר: אין המלך אוהבו חנם (ספרי. תנחומא). ואם תאמרו: איני מכיר במעשיו - זו קשה מן הראשונה.

כ"י. פה אל-פה. (ספרי) אמרתי לו (הכרח לפרש כך, דאלו בפשוטו ש"פה אל פה" הזכר לשבת, אם כן היה אז "פה אל-פה" ממש בפשוטו. וזה אי אפשר, דהא כתיב בסוף נשא: "מדבר אליו", וענין שם ברש"י, אלא "פה אל-פה" פרושו: אמרתי לו לפרש כו'. ו"פה אל-פה" לאו דוקא אלא רצה לומר בהדיא, ודוק) לפרש מן האשה. והיכן אמרתי לו? בסיני (דברים ה): "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמד עמדי". ומראה ולא בחידת. ו"מראה" זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחדות, כענין שנאמר ליחזקאל

ט ויתקיר גגא דני בהון ואסתלק:

(ט) ויחר-אף יהוה בם וילך:

כ"י. ויחר-אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם, גזר עליהם נדוי, קל-וחמור לבשר-ודם, שלא יכעס על חברו עד שיודיענו סרחונו.

יוענא אסתלק מעלי משכנא והא מרים חורא פתלגא ואתפני אהרן לות מרים והא סגירת:

(י) והענין סר מעל האהל והנה מרים מצרעת בשלג
ויפן אהרן אל-מרים והנה מצרעת:

כ"י. והענין סר. ואחר-כך: והנה מרים מצרעת בשלג. משל למלך שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך, שרחמי עלי.

יא ואמר אהרן למשה בבני רבוני לא כען תשוי עלנא חובא דאטפשאנא ודי סרחנא:

(יא) ויאמר אהרן אל-משה בי אדני אל-נא תשת
עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו:

כ"י. נואלנו. כתרגומו, לשון אריל.

ספורנו

מלדבר באיש כזה. ואם אולי חשבתם שאיני מכיר במעשיו, ושאתם מכירים בו יותר ממני, שחשבתני שהוא ראוי לכך, ואינו כן, הנכם יותר חושבים אל ה' תועה, כאמרו: ז"ל: זו קשה מן הראשונה (ספרי). תורה ט
(ט) ויחר אף ה' בם. שלא נכנעו תכף כמו שעשה דוד באמרו אל נתן "חטאתי" (שמואל ב יב, יג), "וילך". תורה י
(י) והענין סר. במרחיק המצרעת כדי שישלחוה אל מחוץ למחנה לבישה. תורה יא

שראה ואחר כך באר אותו. ותמננת ה' יביט. וכל זה הוא משיג עם ההגלות אליו בשם המיחד, לא כבלעם שעם זה שלא השיג אלא דרך משל היתה השגתו בשם "אלהים" בלבד, לא בשם המיחד. ומדוע לא יראתם. לא ימלט שאין זה כי אם רע לב. שאם חשבתם שאני מכיר במעשיו, אם כן חשבתם עלי תועה שאני חפץ ברשעים, הפך מה שהיה לכם לחשב, שלא הייתי מוכה אותו לזאת המעלה אלא מפני שהוא ראוי לכך. ובכן היה לכם לירא

(ח) פה אל פה אדבר בו. שהנבואה אליו היא תרדמת חושיו. ומראה. לשון זכר, הנקרא "אספקלריא המאירה" אצל רז"ל. ולא בחידת. דבור מבאר בלי חידה, לא כענין בזכירה וזולתו שראה חידות ומשלים, ואמר לו המלאך "הלוא ידעת מה המה אלה, ואמר: לא אדני" (מכילת ד, ה). והמלאך פרש לו את המשל. ומהם היו שראו את המשלים והבינו אותם, כענין: "היטבת לראות" (ירמיהו א, יב) וכענין בלעם באמרו: "וישא משלו" (לחלק כג, ז), כי בתחלה הגיד המשל

(יב) אֶל־נָא תְהִי כַּמֶּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֶם אִמּוֹ וַיֵּאכֹל חֲצִי בִשְׂרוֹ:

יב לא כען תתרחם דא מבינא ארי אחתנא
היא צלי כען על בסרא מיתא הדין די בה
ויתסי:

אחותו להיות כמת. אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה, שיש פת בידו לעזר ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו - שאחיו בשרו הוא. דבר אחר: "אל-נא תהי כמת" - (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה, מי מסגיירה ומי מטהירה? אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. וזהו: "אשר בצאתו מרחם אמו".

כ"י אל-נא תהי. אחותנו זו. כמת. שהמצרע חשוב כמת: מה מת מטמא בביאה, אף מצרע מטמא בביאה. אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו היה לו לומר, אלא שפנה הכתוב. וכן חצי בשרו, חצי בשרנו היה לו לומר, אלא שפנה הכתוב. מאחר שיצאה מרחם אמנו, היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר (בראשית לו): "כי אחינו בשרנו הוא". ולפי משמעו אף הוא נראה כן: אין ראוי לאח להניח את

(יג) וַיַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לְהָ:

יג וצלי משה קדם יי למימר אלהא בבנו
אסי כען תה:

לאו. עד שהשיבו: עתה תראה וגו'. פיוצא בו (במדבר כז): "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחת לכל-בשר", השיבו: "קח לך". פיוצא בו (דברים א): "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר", השיבו: "רב-לך". רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה? שלא יהיו ישראל אומרים: אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה! (דבר אחר: שלא יאמרו ישראל: בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה, אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה).

כ"י אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שהשואל דבר מחברו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים, ואחר-כך יבקש שאלותיו. לאמר. מה תלמוד לומר? אמר לו: השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו? עד שהשיבו: "ואביה ירק ירק וגו'". רבי אלעזר בן עזריה אומר: בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקדוש-ברוך-הוא להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. פיוצא בו (שמות י): "וידבר משה לפני ה' לאמר וגו'" (ספרי), מה תלמוד לומר לאמר? השיבני אם גואלם אתה אם

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיֵה יֶרֶק יֶרֶק בַּפְּנִיָּה הֲלֹא תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי תֵּאָסֵף:

יד ואמר יי למשה ואלו אביהא מנזף נזיף
בה הלא תתפלם שבועא שבעא יומין תסגר
שבועא יומין מבדא למשריתא וכתר בן
תתקנש:

ואחר תאסף. אומר אני: כל ה"אסיפות" האמורות במצרעים על שם שהוא משלח מחוץ למחנה, וכשהוא נרפא - נאסף אל המחנה, כתוב בו אסיפה לשון הכנסה.

כ"י ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פנים וזעפות, הלא תפלם שבעת ימים, (ב"ק כ"ה) קל-וחמר לשכינה י"ד יום; אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, לפיכך אף בנזיפתו תסגר שבעת ימים.

(טו) וַתִּסְגֵּר מֵרִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעֵם לֹא נָסַע עַד־הָאָסֶף מֵרִים:

טו ואסתגרת מרים מבדא למשריתא שבועא
יומין ועמא לא נטל עד דאתקנשת מרים:

שתינים חצי בשרך במדבר. תורה יג
(יג) אל נא רפא נא לה. בבקשה אני שואל שתנפא עתה לה, ולא נצטרך לבישה להוציאה חוץ למחנה. תורה יד
(יד) הלא תפלם. ראוייה היא לזאת הבקשה. תורה טו

אמו, בצאתו משם אל מקום החיים השלמים, הוא אמנם מוסיף גרעון בהיות נאכל חצי בשרו באותה הלכה. כן אתה היוצא מן המדבר ונכנס לארץ הנבחרת, ובה תיטיב מכון לשבתך, אל נא תהי כאותו המת

(יב) אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו. הנה העבר שהוא מת באפן זה שבצאתו מרחם אמו נאכל ונתקלקל חצי בשרו, אף על פי שנראה שהוא מוסיף שלמות בלדה על מה שהיה לו בכטן

כְּשֶׁהִשְׁלַף לִיאֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב): "וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֶק וְגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

שמים, הרי כתב המהרש"א: מפל-מקום פשיטא דביד הקדוש-ברוך-הוא להטות לב בני אדם לטובה. והפחיתות, כתב שהתעוררות זו באה מדרך שגשגנית יותר מ"ידי שמים" (ראה לקוטי תורה במדבר טו, א).

זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ • (סוטה ט) זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם בְּשִׁבְלִי שָׁעָה אַחַת שֶׁנִּתְעַכְכָּה לְמִשְׁה

זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם (רש"י יב, טו)

בכתוב נאמר "וְהָעַם לֹא נָסַע", אף רש"י מדיק "הַמָּקוֹם". רמז יש כאן, שרצונם של ישראל לכבד את מרים בא מהתעוררות מלמעלה. ואף שהפל בידי שמים חוץ מיראת

(טו) וְאַחֲרֵי נָסְעוּ הָעָם מַחְצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְזִי: טו וְכֵתֵב בְּנִי שְׁמוֹ עֲמָא מַחְצֵרוֹת וְשִׁירוֹ בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְזִי: פ פ פ

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפא - רפד

ספורנו

וְנִבֵּא עַד קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ, וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד הָרַ הָאֶמְרִי אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ. עֲלֵה רִשׁ וכו' (דברים א, יט-כא). וְקָרָא אוֹתוֹ הַמָּקוֹם "רְחֵמָה", כְּמִבְּאֵר בְּאֵלֶּה מִסְעֵי (להלן לג, יח).

(טו) וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְזִי. בַּמָּקוֹם מִן הַמִּדְבָּר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שֵׁם כָּלָל, אֲבָל הָיָה מוֹל קֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וְקָרוֹב אֵלָיו, בְּדִי לְסִדֵּר עֲנִיֵּיהֶם וּלְהַכְנִיס שָׁם, שֶׁהָיָה הָעִיר הָרְאוּשָׁה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּגְעוּ בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁהָעִיר בְּאֶמְרוֹ

(טו) וְהָעָם לֹא נָסַע. אף על פי שהענין סר מעל האהל, וכתב ובהעלות הענין מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם" (שמות מ, לו). מפל מקום לא נסעו, שהכירו שלא נעלה אז אלא להרחיק המצרעת. תורה טו

המשך ביאור למס' זבחים ליום ראשון עמ' א

מפגלו, ומה ששינו בברייתא שיש דין פיגול בלוג השמן של מצורע, אין הכוונה שמתפגל על ידי חובת, אלא הָאֵם מִנִּי – ברייתא זו בדעת מי היא שנויה, רבי היא, דאמר לוג שמן של מצורע, מתנותיו שרי ליה – המתנות שמוזים מן השמן בפנים ההיכל הן אלו שמתירות אותו מאיסור מעילה, ומתנותיו שרי ליה – ומכך שהמתנות הן אלו שמתירות אותו, יש לנו לומר שאף מתנותיו מִפְּנֵי לֵיָּה – אם בשעת הזאת השמן חשב הכהן ששיירי השמן יאכלו חוץ לזמנו (שהוא יום ולילה), הרי זה פיגל את השמן, ואף המבואר בברייתא שיש פיגול בלוג שמן, הכוונה לאופן שחשב מחשבת פיגול בשעת הזאת השמן, וכשיטת רבי.

הגמרא מבארת היכן מצינו שלדעת רבי הזאת השמן מתירה את שיריו: דתניא בברייתא, לוג שמן של מצורע, מועלין בו עד שזירוק את הדם – הנהנה ממנו קודם זריקת דם האשם חייב על כך משום דין מעילה, ואם נזרק הדם, לא נהנין – אסור מדרבנן להנות מלוג השמן, עד שיתן את מתנותיו, ולא מועלין – ומכל מקום אם עבר ונהנה אינו חייב משום מעילה, כיון שכבר הותר לכהנים בזריקת דם האשם. רבי חולק ואומר, מועלין בלוג השמן עד שיתן מתנותיו, כלומר, הנהנה מהשמן לפני שבע ההזאות שבפנים ההיכל, חייב משום מעילה. וישן – רבי וחכמים מסכימים בדעתם שאף אם נתן את המתנות דהיינו שבע ההזאות, שהשמן אסור באכילה מדרבנן, עד שיתן מתן שבע הזאות, ומתן בהזאות המצורע. הרי שלדעת רבי הזאת השמן בפנים ההיכל היא המתיר של השמן. ועל פי זה יישב רב יוסף לעיל את הברייתא שלדעת רבי יכול לוג השמן להתפגל על ידי מחשבת חוץ לזמנו בשעת הזאת.

הגמרא דוחה את דברי רב יוסף: אמרין קמיה דרבי ירמיה – אמרו בני הישיבה את תירוצו של רב יוסף לפני רבי ירמיה, אמר רבי ירמיה בתמיהה, נקרא רבא רבא יוסף לימא כי הָאֵם מִלְתָּא – וכי יתכן שאדם גדול כרב יוסף יאמר דבר זה, שבשם שהזאת השמן מתירה את שיריו, כך מועילה מחשבת פיגול בשעת ההזאה.

זבח שלמיו בין הכללים 'האכל' ו'יאכל' ולדרוש בכלל ופרט וכלל, והיינו, שיש לרבות רק בכור, ולפיכך הוצרכנו ללימודים אחרים כדי לרבות דין פיגול בשאר הקדשים.

הגמרא מבררת כדעת מי סוברת הברייתא. שנינו בברייתא: עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע. מבררת הגמרא: הָאֵם מִנִּי – ברייתא זו, המרבה לוג שמן של מצורע לדין פיגול, כשיטת מי היא שנויה, הרי לכאורה כרבי מאיר היא, דתניא, לוג שמן של מצורע באופן שבא יחד עם האשם חייבין עליו משום פיגול, שאם חשב מחשבת פיגול בזמן עבודת האשם, נתפגל אף הלוג שמן, דכרי רבי מאיר, שכן לדעתו אף שהמצורע יכול להביא את לוג השמן עד עשרה ימים מיום הבאת האשם, מכל מקום מאחר שהביאו יחד עם האשם הרי דם האשם הוא המתיר להיתן על הבהונות ולאכל את שיריו. דוחה הגמרא: אם ברייתא זו כרבי מאיר היא, אימא סיפא, ומוציא אני מחיוב פיגול מנחת נסכים ודמים, אֶתְמַן לְרַבֵּנּוּ – באנו איפוא לשיטת חכמים החולקים על רבי מאיר וסוברים שאין פיגול במנחת נסכים, דתניא בתוספתא (פ"ה דא), נסכי בהמה חייבין עליהן כרת באכילתם משום פיגול מפני שהם הִזְבַּח מִתֵּינִן – מתיר את הנסכים ליקרב על המזבח, דכרי רבי מאיר. אמרו לו חכמים, וְהֵלֵא אֲדָם מִבֵּיא – רשאי להביא את נסכיו היום, וְאֵת נִסְכֵּינִי שֶׁל זֹבֵחַ אֵלּוּ יִכּוֹל לְהִבִּיא מִיָּתֵן וְעַד עֶשְׂרֵה יָמִים, ועל כרחך שאין הזבח מתיר את הנסכים, ואם כן מדוע שיתפגלו על ידו. אמר להן, אֵף אֲנִי לֹא אֶמְתִּי שְׁנוֹהָ דִּין פִּיגוֹל בְּנִסְכִּים אֵלֶּה בְּאֹפֶן שֶׁהֵם בְּאֵין יַחַד עִם הִזְבַּח, שאז דם הזבח מתיר את הנסכים למזבח ונחשב שיש להם 'מתיר' אבל אם הביאן לאחר מכן אין הזבח מפגלן. ונמצא אם כן שאי אפשר להעמיד ברייתא זו כדעת רבי מאיר, ואם כן קשה כדעת מי נשתנה ברייתא זו.

הגמרא מבארת את הברייתא: אמר רב יוסף, אכן ברייתא זו כולה נשנית בשיטת חכמים, שכיון שאפשר להביא את הזבח היום ואת הנסכים לאחר זמן, לפיכך אף אם הביאם באותו יום אין הזבח מפגל את הנסכים, ואף בלוג שמן של מצורע הדין הוא שאין הזבח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג סיון מפרק סט עד סוף פרק עא	יום רביעי - ט"ז סיון מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד סיון מפרק עב עד סוף פרק עו	יום חמישי - י"ז סיון מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	יום שישי - י"ח סיון מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט סיון פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

שער היחוד והאמונה

- 1 וְהֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁמֶדָּה זוֹ – מדת "הגדול", של חסד, היינו
2 התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין"
3 ל"יש", היא שְׂבָחוּ – ומעלתו, שֶׁל תְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָדּוּ,
4 – שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, שְׁאִין בִּיכּוּלָת
5 שוֹם נִבְרָא לְבָרָא יֵשׁ
6 מֵאֵין וְלִהְיוֹתוֹ, – כפי
7 המובא במדרש¹, שאילו 1
8 היו מתקבצים כל ברואי 2
9 עולם, לא היה 3
10 באפשרותם לברוא גם לא 4
11 כנף של "תוש" ולהכניס 5
12 בו נשמה; שכן, דבר זה 6
13 הוא רק בחיק הבורא 7
14 לברוא "יש" מ"אין", מדה 8
15 זו היא למעלה לא רק 9
16 מכוח הנבראים, אלא גם 10
17 למעלה משכל הנבראים, 11
18 להבין ולהשיג מדה זו – 12
19 כפי שמוסבר להלן: וְגַם 13
20 מֶדָּה זוֹ – של חסד, 14
21 לברוא "יש" מ"אין", היא 15
22 לְמַעַלָּה מִהַשְׁפָּלָת פֶּלַ 16
23 הַבְּרוּאִים וְהַשְׁתַּנְתָּם, 17
24 שְׁאִין כֹּחַ בְּשִׁכּוֹל שוֹם 18
25 נִבְרָא לְהַשְׁכִּיל – בכוח 19
26 החכמה, וְלִהְיוֹת – בכוח 20
27 הבינה, מֶדָּה זוֹ וְיִכְלָתָהּ 21
28 לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין 22
29 וְלִהְיוֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה 23
30 יֵשׁ מֵאֵין הוּא דְבַר שֶׁלְמַעַלָּה מִשְׁכָּל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא –
31 ההתהוות "יש" מ"אין", מִמֶּדֶת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל תְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
32 וְתְקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמְדוּתוֹ – אֲחֵדוּת פְּשׁוּטָה, כְּדִאִיתָא –
33 כפי שכתוב בְּתוֹרַת תְּקִדּוּשׁ² ד"אֵיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֵד", – שהוא
34 יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר, מדותיו) הם דבר אחד; וְכִשֵּׁם
35 שְׁאִין בִּיכּוּלָת שוֹם שְׁכָל נִבְרָא לְהַשִּׁיג בּוֹדֵא – כלומר, את
36 הקב"ה, כִּפֶּה אֵינוֹ יוֹכֵל – שכלו של הנברא אינו מסוגל, לְהַשִּׁיג
37 מְדוּתוֹ. – של הקב"ה. שכן, כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו
38 יתברך, וכשם שאי אפשר להשיג אותו יתברך, כך אי אפשר
39 להשיג את מדותיו וכוחותיו. – כל זה באשר למדת החסד –
40 התגלות והתפשטות הכח האלקי לברוא "יש" מ"אין" – וכך
41 הדבר גם באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתיר
42 על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה
43 הנברא, כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח
44 שידיה הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי ידיה מוחבא מהנברא,
- 45 שגם כוח אלקי זה של צמצום והעלם הוא למעלה משכל
46 הנבראים – וכפי שיוסבר להלן: וְכְמוֹ שְׁאִין בִּיכּוּלָת שוֹם שְׁכָל
47 נִבְרָא לְהַשִּׁיג מֶדֶת גְּדֻלָּתוֹ, – של הקב"ה, שְׁהִיא הִיכּוּלָת
48 לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין וְלִהְיוֹתוֹ, – הבאה ממדת הגדולה, מדת
49 החסד, כְּדַבְּרֵינוּ: – כמו
50 שכתוב: "עוֹלָם חֶסֶד
51 יִבְנֶה" – כִּדְּ מִמַּשׁ אֵין
52 בִּיכּוּלָתוֹ – של הנברא,
53 לְהַשִּׁיג מֶדֶת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל
54 תְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
55 שְׁהִיא מֶדֶת – וכוח,
56 הַצְמָצוּם וּמִנִּיעַת
57 הַתְּפַשּׁוּת הַחַיּוּת
58 מִגְּדֻלָּתוֹ, – יתברך, מְלִירָד
59 וְלִהְיוֹתוֹ עַל הַנִּבְרָאִים
60 לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיֵּמָם בְּגִלּוֹי
61 – מדת הגבורה והצמצום
62 של הקב"ה פועלת
63 שהחיות האלקית (המחיה
64 ומקיימת את הנברא) לא
65 תהיה גלויה לנברא, כִּי
66 אֵם – שהחיות תהיה
67 בְּהַסְתֵּר פְּנִים, שֶׁהַחַיּוּת
68 מְסֻתָּר בְּגוֹף הַנִּבְרָא,
69 וְכֵאלוֹ גּוֹף הַנִּבְרָא הוּא
70 – נראה כְּדִבְרֵי בְּפִנִי
71 עֲצָמוֹ, – וכאילו וְאֵינוֹ
72 הַתְּפַשּׁוּת הַחַיּוּת
73 וְהַרוּחָנוּת – של הכוח
74 האלקי המהווה אותו, כְּהַתְּפַשּׁוּת הַיּוֹי וְהָאוֹר מִהַשְׁמַשׁ,
75 אֵלָּא הוּא – נראה כְּדִבְרֵי בְּפִנִי עֲצָמוֹ. וְאֵם שְׁבִיבָתָא אֵינוֹ –
76 הנברא, דְּבַר בְּפִנִי עֲצָמוֹ, אֵלָּא – הוא, כְּמוֹ הַתְּפַשּׁוּת הָאוֹר
77 מִהַשְׁמַשׁ, – כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין" האלקי;
78 וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור בשעה
79 שהוא נמצא בתוך מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא
80 יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל במציאות
81 במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני – מְכַלֵּ
82 מְקוֹם – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, הֵן
83 הֵן גְּבוּרָתוֹ שֶׁל תְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, – כביכול, אֲשֶׁר כָּל
84 יוֹכֵל, – שהוא לא רק בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור
85 וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור
86 והחיות – לְצַמְצֵם הַחַיּוּת וְהַרוּחָנוּת הַנִּשְׁפָּע מִרוּחַ פִּי
87 וְלִהְיוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִכְטַל גּוֹף הַנִּבְרָא בְּמַצִּיאוֹת – כך שלמרות
88 שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא

5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ז. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב). 7. תהלים פט, ג.

ולחסותיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום
וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים
רואים עצמם ל"ש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא
הוא "יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על-ידי כוח הצמצום
המסתיר, וביחס לנברא,
הוא כמו שהוא מחוץ
למקורו – מציין מיד רבנו
הזקן להלן ומסביר,
ששניהם, כוח הגילוי
לגלות את האור והחיות,
וכוח הצמצום להסתיר

שער היחוד והאמונה

את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין
של אור וכלי, המאחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי
– וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם", וכפי שמובאת
ב"שולחן ערוך" אורח-חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה
נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו
הם אותו "עצם", כך גם בעניננו: כיוון שכוח הגילוי וכוח
הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי;
ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו
ל"ש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

יתבטל בכל זאת במציאות, אלא יראה כ"מציאות", כ"יש". וזה
אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתרה,
ושיהיה אה-על-פירבן – למרות הצמצום וההסתרה, גוף
הנברא נברא מאין ליש, – שלכאורה, כדי להוות מ"אין"
ל"יש" צריך הרי להיות
להיפך: ההתגלות של
הכוח האלקי, שהרי
ההתהוות היא התגלות ולא
הסתרה – כיצד, איפוא,
הם שני הדברים יחד: מצד
אחד – התגלות הכוח
האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של
הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל
במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול
להשיג, כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות
ההבראה מאין ליש. – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום
המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות", לפי מה
שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא
מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו
היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם

יום שני י"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, [והנה בחי' הצמצום... עד עמ' 158, ל"ח]:

– כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היצירות
ענין כ"ב אותיות עליונות, ושרש' ה' גבורות הוא – הבחינה
הנקראת ב"קבלה" "בוצינא דקרדוניתא", – פירוש המלה
"קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של
העלם וחושך שלמעלה
מאור, שהיא – בחינת
גבורה עלאה ד"עתיק
יומין", – בפנימיות הכתר,
ושרש' החסדים הוא גם
כן – בחינת חסד ד"עתיק
יומין", כידוע ליודעי
חנ"ם: – כפי שהדבר ידוע
ללומדי החכמה הנסתרה,
תורת הקבלה. וכיון שגם
הצמצום של אותיות וגם
הגילוי של אור וחיות
אלקי, שרשם אחד

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום

והסתרת החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא
בשם אור שכומו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך
בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע
והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך
שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול
בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש' ה'
גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה
דעתיק יומין ושרש' החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין
כידוע ל"ח]:

ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתרה אינם הסתרה
אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם
"עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתרה,
המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא יראה,
אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי
הנבראים בלבד, שהם יראו את הבראה כ"יש" ו"מציאות",
ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

41 [והנה, בחינת הצמצום והסתרת החיות נקרא – בלשון תורת
42 הקבלה, בשם "כלים", ו"החיות עצמו" – התגלות החיות, נקרא
43 בשם "אור", – שהיא ענין של אור וגילוי; שכומו שהכלי
44 מכסה על מה שבתוכו – כך בחינת הצמצום מכסה
45 ומסתיר האור והחיות
46 השופע; – הצמצום
47 מכסה ומסתיר על האור
48 והחיות האלקי השופע
49 לנבראים, שהאלקות לא
50 תיראה, ו"כלים" הן הן
51 האותיות, – של "עשרה
52 מאמרות", או חילופיהן
53 (כפי שאותיות מתחלפות
54 באותיות אחרות) ו"עשרה
55 מאמרות" הם החיות
56 המהווה ומחיה את
57 הנבראים, ששרשן – של
58 האותיות, הן ה' אותיות מנצפ"ך, – שהן "כפולות", ישנו כ'
59 וישנו כ' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר
60 ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – שכן ה'
61 גבורות – אלו הן חמש בחינות הגבורה, המקלקלות ומפרידות
62 ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות, –
63 כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל-ידי "ה' מוצאות הפה"
64 מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים

יום שלישי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, פרק ה והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

שער היחוד והאמונה

פרק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם

במד"ה ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פ' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי

1 **פרק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים
2 נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של
3 הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן,
4 למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו
5 תמיד ובלי הפסק מ"אין"
6 ל"יש", הרי כיוון שהחיות
7 והכוח האלקי אינם בהתגלות
8 לנבראים, חש הנברא את
9 עצמו כאילו הוא דבר לעצמו,
10 ואין נראית בנברא האמת
11 שהוא רק התפשטות מהויו
12 של מקורו בלבד, כמו
13 ההתפשטות של האור והזיו
14 מהשמש.
15 **וְהֵנָּה, עַל זֶה – עַל מַה**
16 **שְׁדוּבָר, שֶׁכֵּל הַתְּהוּתוֹם**
17 **שֶׁל הַנִּבְרָאִים, שִׁירָאוּ**
18 **וַיְחֻשׁוּ עֲצָמָם ל"מִצִּיאוֹת**
19 **יֵשׁ, בָּאָה עַל-יְדֵי מִדַּת**
20 **הַצְמָצוֹם, אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרָנִם-לְבָרְכָהּ: "בְּתַחֲלָה עָלָה**
21 **בְּמַחְשָׁבָה – הַעֲלִינָהּ, לְבָרֵא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין, –**
22 **שְׁדִּיא מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוֹם, רָאָה שְׁאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם –**
23 **בְּמִדַּת הַדִּין וְהַצְמָצוֹם בִּלְבַד, שְׁתָּף בּוֹ – בְּעוֹלָם, מִדַּת רַחֲמִים,"**
24 **לְכַאוּרָה אֵין הַדְּבָרִים מוּבְנִים, שְׁהִי הַקִּבְ"ה הוּא "חִפְץ חֶסֶד"**
25 **וּרְצָה לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַנִּבְרָאִים, מְדוּעַ, אִיפּוּא, הַמַּחֲשָׁבָה**
26 **הָרָאוּנָה הִיטָה לְבָרֵא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין? – אֵלָּא, לִפִּי מַה**
27 **שְׁהוּסָבֵר, מוּבֵן הַדְּבָר: הִיּוֹת וְכֵל מִצִּיאוֹתָם שֶׁל הַנִּבְרָאִים שִׁירָאוּ**
28 **וַיְחֻשׁוּ עֲצָמָם ל"מִצִּיאוֹת" בָּאָה דוֹקָא עַל-יְדֵי מִדַּת הַדִּין**
29 **וְהַגְּבוּרָה, הַמְכַסֶּה עַל הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית, וְלֹא הַסְתָּרָה זֶה הִיּוֹ**
30 **הַנִּבְרָאִים בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת; וְהַכּוֹנֵה הַעֲלִינָה הִיא הִרִי שְׁתִּדְּהִי**
31 **"מִצִּיאוֹת" שֶׁל נִבְרָאִים, כִּי רַק אִזּוּ שִׁיךְ בָּהֶם עֲנִין הָעֲבוּדָה**
32 **שְׁעַל־יְדֵהּ הוּא יִכּוֹל לְהַטִּיב אֹתָם בְּמִתֵּן שֹׂכֵר עֲבוֹר הָעֲבוּדָה –**
33 **הִרִי, שְׁדוֹקָא עַל-יְדֵי מִדַּת הַדִּין וְהַצְמָצוֹם, הַנִּבְרָאִים הֵם בְּמַצֵּב**
34 **שֶׁל בִּיצוּעַ תְּכֵלֶת הַבְּרִיאָה. לִכֵּן, עָלָה תַּחֲלִילָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ**
35 **לְבָרֵא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין, אֲךָ כִּיּוֹן שְׂרָאָה שֶׁב"דִּין" בִּלְבַד**
36 **לֹא יִהְיֶה קִיּוֹם לְעוֹלָם – כִּי אִזּוּ הִיטָה חַיּוֹת הַקְּדוּשָׁה מְכּוּסָה לְגַמְרִי**
37 **בְּעוֹלָם, וְהָעֲבוּדָה לְגַלוּת אֶת הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית בְּעוֹלָם הִיטָה קֶשֶׁה**
38 **בִּיּוֹתֵר – לִכֵּן "שִׁיתָף" בְּעוֹלָם מִדַּת הַרַחֲמִים, שְׁתִּדְּהִי הַתְּגֻלוֹת**
39 **קְדוּשָׁה וְאַלְקוּת בְּעוֹלָם. דְּהֵינּוּ – "שִׁיתָף מִדַּת הַרַחֲמִים"**
40 **מִשְׁמַעָה: הַתְּגֻלוֹת אֲלֵהוּת – בְּעוֹלָם, עַל-יְדֵי צִדִּיקִים – וְעַל-יְדֵי**
41 **וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁפָתוֹרָה – עַל-יְדֵי זֶה נִרְאָה וּמִתְגַּלָּה בְּעוֹלָם**
42 **אַלְקוּת וּלְמַעַלָּה מִן הַטְּבַע. בְּפֶרֶק הַקּוֹדֵם אֲמַר רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן, שְׁשֵׁנִי**

המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של חיות אלקית לברוא
נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה, לצמצם ולהסתיר את
החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן
למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו
הן למעלה לא רק משכל
הנבראים, אלא גם
למעלה משכל והשגת
הנשמות שמעולם
האצילות; שגם נשמת
משה רבנו, שהיתה נשמה
מעולם האצילות, גם
שכלו לא היה יכול להשיג
מדות עליונות אלו שהן
דבר אחד עם הקב"ה
עצמו. וְהֵנָּה עַל זֶה – על
המדובר כאן, שמדות חסד
וגבורה הן למעלה
מהשכל, אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ,
דְּלֵעִילָא, בְּסִטְרָא
דְּקְדוּשָׁה עִלָּאָה, – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר,
בעולם האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה –
עשיה, אֵית יְמִינָא וְאֵית שְׁמָאלָא, יש "ימין" ויש "שמאל",
דְּהֵינּוּ חֶסֶד וְגְבוּרָה, פְּרִיזָה, – שכן, מה היא הרבותא שלמעלה
ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא
"לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה
אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד
הקדושה – לא שייך פירוד חסד ושלום, אלא הכל הוא
בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה),
למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני
הפכים בנושא אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם
אין-סוף ברוך-הוא, דְּשִׁתִּינּוּ – גם חסד וגם גבורה, הֵן מִדּוֹת
אֲלֵהוּת לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל הַנִּבְרָאִים וְהַשְׁתָּתָם, דְּאִיהוּ וְגִרְמוֹהִי
חַד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת – הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם
דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת הגבורה
מאוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך. וְאֵף הַשְׁתָּתָם מִשָּׁה רַבְּנּוּ
עַל-יְדֵי הַשְּׁלֹם בְּנִבְוִאתוֹ, – שהשיג במראה הנבואה שלו, לֹא
הִיטָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, – עצמו, שכן עולם האצילות הוא
למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, אֲלָּא עַל-יְדֵי
הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה – על-ידי התלבשות מדרגת
ה"אצילות" בעולם הבריאה; וְאֵף גַּם זֹאת, – גם לאחר
ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדרגה של
אצילות" השיג? – לֹא בְּשֵׁנִי מִדּוֹת אֵלּוּ – חֶסֶד וְגְבוּרָה; –

1. ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פ"ב, טו. 2. חלק א נג, א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפ"שנ"ת באגה"ק (ס"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן – היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא".

1 היתה השגת משה רבנו, אלא על ידי התלבשות -
2 המוקדמת, במדות שלמטה מהן במדרגה, שהן מדות
3 נצח-הוד-יסוד - מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד,
4 ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה - כפי שהן באות במדת
5 ה"יסוד" המשפיעה
6 למדריגות שלמטה ממנה,

שער היחוד והאמונה

7 [כמו שכתוב בשער
8 הנבואה]. - שבמדריגה
9 זו היתה השגתו של משה
10 רבנו על-ידי השלום. רק
11 שמתן שכם של
12 צדיקים בגן-עדן, הוא
13 השגת התפשטות
14 החיות ואור הנמשך
15 משתי מדות אלו -
16 חסד וגבורה - שבתור
17 שבר יכולים הם לקבל
18 ההתפשטות משתי מדות
19 אלו, והוא - התפשטות
20 החיות משתי המדות חסד
21 וגבורה, היא מזון נשמות
22 הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעולם הזה. כי
23 מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע - אור מקיף,
24 על הנשמות שבגן-עדן, - אור מקיף זה מעניק כוח לאותן
25 נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו,
26 ורקיע זה נקרא "רוא דאורייתא", - סוד התורה, הענין
27 בתורה שבבחינת רז וסוד, וכו' - ברקיע, סוד כ"ב אותיות
פרק ג':

פרשת ויקהל דף ר"ט ור"י, וקצין חיים' שער מ"ד פרק
ג': - הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמאצילות,
הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של
נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שבר יכולות
הנשמות בגן-עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד
וגבורה.

יום רביעי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פ, פרק ו והנה שם... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

55 פרק ו. בפרק ד' הסביר רבנו חזקוני, ששתי המדות העליונות - מדת
56 החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים,
57 ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה
58 את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") - יש
59 לשתייהן שורש אחד, ואשר
60 מכיוון שהן "עצם" אחד, לא
61 יכול הצמצום והגבורה להיות

שער היחוד והאמונה

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה
והצמצום ולכן הוא גם כן
שם מדת הנבירה
והצמצום, - כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת,
כמו שם א-ל הוא מדת החסד, ככתוב: "חסד א-ל כל היום",
וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה
והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאר אפי-סופ ברוך-הוא
מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם -
נקראת מדה בשם אלקים. ולכן הוא - שם אלקים, גם כן
55 פרק ו. בפרק ד' הסביר רבנו חזקוני, ששתי המדות העליונות - מדת
56 החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים,
57 ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה
58 את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") - יש
59 לשתייהן שורש אחד, ואשר
60 מכיוון שהן "עצם" אחד, לא
61 יכול הצמצום והגבורה להיות
62 הסתרה אמיתית, שכן "אין"
63 עצם מסתיר על עצם.
64 ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות
65 בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות
66 והפכיות אחת מהשניה - מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה - גבורה,
67 צמצום והעלם,
68 ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות
69 אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות

- 1 **בְּגִימָטְרִיא "הַטְבַּע"**, – במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע
2 של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו
3 ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר
4 של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי
5 הגלום בדברים שנקבעו
6 בסדר ואופן תמידי. לְפִי
7 **שְׁמֻסְתִּיר** – שם אלקים
8 **אֶת הָאוֹר שְׁלֻמְעֵלָה**
9 **וּמַחִיָּה וּמַחִיָּה הָעוֹלָם**,
10 – על-ידי שהאור
11 שלמעלה מהווה תמיד
12 מחדש את הנבראים, נוצר
13 הרי באמת, כאמור, הענין
14 הפלאי של בריאת "יש"
15 "מאין", פלא שהוא גדול
16 יותר מאשר קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור
17 שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, וְנִרְאָה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם
18 עוֹמֵד – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, וּמַתְנַהֵג
19 בְּדֶרֶךְ הַטְבַּע. – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות,
20 הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה
21 "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים,
22 ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל:² "כל
23 המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע" מלשון "טובעו
24 בים סוף", כמו דבר שטובע במים, מכסים עליו המים והוא אינו
25 נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים,
26 שאין היא נראית כלל. וְשֵׁם "אֱלֹהִים" זֶה, – לא כפי ששם
27 אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע
28 באמצעות מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו הוא מתנהג
- בדרך הטבע, הוא מִגֵּן וְנִרְתֵּק לְשֵׁם תַּוִּי"ה, – כאמור לעיל
בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו
השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם
הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי
שיהיה באפשרות
הנבראים לקבל את האור,
לְהַעֲלִים הָאוֹר וְהַחֲיוֹת
הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם תַּוִּי"ה
וּמַחִיָּה מֵאֵין לִישׁ, –
שענינו של "הוי'" (מלשון
מהווה) שהוא בורא הכל
מ"אין" ל"יש", ועל אור זה
מסתיר שם אלקים, וזאת
כדי שֶׁלֹא יִתְגַּלֶּה
לְנִבְרָאִים וְיִכְבָּלוּ
בְּמִצִּיאוֹת. – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש",
היה מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא
על-ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים,
וממילא – וְהָרִי בְּחִינַת גְּבוּרָה זו וְצִמְצוּם הַזֶּה³ – ההסתרה
המסתירה על החיות האלקית, הוא – לא רק צמצום והעלם,
אלא גַם בֵּין בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בּוֹ, – וזה "כי אמרתי
עולם חסד יבנה"⁴, שבגין ובריאת העולם הוא על-ידי בחינה של
חסד, וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא
היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה
והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות
המציאות של עולם, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכְּלוּלָה בַּחֶסֶד.⁵
– אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד,
זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד.⁶

2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדווקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל !), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבורה צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדר"י הכי תחתונה דעוה"י החומרי (שאינן תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הדי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבורה שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים (1) דגבורה זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. (2) דגבורה זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטיפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכוכיטקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות".

יום חמישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 160, והנה מהתכללות המדות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזה נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו
כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
דקשר לון ומיחד לון וכו' ובר מינד לית יחודא
בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
אלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
חסד כמו שם הוי"ה מושם שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות עמו ביחוד גמור והוא
ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
פ' שגם הארץ החומרית שגראית יש גמור לעין
כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים
ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד
לכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש
לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם
עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד
לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
[וז"ש אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי
שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף

והנה מהתכללות המדות זו בזו – מן העובדה שלמרות שהן
מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן
הן כלולות אחת מהשניה, נראה לעין – רואים במוחש, דאיהו
וגרמוהי חד, – שהוא יתברך וה' כלים" שלו הם דבר אחד, ששן
– גרמוהי, כלומר כליו,
מדותיו, כי מאחר ששן
– מדותיו, ביחוד גמור
עמו, לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו,
במאמר אליהו: –
ב"פתח אליהו" שבהקדמת
תיקוני זוהר: "ואנת הוא
דקשר לון ומיחד לון
וכו', – אתה הקב"ה
מקשר את הספירות
והמדות ומאחד אותן, ובר
מינד לית יחודא בעילאי
כו'". – ומבלעדיך אין
שום יחוד בעליונים
(במדות שלמעלה). להלן
יסביר רבנו הזקן, שכיון
ששם אלקים, מדת
הגבורה והצמצום, הוא
דבר אחד עם שם הוי', עם
מדת החסד והגילוי, הרי
מובן ממילא שההעלם
וההסתתר שמשם אלקים,
באמת אין הוא הסתר
כלל, שהרי אין עצם
מסתיר על עצם – ודבר זה

מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. וזהו
שכתוב: "והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים", – על
פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים
נשרה – שרי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות
אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של
"אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא
הא-ל האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין
א-ל אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל
בטל אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" –
להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", פירוש ששני
שמות אלו – הוי' ואלקים, הם אחד ממש, – למרות שהוי'
הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם
דבר אחד ממש, שגם שם "אלהים" המצמצם ומעלים האור,

- 1 – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי
2 "עודי" – השם אלקים –
3 "אזמרה לאלקי בעודי". –
4 כלומר, ביטול הגוף לגבי 1 הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה
5 הנשמה הוא באופן של 2 הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל
6 "עוד", טפל לנשמה, אך 3 מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור
7 אין הוא בטל במציאות 4 השמש בשמש.
8 לגבי הנשמה – מדוע? לפי
9 מפני, שֶהַנִּשְׁמָה אֵינָה מְהִיָּה הַגּוֹף מֵאֵין לִישׁ, – היא רק
10 מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על-כּל־פּנים

יום שישי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

- 21 וְלִכְּן הֻצְרַךְ הַכְּתוּב לְהַזְהִיר "וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לִבְכָּךְ
22 וְגו'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה
23 מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך
24 ולחשוב אחרת, שֶׁלֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צָבָאָם
25 וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ הֵם דָּבָר
26 נַפְרֵד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, –
27 נפרד מהקב"ה שבא
28 אותם ומחיה אותם,
29 וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
30 מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם
31 בְּהַתְלַבְּשוֹת הַנִּשְׁמָה
32 בָּהֶן, – להחיות את הגוף
33 – כך ממלא הקב"ה את
34 העולם כדי להחיותו,
35 וּמַשְׁפִּיעַ – הקב"ה, בֶּחַ
36 הַצּוּמָח בָּאָרֶץ, – זהו
37 החיות שבגלוי בארץ,
38 וְכֵן הַתְנוּעָה בְּגוֹלְגִילִים, וּמִנִּיחֵם
39 וּמִנִּיחֵם
40 בְּרָצוֹנָם, כְּמוֹ שֶׁהַנִּשְׁמָה
41 מְנִיעָה אֶת הַגּוֹף
42 וּמְנִיחָתוֹ בְּרָצוֹנָה. –
43 למרות שהגוף הוא דבר
44 נפרד מהנשמה, אך כיוון

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר

וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה
על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה
הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא
ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף
ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים
ומניעם ומנחיהם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את
הגוף ומנחיתו כרצונה. אך באמת אין המשל
דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי
זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו
מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין
גידולו מנשמתו לברא אלא על ידי אכילת ושתית
אמו כל תשעה חרשים ואחר כך על ידי אכילתו
ושתיתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל
עצמותם ומהותם נתהוו מאין ואפס המוחלט רק
בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה'
וְאִפְסָם הַמְּוַחֲלָט – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום
ל"יש" ולנבראים, רק בְּדַבַּר ה' וְרוּחַ פִּי יִתְבָּרֵךְ, – הם נבראו
מ"אין" ל"יש"; וְגַם עַדִּין – אחרי התהוותם נִצָּב – בהם, דָּבָר
ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תְּמִיד כְּכֹל רִנֵּעַ, וּמְהִיָּה אוֹתָם

- 49 ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף.
50 אֲךָ בְּאֵמַת אֵין הַמִּשְׁל – מנשמה וגוף, דומה לנמשל – של
51 אלקות ועולם, כָּלֵל, כִּי הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף הֵם בְּאֵמַת נַפְרֵדִים
52 זֶה מִזֶּה בְּשִׁרְשָׁם, – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, כִּי אֵין
53 הַתְהוּוֹת שֶׁרֶשׁ הַגּוֹף
54 וְעֲצָמוֹתוֹ מְנַשְׁמָתוֹ⁴⁹,
55 אֲלָא מְטַפּוֹת אֲבִיו
56 וְאִמּוֹ, – מכך נוצר הגוף;
57 וְגַם אַחֲרֵי כֵן – אחרי
58 התהוות הגוף, אֵין גִּדּוּלוֹ
59 – של הגוף, מְנַשְׁמָתוֹ
60 לְבִדּוּדָה, אֲלָא עַל-יְדֵי
61 אֲכִילָת וּשְׁתִּית אִמּוֹ כָּל
62 תְּשׁוּעָה חֲרָשִׁים, – חדשי
63 הַעִיבוֹר, וְאַחֲרֵי-כֵךְ –
64 אחרי הלידה, תלוי גידול
65 הַגּוֹף עַל-יְדֵי אֲכִילָתוֹ
66 וּשְׁתִּיתוֹ בְּעֲצָמוֹ, – הרי
67 שהגוף הוא באמת דבר
68 נפרד מהנשמה, והנשמה
69 רק מחיה את הגוף. מֵה
70 שֶׁאֵין-כֵּן הַשָּׁמַיִם
71 וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עֲצָמוֹתָם
72 וּמְהוּתָם נִתְהוּה מֵאֵין

- 45 שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנחיה את הגוף בהתאם
46 לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק
47 מחיה ומנחיה את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר
48 נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שנברא, כי רוח כו' – מהוה, והסתור הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התיירץ – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאות) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' שבנשמה שלו) אלא כו' ואין דרגות פוטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

והצמצום, להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם, שיהיו
נראים השמים והארץ וכל צבאם כאלו הם דבר בפני
עצמו. – דבר הבא מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף
לא את המקור הנמצא בו תמיד ומזהוה אותו תמיד מ"אין"

ל"ש; וכיון שאין הוא
מרגיש את המקור, לכן
הוא יכול להרגיש עצמו
ל"ש" ו"מציאות", כאילו
הוא דבר לעצמו. אך אין
הצמצום וההסתרה אלא
לתחתונים, אבל –
ואילו, לגבי הקדוש
ברוך הוא אלא קמיה
אלא ממש חשיבי, –
הכל לגבי הקב"ה לא
נחשב לכלום ממש, כאור
השמש בשמש, ואין
מדת הגבורה מסתרת
חסיון ושלום לפניו
יתברך, כי איננה דבר
בפני עצמו אלא "ה"
הוא האלהים: –

ההסתרה שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר אחד עם
שם הוי", מדת החסד וההתגלות, וממילא אין בכך משום הסתרה
לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

תמיד – מחדש, מאין ליש, כהתהוות האור מהשמש בתוך
גוף כדור השמש עצמו דרך משל, – כמוסבר לעיל, שאור
השמש כפי שהוא בשמש עצמה, אינו מציאות כלל. רק
כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו

בשמש עצמה הוא בטל
לגמרי לשמש, למקור –
כך גם לגבי הנבראים,
שלאמיתו של דבר הם
נמצאים תמיד במקורם,
בבוח האלקי, המהווה
אותם. ואם כן, הם –
הנבראים, כמלים באמת
במציאות לגמרי לגבי
דבר ה' ורוח פיו
יתברך, המיחדים
במהותו ועצמותו
יתברך כמו שיתבאר
לקמן, – אין "דבר ה'"
ו"רוח פיו" מאוחדים עם
הקב"ה – והנבראים
בטלים כליל במציאות
ל"דבר ה' ורוח פיו"

ולקב"ה עצמו, כבטל אור השמש בשמש. – אך, למה אם
כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"ש"
ול"מציאות"? – רק שהן הן גבורותיהן, במדת הגבורה

שער היחוד והאמונה

לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה
אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש
בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם
בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח
פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר
לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן
גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים
החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ
וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין
הצמצום וההסתרה אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש
ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור
השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום
לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה'
הוא האלהים:

יום שבת קודש י"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 162, פרק ז ובוה' יובן... עד עמ' פב, עליו כלל.

בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות
דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמחשבה ובמדות שבלב, המביאות לאחר
מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"ב –
כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין
בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה
מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות
שלמעלה הן "אין-סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום
והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם
הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור
השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח
האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא
אחרי צמצומים במדרגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדרגה זו
של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם
אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי
שהנבראים תופסים מקום במדרגה זו. במדרגה זו, למרות שגם שם
נמשך "אין-סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדרגת הדיבור
שלמעלה) בכל זאת, היחוד המורגש במדרגה זו, הוא רק "יחודא"
תאודי, האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה,
ואמנם מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה
תתבטל לגמרי.

51 פ"ק ז, בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה
52 את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל
53 ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א-ל נוסף,
54 אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים
55 במציאות ומיוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתרה מסתירים על
56 החיות האלקית, המהווה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה
57 ולא תהיה גלויה בנברא – ולכן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות",
58 ברם, ההסתרה הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין
59 בהסתרה משום הסתרה, שכן הוי' ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר
60 אחד, וההסתרה שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי'. בפרק זה, פרק
61 ז', יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר
62 הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה יותר של
63 יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן הנמוך
64 יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק
65 יחודו של הקב"ה שהוא א-ל אחד, – אין מתאים לומר שיש אופן נעלה
66 יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן,
67 שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים
68 בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של
69 יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את
70 הנבראים שידיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות,

1 וְכֵן - במה שדובר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש,
2 דפסוק "שמע ישראל" - עד "ה' אחד", הוא "יחודא עלאה",
3 - האופן הנעלה יותר באחדות ה', ו"ברוך שם כבוד מלכותו
4 לעולם ועד" - הוא "יחודא תתאה", - האופן הנמוך יותר

5 באחדות ה'. איזו שייכות

6 יש ל"ברוך שם כבוד

7 מלכותו לעולם ועד" 1

8 לענין היחוד? - כי "ועד" 2

9 הוא "אחד" בחלופי 3

10 אֶתְּוֹן. - כי המלה "ועד" 4

11 היא "אחד" בחילופי 5

12 אותיות. האות "א" 6

13 מ"אחד" מוחלפת באות 7

14 "י" של "ועד" - בהתאם 8

15 לשייכות שיש לאותיות 9

16 "אהו" (אותיות המשך - 10

17 הערת כ"ק אדמו"ר 11

18 שליט"א) ביניהן; והאות 12

19 "ח" מ"אחד" מוחלפת 13

20 באות "ע" של "ועד" - 14

21 שכן שתייהן הן מהאותיות 15

22 "אהח"ע", שה"מוצא" 16

23 שלהן אחד; והאות "ד" 17

24 רבתי מ"אחד" נעשית 18

25 ה"ד" מ"ועד". כי הנה, 19

26 סבת וטעם הצמצום 20

27 וההסתרות הנה, שהסתיר 21

28 והעלים הקדוש-ברוך- 22

29 הוא את החיות של

30 העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו

31 - כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני

32 עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת,

33 שהוא בטל במציאות למקורו? - הסיבה לכך וטעמו של דבר

34 הוא, הנה הוא ידוע לכל, כי תכלית פריאת העולם הוא

35 בשביל התגלות מלכותו יתברך, - שיהיה גלוי שהקב"ה

36 הוא המלך, ד"אין מלך - לא שייך ענין המלוכה, בלא עם,"

37 - שעליהם ימלוך המלך, פרוש "עם" מלשון "עוממות",

38 - כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש;

39 כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה

40 בהם הקשר עם המלך, שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובוה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק
שמע ישראל הוא יחודא עילאה

וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא
תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה

סיבת וטעם הצמצום וההסתרה הנה שהסתיר והעלים
הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה

העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע
לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל

התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם
מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים

ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים
מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על

שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם
המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות

כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם
זה הן המהוין ומקיימין העולם לחיות עולם כמות

שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו
ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה

זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה'
ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה

שם עולם עליו כלל

41 ממעלת המלך, - דווקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד

42 התבטלותם אל המלך. כי אלו אפילו היו לו - למלך, בנים

43 רבים מאד - לא שייך שם "מלוכה" עליהם, - שכן, בנים

44 הם חלק מהמלך עצמו - "ברא כרעא דאבוה" - ולכן לא שייך

45 עליהם ענין המלוכה,

46 אלא דוקא על רחוקים

47 זרים; וכן - לא שייך

48 ענין המלוכה, אפילו על

49 שרים לבדם, - למרות

50 שאין השרים חלק

51 מהמלך עצמו, הם זרים,

52 אך כיוון שיש להם יחס,

53 כשרים, למעלתו של

54 המלך, גם עליהם לא

55 שייך ענין המלוכה. רק

56 "כרב עם" - דווקא -

57 "הדרת מלך". - שכן,

58 על רוב עם דוקא שייך

59 ענין המלוכה; בדוגמה זו

60 הדבר למעלה, שתכלית

61 התגלות המלוכה

62 שלמעלה היא על

63 הנבראים התחתונים

64 דוקא, אלה הנראים

65 כדבר נפרד בפני עצמו

66 מאלקות, ולא נראה איך

67 הם בטלים לאלקות -

68 עליהם בא ענין המלוכה,

69 שהם יהיו נכנעים ובטלים

70 להקב"ה. ושם המורה על מדת מלכותו יתברך, הוא שם

71 אדנות, כי - ענין המלוכה הוא מה שהוא אדון כל הארץ.

72 ונמצא, כי מדה זו - מדת המלכות, ושם זה - השם של

73 אדנות המורה על מלוכה, הן המהוין ומקיימין העולם,

74 להיות עולם כמות שהוא עכשיו, יש גמור ודבר נפרד

75 בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש, כי בהסתלקות

76 מדה זו ושם זה חס-ושלום - מהעולם, היה העולם חוזר

77 למקורו כדבר ה' ורוח פיו יתברך, ובטל שם במציאות

78 ממש, ולא היה שם - ההגדרה של "עולם" - חל, עליו

79 כלל. - שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה, ושם,

80 במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" - ב"קובץ ליובאוויטש" (תשובות וביאורים
(ברוקלין, תשל"ד) ס"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"כמ"ש בזה"ב קלה, א".

יום ראשון

יום רביעי

יג סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סט"א.
תנאי: פרק ד. כי . . . -עט" להטיב.

ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או פתיכתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר, אשר מקול נגונו של ה"צמח צדק" היה יודע כמה הוא עסוק באותה שעה.

יום שני

יום חמישי

יד סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תנאי: והנה כמו . . . -158 ליש.

בלבשת טלית קטן בבקר בנדים נקיות ובמקום שמתר לברך, מברכים "על מצנת ציצית" - בין שאין בטלית קטן שלנו שעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה - אם אינו לובש טלית גדול - ימשימש בד' ציציותיו ויברך אז.

יום שלישי

יום ששי

טו סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תנאי: והנה בחי' . . . לי"ח.

בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר כך נקראו "אגרות", והם ארכים יותר. אחר כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר כך ארכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי ערך.

יום רביעי

שבת

טז סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תנאי: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע [זכותם יגן עלינו], אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף.

לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לעניינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא להגילות רעות.

עד אשר לא יתבררו פריטי מקום החלי וסבת אחיזת המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" - בקיום המצוות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות - וב"סור מרע". אמנם מה שנחוץ ביותר הוא, שיעזור החולה בעצמו שני עניינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאת מחליו, (ב) הידיעה שיכול להתרפאת, והתקנה ובטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.

יום חמישי

יום ראשון

יז סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תנאי: פרק ו. והנה . . . 160- בחסד.

ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שלא להנות מעולם הזה במלא המוכן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

יום שישי

יום שני

יח סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תנאי: והנה מהתכללות . . . -פא- בשמש.

בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממשי, החובה על כל אחד מישראל לדרש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חס-ושלום מכלל ישראל שיזכו בעזרת ה' יתברך לגאולה שלמה.

שבת קודש

יום שלישי

יט סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תנאי: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בחדש מרחשון תרי"ג קבע ה"צמח צדק", מלבד השעורים האחרים, שעור למוד עם אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בכל יום שתי שעות ומחצה - בדרך מתחיל משעה העשירית לילה, ובקיץ משעה הרביעית לפנות בקר. - שתי שנים היה הלמוד: קבלה עם באורי חסידות. אחר זמן זה - עד אלול תרט"ז, שאז נפסק השעור, למדו ספרי מחקר: הרס"ג [=רבי סעדיה גאון], מורה נבוכים, עקרים, פוזרי ועוד, על פי תורת החסידות.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שישי עמ' ב

11 החמורה שכן מכפרת על חייבי בריתות, ולכן טעונה צפון, מה
12 שאין כן אשם הקל שאינו מכפר על חייבי בריתות.
13 מתרצת הגמרא: קדשי קדשים יתידי כתיבי - בחטאת ואשם
14 כתוב 'קדש קדשים' יותר מפעם אחת, ונמצא ששני הפסוקים
15 בחטאת ואשם מהם נלמדת הגזירה שוה מופנים שניהם לצורך
16 גזירה שוה זו, והכלל הוא שגזירה שוה כזו אין לפרוך אותה
17 מסברא.
18 אומרת הגמרא: דבר הלמד מהיקש, הכלל הוא שחזור ומלמד בכל
19 וחומר. ולמדנו זאת,

1 בעולה, הרי מוטב היה שלא יאמר דין שחטת צפונה באשם,
2 ותייתי ו-ותלמדנו בגזירה שוה (דקדשי קדשים מחטאות) [ד'קדש
3 קדשים' מחטאת], שנאמר בחטאת (ויקרא ו יח) 'קדש קדשים הוא',
4 ונאמר באשם (שם יא) 'קדש קדשים הוא', ונלמד דין זה בגזירה
5 שוה מחטאת לאשם. לאו למימרא - האם אין מכאן ראייה דדבר
6 הלמד מהיקש אין חוזר ומלמד בגזירה שוה, וכיון שדין צפון
7 בחטאת נלמד בה מעולה בהיקש, אי אפשר ללמוד ממנה לאשם
8 בגזירה שוה.
9 מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: ודלמא מה שדין צפון באשם
10 אינו נלמד בגזירה שוה מחטאת משום דאיכא למיפרך מה לחטאת

ערכה של שמישת חלון

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ח

אך יש שכתבו כי חישוב זה נעשה רק בדבר העומד למכירה, כגון פירות ערוגה שמחירים אינו קבוע אלא משתנה בהתאם לכמות הרכישה, ואינו דומה המחיר לצרכן הרוכש פירות בודדים למחיר לסיטונאי הרוכש כמות גדולה, ולכן הקילה התורה על המזיק שלא ישלם את מחיר הדבר הניזק כפי שהוא נמכר בפני עצמו אלא כמחיר של סיטונאי, אך דבר שאינו עומד כלל למכירה, כגון שמישת חלון וכדומה, על המזיק לשלם את מחירו המלא.

וסמך לזה מדברי הרמב"ם בהלכה הבאה: "הלוקט פירות דקל חברו ואכל, אם היה דקל רומי שאין התמרים שלו יפות – משערים אותו בשישים". ופירש רש"י (ב"ק נח, ב) שהלכה זו אמורה כשקצץ את הדקל עצמו, אך הרמב"ם מפרש שקצץ את פירות הדקל. ונראה כי לדעת הרמב"ם אם קצץ את האילן עצמו, מאחר ואיננו עומד למכירה, על המזיק לשלם את מחירו המלא, ודין שיעור בשישים הוא רק בפירות העומדים למכירה (אור לציון א, חר"מ סי' ד).

הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יג: **הַחֵמָה שֶׁהִזְקָה פְּרוֹת מְחַבְרִין, מְשַׁעְרִין מִה שֶׁהִזְקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמִשְׁלֵם... מֵיֵצֵד? הָרִי שֶׁאֵכְלָה בֵּית סָאָה, שְׁמִין שְׁשִׁים בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה כַּמָּה הִיָּה שְׁוֶה, וְכַמָּה הוּא שְׁוֶה עֵתָה אַחֵר שֶׁנִּפְסְדָה בּוֹ הַסָּאָה, וּמִשְׁלֵם הַשָּׂאָר.**

האם השובר שמישת חלון בבית חברו חייב לשלם? הנה, בהלכה זו מבואר שהמזיק ערוגה בשדה חברו אינו משלם את שווייה כיחידה עצמאית, אלא לפי שווייה היחסי בשטח גדול ממנה פי ששים, היינו שמעריכים את שווייה של שדה עם ששים ערוגות והמזיק צריך לשלם את מה שירד מערכה כאשר חסרה ממנה ערוגה אחת.

ולפי זה יש סוברים שהשובר שמישת חלון בבית חברו אינו צריך לשלם, כי חישוב הנזק אינו נעשה על פי ערכו של החלון בפני עצמו אלא לפי שווייו ביחס לערך כל הבית, והרי חסרונה של שמישה אחת בבית אינה מפחיתה מערכו של הבית (ראה חידושי הגר"ח השלם על ב"ק סי' נט).

מדוע 'שור האיצטדין' אינו נעשה 'מועד'?

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ח

וביאר ה'מגיד משנה':

אכן לדעת הרמב"ם המשסה כלבו של חברו באחר, חייב בעל הכלב לשלם רק חצי נזק, וכן 'שור האיצטדין' אינו נעשה מועד ומשלם חצי נזק, וכן"ל שאם נוגח מחמת סיבה חיצונית אינו 'מועד' (אמנם, לדעת הראב"ד כלב משוסה ושור האיצטדין נעשים 'מועד' ומשלמים נזק שלם).

ואין זה (שור האיצטדין וכלב משוסה) דומה לשור שנעשה מועד לשופרות, כי הנזק כולו נעשה כתוצאה מסיבה חיצונית ולא מטבעם העצמי, ואילו בשור הנוגח מחמת שמיעת קול השופר, הנגיחה היא מהטבע העצמי, אף שהטבע הושפע מקול השופר.

וה'אבן האזל' (פ"ב הי"ט) מבאר:

'מועד' הוא רק אם לאחר שהזיק שלוש פעמים מוכן ועומד להזיק, אבל אם אינו עומד להזיק גם לאחר שהזיק שלוש פעמים, אינו נקרא 'מועד', כי 'שור נגח' משמעו שימשיך לנגוח. ובכלל ששיסוהו וב'שור האיצטדין' אין וודאות שעומדים להזיק שהרי אסור לשסותם והמשסה חייב בדיני שמים (לעיל פ"ב הי"ט) ולכן אינם נעשים 'מועדים'.

הלכות נזקי ממון פרק ו, הלכה ה: **שְׁוֹרִים שֶׁמִּשְׁחָקִין בָּהֶן וּמִלְמַדִּין אוֹתָן שֶׁנִּיחֻוּ זֶה אֶת זֶה, אֵינָן מוֹעֲדִין לָזֶה. וְאִפְלוּ הַמִּיתוּ אֶת הָאָדָם, אֵינָן חֲבִיבִין מִיתָה.**

במשנה (ב"ק לט, א): שור שמלמדים אותו לנגוח באיצטדין ('שור האיצטדין') שהרג אדם, אינו חייב מיתה. והוסיף הרמב"ם שאם נגח בהמות שלוש פעמים אינו נעשה 'מועד'.

ופירש הרמב"ם (על המשנה שם) שנגיחה של 'שור האיצטדין' אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" ולכן אין דינו מיתה. וכן אם נגח בהמות שלוש פעמים אינו נעשה 'מועד', "כי במועד צריך להיות מטבעו עלול להזיק, לא על ידי אדם המשסה אותו" (אור שמח).

והקשה הראב"ד:

א. מדוע לא נעשה שור זה 'מועד', הרי מצינו שהשור נעשה 'מועד לשופרות' (שור שנגח שלוש פעמים, כל פעם לאחר ששמע קול שופר, אם ייגח פעם רביעית לקול השופר ישלם נזק שלם, ראה להלן הי"א) ואם כן השור נעשה 'מועד' אף בנגיחה שלא 'מטבע השור'? ב. המשסה כלבו של חברו באחר, חייב בעל הכלב לשלם (לעיל פ"ב הי"ט). ומדוע שונה דינו של 'שור האיצטדין'?

האם אפשר להפקיר שור הנסקל?

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ח

הבעלים יכולים להפקירו (לעיל ה"ט). ומדוע פסק הרמב"ם כאן שמאחר שהפקירוהו בעליו אם הוזמו עדי, כל הקודם בו זכה?

ויש לבאר:

כיון שהעדים הוזמו התברר למפרע שהשור היה מותר בהנאה וההפקר היה כדיון, מה שאין כן בהלכה הקודמת

הלכות נזקי ממון פרק יא, הלכה יג: **שור הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עָדָיו, כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה; שֶׁהָרִי מִשְׁנַגְמֵר דִּינוֹ, הַפְּקִירוּהוּ בְּעָלָיו.**

שור שנגמר דינו לסקילה, אם הקדישוהו בעליו אינו קדוש כי בשעה שנגמר דינו לסקילה נאסר בהנאה ואינו ברשות בעליו להקדישו (בבא קמא מה, א ורש"י שם ד"ה אינו מוקדש). וכן אין

לאחר גמר הדין אכן אינו ברשותו ואינו יכול להפקירו (קצות החושן סי' תו סק"א).
ועוד יש לומר:

הרמב"ם סובר כדברי התוספות (בבא קמא טו, א) שיאוש אינו כהפקר, ובעוד שביאוש אין החפץ יוצא מיד הבעלים אלא שכל אחד יכול לזכות בו וכשיגיע לרשות הזוכה תפקע הבעלות הקודמת, הרי בהפקר שהוא מדעתו ומרצונו הטוב של הבעלים, החפץ יוצא מידו מיד.

ולכן שור הנסקל שנגמר דינו 'כל הקודם בו זכה' מדין יאוש ואז יוצא מרשות הבעלים, ואילו דברי הרמב"ם בהלכה הקודמת (ה"ט) "אם הפקירו אינו מופקר" היינו שאין לומר שבהפקירו את השור טרם שנתחייב בתשלום הנזק ייפטר מהתשלום (משום שנאמר 'והועד בבעליו', ואינו הבעלים), אלא ש'אינו

מופקר' ו'בעל-כרחו הוא בעליו', ואמנם מצד היאוש כל הקודם בו זכה, אבל הבעלים אינו רשאי להוציאו מרשותו ולהפקירו מדעתו (שו"ת אדמו"ר הזקן סי' יד).

ולכאורה יש להקשות: איך אפשר לומר שהמחזיק בשור הנסקל שהוזמו עדיין זכה בו מטעם יאוש ולא מטעם הפקר והרי בגמרא (כריתות כד, א) הובאה הלכה זו גם לענין עיר הנידחת שהוזמו עדיה, שכיון שאסורה בהנאה, המחזיק ברכוש שבה זכה בו, ושם אין לומר שהזוכה היא מטעם יאוש כי אין יאוש בקרקעות (רמב"ם הל' גזו"א פ"ח ה"ג)?

ויש לומר שאכן דברי הגמרא על עיר הנידחת אמורים רק במחזיק במטלטלין, אבל הקרקע והמחובר אליה אינו נאסר (חולין פט, א), ואין בזה יאוש והמחזיק בהם לא זכה (בית הלוי ח"א סי' מח סק"ט).

האם על היורש לשלם נזקי המוריש?

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ח

על כל בור, גם ברשות הרבים, ואע"פ שהלוקח לא זכה בבור שהרי לא היה של המוכר מעולם, הקניין הועיל לעניין זה שהלוקח מקבל את אחריות השמירה שהיתה מוטלת על המוכר (ראה בית ירוחם הל' נזקי ממון מד, ע' פג. שו"ת צפנת פענח א סי' קיח).

ועדיין יש לדון האם הרברים אמורים גם ביורש; שכן במקור דברי הרמב"ם (ירושלמי ב"ק פ"ה ה"ו) נאמר "לקח או ירש או ניתן לו במתנה", אך הרמב"ם נקט מכירה ומתנה והשמיט ירושה.

וכתב ה'צפנת פענח' (שם), כי לדעת הרמב"ם מקבל הבור חייב רק כשנעשתה פעולת קנין, אך ירושה הנעשית ממילא ללא פעולת קנין, אינה חלה על דבר שאין בו שוויות והיורש אינו מתחייב.

אך יש שכתבו שגם לדעת הרמב"ם היורש חייב, ואף שלא כתב זאת במפורש, הרי סיים וכתב "בעל הבור ישלם, מי שיש לו בעלים מכל מקום" וכוונתו לרבות גם את היורש (ראה ביאור הגר"א ח"מ תי, ד. קונטרסי שיעורים ב"ק ע' 200).

הלכות נזקי ממון פרק יב, הלכה ג: וְאֶחָד הַחוּפְּרִי, אִי הַלּוּקָח, אִי שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתְנָה - שְׁנֵאמַר: "בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּעָלִים מִכָּל־מְקוֹם.

החופר בור ברשות הרבים ומת – האם יצטרכו היורשים לשלם את הנזקים שיגרמו על ידי הבור?

בהלכה זו נאמר שאדם חייב על נזקי בור שבבעלותו אף אם לא חפרו בעצמו אלא קנה או קיבל אותו במתנה. ולפי זה לכאורה גם אם ירש בור יתחייב על נזקיו.

אך נחלקו הפוסקים בביאור הלכה זו:

יש סוברים שמדובר רק בבור שחפר אדם ברושותו, מאחר והוא הבעלים ובידו למכור אותו לאחר והלוקח חייב על נזקיו, אך החופר בור ברשות הרבים הרי אינו שלו ואיך יוכל למכרו? ואמנם הוא עצמו חייב על נזקיו, כנאמר בגמרא (ב"ק כט, ב): שאע"פ שבור ברשות הרבים אינו בבעלותו של החופר, 'עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו להתחייב עליו', אך למכרו לאחר אינו יכול שהרי אינו שלו (שער משפט סי' תי, א).

אך יש שכתבו כי מסתימת דברי הרמב"ם מובן שמדובר

השבת גזילה פחות משהו פרוטה

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ח

ואין חפצו אחריו כלל".

וכתב ה'מנחת-חינוך' (שם), שלפי זה הגונב חצי פרוטה קנה אותה לעצמו כי הבעלים מחלו על כך ואם יצרף לזה עוד חצי פרוטה יוכל לקדש בפרוטה זו אשה או לקנות בה ארבעה מינים שצריכים להיות 'שלו'. וכן לאידך שבמקרים בהם אין מחילה יש מקום לחייב השבה גם על פחות משהו פרוטה, כגון שגנב מחרש שוטה וקטן או שגנב ועדיין לא נודע לבעלים על הגניבה.

אמנם אפשר לפרש שטעם האיסור לגנוב כל שהוא הוא מפני ש'דין פחות משהו פרוטה בממון כדין חצי שיעור באיסורין' (מגיד-משנה כאן) ולפי שיטה זו השיעור שקבעה תורה מלכתחילה באיסור גניבה הוא שוה פרוטה, אבל "בפחות

הלכות גניבה פרק א, הלכה ב: אִסּוּר לִגְנוֹב כֹּל שֶׁהוּא,

דִּין תוֹרָה.

למרות שהאיסור לגנוב הוא גם במשהו, חיוב ההשבה הוא רק בשוה פרוטה, כמו שכתב הרמב"ם בגזל: "הגזול פחות משהו פרוטה אע"פ שעבר אינו בתורת השב גזלה" (הל' גזילה פ"א ה"ו).

ומדוע אין חובת השבה בפחות משהו פרוטה?

רש"י (סנהדרין נט, א ד"ה ומשום) כתב שהטעם הוא מפני שבפחות משהו פרוטה הבעלים מוחלים. וכן כתב גם ה'חינוך' (מצוה קל) "לפי שישאל בני אברהם יצחק ויעקב נדיבים בני נדיבים הם וידוע הדבר שכל שהוא פחות משהו פרוטה אפילו עני שבישראל מכיון שנגזל ממנו מוחל אותו

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קבא

משה פרוטה אין מצוה עליו כלל להשיב" (מנחת-חינוך שם).
ואם כן: א) הגב לא קנה את הגניבה "דמהיכי תיתי לקנות
דבר שאינו שלו, רק שאין מצות-עשה עליו". ב) גם
כשהבעלים לא מחל, אין חובה להשיב.

וכך עולה גם מדברי אדמו"ר הזקן (שו"ע חו"מ ריש הל' גזילה
וגניבה): "אסור לגזול או לגנוב כל שהוא דין תורה... ואע"פ

שפחות משה פרוטה אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו,
הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה". והטעם שאין
צריך להשיב פחות משה פרוטה הוא כי "פחות משה
פרוטה אינו נקרא ממון כלל... לענין מצות השבת גזלה" (שם
הל' מציאה ופקדון סל"ז).

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ח

איזה 'שינוי' קונה?

גזולה ו'קרקע אינה נגזלת' (וכך גם ההדסים המחוברים
לקרקע) אלא עומדת ברשות הבעלים גם אם התייטשו, ונמצא
שתלישת ההדסים מן המחובר היא גזל ואין מקיימים מצוה
ב'ארבעה מינים' גזולים.

ושואלת הגמרא: והרי איגוד ההדסים עם הלולב הוא
שינוי מעשה הקונה, ושוב אינם גזל (וע"י השינוי נפקע מהם גם
הפסול של 'מצוה הבאה בעבירה')? ומתרת: איגוד הלולב הוא
'שינוי החזור לברייתו', שאין שמו 'שינוי' ואינו קונה.

ואם נאמר שבספק גזל גם 'שינוי החזור לברייתו' קונה,
מדוע אין איגוד הלולב מועיל אף שהוא 'שינוי החזור
לברייתו' והרי בקניית ההדסים מן הנכרים ישנו רק חשש של
גזל גזל?

ומישיב: אכן בסתם 'ספק גזל' גם שינוי כזה קונה, אך
בהדסים של מצוה החמירו שגם ב'גזל גזל' לא יועיל שינוי
כזה וייחשבו 'גזל' גם לאחר איגוד הלולב.

הלכות גניבה פרק ו, הלכה ט: **כָּל אִמֵּן שֶׁמֶכַר דָּבָר מִן
הַדְּבָרִים... כִּגְזוּל מוֹכֵן שֶׁמֶכַר הַסּוֹדֵק בְּמָקוֹם שֶׁהָגוּ שִׁיחֵיו שֶׁל
בַּעַל הַבֵּית - אֲסוּר לָקַח מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֻקְתָּ נִגְבָּה. אֲבָל
לִזְקָחִין מִמֶּנּוּ כִּרְמָלָא מוֹכֵין.**

אף שיש לחשוש שמא הסודק גנב את המוכין, מותר
לקנות ממנו את הכר כי בהכנסת המוכין לכר נשתנה שמם
והשינוי קונה.

ומבאר ה'מגיד משנה': אף שאפשר להוציא את המוכין
מן הכר ולהחזירם למצב הקודם וזהו 'שינוי החזור לברייתו'
ואינו קונה (הל' גזילה ואבידה פ"ב ה"י), הרי הדין ששינוי החזור
לברייתו אינו שינוי נאמר בגזל וודאי, ואילו כאן מדובר
במוכין שהם גזל גזל, ובזה מועיל כל שינוי.

והקשה ה'כופת תמרים' (סוכה ל, ב, ד"ה וליקנינהו):

הגמרא (שם) מביאה את הוראת רב הונא לסותרים הקונים
הדסים מנכרים המגדלים הדסים בשדותיהם, שחיתוך
ההדסים לא ייעשה על ידי הסוחרים עצמם שמא הקרקע

הבא במחתרת - מתי מפקחים עליו את הגל? שבת קודש י"ט סיון ה'תשע"ח

מדין 'פיקוח נפש שדוחה שבת'?
ומבאר:

אכן, הרמב"ם אינו סובר כרש"י שהרי כתב כאן רק את
דין גנב 'שיש לו דמים' שמפקחים עליו את הגל בשבת ואינו
מתייחס כלל לדין גנב 'שאין לו דמים', וזאת משום שאם גם
לאחר שנפל עליו הגל מתכוין הגנב להרוג את בעל הבית,
בוודאי אין לפקח עליו את הגל, שהרי מותר להרוג, ואם
החשש אינו קיים יותר, שוב אין לו דין רודף ואם כך 'יש לו
דמים' ואסור להרוג, ואין הרמב"ם צריך לומר זאת שהרי כבר
כתב (בהל' יא) "מצאו יוצא מן המחתרת, הואיל ופנה עורף
ואינו רודף - יש לו דמים".

אך לדעת רש"י גם אם כעת אין חשש שהגנב מתכוין
להרוג את בעל הבית, אין מפקחים עליו את הגל בשבת, כי
כיון שהכניס את עצמו לסכנה - 'גברא קטילא הוא' ואין
מחללים עליו את השבת.

הלכות גניבה פרק ט, הלכה יג: **כָּל גֵּנֵב שִׁישׁ לוֹ דָּמִים
- אִם נָפַל עָלָיו גֵּל בְּשִׁבְתּוֹ, מִפְּקָחִין עָלָיו.**

גנב שבא במחתרת שיש לו דמים, היינו שאינו מתכוין
להרוג אם יתנגדו לו (כגון אב שבא לגנוב מבנו) ואסור להרוג - אם
נפל עליו גל אבנים בשבת מפנים אותו אף שהוא מלאכה
האסורה בשבת (סנהדרין עב, ב), אבל גנב ש'אין לו דמים' ומותר
להרוג כי יש לו דין 'רודף', אם נפל עליו הגל אין מחללים
את השבת כדי להצילו "כיון דניתן להרוג בלא התראה 'גברא
קטילא' הוא משעת חתירה" (רש"י שם ד"ה לפקח).

ומקשה ה'אור גדול':

מלשון רש"י משמע שגם אם אין חשש שגנב זה יהרוג
את בעל הבית לאחר שיפנו מעליו את הגל אין מחללים את
השבת כדי להצילו (כי אם יש חשש שיהרוג, הרי מותר
להרוג ובוודאי שאסור לפנות מעליו את הגל, ומדוע הוצרך
רש"י להסביר ש'גברא קטילא הוא'?). ונשאלת השאלה: כיון
שלגנב אין דין רודף ואסור להרוג, מדוע לא חייבים להצילו

השלימות של העניין דמתן-תורה תהיה בביאת המשיח.

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ג-י"ט סיון תשע"ח

המשנה ובא אחר ושנה בו פטור, ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

- ד. בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק ותלשה פרות 18
מרשות הרבים ואכלתן ברשות הנזק - הרי הדבר 19
ספק¹¹, לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית¹²; 20
ואם תפשו הנזק כמה שהזיקה - אין מוציאין מידו, 21
שהרי ברשותו אכלה. 22

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. (12) כי אין מוציאין מספק. גירסת רבינו בגמרא שם בגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

- ה. בלב שנכנס לחצר ונטל פת או פשו ומוציאן 23
לרשות הרבים או לחצר אחרת¹³ ואכלם שם - מה 24
שנהנה משלם¹⁴; אכלם בפשה של בעל החצר - 25
משלם נזק שלם כאלו אכלן בתוך החצר¹⁵, שהרי 26
ברשות הנזק אכל. וכן כל פיוצא בזה. 27

13) של בעלים אחרים. (14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. (15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הנזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

- ו. בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן אבל 28
אכלתן על ידי הדחק, כגון פרה שאכלה שעורים¹⁶, 29
וחמור שאכל פרישנים¹⁷ או דגים, וחזיר שאכל 30
חתיכת פשו, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל 31
תמרים, וכן כל פיוצא באלו: אם אכלה ברשות 32
הנזק - משלם נזק שלם¹⁸, וברשות הרבים - פטור; 33
ואם נהנית - משלם מה שנהנית. 34

16) שהם מאכל חמור. (17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. (18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

- ז. חיה שנכנסה לרשות הנזק וטרפה ואכלה בהמה 35
או פשו - משלם נזק שלם, שזהו דרכה¹⁹; אבל 36
כלב שאכל ככשים קטנים²⁰, או חתול שאכל 37
תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי²¹, ומשלם חצי 38
נזק²². 39

19) לשון הברייתא שם טז: (20) אפילו קטנים. (21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ח

הלכות נזקי ממון

פרק שלישי

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

- א. הבהמה מועדת לאכל פרות או ירקות וכיוצא 1
בהן². לפיכך, אם נכנסה לרשות הנזק ואכלה דברים 2
שדרכה לאכלם - משלם נזק שלם; שנאמר: ובער 3
בפשה אחר מיטב שדהו וגו'. ואם אכלתם ברשות 4
הרבים - פטור³; ואם נהנית - משלם מה שנהנית⁴, 5
לא מה שהזיקה. 6

2) משנה, בבא קמא יט: (3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הנזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. (4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

- ב. פיצד? נכנסה לרשות הנזק ואכלה שמשמן או 7
לט וכיוצא בהם בפשה דינר - משלם דינר⁵. ואם 8
אכלתן ברשות הרבים ונהנת - רואין אותן כאלו הם 9
שעורים⁶ או עמיר⁷, ומשלם דמי עמיר או דמי 10
שעורים בדול⁸. 11

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמן לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הנזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. (6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמן, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה. (7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). (8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

- ג. אכלה אכלים הרעים לה, כגון שאכלה חטין - 12
הואיל ולא נהנית, פטור. אכלה אכלין שאין דרכה 13
לאכלן, כגון שאכלה פסות או גלים, בין ברשות 14
הנזק בין ברשות הרבים - משלם חצי נזק; שזה 15
שנוי הוא⁹, ודרך בני אדם להניח עליהם¹⁰ וכסותן 16
ברשות הרבים עד שינחחו מעט. 17

9) ודינו כתולדה דקרן. (10) על כן אין לפטור מטעם "כל

יא. בהמה שהחלקה באכז או במימי רגליה ונפלה
לגנה³⁹ ונחבטה על גבי פרות וירקות או שאכלה -
משלם מה שנהנית. אפלו הלכה מערוגה לערוגה,
ואפלו נשארה שם כל היום פלו⁴⁰ - אינו משלם
אלא מה שנהנית⁴¹. ומה הנאה יש לה בחבטה?
שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה. אבל
אם ירדה כדרכה ואכלה - משלם מה שהזיקה.
ואפלו טנפה פרות במי לדה⁴² - משלם מה
שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה. וכן אם דחפתה
חברתה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה
לו להעביר את אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

(39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם
נח. (40) ואפשר היה להוציאה. (41) ואינו משלם נזק
שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן
שם. (42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה
אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו
בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל
שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. החלקה ונפלה, ויצאת⁴³ וחזרה לגנה, אף על
פי שחזרה שלא לדעת בהצלים⁴⁴ - משלם מה
שהזיקה, מפני שהיה לו לשמרה⁴⁵ שלא תחזור;
שהדבר ידוע, שפינו שיעה דרך הגנה, הרי היא
חוזרת מאליה.

(43) מן הגינה. (44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי.
(45) שמירה מעולה.

יג. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא
ברשות, ושברתן בהמתו של בעל הבית - פטור.
ואם הזקה בהן - בעל הקדרות חייב. ואם הכניס
ברשות - פטור⁴⁶. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור
את הקדרות - בעל הבית חייב.

(46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הזקה, בעל הבית
חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה
את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו
שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי,
שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

יד. וכן אם הכניס פרותיו לחצר בעל הבית שלא
ברשות, ואכלתם בהמתו של בעל הבית - פטור⁴⁷.
ואם החלקה בהן והזקה - בעל הפרות חייב. ואם
הכניס ברשות - פטור. ואם קבל עליו בעל הבית
לשמור את הפרות - בעל הבית חייב⁴⁸. הכניסן שלא
ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית והזקה
באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא
תאכל. ואם הכניסן ברשות, והניחו בעלי החצר את
זה שהרשוהו בחצר לשמור, ואכלתן בהמתו של
בעל הבית והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב⁴⁹;

פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא.
רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים
שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הברל, ואף
קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי
נזק. (22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן,
אלא תולדה דקדן, שם טו:

ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור²³ ושבר הסל
ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם,
שזה הוא דרכו²⁴. וכן שעיר עזים²⁵ שראה לפת
וכיוצא בו על פי החכמה, ונסתתב בחבית ואכל את
הלפת ושבר את החבית - משלם על שניהם נזק
שלם²⁶; כשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות
בבלים ולעלות כדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אבל
אם נכנס החמור ואכל את הלחם ואחר כך שבר את
הסל - על הלחם משלם נזק שלם, ועל הסל חצי
נזק²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(23) לרשות הניזק. (24) לשבר את הסל בשעת אכילת
הלחם. (25) עד בן שנה, שם כ. (26) על הלפת מדין
שן, ועל החבית מדין רגל. (27) כי זה משונה.

ט. בהמה שאכלה מתוך הרחבה²⁸, בין דרך הליכתה
בין שעמדה²⁹ ואכלה - משלם מה שנהנית. ואפלו
חזרה על צדי הרחבה³⁰ ואכלה מה. אבל אם
הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה³¹
ואכלה - משלם מה שהזיקה³². אכלה מפתח
החנות³³ - משלם מה שנהנית³⁴; מתוך החנות -
משלם מה שהזיקה.

(28) שוק, משנה שם יט: (29) דרכה של בהמה לאכול,
ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד,
שם כ. (30) קרן זוית. (31) שדינן כדין רשות היחיד
של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה,
כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצדי הרחבה,
דעת שמואל שם כא. (32) כדין בהמה שאכלה ברשות
הניזק, שם. (33) הפתוחה לרשות הרבים. (34) כדין שן
ברשות הרבים, שם יט:

י. היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה
ואכלה מעל גבי חברתה, ואפלו עמדה³⁵ - משלם
מה שנהנית; שכן דרך הבהמות³⁶ לאכל זו מעל גבי
זו. ואם קפצה ואכלה³⁷ על גבי חברתה - משלם מה
שהזיקה; שגבי חברתה פחצר הנזק הוא חשוב³⁸.

(35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא.
וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות
הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט,
ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש
(ראה בכסף משנה). (36) ודינה כדין שן ברשות הרבים.
(37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם).
(38) ומשלם מה שהזיקה.

בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

- ב. הפורץ גדר לפני בהמת חברו¹² ויצאת והזיקה: 24
אם היה גדר חזק ובריא - חייב¹³, ואם היה פתל²⁵
רעוע¹⁴ - פטור בדיני אדם¹⁵ וחייב בדיני שמים¹⁶.
וכן הנותן סם המות¹⁷ לפני בהמת חברו - פטור²⁷
מדיני אדם¹⁸ וחייב בדיני שמים¹⁹. 28

(12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. (13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה-שאיין-כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. (14) והבהמה אינה משתמרת. (15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. (16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חברו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). (17) שם מז: (18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. (19) שגרם נזק מתוך כוונה.

- ג. המעמיד בהמת חברו²⁰ על גבי קמת חברו²¹ - 29
המעמיד חייב²² לשלם מה שהזיקה²³. וכן אם 30
הפישוה²⁴ עד שהלכה לקמת חברו והזיקה - זה 31
שהפישוה חייב. 32

(20) וכל-שכן בהמתו. (21) תבואת חברו שטרם נקצרה. (22) על-ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: (23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. (24) אף-על-פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

- ד. המוסר בהמתו לשומר חנם או לנושא שכר²⁵ או 33
לשוכר²⁶ או לשואל²⁷ - נכנסו תחת הבעלים²⁸, ואם 34
הזיקה - חייב השומר. במה דברים אמורים? בזמן 35
שלא שמרוה כלל; אבל אם שמרוה שמירה מעלה³⁰ 36
כראוי, ויצאת והזיקה - השומרים פטורים³¹. 37
והבעלים חייבים. אפילו המיתה את האדם³². שמרוה 38
שמירה פחותה³³: אם שומר חנם הוא - פטור³⁴, 39
ואם שומר שכר או שוכר או שואל הוא - חייב³⁵. 40

(25) מקבל שכר שמירה. (26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. (27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. (28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. (29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. (30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. (31) שם מה. (32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. (33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו,

- 1 שפיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקין לה
2 והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם
3 להעביר הבהמה מהן. ומצוה באשה שנוקסה
4 לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחה ונתעלמו
5 כדי שלא יפוטו בה⁵⁰ בעת לישתה ואפיתה, ובא עז
6 של בעל הבית ואכל הפצק ומת, והייתה חכמים
7 לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

(47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. (48) על הפירות שאכלה בהמתו. (49) כי השמירה מוטלת עליו. (50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

- 8 טו. המגדיש⁵¹ בתוך שדה חברו שלא ברשות,
9 ואכלתן בהמתו של בעל השדה - פטור⁵². ואם
10 החלקה והזיקה - בעל הפרות חייב. אכלתן והזיקה
11 באכילתן - פטור⁵³. ואם הגדיש ברשות - בעל
12 השדה חייב⁵⁴, אף על פי שלא קבל עליו לשמור;
13 שהשומר בגרנות, כיון שאמר לו 'הגדש בכאן' -
14 כמי שאמר לו 'הגדש ואני אשמר לך' הוא חשוב.

(51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט:
(52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. (53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. (54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פרק רביעי

(1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

- א. הפוגם צאן לדיר² ונעל בפניהן בדלת שיכולה 15
לעמוד ברוח מצויה³, ויצאה והזיקה - פטור⁴. ואם⁵
16 אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, או שהיו פתלי
17 הדיר רעועין⁶ - הרי לא נעל בפניהם כראוי, ואם
18 יצאת והזיקה - חייב. ואפילו חתרה⁷ ויצאת. ואפילו
19 נפרצה מחיצה פלילה⁸ או פרצוה לסטים⁹ - בעל
20 הצאן חייב¹⁰. היתה מחיצה בריאה, ונפרצה פלילה
21 או שפרצוה לסטים, ויצאת והזיקה - פטור.
22 הוציאה לסטים והזיקה - לסטים חייבים¹¹. 23

(2) מקום מוקף גדר. (3) כך מפרשת הבריייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: (4) מכיון ששמר כראוי. (5) שם. (6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. (7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. (8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. (9) ג"כ אונס. (10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. (11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון י"ג סיון – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קכה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 23 וְהַחֲזִירוּ לְבַעֲלָיו⁵⁴ - חֲזֹר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנֵּית
24 רְשׁוּתוֹ⁵⁵ - בְּטִלָּה הֵעֵדָה⁵⁶. וְהַבְּעָלִים מִשְׁלָמִין חֲצִי
25 נֶזֶק, וְהַשּׂוֹאֵל פְּטוּר שֶׁהֵרִיחַ חֲזִירוֹ⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שואל שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו חוזר לתמורתו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמורתו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השואל לשור הנמכר. שבשואל כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השואל "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמורתו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדויק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית-דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמורתו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם

והבעלים חייבים בכופר. (35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להתחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

- 1 ה. הניחה בחמה, אָפְלו חֲתָרָה³⁶ וַיֵּצֵאת וְהִזִּיקָה -
2 חֵיב³⁷ זֶה שֶׁהִנִּיחָה שָׁם; שֶׁפִּינָן שֶׁהִנִּיחָה בַּחֲמָה הָרִי
3 הִיא מַצְטַעֶרֶת, וּבִוְרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שְׁאֵפֶשֶׁר לָהּ
4 לַעֲשׂוֹת³⁸.

(36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. (37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. (38) שם נו.

- 5 ו. מִסֵּר בְּהִמָּתוֹ³⁹ לַחֲרָשׁ⁴⁰ שׁוּטָה וְקָטָן, אָף עַל פִּי
6 שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר⁴¹ - הַבְּעָלִים חֵיבִין; שֶׁדָּרָךְ הַשּׁוֹר
7 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקָּשׁוּר⁴² וַיֵּצֵאת וְלִהְיוֹת. אָפְלו
8 שְׁמִירוֹתָ שְׁמִירָה מְעֵלָה, וְחֲתָרָה⁴³ וַיֵּצֵאָה וְהִזִּיקָה -
9 הַבְּעָלִים חֵיבִים⁴⁴.

(39) משנה שם נה: (40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. (41) שם ט: (42) נימוק הגמרא שם. (43) שזה אונס. (44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

- 10 ז. מִסֵּר שׁוֹרוֹ לַחֲמָשָׁה⁴⁵, וּפְשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֵן, וַיֵּצֵא
11 וְהִזִּיק: אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֲלָא בַּחֲמָשָׁתָן - זֶה שֶׁפְּשַׁע
12 בְּשִׁמְרָתוֹ חֵיב⁴⁶, וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בְּשִׁאָרָן - אָף אֵלּוּ
13 הַנִּשְׁאָרִין חֵיבִין⁴⁷.

(45) שם י. (46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. (47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

- 14 ח. שְׁאֵלוּ בַּחֲזָקָת תָּם⁴⁸ וְנִמְצָא מוֹעֵד: אִם יָדַע
15 הַשּׂוֹאֵל שֶׁהוּא נִגְחָן⁴⁹ - הַבְּעָלִים מִשְׁלָמִים חֲצִי
16 נֶזֶק, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הָרִי שָׁם בְּעָלָיו
17 עָלָיו⁵⁰, וְהַשּׂוֹאֵל מִשְׁלֵם⁵¹ חֲצִי נֶזֶק, שְׁאֵפְלוּ הָיָה
18 תָּם (פְּשַׁעֲלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מִשְׁלֵם, שֶׁהֵרִי
19 יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן -
20 אֵין הַשּׂוֹאֵל חֵיב כָּלוּם⁵², וְהַבְּעָלִים מִשְׁלָמִין נֶזֶק
21 שָׁלֵם.

(48) שם מ. (49) אולם לא ידע שהוא מועד. (50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: (51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. (52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

- 22 ט. שְׁאֵלוּ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוֹעֵד בְּבֵית הַשּׂוֹאֵל⁵³,

19 בֵּית סָאָה⁷² - שְׁמִין שְׁשִׁים בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ
20 הַשָּׂדֶה⁷³, כָּמָה הִיָּה שְׁוֹה וְכָמָה הוּא שְׁוֹה עֵתָה אַחֵר
21 שְׁנַפְסָד בּוֹ הַבֵּית סָאָה, וּמִשְׁלָם הַשָּׂאָר. וְכֵן אִם
22 אֶכְלָה קֵב אוֹ רֵכֶע, אֶפְלוּ קִלְחָ⁷⁴ אַחֵד - שְׁמִין אוֹתוֹ
23 בְּשִׁשִּׁים.

(70) לקרקע. (71) שם משנה נה: (72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). (73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך בניינים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. (74) גבעול עבה של צמח.

24 יד. אֶכְלָה פְּרוֹת גְּמוּרִין⁷⁵ שְׁאִין צְרִיכִים לְקַרְקַע⁷⁶ -
25 מִשְׁלָם דְּמֵי פְּרוֹת גְּמוּרִין בְּשִׁוְיָהּ⁷⁷: אִם סָאָה⁷⁸ -
26 דְּמֵי סָאָה, וְאִם סָאֲתִים - דְּמֵי סָאֲתִים. הֲרִי שְׁאֶכְלָה
27 פְּרוֹת דָּקָל אַחֵד, וְכֵן הַלּוּט⁷⁹ פְּרוֹת דָּקָל חֲבֵרוֹ
28 וְאֶכְלָ: אִם הִיָּה דָּקָל רוֹמִי וְכִיּוּצָא בּוֹ, שְׁאִין הַתְּמָרִים
29 שְׁלוֹ יָפוֹת - מִשְׁעָרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גֵּב הַקָּרְקַע⁸⁰; וְאִם
30 דָּקָל פְּרָסִי וְכִיּוּצָא בּוֹ הוּא, שְׁהַתְּמָרִים שְׁלוֹ
31 יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מִשְׁעָרִין הַדָּקָל בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, כָּמָה הִיָּה
32 שְׁוֹה⁸¹ וְכָמָה הוּא שְׁוֹה עֵתָה⁸².

(75) שכבר בישרו כל צרכם. (76) אבל עדיין לא נתלשו. (77) ולא חישוב אגב השדה. (78) משנה שם נה: (79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. (80) שבה צומח הדקל. (81) לפני הנזק. (82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פרק חמישי

(1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזוקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק, ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינים הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

33 א. בַּהֶמָּה שֶׁהִיָּתָה רוּעָה, וּפְרָשָׁה² וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת
34 וּבְכִרְמִים³, אָף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא הִזִּיקָה - מִתְרִין
35 בְּבַעְלֶיהָ⁴ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא
36 מִנְעָה מִלְרַעוֹת - יֵשׁ רִשּׁוֹת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָה⁵

בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהייתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"י ידויק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חז"ל עמוד 102)

(53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ. (54) ואחר-כך הזיק. (55) מרשות השואל לרשות המשאיל. (56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. (57) ופסקה אחריתו.

1 י. שוֹמֵר שֶׁקֶבַל עָלָיו שְׁמִירַת גּוֹף הַבְּהֵמָה⁵⁸ בְּלִבָּד
2 אֶבֶל לֹא שְׁמִירַת נַזְקָה⁵⁹, וְהִזִּיקָה - פְּטוֹר מִלְשָׁלֵם,
3 וְהַבְּעָלִים חַיִּבִּים. קֶבֶל שְׁמִירַת נַזְקָה⁶⁰, וְהִזִּיקָה -
4 חַיִּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הִזִּיקָה - פְּטוֹר⁶¹, וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים
5 דִּין עִם הַמִּזִּיק.

(58) שלא תזוק. (59) שלא תזיק. (60) אבל לא שמירת גופה. (61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

6 יא. מִסֵּר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר⁶² - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן
7 חַיִּב לְשָׁלֵם לְנֹזֵק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמִּסֵּר לְשׁוֹמֵר⁶³ - חַיִּב⁶⁴.
8 וְהֲרִי הַנֹּזֵק אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שְׁמַרְתָּ אֶתָּה בְּעַצְמְךָ
9 וּמִסַּרְתָּ לְאַחֵר? שְׁלֹם לִי אֶתָּה, וְלֹךְ וַעֲשֵׂה דִין עִם
10 הַשּׁוֹמֵר שֶׁמִּסַּרְתָּ לוֹ אֶתָּה. מִסֵּר הַשּׁוֹמֵר לְבָנוֹ אוֹ לְבֵן
11 בֵּיתוֹ אוֹ לְמַסְעָדוֹ⁶⁵ - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיִּבִּים⁶⁶.

(62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. (63) בלי דעת בעלים. (64) בכל, אפילו באונסין. שם נו: (65) לעזורו. (66) והשומר פטור, אפילו אי-אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

12 יב. כָּל שּׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשָׁלֵם וְאִין לוֹ, וְהִיָּה הַמִּזִּיק
13 תָּם שֶׁהוּא מִשְׁלָם חֲצִי נֹזֵק מְגוּפוֹ⁶⁷ - הֲרִי הַנֹּזֵק
14 מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשְׁאָר דְּמֵי מָה שֶׁגָּבַה
15 הַנֹּזֵק⁶⁸ חֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה⁶⁹.

(67) למעלה פרק א הלכה ז. (68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. (69) בבא-קמא סוף דף מ.

16 יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פְּרוֹת מִחֲבֵרִין⁷⁰ - מִשְׁעָרִין
17 מִה שֶׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמִשְׁלָם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשָׁלֵם,
18 בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. מִיָּצֵד? ⁷¹ הֲרִי שְׁאֶכְלָה

הַאִילָנוֹת אֲלֵא בְּזֵית - פְּכִיעָה³⁰, וּבְקָנִים וּבְגִפְנִים -
מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעֲלָה³¹, וּבִשְׁאָר הָאֵילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל
אֵילָן³², לֹא מִחֲדוֹ³³. וְכִשְׁהִתִּיר לְקָטֵם, לֹא הִתִּיר אֲלֵא
מִחֲדָשׁ³⁴ שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיֶּשֶׁן שְׁעוֹשֶׂה
פְּרוֹת. וְאִינוֹ קוֹטֵם אֲלֵא מִמָּקוֹם שְׁאִינוֹ רוֹאֶה פָּנֵי
חֲמָה³⁵.

(ה) וְכֵן הַתֵּנָה, שֶׁהַמַּעֲזֵן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה³⁶ - בְּנֵי אוֹתָהּ
הָעִיר שְׂיָצֵא בְּגִבּוֹלָם מִסֶּתֶפֶקִין מִמֶּנּוּ³⁷, אֶף עַל פִּי שְׁאִין
עָקְרוּ בְּחִלָּקָם³⁸, וְאִין לְאַחֲרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.
(ו) וְכֵן הַתֵּנָה, שִׁיהִיָּה כָּל אָדָם מִתֵּר לְצוּד דְּגִים מִים
טְבִירָה³⁹. וְהוּא, שְׂיָצוּד בְּחִפָּה בְּלִבְדָּ⁴⁰. אֲבָל לֹא
יִפְרֹשׁ קָלַע⁴¹ וְיַעֲמִיד סְפִינָה⁴² שֶׁם אֲלֵא בְּנֵי הַשֶּׁבֶט⁴³
שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הֵימָּה בְּחִלָּקָם.

(ז) וְכֵן הַתֵּנָה, שֶׁכָּל אָדָם שְׂצִירָה לְנִקְבֵי - מִסְתַּלַּק
מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אַחֲרֵי הַגֶּדֶר שֶׁפָּנַע בּוֹ⁴⁴ וְנִפְנָה שָׁם.
וְאִפְלוּ בְּשֻׂדָּה מְלֵאָה בְּרֹכִים⁴⁵. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוּר⁴⁶
וּמִקְנָח.

(ח) וְכֵן הַתֵּנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן
- מִפְסָג⁴⁷ וְעוֹלָה מִפְסָג וְיוֹרֵד, עַד שְׂיָצֵא לְדִרְכּוֹ.
(ט) וְכֵן הַתֵּנָה, שֶׁבְּזֶמֶן שְׂרִירָה הַטֵּיט בְּדִרְכֵי הַרְבִּים
אוֹ נִקְיָעֵי מִים - יִשָּׁ⁴⁸ לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהִסְתַּלַּק לְצִדֵּי
הַדְּרָכִים וּמִהֲלָכִין שָׁם, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מִהֲלָכִין בְּדֶרֶךְ
שִׁישׁ לָהּ בְּעָלִים⁴⁹.

(י) וְכֵן הַתֵּנָה, שֶׁמֵּת מְצוּה⁵⁰ קוֹנֶה מְקוֹמוֹ⁵¹ וְנִקְבֵר
בְּמָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ⁵². שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְטֹל עַל הַמְּצֹר⁵³
וְלֹא בְּתוֹךְ תַּחֲוֹם הַמְּדִינָה⁵⁴; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל
הַמְּצֹר⁵⁵ אוֹ שֶׁהִיָּה בְּתוֹךְ הַתַּחֲוֹם - מְבִיאוֹ לְבֵית
הַקְּבָרוֹת.

(13) שם פ. פא: (14) עם נוחלי הארץ. (15) ואין לבעל
היער זכות לעכב. (16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה
גסה מפני שמפסידים את האילנות. (17) ויש חשש לכליון
האילנות. (18) בלתי חשובים. (19) קוצים וברקנים.
(20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה,
ואינו מפקרים. (21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה
תלשם לעצמו. (22) שלא יעקור השרשים. (23) מכיון
שהעשבים מוזיקים לזרעים. (24) אפילו בשדות, כדי
להאכיל לבהמתו. (25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין
תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור.
(26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם
זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן
שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מוזיקים לו.
סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות
ערוגות. (27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה.
(28) אף מאילן חבירו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו.
הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. (29) כשהזית מזקין
ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות
(ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור
לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית

1 שְׁחִיטָה פְּשָׁרָה⁶, וְאָמַר לְבַעֲלָיָה: בּוֹאוּ וּמְכַרוּ בִּשְׁוֹר
2 שְׁלָכֶם. מִפְּנֵי שְׁאִסּוּר לְאָדָם לְהִזְיֵק וּלְשָׁלֵם מֶה
3 שֶׁהִזְיֵק. אֲפִלּוּ לְגֵרִם הַנֶּזֶק אָסוּר.

(2) מקום המרעה. (3) ועלולה להזיק בשדותיהם של
אחרים. (4) ולא כמו בשור הנגח שההתראה באה אחרי
שהזיק. (5) כדי למנוע היזק משהו. (6) כדי לא לגרום
הפסד רב לבעל הבהמה. (7) על-ידי חוסר שמירה על
בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא-קמא כג: "הני עזי
דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי",
כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב-יד ה,
בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון
וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים
בבעליה "אף-על-פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה
לתמיהת הכסף-משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה,
איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד
מפרשים "עזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר
לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים
שרועות בשוק (ראה מגיד-משנה), ולא דוקא בעומדות
לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר
שער ז'.

4 ב. לְפִיכָף אָסוּר חֲכָמִים⁸ לְגַדֵּל בְּהֵמָה דְּקָה⁹ וְחִיָּה
5 דְּקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל¹⁰ בְּמָקוֹם הַשְּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֲלֵא
6 בְּעֵרִים וּבְמִדְבָּרוֹת שְׁבָאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל¹¹. וּמִגְדִּלִין
7 בְּסוּרֵיָא¹² בְּכָל מָקוֹם.

(8) בבא-קמא עט: במשנה. (9) כגון עזים, מפני שבהמה
דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם
להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. (10) משום
ישוב ארץ ישראל. (11) כי כאן אין נזק. (12) שהיא מחוץ
לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש
יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה
לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

8 ג. עֲשֶׂרֶה תִּנְאִים¹³ הַתֵּנָה יְהוֹשֻׁעַ¹⁴ וּבֵית דִּינוֹ בְּשֻׁעָה
9 שֶׁחֲלַק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן:

10 (א) הַתֵּנָה, שֶׁמֶרְעִין בְּהֵמָה דְּקָה בְּעֵרִים¹⁵ שְׂאִילָנֶיהֶן
11 גִּסְיִין¹⁶, אֲבָל אִין מֶרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גְּסָה. וּבִיעֵר
12 שְׂאִילָנֵי דְקִים¹⁷ - אִין מֶרְעִין בּוֹ לֹא גְסָה וְלֹא דְקָה
13 אֲלֵא מִדַּעַת בְּעָלֵיו.

14 (ב) וְכֵן הַתֵּנָה, שִׁיהִיָּה כָּל אָדָם מִתֵּר לְלַקֵּט עֲצִים
15 מִשְׂדֵּה חִבְרוֹ. וְהוּא, שִׁיהִיו עֲצִים פְּחוּתִים¹⁸ וְקִרְבִּים
16 לְהִיּוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הַזִּמִּי וְהַיְגִי¹⁹. וְהוּא, שִׁיהִיו
17 לְחִים²⁰ וּמִחְבְּרִין²¹. וּבְלִבְדָּ שֶׁלֹּא יִשְׁרֹשׁ²². אֲבָל שְׂאָר
18 עֲצִים - אָסוּר.

19 (ג) וְכֵן הַתֵּנָה, שִׁיהִיָּה כָּל אָדָם מִתֵּר לְלַקֵּט²³ עֲשָׂבִים
20 הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם²⁴, חוּץ מִשְׂדֵּה תִלְתָּן²⁵
21 שְׂזֵרְעָה לְבִהֲמָה²⁶.

22 (ד) וְכֵן הַתֵּנָה, שִׁיהִיָּה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה²⁷ בְּכָל
23 מָקוֹם²⁸, חוּץ מִגְּרוּפִּיּוֹת שֶׁל זֵית²⁹. וְאִינוֹ קוֹטֵם מִן

ח. וּכְבֹר עָשׂוּ בְּכָל פְּאָרְצֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁸ לְאַסֹּר בָּהּ גְדוּל
בְּהֶמָּה דָּקָה וְחֵיהָ דָּקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רַב הַשְּׁדוּת
וְהַפְּרָמִים שֶׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שָׁל יִשְׂרָאֵל.⁶⁹

(68) שם.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֻקִּים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מְקוֹם⁷⁰.
וְלֹא אֶת הַפֶּלֶב, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשִׁלְשֻׁלָּתוֹ.
אֲבָל מִגְדֵּל הוּא פְּלִבִּים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסָפֶר⁷¹, בַּיּוֹם
קוֹשְׁרוֹ וּבְלִילָה מֵתִירוֹ. וְאָמְרוּ חֻקִּים: אָרוּר מִגְדֵּל
פְּלִבִּים וְחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְרֻבָּה וּמְצוּיִם.⁷²

(69) שם פב. (70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רוּעָה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה⁷³ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמִכֹּר
מִיָּד⁷⁴, אֲלֵא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד⁷⁵. וְכֵן מִי שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ
פְּלִבִּים וְחֲזִירִים בִּירֵשָׁה⁷⁶ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמִכֹּר
מִיָּד, אֲלֵא מוֹכֵר מַעֲט מַעֲט.⁷⁷

(71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. (72) מכיון
שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. (73) קמעא, קמעא.
(74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה
מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים
או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אֵי זֶהוּ מוֹעֵד²? פֶּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים³.
אֲבָל אִם נִגַּח בַּיּוֹם אֶחָד אוֹ נֶשֶׁף אוֹ רֶבֶץ אוֹ בָּעֵט
אוֹ נִגְף אֲפִלּוּ מֵאֶה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוֹעֵד. הֵעִידוּ
בּוֹ שְׁלֹשׁ פְּתֵי עֲדִים בַּיּוֹם אֶחָד⁴ - הָרִי זֶה סָפֶק⁵ אִם
הוֹעֵד אוֹ לֹא הוֹעֵד.⁶

(2) בבא קמא כג: (3) התרו בבעל השור שלושה ימים על
שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו
שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח
בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו
על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה
זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. (4) על שלוש
נגיחות של שלושה ימים. (5) בעיני שלא נפתרה, שם כד.
אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד
להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים
נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד,
או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על
שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הָעֵדָה אֲלֵא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין⁷;
שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹעֵד בִּבְעָלָיו, וְאֵין הָעֵדָה אֲלֵא בְּבֵית
דִּין⁸.

(6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית-דין.

גדול ובעל ענפים, מותר. (30) ניח מן היות מלמטה סמוך
לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה
ביצה. (31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום.
(32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים
ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע
האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. (33) מן
הענף שלמעלה. (34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין
אינו עושה פרי. (35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן,
אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר
האילן ומקור הפירות שבו. (36) מחדש. (37) ללא
תשלום. (38) אלא בשדהו של אחד. (39) אף-על-פי
שהוא כולו בחלקו של שבט נפתלי רשאים בני כל שבטי
ישראל לצוד ממנו. (40) שאינה מפריעה לתנועת האניות.
(41) לתקוע יתדות ולעשות גדרים קנים במים שייכלדו שם
דגים. (42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. (43) להם
גם זה מותר. (44) שנודמן לו. (45) זעפון, צמח שלפרחיו
ריח חריף וטוב. (46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר.
(47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב
ללכת סחור סחור לכרם. (48) רשות. (49) כגון בקצה
השדות. (50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו.
(51) שעליו נמצא. (52) ואין בעל המקום רשאי לעכב.
(53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא.
(54) עיר. (55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב
ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שְׁלֹמֶה תִּקֶּן⁵⁶, שֶׁהָיוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים מְתָרִין בַּיּוֹת
הַחֲמָה⁵⁷ לְהֵלֵךְ בְּשִׁבְלֵין שֶׁבְּשְׁדוֹת⁵⁸ שִׁישׁ לָהֶן בְּעָלִים
עַד שֶׁתֵּרַד רְבִיעָה שְׁנִיָּה⁵⁹.

(56) שם פא: (57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה.
(58) כדי לקצר את הדרך. (59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים
ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה
לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים
כשדורסים עליהם.

ה. וְתִקְנוֹת אֵלוּ פְּלִין⁶⁰ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מְקוֹם, אֲפִלּוּ
בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁶¹.

(60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. (61) כדעת
שמואל (שם).

ו. וּמִשְׁיַר הַטֵּל בְּכָל⁶² אֶסוּר⁶³ לְהֵלֵךְ בְּשִׁבְלֵין
שִׁישׁ לָהֶן בְּעָלִים.⁶⁴

(62) דברי רב פפא, שם. (63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע
שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין מִגְדֵּלִין בְּהֶמָּה דָּקָה בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, מִתֵּר לְהַשְׁהוּתָהּ קֹדֶם לְרִגְלֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם⁶⁵
וְקֹדֶם לְמִשְׁתָּה כְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטְּבַח⁶⁶ לֹחֶק⁶⁷
וְשׁוּחַט, לֹחֶק וּמִשְׁתָּה עַד שִׁישְׁחַט מַעֲט מַעֲט.
וּבְלִבָּד שְׁלֹא תֵצֵא וְתִרְעָה בְּעֵדֶר⁶⁸; אֲלֵא כָּל הַמִּשְׁתָּה
- מִשְׁתָּה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא תִזְקַק.

(64) לצרכי סעודת החג, שם עט: (65) הקונה ומוכר
לאחרים. (66) קונה. (67) כרכן גמליאל שם פ.

- 1 ג. שור של חרש שוטה וקטן⁷ ומי שהוא במדינת
- 2 הים שנגחו - פטורין; אבל בית דין מעמידין להם
- 3 אפוטרופוסין⁸ ומעידין בהן בפני האפוטרופוסין⁹.
- 4 (7) שאינם בני-דעת, שם לט. (8) במקום הבעלים.
- 5 (9) ומתרים בו שישמור על השור.
- 6 ד. הזיקו אחר שהועדו בפני אפוטרופוסין: אם
- 7 עדין הוא תם - משלם חצי נזק¹⁰ מגופו; ואם הועד
- 8 בו שלשה ימים ואחר כך הזיק - משלם נזק שלם
- 9 מן היפה¹¹ שבנכסי אפוטרופוסין¹², ולכשיגדלו
- 10 היתומים¹³ יעשו דין עם האפוטרופוסין וישלמו
- 11 להן¹⁴.
- 12 (10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות
- 13 מגופו", שם. (11) מן המעולה. (12) מפני שלא שמרו
- 14 אותו כראוי. זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. (13) כוונתו
- 15 לשור של קטן. (14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות
- 16 אפוטרופוס.
- 17 ה. שוורים שמשחקין בהן¹⁵ ומלמדין אותן לגח¹⁶ זה
- 18 את זה - אינם מועדים זה לזה. ואפלו המיתו את
- 19 האדם - אינן חביבין מיתה; שנאמר: כי יגח¹⁷ - לא
- 20 שגיחהו¹⁸.
- 21 (15) לפני קהל. (16) "זה אינו מטבע השור אלא ברצון
- 22 בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים
- 23 ומשלמים חצי נזק כחם. (17) מעצמו. (18) נגד טבעו
- 24 העצמי, שם לט, מא.
- 25 ו. שור שהועד¹⁹ ונמפר או נתן במתנה - חזר
- 26 לתמותו²⁰; שהרשות שנסתנת²¹ משנה דינו²². אבל
- 27 אם השאילו או מסרו לשומר - הרי הוא בחזקתו²³.
- 28 וכן שור שהועד בפני אפוטרופוסין, ונתפסק החרש
- 29 ונשתפה²⁴ השוטה והגדיל הקטן, אף על פי שבטלו
- 30 האפוטרופוסין²⁵ - הרי הן מועדין בחזקתן²⁶, שהרי
- 31 ברשות בעלים הן²⁷.
- 32 (19) שנעשה מועד. (20) דינו כחם, ואם יגח ברשות הקונה
- 33 או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. (21) שיצא
- 34 מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. (22) והכל מתחיל
- 35 מחדש. דעת רב פפא שם מ: (23) אין כאן שינוי רשות
- 36 "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם.
- 37 (24) נעשה שפוי בדעתו. (25) וחובת השמירה עברה
- 38 לבעלים. (26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר
- 39 להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופוס. (27) גם
- 40 בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי
- 41 יוסי במשנה שם לט.
- 42 ז. בהמה שהועדה וחזרה בה מדבר שהועדה לו -
- 43 חזרה לתמותה. כיצד? שור שהועד לגח, וחזר שלא
- 44 יגח, אף על פי שהוא נוגף²⁸ - הרי זה תם לנגיחה.
- 45 ומאימתי הוא חזרתו? עד שיהיו התנינוקות

ממשמשין²⁹ ואינו נוגח. וכן בשאר הדברים³⁰
שהועד להן - עד שימשמשו בו ולא יהיה עושה
אותן.

(28) בגופו (לא בקרניו). (29) "שמושכין אותו ומשחקים בו
ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר
במשנה שם כג: כד. (30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה,
השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שור שהוא מועד למינו³¹ - הרי זה אינו מועד
לשאינו מינו³². הועד לאדם - אינו מועד לבהמה³³.
הועד לקטנים³⁴ - אינו מועד לגדולים³⁵. לפיכך, אם
הזיק את מין שהוא מועד לו - משלם נזק שלם, ואם
הזיק לשאר המינין - משלם חצי נזק. היה מועד
לשבתות - אינו מועד לימות החול³⁶; ואם הזיק
בשבתות - משלם נזק שלם, ובימות החול - משלם
חצי נזק. ומאימתי היא חזרתו? משימשמשו
התנינוקות בו ביום³⁷ שהוא מועד לו ולא יהיה מזיק
נזק שהועד לו.

(31) לשוורים. (32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם,
כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לו. שסתמו
אינו מועד. (33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד
לאדם. (34) כגון עגלים. (35) אפילו באותו מין.
(36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו
ונוגח (רש"י). (37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נגח שור היום, וחמור למחר, וגמל ביום שלישי
- נעשה מועד לכל³⁸. ראה שור היום ונגחו, ולמחר
ראה שור ולא נגחו, וביום השלישי ראה שור ונגחו,
וברביעי ראה שור ולא נגחו, ובחמישי ראה שור
ונגחו, ובששי ראה שור ולא נגחו - נעשה מועד
לסרוגין³⁹ לשוורים. וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

(38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה).
מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך
בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לו. "ואם תמצא לומר
... ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק
שני הלכה יט הערה סט. (39) אם יגח ביום השביעי ישלם
נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק.
(40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

י. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה חמור ולא
נגחו, ובשלישי ראה סוס ונגחו, וברביעי ראה
גמל ולא נגחו, ובחמישי ראה פרד ונגחו, ובששי
ראה ערוד⁴¹ ולא נגחו - נעשה מועד לסרוגין
לכל⁴²; ואם נגח ביום שהוא מועד לו⁴³ אחר
משלשת המינין שנגח בסרוגין - הרי זה מועד.

(41) חמור הבר. (42) זה צירוף של שתי הדוגמאות
שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא
למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. (43) שביעי,
תשיעי וכו'.

24 **י.א. נגח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבִשְׁשָׁה עָשָׂר**
 25 **לְחֹדֶשׁ שָׁנִי, וּבִשְׁבַעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ**
 26 **מוֹעֵד, עַד שִׁישְׁלָשׁ בְּדִלּוּג⁴⁴. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וַנִּגַּח,**
קוֹל שׁוֹפָר וַנִּגַּח, קוֹל שׁוֹפָר וַנִּגַּח - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד
לְשׁוֹפְרוֹת⁴⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. (45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב כהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

(2) בחבל. (3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (4) כגון שנגח. (5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. (6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. (7) שמירה כל שהיא. (8) דעת ר' יהודה, בבא-קמא מה: (9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

27 **ב. הִיָּה מוֹעֵד לִקְרָן יָמִין¹⁰ וְאֵינוֹ מוֹעֵד לִקְרָן שְׂמָאל,**
 28 **וַיֵּצֵא אַחֵר שְׂשֻׁמְרוֹ כְּרָאוֹי וַנִּגַּח, בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין**
 29 **בְּשֻׁמָּאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק¹¹.**

6 **יב. נִגַּח שְׁלֹשָׁה שָׁוְרִים בְּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה,**
 7 **וּבְרִבְעִי נִגַּח חֲמוּר, וּבְחֲמִישִׁי נִגַּח גָּמֵל; אוֹ שְׁנִיגַח**
 8 **חֲמוּר וְגָמֵל בְּתַחֲלָה בְּשָׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, וְאַחֵר**
 9 **בֶּן נִגַּח שְׁלֹשָׁה שָׁוְרִים זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה**
 10 **סִפֵּק⁴⁶ אִם הוּא מוֹעֵד לְשָׁוְרִים בְּלֶבֶד אוֹ לְשִׁלְשֵׁת**
 11 **הַמִּינִין הוּא מוֹעֵד. וְכֵן אִם נִגַּח בְּשִׁלְשֵׁת שְׁבָתוֹת זֹ**
 12 **אַחֵר זֹ וּבְאַחַד בְּשָׁבָת וּבְשָׁנֵי בְּשָׁבָת; אוֹ שְׁנִיגַח**
 13 **בְּחֲמִישִׁי בְּשָׁבָת וּבְעֶרֶב שָׁבָת וּבְיוֹם הַשָּׁבָת וּבְשָׁמִי**
 14 **שְׁבָתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הָרִי זֶה סִפֵּק אִם הוּא**
 15 **מוֹעֵד לְשְׁבָתוֹת בְּלֶבֶד אוֹ לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים שְׁשָׁנִים**
 16 **מִהֵן חוֹל.**

(10) שם. (11) אף-על-פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "עד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אבהו, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

30 **ג. בְּהֵמָה שֶׁחִבְּלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכוֹנָה בֵּין שְׁלֵא**
 31 **בְּכוֹנָה: אִם תָּמָה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מְגוּפָה¹²,**
 32 **וְאִם מוֹעֵדֶת הִיא - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפְטוּר מִן**
 33 **הַשָּׁבָת¹³ וּמִן הַבִּשְׁתּוֹת וּמִן הַצִּעְרָא¹⁴ וּמִן הָרֶפּוּי;**
 34 **שְׂאֲרֵבֶעָה דְּכָרִים אֵלּוּ לֹא חִיבָה בִּהְיוֹת תּוֹרָה אֶלָּא**
 35 **בְּאָדָם¹⁵ שֶׁחִבְּל בְּחִבְרוֹ, אֲכָל בְּהֵמָה שֶׁחִבְּלָה בְּאָדָם -**
 36 **הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מִמוֹנוֹ שְׂאִינוֹ חִיב אֶלָּא חֲצִי**
 37 **נֶזֶק בְּלֶבֶד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרֵי שְׁפִיש - פְּטוּר¹⁶, וְאִם בִּישׁ**
 38 **הוּא בְּעֶצְמוֹ - חִיב, כְּמוֹ שֶׁתִּבְּאָר¹⁷. וְשׁוֹרֵי שֶׁחִבְּל**
 39 **בְּאִבִּי אוֹ בְּאֶמָּו¹⁸, אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חִבְרוֹ בְּשָׁבָת -**
 40 **חִיב בְּנִזְקִין; וְאֵלּוּ הֵיָּה הוּא בְּעֶצְמוֹ הַעוֹשֶׂה זֶה -**
 41 **פְּטוּר מִלְּשָׁלֵם¹⁹, כְּמוֹ שֶׁתִּבְּאָר²⁰.**

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעייתא שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

17 **יג. וְכָל אֵלּוּ הַסִּפְקוֹת וְכִיּוּצָא בִּהֵן, אֵין מַחֲזִיבִין בִּהֵן**
 18 **אֶת הַמִּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק⁴⁷; וְאִם תִּפְשׁ הַנֶּזֶק נֶזֶק**
 19 **שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִדּוֹ⁴⁸.**

(47) כדין תם. (48) מחמת ספק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיק גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הזוקה מה דינו, וכן נתבאר שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

20 **א. שׁוֹר שֶׁקָּשְׂרוּ בְּעָלָיו בְּמוֹסְרָה² וְנָעַל בְּפָנָיו כְּרָאוֹי³,**
 21 **וַיֵּצֵא וַהֲזִיק⁴: אִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק⁵, וְאִם**
 22 **הָיָה מוֹעֵד - פְּטוּר; שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ⁶, הָא אִם**
 23 **שְׁמָרוֹ⁷ - פְּטוּר⁸, וְשְׁמֹר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָכָר**

(12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. (13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. (14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. (15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני י"ד סיון – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ח. שמיין³⁹ לנזקין. כיצד? הרי ששבור פלי של חברו
 - בין הוא בין בהמתו - אין אומרים למזיק: קח
 אתה הפלי השבור ושלם לזה דמי הפלי, אלא
 אומדין פמה פחת הפלי מדמיו, ונותן לו פל
 הפחת⁴⁰ - אם המזיק מועד, או חצי הפחת - אם
 היה תם. שנאמר: והמת יהיה לו - לנזק, פחת
 הנבלה⁴¹ של נזק⁴². ושבח הנבלה⁴³ - חולקין אותו⁴⁴
 הנזק והמזיק.

(39 מעריכים. 40) אם הכלי היה שוה 10 ש"ח, ולאחר
 שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור
 שייך לנזק. (41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת
 המשפט. (42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי
 מחיר הנבילה בשעת המיתה. (43) אם מחירה עלה משעת
 המיתה עד שעת המשפט. (44) כדעת ר' יהודה, ולפי
 תשובת ר' יוחנן, שם לר':

ט. כיצד? שור שנה מאתים שננחהו ומת, והרי
 הנבלה שנה בשעת מיתה מאה, ובשעת העמדה
 בדין פחתה והרי שנה שמונים - אין המזיק משלם
 אלא מאה, אם היה מועד; ואם היה תם - משלם
 לו חמשים מגופו⁴⁵.

(45) והנבילה לנזק.

י. השפיחה הנבלה והרי היא שנה בשעת העמדה
 בדין מאה ועשרים - הרי המזיק משלם לו
 תשעים⁴⁶, אם היה מועד; ואם היה תם - משלם
 ארבעים וחמשה מגופו. וזהו שנאמר: וגם את המת
 יחציו - [שבח המת יחציו].

(46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה
 שוה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שור שנה מאתים⁴⁷ שננח שור שנה מאתים
 והפחיתו חמשים, ובשעת העמדה בדין השפית
 הנזק והרי הוא שנה ארבע מאות וזו, ואילו לא
 הנגיחה שהפחיתו היה שנה שמונה מאות⁴⁸ - בין
 שפטמו בין ששבח מאליו - אין נותן אלא בשעת
 הנזק⁴⁹. כחש מחמת המכה⁵⁰ בשעת העמדה בדין,
 והרי הפחת שנה מאה⁵¹ - נותן לו בשעת העמדה
 בדין.

(47) ברייתא שם לר'. (48) והנזק הוא ארבע מאות וזו,
 והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד.
 (49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. (50) אבל אם הפחת
 בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם
 בזה. (51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, ואין זה
 דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין,
 שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול
 הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו
 סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכששת, ומכיון
 שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו.
 (16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לר': (17) בהלכות
 חובל ומזיק, פרק א. (18) של בעל השור. (19) מפני
 שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על
 מעשה אחד. (20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

ד. המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות,
 וינחחו שורו של בעל הבית או נשכו פלכו - פטור²¹.
 ואם נגח הוא שור של בעל הבית: אם היה תם -
 משלם חצי נזק²², ואם היה מועד - משלם נזק
 שלם, בדין הנוגח ברשות הרבים.

(21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך
 להכניס שורך לחצרי, בבא-קמא מז: (22) כדעת החכמים
 במשנה, שם כד:

ה. נפל לבור שפחצר זו והבאיש את מימיו²³: אם
 הבאיש את מימיו מיד²⁴ בשעת נפילה - חייב²⁵ בנזקי
 המים, ואם אחר זמן - פטור; שהרי נעשה השור
 תקלה²⁶ עבור, והמים הרי הן ככלים, ולא מצינו בור
 שחייב בו את הכלים²⁷. ואם הכניס ברשות - בעל
 השור פטור²⁸. ואם קבל עליו בעל הבית לשמר -
 הרי הוא²⁹ חייב בנזק השור³⁰ שנפל לבור.

(23) המכונסים בו, שם מז: (24) כגון שהיה מלוכלך
 בצואה. (25) כדין מזיק ממש. (26) ודינו כבור, שם מח:
 (27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור"
 (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח:
 (28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר
 פטור על הנזק שהזיק השור. (29) בעל החצר. (30) דעת
 רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: ,
 והלכה כשמואל בדינים.

ו. הכניס שורו³¹ לחצר בעל הבית שלא ברשות,
 והזיק את בעל הבית או שהזיק בו בעל הבית³², או
 שפחצר בורות שיחין³³ ומעורות - בעל השור
 חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי הבור³⁴,
 שהרי עליו לסתמו³⁵.

(31) מימרת רבא שם, מח. (32) כגון שנתקל בו.
 (33) חפירות ארוכות. (34) אם הפקיר רשותו, אף-על-פי
 שנעשה על-ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור
 שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. (35) לפני שהפקירו,
 שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות
 הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

ז. הזיק בעל הבית את השור³⁶: אם הזיקו שלא
 לדעת - פטור, שהרי אומריין לו³⁷: למה נכנסת שלא
 ברשות, שלא ידעתי עד ששגגתי בך; ואם הזיקו
 לדעת - חייב³⁸ נזק שלם, מפני שיש לו רשות
 להוציאו מרשותו, אכל להזיקו אין לו רשות.

(36) גם זה מדברי רבא שם. (37) בעל החצר לבעל השור.
 (38) דעת רב פפא שם.

1 יב. השפית המזיק⁵² בפשעת העמדה בדין: אם
2 מחמת שפטמו⁵³ שבה - אינו משתלם ממנו אלא
3 מה שהיה שוה בפשעה שהזיק; ואם מחמת עצמו
4 השפית⁵⁴ - משתלם חצי נזק ממנו פלו בפשעת
5 העמדה בדין.

8 הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג.
9 חצי נזק. (10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים
הוא. (11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב
המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג-ד). ביאור
לדין זה בהלכה הבאה. (12) כגון שלמים, תודה, בכור,
מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים
על המזבח. (13) פרק ב. (14) שם יג: (15) ויקרא ז, יב.
16 ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

24 ג. וכיצד גובה? שייאכל הנזק וחבורתו מן הפשור
25 בקדשה¹⁷ כנגד חצי נזק שלו. וכיצד אינו גובה כנגד
26 האמורין? שאם היה לו לגבות בחצי נזקו שוה דינר,
27 והיה כל הפשור עם האמורין שוה שני דינרים,
28 והפשור בלא אמורין שוה דינר וחצי - אינו גובה שני
29 שלישי הפשור¹⁸, אלא חצי הפשור בלבד¹⁹.

17 כדין קדשים קלים. (18) כלומר, חצי נזק כולו מן
הבשר. (19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד
החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הנזק. המזיק יכול
לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן
הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי
לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

ד. וכן שור הפקר²⁰ שהזיק - פטור; שנאמר: שור
רעהו - עד שיהיו הנכסים מיוחדים לבעלים²¹.
פיצד? שור הפקר שנגח, וקדם שיתפש אותו הנזק
בא אחר וזכה בו - הרי זה פטור²². ולא עוד, אלא
שור המיוחד לבעלים שהזיק, ואחר שהזיק הקדשו
או הפקדו - הרי זה פטור; עד שיהיו לו בעלים
בפשעת הזקו ובפשעת העמדה בדין²³.

20 בלי בעלים, שם יג: (21) משנה שם ט: (22) כי
בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. (23) שנאמר: "והועד
בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה
והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

ה. שור של ישראל שנגח שור של עובד פוכבים,
בין תם בין מועד - פטור; לפי שאין העובדי
פוכבים מחיבין²⁵ את האדם על בהמתו שהזיקה,
והרי אנו דנין להם פדיניהם²⁶. ושור של עובד
פוכבים שנגח של ישראל, בין תם בין מועד -
משלם נזק שלם; קנס זה הוא לעובדי פוכבים, לפי
שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין הנזק²⁷, ואם לא
תחייב אותן על נזקי בהמתן - אין משמרינן אותה,
ומפסידין ממון הבריות.

24 משנה שם לו: (25) בית-הדין שלהם אינו מטיל על

(52) כגון שור תם שוה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור
200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו,
והריהו שוה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה
מחירו של המזיק למאה ש"ח. הנזק תובע כעת את כל חצי
הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. (53) בעל המזיק לשורו.
(54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני
הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח? (שם).

6 יג. על המזיק לטורח⁵⁵ בנבלה עד שפמציא אותה
7 לנזק. פיצד? כגון שגפול השור לבור ומת - מעלה
8 הנבלה מן הבור ונותנה לנזק, ואחר כך שמין לו
9 פחת נבלה. שנאמר: כסף ישיב לבעליו והמת⁵⁶
10 יהיה לו - מלמד, שהוא חייב להשיב את הנבלה ואת
11 הפחת שפחתה מן החי לנזק⁵⁷; ואם היה תם - חצי
12 הפחת, כמו שבארנו.

55 גובה הנזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת
ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. (56) דעת
אבא-שאלו ואחרים, שם יא. (57) משמע, שאף את המת
ישיב לבעליו. (58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו".
(59) למעלה הלכה ח.

פרק שמיני

1 נתבאר בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם
שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או
שהזיקו דבר שאינו של הדייט. וכן אם היו להם בעלים
ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האין
בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראייה צריך הנזק כדי
שיגבו לו נזקו.

13 א. שור של ישראל שנגח שור של הקדש, או שור
14 של הקדש שנגח שור של ישראל - פטור; שנאמר:
15 שור רעהו². וכל הקדשים³ שחיבין בהן מעילה⁴ -
16 אין בהן דין נזקין⁵. ופסולי המקדשין⁶ - יש בהן
17 דין נזקין⁷, בין שהזיקו בין שהזיקו, שהרי יצאו
18 לפדיון ולהיותם חליין.

2 "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש,
משנה בבא-קמא לו: (3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת
עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם,
ובין קדשי בדק הבית. (4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם
חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. (5) כי
נקראים "קדשי ה'". (6) כגון שנפל בהם מום ונפדו.
(7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף-על-פי שיש בהם קצת
קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

19 ב. שלמים⁸ שהזיקו - גובה⁹ מבשרם¹⁰, ואינו גובה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ד סיון - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) מגופו. (47) ודינו כבעל-חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל-חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. (48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. כְּשֵׁפִית דִּין נִזְקִין לְגִבּוֹת לְנֶזֶק מִנְכָּסֵי הַמַּזִּיק - 23
גוֹבֵין מִן הַמַּטְלָטְלִין תַּחֲלָה⁴⁹; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ 24
מַטְלָטְלִין כָּלֹל אוֹ שְׁלֹא הָיוּ לוֹ מַטְלָטְלִין כְּנֶגֶד כָּל 25
הַנֶּזֶק - גוֹבֵין הַשָּׂאֵר מִן הַקֶּרֶקַע הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי 26
הַמַּזִּיק⁵⁰. וְכָל זֶמֶן שִׁימָצְאוּ מַטְלָטְלִין, וְאִפְלוּ סִבִּין⁵¹ 27
28 - אֵין נִזְקִין לְקֶרֶקַע.

(49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי־אפשר למכור במקום זה, יימכרו במקום אחר. (50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישגיב בנקל קונוה. (51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מֵת הַמַּזִּיק קִדְם שְׁיִשְׁלֵם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקִין 29
לְמַטְלָטְלִין שֶׁל יְתוּמִים⁵², אֲלָא לְקֶרֶקַע. וְגוֹבֵין לְנֶזֶק 30
מִן הַזְּבוּרִית⁵³. מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּזֶק נַעֲשֶׂה כְּבַעַל חוֹב⁵⁴, 31
וְהַמַּטְלָטְלִין אֵינָן מְשַׁעֲבָדִין לְכַעַל חוֹב. וְאִם תִּפְסֹ 32
הַנֶּזֶק הַמַּטְלָטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גוֹבֵין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר 33
34 מוֹתוֹ⁵⁵.

(52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל-חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. (53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: (54) התובע חוב מן היתומים. (55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא-קמא יד:

יב. כִּכָּר תִּקְנוּ הַגְּאוּנִים⁵⁶ לְגִבּוֹת בְּעַל חוֹב מִן 35
הַמַּטְלָטְלִין⁵⁷, וּכְשֵׁטָה תִּקְנֶה זוֹ כָּכֹל בְּתֵי דִינָין. 36
לְפִיכָּךְ מִגְבִּין הַנִּזְקִין⁵⁸ מִן הַמַּטְלָטְלִין שֶׁל יְתוּמִים. 37
וְאִם לֹא הֵינִחַ מַטְלָטְלִין⁵⁹ - גוֹבֵין לוֹ מִן הַזְּבוּרִית⁶⁰; 38
שֶׁכָּל הַבָּא לְפָרַע מִנְכָּסֵי יְתוּמִים - לֹא יִפְרַע אֲלָא מִן 39
40 הַזְּבוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁶¹.

(56) ר"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ו. 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). (58) ודינם כבעל-חוב, דעת הר"ף שם. (59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. (60) ולא עידיה כמו ממזיק עצמו. (61) בהלכה יא.

יג. אֵין הַנִּזְקִין⁶² מְשַׁתְּלֵמִין, וְאֵין חֵיבִין בְּכִפְרָי⁶³, 41
וְאֵין הַבְּהֵמָה נִהְיֶה⁶⁴, אֲלָא בְּרֹאֵה בְּרוּרָה⁶⁵ 42
וּבְעֵדִים הַפְּשָׁרִים⁶⁶ לְהַעֲדִי. שְׁלֹא תֹאמַר: הוֹאִיל 43
וְאֵין מְצוּיִין בְּאֶרְוֹת הַסּוֹסִים וּבְרִפְתַּת הַבָּקָר וּגְדֵרוֹת 44
צֹאן אֲלָא הַעֲבָדִים וְהָרוּעִים⁶⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אִם 45
46 הָעֵידוֹ שֶׁבְּהֵמָה זֶה הִזִּיקָה אֶת זֶה - שׁוֹמְעִין לָהֶם,

בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. (26) ירושלמי בבא-קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". (27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

ו. שוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק²⁸, אִם מָכְרוּ הַמַּזִּיק עַד שְׁלֹא עָמַד 1
בְּדִין²⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְכוּר³⁰ - הָרִי הַנֶּזֶק גוֹבֶה 2
הֵימָנוּ³¹, וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; 3
שֶׁכֵּינָן שְ�נַגְחָה קוֹל יֵשׁ לוֹ³², וְלֹא הִיָּה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח 4
5 עַד שִׁיגְבֶה הַנֶּזֶק.

(28) ברייתא, שם לג: (29) עם הניזק. (30) והקונה רשאי לעבוד בשור. (31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. (32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא-קמא עמוד 102, ועי' מגיד-משנה).

ז. הַקֵּדִישׁ הַמַּזִּיק - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ³³, כִּדִּי שְׁלֹא 6
7 לְאִמְרוֹ³⁴: הִקְדַּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן. שְׁחָטוּ - גוֹבֶה 8
9 מִבְּשָׂרוֹ. נִתְּנוּ בְּמִתְנָה - מֵה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי³⁵, וְגִבֶּה 9
הַנֶּזֶק מִמֶּנּוּ.

(33) אפילו לדעת רבי עקיבא. (34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. (35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בְּדִין³⁶ וְאַחַר כֵּן מָכְרוּ - אֵינוֹ מְכוּר³⁷. 10
הַקֵּדִישׁוֹ - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. נִתְּנוּ בְּמִתְנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא 11
12 כָּלוּם. קָדְמוֹ³⁸ בְּעַלֵּי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק³⁹ וּתְפִסּוּהוּ, בֵּין 12
13 שֶׁחָב עַד שְׁלֹא הִזִּיק⁴⁰ בֵּין הִזִּיק עַד שְׁלֹא חָב - לֹא 13
14 זָכוּ, אֲלָא הַנֶּזֶק גוֹבֶה מִמֶּנּוּ⁴¹; שֶׁאִפְלוּ הִיָּה שֶׁל בְּעַלֵּי 14
15 חוֹבוֹת מִתְחַלָּה⁴² וְהִזִּיק - הָרִי זֶה גוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

(36) המשך הברייתא הקודמת. (37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. (38) לפני שבה הניזק. (39) שלהם חייב המזיק כסף. (40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. (41) משור המזיק. (42) לפני שהזיק, שם לד.

ט. מוֹעֵד⁴³ שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בְּדִין בֵּין שְׁלֹא עָמַד 16
17 בְּדִין, וְהַקֵּדִישׁוֹ אוֹ מָכְרוּ אוֹ נִתְּנוּ בְּמִתְנָה אוֹ שְׁחָטוּ 17
18 - מֵה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי⁴⁴. קָדְמוֹ בְּעַלֵּי חוֹבוֹת 18
19 וְהַנְּהִיגוּהוּ⁴⁵, בֵּין חָב עַד שְׁלֹא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד 19
20 שְׁלֹא חָב - זָכוּ בוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁתְּלֵם הַנֶּזֶק⁴⁶ אֲלָא 20
21 מִן הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק⁴⁷, וְהָרִי כָּל נִכְסָיו 21
22 מְשַׁעֲבָדִין⁴⁸ לְנֶזֶק זֶה.

(43) המשך הברייתא הקודמת. (44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. (45) לרשותם.

אם עד שלא נגחה ילדה⁸ או אחר שנגחה ילדה⁹ -
משלם חצי נזק מן הפרה¹⁰, ואינו גובה מן הולד
כלום¹¹ עד שיביא¹² ראיה שבשעה שנגחה היתה
מעברת; שהמוציא¹³ מחברו עליו להביא הראיה¹⁴.

(8) ואין לוולד כל חלק בנגיחה, וכל חצי הנזק משתלם אך
ורק מגוף הפרה. (9) ואז גובה חצי הנזק מן הפרה
ומולדה, כמו בהלכה הקודמת. (10) בנוגע לתשלום מגוף
הפרה אין הבדל אימתי נולד הולד. (11) אפילו במקרה
שהפרה איננה. בניגוד לדעת סומכוס (במשנה, שם), שממון
המוטל בספק חולקים, וגובים מן הולד רבע נזק, היינו חצי
מחצי הנזק. (12) הניזק. (13) ממון. (14) זוהי דעת
החכמים, דם, מו:

ג. שור שנגח פרה מעברת ונמצא עפרה נופל¹⁵
בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה הפילה¹⁶ או
מחמת נגיחה הפילה¹⁷ - משלם נזק הפרה¹⁸, ואינו
משלם נזק הולד¹⁹; שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(15) מת. (16) ובעל השור אינו אשם בנזק העובר.
(17) ובעל השור חייב אף בחצי נזק של העובר, כלומר, חצי
דמי העובר, אם השור היה תם, ונזק שלם אם היה מועד.
(18) תם כדינו מועד כדינו. (19) אפילו היה מועד אינו
משלם כלום, בניגוד לדעת סומכוס, שם משלם רבע ומועד
חצי דמי העובר.

ד. נגח פרה מעברת והפילה - אין שמין פחת פרה²⁰
בפגי עצמה ופחת הולד בפגי עצמו²¹, אלא שמין
פמה היתה הפרה שוה כשהיתה מעברת²² וביראה²³
וכמה היא שוה עכשו²⁴, היא והנפל שלה, ומשלם
הפחת²⁵, או חציו²⁶ - אם היה תם.

(20) ההפרש בין דמי הפרה החיה לדמי הפרה המתה.
(21) ההפרש בין דמי הולד החי לדמי הולד המת.
(22) מחיר זה כולל דמי עובר ולא דמי וולד חי, שדמיו
מרובים מדמי עובר. חישוב זה הוא לטובת המזיק הטוען:
שורי הזיק פרה מעוברת, על כן גם החישוב צריך להיות
לפי דמי פרה מעוברת. (23) כשהיא מעוברת היא נראית
בריאת בשר ושמנה, וזה מעלה את דמיה. (24) לאחר
הנגיחה. (25) אם הוא מועד. (26) חצי הפחת.

ה. היתה הפרה לאחר והולד לאחר: הרי פחת
השמן²⁷ שפחת גוף הפרה²⁸ - לבעל הפרה, ופחת
הנפח²⁹ - חולקין אותו בעל הפרה עם בעל הולד³⁰,
והנפל - של בעל הולד.

(27) כשהפרה מעוברת היא מוסיפה שומן, וזה בא בחישוב
דמי הנזק. (28) שהרי השומן נבלע באיבריה, ואין לגוף
העובר חלק בו. משום כך פחת זה שייך לבעל הפרה.
(29) כשהפרה מעוברת הנפח שלה גדול יותר ונראית בעלת
איברים גדולים, ומחירה עולה. גם זה בא בחישוב דמי
הנזק. (30) ובעל הולד מקבל חצי, שהרי גם לגוף הולד
חלק בגידול הנפח.

ואם העידו קטנים או נשים שאדם זה חבל את זה
או העידו בשאר נזקין - סומכין עליהן⁶⁸. אין
הדבר פן. אלא אין מחיבים לעולם ממון על פי
עדים עד שהיהו עדים הפשרים להעיד שאר
עדיות⁶⁹, ויעידו⁷⁰, ויחייבו בית דין המזיק לשלם.

(62) משנה בבא-קמא יד: (63) מועד שהמית את האדם
משלם כופר ליורשים. (64) כשהמיתה אדם. (65) ולא על
יסוד אומדנא. (66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים.
(67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים
בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: (68) מכיון שאין
עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין
מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. (69) כגון הלואה.
(70) על הנזק וכו'.

יד. שור שהיה רועה⁷¹ על גבי הנהר⁷² ונמצא שור
הרוג בצדו, אף על פי שזה מנגח וזה מועד לגח,
זה מנשף וזה מועד לשף - אין אומרים⁷³: בידוע
שזה נשכו וזה נגחו. ואפילו גמל האחר⁷⁴ בין
הגמלים ונמצא [גמל] הרוג בצדו - אין אומרים⁷⁵:
בידוע שזה הרגו, עד שראוהו עדים פשרים.

(71) בבא-בתרא צג. (72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא
גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג
נהר". (73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם
עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה.
(74) נושך ובוטט. (75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק
כתנא-קמא.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ח

פרק תשיעי

(1) נתבאר מהו הנקרא "גוף הנזק" כדי שיהיו תשלומי התם
נגבים ממנו. וכן נתבאר בו אם אירע ספק או מחלוקת בין
המזיק והניזק, דינם ופירטי דברים אלו וכן משפט מזיק אחד
שהזיק לשנים וכיוצא בזה באלו הדברים.

א. פהמה² מעברת שהזיקה - גובה חצי נזק ממנה³
ומולדה⁴; מפגי שהוא מגופה⁴. אבל תרנגולת
שהזיקה - אינו גובה⁵ מביצתה⁶; מפגי שהביצה
אינה מגופה, אבל מבדלת ומפרשת ממנה⁷.

(2) בבא קמא מו. (3) ואם הפרה איננה, גובה כל חצי הנזק
מן הולד. זוהי דעת רבא שם, מז. (4) הולד, בהיותו עובר
בשעת הנגיחה, גוף אחד הוא עם הפרה. על כן גם בתם
שאינו גובה אלא מגופו, גובה אף מן הולד. (5) חצי הנזק.
(6) שהטילה לאחר שהזיקה. זהו המשך דברי רבא, שם.
(7) אינה מחוברת לגוף התרנגולת אפילו בהיותה עוד
במעיה, מה שאין כן וולד בהיותו עובר שמחובר לפרה.
ומזה אתה למד, שאם ידוע שהביצה הייתה מקושרת
לאשכול או לאם בשעה שהזיקה, גובים ממנה (לפי מגיד
משנה וכדעת התוספות).

ב. מעברת שנגחה ונמצא וילדה בצדה, ואין ידוע

כשנאבד התם, אבל כשנאבד המועד חייב בעל השוורים בחצי נזק ממה נפשו, אם המועד הזיק, חייב לשלם מנכסיו נזק שלם, ואם התם הזיק, הרי הוא עומד לפנינו ואפשר לגבות מגופו. כך פירש בעל מאירת עיניים בחושן משפט סימן ת סעיף קטן ה. אולם סגנונה של הלכה זו כאן מתנגד לפירוש זה. רבינו כותב אם מת "אחד מהם", ומשמע שאין כל הבדל איזה מהם מת. מתקבל איפוא על הדעת פירושו השני, שהמדובר כשלא ידוע איזה מהם תם ואיזהו מועד.

- ט. ה'יו שני השוורים' ⁴⁴הרודפין אחד גדול ⁴⁵ואחד קטן ⁴⁶, הנזק אומר: גדול הזיק, והמזיק אומר: קטן הזיק; הנה אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר: מועד הזיק, והמזיק אומר: תם הזיק ⁴⁸ - המוציא מחברו עליו הראיה ⁴⁹.

(44) שם לה: הלכה זו עוסקת במקרה שאין עדים כלל. (45) המספיק לתשלום חצי נזק. (46) שאינו מספיק לתשלום חצי נזק. (47) ואתה חייב לי נזק שלם. (48) ומגיע לך רק חצי נזק ומגופו של הנוגח. (49) ואם הניזק לא יביא ראיה, לא יקבל אפילו מה שהודה בו המזיק, בהתאם לכלל "טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי השעורים", שם לה: (ראה פירוש המשנה לרבינו). ואפילו לדעת האומרים שבתם ומועד אין לדונו כטענו חיטים והודה לו בשעורים, מפני שגם התם בכלל נכסי המזיק ונכלל בטענתו של הניזק, אף על פי כן פטור המזיק מכלום, כדין מודה בקנס, שהרי אין עדים. הטעם של הכלל הוא: התובע עצמו מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים, והודאת בעל הדין כמאה עדים. וראה חושן משפט סימן פח עוד כמה טעמים.

- י. לא היתה שם ⁵⁰ראיה ברורה שזה הזיק, אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק - משלם המזיק כמו שאומר ⁵¹. ואם טען הנזק: שאתה יודע ודאי, שזה הזיק בפניך ⁵² - הרי המזיק נשבע שבועת התורה ⁵³ ומשלם כמו שהודה, שהרי הודה במקצת.

(50) במקרה המתואר בהלכה הקודמת. (51) ואין זה דומה לטענו בחיטים וכו', כי שם אין עדים כלל וכאן דנים במקרה שיש עדים (מגיד משנה) וראה ש"ך חושן משפט סימן פח סעיף קטן טו. (52) כגון במקרה של תם ומועד טוען הניזק: אתה יודע שהמועד הזיק. (53) כדין כל מודה במקצת, ולא ככופר הכל שנשבע שבועת היסט (ראה למעלה הלכה ו). וטעמו של דבר הוא: כשהניזק אינו טוען שהמזיק עצמו יודע, מתקבלת על הדעת טענת המזיק שלא ידוע לו איזה שור הזיק ולכן הוא פטור משבועה (ש"ך חושן משפט סימן ת סעיף קטן ד), מה שאין כן כשהניזק טוען: אתה יודע שהגדול הזיק.

- יא. ה'יו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקין אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר: גדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן ⁵⁴, והמזיק אומר: לא פירי ⁵⁵, אלא קטן הזיק את הגדול ⁵⁷ וגדול את הקטן ⁵⁸; או שהיה אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר: המועד הזיק

1. שור שהיה רודף אחר שור אחר והזיק ³¹, הנזק אומר: שורף הזיק, וזה אומר: איני יודע ³², שמה בסלע לקה - המוציא מחברו עליו הראיה. ואף על פי שהנזק אומר: אני יודע בודאי, וזה אומר: איני יודע. טען הנזק ואמר: ודאי אתה יודע ³³ ששורף הזיק - הרי זה נשבע שבועת הסת ³⁴ שאינו יודע, אם היה מועד; אבל אם היה תם - פטור אף משבועת הסת; שאפילו הודה מעצמו ³⁵ - פטור, שחצי נזק קנס הוא, ומודה בקנס - פטור הוא ³⁶.

(31) הנרדף. (32) כך מפרשת שם הגמרא את המשנה "רישא ניזק ברי ומזיק שמא". אין מחייבים לשלם כסף אלא על פי הוכחה ברורה, ואין טענת הניזק-התובע מספקת, אפילו היא חזקה מטענת הספק של המזיק. (33) ואתה טוען "איני יודע" כדי להשתמט מן התשלום. (34) שבועה שתקנוה חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין לתובע עדים (שבועות מ:). ופירוש המלה "היסת" הוא, החכמים הסיתוהו להישבע, כדי להפיס את דעת התובע. שבועה כזו שונה מיתר השבועות בזה, שאינה צריכה נקיטת חפץ, כלומר, אין הנשבע אוזח ספר תורה (רבינו בפרק יא מהלכות שבועות הלכה ג). (35) ששורו נגח. (36) בבא קמא סד: דין זה לומדים מן הפסוק "אשר ירשיעון אלהים" (שמות כב, ח), ולא המרשיע את עצמו.

- ז. ה'יו שנים רודפים אחר אחד, והרי עדים שאחד מהן הזיק ³⁷, ואין העדים יודעים אי זהו משניהם, זה אומר: שורף הזיק, וזה אומר: שורף הזיק - שניהם פטורין ³⁸. ואם היו שניהם של איש אחד - חיב לשלם ³⁹ מגוף הפחות שבשניהם ⁴⁰. ואם היו מועדין - משלמין נזק שלם מנכסיו ⁴¹.

(37) ולא כמו בהלכה הקודמת שספק הוא, אם השור הזיק. במקרה זה לו הודה המזיק, היה חייב לשלם, ואין לפטור אותו כדין מודה בקנס, כי ישנם עדים ואף על פי שאינם יודעים שורו של מי הזיק, מועילה עדותם שלא לדונו כמודה בקנס (לחם משנה, הלכה ט). (38) על יסוד הכלל הנזכר בהלכה הקודמת "המוציא מחברו עליו הראיה". (39) כי ודאי הוא ששורו הזיק. (40) כשהוא תם. ואם כולו אינו שווה דמי חצי הנזק, מפסיד הניזק את ההפרש, כי המזיק יוכל לטעון שמא הפחות הזיק. (41) כי התשלום מוטל על בעל השור ועל נכסיו ולכן אין כל משקל לשאלה: מי הזיק.

- ח. כמה דברים אמורים ⁴²? בששני השוורים עומדין; אבל אם מת אחד מהן או אבד, והיה אחד מהן תם, אף על פי שהן של איש אחד - פטור, שהרי אומר לו: הבא ראיה ⁴³ שזה העומד הוא שהזיק ואשלם לך.

(42) שאם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם. (43) כי המוציא מחברו עליו הראיה. שמא המזיק זה שאבד או שמת, ותם אינו משלם אלא מגופו. [ורדן זה נאמר רק

73) במקרה שחזר לתמותו (למעלה פרק ו הלכה ז), או שהיה מועד לשוורים ונגח מין אחר, שאם לא כן אין כל אפשרות לדין זה, שהרי אחרי שלוש נגיחות נעשה מועד.
 יג. נזק שתפס בהמה שהזיקה, לגבות חצי נזקו
 מגופה - נעשה עליה שומר שכר⁷⁴ לנזקין; ואם
 יצתה והזיקה - הנזק הראשון חייב⁷⁵ בנזקה,
 והבעלים פטורין. פיצד? שור שנה מאתים שנגח
 והפסיד מאתים, ותפסו הנזק לגבות ממנו מאה,
 וחזר ונגח והפסיד במאה וארבעים - הרי הנזק
 האחרון משתלם שבעים, והנזק הראשון שתפסו
 משתלם מותר נזקו, והוא שלשים⁷⁶, והבעלים
 מאה⁷⁷. וכן כל פיוצא בזה⁷⁸.

74) כדין המלווה על המשכון (בבא מציעא פ:). (75) כי הוא אחראי לשמירת השור. (76) כי הוא אחראי לכל חצי הנזק בסך שבעים וזו. (77) חלקו הקודם בשור בעינו עומד, משנה שם לו. וגמרא לו: (78) אם מספר הניזקים גדול יותר, תמיד אחרון אחרון נשכר, וחלק הבעלים שמור ועומד.

יד. שני שורים תמים שחבלו זה בזה - משלמין
 במותר⁷⁹ חצי נזק. שניהם מועדין, או מועד ואדם
 שחבלו זה בזה - משלמין במותר נזק שלם. אחד תם
 ואחד מועד: מועד בתם⁸⁰ - משלם במותר נזק שלם,
 תם במועד - משלם במותר חצי נזק. פיצד? שור תם
 שהפסיד⁸¹ בשור תם אחר שנה מנה, וחזר זה
 האחרון והפסיד בראשון שנה ארבעים - הרי בעל
 הראשון משלם לבעל האחרון שלשים⁸². היו שניהם
 מועדין - בעל הראשון משלם ששים. הראשון
 מועד⁸³ ואחרון תם⁸⁴ - בעל הראשון משלם שמונים.
 הראשון תם⁸⁵ והאחרון מועד⁸⁶ - בעל הראשון
 משלם עשרה.

79) בהפרש של דמי שתי החבלות שכל אחד חייב. (80) אם הנזק שהמועד הזיק עלה על דמי חצי הנזק שהזיק התם. (81) שעשה הפסד. (82) חצי ההפרש. (83) וחייב מאה זו. (84) וחייב עשרים זו. (85) וחייב חמישים זו. (86) וחייב ארבעים זו. משמיענו רבינו שלא תחשוב שמעמידים נזק תחת נזק, אפילו במועד ותם, והמועד משלם רק את הנזק העודף, ובדין ראשון מועד ואחרון תם משלם המועד רק ששים, אין הדין כן, אלא משלם שמונים, היינו מאה נזק שלם פחות חצי הנזק שהזיק התם.

פרק עשירי

1) נתבאר בו משפט בהמה שהמיתה את האדם אם היא תמה ואם היא מועדת, שהבעלים משלמים את הכופר, וכיצד היא נעשית מועדת לדבר זה, ומהות הבעלים שהבהמה הממיתה היא שלהם, וכיצד תמית וכאי זה רשות ואי זה נפש תמית ותהיה חייבת.

א. שור שהמית את האדם בכל מקום² - בין גדול³ בין קטן⁴, בין עבד⁵ בין בן חורין, אחד תם ואחד

1 את הגדול⁵⁹ ותם הזיק את הקטן⁶⁰, והמזיק אומר: תם
 2 הזיק את הגדול⁶¹ והמועד הזיק את הקטן⁶² - המוציא
 3 מחברו עליו הראיה. לא היתה שם ראיה בורה⁶³ -
 4 המזיק פטור⁶⁴. למה זה דומה? לזה טוען את חברו
 5 חטים והודה לו בשעורים, שהוא נשבע שבועת הסת
 6 ופטור אף מדמי שעורים⁶⁶, כמו שיתבאר בהלכות
 7 טוען. ואם תפס הנזק - הרי משלם⁶⁷ לקטן מן הגדול
 8 ולגדול מן הקטן, כמו שהודה המזיק; אבל אם לא
 9 תפס - אין מוציאין מן המזיק כלום.

54) וגוף המזיק הגדול מספיק לתשלום חצי הנזק הגדול, מה שאין כן גוף הקטן. (55) ומגופו אקבל חצי הניזק הקטן, ודמי חצי נזק שורי הגדול אקח משורך הגדול. (56) לא כן. (57) ותיקח רק את הקטן לתשלום חצי נזק של הגדול, אף על פי שחצי נזק של הגדול מרובה על כל שוויו, ותפסיד את השאר. (58) ותיקח חצי נזק הקטן מן הגדול. (59) ואתה חייב לשלם לי מנכסך דמי שור גדול. (60) ומגופו אקח חצי הנזק של הקטן. (61) ותיקח אותו בלבד, ואף על פי שאינו שווה חצי דמי הגדול שניזק ותפסיד את ההפרש. (62) ומגיע לך מנכסי דמי קטן בלבד. (63) הכוונה שאין שם עדים כלל, כי במקרה שיש עדים על הנגיחה, אלא שאינם יודעים איזה מהם הזיק את הגדול, נאמר למעלה בהלכה י, שמשלם כמו שאומר המזיק, וטעם הדבר נתבאר שם (מגיד משנה). (64) אף ממה שהודה. (65) כי הוא כופר בחיטים. (66) כי התובע מודה שהנתבע אינו חייב לו. (67) ואף על פי שמודה בקנס פטור ובכל מודה בקנס הדין הוא שאפילו אם תפס מוציאים מידו, סובר רבינו שחצי נזק עדיף על קנס אחר, ואין מוציאים מיד הניזק אם תפס. וכן פירש גם הראב"ד, מובא כאן במגיד משנה.

יב. שור שנגח וחזר ונגח שור אחר - הרי הנזק
 הראשון והבעלים שתפין בו. פיצד? שור שנה
 מאתים שנגח שור שנה מאתים, ואין הנבלה יפה
 כלום - הנזק נוטל מאה, ובעל השור מאה. חזר ונגח
 שור אחר⁶⁸ שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום -
 האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו עם הבעלים
 נוטלין חמשים חמשים וזו⁶⁹. חזר ונגח שור שנה
 מאתים, ואין הנבלה יפה כלום - האחרון נוטל
 מאה⁷⁰, ונזק שלפניו חמשים⁷¹, והנזק הראשון עם
 הבעלים עשרים וחמשה עשרים וחמשה⁷². וכן על
 דרך זה חולקין והולכים⁷³.

68) חייבים שני השותפים, היינו הבעלים והניזק, בתשלום חצי נזק בסך מאה זו. (69) הבעלים והניזק הראשון מחלקים ביניהם את מאה הזוהים הנותרים. (70) כי כולם אחראים לנזקו. (71) חלקו בשור היה מאה, כלומר חצי השור, על כן עליו להשתתף בתשלום חצי הנזק ב-50%, היינו, חמישים זו, ונשארים לו חמישים זו בלבד. (72) חמישים זו הנותרים מחלקים ביניהם הבעלים והניזק הראשון שווה בשווה, כי חלקיהם בשור שווים היו.

1 מועד⁶ - הרי זה נסקל. ואם המית את העובד
2 כוכבים⁷ - פטור, כדיניהם⁸.

(2) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. (3) בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות. (4) שהרי כתוב בפירוש "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא). (5) שכתוב "אם עבד יגח השור... והשור יסקל" (שם לב). (6) שבשניהם כתוב עונש סקילה. בתם - "סקול יסקל השור", ובמועד - "השור יסקל" (שם כח, כט). את כל הדינים הנ"ל מביאה המשנה בבא-קמא מא. (7) השוה למעלה פרק ח הלכה ה. (8) והרי אנו דנין להם כדיניהם, כנאמר למעלה.

3 ב. אחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף⁹ שהמיתו
4 - הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם
5 למועד¹⁰ שהרג את האדם? שהתם פטור מן
6 הפפרי¹¹, והמועד חייב בכפר¹²; ובלבד שיהיה מועד
7 להרג¹³.

(9) אמנם בתורה כתוב "וכי יגח שור", אולם "שור" הוא דוגמה בלבד, ולקוחה מן המציאות היום-יומית. וראה למעלה פ"א, ה"א (וראה עדויות פ"א מ"ב). (10) הלא שניהם נסקלים. (11) פטור מלשלם דמי האדם ההרוג ליורשיו, כי כתוב מפורש "ובעל השור נקי" (שמות כא, כח). שם מא, ומא: (12) שמות כא, ל. (13) אדם או בהמה, אבל מועד לחבל אדם - אינו חייב כופר, שם.

8 ג. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו את האדם¹⁴
9 נסקלין, היאך ימצא מועד להרג¹⁵ עד שישלמו
10 בעליו את הכפר? כגון שהרג שלשה עובדי
11 כוכבים¹⁶ ואחר כך הרג ישראל; שהמועד לעובד
12 כוכבים הרי זה מועד לישראל¹⁷. או שהרג שלשה
13 ישראל טרפה¹⁸ ואחר כך הרג שלם¹⁹. או שהרג
14 וברכה²⁰, וברביעי נתפס; שאין הבעלים חייבין בכפר
15 עד שישקל השור²¹. וכן אם סבן שלשה בני אדם²²
16 באחד, או שהרג שלש בהמות²³ - הרי זה מועד
17 להדינה²⁴, ובעלים משלמין את הכפר²⁵. וכן אם
18 הפירו עדים את בעל השור ולא הפירו את השור²⁶
19 בפעם ראשונה ושניה ושלישית, וברביעית ראו
20 שורו שהרג²⁷ ולא היו יודעין אם זה הוא השור
21 שהרג בשלש פעמים הראשונות או אחר היתה²⁸ -
22 הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרם שור
23 שהרג שלש פעמים, היתה להם לשמור כל בהמתם²⁹,
24 ומאחר שלא שמרו - משלמין את הכפר.

(14) בפעם הראשונה. (15) זוהי קושיית הגמרא, שם. (16) תשובת ר' שימי, שם. שור שהמית גוי פטור, למעלה הלכה א. (17) המגיד-משנה תמה על רבינו שפסק כדעת רב שימי, שהרי הגמרא מתפלאה על רב שימי, ומקשה: "ומועד לגויים הוי מועד לישראל!?" ומסיימת ואומרת, "אלא אמר ר' שמעון בן לקיש...", וזאת-אומרת שתשובת רב שימי נדחתה. והוא מתרץ ואומר: שרבינו אינו גורס "אלא",

והוא מפרש בניהותא, ש"מועד לגויים הוי מועד לישראל", ור' שמעון בן לקיש אומר טעם שני. (18) אדם שיש בו אחד הדברים שמטריפים בבהמה, כגון שניקב קרום מוחו, ואין סוקלים שור על טריפה, מכיון ש"אדם הרוג הרג". (19) ומועד לטריפה הרי זה מועד לשלם, שם. (20) שלוש פעמים, שם. (21) כמו שכתוב: "השור יסקל... אם כופר יושת עליו" (שמות כא, כט-ל). על כן אם לא נתפס, אין הבעלים משלמים כופר. (22) ולא מתו, וכשהרג אדם רביעי מתו כולם, בבא-קמא מא. (23) שם. (24) ומה שפסק רבינו למעלה פרק ו הלכה ח, שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, וכל-שכן שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, לא נאמר אלא במועד להזיק, אבל במועד להריגת בהמה מועד גם לאדם, ומכל-שכן להיפך. ראה מאירי בבא-קמא עמוד 127, וכסף-משנה כאן. (25) כשהרג אדם אחרי ג' הבהמות. (26) הם יודעים מי הוא בעל השור שהמית, אבל אינם יודעים לציין בדיוק איזה שור הוא, כי יש לו לאיש זה כמה שוורים. (27) ויודעים בדיוק איזה שור הרג ברביעית. (28) שגם כן שייך לאותם הבעלים, אבל יודעים הם ששור אחד נגח כל שלש הנגיחות הראשונות. (29) מכיון שאינם יודעים איזהו הרג. זוהי תשובת רבינא בגמרא, שם.

25 ד. זה שכתוב בתורה³⁰ 'יגם בעליו יומת' - מפי
26 השמועה³¹ למדו, שחייב מיתה זו בידי שמים³²;
27 ואם נתן כפר הנהרג³³ - מתכפר לו. ואף על פי
28 שהכפר כפרה³⁴, ממשיכין מי שנתחייב בכפר³⁵ בעל
29 פרהו.

(30) בשור מועד שהרג אדם. (31) מפי קבלת חכמינו ז"ל. (32) ולא בידי אדם. במסכת סנהדרין טו: דרשו: "אמר קרא "מות יומת המכה רוצח הוא" (במדבר לה, כא), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו". (33) תשלום דמי הנהרג. זוהי דעת החכמים: "ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל) דמי נזק, שם מ. (34) וחייבי כפרה, כגון חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנים אותם. (35) ואינו דומה לחייב קרבן חטאת או אשם, שמוחזק בעניינו שלא יתרשל, ויביא את הקרבן לה', ועל כן אין צורך למשכן אותו. אבל בכופר עלול אדם להקל, כי הוא משלם אותו לחבירו, ויראה בזה חוב רגיל. ולפיכך יש צורך למשכן אותו, אם אינו משלם. זוהי בעיא שלא נפתרה בגמרא שם, ורבינו פוסק לחומרא. ואף-על-פי שדרכו לפסוק שאין מוציאים ממון בבעיא שלא נפשטה, בתשלומי כפרה דין לחומרא, וכן בהלכה ה; ובחידושי הרשב"א תירץ, שרבינו אומר שבית-דין ממשכן את זה שנתחייב בכופר, והאיבעיא בגמרא מתכוונת ליורשי הנהרג (מגיד-משנה).

30 ה. שור³⁶ של שני שתפין שהרג - כל אחד מהם
31 משלם כפר שלם³⁷; שהרי כל אחד מהן צריך כפרה
32 גמורה³⁸.

(36) מועד. (37) ואינו דומה לנזק רגיל, שכל אחד מן השותפים משלם חצי. (38) מה-שאינ-כן בנזק רגיל, שצריך רק להשלים להנזק דמי נזקו בשלמותם. גם זו בעיא

סנהדרין עו: עח. (58) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. (59) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

שלא נפתרה בגמרא, שם. גם כאן מחמיר רבינו, משום שאין זה ספק ממון סתם שפוסקים לקולא לנתבע, אלא זה ענין של כפרה.

- ט. אין הבהמה נסקלת אם המיתה עד שנתפונה²¹
 להזיק למי שהיא חייבת עליו סקילה⁶⁰. אבל שור²²
 שהיה מתפונן להרג את הבהמה והרג את האדם⁶¹,
 נתפונן לעובד פוכבים והרג לישראל, נתפונן²⁴
 לנפלים⁶² והרג בן קנמא - פטור מן המיתה⁶³. ואם²⁵
 היה מועד⁶⁴ - הבעלים חייבין בכפר⁶⁵, או בקנס אם²⁶
 המית עבד⁶⁶; ואף על פי שהרג בלא פונה⁶⁷, הואיל²⁷
 והוא מועד לזה⁶⁸.²⁸

(60) אפילו אם לא נתכוונה לזה שהרגה, כגון נתכוונה להרוג את ראובן והרגה את שמעון - נסקלת, כי אילו הרגה את ראובן, גם כן היתה חייבת סקילה, בבא-קמא מד: (61) משנה שם מד. (62) כל הדוגמאות האלה מובאות במשנה שם. (63) כמיתת הבעלים כך מיתת השור, וכשם שבעל השור שלא נתכוון פטור, כך גם השור שלא נתכוון פטור, שם. (64) כגון שהרג לפני כן שלוש בהמות. (65) אם המית בן חורין, כדעת שמואל "פטור ממיתה וחייב בכופר", שם עמוד א, וכדעת ר' יוחנן: "לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה", שם מג: (66) ישלם שלושים שקלים, כמו שכתוב: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדניו" (שמות כא, לב). סכום זה עליו לשלם בין אם העבד שווה פחות ובין אם הוא שווה יותר, ומשום כך נחשב לקנס. השווה למעלה פרק ב, הלכה ח. (67) כדעת ר' יוחנן: "... לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה", שם מג: (68) לכן משלם כופר אף-על-פי שהשור אינו נסקל, ואין זה דומה לדין הרג וברח, שאין הבעלים חייבים בכופר מפני שהשור אינו נסקל (למעלה הלכה ג), מכיון ששם השור חייב סקילה, אבל בדין שלפנינו השור פטור מסקילה (כסף-משנה למעלה הלכה ג).

- י. היה מועד לפלל⁶⁹ על בני האדם בבורות, וראה²⁹
 ירק בבור⁷⁰ ונפל לבור בשביל הירק, והיה שם אדם³⁰
 ומת; או שהיה מועד להתחנף בכתלים⁷¹ ולהפיל⁷²
 על בני אדם, ונתחנף בכתל להנאתו, ונפל⁷³ על³²
 אדם ומת מחמת חפוכו - השור פטור ממיתה, לפי³³
 שלא נתפונן להמית; והבעלים חייבין בכפר, שהרי³⁴
 זה מועד לפל בבורות על בני אדם או להפיל עליהם³⁵
 הפתלים. והיאך יודע שנתחנף להנאתו?⁷⁴³⁶
 כשנתחנף לאחר שהפיל והמית⁷⁵.³⁷

(69) שם מח: (70) דוגמת רב יוסף, שם. (71) שם מד. (72) את הכתלים. (73) הכותל מחמת חיכוכו. (74) ולא נתכוון להרוג אדם. (75) גמרא שם.

- יא. אין הבעלים משלמין את הכפר עד שתמית³⁸
 בהמתן חוץ מרשותן; אבל אם המית ברשות³⁹
 המזיק, אף על פי שהוא בסקילה⁷⁶ - הבעלים⁴⁰
 פטורין מן הכפר⁷⁷. כיצד? הנכנס לחצר הפית⁴¹
 שלא ברשותו, ואפלו נכנס⁷⁸ לתבוע שקרו⁷⁹ או⁴²

- ו. אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו³⁹, אם¹
 היו לו בעלים; אבל אם לא היו לו בעלים, כגון²
 שור המדבר⁴⁰ ושור של הקדש ושור של גר שמת³
 ואין לו יורשין אם המית - הרי זה נסקל⁴¹, וגומרין⁴
 דינו אף על פי שאין לו בעלים⁴². וכן שור האשה⁴³
 ושור היתומים⁴⁴ ושור האפטרופוסים⁴⁵ שהמיתו -⁵
 נסקלין. ואין האפטרופוסים משלמין את הכפר⁴⁶;⁶
 שהכפר כפרה הוא⁴⁷, ואין הקטנים והחרשים⁸
 והשוטים בני חיוב כדי שהיה צריכין כפרה.⁹

(39) שם מד: (40) שהוא הפקר ואין לו בעלים. (41) משנה שם, וכדעת החכמים. (42) כי ההעדה בבעלים בתורה נאמרה רק בשיש לו בעלים. (43) אף-על-פי שבתורה כתוב "בעל השור", לשון זכר (רש"י). (44) שאין להם אפטרופוס. (45) השיך ליתומים או לחרש ושוטה. (46) ברייתא שם, מ. (47) בניגוד לחצי נזק ונזק שלם, שחייב האפטרופוס לשלם, וחוזר וגובה מן היתומים כשיגדלו. השווה למעלה פרק ו הלכה ד.

- ז. שור שהוא טרפה⁴⁸ שהרג את הנפש⁴⁹, או שהיה¹⁰
 השור של אדם טרפה - אינו נסקל⁵⁰; שנאמר: וגם¹¹
 בעליו יומת - כמיתת הבעלים כך מיתת השור⁵¹,¹²
 וכיון שבעליו כמת הם חשובים ואין צריכין¹³
 מיתה⁵² - הרי זה פטור⁵³.¹⁴

(48) כגון ניקב קרום מוחו, או יש בו אחד משאר י"ז סוגי טרפות. (49) בפני עדים, אבל אם הרג בפני בית-דין הורגים אותו משום "ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו - ראב"ד). (50) זוהי דעת רב אשי בסנהדרין עח. (51) מקישים זה לזה, מכיון שהתורה כתבתם בפסוק אחד, שם. (52) ואין לקיים בו "וגם בעליו יומת". [בגמרא שם נימוק אחר, שעדות זו אי אתה יכול להזימה, ואולי שני הנימוקים עולים בקנה אחד]. (53) לפיכך גם שורו פטור, ואין מקיימים בו "השור יסקל". אותו הנימוק גם בשור שהוא עצמו טריפה והרג את הנפש. אילו בעליו היו טריפה, היו פטורים ממיתה, כך גם שורו שהוא טריפה פטור ממיתה.

- ח. המשטה⁵⁴ כלב פחירו והרגו - אין הפלג¹⁵
 נסקל⁵⁵. וכן אם גירה בו בהמה או חיה והרגהו.¹⁶
 אבל אם שטה בו נחש, ואפלו השיכו בו⁵⁶, והרגו¹⁷
 - הנחש נסקל⁵⁷; שארס הנחש שממית מעצמו¹⁸
 מקיאו⁵⁸. לפיכך, זה האדם שהשיף בו נחש פטור¹⁹
 ממייתת בית דין⁵⁹.²⁰

(54) בקול או בתנועת יד. (55) כדין שור שהגחיו אותו, שאינו חייב מיתה, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. (56) שם את שיני הנחש בגוף האדם. (57) כדעת החכמים במשנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשורו וכחמורו, אבל תם שהרג אדם שלא בכוונה פטור אף מחצי דמיו, מפני שאין דמים לבן חורין (מגיד-משנה).

פרק אחד עשר

(1) נתבאר בו כמות הכופר לפי [מה] שהוא הנהרג אם בן חורין או עבד, וכן [אם] בהמה אחת המיתה והזיקה מה דינה, וכן אם הוציאו הבעלים בהמה מרשותם אחר שהמיתה, ותשלום דיני בהמה ההורגת.

- א. כמה הוא הכפר? כמו שראו הדינין² שהוא דמי²³ הנהרג³, הכל לפי שויו של נהרג. שנאמר: ונתן²⁴ פדיו נפשו⁴ ככל אשר יושע עליו⁵. וכפר העבדים - בין גדולים בין קטנים⁶, בין זכרים בין נקבות⁷ - הוא הקנס הקצוב בתורה: שלשים סלע כסף יפה²⁷, בין שהיה העבד שוה מאה מנה⁸ בין שאינו שוה²⁸ אלא דינר. וכל המעבב גט שחרור⁹ - אין לו קנס¹⁰, הואיל ואין לו אדון¹¹, שהרי יצא לחרות³⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל לפי שויו של נהרג"

במהותו של תשלום כופר יש לחקור האם הוא חיוב נפרד בפני עצמו, או שבא במקום מיתה (ונפק"מ כשהשור פטור ממיתה אם חייב או פטור מכופר). ויש לומר שאין לך אלא חידושו המפורש בקרא - עצם תוכן תיבת כופר שמשמעותו שבא במקום.

ולחידודי יש לומר שהדבר תלוי בשתי מחלוקות: א. האם כופר הוא דמי מזיק וא"כ הוא במקום מיתתו בידי שמים, או שהוא דמי ניזק וכל עניינו השלמת חיסרון הניזק וא"כ הרי הוא חיוב בפני עצמו. ב. האם יש כופר על המתה שלא בכוונה (שאז פטור ממיתה) ואם יש הרי שהוא חיוב בפני עצמו. או שאין כופר שלא בכוונה וא"כ חיוב הכופר הוא במקום מיתה וכיון שפטור ממיתה פטור גם מכופר. ומכיון שפסק הרמב"ם שכופר הוא דמי ניזק - "הכל לפי שויו של נהרג" - ושיש כופר שלא בכוונה (נזקי ממון פ"י הי"ג) מוכח שסובר שהוא חיוב בפני עצמו.

(על פי לקו"ש ח"י"ג עמוד 299)

- (2) ולא כמו שרואים היורשים. (3) ולא דמי בעל השור שהמית, אף-על-פי שהכופר בא לכפר על נפשו, דין זה הוא כדעת החכמים, בבא-קמא מ. (4) של הנהרג. (5) ע"י בית הדין. (6) כי התורה אינה מבחינה וכותבת "אם עבד יגח השור", שם, לב. (7) כי כתוב "אם עבד יגח השור או אמה". (8) לשון המשנה שם מא. משום כך נקרא תשלום שלשים הסלעים "קנס", כי הוא סכום קבוע בין אם העבד שוה יותר או פחות מזה. (9) עבד שיצא לחירות אלא טעון עדיין שטר שחרור, כגון שחיסרו רבו אחד מכ"ד ראשי איבריו, או שהפקירו או הקדישו, גיטין מב: (10) אם המית אותו שור מועד - אין לבעליו קנס. (11) והתורה אמרה: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו". זוהי בעיא

- 1 חובו⁸⁰ ממנו, ונגחיו שורו של בעל הפית ונת -
- 2 השור בסקילה, והבעלים פטורין מן הכפר; שהרי
- 3 אין לו רשות לקנס לרשותו של זה שלא מדעתו.

(76) טענת הבעלים: "באיזו רשות נכנסת לחצרי", מועילה לענין תשלומי ממון וקנס בלבד, אבל לא לענין מיתת השור, בבא-קמא כג: (77) לגבי כופר מועילה טענה זו. (78) פועל. (79) ברייתא שם, לג. (80) המלווה מן הלווה.

- 4 יב. עמד בפיתח⁸¹ וקרא לבעל הפית, ואמר לו 'הן',
- 5 ונקנס⁸², ונגחיו שורו של בעל הפית - הרי הבעלים
- 6 פטורין; שאין משמע 'הן' אלא עמד במקומי⁸³ עד
- 7 שאדבר עמך.

(81) שם. (82) כי הבין את תשובת "הן" כנתינת רשות להכנס. (83) כדעת החכמים בברייתא.

- 8 יג. בהמה שנכנסה לחצר הנזק, ודרסה על גבי
- 9 תינוק⁸⁴ דרך הלוחה⁸⁵ והרגתה - הבעלים משלמין
- 10 את הכפר⁸⁶; שהרגל מוערת⁸⁷ להזיק בדרך הלוחה,
- 11 ובכרשות הנזק חיבב אף על השן ועל הרגל⁸⁸, כמו
- 12 שבארנו⁸⁹. נמצאת למד: שהמועד שהמית בכונה⁹⁰
- 13 - נסקל, והבעלים חייבין בכפר; ואם המית שלא
- 14 בכונה⁹¹ - פטור מן המיתה, והבעלים חייבין בכפר.
- 15 ותם שהמית שלא בכונה - פטור מן המיתה ומן
- 16 הכפר⁹²; ואם נתפנו להמית - נסקל, והבעלים
- 17 פטורין מן הכפר, וכן מקנס של עבד⁹³.

(84) שם, כו. (85) שזוהי "רגל" ברשות הניזק. (86) מיד בפעם הראשונה, ולא כמו בקרן שחייב בכופר רק לאחר שלוש נגחות. (87) מתחילתה, ולפיכך הבעלים משלמים כופר בפעם הראשונה כמו קרן אחר שלוש פעמים. (88) מה-שאין-כן ברשות הרבים שפטור על שן ועל רגל. (89) למעלה פרק א הלכה ה, ז. (90) כגון נגח. (91) כמו הדוגמה של "דרסה על גבי תינוק דרך הלוחה", והדוגמאות למעלה הלכה ט. (92) כי דין הכופר נאמר בתורה במועד בלבד, שמות כא, ל. (93) תם שהרג עבד פטור מלשלם שלושים שקלים, כי דין זה נאמר בתורה במועד בלבד, ראה למעלה הלכה ט.

- 18 יד. נראה לי⁹⁴, שאף על פי שהתם שהמית בכונה
- 19 עבד או שפחה פטור מן הקנס, שהוא שלשים סלע
- 20 הקתוב בתורה⁹⁵, אם המית שלא בכונה⁹⁶ - משלם
- 21 חצי דמי העבד או חצי דמי השפחה מגופו⁹⁷, פאלו
- 22 המית שור חבירו⁹⁸ או חמורו.

(94) זוהי סברת עצמו, בלי מקור ברור בתלמוד ובגאונים. (95) שמות כא, לב. בתורה כתוב "שקלים". בלשון המשנה נקרא שקל זה בשם סלע. גם התרגום אונקלוס מפרש שם "שקלים" - סלעים. (96) ודינו הוא שפטור מסקילה. (97) כדין תם שהזיק, שמשלם חצי נזק מגופו. (98) כי על עבדו ועל אמתו, אומרת התורה במפורש - באותו פרק, פסוקים אחדים לפני כן - "כי כספו הוא", כלומר דינו

ולא הרגו. (35) כשם שחייב בתשלומי כופר כשהרג שלא בכונה, שם מד: (36) כדעת החכמים האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם; אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", שם לג. וראה למעלה פרק ז, הלכה ג.

ז. שור תם שהמית³⁷ והזיק³⁸ - דנין אותו דיני נפשות, ואין דנין אותו דיני ממונות³⁹; ומועד שהמית והזיק - דנין אותו דיני ממונות⁴⁰, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות. קדמו ודנוהו דיני נפשות תחלה - חוזרין ודנין אותו דיני ממונות⁴¹.

(37) אדם. (38) ואחר-כך הזיק ממון. (39) שתם אינו משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל. (40) ומשלם מן העליה. (41) אף-על-פי שכבר נגמר דינו לסקילה ואין לו בעלים. כל ההלכה הזאת כלשונה היא ברייתא שם, צ: אמנם שם כתוב: "קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות", אולם זה מדובר - לפי רבא אליבא דרבי עקיבא - במקרה שברח השור לאחר שדנוהו להסקל, אבל אם לא ברח, גם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות, חוזרים ודנים אותו דיני ממונות.

ח. ומהיכן משתלם?⁴² מן השבב שהשבב⁴³ בדינתו⁴⁴ אחר שנגמר דינו; שפיון שנגמר דינו לסקילה אין לו בעלים שיתחבבו בנזקיו⁴⁵. דנוהו דיני נפשות וברח - אין דנין אותו דיני ממונות⁴⁶.

(42) במקרה שקדמו ודנו אותו דיני נפשות, ואחר-כך חזרו ודנו אותו דיני ממונות. (43) מן השכר שמכניס השור בחרישתו. (44) ולכן אי-אפשר לגבות מן הבעלים, ואף-על-פי שבשעה שהזיק היו לו בעלים. (45) כי אפשר לגבות רק מחרישת השור, והוא איננו. ברייתא שם צ: ולפי פירוש רבא אליבא דרבי עקיבא שם צא. [רש"י שם מפרש כשברחו הבעלים, אולם רבינו מפרש כשברח השור, כך הבינו דבריו הראב"ד ומגיד-משנה].

ט. שור שהמית את האדם⁴⁶ והקדישו בעליו - אינו קדוש⁴⁷; וכן אם הפקירו - אינו מפקר; מכרו - אינו מכור; החזירו שומר לבעליו⁴⁸ - אינה חזרה⁴⁹; שחטו - פשוט אסור בהנאה⁵⁰. פמה דברים אמורים? אחר שנגמר דינו לסקילה; אבל עד שלא נגמר דינו לסקילה, אם הקדישו - מקדשו⁵¹; ואם הפקירו - הרי הוא מפקר⁵²; מכרו - הרי זה מכור⁵³; החזירו שומר לבעליו⁵⁴ - הרי זה מחזיר⁵⁵; ואם קדם ושחטו - הרי זה מתר באכילה.

(46) הלכה זו מקורה במשנה ובברייתא שם, מד: , מה. (47) כי לאחר שנגמר דינו לסקילה, אין לבעלים כל זכות על השור. (48) לאחר שהמית אדם ברשותו, ונגמר דינו לסקילה. (49) והשומר חייב לשלם דמי השור לבעליו. (50) בברייתא פסחים כב: ובבבא-קמא מא. למדו דין זה ממה שנאמר בתורה (שמות כא, כח) "סקול יסקל השור ולא

בגמרא שם, שלא נפתרה, ולפיכך בעל השור פטור, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ב. למי נותנין הפקר? ליורשי הנהרג. ואם המית אשה - הפקר ליורשיה מאביה, ואינו לפעל¹². המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין¹³ - נותן חצי קנס¹⁴ לרבו, והחצי האחר¹⁵ ראוי לתן¹⁶ ואין מי יקחנה¹⁷.

(12) הכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתתה, ולא זכתה בו האשה מחיים, ואין הבעל יכול לרשת אותו, כי הוא יורש רק מה שאשתו החזיקה בו מחיים. "אין הבעל נוטל בראוי - לבוא לאחר מיתתה - כבמוחזק", שם מב: (13) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. (14) חמשה עשר סלעים. (15) שהוא בן חורין. (16) חצי כופר ליורשו. (17) שהרי אין לו יורשים, כי אין לעבד קידושין, ועל כן זוכה בו המזיק. מקור הלכה זו בגיטין מב. ומג. לפי תשובת רבא, שם.

ג. שור שנגח אשה ויצאו ילדיה¹⁸, אף על פי שהוא מועד¹⁹ ליגח - הבעלים פטורין מדימי ולדות; שלא חיבה תורה בדימי ולדות אלא לאדם²⁰.

(18) מתיים. (19) וכל-שכן כשהוא תם. (20) שהכה אשה ויצאו ילדיה, כמו שכתוב: "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה . . . ענוש יענוש" (שמות כא, כב), מכאן אמר ר' עקיבא: "אנשים" ולא שוורים. שם מב.

ד. נגח שפחה²¹ ויצאו ילדיה - משלם דימי ולדות²²; שזה דימי שנגח חמור מעברת²³. ואם היה תם - משלם חצי דימי ולדות מגופו.

(21) כנענית. (22) אם הוא מועד, דעת רב פפא שם, מט. (23) שם.

ה. פיצד שמין²⁴ אותה? אומדין פמה היה שפחה זו שיה פשהיתה מעברת²⁵ וכמה היא שיה עתה²⁶, ונותן לבעליה הפחת²⁷ או חציו²⁸. ואם המית²⁹ השפחה - משלם הכפר הקצוב בתורה בלבד³⁰, כמו שפארנו³¹.

(24) מעריכים את השפחה שניגחה ויצאו ילדיה, לשם חישוב דימי הנזק. (25) לפני הנגיחה. מחירה או גבוה גם בגלל העובר וגם בגלל עצמה, שנראית משובחת ובעלת איברים. (26) לאחר שנגחו אותה ויצאו ילדיה. חישוב זה עושה המשנה בבא-קמא מח: (27) כשהוא מועד. (28) כשהוא תם. (29) והוא מועד. (30) שלושים שקלים, ואינו משלם דימי ולדות. (31) למעלה הלכה א, שאפילו היתה שווה מאה מנה, משלם שלושים סלעים בלבד.

ו. שור שנתפסן לבהמה ונגח את האדם, אף על פי שאם המיתו פטור³² כמו שפארנו³³, אם חבל בו³⁴ - חיב בנזק³⁵. ואם תם הוא - משלם חצי נזק מגופו³⁶, ואם מועד - נזק שלם.

(32) ממיתה. (33) למעלה פרק י, הלכה ט. (34) הזיקו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 יג. שור הנסקל שהוזמו עדי⁶⁷ - כל הקודם בו
16 זכה⁶⁸, שהרי משנגמר דינו הפקירוהו בעליו⁶⁹. ואם
17 העידו שבעליו רבעה⁷⁰, והזים⁷¹ את העדים - הרי
18 השור לבעליו, והקודם ומשכו לא זכה בו; שפיון
19 שהפעל יודע בעצמו שלא חטא ושאלו עדי שקר
20 הם, והרי הוא מניחל⁷² להזמם, לא הפקיר.

(67) שבאו עדים והעידו על עדי הנגיחה: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר, ולפי התורה מאמינים לעדים המזימים, ופסקי הדין של סקילה מתבטל. (68) מימרא של רבי יוחנן, כריתות כד. (69) כי האמין לעדים, וסבור היה שאין לו כלום בשור זה, מכיון שאסור בהנאה. (70) והשור חייב סקילה. (71) בעל השור הביא עדי הזמה. (72) מצפה. (73) מימרא של רבא שם.

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ח

פרק שנים עשר

(1) נתבאר בו מה ענין הבור, ובאי זה רשות יהיה ואי זה דבר יוזק בו ויהיה חייב. ואי זה היא שמירתו, וכמה שיעורו ורוב משפטי הבור וענינו.

21 א. החופר בור² ברשות הרבים³, ונפל לתוכו שור
22 או חמור⁴ ומת, אפלו היה הבור מלא גזות של צמר⁵
23 וכיוצא בהן⁶ - הרי בעל הבור חייב לשלם נזק
24 שלם; שנאמר: בעל הבור ישלם⁸. ואחד⁹ שור
25 וחמור או שאר מיני בהמה חיה ועוף. לא נאמר
26 שור וחמור אלא בהמה¹⁰.

(2) משנה, בבא קמא נ: (3) מקום שאינו רשאי לחפור שם. (4) הדוגמא לקוחה מן התורה "וכי יפתח איש בור ... ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג). (5) הדוגמא של שמואל, שם. (6) ריפור רך המונע חבטה, והמוות לא בא מחמת החבטה אלא מחמת ההבל (האוויר המחניק) של הבור. (7) החופר נקרא בעל הבור וחייב, מכיון שעשהו, אף על פי שאינו שלו. (8) ולא חשוב אם המוות בא מחבטה או מהבל. (9) ודין אחד. (10) דוגמא מן המציאות היום-יומית, משנה שם נד:

27 ב. אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר בור
28 ברשותו¹¹ ופתחו לרשות הרבים¹² או פתח לרשות
29 חברו¹³, או שחפר ופתח לרשותו¹⁴ והפקיר רשותו¹⁵
30 ולא הפקיר בורו - הרי זה חייב¹⁶ בנזקיו. אבל אם
31 הפקיר רשותו ובורו, או שהפקיר בורו שברשותו¹⁷
32 או הקדישו - הרי זה פטור. שנאמר: בעל הבור
33 ישלם - מי שיש לו בעלים, וזה הפקר; ובתחלה¹⁸
34 ברשות חפר¹⁹, מפני שחפר ברשותו.

(11) כגון בחצירו, מקום שמותר לו לחפור שם. (12) והפתח של הבור, שדרכו אפשר ליפול, נמצא ברשות הרבים. משום כך חייב בעל הבור. (13) אף על פי שהפתח נמצא ברשות היחיד, שאין רבים מצויים בה, בכל זאת חייב.

יאכל את בשרו". ושאלו: אם השור נסקל, למה צריך להוסיף ולהשמיענו שהוא אסור באכילה, הלא אסור משום נבילה? ואם נתכוון לאסרו בהנאה, היה עליו לכתוב "ולא יהנה", אלא "מגיד לך הכתוב, שאם שחטו אחר שנגמר דינו אסור" וכו', וגם עורו אסור בהנאה, מהכתוב שם "ובעל השור נקי", ופירש בן זומא "נקי מנכסיו", ותנאים אחרים למדו הנאת עורו מ"את בשרו" - הטפל לבשרו. (51) והנהנה ממנו מעל. (52) ומי שזכה והשתמש בו לחרישה וכדומה - הרווח שלו. (53) לאחר שהמית אדם ברשותו. (54) והשומר פטור, אפילו אם אחר שהחזירו יגמרו דינו של השור לסקילה, כי בזמן שהחזירו השומר, יכלו הבעלים לשחוט אותו ולאכלו.

1 י. שור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים -
2 כלן פטורין; לפי שאין גומרין דינו של שור אלא
3 בפני השור⁵⁵, כדין האדם⁵⁶. נגמר דינו ואחר כך
4 נתערב באחרים, אפלו באלה - כלן נסקלים⁵⁷;
5 ונקברין ואסורין בהנאה, כדין בהמה נסקלת⁵⁸.

(55) ומכיון שאין מכירים אותו, אין זה בפניו. (56) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו, שם מה. (57) ואינו בטל ברוב, כי בעלי חיים חשובים הם ודבר חשוב אינו בטל, ומכיון שכולם אסורים בהנאה, אין הפסד לבעלים בסקילה, על כן סוקלים אותם, כדי לקיים מצות סקילה בשור שנגמר דנו, סנהדרין עט: פ. (58) ולא כדין נבילה סתם שמותרת בהנאה.

6 יא. פרה מעברת שהמיתה את האדם, וכן כל בהמה
7 שנעבדה בה עברה⁵⁹ - הרי עברה כמותה; היא ועברה
8 נגחה⁶⁰, היא ועברה נרבעה.

(59) כגון שנרבעה על-ידי אדם וחייבת מיתה, ויקרא כ, טו. (60) וגם העובר חייב סקילה, דעת רבא שם, פ.

9 יב. נגחה והמיתה ואחר כך נתעברה⁶¹: אם עד שלא
10 נגמר דינה נתעברה, וילדה קדם גמר דין - וילדה
11 מת⁶²; ואם ילדה אחר גמר דין - וילדה אסור⁶³,
12 שהעבר ירף אמו הוא⁶⁴. ואם נתערב ולד זה
13 באחרים - כונסין את כלם בכפה⁶⁵ עד שיימיתו
14 שם⁶⁶.

(61) כלומר שהעובר לא היה בשעת הנגיחה. (62) כי לא היה בשעת הנגיחה, וגם לא בשעת גמר הדין. (63) אף-על-פי שלא היה בשעת הנגיחה. אבל אינו נסקל, מכיון שלא היה בשעה שנגחה. (64) ומכיון שנגמר דינה של האם, ואסורה באכילה ובהנאה, גם העובר אסור. במה דברים אמורים כשנתעברה לפני גמר דין, אבל נתעברה לאחר גמר דין וילדה, הוולד מותר, מפני שגם הזכר המותר באכילה גרם לוולד, וזה גורם מותר (רבינו בהלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יד). (65) בחדר מאסר. (66) ואין סוקלים אותם, כי הוולד האסור עצמו אינו חייב סקילה, ברייתא שם, ס.

17 שְׁהֶגְמְלִים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וְהָרִי הוּא פּוֹשֵׁעַ
18 לְגַמְלִים³⁶ - הוֹאִיל וּמַחֲמַת שְׁהֶתְלִיעַ³⁷ נָפְלוּ בּוֹ
19 הַשְּׁוֹרִים, הָרִי זֶה פְטוּר³⁸. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה³⁹.

36 ולו נפלו בו גמלים היה חייב. (37) ולא שנתרועע מחמת הגמלים. (38) כי אין כל קשר בין הפשיעה ובין מיתת השוורים, שם. (39) שאין אפשרות לתלות את הנזק בפשיעה. ואין זה דומה לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שלמעלה בפרק ד, הלכה א, כי שם לולא פשיעתו לא היה מגיע האונס (ראה תוספות כאן).

ו. המוציא בור וקסחו וחרז וגלהו - בעל הבור חייב⁴⁰, וזה האחרון⁴¹ פטור. סתמו בעפר וחרז והוציא את כל העפר - זה האחרון חייב⁴²; שפיון שסתמו בעפר נסתלק מעשה ראשון⁴³.

40 זה שהבור שלו, שהשאירו מגולה. (41) שכיסה וגילה. (42) שסתם והוציא את כל העפר. (43) נסתלק הבור שעשה הראשון, וכשהוציא השני את העפר, הריהו חופר בור חדש וחייב, שם כט:

ז. בור של שני שתפין, ועבר הראשון ולא פסחו, השני ולא פסחו - הראשון חייב⁴⁴ עד שימסור דליו⁴⁵ לשני; ומשם מסר דליו לשני לדלות ממנו נפטר הראשון ונתחייב השני לכסותו. פסחו הראשון⁴⁶, וכא השני ומצאו מגלה ולא פסחו - השני חייב. ועד אימתי יהיה השני לבדו חייב? עד שידע הראשון שהבור מגלה, וכדי שישכר פועלים⁴⁷ ויכרת ארזים ויכסנו. וכל שימיות בו תוף זמן זה - הרי השני לבדו חייב⁴⁸ בו; וכל שימיות בו אחר זמן פזה⁴⁹ - שגיהן חייבין לשלם, שהרי שגיהן פשעו בו.

44 כי מרגע שהראשון דלה והשאיר את הבור פתוח, נתחייב בנזק שיבוא. זוהי גירסת הרי"ף ורבינו במשנה, שם, שלא כגירסה במשנתנו האומרת, "השני" חייב. (45) את הדלי לדלות מים (ואולי שימש הדלי גם כסיו לבור, השווה לקמן הלכה ט). זוהי דעת רבי אליעזר בן יעקב שם נא: (46) לאחר שנשתמש בו, משנה שם נב. (47) שיעור הזמן הדרוש לשכירת פועלים. הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן שם. (48) כי הראשון הוא אנוס. (49) הדרוש לפעולות האמורות ולא עשאן.

ח. המוסר בורו לשומר - חייב בנזקיו⁵⁰. ואם מסרו לחרש שוטה וקטן⁵¹, אף על פי שהיה מכסה⁵² - הרי הבעלים חייבים; שהבור עשוי להתגלות⁵³, ואלו אין בהן דעת⁵⁴.

50 השומר חייב, כי נכנס במקום הבעלים, השווה למעלה פרק ד, הלכה ד. (51) שאין בהם דעת לשמור. (52) כראוי, שם י. (53) על ידי שקיעת העפר, והבעלים היו צריכים להעלות זאת על דעתם. (54) לתקן ולכסות את הבור. לפיכך אין זו שמירה מספקת, והבעלים חייבים.

14) כלומר גם החפירה וגם הפתיחה נעשו ברשותו. (15) וכל אחד רשאי להיכנס לשם. (16) כי הוא בעל הבור, והתורה אומרת "בעל הבור ישלם", אף על פי שחפר את הבור וגם פתחו בחצירו. (17) ולא הפקיר רשותו. (18) כאשר חפר את הבור. (19) ואין לחייבו על מעשה החפירה, כשם שמחייבים את החופר ברשות הרבים על מעשה החפירה, אף על פי שאיננו בעל הבור. כל ההלכה הזאת במשנה שם מט: ובגמרא שם נ.

ג. אחד החופר בור או שחפר מאליו²⁰ או שחפרתו בפה²¹ או חיה - הוֹאִיל וְהוּא חַיֵּב לְמַלְאֲתָא²² או לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, הָרִי זֶה חַיֵּב בְּנִזְקֵיו. וְאֶחָד החופר או הלוקח²³ או שנתן לו במתנה; שְׁנֹאֲמַר: בעל הבור ישלם - מִי שֵׁשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מְקוֹם²⁴.

20) ברשותו, כגון ששקעה האדמה, ובהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו מדובר, כמו בהלכה הקודמת. (21) בין אם זו בהמתו ובין אם זו בהמת חבירו. במקרה שזו בהמת חבירו, חייב בעל הבהמה בנזקי החצר, והאחריות לבור נופלת על בעל הבור ולא על בעל הבהמה, כי יכרה "איש" בור, אמרה תורה, ולא "שור" בור, וחובת הכיסוי מוטלת על בעל החצר בלבד. (22) כי זה בורו, שם מח. (23) הקונה. (24) כולל קנייה ומתנה. מקור דין זה במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. שם נאמר: "... מניין לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה? תלמוד לומר בעל הבור ישלם, לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה" ובירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ו, לומד זה מהפסוק "או כי יכרה", כנראה מהמלה "או".

ד. אחד החופר או המגלה²⁵ מקום שהיה מכסה; שְׁנֹאֲמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר²⁶ או כִּי יכרה. ואם פסחו בראיו²⁷, אף על פי שהתלע²⁸ מתוכו²⁹ ונפל לתוכו שור ונת - פטור³⁰; שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא יכסנו. הא אם פסחו - פטור³¹. פסחו בדבר שיוכל לעמד בפני שורים ואינו יכול לעמד בפני גמלים, והלכו עליו גמלים ונתרועע³², והלכו עליו שורים ונפלו בו: אם אין הגמלים מצויין באותו מקום - הרי זה פטור, מפני שזה אנוס³³; ואם יבואו³⁴ שם גמלים אפלו לפרקים - הרי זה חייב³⁵.

25) בור שנחפר על ידי אחר. (26) יסיר את המכסה מבור שהיה קיים כבר. (27) כיסוי שיוכל לעמוד בפני שור. (28) ואינו יכול לעמוד בפני שור. (29) ולא ניכר מבחוץ. (30) כי אנוס הוא, שם נב. (31) ואינו מחוייב לבדוק את הכיסוי ולדרוך עליו ולנקוש עליו, כדי להיווכח אם התלע או לא. (32) ונתקלקל, ואינו יכול לעמוד בפני שוורים. (33) כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, מכיוון שאין גמלים מצויים שם. (34) כלומר, ואם באו ונתרועע הכיסוי, ואחרי כן הלכו שם שוורים ונפלו. (35) כי היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, כדעת ה"איכא דאמרי" שם, נב:

ה. התלע מתוכו ונפלו בו שורים, אף על פי

להמית. (73) והוסיף את הטפת מלמטה. (74) כגון שהניח אבן על שפת הבור, והוסיף מזה טפח למעלה מן הבור, דוגמא של רבא שם, נא: (75) בכול, בין בנזקים ובין במיתה, כדעת רבנן, שם. הטעם הוא, מכיוון שהאחרון עשה בור שלא היה קיים קודם, היינו בור שיש בו כדי להמית, לפיכך הוא לבדו חייב. ואין זה דומה למקרה הקודם, שהשלימו לכ', כי שם גם קודם לכן היה בור שעשוי להמית. (76) מלמטה. (77) מלמעלה. (78) ברגע שהאחרון הוסיף את הטפח, וכל הבור ברשותו של האחרון הוא, ואם כן אפילו סתם את הטפח שלו, נשאר בור של ט' של הראשון כמקודם, והראשון חייב.

יג. חפר הראשון בור עמק⁷⁹, ובא האחרון והרחיבו⁸⁰, ונפל לתוכו שור ומת: אם מחמת הכלי⁸¹ מת - האחרון פטור, שהרי מעט הכלי⁸²; ואם מחמת חבטו⁸³ מת - האחרון חייב, שהרי הוא קירב הזק בור זה⁸⁴. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהקירב האחרון - האחרון חייב, שהרי קירב הזק בור זה, אף על פי שמת מן הכלי⁸⁵; ואם מן הצד שהחפר הראשון נפל⁸⁶ - הראשון חייב, שהיה האחרון מעט הכלי.

(79) שיש בו כדי להמית. (80) והגדיל את שטח הבור ואת אפשרות הנפילה לתוכו. (81) האוויר הלא טוב שבבור. (82) כי במידה שהבור רחב יותר, האוויר שבתוכו פחות מזיק. (83) המכה שקיבל מקרקעית הבור. (84) בזה שהגדיל את שטח הבור ושטח החבטה בתוכו. כדעת רב אשי, שם נא: (85) והלא האחרון מיעט את ההבל, בכל זאת הוא חייב, כי ייתכן שולול הרחיב את פי הבור, לא היה השור מגיע למקום פי הבור שבתחילה, ולא היה נופל לתוכו. (86) זהו פירוט לדין הראשון שבהלכה זו, שמת מחמת הכלי, האחרון פטור, ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב. הבדל זה בין שני הצדדים הוא כדעת ה"ש אומרים" בשם רב אשי, שם. לדעת רבינו שתי הלשונות של רב אשי שם משלימות זו את זו, (כסף משנה).

יד. בור שחייבה עליו התורה - אפלו לא מתה בהבהמה אלא מהכלי⁸⁷, ואין צריך לומר אם מתה מחבטו⁸⁸. לפיכך, אם היה עמק הבור רחב - אין לו הכלי⁸⁹, ואם לא נחבטה בו הבהמה ומתה - פטור⁹⁰. היה עמקו יתר על רחבו - יש לו הכלי, ואם מתה בו הבהמה - חייב אף על פי שלא נחבטה בקרקעיתו⁹¹.

(87) שבא מאליו ולא מעצם הבור. (88) שנחבט השור בקרקעית הבור גופו. דין זה הוא כדעת שמואל שם, נ: (89) אין האוויר שבו מזיק, מחלוקת רבה ורב יוסף שם נא: (90) כי המוות לא בא מפאת הבור. (91) כי מתה מחמת הכלי הבור, שם.

טו. עשה תל גבוה ברשות הרבים, ונחבטה בו בהבהמה⁹² ומתה: אם היה גבוה עשרה טפחים⁹³ - חייב לשלם⁹⁴, ואם היה פחות מעשרה - פטור על

ט. המקסה בורו גדליו של חברו⁵⁵, ובא בעל הדלי ונטל דליו - בעל הבור חייב⁵⁶.

(55) שלקח מבורו של חברו שלא ברשות. (56) על הנזקים שהזיק בורו המגולה, כי צריך היה להעלות על דעתו, שבעל הדלי יקח את הדלי. ואין מחייבים את בעל הדלי שיודיע לבעל הבור, שלקח את דליו, שם ל.

י. אחד החופר בור⁵⁷ או שיה⁵⁸ או מערה⁵⁹ או חריץ⁶⁰. ולמה נאמר⁶¹ בור? עד שיהיה בו כדי להמית⁶². וכמה כדי להמית? עמק עשרה טפחים. אבל אם היה פחות מעשרה, ונפל לתוכו שור או שאר בהמה חיה ועוף ומת - פטור⁶³; ואם הזקו - חייב⁶⁴ בעל התקלה⁶⁵ נזק שלם.

(57) עגול. (58) ארוך. (59) מרובעת ומכוסה בקירוי. (60) רחב ומרובע כמעה ואינה מקורה. כל הנ"ל דינם כדין בור. (61) בתורה (שמות כא, לג). (62) או בהבל או בחבטה. וסתם בור יש בו עומק של עשרה טפחים, ויש בו כדי להמית. (63) כי לא הבור המיתו. (64) כי כל בור בכל עומק שהוא יש בו כדי להזיק. (65) בעל החפירה. אין רבינו אומר: "בעל הבור", כי פחות מעשרה טפחים אין עליו שם בור.

יא. היה עמק הבור תשעה, ומהן טפח אחד מים - חייב; שהטפח של מים⁶⁶ חשוב כעמק שני טפחים בפפשה. היה עמק שמונה, ומהן שני טפחים מים, או שהיה עמקו שבעה, ומהן שלשה טפחים מים, ונפל לתוכו שור וכיוצא בו ומת - אין מחייבין אותו לשלם⁶⁷; ואם תפש הנזק - אין מוציאין מידו⁶⁸; שהדברים האלו יש בהן ספק.

(66) מוסיף הבל ושקול כשני טפחים יבשה. (67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר במרא שלנו, ראה שם). הבעיית היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. (68) כמו בכל מקרה של ספק.

יב. החופר בור עמק עשרה טפחים, ובא אחר והשלימו לעשרים, ובא אחר והשלימו לשלשים⁶⁹ - פלן חייבים⁷⁰. חפר הראשון פחות מעשרה⁷¹ אפלו טפח, ובא האחרון והשלימו לעשרה⁷², בין שחפר בו טפח⁷³ או שהגביה בגין על שפתו טפח⁷⁴ - זה האחרון חייב⁷⁵. סתם טפח שהוסיף⁷⁶ או שפטר טפח שבנה⁷⁷ - הרי זה ספק אם כבר נסתלק מעשה ראשון⁷⁸ או עדין לא נסתלק.

(69) זוהי הדוגמא של הברייתא. (70) אם נפל לתוכו שור והזק או מת, מפני שכולם שותפים בבור זה של לי טפחים, כרב זביד בלשון ראשון, שם עמוד ב. (71) שאין בו כדי להמית. (72) ועשה אותו לבור, שיש בו כדי

הפנים ולא על העורף. (109) כי הבהמה מתה מחבטה בקרקע רשות הרבים ולא בקרקע של חבור ולא בהבלו. (110) לדעת הכול, שם.

יט. שור שדחף בהמה לתוך חבור ומתה: אם מועד הוא - בעל החבור משלם מחצה, ובעל השור מחצה¹¹¹; ואם תם הוא - בעל השור משלם רביע מגופו¹¹², ובעל החבור משלם שלשה חלקים¹¹³ מן היפה שבנכסיו. שבעל הנבלה אומר לבעל החבור: פחת נבלה¹¹⁴ זו יש לי אצלך¹¹⁵; אף על פי שהיא גדולה ופסקתה¹¹⁶, כיון שנדחפה הרי זו כמי שנפלה בליה¹¹⁷; כל שאני יכול להוציא מבעל השור אני מוציא¹¹⁸, והשאר אתה חייב לשלמו.

(111) כי שניהם המיתוהו. כדעת רבי נתן שם. (112) שאילו השור לבדו היה ממית, היה משלם חצי נזק מגופו, עכשיו שיש לו שותף, גם התשלום הוא למחצה, דהיינו רבע הנזק מגופו. (113) במקום חצי. (114) ההפרש בין מחיר הבהמה בחיים לבין מחירה לאחר מיתתה. (115) כי בהמה שלי נמצאה מתה בתוך בור, ואתה אחראי לכל הנזק. (116) ואמרנו בהלכה טז, שאם נפלה ביום ומתה, בעל החבור פטור. (117) כי אין מקום לנימוק הקודם "שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות". (118) ומבעל השור אי אפשר להוציא יותר מרבע. כל הטענה הזאת של הניזק כלפי בעל החבור מובאת בגמרא, שם, שם.

כ. וכן המניח אפן על פי החבור¹¹⁹, ובא השור ונתקל בה, ונפל לחבור ומת - המניח את האפן משלם מחצה¹²⁰, ובעל החבור מחצה.

(119) על שפת החבור. (120) כי הוא ובעל החבור המיתוהו. אין בעל האפן יכול להטיל את כל האחריות על בעל החבור בטענה, שלולא החבור לא הייתה האפן גורמת נזק לשור, כי בעל החבור יכול לענות: לולא נתקל באפן, לא היה נופל בחבור. על כן מידת אחריותם שווה, וכל אחד משלם חצי הנזק.

כא. וכן שור של הדיוט ושל פסולי המקדשין¹²¹ שנגחו פאחד: אם תם הוא זה של הדיוט - משלם חצי נזק¹²², ואם מועד - נזק שלם. שהנזק אומר לו: כל שאוכל להוציא מזה אוציא, והשאר ממך; וזה הואיל והקדש הוא ופטור, אתה תשלם לי הכל¹²³.

(121) שלא נפדה, או שאין לו פדיון, כגון בכור בעל מום. (122) ואין שותפות של הקדש מועילה לו כלום, מכיוון שאי אפשר לגבות ממנו בדיון. (123) כי כל אחד משני השותפים אחראי לנזק כולו, כדעת רבא שם נג.

כב. מי שהיה חופר בור ברשות הרבים, ונפל עליו שור והרגו - בעל השור פטור¹²⁴. ואם מת השור - נוטל בעל השור דמי שורו מיורשי בעל החבור¹²⁵.

מיתת הבהמה⁹⁵. אבל אם הזקה בלבד - חייב לשלם נזק שלם, ואפילו בתל גבוה כל שהוא⁹⁶ או בחפירה כל שהיא; שהנזק בכל שהוא דבר מצוי וידוע⁹⁷, ואין המיתה בכל שהוא מצויה, והרי הוא כמו אנס⁹⁸.

(92) שעלתה על התל ונפלה. (93) כשיעור העומק של בור, שיש בו כדי להמית. (94) כדעת שמואל, שהתורה אמרה "ונפל", בכל נפילה שהיא חייב, ולא דווקא לתוך עומק, שם. (95) כי המיתה אינה מצוייה בנפילה פחותה מעשרה טפחים, ולכן במקרה של מיתה בנפילה כזו, הרי זה כאונס. (96) כל גובה שהוא, כדעת תנא קמא, תוספתא שם פרק ו; ירושלמי שם פרק א, הלכה ב. (97) ועל כן פשע בעל התל, שהיה לו להעלות על דעתו, שהתל יזיק. (98) שלא היה לו להעלות על דעתו אפשרות של מיתה.

טז. וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חביטתה בתל אלא אם הייתה הבהמה קטנה או חרשת או שוטה⁹⁹ או סומא או שנפלה בליה¹⁰⁰, אבל אם הייתה פקחת ונפלה ביום ומתה - פטור; שזה כמו אנס, מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות. וכן אם נפל לתוכו אדם ומת, אפילו היה סומא או שנפל בליה, בין שהיה בן חורין או עבד - הרי זה פטור¹⁰¹. ואם הזיק בו האדם או הבהמה הפקחת - חייב נזק שלם¹⁰², כמו שבארנו¹⁰³.

(99) שאינן בנות דעת. (100) אפילו הייתה פקחת. (101) שם, דין זה הוא גזירת הכתוב "ונפל שמה שור", ודורשים "שור" ולא אדם, בבא קמא כח: (102) טעמו של דבר, אדם אין דרכו להתבונן בדרכים. ובהמה נזהרת אמנם ממכשולים גדולים ומסוכנים ביותר, אבל לא ממכשולים קטנים. (103) בהלכה הקודמת, שחייבים על נזקי בהמה בבור פחות מ' טפחים.

יז. נפל לתוכו שור פסולי המקדשין¹⁰⁴ ומת - הרי זה פטור; שנאמר: והמת יהיה לו - מי שהמת שלו¹⁰⁵, יצא זה שהוא אסור בהנאה ודינו שיקבר.

(104) כגון שור קרבן שנפל בו מום ואפילו לאחר שנפדה. (105) שיוכל ליהנות ממנו. כל זה לשון רבא, שם נא.

יח. היה חופר בבור, ונפלה הבהמה בתוך הבור מקול החפירה ומתה: אם נפלה מלפניה - חייב; מאחריה, כגון שנבעתה¹⁰⁶ וחזרה על עקבה לאחור ונפלה¹⁰⁷ ומתה - פטור; שנאמר: ונפל - עד שיפל דרך נפילה¹⁰⁸. נפלה לפניה מקול החפירה חוץ לבור ומתה - אין בית דין מחיבין אותו¹⁰⁹; ואם תפס הנזק - אין מוציאין מידו. ואם נפלה לאחוריה חוץ לבור ומתה או הזקה - בעל החבור פטור¹¹⁰.

(106) שנבהלה. (107) לתוך הבור. (108) זוהי נפילה על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"בור עמוק" היינו שמחכים עד שיבוא אליהם המקבל אלא שהם בבחינת "תל גבוה ברשות הרבים" שאפשר להניח עליו חפץ, לטפס עליו ולראות למרחוק וכו' במובנים הרוחניים שבדבר.

(על פי יין מלכות ספר נזיקין סימן ה)

2 משנה בבא-קמא יב. 3 ששמע תלמיד מפי רבו בעל-פה, ורבו מרבו עד משה רבינו. 4 אם אדם נפל לבור ומת, בעל הבור פטור. 5 וכל שאינו בעל חיים, נכלל בדין כלים ופטור, שם נג: 6 כגון העול והמחרישה, ולא כמו בדין הראשון שנפלו כלים בלבד.

ב. הבור מאבדות נזיקין⁷ הוא, ותולדותיו⁸ פמזהו⁶ מועדין מתחלתו⁹. וכל המניח תפלה¹⁰ - הרי זה תולדת הבור¹¹. ואם הזק בזה אדם¹² או בהמה - משלם זה שהניח התפלה נזק שלם¹³, בין הפקיר התפלה בין לא הפקירה¹⁴; ואם הזקו בזה פלים - פטור¹⁵.

7 מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה, הכוללים בתוכם שאר נזיקין שהם תולדות. שם ב. 8 הנזיקין הדומים לבור. 9 וחייבים לשלם נזק שלם, אף כשהזיקו בפעם הראשונה. 10 ברשות הרבים. 11 שם כח: 12 בור בנזקי אדם חייב, כי התורה מיעטה את האדם רק במקרה שמת, שם. וכן פסק רבינו למעלה בפ"ב הי"ז. 13 כדין בור. 14 דינה כבור ולא כממונו, דעת שמואל שם, שם. 15 שם.

ג. כיצד? המניח¹⁶ אבנו או ספינו¹⁷ או תבנו¹⁸ או משאו¹⁹ וכיצד בהן ברשות הרבים, והזקו בהן בין אדם בין בהמה - חייב נזק שלם²⁰. וכן אם הניחן ברשותו, והפקיר רשותו ולא הפקירן. נתקל בפקקע ונחבט בתפלה זו והזק בזה - חייב בעל התפלה²¹. ואם הזקו פלים בכל אלו או נטפנו²² - פטור²³.

16 תקלה שדינה כבור. 17 שם ג: 18 כדי שירקב ויעשה זבל, שם ל. 19 שהיה עיף ורצה לנוח. 20 שם כח: 21 אף-על-פי שגם הקרקע השתתפה בנזק, חייב בעל התקלה לשלם הכל, מכיון שהקרקע הפקר היא, ואינה בדין תשלומין. דין זה הוא כדעת ר' נתן, שם כח: השהה למעלה פרק יב, הלכה יט וכו'. 22 כגון השופך מים ברשות הרבים ונתלכלכו כליו של אחר, שם ל. 23 כי דין המים כדין הבור, שפטור בכלים.

ד. הכניס שורו²⁴ לחצר בעל הבית שלא ברשות, והרביץ גללים²⁵. ונטפנו בהן פליו של בעל הבית - פטור²⁶; שהגלל זה תולדת בור הוא, ולא מצאנו בור²⁷ שחייב בו על הכלים.

24 שם, מח. 25 צואת הבקר. 26 בעל השור. 27 אפילו אם הכלים לא נשברו אלא נטפנו בלבד, שם כח:

ה. המניח את הפד²⁸ ברשות הרבים, והלף [המהלף] ונתקל בזה ושבירה - פטור, לפי שאין דרך

124 כי חופר הבור פשע, ואין השור נסקל, כי לא נתכוון להזיק, בבלי ערכין ז. ראה למעלה פרק י, הלכה ט. 125 אף על פי שזהו חוב בלי שטר גובה מן היורשים, בהתאם לדעתו בהלכות מלווה ולווה סוף פרק יא.

פרק שלשה עשר

1 נתבארו בו הדברים שבעל הבור פטור מנזיקה, ונזכרה בו תולדת הבור והוא המניח תקלה כנוכח שם, ונתבארו בו פרטי משפטי תולדה זו בשלימות, ונמשך לזה ביאור הדברים שאדם מורשה לעשותן ברשות הרבים, וכיצד יעשה אותם, ומה שאינו ראוי לעשותם שם, ומשפט הרבים עם היחיד בכל מה שהוא ברשותם או על רשותם וכיצד בזה.

א. פלים שנפלו לבור² ונשתברו - בעל הבור פטור; שנאמר: ונפל שמה שור או חמור. מפי השמועה³ למדו: שור - ולא אדם⁴, חמור - ולא פלים⁵. אפלו נפל שור בכלי⁶, ומת השור ונשתברו פליו - חייב על ההקמה ופטור על הפלים.

~ נקודות משיחות קודש ~

ופטור על הכלים...

דין זה מלמדנו יסוד גדול הנוגע לכל דיני נזיקין. דיני ממונות בכלל, מובנים על פי שכל והגיון עד שהגמרא אומרת "הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות כו'" ובכל זאת מלמדנו הדין "שור ולא אדם, חמור ולא כלים" שגם את דיני הממונות יש לקיים לא משום שהם מובנים בשכל אלא משום שכך ציווה הקב"ה. שהרי אין הגיון מדוע יפטור בעל הבור בתשלום נזק הכלים שנפלו לבורו, ועל-אחת-כמה-וכמה לא מובן הדין ששור הנושא כלים שנפל לבור חייב על השור ופטור על הכלים.

מלבד זאת יש הוראה נוספת מדין בור שיש בו שני פרטים, בור עמוק עשרה טפחים, ותל גבוה עשרה טפחים. שבעבודת האדם עניינם משפיע ומקבל שהם שתי תנועות אצל כל אדם, וכל אחד צריך להיות גם מקבל - "איזהו חכם הלומד מכל אדם", וגם משפיע כדוגמא שמצינו שהכל חייבים בנתינת צדקה "אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר".

ומכיון שיש לאדם בחירה יכול ח"ו להפוך עניינים אלו להיפך ולהיות משפיע באופן של "חכמים המה להרע" ו(לדוגמא) מקבל באופן של תלמיד חצוף המעיז פניו כנגד רבו. והעניין של עומק וגובה עשרה מורה על כך ששלמות ההשפעה והקבלה הם כשהדבר חודר בכל עשר כוחות נפשו של אדם, וצריך להיזהר מאוד בבור שלילי כי אז חודר הדבר כל עשר כוחות הנפש והופך לאחד מארבעה אבות נזיקין עד שגורם נזק בל ישוער. אלא צריך לנצל כל הכוחות שניתנו לו הן כמשפיע והן כמקבל לענייני טוב וקדושה ולהשפיע על כל הסביבה.

עניין זה קשור להקמת בתי חב"ד בכל מקום שאינם בגדר

כח: (55) והפקירה והזקק בה אחר. בעל הגמל פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם לא הפקיר את הגמל והזקק בה אחר, חייב משום בור. (56) במים, או בחרסים או בגמל. (57) שבור פטור בכלים, בין בשבירתם ובין בהזיקם. (58) למעלה הלכה א' וב'.

ח. שני קדרים⁵⁹ שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון: אם היה לראשון לעמד ולא עמד - חייב הראשון בנזקי שני, שאף על פי שהוא אנוס בשעת נפילה - אינו אנוס בהיותו מטל בדרך, והרי הוא יכול לעמוד⁶⁰; ואם לא היה לו לעמוד⁶¹ - פטור⁶², ואף על פי שלא הזהיר⁶³ לזה שנתקל בו, מפני שהוא טורד בנפשו⁶⁴.

(59) מוכרי קדירות, משנה שם לא. (60) ועל כן הוא חייב כבור, כי הרי גופו אינו הפקר, שם. (61) פירוש: לא הספיקה השעה לעמוד. (62) כי אנוס הוא. (63) ואפשר לחייב אותו על שלא הזהיר, בכל זאת פטור. (64) דעת רבי יוחנן שם.

ט. במה דברים אמורים שהוא חייב בנזקיו של שני? כשהזקק גופו של שני; אבל אם הזקק בליו - פטור; שאינו חייב על הכלים כבור, וכל תקלה⁶⁵ תולדת בור הוא, כמו שבארנו⁶⁶.

(65) כגון גופו של הראשון. (66) למעלה הלכה ב'.

י. הקדרים והזנגים⁶⁷ וכיוצא בהן שהיו מהלכין זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, והשלישי בשני, וכל אחד מהן יש לו לעמוד⁶⁸ ולא עמד - הראשון חייב בנזקי גופו של שני, בין שהזקק בגופו של ראשון המטל בארץ בין שהזקק במשאאו⁶⁹; והשני חייב בנזקי גופו של שלישי, אם הזקק בגופו של שני⁷⁰, אבל אם הזקק במשאאו של שני שנפל - פטור. שהרי אמר לו השני⁷¹: בור זה, שהוא משאי, אין אני הכורה אותו; שהרי ראשון הפיל השני עם משאו. ואם הזהירו זה את זה - כלן פטורין⁷².

(67) ברייתא שם לא. לפי פירוש רבא. (68) יש לו שהות ואפשרות לעמוד. (69) אם לא הפקירו, כלמעלה הלכה ז'. (70) אפילו לא הפקירו. (71) טענה זו מביאה הגמרא שם, לא: (72) אפילו יכול היה לעמוד ולא עמד, שם לא.

יא. נפל הראשון והיה מטל לרוב הדרך⁷³, ונתקל אחד בראשו ואחד ברגליו ואחד בכטנו - הרי הוא חייב בנזקי כלן⁷⁴, הואיל והיה לו לעמד ולא עמד.

(73) שם לא: (74) "ואם מחמת ראשון נפל, ראשון חייב בנזקי כולם", ברייתא שם לא.

יב. השופך את המים ברשות הרבים⁷⁵, והזקק בהן אחר - חייב בנזקיו⁷⁶; ואם נטפו בליו - פטור⁷⁷, כמו שבארנו⁷⁸. נבלעו המים בארץ⁷⁹ ונשארה הארץ

בני אדם להתבונן בדרך²⁹ פשהו מהלכין. ואם הזקק בה - הרי בעל הכד חייב בנזקיו³⁰, ואפילו הפקיר הכד³¹; שכל המפקיר נזקיו במקום שאין לו רשות³² לעשותה מתחלה³³ - חייב כאלו לא הפקיר³⁴.

(28) כדי לנוח, שם כז: (29) מפני שאדם שקוע במחשבתו וטרוד בעניניו, שם כז: (30) כי הכד דינו כבור, וחייב בנזקי אדם. (31) מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר, שם כט: (32) כגון ברשות הרבים. (33) אבל אם חפר בו ברשותו, והפקיר רשותו ובורו - פטור, מכיון שבתחילה ברשות חפר, ראה למעלה פרק יב, הלכה ב'. (34) והאחריות נופלת עליו, כאילו הוא עדיין בעל הבור.

ו. הניח את הכד במקום שיש לו רשות להניחה שם, כגון מקום הקרנות³⁵ של גתות³⁶ וכיוצא בהן³⁷, ונתקל בה ושבירה - חייב³⁸; ואם הזקק בה מהמלה - בעל הכד פטור, מפני שהיה לו להסתכל³⁹. ואם היתה אפלה⁴⁰, או שמלא כל הדרך בדים⁴¹ - פטור⁴² על שבירתה; ואם נתקל בה - הרי בעל הכד חייב⁴³. וכן כל כיוצא בזה.

(35) הרחבה לפני הגיתות. (36) מקום שדורכין בו ענבים לעשות יין. (37) כגון קרנות של בית הכד, שכותשים בו זיתים כדי להוציא שמנם. במקומות אלו רשאים להניח את הכלים, כי אין די מקום בפנים הגת או בית הכד. (38) בבא'קמא כז: (39) כי ידוע שמקומות אלו מלאים כלים. (40) הדוגמא של שמואל, שם. (41) ואין מוצא לעובר אלא לדרוך על הכדים, דוגמא של רב, שם. (42) מפני שהטענה, "היה לו להסתכל" נופלת: באפלה - אי אפשר לראות, ובמילא כל הדרך כדים, אי אפשר לעבור, ואפילו יתבונן בדרך, בלי שישבור כד. (43) מכיון שבגלל האפלה או משום שהדרך חסומה בכדים נתקל אין להאשימו, ולפיכך יש לחייב את בעל הכד.

ז. נשברה כדו ברשות הרבים⁴⁴, והחלק אחד במים⁴⁵ או שלקה בחרסיה - פטור⁴⁶ מדיני אדם, לפי שאנוס הוא⁴⁷; וחייב בדיני שמים⁴⁸, מפני שלא סלק החרסים. והרי החרסים והמים כהפקר⁴⁹, ולא הפקיר אלא אחר שנאנס⁵⁰, ולפיכך פטור⁵¹. ואם נתפזן לזפות בחרסיה⁵², והזקק בהן אחר - חייב⁵³. והוא הדין לנפלה גמלו⁵⁴ ולא העמיתה⁵⁵ וכל כיוצא בה. ואם הזקק כלים בכל אלו⁵⁶ - פטור⁵⁷, בין הפקיר בין לא הפקיר, כמו שבארנו⁵⁸.

(44) משנה שם, כח. כגון שנתקל במשהו, ומתוך כך נשבר הכד. (45) וניזוק. (46) כדעת ר' יהודה שם. (47) כי לא שבר את הכד בכוונה, אלא נשבר לאחר שנתקל במשהו. (48) כדעת החכמים שם, כט. (49) כי בדרך כלל אדם מפקיר אותם. (50) ואין זה דומה לדין הפקיר הכד שלמעלה בהלכה ה'. (51) אבל אם שבר את הכד בכוונה, אפילו הפקיר את חרסיו חייב, כלמעלה הלכה ה'; שם כט: (52) שם כט. (53) כי החרסים הם כבור. (54) ברייתא שם

- 1 חֲלָקָה, וְהַחֲלֵק וְנָפַל וְהִזָּק פְּקָרָק - הָרִי זֶה חֵיב
בְּנִזְקֵי⁸⁰.
- 2 (75) משנה שם ל. (76) כי יש למים דין בור, ואין הבדל
אם הפקיר או לא, כי המפקיר נזקיו חייב, השוה למעלה
הלכה ב.ו. (77) כי בור פטור בכלים. (78) למעלה הלכה
א. (79) גמרא שם. (80) אף-על-פי שהזק בקרקע
והקרקע אינה שלו, כי גם הבור שבתורה הפקר הוא, ובכל
זאת חייבה התורה, אם אדם נחבט בקרקע הבור וניזוק.
הלכה זו היא כדעת שמואל, שכל תקלה, בין הפקירה ובין
לא הפקירה - דינה כבור, ראה למעלה פרק יב, הלכה יד.
- 3 יג. כָּל אֱלוֹ⁸¹ שְׁפוֹתָקִין בִּיבּוּתֵיהֶן⁸² וְגוֹרְפִין
מַעֲרוֹתֵיהֶן⁸³ - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לְשַׁפֵּךְ הַמַּיִם בְּרִשּׁוֹת
הָרִבִּים בִּימּוֹת הַחֲמָה⁸⁴; אֲבָל בִּימּוֹת הַגָּשְׁמִים - יֵשׁ
לָהֶן רְשׁוּת⁸⁵. וְאֵף עַל פִּי כֶּן⁸⁶, אִם הִזָּק אָדָם או
בְּהֶמָּה בַּמַּיִם - חֵיבִין נֹזֵק שְׁלָם⁸⁷.
- 4 (81) ברייתא שם, ו. ול. (82) שפותחים את צינורות
השופכין, כדי שהמים יזרמו לרשות הרבים. (83) ומנקים
מערוותיהם ומשליכים את הזבל לרשות הרבים. (84) מפני
שהרחובות נקיים ואסור לכללך אותם. (85) מכיון
שהרחובות מלוכלכים. (86) אף-על-פי שעשו ברשות בית-
דין. (87) כי בית הדין הרשה להם לשפוך את המים
לרשות הרבים בתנאי שיקבלו על עצמם אחריות לנזקים.
- 8 יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם⁸⁸ תִּבְנוֹ⁸⁹ וְקָשׁוֹ⁹⁰ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים
כְּדִי שִׂידוּשׁוֹ וְיַעֲשׂוּ לוֹ זָבָל⁹¹. וְאִם הוֹצִיא - קִנְסוּהוּ
חֲכָמִים⁹² שֶׁהָיָה כְּהַפְקָר⁹³, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעַתָּה
שֶׁנִּדְּוָשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ⁹⁴. וְאִם קָדָם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן
מִשְׁעַת הוֹצֵאָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - אֵין⁹⁵ מוֹצִיאִין
מִיָּדוֹ⁹⁶. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָן כְּהַפְקָר, אִם הִזָּק בָּהֶן אָדָם
אוּ בְּהֶמָּה - הָרִי זֶה תִּמְוֹצִיא חֵיב לְשָׁלָם⁹⁷.
- 88) שם ל. (89) זה שנשאר אחר דישה. (90) מה
שמשאירים בקרקע אחר קצירה. (91) לזבל את שדהו.
החכמים אסרו להוציא תבן וקש לרשות הרבים, כיון שבני
אדם מתחלקים בהם וניזוקים. (92) כדי שלא יוציאו.
(93) כחפץ בלי בעלים. (94) כלומר, לאחר שהשאיר אותם
זמן רב ברשות הרבים ונעשו זבל. (95) שעדיין לא
השביחו. (96) כי זוהי בעיא שלא נפתרה, אם קונסים אותו
מיד משעה שהוציאם, או לאחר שהשביחו, שם ל.
(97) כדין בור, כדי שלא ירויח על-ידי הקנס שהוטל עליו.
- 15 טו. יֵשׁ⁹⁸ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזָּבָל וְהַגָּלִילִים⁹⁹
לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים בְּשַׁעַת הוֹצֵאת זָבָלִים וְלִצְבֹּר אוֹתָן
שֵׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰⁰ כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁוֹף¹⁰¹ בְּרָגְלֵי אָדָם
[וְרָגְלֵי בְּהֶמָּה]. וְאֵף עַל פִּי כֶּן, אִם הִזָּק - חֵיב
לְשָׁלָם¹⁰². וְחֵיבִין עַל זֶה הַגָּלִיל מִשּׁוּם גְּזֵל¹⁰³; בִּיּוֹן
שְׂאֵין בוֹ שְׂבָח¹⁰⁴ אִם נְדוּשׁ, לֹא קָנְסוּ בוֹ.
- 98) רשות. (99) צואת הבקר. (100) דעת רבי יהודה, שם
ל. (101) נדרך. (102) כדעת תנא-קמא החולק שם על ר' יהודה
הפוסטרו מניזקין, ואומר: "כל אלו שאמרו מותרין
לקלקל ברשות הרבים, אם הזיקו חייבין לשלם". (103) אם
בא אחר ולקח אותו, בניגוד לתבנו וקשו, שכל הקודם בהן
זכה. (104) כדעת רב שאמר "קנסו גופו משום שבחך",
ומכיון שאין שבח בגלל, לא קנסו, ואסור לאחר לקחת אותו
משום גזל.
- 21 טז. אֵין שוֹרִין טִיט בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים¹⁰⁵, וְאֵין לוֹבְנִים
לְבָנִים¹⁰⁶; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט¹⁰⁷ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אֲבָל
לֹא לְבָנִים.
- 105) אין נותנים את הטיט במים, כדי שיתרכך, מפני
שמשהו אותו ימים רבים, משנה, בבא מציעא קיח:
(106) מפני שמשאיר אותן זמן רב עד שיתייבשו.
(107) מערכבים אותו במים על-מנת לתתו מיד בבנין.
- 24 יז. הַבּוֹנֶה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים¹⁰⁸ - הַמְבִּיא אֲבָנִים מְבִיא
וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה¹⁰⁹. וְכָל שֶׁהִזִּיקוּ - חֵיבִין¹¹⁰ לְשָׁלָם נֹזֵק
שְׁלָם.
- 108) לשון המשנה, שם. (109) מקבל את האבנים מיד
המביא וקובע אותן בבנין, ואל ישהה אותן ברשות הרבים.
(110) כמו בהלכה טו.
- 27 יח. הַחוֹצֵב¹¹¹ שֶׁחָצַב אֶבֶן¹¹² וּמָסְרָהּ לְסִתָּת¹¹³, וְהִזָּק
בָּהּ אָדָם¹¹⁴ אוּ בְּהֶמָּה - הַסִּתָּת חֵיב. וְסִתָּת שֶׁמָּסַר
לְחִמְרָהּ¹¹⁵ - הַחִמְרָה חֵיב. מָסַר חִמְרָה לְכַתָּף¹¹⁶ - הַכַּתָּף
חֵיב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה - הַבּוֹנֶה חֵיב. מָסְרָהּ הַבּוֹנֶה
לְזֶה שֶׁמָּתַקֵּן יִשְׁבִּיכָתָהּ בַּבִּנְיָן¹¹⁷ - הַמְתַּקֵּן חֵיב. וְאִם
אַחֵר שֶׁהָעֲלוֹהָ עַל גְּבִי הַדִּימוּס¹¹⁸ נָפְלָה וְהִזִּיקָה,
וְהָיָה עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּתָהּ¹¹⁹ - כֵּלָן חֵיבִין¹²⁰; וּבְשִׁכִּירוּת¹²¹ - הָאֲחֵרוֹן חֵיב¹²², וְכָלָן פְּטוּרִין¹²³.
- 111) בבא מציעא קיח: (112) שעקר אבנים מן החצבה.
(113) הנותן צורה לאבן ומחליקה. (114) בשעה שהיתה
תחת ידו של הסתת. (115) המעביר את האבנים
המסותתות על גבי החמור למקום הבנין. (116) הנושא את
האבנים על הכתף ומוסרן לבנאי, העומד על החומה.
(117) שתהיה מונחת בדיוק במקומה הנכון בשורה אחת עם
שאר האבנים. (118) שורת הבנין. (119) שקבלו עליהם
לעשות את כל המלאכה, וכולם שותפים בה, ומשום כך
כולם אחראים ביחד לנזק. (120) אבל כל זמן שהאבן בידי
אחד מהקבלנים, הוא לבדו אחראי. (121) המקבל שכר
לפי שעות העבודה. (122) זה ששם את האבן על גבי
הדימוס. (123) כי אינם אחראים למלאכה כולה, אלא כל
אחד לעבודתו.
- 35 יט. הַכֹּתֵל וְהָאֵילָן¹²⁴ שֶׁנָּפְלוּ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְהִזִּיקוּ
- פְּטוּר מִלְּשָׁלָם¹²⁵, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַפְּקִירָן¹²⁶; לְפִי
שְׂאֵין דּוּמִים לְבוֹר, שֶׁהָרִי אֵין תַּחֲלָתָן לְהִזִּיק¹²⁷.
וְאִם הָיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לִקֵּץ אֶת
הָאֵילָן וְלִסְתֹר אֶת הַכֹּתֵל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים
יוֹם¹²⁸. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פְּטוּר; לְאַחֵר
הַזְּמַן - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁהָה אוֹתָן.

ואף-על-פי שאינו רשאי לעשות זאת, אם עשה וכסה כראוי - פטור, כמבואר למעלה פרק יב בכמה הלכות (מגיד-משנה). (148) שישתו ממי הגשמים הצבורים בו. (149) בבא-קמא נ.

כד. אין מוציאין¹⁵⁰ זיזין¹⁵¹ וגזזטראות¹⁵² לרשות הרבים אלא אם פן היו למעלה מגמל ורוכבו¹⁵³; והוא¹⁵⁴, שלא יאפיל הדרך על בני רשות הרבים. ואם רצה, כונס לתוך שלו¹⁵⁵ ומוציאו. פנס¹⁵⁶ ולא הוציאו¹⁵⁷ - הרי זה מוציא כל זמן שירצה¹⁵⁸. אכל אינו יכול להחזיר פתלים למקומן לעולם¹⁵⁹; שכל מוצר¹⁶⁰ שהחזיקו בו רבים¹⁶¹ - אסור¹⁶² לקלקלו.

(150) כדי שלא יכשלו בהן עוברי דרך, משנה בבא בתרא ס. (151) קורות קטנות. (152) קורות גדולות הבולטות מן הבית לרשות הרבים. (153) כמו באילן בהלכה כו לקמן, שמקורה במשנה בבא-בתרא כז: כן פסק הר"ף סוף חזקת הבתים. (154) בתנאי. (155) כונס את הכותל לתוך הקרקע שלו, ומשאיר מן הקרקע לחוץ כדי שיעור הוצאת הזיזין. (156) את הכותל. (157) את הזיזין. (158) ואין אומרים שאם לא הוציא את הזיזין מיד, ויתר עליהם ואבד זכותו, שם ס: (159) מכיון שבינתיים החזיקו רבים באותה חלקת קרקע. זוהי דעת רבי יוחנן שם. (160) דרך. (161) ברשות. (162) לבעל הדרך, דעת רב יהודה, שם.

כה. לקח¹⁶³ חצר ובה זיזין וגזזטראות יוצאות לרשות הרבים - הרי זו בחזקתה¹⁶⁴; ואם נפלה - חוזר ובונה אותה¹⁶⁵ כשהיתה.

(163) קנה, שם ס. (164) וטוענים ללוקח ואומרים, שהזיזין והגזזטראות בהיתר נעשו, מתוך הנחה שהמוכר כונס בתוך שלו היה. אבל במקרה שהרבים תובעים לדין את זה שבנה הבית, והוא טוען שנכנס בתוך שלו, עליו להביא ראיה. (165) ואינו צריך להביא ראיה, שהמוכר כונס בתוך שלו היה, אלא מספיקה ההוכחה, שכן קנה את החצר עם הזיזין.

כו. אילן שהוא נוטה¹⁶⁶ לרשות הרבים¹⁶⁷ - קוצץ¹⁶⁸ כדי שיהיה הגמל עובר ברוכבו¹⁶⁹. ומניחין מקום פנוי¹⁷⁰ משתי שפחות הנזהר¹⁷¹ ברחב כחפי המלחים שיוזדין שם ומושכין הספינה¹⁷². וכל אילן הנמצא ברחב זה - קוצצין אותו מיד, ואין מתרין בבדלו, שהרי מעבב מושכי הספינה.

(166) בבא-בתרא כז: (167) שענפיו יוצאים לרשות הרבים. (168) מן הענפים מלמטה. (169) מתחת לענפים העליונים, כדעת תנא-קמא במשנה, שם. (170) מאילנות ומענפים, בבא-מציעא קז: (171) כי פעמים באה הספינה משפת הנהר מכאן, ופעמים משפת הנהר מכאן. (172) לצד היבשה, ומטים עצמם באלכסון לצד היבשה.

כז. מי שהיתה¹⁷³ דרך הרבים עוברת בתוך שדהו¹⁷⁴, נטלה¹⁷⁵ ונתנה להם מן הצד - מה ששנתן נתן וזכו בו, וזה שנטל לא זכה בו¹⁷⁶. וכמה רחב דרך הרבים? אין פחות משש עשרה אמה¹⁷⁷.

(124) משנה שם קיז: (125) כי אין בעל הכותל או בעל האילן אשם בכך. (126) ולדעת הכל, בין לרב ובין לשמואל, תקלה שהפקירוה דינה כבור. (127) וברשות בנה את הכותל או נטע את האילן, ומשום כך פטור. (128) זהו זמן בית-דין בכל מקום בתלמוד, שם קיח.

כ. המצניע את הקוץ¹²⁹ ואת הזכוכית, והגודר גדרו בקוצים והפריח לרשות הרבים¹³⁰, והזק אחד בהן - חיב¹³¹ נזק שלם. ואם גדר בקוצים בצמצום¹³² בתוך רשותו - פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתחבך בפתלים¹³³.

(129) בתוך כותל, משנה בבא-קמא ל. (130) הקוצים היו בולטים מחוץ לכותל לתוך רשות הרבים. (131) כי אסור לשים מכשול ברשות הרבים. (132) ולא יצא מחוץ לכותל כלום. (133) ולכן אין לדונו כדין נותן מכשול ברשות הרבים. טעם זה "שאין דרך בני אדם..." מובא בגמרא שם.

כא. המצניע קוציו¹³⁴ וזכוכיותיו בתוך פתלו של חבירו, ובא בעל הכתל וסתר את פתלו, ונפל לרשות הרבים והזיק¹³⁵: אם פתל רעוע היה - המצניע חיב¹³⁶, ואם כתל פריא הוא - בעל הכתל חיב¹³⁷.

(134) ברייתא, שם. (135) הקוצים או הזכוכית. (136) כי הוא פשע, שהיה צריך להעלות על דעתו, שיהרסו את הכותל הרעוע. (137) בעל הקוצים פטור, שלא היה עליו להעלות על דעתו שיתסרו את הכותל. ובעל הכותל הבריא, שהיה מחוייב להצניע את הקוצים לאחר הריסת הכותל, ולא הצניעם - חיב.

כב. חסידים¹³⁸ הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת הזכוכיות בתוך שדותיהן בעמק שלשה ספחים בארץ, כדי שלא תעלם המחרשה. ואחרים שורפים¹³⁹ אותם באש, ואחרים משליכים אותם לים או לנהר¹⁴⁰, כדי שלא יזק בהם אדם.

(138) אנשים העושים לפנים משורת הדין, שם. (139) כגון רב ששת, שם. (140) כגון רבא, שם.

כג. לא יסקל אדם¹⁴¹ מרשותו לרשות הרבים. ואין עושין חלל¹⁴² תחת רשות הרבים, ולא בורות¹⁴³ ולא שייחין¹⁴⁴ ולא מערות¹⁴⁵, ואף על פי¹⁴⁶ שהעגלה יכולה להלך על גביהן והיא טעונה אבנים, שמה תפחת¹⁴⁷ מלמטה שלא מדעתו. והחופר בור לצרכי רבים¹⁴⁸ - מתיר¹⁴⁹.

(141) לא יפנה אבניו מרשותו לרה"ר, כי הן מכשול לרבים, וגם הוא עצמו עלול להתקל בהן, שם נ: (142) אפילו אם הוא מקבל עליו אחריות לנזקים העתידיים לבוא, משנה בבא בתרא ס. (143) עגולים. (144) ארוכים. (145) מרובעות ומקורות. (146) שהכיסוי חזק, שלא כדעת ר' אליעזר המתיר במקרה זה. (147) נימוקו של תנא-קמא שם, שאף-על-פי שהמכסה כעת חזק, חוששים שיתקלקל בעתיד,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(15) ואין המדליק אשם בכך, ועצם ההדלקה ברשות היתה.
(16) ברייתא שם סא. (17) מקום שבו מתקבצים מי גשמים.
(18) כי אין דרך האש, אפילו היא גדולה, לעבור רוחב שמונה אמות מים, אבל אם אין בהם מים, קובעים את הדין לפי הכלל הקודם, אם הרחיק כראוי או לא.

(173) משנה בבא בתרא צט: (174) בידיעת הבעלים.
(175) בעל השדה לעצמו. (176) "שכל מיצר שהחזיק בו רבים אסור לקלקלו", כלמעלה הלכה כד. (177) משנה שם, וראה שבת צט.

פרק ארבעה עשר

ג. עברה גדר¹⁹ - אומדין גבה הגדר וגבה הדלקה²⁰
והעצים או הקוצים²¹ המצויין שם: אם אינה ראוייה לעבר - פטור, ואם ראוייה לעבר - חייב. במה דברים אמורים? באש הקודחת²²; אבל אם היה לה להב גדול העולה ונכסף מגבה עלית הלהב, והיו עצים מצויין שם - אין לה אומר²³, אלא אפלו עברה אלה²⁴ אמה²⁴ - חייב.

(1) נתבאר בו דיני ההבערה בשלימות. וסבת זה הסדר הוא, שראוי להקדים נזקי בעלי החיים לנזקי הבור לפי שהם הולכים ויוצאים לחוץ ומזיקים, ונזקיהם מצויים יותר. וראוי להקדים נזקי הבור לנזקי האש לפי שזנזקי הבור או נזקי תולדותיו מצויים יותר. והפרק המדבר בדברים המבארים ענייני שלשה אבות בעלי החיים והם: הקרן והרגל והשן בכלל הם ותולדותיהם ראוי להיותו ראשון, כי יש להקדים כללים לפרטים, ואחר כך יש לבאר פרטי כל אחד מהם. והתחיל רבינו בפרק שני בביאור תולדות השן והרגל לפי שהן מועדות מתחלתן ונזקיהם מצויים יותר. ויש להקדים הרגל לשון, לפי שידוע שאין חיוב השן והרגל אלא ברשות הניזק, ואם כן בהמצא נזק השן כבר קדם לו הרגל, ר"ל שכבר נכנסה הבהמה ברשות הניזק. ואחר ביאור זה במעט עיון תתבאר למבין סיבת סדר כל הלכות אלו.

א. המדליק² בתוך שדה חבירו³, ועברה הדלקה⁴ [והזיקה] - חייב לשלם נזק שלם⁵; ושנאמר: פי תצא⁶ אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה וגומר, שלם שלם⁶ המבעיר וגומר. והבערה מאבות נזיקין⁷ היא.

(2) בבא קמא ס. (3) בלי רשות. (4) למקום אחר ושרפה.
(5) כי אש מועדת מתחילתה. המדליק חייב, אפילו עברה האש מרחק גדול ובלתי צפוי מראש, הואיל והדליק שלא ברשות. (6) בין אם זה גדיש (תבואה שכבר נקצרה) ובין אם זה קמה (תבואה שעדיין מחוברת לקרקע), ובין אם זה קוצים בלבד, שזה נזק פעוט, על הכל הוא חייב לשלם. (7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה (שם ב.).

ד. נפלה דלקה בחצר²⁵, ונפל גדר שלא מחמת הדלקה²⁶, ועברה הדלקה בחצר אחרת, אם היה יכול לגדר הגדר שנפל ולא גדרו - חייב²⁷. למה הדבר דומה? לשורו שיצא²⁸ והזיק, שהיה לו לשמרו ולא שמרו.

ב. הדליק בתוך רשותו⁸ - צריך להרחיק מסוף המצר⁹ כדי שלא תעבר הדלקה¹⁰ לשדה חבירו. וכמה שעור ההרחקה? הפל לפי גבה הדלקה¹². ואם לא הרחיק פראו¹³, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם נזק שלם. הרחיק פראו, ועברה והזיקה - פטור¹⁴; שזו מפה בידי שמים היא¹⁵. וכן אם עברה¹⁶ נהר או שלולית¹⁷ שיש בהן מים ורחפן שמונה אמות - פטור¹⁸.

(25) פרצה שריפה מחמת האש שהצית בעל החצר, שם כג. (26) אילו נפלה מחמת הדליקה היה חייב, אפילו לא היתה לו שהות להקים את הגדר שנפלה, מכיון שהוא אשם בכך, שלא הרחיק כראוי. (27) אף-על-פי שאין להאשים אותו על האש שהדליק, חייב הוא על שלא שמר על האש שלו שלא תזיק. (28) השוואה זאת מובאת בגמרא, שם. (29) שהכניסו לדיר ולא נעל הדלת כראוי, שהוא חייב.

ה. השולח³⁰ את הבערה³¹ פיר חרש שוטף וקטן³² - פטור מדיני אדם³³ וחייב בידי שמים³⁴. במה דברים אמורים³⁵? שמסר להן גחלת ולבנה³⁶, שדרך הגחלת להפכות מאליה קדם שתעבר ותדליק; אבל אם מסר להן שלהבת³⁷ - חייב³⁸, שהרי מעשיו גרמו³⁹.

(8) משנה שם פא: (9) הגבול המפריד בין רשותו לרשות חבירו. (10) ואין אדם רשאי לעשות ברשותו ככל העולה על רוחו, שמעשיו מביאים נזקים לאחרים. (11) שאלת המשנה, שם. (12) במדה שהאש גבוהה וגדולה יותר, צריך המרחק להיות גדול יותר. זוהי דעת רבי שמעון במשנה שם, לפי פירושו של רבה בר אבוח. (13) אם האש לפי גדלה, יכולה, למשל, להגיע עד מרחק עשרים אמה, והוא הרחיק פחות מזה. (14) בניגוד להלכה הקודמת שחייב בכל מרחק שהוא, מכיון שהדליק בשדה חבירו שלא ברשות.

(30) משנה שם נט: (31) אש, חומר בוער. (32) שאינם בני-דעת. (33) אם החרש, השוטה או הקטן שרפו גדיש, פטור השולח, כי הוא לא שרף. (34) כי גם הוא אשם במידה מסויימת בנזק זה. (35) שפטור מדיני אדם.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶכְלָה גְּדִישׁ⁶⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְהָיוּ פְּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ
הַגְּדִישׁ: אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים⁶¹ וְכָלִי בְּקָרָה⁶² וְכִיּוּצָא
בְּהֵן מְדַבְּרִים שְׂדֵרָךְ אֲנָשִׁי הַשָּׂדֶה לְטַמֵּן בְּגְדִישׁ -
חֵיב לְשַׁלֵּם⁶³; הָיוּ בְּגָדִים וְכָלִי זְכוּכִית⁶⁴ וְכִיּוּצָא בְּהֵן
פְּטוּר עַל הַפְּלִים⁶⁵.

(55) משנה שם ס. (56) אף-על-פי שאינן נשרפות כליל כמו
עצים. (57) כגון לחכה נירו (חריש שלא נורע) ונתקלקל.
(58) הנשרפים כליל. (59) הקרקע שאינה נשרפת כליל.
(60) התבואה שנערמה לאחר הקציר, משנה שם סא:
(61) לוח בעל שיני ברזל, שבו דשים את התבואה.
(62) כגון מרדעת של חמור ועול בקר. (63) כי בעל הגדיש
לא שינה ממנהגו של עולם, ועל המדליק לדעת שכלים
כאלו נמצאים בגדיש. (64) שאין דרכם להמצא בגדיש.
(65) שלא היה עליו להעלות על הדעת, שכלים אלו נמצאים
בגדיש. ומשערים את מקום אותם הכלים כאילו היה מלא
תבואה ממין הגדיש. הלכה זו היא כדעת החכמים, ולפי
פירוש רבא בגמרא שם.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִדְּלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֶה
חֲבֵרוֹ⁶⁷; אֲכָל בְּמִדְּלִיק בְּתוֹךְ שְׂלוֹ וְעִבְרָה לְשִׁדָּה
חֲבֵרוֹ - פְּטוּר עַל כָּל הַפְּלִים הַטְּמוּנִים⁶⁸ בְּגְדִישׁ. אֲכָל
מְשֻׁלֵּם הוּא שְׁעוּר מְקוֹם הַפְּלִים⁶⁹, וְרוֹאֵין אוֹתוֹ
כְּאִילוֹ הוּא מְלֵא גְדִישׁ שֶׁל חֲטִים אוֹ שֶׁל שְׁעוּרִים⁷⁰.

(66) שחייב על הכלים הטמונים בגדיש. (67) מכיון שלא
ברשות הדליק. (68) אפילו על אלה שדרכם לטמנם
בגדיש, כי כתוב בתורה "או הקמה" (שמות כב, ד), ודרשו
החכמים "מה קמה בגלוי, אף כל בגלוי". ולשון הפסוק "כי
תצא אש", משמע במדליק בתוך שלו, שם ס. (69) גודל
המקום שהכלים תופסים. (70) אם הגדיש היה של
שעורים. דין זה מכוון גם למדליק בתוך שדה חבירו,
שפטור על בגדים וכלי זכויות, כמו שכתבנו בהלכה
הקודמת.

י. הַמְּדַלֵּיק בְּתוֹךְ שְׂדֶה חֲבֵרוֹ, וַיִּצָּאָה הָאֵשׁ וַיֵּאָכֵל
הַגְּדִישׁ, וְהָיָה גְדִי כְּפוֹת לוֹ⁷¹ וְעָבַד סְמוּךְ לוֹ וַיִּשְׂרֹף
עִמּוֹ - חֵיב⁷²; שֶׁכֵּן דִּרְךְ בְּנֵי אָדָם⁷³ לַעֲשׂוֹת בְּגְדִישׁ.
הָיָה עָבַד כְּפוֹת וּגְדִי סְמוּךְ לוֹ וַיִּשְׂרֹף עִמּוֹ - פְּטוּר⁷⁴.

(71) קשור לו, משנה שם, סא: (72) על הגדי. מן הפסוק
"או הקמה", דורשים החכמים "כל בעלי קומה", כלומר גם
בעלי החיים, שם ס. (73) והיה צריך להעלות על הדעת,
ואף-על-פי-כן פטור על העבד, כי היה עליו לברוח.
(74) מפני שהמדליק חייב מיתה על שריפת העבד, וכל
המתחייב מיתה, פטור מכל חיוב ממון הקשור במעשהו זה.
כלל זה ידוע בתלמוד בשם: "קים ליה בדרכה מיניה".
ואפילו במקרה שאין בית-דין ממיתים אותו, כגון בשוגג או
שהודה מעצמו ואין עדים, פטור מממון.

יא. הַמְּשַׁאֵלִי⁷⁵ מְקוֹם לְחֲבֵרוֹ, וְהַגְּדִישׁ⁷⁶ בּוֹ וְהִטְמִין
בּוֹ פְּלִים, וְהִדְלִיק הַמְּשַׁאֵלִי וְשָׂרַף הַגְּדִישׁ - אֵינוֹ
מְשֻׁלֵּם, אֲלָא דְּמִי גְדִישׁ בְּלִבְדוֹ⁷⁷. הַשְּׂאִילוֹ מְקוֹם

(36) החרש, השוטה או הקטן נפחו בה והגדילו את הלהבה,
ולולא זה היתה גחלת כבה מאליה. (37) כגון אבוקה
דולקת. (38) אף בדיני אדם. רבינו פסק כדעת חזקיה ולא
כר' יוחנן, משום שחזקיה היה רבו של ר' יוחנן, שם.
(39) והריהו כאילו שם בעצמו את השלהבת במקום הגדיש.

ו. שְׂלַח⁴⁰ אֶת הַבְּעִירָה בְּיַד פֶּקֶח - זֶה הַפֶּקֶחַ שֶׁהִבְעִיר
חֵיב לְשַׁלֵּם⁴¹, וְהַשּׁוֹלֵחַ פְּטוּר⁴². וְכֵן אִם הֵנִיחַ שׁוֹמֵר
לְשׁוֹמֵר הַבְּעִירָה - הַשּׁוֹמֵר חֵיב⁴³.

(40) משנה, שם. (41) כי הוא בר דעת ואחראי למעשיו.
(42) אף-על-פי שלמדנו ששלוחו של אדם כמותו, זה רק
בדבר מצוה או בדבר רשות, אבל לא בדבר עבירה, ואין
לזקוף את מעשה העבירה על חשבון השולח, ומפני כך
השולח פטור, אפילו מסר שלהבת ועצים ביד הפקח.
(43) שהשומר נכנס במקום הבעלים. השווה למעלה פרק ד,
הלכה ד.

ז. אֶחָד⁴⁴ הֵבִיא אֶת הָאוּר⁴⁵ וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים⁴⁶
- הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חֵיב⁴⁷. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים
וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חֵיב⁴⁸. בָּא
אֲחֵר וְלָבָה - הַמְּלַבֵּה חֵיב⁴⁹. לְבָתוֹ רוּחַ שְׁאִינָה
מְצוּיָה תְּמִיד⁵⁰ - הָרִי כֵּלָן פְּטוּרִין⁵¹. לָבָה וְלָבָתוֹ
הָרוּחַ⁵² - חֵיב; שֶׁהָרִי הוּא גֶרֶם⁵³, וְכָל הַגֹּרֶם לְהִזִּיק
מְשֻׁלֵּם נֹזֵק שְׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסִים, כְּשֶׁאֵר כָּל
הַמְּזִיקִין⁵⁴.

(44) המשך המשנה שם. (45) אש. (46) אחרי שהראשון
הביא את האש. (47) כי בלי העצים היתה האש נכבית,
והראשון לא עשה כלום. (48) תמיד חייב האחרון, מהטעם
הקודם. (49) והראשונים פטורים, אם האש לא היתה
מתלבה מאליה. (50) ואפילו אם דרכה לבוא לעתים לא
רחוקות כל כך. (51) שהרי זה אונס, כי לא היו צריכים
להעלות על דעתם, שתבוא רוח שאינה מצויה. ומובן שזה
רק כשבאותה שעה לא היתה מנשבת רוח שאינה מצויה.
כך פירש הירושלמי את המשנה "ליבתה הרוח כולן
פטורין", שמדובר ברוח שאינה מצויה. (52) ברייתא שם,
ס. (53) שהרי בלעדו היתה האש נכבית, ועל כן הוא חייב.
(54) שן, רגל ובור שבעל המזיק חייב, משום שגרם לנזק ע"י
חוסר שמירה. [הברייתא "ליבה ולבתה הרוח" מבחינה בין
שני מקרים: אם יש בליביו כדי ללבותה חייב, ואם לאו
פטור. רבינו סתם, ומשמע שבכל מקרה חייב, ועל זה משיג
עליו הראב"ד, אולם רבא שם מפרש, שהבדל זה קיים רק
במקרה שהרוח שלבתה היתה רוח שאינה מצויה, ועל כן
אין בליביו כדי ללבותה פטור, כי לא היה צריך
להעלות על דעתו, שתבוא רוח שאינה מצויה, אולם ליבה
ולבתה רוח מצויה, אף-על-פי שבלי הרוח היתה האש כבה
מאליה - חייב, כי הרי הוא יודע על קיום הרוח המצויה,
ויכול לדעת מראש שאם גם הוא ילבה תפרוץ דליקה ותזיק.
ודברי רבינו כאן נאמרו ברוח מצויה (ראה מגיד-משנה)].

ח. אֵשׁ⁵⁵ שֶׁיִּצָּאָה וְאֶכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים⁵⁶ אוֹ עֶפְרָה⁵⁷
- חֵיב לְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמָר: וּמִצָּאָה קִצִּים⁵⁸ אוֹ הַשָּׂדֶה⁵⁹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

101) ולפיכך הוא חייב, כדעת תנא-קמא, ולא כרבי יהודה האומר "בנר חנוכה פטור", שם סב:

19 יד. הכופף¹⁰² קמתו¹⁰³ של חברו לפני האש¹⁰⁴ עד
20 שתדלק, אם אין האש מגעת לה אלא ברוח שאינה
21 מצויה¹⁰⁵ - פטור מדיני אדם¹⁰⁶ וחיוב בדיני
22 שמים¹⁰⁷. והטומן קמתו¹⁰⁸ של חברו בפער¹⁰⁹ או
23 בתבן¹¹⁰, ועברה האש¹¹¹ ואכלה אותה - הרי הטומן
24 פטור מדיני אדם¹¹² וחיוב בדיני שמים¹¹³, מפני
25 שהמדליק את האש פטור על הטמון¹¹⁴.

102) שם נה: 103) תבואתו, המחוברת לקרקע.
104) לצד האש. 105) לעתים קרובות. 106) כי זה מעין
אונס, שלא עלה בדעתו שתבוא רוח שאינה מצויה.
107) כי לולא הכפיפה לא היתה האש מגעת, אף ברוח
שאינה מצויה, שם נו. 108) דברי רב אשי שם.
109) המגן בפני אש. 110) המגביר את סכנת האש.
111) שהדליק אחר. 112) כי הוא לא הדליק את האש,
ולא שרף את הקמה. 113) כי לולא טמן, היה בעל הקמה
גובה דמי הקמה מן המדליק את הדליקה. 114) למעלה
הלכה ט.

26 טו. אש שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו - הרי
27 המבעיר חייב¹¹⁵ בנזקיו ובשבתו¹¹⁶ ובכרפיו
28 ובצעריו¹¹⁷ ובבשתו¹¹⁸, כאלו הזיקו בידו; שאף על
29 פי שאשו ממונו הוא¹¹⁹, הרי הוא פמו שהזיקה
30 בחציו¹²⁰. אבל אם הזיקה בהמתו או בורו את האדם
31 - אינו חייב אלא בנזק בלבד, פמו שבארגנו¹²¹.

115) בבא-קמא כג. 116) שנתבטל ממלאכתו בכלל
החבלה. 117) שלא נכלל בחישוב הנזק. 118) בגמרא
נאמר שם "לחיבו בארבעה דברים", ורבינו וגם רבינו
חננאל מפרשים שהכוונה שם לצער, ריפוי, שבת, בושת
(שלא כפירוש רש"י). 119) כשורו, ושורו שהזיק חייב על
הנזק בלבד. 120) המדליק אש דומה לזורק חץ בידים,
ועל כן חייב בחמשת הדברים. זוהי דעת ר' יוחנן שם כב.
121) למעלה פרק יא, הלכה ו; פרק יג, הלכה ב.

32 טז. כל תולדות האש¹²² הרי הן פאש¹²³. ביצד?
33 הניח אגן¹²⁴ או ספין או משא בראש גגו¹²⁵, ונפלו
34 ברוח מצויה והזיקו¹²⁶ - חייב לשלם נזק שלם; שכל
35 אלו וכיוצא בהן תולדות הבצירה הן¹²⁷. ואם נפלו
36 ברוח שאינה מצויה¹²⁸ והזיקו - פטור¹²⁹.

122) מזיקים הדומים לאש, ואינם מפורשים בתורה.
123) דינם כדין אש, שם ג: 124) דוגמא זו מובאת בגמרא
שם. 125) בקצה הגג, שיכולים ליפול משם. 126) בדרך
נפילתם. 127) כשם שאת האש מוליכה הרוח, כך הוליכה
הרוח את הספין ואת האבן והזיקו. 128) ולולא זאת לא
יכלו ליפול. 129) כי זהו אונס, שלא היה צריך להעלות
על דעתו שתבוא רוח שאינה מצויה ותפילם.

סליקו להו הלכות נזקי ממון בסיעתא דשמיא

1 להגדיש חטים והגדיש שעורים, או להגדיש
2 שעורים והגדיש חטים⁷⁸, או שהגדיש חטים⁷⁹ וחקם
3 בשעורים⁸⁰, או שהגדיש שעורים וחקם בחטים⁸¹ -
4 אינו משלם לו אלא דמי שעורים בלבד.

75) שם סב. 76) עשה גדיש. 77) כי השאיל את המקום
להגדיש בלבד. 78) משלם דמי שעורים בלבד, אף-על-פי
שנשרפו חטים ששום יותר משעורים, מכיון שלא נתן
רשות להגדיש חטים. 79) לאחר שקיבל רשות לכך.
80) וכיסם בשעורים. הדין הוא, שהוא משלם דמי שעורים
בלבד, אף-על-פי שנשרפו חטים שנגדשו ברשות. הטעם
הוא, שהמשאיל יכול לטעון: ראיתי שעורים בלבד, ועל כן
לא נזהרתי כל כך. 81) אם השאיל להגדיש שעורים, מובן
מאליו שישלם דמי שעורים בלבד, ואם השאיל להגדיש
חטים והגדיש שעורים וחיפם בחטים, גם כן הדין שישלם
דמי שעורים בלבד, ואת מקום החטים - דמי חטים.

5 יב. המדליק את הבירה⁸² של חברו - משלם כל מה
6 שבתוכה; שכן דרוך בגי אדם להניח כל פליהם וכל
7 חפציהם בביתם. וכל שישטען בעל הבית⁸³ - הרי זה
8 נשבע בנקיטת חפץ⁸⁴ ונוטל⁸⁵. ושבועה זו מדברי
9 סופרים⁸⁶, פמו שיתפאר⁸⁷. וכלבד שישטען דברים
10 שהוא אמוד בהן⁸⁸, או שהוא למוד⁸⁹ להיות אותן
11 הדברים שטען פקדון אצלו⁹⁰.

82) משנה שם סא: 83) כל כלי שיאמר בעל הבית שהיה
בבית ויתבע תשלומו. 84) כשהוא נשבע, יאחז בידו חפץ
קדוש, כגון ספר תורה. 85) בניגוד לכלל "נשבע ויוצא
פטור", שאין בכוח השבועה לחייב ממון. 86) חכמי תורה
שבעל-פה הראשונים. 87) בהלכות חובל ומזיק פרק ז,
הלכה יז. דין הניזק כדין הנגזל, שחכמינו תיקנו "נשבע
ונוטל". 88) שיש לשער שהיו לו, שהולמים את מצבו
הכלכלי, דעת רב אשי, שם סב. 89) רגיל. 90) כגון אדם
נאמן, ובני אדם רגילים להפקיד אצלו חפצים יקרים.

12 יג. גמל שהוא טעון פשתן⁹¹ ועובר ברשות הרבים,
13 ונכנס פשתנו לתוך החנות⁹² ודלקה בגרו של חנוני,
14 והדליק את כל הבירה⁹³ - בעל הגמל חייב, מפני
15 שהרבה פמ שאו⁹⁴. בין שעמדה בהמה⁹⁵ בין שלא
16 עמדה⁹⁶. הניח החנוני גרו מפחוץ⁹⁷ - החנוני חייב
17 אף בדמי פשתן⁹⁸, מפני שהניח גרו מפחוץ⁹⁹. ואפלו
18 גר חנכה¹⁰⁰ היה לו לישוב לשמר¹⁰¹.

91) משנה בבא-קמא סב: 92) מכיון שמעטן הפשתן היה
גדול מדי. 93) בנין גדול. 94) בעל הגמל פשע, מפני
שהטעין משא יותר משיעור רוחב רשות הרבים. טעם זה
מובא בגמרא שם, כב: 95) שהוסיף פשע על שלא מיהר
להרחיק אותה מן המקום. 96) אלא בעברה הדליקה את
הבית, גמרא שם כב. 97) ובגלל זה נדלק בו הפשתן.
98) נוסף על חיוב בדמי הבירה, אם איננה של החנוני.
99) דבר האסור לו לעשות. גם טעם זה מובא בגמרא שם
כב: 100) שרשאי להניחו בחוץ משום מצוה.

הלכות גניבה

- 1 יש בכללן שבע מצות עשה, וחמש
- 2 מצות לא תעשה, וזה הוא פּרָטֶן: (א) שלא לגנב
- 3 ממון. (ב) דין הגנב. (ג) לצדק המאזנים עם
- 4 המשקלות. (ד) שלא יעשה עול במדות ובמשקלות.
- 5 (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף
- 6 על פי שאינו לוקח ונותן בהן. (ו) שלא יסיג גבול.
- 7 (ז) שלא לגנב נפשות.
- 8 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ענינו בביאור איסור הגניבה ומהותה וענין התשלומים, אם תשלומי כפל אם תשלומי ארבעה וחמשה בגונב שור ושה וטבחם או מכרם. ומי הוא הגנב שהוא חייב, ואם הגניבה בעין מה דינה בין נשתנית הגניבה בין לא נשתנית הגניבה, וכן אם הועתקה לרשות הדיוט אחר וכיוצא בזה.

- 9 א. כל הגונב² ממון³ משה פרוטה⁴ ולמעלה⁵ -
- 10 עובר על לא תעשה, שנאמר⁶: לא תגנב. ואין לוקח
- 11 על לאו⁷ זה, שהרי נמך לתשלומין⁸, שהגנב חיבתו
- 12 תורה לשלם⁹. ואחד¹⁰ הגונב ממון ישראל או הגונב
- 13 ממון עובד פוככים¹¹, ואחד הגונב את הגדול או
- 14 את הקטן¹².

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תגנוב"

הצינוי "לא תגנוב" שבעשרת הדיברות מדבר בגונב נפשות, ואילו "לא תגנובו" שבפרשת קדושים מדבר בגניבת ממון. וצריך עיון מדוע בריש הלכות גניבה (בדפוסים שלנו) הביא הכתוב לא תגנוב. אבל בחינוך מצוה רכ"ד מעתיק לשון הרמב"ם לא תגנובו. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות מל"ת רמד, ובמניין המצוות בסוף ספר היד - לא תגנובו. (על פי לקו"ש ח"י עמוד 205 הערה 4)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הגונב ממון ישראל או גונב ממון גוי כו"

ובנוגע לגזילה, ראה רמב"ם ריש הלכות גזילה ואבידה. וטושו"ע שם ריש סימן שנט (ראה ש"ך שם סק"ב בשם המהרש"ל, שהרמב"ם והסמ"ג ס"ל שהוא מדאורייתא).

(על פי לקו"ש ח"י עמוד 115 הערה 7)

(2) הגדרת המונח "גנב" ראה להלן הלכה ג. (3) רכוש (ולאו דווקא כסף). (4) מטבע קטנה של נחושת, אחד ממאה תשעים ושניים בדינר של כסף. (5) פחות משווה פרוטה אדם מוחל (ראה סנהדרין נז. ורש"י שם). (6) ויקרא יט, יא. שם כתוב "לא תגנובו". פסוק זה מדבר בגונב ממון, אבל "לא תגנוב" שבעשרת הדיברות מדבר

בגונב נפשות (סנהדרין פו. וכן כותב רבינו להלן בפרק ט הלכה א). (7) על אזהרה זו של "לא תגנובו", אף על פי שיש בו מעשה, ו"כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה, לוקין עליו" (ראה מכות טז.). (8) ו"כיוון דחייב בתשלומין אין לוקח ומשלם". (9) "אם המצא ... שניים ישלם" (שמות כב, ג). (10) ואחד ... ואחד = בין ובין. (11) "גזל גוי אסור" - בבא קמא ק"ג א-ב, והוא הדין לגניבה. (12) כי החיוב בתורה בא על הגניבה ולא חשוב אם גנב מגדול או גנב מקטן.

- 15 ב. אסור לגנב כל שהוא¹³ דין תורה¹⁴. ואסור לגנב
- 16 דרך שחוק או לגנב על מנת להחזיר¹⁵ או על מנת
- 17 לשלם¹⁶; הכל אסור¹⁷, שלא ירגיל עצמו בכך.

(13) אפילו פחות משווה פרוטה. (14) אף על פי שהשיעור לעבור על הלא תעשה הוא שווה פרוטה, האיסור הוא אף בפחות משיעור, כמו חצי שיעור באיסורי אכילה. רבינו פוסק כרבי יוחנן, שחצי שיעור אסור מן התורה (יומא עד.). (15) את החפץ גופו, ואין בדעתו לעכבו בשבילו. (16) תשלומי כפל משום "שרוצה להחנותו ויודע בו שלא יקבל" (רש"י בבבא מציעא סא:). (17) בגמרא בבא מציעא שם, למדו דין זה מן הכתוב (ויקרא יט, יא) "לא תגנובו" שהוא מיותר. ולפי טעם זה עובר גנב זה בלאו כגנב ממש שלא על מנת לשלם וכדומה - ומדברי רבינו יש ללמוד שאין בזה לאו ממש, וצריך עיון].

- 18 ג. אי זהו גנב? זה הלוקח ממון אדם בפסטר¹⁸ ואין
- 19 הפעלים יודעים, כגון הפושט ידו לתוף פיס חבירו
- 20 ולקח מעותיו ואין הפעלים רואים, וכן כל פיוצא
- 21 בזה. אבל אם לקח בגלוי¹⁹ ובפרהסיא²⁰ בחזק יד²¹
- 22 - אין זה גנב, אלא גזל²². לפיכך, לסטים מזין
- 23 שגנב²³ - אינו גזלן, אלא גנב, אף על פי שהפעלים
- 24 יודעים בשעה שגנב.

(18) ולא לעיני הבעלים. (19) שהבעלים רואים. (20) לעיני הכול. (21) נגד רצון הבעלים. (22) הגדרה זו של גזלן מבוססת על הדוגמא שמביאה הגמרא מבניהו בן יהוידע, שנאמר בו (שמואל-ב, כג, כא): "ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו" (בבא קמא עט:). (23) הבא בסתר ומפחד מפני אנשים. (24) כי הוא לוקח ממנו בחזקה באיום הנשק, בכל זאת נחשב גנב, משום שהוא מתחבא מפני אנשים, ואינו עושה מעשהו בפרהסיא (שם נו. ונו.).

- 25 ד. גנב שהעידו עליו עדים²⁵ פשרים²⁶ שגנב - חיב
- 26 לשלם שנים²⁷ לבצל הגנבה. אם גנב דינר - משלם
- 27 שנים²⁸; גנב חמור או פסות או גמל - משלם שנים
- 28 בדמיה²⁹. נמצא מפסיד פשעור שפקש לחסר את
- 29 חבירו³⁰.

(25) עד אחד לא מספיק, כי כתוב בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). (26) רשימת הפסולים לעדות, ראה סנהדרין פרק ג

יוחנן בן זכאי מסביר, מפני כבוד הבריות, שה הוא נושא על כתפו ומתבזה, ושור הולך מעצמו.

ז. אחד האיש ואחד האשה³⁹ שגנבו - חיבין⁴⁰ לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה⁴¹. היתה אשת איש שאין לה לשלם⁴² - הרי הפפל⁴³ עליה חוב עד שתתגרש או ימות בעלה, ובית דין נפדעים ממנה⁴⁴.

(39) בין איש ובין אשה, דין אחד לשניהם. (40) השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. (41) או תשלומי ארבעה וחמשה. (42) שהרי מעשי ידיה לבעלה, ואם יש לה נכסים, הרי פירותיהם לבעלה. (43) אבל הגניבה עצמה, אם היא בידה או ביד בעלה מוציאים ממנה. (44) מהנכסים שלה.

ח. קטן⁴⁵ שגנב - פטור מן הפפל⁴⁶, ומחזירין לו⁴⁷ דבר הגנוב ממנו. ואם אבדו - אינו חיב לשלם אף הקרן, ואפילו לאחר שהגדיל⁴⁸.

(45) לפני שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד וצמחו לו שתי שערות במקומות ידועים בגופו. (46) שקטן איננו בר עונשין, כי אין בו דעת ואינו אחראי למעשיו (שם לט.). (47) לבעל הגניבה. (48) כי בשעה שגנב לא נתחייב כלל, מה שאין כן באשת איש שחייבת לשלם, אלא שאי אפשר היה לגבות ממנה לפני שנתגרשה או שנתאלמנה, וכן עבד שנשתחרר, ראה הלכה ט.

ט. העבד שגנב - פטור מן הפפל⁴⁹, ובעליו פטורין. שאין אדם חיב על נזקי עבדיו, אף על פי שהן ממונו⁵⁰, מפני שיש בהן דעת ואינו יכול לשמרן; שאם נקעיסנו רבו, ואלף ונדליק גדיש⁵¹ באלף דינר וכיוצא בזה משאר נזקין. נשתחרר העבד - חיב לשלם⁵² את הפפל.

(49) כי אין לו כסף לשלם, כי כל מה שקנה עבד, קנה רבו. (50) ואדם אחראי לנזקי ממונו. (51) כדי לחייב את רבו לשלם. טעם זה מובא בגמרא שם. (52) כדין אשה שנתגרשה, כי הפטור הקודם בא רק משום שלא היו לו נכסים, משנה שם פו.

י. ראוי לבית דין להכפות את הקטנים⁵³ כפי פח הקטן על הגנבה, כדי שלא יהיו רגילין בה. וכן אם הניקו שאר נזקין. וכן מפני את העבדים שגנבו או שהניקו מפה רבה⁵⁴, כדי שלא יהיו רגילין להניק.

(53) אף על פי שהם פטורין מן הדין. (54) מפני שהם גדולים ויכולים לעמוד במכה רבה בלי לפגום בבריאותם ובכושר עבודתם ומפני שיש בהם דעת ועושים זאת מתוך כוונת זדון. [ואפילו לדעת האומרים שאין בית דין מצווים להרחיק את הקטן מעבירה, זה נאמר רק במצוות שבין אדם למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו מוטל על בית הדין להרחיק את הקטנים מלהזיק לאחרים (מגיד משנה)].

יא. היתה הגנבה ביד הגנב והשביחה מאליה, כגון

משנה ג וד, וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יג שקבע שם כלל: "אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדויות". (27) שכתוב "שניים ישלם" (שמות כב, ג). (28) דינר אחד שגנב ודינר נוסף כקנס על מעשה הגניבה. (29) כדי שלא תטעה לומר, שהגנב מחייב לשלם שני חפצים ממש בעד כל חפץ שגנב, מדייק רבינו ואומר "שניים בדמיה" פירוש - הגנב משלם כסף או משהו אחר שדמיו כפליים מדמי הגניבה. (30) "עונש כל חוטא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשווה ... ומי שהזיק בממון, יינזק בממונו כשיעור ההוא בשווה ... ישלם שניים לרעהו, רצונו לומר הדבר אשר לקח, וילקח ממנו כיוצא בו" (מורה נבוכים, חלק ג פרק מא).

ה. גנב שהודה מעצמו³¹ שגנב - משלם את הקרן³² ופטור מן הפפל³³; שגאמר: אשר ירשיעון אלהים³⁴ לשלם שנים - ולא המרשיע את עצמו³⁵ משלם שנים. והוא הדין לכל הקנסות³⁶, שהמודה בהן פטור³⁷.

(31) בבא קמא סד: באופן המחייב אותו לשלם את הקרן, כמבואר להלן בפרק ג הלכה ט. (32) הדבר שגנב. (33) אף על פי שבאו עדים אחרי כן והעידו שגנב, ראה להלן פרק ג, הלכה ח. (34) שירשיע אותו השופט על פי עדים. (35) על ידי הודאתו. (36) כגון חצי נזק ועוד. המושג "קנס" מקיף כל תשלום שהוא יתר על הקרן או פחות (ראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ח; בבא קמא טו:). (37) כי הקנס בא כאמצעי למניעת החטא, ואם החוטא מודה מעצמו - ובמקרה גניבה גם מחזיר את הגניבה - מוותרים לו על הקנס. דין מודה בקנס, בגמרא שם.

ו. תשלומי כפל נזהגין כפל, חוץ משה ושור; שהגנוב את השור או את השא ושבח או מכר³⁸ - משלם על השא תשלומי ארבעה, ועל השור תשלומי חמשה.

(38) "כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השא" (שמות כא, לו), והטעם שהחמירו בשור ובשה יותר מבשאר מטלטלין, אם מכר או שחט בעלי חיים אחרים, פירש רבינו במורה נבוכים שם, משום שהצאן והבקר נמצאים על פי רוב בשדות, ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים בתוך היישוב וקל לגנוב אותם, ובמידה שיותר קל לעשות את העבירה החמירו בעונשה, כדי שיימנעו מלעשותה. בבקר החמירו יותר מבצאן, כי הבקר רועים מפורזים שלא כצאן הרועים יחד, ויותר קל לגנוב שור מאשר כבשה, ועל כן החמירו בשור, אם מכר או שחט, יותר מאשר בכבשה. ובמכילתא משפטים פרשה יב ובתוספתא בבא קמא פרק ז הלכה ג, נמסרו טעמים אחרים שהובאו גם בגמרא בבא קמא עט: למה החמירו בשור מבשה, רבי מאיר אומר משום שהשור עובד בשדה, והגנב ביטלו ממלאכתו. "שור שיש לו מלאכה משלם חמישה, שה שאין לו מלאכה משלם ארבעה", ורבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פלאגא"? פירוש: אין הבדל בין הרגה לגמרי או הרגה במקצת, כלומר הכחישה, וכשם כשהרגה ממש משלם כשעת הגניבה, כך גם בהכחישה. (75) כבשה צעירה. (76) שם סה: הטעם הוא, שכפל הוא חייב על הגניבה, ובשעת הגניבה היה זה טלה. (77) אף על פי שזה בא מאליו ולא על ידי מעשה.

יד. גנב בהמה או פלי⁷⁸ וכיוצא בהן, ובשעת הגנבה היה שוה ארבעה, ועכשו בשעת העמדה בדין שוה שנים - משלם קרן בשעת הגנבה⁷⁹, ותשלומי פסל או ארבעה וחמשה בשעת העמדה בדין⁸⁰. היה שוה בשעת הגנבה שנים, ובשעת העמדה בדין ארבעה: אם שחט או מכר או שבר הפלי⁸¹ או אבדו - משלם תשלומי פסל או ארבעה וחמשה בשעת העמדה בדין⁸²; ואם מתה הבהמה או אבד הפלי מאליו - משלם תשלומי פסל בשעת הגנבה⁸³.

(78) שאין בו תשלומי ארבעה וחמישה. (79) ואינו יכול להחזיר את הבהמה עצמה ולהגיד: "הרי שלך לפניך" (דעת רב שם). וטעמו, שהתורה אמרה בגניבה "חיים ... ישלם" (שמות כב, ג) "אחיה לקרן כעין שגנב", כלומר אם מחיר הקרן ירד, ישלם הגנב כעין שגנב. (80) דעתו של רב שם, בשעה שביט הדין מחייב אותו לשלם כפל או ד' וה' יש לחשב לפי מחיר הגניבה באותה שעה, כי הריהי הוזלה ברשות הבעלים. (81) מקביל לשחט בכפל חי. (82) זה כולל גם את הקרן, שמשלם כשעת העמדה בדין, כי הגניבה שייכת לבעלים, ואם נתייקרה, הרווח לבעלים. זה דומה להשביחה מאליה, שהרווח לבעלים, ראה למעלה הלכה יא. (83) החיוב בא רק על הגניבה, לכן מחייבים אותו לשלם כשעת הגניבה, מה שאין כן במקרה הקודם, שחייב על שעה שמכר או שבר הכלי.

טו. מי שגנב פלי ושברו או פחתו⁸⁴, או נשבר או נפחת מאליו - אין שמין לו הפחת⁸⁵, אלא רואין פמה היה שוה אותו הפלי ומשלם לבעלים שנים בדמיו, והפלי השבור יהיה לגנב. וכן כל פיוצא בזה. ואם רצו הבעלים לטל הפלי השבור וישלם להם הפחת⁸⁶ והפסל - שומעין להם⁸⁷.

(84) קלקלו. (85) אין מוסרים את הכלי השבור או הנפחת לבעלים ומשלמים בכסף את ההבדל בין מחיר הכלי השבור למחירו לפני שבירתו. וזוהי דעת שמואל (שם יא.), שאמר: "אין שמין לגנב" מכוונים לכל תשלומי הגנב, כלומר לא רק לקרן, אלא גם לכפל (שלא כדעת הראב"ד כאן, וראה ירושלמי שם). (86) הפרש בין מחיר כלי שלם לבין מחיר הכלי השבור. (87) כי לטובת הבעלים נאמר הדין שלמעלה, ולכן אם הבעלים מוותרים או מעדיפים שיישאר בידם הכלי המקולקל, שומעים להם.

טז. הגנב שגנב וטבח או מכר לפני יאוש בעלים, אף על פי שלא קנה לוקח⁸⁸ והרי הגנבה חוזרת בעצמה⁸⁹ מיד הלוקח - הרי זה משלם תשלומי

1 כבשה שילדה⁵⁵ וגזזה - משלם אותה ואת גזותיה
2 ואת ולדותיה⁵⁶. ואם אחר יאוש⁵⁷ ילדה וגזזה -
3 משלם בשעת הגנבה⁵⁸. הוציא עליה הוצאה
4 והשפיתה, כגון שפסטה - הרי השבח של גנב⁵⁹
5 אפילו לפני יאוש. וכשמחזיר הגנבה עם הפסל -
6 נוטל השבח⁶⁰ מן הבעלים, או מחשבים לו מן
7 הפסל⁶¹.

(55) משנה שם צג: בדין הגזול, וגנב דינו כגזול לעניין זה. (56) כשהייתה מעוברת וטעונה צמר בשעת הגניבה. דעת רבינו, שאין זה שינוי מעשה גמור, ואין הגנב קונה אותה, ולא את הוולד ולא את הצמר. (57) הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הדבר הגנב. רבינו מפרש את הכלל במשנה זו, האומר: "כל הגזולים משלמים כשעת הגזילה", שמדובר לאחר יאוש. (58) אם הייתה מעוברת או טעונה, משלם דמי מעוברת או טעונה, והוולד והצמר של גנב. אבל אם נתעברה ונטענה אצל הגנב, וילדה וגזזה מחזירה כמו שהיא עכשיו. (59) טענת הגנב "אנא פטימנא ואת שקלת"? פירוש: אני אפטם ואתה תקחי? (שם). (60) תוספת מחיר הבהמה לאחר הפיטום. (61) מנכים לו דמי השבח מן הכפל ומשלם את המותר.

8 יב. הגנבה עצמה שהיא ביד הגנב⁶² ולא נשתנית -
9 חוזרת לבעליה⁶³ בין לפני יאוש בין לאחר יאוש⁶⁴;
10 אלא שאחר יאוש השבח לגנב⁶⁵, כמו שפארנו⁶⁶.
11 נשתנית הגנבה ביד הגנב⁶⁷ - קנאה⁶⁸ וקנה שבחה
12 אפילו לפני יאוש, ואינו משלם אלא דמים⁶⁹.

(62) ולא העבירה לרשות אחר. (63) כמו שכתוב "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), ודרשו רבותינו: אם כעין שגזל (שלא נשתנתה) יחזיר (שם סו.). ודין הגניבה כדין הגזילה. (64) כדעת רב יוסף שם, שאמר, "יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן", ועל כן עליו להחזיר את הגניבה עצמה. (65) והבעלים ישלמו לגנב את דמי השבח. (66) בהלכה הקודמת. (67) כגון הגזול עצים ועשאו כלים, צמר ועשאו בגדים. (68) כדעת רבה, ששינוי קונה (שם). (69) ואינו חייב להחזיר את הגניבה עצמה, אפילו היא ביד הגנב, כי שינוי מעשה בלבד, אף בלי יאוש, קונה.

13 יג. גנב פחושה⁷⁰ והשמינה⁷¹, או שמנה והכחיש⁷²
14 - משלם תשלומי פסל או תשלומי ארבעה וחמשה⁷³
15 בשעת הגנבה⁷⁴. גנב טלה⁷⁵ ונעשה אל, עגל ונעשה
16 שור - משלם תשלומי פסל בשעת הגנבה⁷⁶. טבח
17 או מכר אחר שהגדיל - נעשה שנוי⁷⁷ בידו וקנהו,
18 ושליו הוא טובח ושליו הוא מוכר, ואינו משלם
19 תשלומי ארבעה וחמשה.

(70) בהמה כחושה, ברייתא שם סה. (71) הגנב פטמה. (72) הגנב הכחישה על ידי עבודה יתירה (שם). (73) אם שחטה או מכרה. (74) במקרה שהגנב פטמה יכול הוא לטעון: "אני פטמתי ואתה תקחי"? שם. ובמקרה שהכחישה, אומרים: "מה לי קטלה כולה מה לי קטלא

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) נתבאר בו מהות בעלי הגניבה ומהות הדבר, ואם הועתקה הגניבה לרשות הקדש, ומהות הטביחה והמכירה וכיוצא בזה.

א. הַגֹּנֵב אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים אוֹ שֹׁגֵב נִכְסֵי הַקֹּדֶשׁ²
- אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בְּלִבְד³; שֶׁנֶּאֱמַר: יִשְׁלַם
שְׁנֵים לְרֵעֵהוּ. לְרֵעֵהוּ - וְלֹא לְהַקְדֵּשׁ⁴, לְרֵעֵהוּ - וְלֹא
לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁵. וְכֵן הַגֹּנֵב קֹדְשִׁים מִבֵּית בַּעֲלֵיהֶן,
בֵּין קֹדְשֵׁי קֹדְשִׁים⁶ בֵּין קֹדְשִׁים קְלִים⁷, בֵּין קֹדְשִׁים
שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חִיבִין בְּאַחֲרֵיהֶן⁸ בֵּין קֹדְשִׁים
שֶׁהַבְּעָלִים חִיבִין בְּאַחֲרֵיהֶן⁹ - הֵרִיז פְּטוּר מִן
הַכֶּפֶל וּמִתְשַׁלּוּמֵי אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגִנֵּב
מִבֵּית הָאִישׁ - וְלֹא מִבֵּית הַקֹּדֶשׁ¹⁰.

(2) נכסים השייכים לבית המקדש, כלומר קדשי בדק הבית.
(3) אבל לא כפל וארבעה וחמשה. [רבינו עוסק כאן בדיני
כפל וארבעה וחמשה, אבל לא בדיני מעילה שמקומם
בהלכות מעילה, ולכן לא הזכיר כאן תשלום החומש וקרבן
האשם. ראה ראב"ד. (4) בבא-מציעא נז: (5) במכילתא
משפטים פרשה טו סימן קנ: "ולא לאחרים". (6) כגון
עולה, חטאת ואשם, שאין הור אוכל מהם. (7) כגון
שלמים ותודה, שהבעלים אוכלים את בשרם. (8) שאם
אבדו אין הבעלים חייבים להביא אחרים, כגון שאמרו על
בהמה מסויימת הרי זו עולה או שלמים. (9) כגון שאמר
הרי עלי עולה או שלמים, ואם הקרבן הלך לאיבוד חייבים
הבעלים להביא קרבן אחר, וההפסד אינו של הקדש אלא
של הבעלים. בכל זאת, לענין כפל נחשב הקרבן לא לממון
בעלים אלא לנכסי הקדש, והגנב פטור מן הכפל. מחלוקת
רבי שמעון וחכמים, ופסק כחכמים (בבא-קמא עד:).
(10) "בית" משמע רשותו, וקדשים אפילו כשהם נמצאים
עדיין בבית המקדש, רשות הקדש עליהם.

ב. וְכֵן הַגֹּנֵב עֲבָדִים¹¹ וְשִׁטְרוֹת וְקַרְקָעוֹת¹² - אֵינוֹ
מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל. שֶׁלֹּא חִיבָה הַתּוֹרָה הַכֶּפֶל אֶלָּא
בְּמַטְלָטְלִין שְׁגוּפָן מְמוּן¹³, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל שׂוֹר עַל
חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שְׁלֵמָה¹⁴; אֲכַל הָעֲבָדִים הִקְשׁוּ
לְקַרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַתְנַחֲלָתָם אֹתָם לְבָנֵיהֶם¹⁵,
וְהַשִּׁטְרוֹת אֵין גּוֹפֵן מְמוּן.

(11) בבא-קמא סב: בבא-מציעא נו: (12) כגון משיג גבול
רעהו, כלומר מעביר את הגדר המפרידה לתוך קרקע חבירו.
(13) מה-שאינ-כן שטר, שאף שמטלטלין הוא, אבל אין גופו
ממון אלא משמש עדות לממון. (14) כל אלה דוגמאות של
מטלטלין הן. (15) והמשך הפסוק הוא "לרשת אחוזה",
ושם אחוזה לא נמצא בתנ"ך אלא על קרקע ולא על
מטלטלין. השווה ספרא לפרשת בהר סימן פח.

ג. הַגֹּנֵב פְּטוּר חֲמוֹר¹⁶ שֶׁל חֲבֵירוֹ קֹדֶם שִׁיפְדָּה¹⁷ -
מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל לְבָעֲלִים; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ
עֹבֵד שְׁלֹו¹⁸, רֹאֵי לְהִיטוֹת¹⁹ אַחֵר שִׁיפְדָּה.

(16) הוולד הבכור לאמו החמורה אם הוא זכר (בכורות יא.).

1 אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה⁹⁰. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם טָבַח אוֹ מָכַר
2 לְאַחֵר יֵאוּשׁוּ⁹¹ שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי אֶרְבָּעָה
3 וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהִרִי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו⁹² וְקָנָה הַלּוֹקֶת⁹³.

(88) כי שינוי רשות בלי ייאוש אינו קונה. (89) ולא הועיל
מעשה הגנב, וכאילו לא מכר. (90) כי התורה מחייבת
ארבעה וחמישה על עצם המכירה, והרי מכר (דעת רב נחמן
שם). (91) כדעת ר' יוחנן, רב נחמן ורב ששת שם, ואין
אומרים שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר, כי ייאוש בלבד
אינו קונה. (92) ומכירתו קיימת, אפילו גילו את הגניבה
ביד הקונה. (93) ואין מחזירים את הגניבה לבעלים.
[בטביחה החידוש הוא החיוב לאחר ייאוש. שאין אנו
אומרים: "שלו הוא טובח", ובמכירה חידושו - החיוב לפני
ייאוש אף על פי שלא הועילה כלום, כי שינוי רשות לבד
אינו קונה. כל מה שנאמר כאן במקרה של לפני יאוש
משתייך איפוא לדין מכירה, והמלה טבח מתוך שיגרה
נאמרה שם ואין בה ניגוד לדין].

4 יז. הַגֹּנֵב מִגֵּנֵב אַחֵר⁹⁴, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֵשׁוּ
5 הַבְּעָלִים⁹⁵ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל, וְאִם טָבַח
6 וּמָכַר - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְגֵנֵב
7 הָרִאוּשׁוֹ; שֶׁהִרִי דִין הַבְּהֵמָה הַזֹּאת לְחֹזֵר בְּעִינֶיהָ⁹⁶
8 לְבָעֲלִים וְלֹא קִנְיָאָה הַגֵּנֵב⁹⁷. וְלְבָעֲלִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם⁹⁸
9 הַכֶּפֶל אוֹ אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גִנְבָה
10 מִרְשׁוּתָּו⁹⁹.

(94) גנב ראשון גנבה מבעל הבית, וגנב שני גנבה מגנב
ראשון. (95) וכל שכן כשלא נתייאשו הבעלים. (96) היא
עצמה ולא דמיה. (97) כי יאוש בלבד אינו קונה, ושינוי
הרשות מבית הבעלים לבית הגנב אפילו עם יאוש אינו קונה
אלא כשיצאה הגניבה מרשות הגנב לרשות אחרת, ואפילו
לדעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה פרק ב
הלכה ג, ששינוי רשות ואחר כך יאוש קונה. (98) אף על
פי שהבהמה היא של הבעלים. (99) והתורה אמרה: "וגונב
מבית האיש" (שמות כב, ו) ולא מבית הגנב (משנה בבא
קמא סב: וגמרא סז).

11 יח. גֵּנֵב וְטָבַח, וְכֹא גֵנֵב אַחֵר וְגֵנֵב - הַגֵּנֵב הָאֲחֵרִין
12 מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל לְגֵנֵב הָרִאוּשׁוֹ, שֶׁהִרִי קָנָה
13 בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה¹⁰⁰, וְגֵנֵב הָרִאוּשׁוֹ מְשַׁלֵּם תְּשַׁלּוּמֵי
14 אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גֵּנֵב וּמָכַר, וְכֹא אַחֵר וְגֵנֵב מִן
15 הַלּוֹקֶת: אִם נִתְיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים - הִרִי הָרִאוּשׁוֹ מְשַׁלֵּם
16 תְּשַׁלּוּמֵי אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְהַגֵּנֵב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם
17 תְּשַׁלּוּמֵי כֶּפֶל¹⁰¹; וְאִם לֹא נִתְיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים - אֵין
18 הָאֲחֵרִין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן בְּלִבְד¹⁰².

(100) על ידי השחיטה, ושינוי מעשה בלבד, אפילו בלי
ייאוש קונה, שם. (101) לקונה, שקנה בייאוש ובשינוי
רשות, ואין הבדל אם הייאוש היה כבר לפני המכירה, או
בא רק לאחר המכירה, כשהייתה כבר בידי הקונה, לפי דעת
רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה שם. (102) כי
הלוקח לא קנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עא: (33) לאחר הגניבה, משנה שם עד: (34) כי בשעה שמכר או שחט היה לו חלק בבמה, והמכירה או השחיטה לא היתה כולה באיסור, והתורה מחייבת בתשלומי ד' וה' רק אם היתה כולה באיסור (שם עב). (35) משנה שם ע. (36) משנה שם עד: (37) כגון לקרבן שלמים, שהמקדיש אוכל את בשרו. (38) כי שחט או מכר משל הקדש, שאין בו תשלומי ד' וה', ראה למעלה הלכה א. (39) שאינו משלם תשלומי ד' וה'. (40) שקנאו ההקדש ביאוש ושינוי רשות, וכאשר שחט - של הקדש שחט. (41) שם סח:

ז. הקדישו הבעלים⁴² והוא בבית הגנב⁴³ - אינו¹⁹ קדוש⁴⁴, לפי שאינו ברשותו⁴⁵, ואף על פי שלא נתיאשו; ואם טבח או מכר⁴⁶ אפלו אחר הקדשן - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁴⁷.

(42) גמרא שם. (43) החפץ שהקדישו נמצא בבית הגנב. (44) אף-על-פי שהחפץ שייך למקדיש. (45) כדעת רבי יוחנן שאמר: "גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו", שם. (46) הגנב. (47) לבעלים, כי הבהמה עדיין שייכת להם.

ח. השוחט⁴⁸ ונתנבלה⁴⁹ בידו, והנותר⁵⁰ והמעקר⁵¹ - משלם תשלומי כפל בלבד⁵²; אבל אם שחט לרפואה או לכלבים⁵³, או שנמצאת טרפה⁵⁴, או ששחטו בעזרה⁵⁵ - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. אף על פי שחלין ששחטו בעזרה אסורין בהנאה, הואיל ואסורין מדבריהם⁵⁶ - הרי זה חבב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה⁵⁷.

(48) משנה שם, עח: (49) נפסלה השחיטה. (50) ממיתה במכשיר חד, כגון פגיון. רש"י מפרש: "קורעו מנחיריו עד לבו". (51) עוקר את הוושט ואת הקנה במקום לחתכן דרך שחיטה. (52) כי אין זו "טביחה", והתורה אומרת "וטבחור". (53) ואינו מתכוון (משנה שם ע). (54) לאחר השחיטה ואסורה באכילה, והרי זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה. (55) בבית המקדש, ונאסר בהנאה. (56) מדרבנן ולא מן התורה (קדושין נז:). (57) כי כל אלה "שחיטה" הם. הניגוד לדעת רבי שמעון, ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. [אבל אם היו אסורים בהנאה מן התורה, היה פטור מד' וה' (בבא-קמא עב:)].

ט. וכן הגונב כלאים⁵⁸ הפא מן השא וממין אחר⁵⁹, או שגנב טרפה⁶⁰ או קטעת⁶¹ או חגרת⁶² או סומא, או פהמת השתפין⁶³, וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁶⁴.

(58) שם עז: (59) כגון כבשה ותיש, ובתשלומי ד' וה', אומרת התורה "שה", "וכל מקום שנאמר "שה" אינו אלא להוציא את הכלאים", בכל זאת חייב בכלאים בתשלומי ד' וה', כי לומדים זאת מדרשת הפסוק, שם. (60) ושחט אותה, אף-על-פי שאינה ראויה לאכילה, חייב בתשלומי ד' וה', ראה בהלכה הקודמת. (61) שחתכו לה רגל (שם עח:). (62) נכת רגל. (63) והגנב לא מכר או שחט בהמה

(17) בשעה שצריך לתתו לכהן, ככתוב (שמות ל-, כ) ופטור חמור תפרה בשעה. (18) שאסור לו להשתמש בפטור חמור לפני שנפרה. (19) על כן נחשב לממון בעלים. טעם זה מובא בגמרא שם.

ד. הגונב²⁰ טבל²¹ של חברו ואכלו²² - משלם לו דמי טבל²³. וכן אם גנב חלבו²⁴ ואכלו²⁵ - משלם לו דמי חלבו²⁶.

(20) קידושין נח: (21) תבואה ופירות שעדיין לא הפרישו מהם תרומה ומעשר. (22) ומתחייב בנפשו. (23) כרבי, ולא כר' יוסי בן יהודה האומר שמשלם רק דמי חולין שבו. ואין אומרים "קם ליה בדרכה מניה", כלומר שעונש מיתה יבטל את תשלום הממון. והטעם הוא, מכיון שאין כאן עונש מיתת בית-דין אלא מיתה בידי שמים (טבל) וזכרת (חלב). ורבינו פסק כחכמים (כתובות ל.), שמיתה בידי שמים וזכרת אינם פוטרים מממון (ראה לקמן פרק ג הלכה ב). ואפילו כשהתרו בו למלקות ולקה, אין אומרים כאן "אינו לוקה ומשלם", מכיון שחייב הממון וחייב מלקות אינם באים כאחד. חייב ממון בא מיד עם הגניבה, ועונש מלקות בא רק עם האכילה. (24) כתובות ל: (25) שחייב כרת. (26) "שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב", שם. וזקוקים אנו לשני הטעמים, מפני שישנה אפשרות שהגניבה ועונש הכרת יבואו בבת אחת (ראה שם לא.) ומשלם גם כפל (ראב"ד ומגיד-משנה).

ה. גנב תרומה²⁷ מבעליה הישראליים שהפרישו²⁸ - אינו משלם תשלומי כפל; שאין להם בה אלא טובת הנאה²⁹, וטובת הנאה אינו קמון³⁰.

(27) חלק מן התבואה שהבעלים חייבים להפריש ולתת לכהן. (28) ועדיין לא מסרוה לכהן. (29) שרשאים למסור לכל כהן שירצו. (30) כדעת עולא, וכמסקנת הגמרא בקידושין נח. ולכן אין התרומה ממון בעלים, ופטור מתשלומי הכפל.

ו. הגונב משל אביו³¹ וטבח או מכר ואחר כך מת אביו - משלם תשלומי ארבעה וחמשה³²; ואם מת אביו³³ ואחר כך טבח או מכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁴. גנב וטבח או מכר ואחר כך הקדישו³⁵ - משלם תשלומי ארבעה וחמשה; ואם הקדיש ואחר כך טבח או מכר³⁶, אף על פי שהקדישו קדשים קלים³⁷ - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁸. במה דברים אמורים³⁹? כשהקדיש אחר יאוש⁴⁰; אבל אם הקדיש לפני יאוש - אינו קדוש⁴¹, ואם טבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁴².

(31) משנה בבא-קמא ע. (32) משלם לאחיו את חלקם בתשלומי ארבעה וחמשה שהוא חייב. ואף-על-פי שאמרה התורה "חמשה בקר ישלם" (שמות כא, לז), ולאחיו ישלם פחות מזה - לאחר ניכוי חלקו הוא - בכל זאת חייב (שם

(83) שם עז: (84) זוהי בעיא בגמרא שם, אם חייב בתשלומי ד' וה' או לא. מצד אחד אפשר לומר שהגנב פטור, מכיון שלא מכר כל מה שגנב, ועל כן אין כאן "ומכרו" כולו. אולם מאידך גיסא אפשר לומר, שהתורה הקפידה רק על כך, שהגנב ימכור הכל ולא ישאיר אצלו מאומה, והרי גם בנידון-דין הוא מכר את הכל, ולא השאיר בבהמה שום דבר שלא מכר, ועל כן יהיה חייב בתשלומי ד' וה'. (85) שכל המלאכה שיעשה הקונה לפני השחיטה תהיה של הגנב. גם זו בעיא שם, אם זו נחשבת לשויר ופטור או לא. (86) שיותר לגנב המוכר לעשות בה מלאכתו. גם זו בעיא שם, אם נחשב לשויר או לא. (87) כי זו בעיא שלא נפתרה, ומספק אין מוציאין. (88) מהטעם הנ"ל, שמספק אין מוציאין. ראה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ה'.

19 יג. מְכָרָהּ וְהִיתָהּ לוֹ בֶּהּ שְׁתַּפּוּתָהּ⁸⁹ - פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמֵי
20 אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁰.

(89) הגנב היה שותף בבהמה שגנב מחבירו שותפו (משנה שם עז:). (90) כי המכירה לא היתה כולה באיסור, ופטור אפילו מחלק חברו.

21 יד. שֶׁתִּפֵּין שְׁגָנְבוּ⁹¹: אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ מֶכֶר
22 מִדַּעַת חֲבֵירוֹ⁹² - מְשֻׁלָּמִין תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה
23 וְחֲמִשָּׁה⁹³; וְאִם עָשָׂה שְׁלֹא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ - פְּטוּרִים
24 מִתְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁴, וְחֵיבִין בְּכָפָל⁹⁵.

(91) שניהם בהמתו של אחד (שם). (92) ובהסכמתו. (93) כי המוכר פעל גם בשם חברו, והרי כאילו שניהם טבחו או מכרו. (94) חברו לא שחט ולא מכר, והשותף האחד ששחט פטור, כי אין כאן "וטבחו" כולו בחיוב, כי על חלק חברו הגנב פטור מתשלומי ד' וה' כדן טובח או מוכר אחר הגנב (ראה למעלה פרק א, הלכה יז). (95) כי שניהם גנבו.

25 טו. גָּנַב וְעָמַד בְּדִין⁹⁶, וְאָמְרוּ לוֹ הַדִּינִין: צֵא תֵן לוֹ
26 מִה שְׁגָנְבְּתָה, וְיָצָא וְאַחֵר כֶּף טָבַח אוֹ מֶכֶר - פְּטוּר
27 מִתְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁷; אָמְרוּ לוֹ: חֵיב אַתָּה
28 לִיתֵן לוֹ, וְטָבַח אוֹ מֶכֶר אַחֵר כֶּף - הָרִי זֶה חֵיב
29 בְּתִשְׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְלֹא חֲתָכוּ הַדִּין
30 עָלָיו וְעָדִין עוֹמֵד הוּא בְּגִנְבָתוֹ⁹⁸.

(96) מימרא של רבא (שם סח:). (97) כי "צא תן לו" זהו פסק דין, וחייב מיד להחזיר את הבהמה, ואם לא החזירה אלא שחטה או מכרה הריהו גזול, וגזול אינו משלם תשלומי ד' וה', שם. (98) עדיין נחשב הוא גנב על הבהמה, ועל כן אם טבחה או מכרה חייב ד' וה'.

31 טז. הַגּוֹנֵב⁹⁹ בְּרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים¹⁰⁰, הוֹאִיל וְהַגְּנֵבָה עֲדִין
32 הִיא בְּרִשּׁוֹתָם¹⁰¹ - פְּטוּר מִן הַכָּפָל¹⁰². וְכֵן אִם טָבַח
33 וּמֶכֶר שֵׁם בְּרִשּׁוֹתָהּ - פְּטוּר¹⁰³. וְאִם הִגְבִּיהָ הַגְּנֵבָה¹⁰⁴
34 - נִתְחַיֵּב מִשּׁוּם גּוֹנֵב אֲף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא הוֹצִיאָהּ
35 מִרִּשּׁוֹת הַבְּעָלִים¹⁰⁵. פִּיעֵד? גָּנַב טֹלָה מִן הַדִּיר, וְהִיא
36 מוֹשְׁכוֹ וְיֹצֵא, וּמֵת בְּרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים¹⁰⁶ - פְּטוּר;

שלימה של אדם אחר, וכן בקטעת וחגרת וסומא אין הבהמה כולה בשלימותה. (64) כי מה שגנב מכר או שחט כולו, וכן בשותפים, מכר או שחט את כל חלקו של השותף האחד בבהמה, וכן את כל חלקו של השותף השני, והמכירה או השחיטה כולה באיסור (שם עא: וראה למעלה הלכה ו, ולקמן פרק ג, הלכה י').

1 י. גָּנַב⁶⁵ וְנָתַן לְאַחֵר בְּמִתְנָה⁶⁶, או שָׁנָתָה לְאַחֵר
2 לְטַבַּח⁶⁷ וְטָבַח, או שָׁנָתָה לְאַחֵר לְמֶכֶר וּמְכָרָה לְאַחֵר;
3 גָּנַב וְהִקְיָה⁶⁸, גָּנַב וְהִחְלִיף⁶⁹, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקְפוֹ⁷⁰, או
4 שִׁשְׁלָחוֹ סְבִלּוֹנוֹת⁷¹ לְבֵית חָמִיו - מְשֻׁלָּם תְּשֻׁלוּמֵי
5 אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁷².

(65) שם עט. (66) אף-על-פי שכתוב בתורה "ומכרו" - חייב, כי דין המתנה בזה כדן המכירה. (67) עשה אותו שליח. אף-על-פי שבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה, והעבירה שהשליח עושה אינה נזקפת על חשבון השולח, כאן יש שליח לדבר עבירה, ואם השליח שוחט כאילו הגנב שחט, ולמדו זאת בגמרא שם בהיקש. (68) מכר באשראי, אף-על-פי שעדיין לא קיבל כסף, מכירה היא וכאילו קיבל כסף. (69) את הבהמה בנכס אחר, דינו כאילו מכר וקיבל כסף. (70) שקיבל הגנב סחורה באשראי ופרע לו בבהמה זו, הרי זו כמכירה. (71) מתנות שהארוס שולח לארוסתו. (72) כי כל אלו דינים כמכירה.

6 יא. גָּנַב וּמֶכֶר⁷³, וְהִקְנָה לְמוֹכְרוֹ⁷⁴ לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים
7 יוֹם⁷⁵, וּבִתּוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם הִכָּר הַגָּנֵב⁷⁶ - אֵינוֹ מְשֻׁלָּם
8 אֶלָּא כָּפָל⁷⁷. מֶכֶר חוּץ מֵאֶחָד מִמָּאָה שָׁבוּ⁷⁸ אוֹ חוּץ
9 מִדִּיר אוֹ רִגְלוֹ⁷⁹, כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: שְׁשִׁיר בּוֹ דָּבָר הַנּוֹתֵר
10 עָמּוֹ בְּשִׁחִיטָה⁸⁰ - פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה
11 וְחֲמִשָּׁה⁸¹; וְאִם מֶכֶר חוּץ מִגִּזְתּוֹ אוֹ חוּץ מִקְרָנָיו -
12 חֵיב בְּתִשְׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, שְׁאֵלֹ אֵינָם נִתְּרִים
13 עָמּוֹ בְּשִׁחִיטָה⁸².

(73) שם סח. (74) כך בדפוסים ובכ"י. ברם, לפי העניין, תיבת "למוכר" היא ט"ס. (75) שהמכירה תחול רק כעבור שלושים יום. כך מפרש רבינו דברי רב נחמן שם, "שהקנה לו לשלושים יום", ולא כרש"י וכו"ח שפירשו שמכר לתקופה של 30 יום. (76) ועמד בדן, יאמרו לו הדיינים צא תן לו. ראה הלכה טו. (77) כי הבהמה חזרה לבעליה לפני שיצאה המכירה לפועל. (78) כלומר, ששייר בו חלק מועט שלא מכר (משנה שם עז:). (79) הדוגמא בברייתא שם. (80) כגון בשור. כלל זה קבע רב, שם. (81) כי כל דבר שיש לו שייכות להיתר שחיטה, נחשב שויר גם לגבי מכירה, כי התורה כתבה "וטבחו או מכרו", ודמתה מכירה לטביחה. (82) ואין להם שייכות להיתר שחיטה, ועל כן אין זה שויר לגבי מכירה.

14 יב. גָּנַב וְקָטַע⁸³ מִמֶּנָּה אֶבֶר וְאַחֵר כֶּף מְכָרָה⁸⁴, או
15 שֶׁמְכָרָה חוּץ מִמְּלֹאכְתָּהּ⁸⁵, או שֶׁמְכָרָה חוּץ
16 מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם⁸⁶ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנָּה⁸⁷ תְּשֻׁלוּמֵי
17 אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה; וְאִם תִּפֵּשׂ הַנֶּזֶק - אֵין מוֹצִיאִין
18 מִיָּדוֹ⁸⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מרושם קנאה, וחייב בד' וה'. (127) חייב ד' וה', אע"פ שמכר בשעה שנמצאה ברשות הבעלים, כי משעה שהוציא אותה קנאה.

פרק שלישי

(1) נתבאר בו דיני הגונב והטובח והמוכר והוא מתחייב במלקות או במיתה. ודין הודאת הגנב, בין שבאו עדים בין שלא באו, ודין גביית בית הדין מנכסי הגנב.

- א. כָּכָר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה², שֶׁפָּלָה הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה¹⁶
- שֵׁשׁ פָּה עוֹן מִיתַת בֵּית דִּין³ וְתִשְׁלוּמִין⁴ - אֵינוֹ¹⁷
- מְשַׁלֵּם⁵, אִף עַל פִּי שְׁהִיָּה שׁוֹגֵג⁶. וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה¹⁸
- שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ מִלְּקוֹת וְתִשְׁלוּמִין - לֹאֵקָה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם¹⁹,
- שְׁאִין אָדָם לֹאֵקָה וּמְשַׁלֵּם⁷. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שׁוֹגֵג⁸
- אוֹ לֹא הִתְרוּ בּוֹ⁹ - מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לֹאֵקָה¹⁰. בְּמָה דְּבָרִים²⁰
- אֲמֹרִים¹¹? שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּתִשְׁלוּמִין עִם עוֹן מִיתַת בֵּית²²
- דִּין כְּאֶחָד¹², אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב תִּשְׁלוּמִין וּמִלְּקוֹת כֶּבֶת²³
- אֶחָד; אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב בְּתִשְׁלוּמִין וְאַחֵר כֶּף נִתְחַיֵּב²⁴
- בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוֹ בְּמִלְּקוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקוֹת אוֹ²⁵
- מִיתַת בֵּית דִּין וְאַחֵר כֶּף נִתְחַיֵּב בְּתִשְׁלוּמִין¹³ - הָרִי²⁶
- זֶה לֹאֵקָה וּמְשַׁלֵּם וְנִתְחַיֵּב¹⁴.²⁷

(2) פרק א, הלכה יג. (3) שאם עשה את העבירה במזיד חייב עליה מיתה בבית-דין. (4) כגון שגנב וטבח בשבת, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, מכיוון שחייב מיתה על הטביחה בשבת. (5) שהמחוייב מיתה פטור מן התשלומים, כמו שכתוב: "ולא יהיה אסון ענוש יענש" (שמות כא, כב), ופירשו חכמים שמשלם דמי הוולדות. משמע שאם היה אסון - האשה מתה - פטור מדמי הוולדות (כתובות לה). (6) ופטור ממיתה, בכל זאת פטור גם מתשלומים - כי כתוב בתורה: "ומכה נפש בהמה ישלמנה" "ומכה אדם יומת" (ויקרא כד, יח, כא), כשם שבמכה בהמה אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם חייב ממון; כך במכה אדם אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם פטור ממון (גמרא שם). (7) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות, וסמך ליה "ארבעים יכנו", כלומר שאם יש שתי רשעות, מחייבים אותו מלקות בלבד (כתובות לב. ולב: והל' נערה פרק א, הלכה יא). (8) שפטור ממלקות. (9) שני עדים, שעל עבירה זו חייב מלקות, אף-על-פי שהיה מזיד. (10) כרעת רבי יוחנן, שחייבי מיתות הקישה התורה ל"מכה בהמה", ולא חייבי מלקות (כתובות שם). (11) שפטור מתשלומים. (12) שחייב מיתה וחייב ממון באים יחד. (13) כגון היוצא ליהרג וחבל באחרים (ערכין ו:). (14) לוקה ומשלם, או משלם ומת (כתובות לא.).

- ב. בִּיצֵד¹⁵ זֶרֶק חֵץ בְּשֶׁבֶת¹⁶ מִתְחַלֵּת אַרְבַּע לְסוֹף¹⁷
- אַרְבַּע¹⁷, וְקָרַע בְּגָד חֲבֵרוֹ¹⁸ בְּהִלְכָּתוֹ¹⁹; אוֹ שֶׁהִדְלִיק²⁰
- גִּדִּישׁ חֲבֵרוֹ בְּשֶׁבֶת²⁰; אוֹ שֶׁגָּנַב כִּסֵּי בְּשֶׁבֶת²¹, וְהָיָה²²
- מְגֻרָר²² עַד שֶׁהוֹצִיאוּ מִרְשׁוֹת הַבְּעָלִים²³, שְׁהִיא²⁴
- רְשׁוֹת הַיָּחִיד, לְרְשׁוֹת הָרַבִּים, וְאֶבְדוֹ²⁴ שָׁם - הָרִי זֶה²⁵
- פְּטוּר מִן הַתִּשְׁלוּמִין, שְׁאִסּוּר שְׁבֵת וְאִסּוּר גִּנְבָה²⁶

- 1 הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים¹⁰⁷ וְנִתְחַיֵּב¹⁰⁸.
- 2 נתנו שם¹⁰⁹ בבית הבעלים לככורת בנו¹¹⁰ או לבעל
- 3 חובו או לשומר הנם ולשואל¹¹¹ לנושא שכר¹¹²
- 4 ולשוכר¹¹³, והיה מושכו זה שנתן לו וְנִתְחַיֵּב¹¹⁴ - פטור
- 5 השומר¹¹⁴; הגביהו¹¹⁵ או שהוציאו מרשות הבעלים
- 6 וְנִתְחַיֵּב¹¹⁶ או בעל החוב שנתן לו, מִפְּנֵי
- 7 שְׁעָרֵין לֹא הוֹצִיאוּ הַגֵּנֵב¹¹⁷ מִרְשׁוֹת הַבְּעָלִין.

(99) משנה שם עט. (100) בבית או בחצר הבעלים. (101) של הבעלים. (102) "כי הגנב לא יקרא גנב" עד שיביא אותו הדבר הגנוב לרשותו, ויקנה אותו בדרך מדרכי קניית המטלטלין" (פירוש המשניות לרבינו, שם, וראה גמרא שם). (103) מתשלומי ד' וה', כי אין חיוב טביחה ומכירה במקום שאין חיוב גניבה. (104) קנאה הגנב לחייב עליה משום גניבה. (105) כי הגבהה קונה בכל מקום (קידושין כה.). (106) הטלה מת לפני שהוציאו אותו. (107) לרשותו, או לסמטה. (108) בכפל. (109) הגנב, לפני שהגביהו (המשך המשנה שם). (110) לכהן בחמשה סלעים של פדיון הבן הבכור. (111) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. (112) המקבל שכר על השמירה. (113) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. (114) לפי מסקנת הגמרא, שם "פטור" שבמשנה - כוונתו לשומר. והטעם שהוא פטור, מכיון ש"כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומריין" (שם), כלומר השומרים אינם קונים את הדבר הניתן להם לשמירה לענין החיובים של כל אחד ואחד מהם, אם לא קנו אותו באחד מן הדרכים שנקנים בהם המטלטלין במקח וממכר. (115) השומר. (116) לשלם לבעלים. (117) והטלה עדיין ברשות הבעלים, ועל כן חייב השומר או בעל החוב לשלם לבעלים קרן וכפל, והגנב פטור מכלום. ומובן שהמדובר כשהשומר ידע שהטלה גנוב (מגיד-משנה). ורש"י פירש אחרת.

- 8 יז. הָיָה הָעֵדֶר בִּיעָר¹¹⁸ - בֵּינוֹן שֶׁהָכִישׁ אֶת הַפְּהִמָּה¹¹⁹
- 9 וּמִנָּה¹²⁰ בְּתוֹךְ הָאֵילָנוֹת וְהָעֵצִים חָיִב בְּתִשְׁלוּמִין
- 10 כְּפָלִי¹²¹; וְאִם טָבְחָה אוֹ מָכְרָה שָׁם¹²² - מְשַׁלֵּם¹²³
- 11 תִּשְׁלוּמִין אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה¹²³.

(118) מימרא של רבי אלעזר שם עט: (119) במקל והלכה מחמתו, והרי זה כמשיכה. (120) לשם גניבה. (121) אף-על-פי שלא גנב אותה כמו ידי, חייב כגנב, מכיון שקנה אותה (לענין חיוב) על-ידי המשיכה. (122) ולא העביר אותה לרשותו לפני המכירה. (123) כשם שנתחייב על הגניבה, כך נתחייב על הטביחה והמכירה.

- 12 יח. גֵּנֵב בְּרְשׁוֹת הַבְּעָלִים¹²⁴, וְאַחֵר שִׁידְעוּ¹²⁵ שֶׁגִּנְגְּבָה
- 13 הוֹצִיָּאָה וְטָבְחָה אוֹ מָכְרָה חוּץ מִרְשׁוֹתָן¹²⁶; אוֹ שֶׁגָּנַב
- 14 וְהוֹצִיא חוּץ מִרְשׁוֹתָן, וְטָבַח אוֹ מָכַר בְּרְשׁוֹתָן¹²⁷ -
- 15 מְשַׁלֵּם תִּשְׁלוּמִין אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה.

(124) משנה שם, עט. (125) הבעלים. ואם לא נודע לבעלים לפני שהוציאה מרשותו, הרי קנאה הגנב כשהוציאה מרשותו, ואין זה גניבה ברשות הבעלים. (126) כשהוציאה

אוחה לעצמו. (46) בשעה שטבחה, גנבה. (47) ואם הוא פטור מתשלום הקין של הגניבה. (48) אין חיוב על הטביחה או על המכירה (שם). [בגמרא נאמר דבר זה אליבא דרבי מאיר, שסובר שבקנס לא אמרו "קם ליה בדרכה מיניה", ואף-על-פי-כן פטור מתשלומי ד' וה', מכיון שפטור מן הקרן, כי ארבעה וחמשה אמרה תורה ולא ג' וד'. אבל דעת רבינו, שגם בקנס אומרים "קם ליה בדרכה מיניה" אין אנו צריכים כלל לנימוק האמור כאן: "ואם אין גניבה, אין טביחה ומכירה", וקשה להבין למה מביאו רבינו].

ה. גנב⁴⁹ ומכר בשבת⁵⁰ או שמכר לעבודה זרה - חיב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה; שאין במכירה מיתה⁵¹. ואם נעשית מלאכה בשבת בעת המכירה - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁵². כיצד? כגון שלא הקנה לו⁵³ עד שתננה בחצר הלוקח⁵⁴; שנמצא, בשהוציא מרשות לרשות, אסור שבת ומכירה באין באחת⁵⁵.

(49) בחול, או בשבת באופן שלא היה בגניבתו חיוב מיתה, כגון שלא הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. (50) בבא-קמא ע. (51) כי אין המכירה נמנית עם ל"ט המלאכות. (52) כי חיוב מיתה מפקיע את חיוב התשלומין. (53) הגנב ללוקח. (54) מדובר בגנב שזרק את הגניבה לחצר הלוקח (שם ע:). (55) החיוב על איסור שבת של הזורק מרשות לרשות בא ברגע שהגניבה נחה על קרקע החצר, וברגע זה בא - בהתאם לתנאי - החיוב על המכירה.

ו. עשה שליח לשחט לו⁵⁶, ושחט לו השליח בשבת - הרי הגנב חיב בתשלומי ארבעה וחמשה, שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתת בית דין⁵⁷. וכבר בארנו⁵⁸, שהשוהט על ידי שליח⁵⁹ חיב בתשלומין.

(56) שם עא. ולא אמר לו לשחוט בשבת, והשליח שחט בשבת על דעת עצמו. (57) כי הוא לא שחט בשבת. (58) למעלה פרק ב, הלכה י. (59) אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה" והשולח פטור - לענין תשלומי ד' וה' "יש שליח", והשולח חיב. אבל בעשאו שליח לשחוט, פטור הגנב מתשלומי ד' וה', כי שלח אותו לעשות עבירה בשבת, ולענין איסור שבת אין שליח לדבר עבירה, ומעשה השליח אינו נזקק על חשבון הגנב השולח (ראה משנה-למלך כאן).

ז. היו שנים מעידים⁶⁰ שגנב, בין שהעידו הן עצמן שטבח או מכר⁶¹ בין שהעידו אחרים שטבח⁶² או מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁶³. היו שנים מעידים שגנב, ועד אחד מעיד שטבח או מכר, או שהודה מעצמו שטבח⁶⁴ או מכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה; שהמודה בקנס⁶⁵ - פטור⁶⁶, כמו שבארנו⁶⁷.

(60) משנה שם ע. (61) והעידו עדות שלימה על הגניבה ועל הטביחה. (62) אף-על-פי שעדי טביחה מעידים רק על "חצי דבר", כי בלי עדי גניבה אינם יכולים לחייב, כי שמא

1 והזק²⁵ באין פאחד. אבל אם גנב פיס בשבת, 2 והגביהו שם ברשות היחיד²⁶, ואחר כך הוציאו 3 לרשות הרבים והשליכו לנהר²⁷ - חיב לשלם 4 תשלומי כפל; שהרי נתחייב באסור גנבה קדם 5 שיתחייב באסור סקילה²⁸. וכן כל פיוצא בזה. וכן 6 אם קצץ אילן חברו ביום טוב²⁹, והתרו בו; או 7 שהדליק את הגדיש³⁰ ביום הכפורים³¹, והתרו בו³²; 8 או גנב וטבח ביום הכפורים³³, והתרו בו - פטור 9 מן התשלומין³⁴. אבל אם לא התרו בו³⁵ - חיב 10 בתשלומין³⁶, ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁷.

(15) הלכה זו מדגימה את הכללים שבהלכה הקודמת. (16) שם. (17) אמות, והמעביר ארבע אמות ברשות הרבים חייב מיתה. (18) וחייב ממון. (19) אף-על-פי שחיוב מיתה בא אחרי שנח החץ, והשיראין נקדעו לפני כן - בהליכתו - בכל זאת נחשב כאילו מיתה ותשלומים באו כאחת, מכיון שבלי זריקת החץ אין הנחה. ולפיכך, עם הזריקה מתחילה המלאכה, ונגמרת בשעת ההנחה. ונימוק נוסף: מכיוון שזרק החץ, ידוע מראש שיקרע את השיראין, כי אין אפשרות להחזיר, שם. (20) שחייב ממון על הגדיש, ומיתה על הדלקת אש בשבת (בבא קמא לד:). (21) כתובות לא. (22) ולא הגביהו, ולא נתחייב עדיין בגניבה. (23) ואז נתחייב גם בגניבה וגם במיתה על הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. (24) השמידו, כגון שהשליך לנהר. אבל אם הגניבה נמצאת בעין, הריהי ברשות הבעלים וחוזרת, ראה למעלה פרק א, הלכה יב. (25) כגון בשתי הדוגמאות הראשונות. (26) והגבהה קונה בכל מקום, אף ברשות הבעלים. (27) סנהדרין עב. (28) החיוב על הגניבה בא מיד עם ההגבהה, והחיוב באיסור סקילה בא בשעה שהוציא לרשות הרבים. (29) וחייב מלקות על מלאכה ביום טוב, אם התרו בו. (30) של חבירו. (31) שחייב על זדונו כרת (בידי שמים). (32) על חיוב מלקות. (33) בבא-קמא ע. (34) בהתאם לכלל "אין אדם לוקה ומשלם". (35) ואינו לוקה. (36) אם קצץ אילן חבירו (ביום טוב) או הדליק את הגדיש ביום הכיפורים. (37) אם גנב וטבח שור או שה.

11 ג. גנב³⁸ וטבח בשבת³⁹ או לעבודה זרה⁴⁰, אפלו 12 בשגגה⁴¹ - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁴², כמו 13 שבארנו⁴³.

(38) בין בחול בין בשבת. (39) ונתחייב סקילה על הטביחה (שם עד:). (40) עבירה שיש בה מיתת בית-דין. (41) שאין בית-דין ממיתים אותו. (42) כי חיוב תשלומים ועוון מיתת בית דין באים כאחת, אבל בכפל הוא חיב, כי הוא בא לפני חיוב מיתה. (43) בהלכה א.

14 ד. היתה פרה שאולה אצלו⁴⁴, וטבחה בשבת דרך 15 גנבה⁴⁵ - פטור אף מן הכפל; שהרי אסור שבת 16 ואסור גנבה באין באחת⁴⁶. ואם אין גנבה⁴⁷ - אין 17 טביחה ואין מכירה⁴⁸.

(44) כתובות לד: (45) בלי ידיעת הבעלים, ובמגמה לקחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(84) אף-על-פי שבתורה כתוב "חמשה בקר" (שמות כא, לו), כוונתה אפילו לחמשה חצאי בקר, כי העיקר הוא שישלם לבעלים פי חמשה מן הגניבה. ומכיון שמגיע לשותף חצי בקר, ישלם לו ה' חצאי בקר. (85) במקרה שגנב כבש.

יא. דין הגנב⁸⁶ לשלם הקרן והכפל או תשלומי ארבעה וחמשה מן המטלטלין שלו⁸⁷. אם לא נמצאו לו מטלטלין - בית דין יורדין לנכסיו וגובין הכל⁸⁸ מן היפה שבנכסיו⁸⁹, כשאר הנזקין, שנאמר ביהן: מיטב שדהו⁹⁰. ואם אין לו לא קרקע ולא מטלטלין - בית דין מוכרין אותו⁹¹ ונותנין דמיו לנזק; שנאמר: אם אין לו ונמכר בגנבתו.

(86) שם ד: ה. (87) כדין מזיק, שגובים מן המטלטלין תחילה, כמו שכתוב: "כסף ישיב לבעליו" (שם, לד) ולמדו מזה חכמים: לרבות שוה כסף, ואפילו סובין (שם ז). וראה הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה י. (88) גם את הקרן וגם את הקנס. (89) מן הקרקע הטוב שבנכסיו. (90) וגומר "ומיטב כרמו ישלם". ומכאן לומדים, שכל מקום שכתב "ישלם" כוונתו ל"מיטב" (שם ה). ומטלטלין דינם כמיטב, כי הם נוחים למכירה. (91) כעבר.

יב. האיש נמכר בגנבתו, אבל לא האשה⁹². ודבר זה מפי הקבלה⁹³. ואין הגנב נמכר אלא בקרן⁹⁴, אבל בכפל⁹⁵ או בתשלומי ארבעה וחמשה - אינו נמכר⁹⁶, אלא הרי זה עליו חוב עד שיעשיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האיש נמכר בגנבתו אבל לא האשה".

מכאן רואים גודל העילוי והכבוד הניתן לבת ישראל שהרי הגנב שאין לו מה לשלם נמכר בגנבתו ללא כל תנאי, וגם אם נמכרת על-ידי אביה אינו יכול לעשות זאת אם לא יוכל ליעדה או לפדותה. כי בבית ישראל צריך שיהיה ניכר בגלוי תכליתה ויעודה - הקמת בית בישראל.

ובפנימיות העניינים, אמה עבריה היא הנשמה "וכי ימכור איש את בתו לאמה" מדבר בירידת הנשמה למטה שאינה מתבצעת אם לא שהובטח מראש תכליתה של הירידה שהיא לצורך העליה - יעוד (או פדיון האמה) שהוא יחוד קוב"ה וכנסת ישראל - שלימות הדירה בתחתונים לעצמותו ית'.

(על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 372)

(92) משנה סוטה כג. (93) דין זה קבלו חז"ל איש מפי איש עד משה רבינו, וסמכוהו על הפסוק "ונמכר בגניבתו", ולא בגניבתה (שם כג:). (94) אם אין לגנב לשלם את הקרן. (95) אם יש לו לשלם את הקרן, ואין לו ממה לשלם את הכפל. (96) "בגניבתו ולא בכפילו" (קידושין יח.).

יג. גנב את העובד פוכבים או הקדש⁹⁷ - אינו נמכר על הקרן⁹⁸, אלא הרי זה עליו חוב עד שיעשיר.

שלו טבח, והתורה אמרה: "על פי שני עדים... יקום דבר" (דברים יט, טו) ודרש רבי עקיבא: "דבר" ולא חצי דבר. (63) כיון שעדי גניבה אינם צריכים לעדי טביחה, ויכולים לחייב בלעדיהם, אף עדות עדי הטביחה נקראת דבר שלם (שם ע:). (64) לאחר שבאו עדי הגניבה. (65) המורה בעבירה שיש עליה קנס, כלומר, תשלום שהוא פחות מדמי הקרן או יותר. (66) מלשלם את הקנס. (67) הלכות נזקי ממון, פרק ב, הלכה ח.

ח. מי שהודה בקנס⁶⁸ ואחר כך באו עדים: אם הודה בתחלה⁶⁹ בפני בית דין⁷⁰ ובבית דין⁷¹ - פטור⁷²; אבל אם הודה חוץ לבית דין⁷³, או שהודה בפני שנים בלבד⁷⁴, ואחר כך באו עדים - הרי זה משלם קנס על פיהם⁷⁵.

(68) שם עד: עה. (69) לפני שבאו העדים. (70) בפני שלשה דיינים. (71) במקום ישיבת בית-דין. (72) מתשלום הקנס. זוהי דעת רב שם. (73) כגון שפגש את הדיינים בשוק והודה בפניהם, אין זו הודאה, כי מחוץ לבית-דין אינם בתפקיד דיינים, אלא אנשים פרטיים הם. (74) הודה במקום מושב בית-דין, אולם היו שם שני דיינים בלבד, ובדיני קנסות צריכים שלושה דיינים. (75) כי הודאה שלא נעשתה בפני שלושה דיינים במקום מושבם כריינים, אינה מחייבת אותו כלום ויכול לחזור בו. וראה לקמן הלכה ט.

ט. פיצד⁷⁶ הודה בבית דין שגנב, ואחר כך באו עדים שגנב - פטור מן הכפל, שהרי חייב עצמו בקרן⁷⁷ קדם שיבואו עדים. אבל אם אמר 'לא גנבתי', שפטור עצמו מן הכל, ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר⁷⁸ בבית דין 'טבחתי או מכרתי'⁷⁹, אם באו עדים אחר כך שטבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה, לפי שפטור עצמו תחלה מקלום⁸⁰ עד שפאוי העדים.

(76) דוגמא למודה בקנס ואחר-כך באו עדים שפטור. (77) מרצונו הטוב, וזה מוכיח שבאמת רוצה לחזור בתשובה, ועל כן פוטרים אותו מן הקנס. (78) לאחר שבתחילה הכחיש את הגניבה. (79) את הגניבה, בלי שהיו עדים על הטביחה או המכירה. (80) וההודאה על הטביחה אינה מחייבת אותו בכל תשלום שהוא, שהרי מודה בקנס פטור, ולא גילה רצון להחזיר ממון, והודאתו באה מתוך כוונה להפטר מארבעה וחמשה, אם יבואו אחר-כך עדים. כל ההלכה הזאת מקורה בדברי רב המנונא, שהסביר את דברי רב ורבי יוחנן שם. רבינו פסק כאן כרב נגד שמואל, בניגוד לכלל שהלכה כשמואל בדיינים. והטעם: מפני שרב המנונא, רבי יוחנן וגם רב אשי קיבלו שיטת רב.

י. הגנב שור של שני שתפין⁸¹ וטבח או מכר, והודה בבית דין לאחד מהן⁸² וכפר באחר⁸³, ואחר כך באו עדים שגנב וטבח או מכר - משלם לזה ששפך לו תמשה חצאי בקר⁸⁴ וארבעה חצאי צאן⁸⁵.

(81) שם עא: (82) ועל-דייזזה נפקע חלקו של שותף זה בתשלומי ד' וה'. (83) בחלקו של השותף השני.

שנגנב ממנו, וכן כל כיוצא בזה שהממון בא לידו שלא באיסור גניבה, וביאור דינים אלו בשלמות, ואם החזיר הגנב את הגניבה באי זה תנאי יפטר, ואם צריך הודאת בעלים.

- א. הטוען² שנגנב מביתו הפקדון: אם נשבע³ ואחר
כך באו עדים ששקר טען ושהפקדון היה אצלו -
הרי זה משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו
הגנב⁴. ואם טבח ומכר אחר שנשבע - משלם
תשלומי ארבעה וחמשה⁵. ואינו מביא אשם על פי
עדים על שבועתו⁶. ואינו מביא חמשה, שאין החמש
משלם עם הכפל⁸. ואם באו עדים קדם שישבע -
אינו משלם אלא הקרן בלבד⁹.

(2) שומר חנם, שהופקד אצלו חפץ, טוען שהפיקדון נגנב ופוסט עצמו מלשלם, שהרי שומר חנם פטור מגניבה ואבידה (משנה בבא קמא קח:). (3) שהפיקדון נגנב (4) מרגע שנשבע ולקח את החפץ לעצמו. (5) כי דין הטוען טענת גנב כדין גנב גם לענין כפל וגם לענין ארבעה וחמישה, וזה דעת רבי יוחנן שם קו: (6) קרבן אשם מביא אדם על שבועת שקר רק אם הודה מעצמו, כמו שכתוב בתורה (במדבר ה, ו) "והתוודו את חטאתם" (שם קח:). (7) "וחמישיתו יוסף עליו" נאמר רק בהודאה מפי עצמו לאחר שנשבע לשקר. (8) שנאמר (שם) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו" ודרשו חכמים "בראשו" משמעותו קרן, ולפיכך חיוב חומש הוא רק אם משלם קרן בלבד, אבל לא אם משלם כפל. (9) כי טוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא אם כן נשבע קודם לשקר, כמו שכתוב בו (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלהים" כלומר, לשבועה (שם סג:).

- ב. במה דברים אמורים¹⁰? שנשבע קדם ששלח
בפקדון יד¹¹; אבל אם שלח בו יד, וטען טענת גנב
ונשבע, ובאו עדים - פטור מן הכפל, שבין ששלח
יד נתחייב בו¹² וקנהו¹³.

(10) שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל. (11) קודם שהשתמש בו. (12) לשלם בכל האונסין ומכל שכן בגניבה ואבידה, מכיוון שדינו כגולן. (13) לענין חיוב תשלומים ומכיוון שטענת גנב אינה פוטרתו מלשלם דמיו אינו חייב כפל, ודינו כגולן שפטור מכפל, דעת רב ששת (שם קז:).

- ג. וכן הטוען טענת אבדה בפקדון¹⁴ ונשבע, וחזר
וטען טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים - פטור
מן הכפל, שפטר יצא הפקדון מידי הבעלים¹⁵
משבועה ראשונה¹⁶.

(14) שומר חנם שטוען שהפיקדון אבד ופוסט עצמו מלשלם, מימרא של רבי אילעא בשם רבי יוחנן (שם). (15) אף על פי שבשעה שטען גנב על החפץ עדיין לא השתמש בו, בכל זאת לא היה עוד הפיקדון של הבעלים. (16) שנשבע שאבד, ועל שבועה זו עצמה, אינו חייב כפל אפילו אם באו עדים, כי דין הכפל נאמר בתורה על הטוען טענת גנב בלבד (משנה שם קח:).

- ד. הטוען טענת גנב באבדה¹⁷ ונשבע, ואחר כך באו

(97) שפטור מן הכפל (למעלה פרק ב הלכה א). (98) כי הפסוק "ונמכר בגנבתו" מדבר על גנב המשלם כפל, כי מיד אחר-כך כתוב "אם המצא תמצא בידו הגניבה. . . שנים ישלם". וראה 'אור החיים' לפסוק זה.

- י. היה קרן הגנבה⁹⁹ שנה מאה, ואין הגנב שנה
אלא חמשים - הרי זה נמכר¹⁰⁰, ושאר הקרן עם
הכפל עליו חוב עד שיצא בפשיעית¹⁰¹ ויעשיר
וישלם. היה הגנב שנה מאה ואחד - אינו נמכר;
שנאמר: ונמכר בגנבתו - עד שיהיו דמיו קרן
מבלעין בגנבתו¹⁰².

(99) קידושין יח. (100) פעם אחת, כדעת החכמים בבביתא שם. הגירסא שם "וחזרו ונמכר", אולם גירסת רבינו כגירסת המכילתא "ואינו חזרו ונמכר". (101) כדין עבד עברי שעובד שש שנים, כמו שכתוב (שמות כא, א): "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם". (102) מה שאין-כן במקרה זה, שדמיו עולים על דמי הגניבה (גמרא שם).

- טו. גנב ונמכר¹⁰³, וחזר וגנב: אם לשני גנב - הרי
זה נמכר פעם שניה, ואפילו גנב למאה אנשים -
נמכר מאה פעמים; ואם לראשון גנב פעם שניה -
אינו נמכר שניה¹⁰⁴, אלא ישאר עליו הפל חוב.

(103) גמרא שם. (104) "בגנבתו" - "כיון שנמכר פעם אחת, שוב אי אתה רשאי למכרו" (שם).

- טז. גנב לזה, וחזר וגנב לזה, וחזר וגנב לזה - פלם
שתפין בו¹⁰⁵. אם היו דמיו פנגד הקרן של שלשתן
או פחות מן הקרן - נמכר, ומחלקין ביניהן¹⁰⁶,
ושאר הכפלות¹⁰⁷ חוב עליו; ואם היו דמיו יתר¹⁰⁸ -
אינו נמכר¹⁰⁹, והפל חוב¹¹⁰ עליו עד שיעשיר.

(105) השווה הלכות נזקי ממון פרק ט, הלכה יב. (106) שלושת הגנבים מחלקים ביניהם דמי מכירת הגנב. (107) המגיע לכל אחד ואחד [נראה שחסרה כאן מלה אחת, צריך להיות "ושאר הקרן והכפלות"]. (108) על דמי הקרן של שלשתם. (109) ראה למעלה הלכה יד. (110) גם הקרן.

- יז. שתפין שגנבו באחד¹¹¹ - משלשין ביניהן¹¹²,
וכל אחד מהן נמכר בחלקו מן הקרן¹¹³. וכל מי
שדמיו יתר על חלק הקרן שנתחייב בו - אינו
נמכר¹¹⁴.

(111) כאיש אחד, כלומר ביחד. (112) מחלקים ביניהם את תשלום הקרן. (113) שהוא צריך לשלם. (114) הגנב נשכר מזה שהיה לו שותף, כי לו גנב לבדו היה נמכר, אם דמיו לא עלו על דמי הקרן כולה.

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) נתבארו בו דיני הנפקד שרוצה לעכב הפקדון בידו בטענה

ישלם האחד את הכפל והשני את החומש. או כוונת התורה הייתה שעל ממון אחד לא ישלמו גם כפל וגם חומש, ועל כן גם בדין שלפנינו יהי פטור מן הכפל, מכיוון שהראשון כבר נתחייב קודם בחומש. בעיה זו לא נפתרה, ולפיכך אין לחייב מספק את תשלומי הכפל. (35) מאותה סיבה, מכיוון שזה ספק. (36) בזמן שהורה עדיין לא באו עדים על השני, ועדיין לא הייתה קיימת בעיית הכפל בממון זה, ועל כן הוא משלם חומש.

ח. בעל הפקדון שתבע את השומר³⁷, ונשבע²⁶ שנגנב³⁸, ואחר כך הפר הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב שנגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב, וכפר, וכאז עדים שנגנב: אם באמת נשבע השומר³⁹ כשטען שנגנב - נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר⁴⁰; ואם בפקדון נשבע⁴¹ - אין מוציאין הכפל מן הגנב⁴²; ואם תפשו הבעלים הכפל - אין מוציאין מידן. תבעו הבעלים את השומר ושלם⁴³, ואחר כך הפר הגנב, ותבעוהו הבעלים והודה להן שנגנב, ואחר כך תבעו השומר וכפר בו, וכאז עדים שנגנב - אין מוציאין הכפל מן הגנב⁴⁴; ואם תפשו השומר את הכפל - אין מוציאין מידו. וכן הדין בנשלומי ארבעה וחמשה⁴⁵, אם טבח הגנב או מפר.

(37) שיחזיר לו את הפקדון (שם קח:). (38) ופטור משלם כדין שומר חנם. (39) אם כל פרטי השבועה נכונים, כגון שנשבע שנגנב באונס ובאמת היה זה אונס. (40) מכיוון שהשומר אדם ישר הוא, נאמן הוא על הבעלים גם להבא, וישאירו בידו את השמירה אם הפקדון ימצא. ולפיכך אם השומר מוצא את הגנב ותובע אותו, הרי כאילו הבעלים תבעו אותו, והודאת הגנב לשומר הודאה היא, ופטור מכפל. (41) כגון שנשבע שנגנב באונס, ובאמת נגנב שלא באונס. (42) זוהי בעיית (שם), אם אימון הבעלים בשומר פסק, ועל כן הודאת הגנב בפני השומר אינה הודאה, וחייב בכפל, או לא. בעיית זו לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. (43) אף על פי שהוא פטור מלשלם בגניבה. (44) גם זו בעיית שלא נפתרה (שם), אם נאמר שהבעלים שקיבלו דמי הפקדון נסתלקו, ואין הודאת הגנב בפניהם הודאה, ועל כן חייב הוא בכפל, או נוח לשומר שהבעלים יטרחו לגלות את הגנב, ועל כן הודאת הגנב בפניהם הודאה היא, ופטורת אותו מתשלומי כפל. (45) אין מוציאין מיד הגנב את תשלומי ד' וה', ואם תפס השומר אין מוציאין מיד השומר. [רבינו משמיענו, שלא יעלה על דעתך לפטור לגמרי את הגנב מתשלום ד' וה' ואפילו אם תפס השומר מוציאין מידו, מפני שלא נתחייב לשלם כפל והרי אמרו: "ד' וה' אמרה תורה ולא ג' וד'" (למעלה פרק ג, הלכה ה)].

ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן, אף על פי שנתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול, ונשבע⁴⁶, ואחר כך באו עדים - הרי זה פטור מן הכפל;

1 עדים שהאבדה ברשותו ופקדו טען - משלם
2 תשלומי כפל¹⁸; שנאמר: על כל אבדה¹⁹. והוא,
3 שטען שנגנבה בלסטים מזין²⁰, שהוא אנוס²¹
4 ופטור²²; אבל אם טען שנגנבה בלא אנוס - פטור
5 מן הכפל, מפני שהוא חייב לשלם²³ על פי טענתו,
6 ששומר אבדה בשומר שגר הוא²⁴, כמו שיתבאר.

(17) המוצא אבדה וחייב להשיבה לבעלים, כמו שכתוב (דברים כב, א) "השב תשיכם לאחיק", וטען שהאבדה נגנבה ממנו, מימרא בשם רבי יוחנן (שם קו:). (18) כדין גנב. (19) וסוף הפסוק "ישלם שניים לרעהו". (20) גנב שנשמר שלא יראוהו בני אדם, אבל איים בנשק על מוצא האבדה - ולקחה (שם נז:). (21) שאין בכוחו למנוע את הגניבה. (22) ועל פי טענה זו שומר אבדה פטור מלשלם. (23) את הקרן. (24) וחייב בגניבה ואבדה, כדעת רבי יוסף (שם נו:).

7 ה. הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע, ואחר כך באו
8 עדים שהוא ברשותו, וחזר וטען בו טענת גנב
9 ונשבע²⁵, ואחר כך באו עדים שטען ברשותו הוא,
10 אפילו מאה פעמים - חייב כפל על כל טענה
11 וטענה²⁶. ואם נשבע חמש פעמים - נמצא משלם
12 ששה: הקרן שהפקיד אצלו, וחמשה בדרך משום
13 חמשה כפלות של חמש שבועות.

(25) בבית דין אחר, כי באותו בית דין הוחזק שקרן ולא ישיבועהו. (26) אף על פי שכל הטענות הן על אותו פקדון (שם קח:).

14 ו. טען טענת גנב²⁷ ונשבע, וחזר וטען²⁸ טענת
15 אבדה ונשבע, וכאז עדים²⁹ שלא נגנב, והודה הוא
16 שלא אבד - הואיל ומשלם ומשלם תשלומי כפל על פי
17 עדים, אינו משלם חמש על שבועה אחרונה³⁰ אף
18 על פי שהודה³¹; שהקמון המחיבו בכפל פוטרו מן
19 החמשה³².

(27) בפקדון. (28) על אותו פקדון. (29) ונתחייב בכפל. (30) שנשבע שאבד. (31) ובכל מקום הדין הוא, שאם נשבע לשקר בפקדון והודה משלם חומש. (32) המלה "פוטרו" משמעותה "אינו מחייב" אף על פי שהשבועה שאבד אינה מחייבת את הכפל, בכל זאת פטור מן החומש, מכיוון שעל הפקדון הזה נתחייב כבר לשלם כפל.

20 ז. מסר שורו לשנים³³, וטענו טענת גנב ונשבעו,
21 והודה אחד מהם, והשני באו עליו עדים - שניהן
22 משלמין את הקרן³⁴; ואם תפשו בעל הפקדון את
23 הכפל - אין מוציאין מידו³⁵; וזה שהודה³⁶ משלם
24 חמש, כשאר הנשבעין שבועת הפקדון שהודו
25 מעצמן.

(33) לשמירה. (34) אבל מכפל שניהם פטורים, זוהי בעיית בגמרא, אם מה שהתורה הקפידה שלא לשלם כפל וחומש זה באותו האיש בלבד, ומכיוון שבמקרה זה שני אנשים הם,

אינו צריך. (61) כגון סלע או כלי, שאם הבעלים לא הרגישו בגניבה אין צורך שירגישו בהחזרה. (62) דינו כדין הגונב סלע, שאם הבעלים מנו, המניין פוטר. (63) כדעת רב חסדא, "שלא לדעת צריך דעת", כלומר, שאם לא ידעו הבעלים על הגניבה, חייב הגנב, שהחזיר את הטלה לעדר, להודיע לבעלים. (64) הגנב. (65) ועל כן עלול הטלה לברוח מן העדר, וזקוק לשמירה יתירה, ומשום כך יש צורך בהודעה מיוחדת לבעלים. טעם זה, המיוחד לגנב טלה (ולא גנב סלע) נותן רבה לדברי רב חסדא שם. מכאן יוצא: הגונב מרשות חבירו: (א) אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, פוטר המניין, בין בסלע ובין בטלה. (ב) אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אם זה דבר שאין בו רוח חיים, כגון סלע, אפילו מניין אינו צריך ופטור, ואם הוא דבר שיש בו רוח חיים, כגון טלה, אין המניין פוטר אלא אם כן יודיע לבעלים.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו שאסור לקנות מן הגנב מה שגנב, ומה הוא משפט הגנב עם לוקח הגניבה כשהגנב אינו מפורסם, וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

- א. אסור לקנות מן הגנב² החפץ שגנב. ועון גדול²⁶ הוא, שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב²⁷ גנבות אחרות; שאם לא ימצא לזקח - אינו גונב. ועל זה נאמר²⁸: חולק עם גנב²⁹ שונא נפשו.

(2) בבא-קמא קיח: קיט. (3) עוון כפול הוא: (א) על-ידי הקניה הוא מסייע לגנב לקצור פרי פשעו, (ב) הוא מעודד אותו לגניבות נוספות בעתיד. שאם לא ימצא לזקח, אינו גונב - "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב" (גיטין מה.). (4) ראה ויקרא רבה פרשה ו, ב; ילקוט שמעוני, משלי כט. (5) אף-על-פי שהוא עצמו לא גנב. (6) כי ישא עונו ויאבד את נפשו.

- ב. הגונב ומכר⁷, ולא נתיאשו הבעלים⁸, ואחר כך הפר הגנב⁹, וכאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני הוא גנבו בפנינו¹⁰ - חוזר החפץ לבעליו¹¹, והבעלים נותנין ללוקח דמים¹² ששקל¹³ לגנב, מפני תקנת השוק¹⁴, והבעלים חוזרין ועושים דין עם הגנב¹⁵. ואם גנב מפרסם הוא¹⁶ - לא עשו בו תקנת השוק¹⁷, ואין הבעלים נותנין ללוקח פלוס; אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו¹⁸ דמים ששקל לו.

(7) בבא-קמא קטו. (8) ועדיין הגניבה קיימת ברשות הבעלים. (9) ובשעה שקנה הלוקח לא ידע שהמוכר גנב הוא. (10) כי אם לא כן, יכול המוכר לטעון: קניתי את החפץ מן הבעלים. (11) כי החפץ עדיין ברשות הבעלים. (12) ואין אומרים שיחזיר את החפץ לבעלים בלי כסף, ויתבע את כספו מן הגנב. זו דעת רבי יוחנן בשם רבי ינאי (שם). (13) ששילם. (14) משום שקנה הלוקח בשוק - בפרהסיא - ולא ידע שהחפץ גנב, עשו לו תקנה שישלמו לו הבעלים מעותיו. אחרת אין לך אדם קונה מחבירו כלום,

- 1 שונאמר: פי יתן איש⁴⁷, ואין נתינת קטן פלוס⁴⁸.
2 וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול⁴⁹.

(46) שנגנב. (47) פרט לקטן. (48) אין נשבעים על טענת נתינתו, ואין באים לידי כפל על ידו. (49) ומכיוון שהנתינה היא על ידי קטן זה פטור מן הכפל, אף על פי שהתביעה הייתה בגדול (שם).

- 3 י. שומר שגנב מרשותו, כגון שגנב טלה מעדר
4 שהפקד אצלו וסלע מפס שהפקד אצלו, אם יש
5 עליו עדים - חייב בכפל⁵⁰. ואף על פי שהחזיר
6 הסלע למקומו והטלה לעדרו - הרי זה חייב
7 באחריותו⁵¹ עד שיודיע הבעלים; שהרי פלטה
8 שמירתו⁵², וכאלו לא החזיר פלוס⁵³ עד שיודיע
9 בעליו⁵⁴. אבל הגונב סלע מפס חבירו או פלי
10 מביתו, והחזיר דבר הגונב מביתו למקומו, אם ידעו
11 הבעלים בגנבתו ולא ידעו בחזירתו - עדין הגנב
12 חייב באחריותו⁵⁵ עד שימנה את מעותיו⁵⁶.

(50) כדין כל גנב. (51) אף במקרה אונס. (52) נסתיימה שמירתו ברגע שגנב. (53) שהרי לבעלים לא החזיר, והוא חדל להיות שומר הבעלים. (54) ואם החזיר טלה לעדרו נחשב להחזרה. (55) כי כל עוד שהבעלים אינם יודעים על החזרת הגניבה, אין שמה החזרה. (56) ועל ידי כך ייוודע לו, שהכסף שנגנב הוחזר. דין זה הוא לפי סברת שמואל, רבי יוחנן ורב חסדא (שם קיח.), שאם גנב סלע מכיס חברו וידעו הבעלים על הגניבה, ואחר כך החזיר הגנב את הסלע, "מניין פוטר", כלומר אם הבעלים מנו את הכסף שבכיסם והרגישו בהחזרת הגניבה, דיו, ואין צורך בהודעה ישירה לבעלים.

- 13 יא. מנה⁵⁷ את פיסו ומצאו שלם המנין - פטור⁵⁸.
14 ואם לא ידעו הבעלים לא בגנבתו ולא בחזירתו -
15 אפלו מנין אינו צריך⁵⁹, אלא פיון שהחזירו למקומו
16 נפטר מאחריותו.

(57) בעל הכיס. (58) הגנב. זה שייך לסוף הלכה י. (59) כרבי יוחנן שם. ונראים הדברים שלדעת רבינו גם רב חסדא מודה לרבי יוחנן בסלע או כלי, אבל לא בבעל חי. ראה לקמן הלכה יב.

- 17 יב. במה דברים אמורים⁶⁰? בדבר שאין בו רוח
18 חיים⁶¹. אבל הגונב טלה מעדר חבירו, וידעו בו
19 הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים⁶², ומת
20 או נגנב - חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא
21 שלמה - פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגנבתו
22 ולא בחזירתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא
23 שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים⁶³,
24 כדי שישמרו את הטלה הגונב; שהרי למדו⁶⁴ דרך
25 אחרת חוץ מדרך שאר הצאן⁶⁵ שבוער זה.

(60) שהגונב בלי דעת הבעלים והחזיר פטור ואפילו מניין

- כי יחשוש להפסיד כספו. (15) ומקבלים ממנו את הדמים ששילמו לקונה. (16) והיה לו ללוקח להעלות על דעתו, שזה חפץ גנוב. (17) דעת רבא שם.
- 1 ג. נתיאשו הבעלים מן הגנבה, בין שנתיאשו ואחר
2 כך מכר הגנב בין שנתיאשו אחר שמכר¹⁸ - קנה
3 הלוקח¹⁹ ביאוש ושנוי רשות²⁰, ואינו מחזיר הגנבה
4 עצמה לבעליה; אלא נותן להם הדמים²¹ - אם לקח
5 מגנב מפרסם²², או אינו נותן כלל לא חפץ ולא
6 דמים, מפני תקנת השוק²³ - אם לא היה זה המוכר
7 גנב מפרסם.
- 18 וכשקנה לוקח עדיים לא היה יאוש ולא יצא מרשות הבעלים. (19) בשעה שהתיאשו הבעלים, ולא כרב זביד אליבא דרבי יוחנן (שם קטו). (20) מרשות הגנב לרשות הקונה. (21) והקונה יתבע את כספו מן הגנב. (22) כי חייב היה לחשוש שהחפץ גנוב, ועל כן ישלם דמיו לבעלים. (23) והבעלים יתבעו את הדמים מן הגנב.
- 8 ד. בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הפית²⁴, אם
9 אין עדים בכמה לקח - הרי התגר²⁵ נשבע²⁶ בנקיטת
10 חפץ²⁷ בכמה לקח, ונוטל מן הבעלים. וכל הנשבע
11 ונוטל²⁸ - שבועתו מדבריהם²⁹, ונשבע בנקיטת
12 חפץ, כמו שיתבאר במקומו³⁰.
- 24 ותובע ממנו את דמי הגניבה שהוא מחזיר לו (ראה הלכה ב). (25) שקנה מן הגנב. (26) שם קיד: (27) כגון ספר תורה, כמו בשבועה מן התורה, מה שאין כן בשבועת היסת של נשבע ונפטר, שאינה בנקיטת חפץ. (28) חמשה הם הנשבעים ונוטלים, המפורטים במשנה שבועות מד: (29) תקנת החכמים, כי "כל הנשבעים שבתורה, נשבעים ולא משלמים", כלומר נשבע הנתבע ופטור מלשלם. (30) הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב.
- 13 ה. בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב³¹, והוא
14 אומר: בקך וקך לקחתי ממך, והוא אומר: לא
15 מכרתי לך אלא בפחות מזה - התגר נשבע בנקיטת
16 חפץ³², ונוטל מן הגנב; שאין הגנב יכול לישבע³³,
17 מפני שהוא חשוד על השבועה³⁴.
- 31 ותובע ממנו חזרה את כספו, כגון שקנה מגנב מפורסם, שלא עשו בו תקנת השוק (ראה הלכה ב וג). (32) כדין כל הנשבע ונוטל (ראה הלכה ד). (33) אפילו אם ירצה. (34) שישבע לשקר. על כן מעבירים את השבועה מן הגנב הנתבע על התובע שכנגדו, על הלוקח, וישבע ויטול. לולא החדש היה המוכר נשבע, שמכר לו בפחות מזה, ומשלם כפי שהוא טוען (שבועות שם).
- 18 ו. גנב ופרע בחובו³⁵, גנב ופרע בהקפו³⁶ - אין בזה
19 תקנת השוק³⁷; אלא הבעלים נוטלים הגנבה בלא
20 דמים, וישאר חוב אלו³⁸ על הגנב כשהיה³⁹. משפן
21 הגנבה⁴⁰, בין שמשפנה פיתר על דמיה⁴¹ או בפחות
22 מדמיה⁴² - הבעלים נותנים לבעל המשפן, וחוזרין
- 35 שלוה כסף מאחר, ושילם לו בחפץ הגנוב (בבא קמא קטו). (36) בסחורה שקנה בהקפה. (37) אפילו אם אינו ידוע כגנב. (38) החוב של המלוה ושל החנוני, וצ"ל: חוב של אלו. (39) לפני שפרע הגנב. במקרים אלה לא תיקנו מפני שלא על דעת הגניבה הלוה המלוה לגנב או מכר לו החנוני בהקפה (גמרא שם). (40) אצל מלוה, וקיבל עליה הלוואה (שם). (41) אפילו כשדמי ההלוואה עולים על דמי הגניבה, אומרים שהמלוה סמך על המשכון. (42) שדמי ההלוואה פחותים מדמי הגניבה. במקרה זה בוודאי סמך המלוה על המשכון. כך פוסקת הגמרא (שם), שבכולם עשו תקנת השוק, בין מכר בין משכון חוץ מגנב ופרע בחובו, וגנב ופרע בהקפו. וסובר רבינו שמשכון דינו כמכר גם לענין שוה מנה במאיתם, וכמו שבמכר עשו בזה תקנת השוק, כך גם במשכון. כך פסק גם רבינו חננאל (ראה אוצר הגאונים, בבא קמא עמוד 106) נהראב"ד בהשגותיו כתב: אלא בכדי דמיה. והמגיד-משנה פירש שכוונתו לחלוק, ודעתו שבמשכון לא עשו תקנת השוק בשוה מנה והלוה מאיתם. אולם אפשר לומר שהראב"ד לא בא להשיג אלא לפרש דברי רבינו, כדרכו בכמה מקומות, ואומר שבעל החפץ מחזיר למלוה רק דמי החפץ, אבל לא כל הסכום שהלווה. (43) בהלכה ב.
- 25 ז. הלוקח מגנב שאינו מפרסם, בין שלקח ממנו
26 שוה מאה במאיתם⁴⁴ או שוה מאתים במאה - הרי
27 זה נוטל הדמים מבעל הפית⁴⁵ ואחר כך מחזיר
28 הגנבה⁴⁶, מפני תקנת השוק, כמו שפארנו⁴⁷.
- 44 דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (45) נוטל מאיתם, אפילו שוה החפץ מאה בלבד. הקונה יכול לטעון: בשבילי הוא שוה מאתיים. (46) אם לא ישלמו לו את כל המאיתים, רשאי הוא לעכב את הגניבה לעצמו, אף-על-פי שלא נתיאשו הבעלים (לו היה יאוש, היה הלוקח קונה את הגניבה ביאוש ושינוי רשות). (47) למעלה הלכה ב.
- 29 ח. היה נושה בגנב⁴⁸ מאה זוז⁴⁹, וגנב והביא לבעל
30 חובו⁵⁰, ונתן לו⁵¹ מאה אחרת - הרי הגנבה חוזרת
31 לבעליה⁵², ואומרין לזה⁵³: לך ויתבע הגנב
32 במאיתם⁵⁴; שלא נתת⁵⁵ לו המאה האחרת מפני
33 החפץ שהביא לך בלבד, כשם שהאמנתו
34 בראשונה⁵⁶ האמנתו באחרונה⁵⁷.
- 48 שם. (49) שהלוה לו. (50) למלוה. (51) המלוה. (52) בלי דמים, ואין המלוה יכול לטעון שהלוה לגנב את המאה השניה על סמך המשכון. (53) למלוה. (54) שלא תיקנו לו תקנת השוק. (55) בזה אנו דוחים את טענת המלוה הטוען, שהלוה לו את המאה האחרת על סמך החפץ בלבד. (56) והלווית לו את המאה הראשונה בלי משכון. (57) ואת החפץ קיבלת בעד החוב של המאה הראשונה, ועל כן הדין הוא כמו בגנב ופרע בחובו, שלא עשו בו תקנת השוק, ראה הלכה ו. במה דברים אמורים,

כלים אלה אין דרכם למכור, והבעלים טוענים, שנגנבו מהם ויצא להם שם גניבה בעיר, ואלה שבידם הכלים טוענים, שקנו אותם בשוק. (71) התובע. אם אין עדים, שהוא בעל הכלים הללו, לא יועיל מה שיצא לו שם גניבה בעיר, כי שמא כלים אחרים נגנבו ממנו. (72) כדין כל הנשבע ונטל (כלמעה בהלכה ד). (73) מבעל הגניבה, כי עשו בו תקנת השוק. (74) מכיון שהבעלים עוד לא נתיאשו.

יא. הִיהָ בַעַל הַבֵּית עֹשֵׂי לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיטָהּ, וְלֹא הָיוּ מְדַבְּרִים הָעֹשְׂוִיִּין לְהַשְׂאִיל וּלְהַשְׁפִּיר, אֶף עַל פִּי שֵׁיִצָּא לוֹ שֵׁם גָּנֵבָה בְּעִיר וְהִפְרוּ פְלִיטָהּ - אֵינּוּ מְחִזְרִין מִדִּלְקוּחוֹת, שֶׁמָּא הוּא מְכַרְן לְאַחֲרִים.⁷⁵ אֲבָל אִם בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ,⁷⁶ עֶמֶד וְזַעַק בְּלִילָה: נִגְנְבוּ פְלִי וְסִפְרִי, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מִתְתַּרְתִּת חֲתוּרָה⁷⁷ וּבְנֵי אָדָם שָׁלְנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ יוֹצְאִין וּצְרֻרוֹת שֶׁל פָּלִים עַל כְּתִפֵּיהֶם, וְהַכֹּל אוֹמְרִים: הִלְלוּ פְלִי וְסִפְרִי שֶׁל פְּלוֹנִי⁷⁸ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמַן.⁷⁹ וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַפָּלִים בָּדְדוּ בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ בִּמְהָ הוֹצִיאָה⁸⁰, וְיִטַּל מִבְּעַל הַגָּנֵבָה, וְיִחְזִיר לוֹ פְּלִיטָהּ.

(75) שם קיד: (76) ועל כן יש מקום לטענה, שבעל הבית מכר אותם. (77) עדים העידו שכלים אלה היו של בעל הבית. (78) וזה שהכלים בידו קנה אותם מאחרים (והמחזיק בכלים אינו טוען שקנה אותם מבעל הבית). (79) כל הדוגמה הזאת לקוחה מהגמרא, שם. (80) חפורה מתחת לקיר הבית. (81) שאם לא כן, יתכן לומר שנגנבו כלים אחרים, וכלים אלה שביד המחזיק לקוחים בידו מאדם שלקחם מבעל הבית, שהרי בעל הבית עשוי למכור את כליו. (82) שכלים אלה באמת נגנבו ממנו. (83) כמה שילים.

יב. גָּנֵב שֶׁהִחֲזִיק וְנִתְפָּרְסָם⁸⁴ שֶׁנֶּכְסָם לְתוֹף בֵּית חֲבֵרוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים שֵׁיִצָּא וְכָלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו⁸⁵, אֶף עַל פִּי שֶׁהָיָה שֵׁם בַּעַל הַבֵּית⁸⁶, וְטַעַן⁸⁷ וְאָמַר: לְקִיחִין הֵן בְּיָדִי, וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר: גָּנוּבִים הֵם, אִם הָיָה בַּעַל הַבֵּית שֹׂאֵין דְּרָכּוֹ לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיטָהּ, וְאוֹתָם פָּלִים אֵין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן, וְאֵין דְּרָךְ אוֹתוֹ הַמְּחִזֵּק לְהַצְנִיעַ פְּלִיטָהּ תַּחַת כְּנָפָיו - הֲרֵי בַּעַל הַבֵּית נֶאֱמַן⁸⁸, וְיִשָּׁבַע⁸⁹ בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ⁹⁰ וְנִטַּל פְּלִיטָהּ. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מְחִזֵּק בְּגָנֵבָה - אֵין בַּעַל הַבֵּית נֶאֱמַן⁹¹; אֲלֹא נִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַפָּלִים בָּדְדוּ שְׁבוּעַת הַסֵּת⁹² וְיִטַּל מִבְּעַל הַבֵּית⁹³.

(84) שבועות מו: (85) תחת כנפי בגדו, ולא יכלו לראות את הכלים, ואינם יכולים לזהותם. (86) בזמן שהגנב נכנס, וזה מקטין את חשש הגניבה. (87) הגנב. (88) מכיון שהנכנס הוחזק כבר ונתפרסם כגנב, מספיקים שלושת התנאים ביחד לקביעת עובדה, שכלים אלה גנובים כטענת בעל הבית. ואלה הם התנאים: (א) אין דרכו של בעל הבית למכור כליו, (ב) הטמין את הכלים תחת כנפי בגדו, וכלים אלה אין דרך בני אדם להטמין, (ג) אין דרכו של זה

כשלא אמר הגנב למלוה בפירוש: הלווני על חפץ זה מאה זוז, אבל כשאמר כן בפירוש, על בעל החפץ להחזיר למלוה את המאה זוז כמו בהלכה ו (מגיד-משנה וכסף-משנה).

ט. לְקַח מִגָּנֵב⁵⁸ שֹׂאֵינוּ מְפָרְסָם בְּמֵאָה, וּמְכַר לְאַחֲרֵי בְּמֵאָה וְעֹשְׂרִים, וְהִפְרֵ הַגָּנֵב - בַּעַל הַגָּנֵבָה נוֹתֵן לָזֶה הָאֲחֵרוֹן⁵⁹ מֵאָה וְעֹשְׂרִים וְנִטַּל גָּנֵבָתוֹ, וְהוֹזִיר הַבַּעַל וְנִטַּל עֹשְׂרִים שֶׁל שָׂכָר מִן הַמּוֹכְר⁶⁰, וְנִטַּל הַמֵּאָה מִן הַגָּנֵב. וְאִם גָּנֵב מְפָרְסָם הוּא - נִטַּל הַמֵּאָה וְעֹשְׂרִים מִן הַתַּגְרָו⁶¹ שֶׁלָּקַח מִן הַגָּנֵב, וְהוֹלֵךְ הַתַּגְרָו וְתוֹבֵעַ הַגָּנֵב בְּמֵאָה שֶׁל קָרָן⁶². וְהוּא הָדִין אִם מְכַר הַשְּׂנִי לְשִׁלְשִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לְרִבְעִי, אֲפֹלוּ מֵאָה - שֶׁהוּא נִטַּל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַ שְּׁנַיִם, וְנִטַּל הַקָּרָן מִן הַגָּנֵב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה⁶³ לְפָנֵי יָאוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁴.

(58) שם קטו. (59) ללוקח השני, כי אם בלוקח מן הגנב עשו תקנת השוק, כל-שכן בלוקח מן הלוקח. (60) גם הקונה הראשון עשו בו תקנת השוק, ואינו מחזיר לבעלים אלא את העשרים זוז שהרויח. (61) [פירוש: בתחילה מחזיר בעל הגניבה ללוקח השני את הק"כ שנתן, כמו באינו מפורסם, כי בלוקח השני עשו תקנת השוק גם בגנב מפורסם, שהרי הוא קנה מן התגר ולא מן הגנב, ואל יהיה דינו גרוע מלוקח מגנב שאינו מפורסם. על כן חייב בעל הגניבה לשלם ק"כ ללוקח השני, ואת כספו הוא נוטל חזרה מן התגר שלקח מן הגנב, כי בו לא עשו תקנת השוק, משום שקנה מגנב מפורסם]. והראב"ד כאן חולק ואומר, שהלוקח השני נוטל מן התגר, ולא בירר את נימוקו. (62) הגנב מחזיר את המאה שקיבל, והתגר החזיר את העשרים שהרויח. (63) שהלוקח האחרון חייב להחזיר את הגניבה עצמה. (64) למעלה הלכה ב.

י. בַּעַל הַבֵּית⁶⁵ שֹׂאֵינוּ עֹשְׂוִי⁶⁶ לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיטָהּ, וְיִצָּא לוֹ שֵׁם גָּנֵבָה בְּעִיר⁶⁷, וְהִפְרִי פְלִיטָהּ⁶⁸ וְסִפְרִי בִּיד אַחֲרִים⁶⁹, אוֹ שֶׁהָיָה עֹשֵׂי לְמַכּוֹר, וְהָיוּ פָּלִים אֵלּוֹ שֶׁהִפְרִי מִפָּלִים הָעֹשְׂוִיִּין לְהַשְׂאִיל וּלְהַשְׁפִּיר⁷⁰, אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁזֶה פְּלִיטָהּ שֶׁל זֶה⁷¹ - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהֵן בָּדְדוּ בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ⁷² בְּכֵמָה לָקַח, וְיִטַּל מִבְּעַל הַבֵּית⁷³, וְיִחְזִיר לוֹ פְּלִיטָהּ⁷⁴.

(65) שם קיד: קטו. (66) שאין דרכו. (67) שנגנבו אצלו בבית. אין צורך שיאמרו, שכלים אלה הם שנגנבו. כך פסק רבא "אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, לא צריך כולי האי", אלא מספיק קול שנגנבו אצלו. כך פירש רבינו את דברי רבא, וכך פירש רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל. ראה אוצר הגאונים עמוד 108 (ורשי" פירש אחרת). (68) לאחר שהיה מחזר אחריהם ולא התייאש מהם. (69) ואלה טוענים שקנו את הכלים או את הספרים. (70) כלים שמתחילת עשייתם הן עומדים להשאיל או להשכיר וליטול שכרם, כגון היורות הגדולות שמבשלים בהן בחתונות וכדומה (ראה הלכות טוען ונטען פרק ח וט).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְקַחַת מִהֶן³⁰. וּמִתֵּר לְקַחַת³¹ מִן הָאֲרִיס³², שֶׁהִרִי יֵשׁ¹⁷
לוֹ חֵלֶק בְּפִירוֹת וּבְעֵצִים³³.¹⁸

(18) משומרי גנים ופרדסים, משנה וברייתא שם קיח: קיט.
(19) חוששים שמא גנבום. (20) במקום המיועד לכך.
(21) בפרהסיא. (22) עם הפירות. (23) והמאזנים.
(24) ויגיע לאזני בעל הבית. (25) כי זה מקום גלוי לעין כל.
(26) רגלים לדבר שזהו גניבה, מכיון שהוא מוכר בסתר
מאחורי הגינה. (27) שאמרנו למעלה שמותר לקחת מהם.
(28) לקונה. (29) הסתר. (30) כי גנוב הוא. (31) פירות
ועצים. (32) המעבר אדמת בעל הבית, ומקבל בשכרו חלק
מן הפירות (ולא כשומר המקבל כסף בשכרו). (33) לאריס
יש חלק בעצים, כי גם הוא משתתף בהוצאה לקנייתם (ראה
בבא-מציעא קג. במשנה).

ד. אֵין לִוְקַחִין³⁴ מִן הַנְּשִׁים וּמִן הַעֲבָדִים וּמִן
הַקְּטָנִים³⁵ אֲלָא דְּבָרִים שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֵן שְׁלֵהֵן מִדַּעַת
הַבְּעֵלִים³⁶, כְּגוֹן³⁷ נְשִׁים שֶׁמְכָרוּ כְּלֵי פִשְׁתָּן³⁸ בְּגָלִיל³⁹
אוּ עֲגָלִים בְּשׂוֹרֹן⁴⁰. וְכֵלָין⁴¹ שֶׁאֲמָרוּ⁴² 'הֵטְמִין' - אָסוּר
לִיָּקַח מִהֶן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת גְּנֵבָה. וְלִוְקַחִים
בִּיצִים וְתַרְנֻגָּלִים⁴⁴ כָּכֵל מְקוֹם⁴⁵ מְכָל אָדָם⁴⁶. וְאֵם
אָמֵר 'הֵטְמִין' - אָסוּר.²⁵

(34) משנה וברייתא בבא-קמא קיח: קיט. (35) כי הדברים
בחזקת הבעלים הם. (36) בהסכמת הבעלים.
(37) הדוגמאות מובאות במשנה שם. (38) בגדי פשתן.
(39) חבל ארץ בצפון ארץ ישראל. שם נוהגות היו הנשים
לטוות בגדי פשתן ולמכרם, ואת דמיהם לקחו לעצמן מדעת
בעליהן. (40) ארץ המישור במערבה של ארץ-ישראל,
לאורך חוף הים מיפו ועד הר הכרמל ותושביה. בזמן
המשנה, עסקו בגידול עגלים, וגם הנשים גידלו עגלים
ומכרום בהסכמת בעליהן. (41) שהתרנו לקנות מהם.
(42) המוכרים לקונה. (43) משנה שם. (44) שם.
(45) ולא כמו בפירות, בכלי פשתן ובעגלים שהתירו
במקומות מסוימים בלבד. (46) אף משומרים, מעבדים
וכו', כי אין חוששים לגניבה בדברים אלה, שדמיהם
מועטים.

ה. לִוְקַחִין מִן הַבְּדִידִין⁴⁷ זֵיתִים בְּמִדָּה וְשֶׁמֶן בְּמִדָּה⁴⁸,
אֲבָל לֹא זֵיתִים מוּעָטִים וְלֹא שֶׁמֶן מוּעָט; שֶׁחֲזָקָתוֹ²⁷
גְּנֵבָה הֵם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּהֶם⁴⁹.²⁸

(47) בעלי בית הבד, שמוסרים להם בעלי בתים זיתים
לעשות מהן שמן (שם קיט.). (48) שזוהי דרך מכירה
בפרהסיא ובכמות מרובה, ואין בזה חשש גניבה, כי זה
יודע לבעלים. (49) כגון יין מבעל יקב, וגרעיני תבואה
מבעל טחנת קמח.

ו. מוֹכִין⁵⁰ שֶׁהַפּוֹבֵס מוּצִיא⁵¹ - הִרִי אֵלּוּ שְׁלֹו⁵²;
וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוּצִיא⁵³ - הִרִי אֵלּוּ שֶׁל פֶּעַל הַבֵּית⁵⁴.
הַפּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֶשָׁה חוֹטִינִין⁵⁵ וְהֵן שְׁלֹו; יֵתֵר מִכֵּן -
שֶׁל פֶּעַל הַבֵּית. אִם הִיא שָׁחַר עַל גְּבִי לִבְנֵי⁵⁶ - נוֹטֵל³²
אֶת הַפֶּלֶל⁵⁷ וְהֵם שְׁלֹו.³³

להצניע כליו תחת כנפי בגדו, ועל כן אינו יכול לטעון שהוא
שונה משאר בני אדם. כל ההלכה הזאת נמצאת כמעט מלה
במלה ברי"ף שבועות פרק ז, ד"ה "והשער השמיני".
(89) שלא מכר את הכלים. (90) כדין הנשבע ונוטל.
(91) על אף שלוש התנאים שלמעלה, כי "לאחזוקי איניש
בגנבי לא מחזקינן", פירוש, אין להחזיק אנשים כגנבים כל
זמן שאין הוכחה ברורה לכך. שם. (92) שתיקנו חכמי
הגמרא לכופר בכל, ואין צורך בנקיטת חפץ, מה-שאין-כן
בשבועת המשנה בנשבע ונוטל, שצריכים נקיטת חפץ כמו
בשבועה מן התורה. (93) כלומר: פטור.

פֶּרֶק נְשִׁי

(1) נתבארו בו הדברים שאין לוקחים אותם מן אנשים
ידועים אלא על דרכים ידועים מפני חשש שאינו שלהם.
ונמשך לזה ביאור מה הם הדברים שהאומנים יכולים לעכב
לעצמם מן הסתם, לפי שהוא הכרחי לידעת הדברים
שמותר לקנות מהם, כנזכר שם.

א. כָּל דְּבָר שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁהוּא גְּנוּב² - אָסוּר לִיָּקַח³
אוֹתוֹ. וְכֵן אִם רַב אוֹתוֹ הַדְּבָר⁴ שֶׁהוּא גְּנוּב⁵ - אֵין
לִוְקַחִין אוֹתוֹ⁶. לְפִיכָּה אֵין לִוְקַחִים מִן הָרוּעִים⁷ צֶמֶר
אוּ חֶלֶב אוּ גְדִיִּים⁸; אֲבָל לִוְקַחִין מִהֶן⁹ חֶלֶב וּגְבִינָה
בְּמִדְּבָר¹⁰, אֲבָל לֹא בִּישׁוּב¹¹. וּמִתֵּר לִיָּקַח מִן הָרוּעִים
אֶרְבֶּעַ צֶאֱן אוּ אֶרְבֶּעַ גִּזֹּת שֶׁל צֶמֶר מַעֲדָר קָטָן¹², אוּ
חֲמִשׁ מַעֲדָר גָּדוֹל; שֶׁאֵין חֲזָקָתוֹ שֶׁהוּא גְּנוּב בְּדָבָר
זֶה¹³.⁸

(2) שיש יסוד חזק ומשכנע שהוא גנוב. (3) לקנות.
(4) שהמוכר מציע למכירה. (5) בחזקת שהוא גנוב.
(6) אין קונים אותו, מחשש שמא גנוב הוא. (7) משנה
בבא-קמא קיח: (8) שקיים חשש מבוסס שהרועים גנבום
מצאנו של בעל הבית שבידם. (9) ברייתא שם.
(10) שהחלב והגבינה שם לרועה, כי אין דרך הבעלים ללכת
שם ולטלם. (11) שדרך הרועה להביא את החלב ואת
הגבינה לבית בעל הבית. (12) גמרא שם, ולדעת ה"ש
אומרים' בשם רב חסדא. (13) הרועה יפחד לגנוב אותם,
כי חסרונם ניכר מיד. על כן יש להניח, שבוודאי שלו הם.
פחות מארבעה צאן אפילו מעדר קטן לא מורגש, ויתכן
שגנובים הם.

ב. כָּלֹו שֶׁל דְּבָר¹⁴: כָּל שֶׁהָרוּעָה מוֹכְרוֹ, אִם הִיא
פֶּעַל הַבֵּית מְרְגִישׁ בּוֹ¹⁵ - מִתֵּר לִלְקַח¹⁶ מִן הָרוּעָה,
וְאִם אֵין פֶּעַל הַבֵּית מְרְגִישׁ בּוֹ - אָסוּר לִלְקַח¹⁷.¹¹

(14) לשון הברייתא שם. והכוונה: כל שאם הרועה מוכרו,
היה בעל הבית מרגיש בו. (15) מבחין בהעדרו. (16) כי
הרועה יפחד לגנוב. (17) שמא גנוב הוא.

ג. אֵין לִוְקַחִין מִשּׁוּמְרֵי פִּירוֹת¹⁸ עֵצִים אוּ פִּירוֹת¹⁹,
אֲלָא בְּזִמְן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין²⁰ וּמוֹכְרִים²¹ וְהַסְלִים²²
וְהַפְּלִס²³ לְפָנֵיהֶם; שֶׁהִרִי הַדְּבָר גְּלוּי וְיֵשׁ לוֹ קוֹל²⁴,
וְאֵין זֶה גְּנֵבָה. וְלִוְקַחִין מִפֶּתַח הַגְּנֵה²⁵, אֲבָל לֹא
מֵאֲחוּרֵי הַגְּנֵה²⁶. וְכֵלָין²⁷ שֶׁאֲמָרוּ²⁸ 'הֵטְמִין' - אָסוּר¹⁶

משופעת באבנים ולכן נעשה בהם שימוש לבניה, ובעל הבית מקפיד עליהם, משום כך כתבה התוספתא (שנכתבה בארץ ישראל) שסתם פסולת של אבנים היא של בעל הבית.

ומכיון שדין מסתתי אבנים משתנה ממדינה למדינה לפי הצורך ותכונות המדינה, השמיטו הרמב"ם והשו"ע, משא"כ נסורת שהחרש מוציא כו' מילתא דקביעא בכל המקומות.

(על פי לקו"ש חז"ט עמוד 111 והערה 42)

63) שחק העצים הנופל בשעת הנסירה, משנה שם. 64) חרש עצים, נגר. 65) כלי עץ, ולהב ברזל בתוכו. עשוי להחליק הקרשים. 66) שמוציא קיסמים דקים ובעה"ב מוותר עליהם. 67) בקרדום, המוציא קיסמים גסים. 68) כי חשובים הם. 69) כשכיר יום. 70) אם יש במדינה מנהג, הדין הוא כמנהג המדינה, והדינים שבהלכות הקודמות נאמרו במקום שאין במדינה מנהג ידוע בדברים אלה (שם קיט:).

ט. פל אמן שפּמכר דבר מן הדברים שאינו שלו 10
פהלכות המדינה, כגון מוכין שפּמכרן הסורק 71
במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית - אסור לקח 12
ממנו 72, מפני שהן פחזות גנבה 73; אבל לוקחין 13
ממנו פר מלא מוכין 74. ואם מכר האמן דברים שהן 14
שלו פהלכות מדינה - לוקחין ממנו. ואם אמר 15
הטמן - אסור 75. 16

71) ראה למעלה הלכה ו. 72) שם. 73) כי הצמר שהוא סורק אינו שלו. 74) שקנאם בשינוי, מכיון שגנב מוכין יעשאו כר. ואף-על-פי שאין זה שינוי ממש, כי אפשר להוציאם מן הכר ולהחזירם למצבם הקודם, ושינוי קל כזה אינו קונה, כמו שכתב רבינו לקמן בהלכות גזילה פרק ב, הלכה י. וטעמו של דבר, מפני שדין זה נאמר בגזל ודאי, אבל כאן בגזל ספק, קונה גם בשינוי קל (מגיד-משנה). 75) בהתאם לכלל המשנה "וכולן שאמרו להטמן, אסור" (שם קיח:).

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשע"ח

פרק שביעי

1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החרטום. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החרטום.

א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל 17
שהספימו עליו בני אותה המדינה 2, או המודד 18
במדה 3 חסרה מהמדה שהספימו עליה - הרי זה 19
עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט, 20
במדה במשקל ובמשורה 4. 21

50) פסולת הצמר, שערות קטנות (משנה שם). 51) בשעת כיבוס הצמר. 52) כי דבר מועט הוא, ואין בעל הבית מקפיד על כך. 53) הפסולת שהסורק מוציא בשעת הסריקה. 54) כי מרובים הם, ואין בעל הבית מוותר עליהם. 55) מן החוטים שאורגים בסוף הבגד, כדי לשמור על אריגת הבגד שלא תתקלקל בשעת הכביסה. על שלושה חוטים אין בעל הבית מקפיד, והכובס רשאי לקחתם. יתר על שלושה אל יקח. 56) אם היו חוטים אלה שחורים על גבי בגד לבן. 57) אפילו יותר משלושה חוטים, כי הם מכערים את הבגד הלבן, ובעל הבגד מסכים שהכובס יוציאם ויקחם לעצמו.

ז. הציט 58 ששיר מן החוט 59 פדי משיכת מחט 60, ושיר מן הפגד מטלית שהיא שלש אצבעות 61 על שלש אצבעות - חייב להחזירן לבעלים 62; פחות מכן - שולו. 4

58) משנה שם. 59) שנתן לו בעל הבית. 60) שיעור המאפשר להשחיל המחט ולתפור בו קמעה. שיעור זה הוא "מלא מחט וחורן למחט כמלאו מחט", כלומר אורך שני מחטים, כי בפחות מזה אי-אפשר לתחוב את המחט בבגד ולתפור בו. 61) חתיכת אריג באורך ג' אצבעות על רוחב ג' אצבעות. 62) כי אין בעל הבית מוותר עליהם.

ח. נסרת 63 שהחרש 64 מוציא במעצד 65 - שולו 66, בכשיל 67 - של בעל הבית 68. ואם היה עושה אצל בעל הבית 69 - אף הנסרת של בעל הבית. וכל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכין בהן אחר מנהג המדינה 70. 9

~ נקודות משיחות קודש ~

"נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו ובכשיל של בעל הבית" הדין הנ"ל מובא בסיום מסכת בבא קמא, ובהמשך לו הובאה בברייתא הדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" וצריך להבין מדוע השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה. ויובן על-פי ביאור המחלוקת שבין הברייתא והתוספתא שם, שבתוספתא נאמר מסתתי אבנים בזמן שבעל הבית מקפיד יש בהם משום גזל ואם אין בעל הבית מקפיד אין בהם משום גזל, כי התוספתות הם שסידר רבי חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך, וזהו שאנו אומרים "רבי לא שנאה רבי חייא מניין" אבל הברייתא (מלשון ברא) נכתבה מחוץ לבית מדרשו של רבי ומן הסתם נלמדה בבבל שהיה אז מרכז תורה גדול יותר כי באותה תקופה היו "ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות כו'", ומכאן בא חילוק הדינים.

בבבל "אין אבנים מפני שהוא בקעה" (רש"י נח י"א, ג.) ומכיון שכן אין שימוש לאבנים בבבל ולכן אמרה הברייתא שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל. אבל התוספתא נכתבה בארץ ישראל "אשר אבניה ברזל כו'" והיתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(12) של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשהות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף. (18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל. (21) ויעשנה לאבק. (22) ישבור. (23) מקום שלא ימצאנה איש.

ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקנים²⁴. עמדה על פחות ממחצה²⁵ או על יותר ממחצה²⁶ - יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות²⁷ - יקנים לשאת ולתת²⁸ בה, אבל לא למשקל²⁹; שכל פחות משתות רב בני אדם מוחליין בו במשא ובמתן³⁰.

(24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. (26) יש חשש שיחשבוה לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. (28) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הרי"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שזכור בהלכות הקדומות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכרה להרג³¹ או להחרם³², מפני שמרמין בה את אחרים³³; אבל נוקבה³⁴ ותולה אותה בצואר הקטן³⁵.

(31) לרוצח. (32) לגזלן. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזלן יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

ז. עושה אדם מדותיו³⁶ סאה וחצי סאה ורבע סאה³⁷, וקב וחצי קב ורבע הקב וחצי הרבע ושמינית הרבע; אבל לא יעשה קבים³⁸, שלא תתחלף ברבע הסאה³⁹, שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח⁴⁰, עושה הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין, ולג וחצי לג ורביעית ושמינית⁴² ואחד בשמונה בשמינית⁴³. ולא אסור לעשות

(2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). (3) כגון מידת חבל בקרקע או בבר, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוולים, ראה לקמן הלכה ז, ט). (4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חיב בתשלומין⁶.

(5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזול ממש - ואין כפל בגזול אלא בגניבה. (6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזול". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

ג. כל מי שמששהה בביתו או פחנותו מדה חסרה או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא יהיה לך בקיסף וגומר⁸. ואפלו לעשות המדה עביט של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בה, שפא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי אין בו מעשה¹¹.

(7) אף על פי שאינו משתמש בהם. (8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. (9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). (10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. (11) ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתר לשוהותם¹³ לשאר תשמישי הבית. פיוצא בזה¹⁴: סלע¹⁵ שנפגמה מן הצד¹⁶ - לא יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזרקנה בין גרוטותיו¹⁷, ולא יקבנה¹⁸ ויתלנה בצואר בנו, שפא יבוא אחר¹⁹ ויעשנה משקל²⁰; אלא או ישחק²¹, או יחתך, או יקץ²², או ישליך לים המלח²³.

המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א.) (59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

י. כְּגִי חֲבוּרָה⁶⁰ הַמְּקַפְּדִים זֶה עַל זֶה⁶¹ שֶׁהִחְלִיפוּ חֶלֶק בְּחֶלֶק, או לֹוה מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וְהַחֲזִיר לוֹ - עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה⁶², וּמִשּׁוּם מִשְׁקָל, וּמִשּׁוּם מִנְּיָן, וּמִשּׁוּם לוֹוִין וּפּוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב⁶³.

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). (61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריחו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמסורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלוואה" כך וכך פירות, שמה מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח.).

יא. הַמְּסִיג גָּבּוּל רֵעֵהוּ⁶⁴ וְהַכְּנִיס⁶⁵ מִתְּחוּם חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ אֶפְלוּ מֵלֹא אֶצְבָּע: אִם בְּחֻזָּה עָשָׂה - הָרִי זֶה גָּנֵב, וְאִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמְּסִיג הַגָּבּוּל - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּשָׁנִי לְאוֹיִן: בָּלֹאוֹ גָּנְבָהּ⁶⁷ או בָּלֹאוֹ גָּזַלָהּ⁶⁸, וּבָלֹאוֹ לֹא תִסִּיג⁶⁹. וְאִין חֵיב בָּלֹאוֹ זֶה⁷⁰ אֶלָּא בְּאֶרֶץ⁷¹, שְׁנֵאמַר: בְּנִחְלָתָהּ אֲשֶׁר תִּנְחַל.

(64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גולן למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

יב. קָשָׂה עֲנִשָּׁן שֶׁל מִדּוֹת⁷² יִתֵּר מִעֲנִשָּׁן שֶׁל עֲרִיּוֹת⁷³; שְׁזָה בִּינוּ לְבִין הַמְּקוֹם⁷⁴, וְזֶה בִּינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ⁷⁵. וְכָל הַפּוֹפֵר בְּמִצְוַת מִדּוֹת - כְּכּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם⁷⁶, שֶׁהִיא תַּחֲלַת הַצְּוּיִין⁷⁷; וְכָל הַמְּקַבֵּל עָלָיו מִצְוַת מִדּוֹת - הָרִי זֶה מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא גִּרְמָה לְכָל הַצְּוּיִין⁷⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הכופר במצוות מדות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצוות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן. ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את

שְׁלִישִׁית הַיֵּין וּרְבִיעִית הַיֵּין⁴⁴, אָף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַלְּפִין זֶה בְּזֶה⁴⁵, הוֹאִיל וְהָיָה בְּמִקְדָּשׁ מִיָּמֹת מֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: צ.). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם צ. דיבור המתחיל ושמניתי. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

ח. אֶחָד הַנוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן⁴⁷ עִם יִשְׂרָאֵל או עִם עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אִם מְדַד או שָׁקַל בְּחֶסֶר - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה⁴⁸, וְחֵיב לְהַחֲזִיר. וְכֵן אִסּוּר לְהִטְעוֹת אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁴⁹ בְּחֻשְׁבוֹן, אֶלָּא יִדְקֶדֶק עִמּוֹ; שְׁנֵאמַר: וְחָשַׁב עִם קִנְהוּ⁵⁰. אָף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָהּ⁵¹, קָל וְחֹמֶר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׁאִינוֹ כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָהּ. וְהָרִי הוּא⁵² בְּכָלֵל: כִּי תוֹעֲבַת ה' אֶלְהִיךָ כֹּל עֲשֵׂה אֵלֶיךָ⁵³, כֹּל עֲשֵׂה עוֹל - מִכָּל מְקוֹם⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמסורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלום עליו? תלמוד לומר וחישוב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלום עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלום עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אכן ואכן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

ט. וְכֵן בְּמִדַּת הַקֶּרֶקֶע⁵⁵, אִם הִטְעָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִשְׁיַחַת הַקֶּרֶקֶע⁵⁶ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֵאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה⁵⁷. בְּמִדָּה - זֶה מִדַּת הַקֶּרֶקֶע. וְכֵן הוּא עֲנִין פְּסוּק זֶה⁵⁸: לֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בְּמִשְׁפָּט, לֹא בְּמִשְׁפָּט הַמִּשְׁקָל וְלֹא בְּמִשְׁפָּט הַמְּדָה, אֶפְלוּ מִדָּה קִטְנָה כְּמִשְׁוֹרָה⁵⁹.

(55) לפני כן דובר על מידה בכלי. (56) במדידת הקרקע בחבל. (57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). (58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה,

בְּמִשְׁיחָתָן. וְהַסְמוּכִים לְשֵׁפֶת הַנְּהָרִי¹⁰ - אֵין מוֹשְׁחִין
אוֹתָן כָּלִיל¹¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים¹².

(8) החרין מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחרין אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החרין (שם). (9) אין מדקדים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומחולים. (10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

ג. וְהַמִּדָּד אֶת הַקֶּרֶקֶע¹³ לֹא יִמְדָּד¹⁴ לְאַחַד¹⁵ בִּימֹת הַחֲמָה וּלְאַחַד בִּימֹת הַגִּשְׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲכָל מִתְקַצֵּר בִּימֹת הַחֲמָה¹⁶. לְפִיכָךְ, אִם מִדָּד בְּקֶנֶה¹⁷ אוֹ בְּשִׁלְשֵׁלֶת שֶׁל בְּרִזֵּל וְכִיּוּצָא בָהֶם - אֵין בְּכָךְ כָּלוּם¹⁸.

(13) שם סא: (14) באותו החבל. (15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16) מפני היובש. (17) של עץ. (18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

ד. אֵין עוֹשִׂין מִשְׁקָלוֹת¹⁹ לֹא שֶׁל בְּרִזֵּל וְלֹא שֶׁל עוֹפְרָת וְלֹא שֶׁל שָׁאֵר מִינֵי מִתְכּוֹת כְּאֵלוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁמְעַלִּין חֲלָדָה וּמִתְחַסְרִין; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל צְחִית סִלְעִי²¹ וְשֶׁל זְכוּכִית וְשֶׁל אֶבֶן שֶׁהֵם²² וְכִיּוּצָא בָהֶן.

(19) ברייתא בבא-בבא פט: (20) שמחלירות. (21) אבן קשה ויבשה. (22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

ה. אֵין עוֹשִׂין²³ אֶת הַמֶּחֶק²⁴ לֹא שֶׁל דִּלְעַת²⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַל²⁶, וְלֹא שֶׁל מִתְכָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּיד²⁷; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל זִית וְשֶׁל אֶגְזוּזִים וְשֶׁל שְׁקָמָה²⁸ וְשֶׁל אֲשְׁכְּרוֹעַ²⁹ וְכִיּוּצָא בָהֶן.

(23) שם. (24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. (28) מין עץ המאריך ימים. (29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

ו. אֵין עוֹשִׂין³⁰ אֶת הַמֶּחֶק צִדּוֹ אֶחָד קָצֵר וְצִדּוֹ אֶחָד עֲבָה³¹. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתוֹ לְמוֹכֵר³²; וְלֹא יִמְחַק בְּבֵת אֶחָת³³, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתוֹ לְלוֹקֵחַ³⁴.

(30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו

ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ג) "כל המששה בביתו... מדה חסרה... עובר בל"ת" כי ברגע שעשאו והביאם אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממותין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

(72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: (73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. (74) ואפשר לחזור בתשובה. (75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. (76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. (77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). (78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה".

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות-עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית-דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְצִדֵּק הַמֵּאזְנִים וְהַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמִּדּוֹת יִפֶּה יִפֶּה וְיִלְדֹקֵק בְּחִשְׁבֹּנָן בְּשִׁעַת עֲשִׂיתָן³, שְׁנֵאֵמַר: מֵאֲזִנֵּי צֶדֶק וְגוֹמֵר⁴. וְכֵן בְּמִדַּת הַקֶּרֶקֶע צָרִיף לְדִקְדָּק בְּחִשְׁבֹּן מִשְׁיחַת הַקֶּרֶקֶע⁵ עַל פִּי הַעֲקָרִים הַמִּתְבָּאִרִּים בְּכִתְבֵי הַגִּימָטְרִיא⁶. שְׁאֵפְלוּ מְלֹא אֲצִבַּע מִן הַקֶּרֶקֶע רֹאשׁוֹן אוֹתָהּ כְּאֵלוֹ הִיא מְלֵאָה פְּרָכֶם⁷.

(2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכונן ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5) מדידת הקרקע. (6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא-מציעא קז:).

ב. אֲרַבְעֵ אַמּוֹת הַסְּמוּכִין לְחֶרֶץ⁸ - מִזְלִזְלִין⁹

17 החוט שֶׁהָן תְּלוּיִים בּוֹ טֶפֶחַ, וּגְבוּהֵינ מִן הָאָרֶץ
18 טֶפֶחַ, וְהִקְנָה וְהַחֲוִטִּין אֲרָפָן שְׂשֵׁה טַפְחִים⁵¹.

הגירסא היא: "לא ימחק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. 51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

ז. אִין טוֹמְנִין³⁵ אֶת הַמַּשְׁקָלוֹת בְּמֶלֶח כְּרִי
שִׁיפְחָתוֹ³⁶. וְלֹא יִרְתִּיחַ בְּמֵדַת הַלֶּח³⁷ בְּעַת שְׁמוּדָד,
וְאִפְלוּ הָיִתָּה הַמֵּדָה קִטְנָה בִּיּוֹתָר; שְׁהֵרִי הַתּוֹרָה
הַקְּפִידָה עַל הַמֵּדוֹת בְּכָל שְׁהוּא³⁸, שְׁנֹאמֶר:
וּבִמְשׁוֹרָה, וְהִיא מֵדָה אַחַת קִטְנָה מִשְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה
בִּלְגָּ³⁹.

19 יֵאָ. הַחַיִּים שֶׁתּוֹלִידִין בּוֹ הַפֶּלֶס⁵², וְכֵן חַיִּים מֵאַזְנוֹם שֶׁל
20 זֶהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אֶרְגָּמָן טוֹב⁵³ - אֶרְכּוּ שֶׁלֹּשׁ
21 אֲצִבְעוֹת⁵⁴, וְגִבּוֹהֵינ מִן הָאָרֶץ שֶׁלֹּשׁ אֲצִבְעוֹת, וְאֶרֶץ
22 הַפֶּלֶס וְאֶרֶץ הַשְּׁלִשְׁלָאוֹת⁵⁵ שֶׁלּוֹ - כָּפִי מִה שֶׁהוּא
23 רוֹצֵה⁵⁶.

(35) שם פט': (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבידו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא־בטרא פרק ה': "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחוץ ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

(52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטיני" שם פט. (54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). (55) שבהן תלויות כפות המאזנים. (56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא־בתרא פט.

יב. מַנִּין⁵⁷ שְׁחִיב הַמּוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לְלוֹקְהָ⁵⁸ בַּעַת²⁴
שֶׁשּׁוֹקֵל לֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִן שְׁלֹמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּךְ.²⁵
אמרה תורה: צִדֵּק מִשְׁלֹךְ וְתֵן לּוֹ⁵⁹.²⁶

7 ח. מוכר⁴⁰ עֲשִׂיּוֹת שֶׁל בְּרוֹנֶל⁴¹ וְכִי יֵצֵא בְּהֵן⁴² -
8 צִרְיָה לְהִיּוֹת חֹטֵי הַמַּאֲזֵנִים שְׂאוֹחֵי הַשּׁוֹקֵל בְּיָדוֹ
9 תְּלוּי בְּאֵייר שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים⁴³, וּגְבוּהֵי מִן הָאֶרֶץ
10 שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים⁴⁴, וְאֶרֶץ קְנֵי הַמַּאֲזֵנִים⁴⁵ וְאֶרֶץ
11 הַחוּטִים⁴⁶ שְׁנֵים עָשָׂר טַפָּח.

(57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל.
(59) המלה "יצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנתת "אבן שלימה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

(40) שם פט. פט.: (41) חתיכות עבות של ברזל.
(42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד.
(44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולות, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובוה יטעה במשקל. (45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים.
(46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

27 יג. וּבְמָה? ⁶⁰ בִּלְחָ - אֶחָד לְמֵאָה, וּבִיָּשׁ - אֶחָד
28 לְאַרְבַּע מֵאוֹת. ⁶¹ בִּיעֵד? מָכַר לוֹ עֶשְׂרֹת לְטָרָא לַח ⁶² -
29 נוֹתֵן לוֹ גְּרוּמִין? ⁶³ אֶחָד מֵעֶשְׂרֵה בְּלָטְרָא ⁶⁴, וְאִם מָכַר
30 לוֹ עֶשְׂרִים לְטָרִין יָבֵשׁ - נוֹתֵן לוֹ גְּרוּמִין אֶחָד
31 מֵעֶשְׂרִים בְּלָטְרָא ⁶⁵. וְכֵן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין
32 מַעֲטִין ⁶⁶.

ט. מאַזנױם שׁל מױכּרױ אָמױר וְשׁל מױכּרױ זױכּוּכױט - 12
יִהְיֶה אֲרֶץ הַחוּטִים שֶׁהָיָה תְּלױינ מן שְׁנֵי טַפְחִים⁴⁸ 13
וּבִבְהֵינ מן הָאָרֶץ שְׁנֵי טַפְחִים, וְהִקְנָה וְהַחוּטִין 14
אֲרַפֵּן תַּשְׁעָה טַפְחִים⁴⁹. 15

60) שם. ראה הלכה יד. 61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה שאין כן ביבש. 62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. 63) תוספת משקל. 64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. 65) דהיינו אחד לארבע מאות. 66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. [ובהגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטריין אין חיוב גירמיזין מז התורה].

47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. 48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. 49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

יד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁶⁷ בְּמָקוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְמִכּוֹר
 עֵין בְּעִין ⁶⁸; אֲבָל בְּמָקוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְהִכְרִיעַ - חָיֵב
 לְהִכְרִיעַ לוֹ טַפַּח ⁶⁹.

16 י. מאזנים של חנוני ושל בעל הבית⁵⁰ - יהיה ארף

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.).
 (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכו, המקטין את נפחו. (86) שאינו מוכר תדיר כסיון. (87) הקונה מן הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון. (88) פעמים בשבוע. (89) ורווחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומנגבן על כל משקל ומשקל, מה שאין כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליר (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי יוסף שפירשו אחרת).

17 יט. המבכש⁹² לשקל שלשה רביעי לטרא - נותן
 18 לטרא בכף מאזנים⁹³ והבכש⁹⁴ ורביעי לטרא בכף
 19 שניה; שאם אתה אומר נותן חצי לטרא ורביעי
 20 לטרא בכף אחת, שמא יפל רביעי הלטרא ואין
 21 הלוקח רואהו⁹⁴.

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלושה רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתיים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

22 כ. חיבין בית דין⁹⁵ להעמיד שוטרים⁹⁶ בכל
 23 מדינה⁹⁷ ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין
 24 על החניות ומצדקין את המאזנים⁹⁸ ואת המדות
 25 ופוסקין השערים⁹⁹. וכל מי שנמצא עמו משקל
 26 חסר או מדה חסרה או מאזנים מקלקלין¹⁰⁰ -
 27 יש להם רשות להכותו¹⁰¹ כפי כחו¹⁰² ולקנסו¹⁰³
 28 כפי ראות בית דין¹⁰⁴ לחזק הדבר¹⁰⁵. וכל מי
 29 שמפקיע את השער ומוכר ביקר - מפין אותו
 30 וכופין אותו ומוכר בפער השוק¹⁰⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר.. בו"

עניינים של השוטרים שמזכיר כאן הוא על-דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית דין ודנין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מינוי שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מינוי שופטים כאחת.

(67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. (69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בתרא פח.).

1 טו. היה שוקל לו עשר לטרים⁷⁰ - לא יאמר⁷¹ לו:
 2 שקל אחת אחת⁷² והכרע⁷³; אלא שוקל לו עשרה
 3 בבת אחת, והכרע אחד לכלן.

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

4 טז. מקום שנהגו⁷⁴ למד בדקה⁷⁵ - לא ימד בגסה⁷⁶;
 5 בגסה - לא ימד בדקה⁷⁷. למחוק⁷⁸ - לא יגדש ויוסיף
 6 בדמים⁷⁹; וכן אם נהגו לגדש - לא ימחק ויפחת מן
 7 הדמים⁸⁰. אלא מודד במנהג המדינה.

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שליש על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנוהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

8 יז. בני מדינה שרצו להוסיף על המדות⁸¹ או על
 9 המשקלות - לא יוסיפו יתר על שתות⁸². שאם היה
 10 הקב מכיל תמישה, ונעשאוהו מכיל ששה - הרשות
 11 בינן; יתר על ששה - לא יעשו⁸³.

(81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם ז.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

12 יח. הסיטון⁸⁴ מקנה את מדותיו⁸⁵ אחת לשלשים
 13 יום, ובעל הבית⁸⁶ אחת לשנים עשר חדש. והחנוני⁸⁷
 14 מקנה פעמים בשבת⁸⁸, וממחה משקלותיו⁸⁹ פעם
 15 אחת בשבת, ומקנה מאזנים על פל משקל
 16 ומשקל⁹⁰, כדי שלא יחלידו⁹¹.

בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו). (6) כעבד.
(7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון
על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים
(תורת כהנים), וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א,
הלכה ד. ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל
ומכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש
שנים, עובר בלאו זה. (8) לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה
של מכירה. (9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש
במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין
עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם
פו:). (10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב
ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם
עבר עליהם חייב מיתה. (11) כי סתם מיתה האמורה
בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

- ב. אין הגנב חייב מיתה חנק עד שיגנב את
הישראל¹², ויכניסנו לרשותו¹³, וישתמש בו¹⁴,
וימכרנו לאחרים¹⁵; שגנאמר: והתעמר בו ומכרו¹⁶.
ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משה פרוטה¹⁷,
כגון שושען עליו¹⁸ או נסמך בו¹⁹, אף על פי
שהגנב ישן²⁰ - הרי זה נשתמש בו²¹.

(12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש
מאחיו", ולא מעכו"ם. (13) דין זה לומדים מן הפסוק
"וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז).
לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין
בידו בכל מקום אלא רשותו". (14) לפני המכירה.
(15) ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג).
(16) השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם).
(17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה
דרבא. (18) דוגמא המובאת בגמרא שם. (19) השתמש
בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא
דארעא" (סוכה נג:). (20) בשעה שהשתמש בו. (21) ואם
מכרו, לאחר שהגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם).
[דעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל
אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא
(סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך",
משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

- ג. גנבו ונשתמש בו²² ומכרו, ועדין הגנב פרשות
עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור²³. גנבו
והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו
קדם שנשתמש בו²⁴, או נשתמש בו ומכרו לאחר
מקורביו של גנבו, כגון שמכרו לאביו או לאחיו -
הרי זה פטור²⁵; שגנאמר: גנב נפש מאחיו - עד
שיבדילנו מאחיו ומקורביו במכירה. וכן אם גנבו
והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין
הוא ישן²⁶ - הרי זה פטור²⁷.

(22) ברייתא שם. (23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו
ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו"
היינו ברשות הגנב עצמו. (24) והתורה אמרה "והתעמר

כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין
השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית
הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו
על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא
זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי
ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש
מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'"
נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים ולכן לא
מנה הרמב"ם את מינויים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו
פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו
עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט ואפשר להוציאו
לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

(על פי לקו"ש חלק ד"ד ע' 103 והע' 37)

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי
מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשווקים
וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על
מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א,
הלכה א). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק.
(99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בנויות
בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי
הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות.
(103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את
העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל.
(105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים
כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל,
הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגרדמין (שוטרים)
לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר,
כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

פרק תשיעי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת
על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד
מיתה לפעמים.

- א. כל הגונב² נפש אדם³ - עובר בלא תעשה,
שגנאמר: לא תגנב. פסוק זה האמור בעשרת הדברות
היא אזהרה⁴ לגונב נפשות⁵. וכן המוכרו⁶ - עובר
בלא תעשה, שזה בכלל: לא ימכרו ממפרת עבד⁷.
ואין לוקין על שגני לאוין אלו⁸, מפני שהוא לאו
שנתן לאזהרת מיתת בית דין⁹, שגנאמר: פי ימצא
איש גנב נפש מאחיו¹⁰ וגומר. ומיתתו בחנק¹¹.

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על
גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:): כתוב: "נפש
מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה.
(5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד
מעניינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת
בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא
תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא
תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבני ישראל (שם פו.) (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

- ז. **הָבֵא בַמַּחְתֶּרֶת⁵⁰, בֵּין פְּיֹם בֵּין פְּלִילָה⁵¹ - אֵין לוֹ דְּמִים⁵²; אֵלָא אִם הִרְגוּ בַעַל הַבֵּית אוֹ שְׁאָר הָאָדָם⁵³ - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְכָל⁵⁴ לְהִרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בַּחֵל בֵּין בַּשֶּׁבֶת⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שֶׁיְכוּלִין לְהַמִּיתוֹ; שְׁנֵאֲמַר: אֵין לוֹ דְּמִים.**

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, ולומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הרמב"ם כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרוג, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

- ח. **וְאֶחָד הָבֵא בַמַּחְתֶּרֶת אוֹ גִּנֵּב שְׁנֵאֲמַר בְּתוֹךְ גִּגּוֹ שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצָרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קִרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין פְּיֹם בֵּין פְּלִילָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי⁵⁹ שֶׁדֶּרֶךְ רַב הַגִּנְבִּים לְכוֹא בַּמַּחְתֶּרֶת בְּלִילָה.**

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים בכוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חברו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

- ט. **וּמִפְנֵי מָה⁶⁰ הִתִּירָה תוֹרָה דְּמוֹ שֶׁל גִּנֵּב אֵף עַל פִּי שְׂבָא עַל עֶסְקִי מָמוֹן?⁶¹ לְפִי שֶׁחֲזָקָתוֹ⁶², שְׂאֵם עֶמֶד בַּעַל הַבֵּית לְפָנָיו וּמִנְעוֹ - יִהְיֶהנָּה, וְנִמְצָא זֶה הַנֶּכֶס לְבֵית חֲבֵירוֹ לְגִנֵּב פְּרוּדָה אַחֵר חֲבֵירוֹ לְהִרְגוֹ⁶³, וּלְפִיכָּה יִהְיֶה⁶⁴. בֵּין שֶׁהָיָה גְדוֹל בֵּין שֶׁהָיָה קָטָן⁶⁵, בֵּין זָכָר בֵּין נָקֵבָה⁶⁶.**

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממנו של בעל

בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בגנב ובאחר-כך מכרו. (25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיבדילנו מאחיו ומקורביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנוב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהגנב ישן, ולא המכירה. (27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

- ד. **וְכֵן אִם גִּנֵּב אִשָּׁה וּמְכָרָה לְעַפְרָיָה בְּלִבְדָּה²⁸, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עַל הַלּוּקָח: שְׂזוֹ הַשְּׁפָחָה²⁹ לִי, וְאֵין לָּהּ אֵלָא הַיּוֹלְדוֹת - הִרִי זֶה פְּטוּר³⁰.**

(28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

- ה. **הַגִּנֵּב אֶת בְּנוֹ³¹ אוֹ אֶת אֲחִיו הַקָּטָן, וְכֵן הָאֶפְסוּרִין³² שֶׁגִּנְבוּ אֶת הַיְתוּמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין אֲצֵלָם³³, וּבַעַל הַבֵּית שֶׁגִּנֵּב אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ³⁴ הַסְּמוּכִין עַל שְׁלֻחָנוֹ, וּמִלְמַד תִּינוּקוֹת³⁵ שֶׁגִּנְבּוּ אֶחָד מִן הַקְּטָנִים הַלּוּמְדִים אֲצֵלָיו³⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ - פְּטוּר³⁷; שְׁנֵאֲמַר: וְנִמְצָא בִידּוֹ³⁸ - פָּרֵט לְאֵלּוֹ³⁹ שֶׁהֵן מְצִיּוּין בְּיָדָם.**

(31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32) ממונים על-ידי בית-דין להשיגה על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33) שדאגת פרנסתם עליהם. (34) המשרתים. (35) קטנים. (36) מימרא של רבא (שם פו.). (37) ממייתה. (38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

- ו. **אֶחָד⁴⁰ הַגִּנֵּב אֶת הַגְּדוֹל⁴¹ אוֹ הַגִּנֵּב אֶת הַקָּטָן בֵּן יוֹמוֹ⁴² שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו⁴³, בֵּין זָכָר בֵּין נָקֵבָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגִּנֵּב אִישׁ אוֹ אִשָּׁה⁴⁴ - הִרִי אֵלּוֹ נִהְרָגִין; שְׁנֵאֲמַר: גִּנֵּב נָפֶשׁ - מִכָּל מְקוֹמָם⁴⁵. וְאֶחָד הַגִּנֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁגִּנֵּב גֵּר אוֹ עֶבֶד מִשְׁחָרָר⁴⁶; שְׁנֵאֲמַר: נָפֶשׁ מֵאֲחִיו, וְאֵלּוֹ בְּכָלל אֲחִינוֹ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת⁴⁷. אֲבָל הַגִּנֵּב אֶת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין⁴⁸ - פְּטוּר⁴⁹.**

(40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו ביום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ג סיון – ספר נשים – הלכות גירושין קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

יב. וכן הפא במחתרת לתוף גנתו או לתוף שדהו או לתוף הדייר⁷⁸ והסהר⁷⁹ - יש לו דמים; שחזקתו שפא על המזון בלבר, לפי שאין רב הבעלים מצויים במקומות אלו⁸⁰.

(78) גדרה לעדר צאן. (79) גדרה לבהמות בשדה. (80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגנו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸² בשפת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר פלים בביאתו⁸⁴ - חיב בתשלומין⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר פלים בביאתו - פטור⁸⁷, כמו שפארנו⁸⁸.

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדן כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדן כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה ז והלכה ח. (87) מלשלם, כי חיוב מיתה וחייב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא-הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חבירו להרגו, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחתרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדן רודף.

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הפא עליו אינו הורגו⁶⁷, ואינו פא אלא על עסקי מזון - אסור להרגו, ואם הרגו - הרי זה הורג נפש⁶⁸; שנאמר: אם זרחה השמש עליו - אם ברור לך הדבר ששמש⁶⁹ שיש לו שלום עמך, אל תהרגהו. לפיכך, אב הפא במחתרת על בנו⁷⁰ - אינו נהרג, שודאי שאינו הורגו; אבל הפן הפא על אביו - נהרג⁷¹.

(67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממנו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייתא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדן כל אדם סתם הבא במחתרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממנו. דין זה בכן על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שכן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרגו במחתרת. ולא רק בכן אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יא. וכן הגנב שגנב ויצא⁷², או שלא גנב ומצאו ויצא מן המחתרת - הואיל ופנה ערף⁷³ ואינו רודף⁷⁴, יש לו דמים⁷⁵. וכן אם הקיפוהו בני אדם⁷⁶ או עדים⁷⁷, אף על פי שעדיין הוא ברשות זה שפא עליו - אינו נהרג. ואין צריך לומר אם פא לבית דין שאינו נהרג.

(72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו ויצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג-י"ט סיון תשע"ח

אני - נאמנת; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר²³. החזקה אשת איש, ובאה ואמרה: גרשני בעלי - אינה נאמנת²⁴ להתיר עצמה לשוק²⁵, אבל פסלה עצמה לפנה לעולם²⁶. ואם מת בעלה - חוששין לדבריה, וחולצת ולא מתנבמת²⁷.

(2) כתובות כב, א. ואפילו אמרה: גרושה אני, לאחר כדי דיבור, הרי היא נאמנת להתיר עצמה, שהרי אינה עוקרת דיבורה הראשון (אשת איש הייתי) אלא פוטרת את עצמה מצד אחר מצד הגירושין, ולא עוד אלא אפילו דיבורה

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ח

הלכות גירושין

פרק שנים עשר

(1) כלל בו רבינו נאמנות האשה והבעל לומר שנתגרשו, הכחשות שתי כתי עדים בענין זה, ערעור הבעל על הגט, נאמנות האשה לומר מת בעלה, ונאמנות עד אחד ועדים פסולים בענין זה, הכחשות בענין הנ"ל.

א. האשה שפאה ואמרה: אשת איש הייתי וגרשתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) גיטין פט, ב. וראה למעלה פ"ד מהל' אישות הי"ג, ופט"ז הכ"ו.

ה. אָמַר הַבֶּעַל: גִּרְשָׁתִי אֶת אִשְׁתִּי - אֵינוֹ נֶאֱמָר.¹⁸
וְהוֹשָׁעִים לְדַבְּרֵיוֹ, וְתִהְיֶה סֶפֶק מִגִּרְשָׁתָּהּ.¹⁹ וְאָפְלוּ
הוֹדֵת לוֹ שֶׁגִּרְשָׁהּ - אֵינוֹ נֶאֱמָר; שָׁמָּה יִתְבָּרֵן.²⁰
לְקַלְקֵלָהּ,²¹ אוּ בְּגֹט²² בָּטַל גִּרְשָׁהּ וְהִיא אֵינָה
יֹדַעַת²³, [אוּ שָׁמָּה תֵּעָז פְּנֵיהָ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מֵאֲמִינָה, וְהִיא אֵינָה יֹדַעַת]²⁴ כִּפְּדֵי הָאִסּוּר שְׁלָהּ.²⁵
לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אִם אָמַת הַדָּבָר - הֲרֵי אַתָּם
קְנָמִים, גִּרְשׁ אוֹתָהּ עִתָּה בְּפִינֵנוּ.²⁶

18) להתירה להנשא (בבא-בבא קלה). 19) שאסורה לכהונה אם ימות, וכן אינה מתייבמת אלא חולצת, שמה גרושה היא (שם). 20) ה'טור' (אה"ע"ו סי' קנב) הביא: "מכיון". 21) להכשילה, שלאחר שתינשא תצא מזה ומזה. 22) אולי צריך להיות "ובגט". ובכת"י התימנים, תיבת "או" ליתא. 23) בזה יישב רבינו את הקושיא, למה לא תהא האשה עצמה נאמנת באמרה נתגרשתי (ראה למעלה ה"ד). 24) בדפוס רומי וקושטא, אין כל הפסקא הזאת המוקפת לפנינו בסוגריים מרובעים. 25) גם בזה יישב, למה לא תהא היא עצמה נאמנת, שכל נאמנותה היא מפני שאינה מעידה פניה בפני בעלה, אבל כאן כשהבעל מסייעה - יכולה להעיד, וראה גיטין סד, ב.

ו. שְׁנֵים אוֹמְרִים 'נִתְגַּרְשָׁה', וְשְׁנֵים אוֹמְרִים 'לֹא נִתְגַּרְשָׁה', אָפְלוּ הַבֶּעַל עוֹמֵד וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ 'גִּרְשָׁתִּי' - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקַת אִשְׁתִּי גְמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵדִים סוֹמְכִין אוֹתָהּ וְאֶפְשָׁר שֶׁתֵּעָז פְּנֵיהָ. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁאָת - תִּצָּא²⁶ וְהוֹלֵךְ מִמָּוֶר.²⁷

26) כתובות כב, ב. וגיטין שם.

ז. בְּמָה דִּבְרִים אֲמֹרִים? פֶּשְׁאָמְרוּ 'עֲכָשִׁי נִתְגַּרְשָׁה', שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לָהּ: אִם אָמַת הַדָּבָר - הוֹצִיאִי גֵט²⁷; אָבֵל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים 'מִפְּמָה יָמִים נִתְגַּרְשָׁה' - יֵשׁ לוֹמַר אָבֵד הַגֵּט. וְהוֹאִיל וְהִיא אוֹמֶרֶת 'גְּרוּשָׁה אֲנִי בְּדַאִי', וְשְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין לָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהָשְׁנֵים מְכַחֲשִׁין אוֹתָן, אִם נִשְׁאָת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ - לֹא תִצָּא²⁸; שֶׁהֲרֵי הִיא וּבִעֻלָּהּ יֹדַעִין בְּדַאִי שֶׁהִיא מִתְּרַת, וְחֻזְקָה הִיא שֶׁאֵין מְקַלְקֵלִין עִצְמָן. אָבֵל אִם נִשְׁאָת לְאַחֵר, הוֹאִיל וְהַדָּבָר אֲצֻלוֹ סֶפֶק; וְכֵן אִם אָמְרָה 'אֵינִי יֹדַעַת', אָפְלוּ נִשְׁאָת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ - הֲרֵי זֶה תִּצָּא²⁹ וְהוֹלֵךְ סֶפֶק מִמָּוֶר.³⁰

27) ואילו לא היו עדים מכחישים כנגדם, היתה מגורשת אם טוענת נאבד הגט (מגיד-משנה, וראה למעלה הערה ו).

28) כתובות, שם. וראה להלן הכ"ג, ולמעלה פ"י הט"ז. 29) כתובות, שם.

ח. אָמְרוּ שְׁנֵים 'רְאִינוּהָ שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה', וְשְׁנֵים אוֹמְרִים 'לֹא רְאִינוּהָ', אִם הָיוּ כָּלָם שְׂרוּיִם בְּחֻצָּר אַחַת - הֲרֵי

הראשון משמעו כך: אשת איש הייתי, ועכשיו פנויה אני (מגיד-משנה). 3) הואיל ואין גיטה בידה, ואפילו אם נשאת - תצא, כמבואר שם כג, א. 4) להנשא לאחר. ובכת"י התימנים, תיבה זו אינה. 5) כי לדבריה גרושה היא וגרושה אסורה לכהן, "שעשתה עצמה (לכהן) כחתיכה של איסור", לקמן סוף ה"ג. 6) שמה גרושה היא, וגרושת אחיו אסורה לו, וכיוצא בזה ביבמות קית, ב. והשווה פ"ג מהל' יבום הי"ד.

ב. הָיוּ לָהּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהִיא גְרוּשָׁה, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם גֵּט - הֲרֵי זֶה תִּנְשָׂא לְכַתְּחִלָּה¹. הוֹצִיאָה גֵּט מִתַּחַת יָדָהּ וְאָמְרָה: גִּרְשָׁתִּי בְּעָלִי בָּזָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָר וְתִנְשָׂא בּוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַנָּם⁸, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ⁹.

7) ואפילו אומרים: עכשיו נתגרשה, והיא טוענת נאבד גיטי או נקרע הרי הם נאמנים (מגיד-משנה להלן ה"ו). וכן אמרו (כתובות פט). "כשאין שם עידי גירושין", משמע מזה אילו היו לה עדים היא נוטלת כתובתה, ומכאן שהיא מותרת להנשא, כי כל שאינה יכולה להנשא - אינה גובה כתובתה (ביאור הגר"א לאה"ע"ו סי' קנב, יא). 8) שלא זיהו חתימת העדים. 9) לעיל פ"ז הכ"ד, ושם בביאורנו הבאנו הוכחות לדין זה. ולדעת הראב"ד אינה נאמנת עד שיקויים הגט.

ג. בֶּא הַבֶּעַל וְעָרַעַר: אִם אָמַר: לֹא נִתְּתִי לָהּ, אֶלָּא נָפַל מִמֶּנִּי וּמִצָּאָהּ אוֹתוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָר, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה שֶׁתָּבּוּ לָהּ¹⁰ וְהֲרֵי הוּא יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; אָבֵל אִם אָמַר הַבֶּעַל: עַל תְּנָאִי הָיָה¹¹, פְּקֻדֹן הָיָה, מַעוּלָם לֹא כִתְּבִיתִי, מִזֶּנֶף הוּא¹² - יִתְקַנָּם בְּחוֹתְמֵיו אוּ בְּעֵדֵי מִסִּירָה¹³, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ¹⁴. וְאִם לֹא נִתְקַנָּם - אֵינָה מִגִּרְשָׁתָּה לְהִיּוֹת מִתְּרַת לְאַחֲרִים, אָבֵל פֶּסְלָה נִפְשָׁה מִבְּהִנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ¹⁵; שֶׁהֲרֵי פֶסְלָה עֲצָמָה בְּהוֹדָאתָ פִּיהָ, וְעֲשָׂתָה עֲצָמָה בְּחֻתְמָהּ שֶׁל אִסּוּר¹⁶.

10) וכן אמרו (בבא-מציעא כח): "הוא אומר סימני הגט, והיא אומרת סימני הגט - ינתן לה", הרי שאפילו אין הגט בידה - אינו נאמן לומר: ממני נפל, שנמלכתי שלא ליתן, כל-שכן כשהגט בידה (ביאור הגר"א שם, סי' קנב, יד). 11) ולא נתקיים. 12) נראה שטענה אחת היא, ובכת"י התימנים: "לא כתבתי ומזוייף הוא". וכן הוא ב'טור' אה"ע"ו סי' קנב: "או שהוא מזוייף ולא כתבו מעולם". 13) ע"י העדים שבפניהם מסר גט זה לידה, נדע שלא היה על תנאי או פקדון, שהם יודעים כל הפרטים. 14) לעיל פ"ז ה"ב, ע"פ הש"ס גיטין ט, א. ועדי מסירה נאמנים, כמבואר שם טז, ב: "מה אילו יאמרו בפנינו גירשה, האם לא יאמנו", וראה בהל' י"ד שם. 15) לעיל ה"א. 16) לשון הש"ס בכתובות כב, א.

ד. בָּאָה הִיא וּבִעֻלָּהּ, הִיא אוֹמֶרֶת: גִּרְשָׁתִּי וְאָבֵד גֵּטִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִרְשָׁתִּיךְ - אָף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיקָה אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי זֶה נֶאֱמָר; חֻזְקָה אֵין אִשָּׁה מְעַזָּה פְּנֵיהָ בְּפִנֵּי בְּעָלָהּ¹⁷.

- 1 זו לא תנשא³⁰; ואם נשאת - לא תצא והולד פשר, 2 שפני אדם עשויין לגרש בצנעה³¹.
- 30 משום לזות שפתים, שיאמרו אילו נתגרשה היה קול 31 (רש"י כג.). שם כג, א. ואין טענת לא ראינוה - ראינה. וראה למעלה פ"ט מהל' אישות ה"ל.
- 3 ט. האשה שלא החזקה אשת איש, ובא עד אחד ואמר: אשת איש היתה ונתגרשה, ובא עד אחד ואמר: לא נתגרשה - הרי שניהן מעידין שהיא אשת איש, ואחד מעיד שהיא גרושה, ואין דבריו של אחד במקום שנים. ולפיכך לא תנשא, ואם נשאת - תצא³².
- 32 (כתובות, שם. ולענין קידושין אינו כן, שהרי שניהם מעידים שפנויה היתה קודם שנתקדשה, וכמבואר למעלה פ"ט מהל' אישות הל"א.
- 9 י. אשה ושני אנשים שבאו ממדינה אחרת, זה ואמר: זו אשתי וזה עבדי, וזה ואמר: זו אשתי וזה עבדי, והאשה אומרת: שניהן עבדי - הרי היא מתרת לכל. ואף על פי ששניהן החזיקוה באשת איש, הואיל וכל אחד מהן העיד לעצמו, אינן נאמנין³³.
- 33 (קידושין סה, ב.
- 15 יא. שליח קבלה³⁴ שהוציא גט מתחת ידו, והבעל ואמר: מזיף הוא - יתקיים בחותמיו או בעדי מסיקה, כמו שבארנו³⁵. אמר הבעל: לפקדון נתתיו לו³⁶, והשליח אומר: לגרושין נתנו לי - השליח נאמן³⁷. וכן אם היה הגט יוצא מתחת ידי האשה, והיא אומרת: שליח זה נתנו לי, והשליח אומר: בן נתתיו לה ולגרושין נתנו לי, והבעל אומר: לא נתתיו לו אלא לפקדון - השליח נאמן והיא מגרשת³⁸.
- 34 שעשאתה האשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה, ומשיגיע הגט לידו - תתגרש כאילו הגיע לידה, כמבואר לעיל פ"ו ה"א. (35) לעיל ה"ג, בדין אשה עצמה המוציאה גיטה מתחת ידה, והוא-הדין לשלוחה. (36) שיהא מוכן לגרש בו כשירצה, ולא בתורת שליח קבלה, שתהא קבלתו כקבלת האשה. (37) שהרי האמינו כשמסר הגט לידו (גיטין סד. כרב חסדא). ואפילו אם שלשתם בעיר אחת, אין אומרים אילו היה נותנו לגירושין היה נותנו ישר ליד האשה (שם) וברש"י. וכן פסק הר"ף בתשובותיו. (38) ואין אומרים שאין השליח נאמן אלא כשהגט בידו, אלא הואיל ויכולה להחזירו לידו - הריהו כאילו עדיין בידו (בית שמואל/אהע"ז ס"י קמא ס"ק פג).
- 24 יב. אבד הגט, אף על פי שהבעל אומר לגרושין נתתיו לשליח והשליח אומר נתתיו לה³⁹ - הרי זו ספק מגרשת⁴⁰; שהרי החזקה אשת איש, ואין כאן
- 39 (גיטין סד. כרב חסדא). ואין אומרים שאין השליח נאמן אלא כשהגט בידו, אלא הואיל ויכולה להחזירו לידו - הריהו כאילו עדיין בידו (בית שמואל/אהע"ז ס"י קמא ס"ק פג).
- 40 ספק מגרשת⁴⁰; שהרי החזקה אשת איש, ואין כאן

1 מִזָּה וּמִזָּה, וְלִהְיוֹת בְּנִיָּה מִמְּזִרִין⁵⁴ - בְּדָבָר הָעֲשׂוּי
2 לְהַגְלוֹת לְכָל, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַכְחִישׁ וְלֹא לְטַעַן טַעֲנָה;
3 שָׂאֵם הוּא חֵי - סוּפוֹ לְבּוֹא, אוֹ יוֹדַע שֶׁהוּא חֵי. וְכֵן
4 אִם בָּא עַד אֶחָד וְהָעֵיד לָהּ שְׁמַת בַּעֲלָהּ - תִּנְשָׂא עַל
5 פִּי, שֶׁהִדְבָּר עֲשׂוּי לְהַגְלוֹת⁵⁵. אֲפִלּוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה
6 אוֹ שִׁפְחָה⁵⁶ וְעַד מִפִּי עַד⁵⁷ - מִפִּי עֶבֶד, מִפִּי שִׁפְחָה,
7 מִפִּי קְרוֹבִיו - נֶאֱמָנִים לִזְמַר מֵת פְּלוֹנִי, וְתִנְשָׂא
8 אִשְׁתּוֹ⁵⁸ אוֹ תַּתִּיבָם עַל פִּיהֶם⁵⁹.

(68) לעדות. (69) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה, כגון שאכל נבילות או חילל יום-טוב, או שהלווה ברבית קצוצה אע"פ שאינו לוקה, כמבואר בפ"י מהל' עדות ה"ג-ד. (70) יבמות כה, ב שהוא חשוד לשקר (ט"ז אהע"ז סי' יז סק"ב). (71) רי"ף, יבמות פט"ז. (72) שעבר עבירה שחיובה מדברי חכמים בלבד, כגון שאכל בשר עוף בחלב או שחילל יום-טוב שני של גלויות, וכן העובר על גזל של דבריהם, כגון מפריחי יונים ומשחקים בקוביא שהם אבק גזל, כמבואר בהל' עדות שם ה"ד. (73) יבמות כה, ב. השווה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו, ולקמן הל' סוטה פ"א הט"ו.

19 יח. בָּא עַד אֶחָד וְהָעֵיד שְׁמַת בַּעֲלָהּ, וְהִתְירוּהָ
20 לְהִנְשָׂא עַל פִּי, וְאַחֵר כֶּף בָּא אַחֵר וְהַכְחִישׁ אֶת
21 הָרִאשׁוֹן וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה לֹא תִצָּא מִתְּהָה
22 וְתִנְשָׂא; שְׁעַד אֶחָד נֶאֱמָן בַּעֲדוֹת אִשָּׁה כְּשֶׁנִּי עֲדִים
23 בְּשֶׁאֵר עֲדִיּוֹת, וְאִין דְּבָרֵיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם⁷⁴.

(74) שם קיז, ב. השווה פ"א מהל' סוטה הט"ז, והל' רוצח פ"ט ה"ג.

25 יט. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד, זֶה אוֹמֵר 'מֵת' זֶה אוֹמֵר
26 'לֹא מֵת', אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'מֵת' וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת'
27 - הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאָת - תִּצָּא⁷⁵, מִפְּנֵי
28 שֶׁהִיא סֶפֶק⁷⁶. וְאִם נִשְׂאָת לְעַד שֶׁהָעֵיד לָהּ, וְהִיא
29 אוֹמֶרֶת 'בְּרִי לִי שְׁמַת'⁷⁷ - הָרִי זֶה לֹא תִצָּא⁷⁸. בָּאוּ
30 שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת' - אֵף עַל פִּי שְׁנֵינִשְׁאָת תִּצָּא⁷⁹.

(75) שם קיז, ב - קיח, א. (76) והבא עליה, בספק כרת, כמבואר בכתובות כב, ב לענין שנים נגד שנים, והשווה לקמן הכ"ג. (77) ברור לי שמת. "אילו היה קיים, היה בא" (רש"י כתובות שם). אולם בר"ן שם מפרש: ברי לי, ש"ראיתיו מת", ויתכן, שזוהי גם כוונת רבינו (ביאור הגר"א אהע"ז סי' יז, לו). (78) ב"ירושלמי" יבמות פט"ו ה"ד, השוו דין זה לדין של "שנים ושנים" המבואר לקמן הכ"ג, שכשם שב"שנים ושנים", לא תצא אם נישאת לאחד מעדיה, כך באחד נגד אחד (מגיד-משנה), וכן בתוספתא יבמות פ"ד, ה"א. (79) יבמות קיז, ב.

31 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁰? בְּשִׁהְיָ הָעֵד אֶחָד
32 שֶׁנִּשְׂאָת עַל פִּי כְּמוֹ הַשְּׁנַיִם שֶׁבָּאוּ וְהַכְחִישׁוּ אוֹתוֹ,
33 כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂאָת עַל פִּי אִישׁ וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא
34 מֵת', אוֹ שֶׁנִּשְׂאָת עַל פִּי אִשָּׁה אוֹ עַל פִּי עֲצָמָה וּבָאוּ
35 שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִין שֶׁל דְּבָרֵיהֶן וְאָמְרוּ 'לֹא
36 מֵת'; אֲבָל עַד כְּשֶׁר אוֹמֵר 'מֵת' וְנָשִׁים רַבּוֹת אוֹמְרוֹת
37 'לֹא מֵת', אוֹ פְּסוּלִין⁸¹ אוֹמְרִים 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה
38 בְּמַחְצָה עַל מַחְצָה⁸², וְאִם נִשְׂאָת לְאֶחָד מֵעֲדֵיהָ⁸³
39 וְהִיא אוֹמֶרֶת 'וְדַאי מֵת' - הָרִי זֶה לֹא תִצָּא.

(80) שאפילו אם נשאת - תצא. (81) ובכת"י התימנים: "או

(51) אבל אם קטטה ביניהם או אם מלחמה בעולם - אינה נאמנת, כמבואר לקמן פ"ג ה"א-ב. (52) אם בעלה לא הניח בנים (יבמות קיד:). (53) שם קכ, א. (54) לעיל פ"י ה"ז. (55) יבמות קטו, א. (56) גויה שנמכרה לישראל וטבלוה לשם שפחה, שאינם כשרים להעיד עדות אחרת. (57) שלא ראה בעצמו את דבר העדות אלא שמעו מפי אחר, ואינו נאמן במקום אחר, כמבואר בפ"ח מהל' עדות ה"ה. (58) יבמות קכב, א. ראה להלן פ"ג הכ"ט. (59) שם עד, א: "עד אחד נאמן ביבמה". וכשם שעד אחד נאמן, כך כל אלו נאמנים כדין עדות מיתת הבעל (מגיד-משנה פ"ג מהל' יבום ה"ה).

9 טז. וְהַכֵּל נֶאֱמָנִים לְהָעֵיד לָהּ עֲדוֹת זֶה, חוּץ מִחֲמַשׁ
10 נָשִׁים, שֶׁחֲזַקְתָּם שׁוֹנָאוֹת זֶה אֶת זֶה, שְׂאִין מַעֲדוֹת זֶה
11 לְזֶה בְּמִיתַת בַּעֲלָהּ, שְׂמָא יִתְכַּנְּנוּ לְאַסְרָהּ עָלֶיּוּ וְעֵדִין
12 הוּא קָנִים⁶⁰. וְאֵלּוּ הֵן: חֲמוּתָהּ⁶¹, וּבֵת חֲמוּתָהּ,
13 וְצִרְתָּהּ⁶², וּבִיבְמָתָהּ⁶³, וּבֵת בַּעֲלָהּ⁶⁴. אֲפִלּוּ עֲכוּ"ם
14 הַמְּסִיחַ לְפִי תִּמּוֹ⁶⁵ - נֶאֱמָן, וּמִשִּׁיאִין עַל פִּי, כְּמוֹ
15 שִׁיתְּבָאָר⁶⁶. וְאִם נִתְּכַּן לְהָעֵיד - אֵינוֹ נֶאֱמָן⁶⁷.

(60) יבמות קיז, א. ואם לאחר מות בעל זה שהוא קרובן, הלכה ונשאת לאיש אחר, נאמנות להעיד שמת בעלה האחרון, שאינן חשודות להעיד שקר אלא להפריד בינו ובינה בלבד (כסף-משנה). (61) שונאתה, שאומרת בלבה: זו תאכל כל יגיעי ועמלי, וכן בת חמותה אומרת: זו תירש כל עמל אבי ואמי ואני אדחה. (62) אשת תחרותה של בעלה, והן צוררות ואויבות זו את זו, וכן הכתוב אומר (שמואל-א, ו) "וכעסתה צרתה", ומתכוונת לאוסרה על בעלה. (63) אשת אחי בעלה, ואפילו היא אחותה, חזקתה ששונאתה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ג. וכן אמרו ב"ירושלמי" יבמות פט"ו ה"ד: "יבמתו אפילו אחותה". (64) זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה (רש"י יבמות קיז). וראה להלן פ"ג מהל' יבום ה"ו. וב"ירושלמי" שם שנינו: "כשם שאינן נאמנות עליה, כך אינה נאמנת עליהן". וחכמינו המליצו על זה הפסוק: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) אם הוא שונא את זה - גם הוא שונאו, ולפיכך כלה פסולה להעיד לחמותה ולבת חמותה ולבת בעלה (יבמות שם). (65) משוחח ומספר דבר מה שלא בכוונה תחילה. (66) לקמן פ"ג ה"א, מיבמות קכא, ב. (67) יבמות, שם.

16 יז. וְכֵן הַפְּסוּל⁶⁸ בַּעֲבָרָה מִן הַתּוֹרָה⁶⁹: אִם בָּא לְהָעֵיד
17 בְּאִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָהּ - אֵינוֹ נֶאֱמָן⁷⁰, וְאִם הָיָה מְסִיחַ

לְאִסְרָהּ⁹⁴. זֹאת אוֹמֶרֶת 'מֵת' וְצָרָתָהּ אוֹמֶרֶת 'נִהְרָג' - 23
הוֹאִיל וּשְׁתִּיהֶן אוֹמְרוֹת שְׁאִינוּ קִיָּם, הֲרִי אֵלֶּה 24
יִנְשְׂאוּ⁹⁵. 25

(90) לעיל הט"ו. (91) לעיל הט"ז. (92) אחרי שהעידה על מות בעלה, הלכה ונשאת לאחר. (93) ומקיימת בעצמה: "תמות נפשי עם פלשתים" (יבמות קב.). וכן אמרו ב"ירושלמי" שם פט"ו ה"ז: "חשודה היא לקלקל עצמה, כדי לקלקל חברתה". (94) יבמות קיז, ב. (95) שם, א. ודין "עד אומר מת, ועד אומר נהרג" מבואר בשו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ט.

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ח

פרק שלשה עשר

(1) ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה ופרטי דיני העדאת העדים בענין זה, וטעם למה התירו אשת איש בעדות קלושה.

א. הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: גֵּרֶשְׁתִּי בִפְנֵי פְלוֹנִי 26
וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ אוֹתָן הָעֵדִים וְהִכְחִישוּהָ, וְאַחֵר כֶּף 27
הָלָכָה הִיא וּבַעְלָהּ, וְשָׁלוֹם בְּעוֹלָם², וּבָאָה וְאָמְרָה: 28
מֵת בַּעְלִי - אֵינָה נֹאמֶנֶת; שָׂזוּ הַחֲזָקָה שְׁקָרִינִת, 29
וְרוֹצָה לְהַשְׁמִיט מִתַּחַת בַּעְלָהּ. בָּא עַד אֶחָד וְהָעִיד 30
לָהּ שְׁמַת בַּעְלָהּ - לֹא תִנְשָׂא, שְׁמָא הִיא שְׂכָרָה 31
אוֹתוֹ³; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, שֶׁהֲרִי יוֹשֵׁ לָהּ עַד. 32

(2) כלומר, אף על פי ששלוש בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (3) הואיל והוחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.

ב. וְכֵן אִם הָיְתָה מִלְחָמָה בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: מֵת 33
בַּעְלִי בְּמִלְחָמָה - אֵינָה נֹאמֶנֶת, וְאֵף עַל פִּי שְׁהִיָּה 34
שְׁלוֹם בֵּינוּ לְבֵינָה; (שְׁמָא) תִּסְמָךְ דַּעְתָּה עַל דְּבָרִים 35
שֶׁרָצוּ לְמִיתָה וְתֹאמַר 'מֵת'. כְּגוֹן שֶׁנִּהְרָגוּ הָרֵאשׁוֹנִים 36
וְהָאַחֲרֹנִים שְׁהִיָּה בַּעְלָהּ בְּאִמְצָעָן, שֶׁהֲרִי הִיא 37
אוֹמֶרֶת: מֵאֲחֵר שֶׁנִּהְרָגוּ אֵלֶּה וְאֵלֶּה, נִהְרָג הוּא בְּכָלֶלָן. 38
לְפִיכָךְ אֵינָה נֹאמֶנֶת, וְאִפְלוּ אָמְרָה 'מֵת בְּמִלְחָמָה 39
וּקְבָרְתִּיו'⁴. אֲבָל אִם אָמְרָה 'מֵת עַל מִסְתֹּא'⁵ - נֹאמֶנֶת⁶. 40

(4) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (5) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (6) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".

ג. לֹא הַחֲזָקָה מִלְחָמָה בְּעוֹלָם⁷, וּבָאָה וְאָמְרָה: 41
מִלְחָמָה הָיְתָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וּמֵת בְּמִלְחָמָה - לֹא 42
תִנְשָׂא לְכַתְחָלָהּ, וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא. 43

(7) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.

פסולין של דבריהם", וראה למעלה ה"ז. (82) ובדפוסים ראשונים: "כמחצה למחצה", וכן בכת"י התימנים. ואם באו בבת אחת לא תינשא, ואם נשאת תצא, אבל אם באו הנשים אחרי שהתירוה לינשא על-פי עד אחד הכשר, הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון ותינשא, שהראשון נחשב כשנים, והמכחישים נחשבים רק כאחד, וכמבואר לעיל ה"ח, וכן דעת רש"י (יבמות קיז:) וכן ב"שולחן ערוך" אהע"ז סי' יז, לו. (83) לעד שהעיד לה שמת, וכמבואר לעיל ה"ט, וראה 'בית שמואל' לאהע"ז שם.

1 כֹּא. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'מֵת' אוֹ הִיא שְׁאָמְרָה 'מֵת בַּעְלִי',
2 וְאַחֵר כֶּף בָּא עַד פְּשֹׁר וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הֲרִי זֶה לֹא
3 תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאָת - תִצָּא⁸⁴.

(84) כיון שהורע כח הנשים לגבי עד אחד, שכולן לגבי עד אחד הן כמחצה למחצה, כמבואר בהלכה הקודמת, הורע גם כח אשה אחת לגבי עד אחד, אפילו כשהיא העידה תחילה והתירוה להנשא על פיה (מגיד-משנה ע"פ יבמות קיז:). ונראה, שאם שנים העידו שמת והתירוה, ואח"כ בא עד אחד כשר ואמר לא מת - הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון, שהן שקולות כמותן, והן התירוה תחילה, נמצא שהן כשנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכמבואר לעיל ה"ח, ולפיכך לא ציין רבינו אלא: "אשה (אחת) אומרת מת" וכו' (מגיד-משנה).

4 כֹּב. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת' וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹמְרוֹת
5 'מֵת' - הֲרִי זֶה תִנְשָׂא. וְכֵן אִם אָמְרוּ עֶשְׂרֵי נָשִׁים 'לֹא
6 מֵת' וְאַחַת עֲשָׂרָה אוֹמְרוֹת 'מֵת' - הֲרִי זֶה תִנְשָׂא.
7 שְׁאִין אוֹמְרִים שְׁנַיִם כְּמָאָה אֲלֵא בְּעֵדִים פְּשָׁרִים⁸⁵,
8 אֲבָל בְּפִסּוּלִין - הָלַךְ אַחֵר הָרֵב, בֵּין לְהִקְלָל⁸⁶ בֵּין
9 לְהִתְקַמֵּר⁸⁷.

(85) ואז לא תינשא, ואם נשאת תצא, כמבואר בהלכה הבאה, כי ב"עדות כשרה, שנים כמאה ומאה כשנים" (שבועות מב.). (86) בענין שלפנינו. (87) כדין המוזכר בהל' כ' (יבמות קיז:).

10 כֹּג. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִים 'מֵת' וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'לֹא
11 מֵת' - הֲרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאָת - תִצָּא, מִפְּנֵי
12 שֶׁהִיא סֶפֶק. וְאִם נִשְׂאָת לְאַחַד מֵעֵדֶיהָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת
13 'בְּרִי לִי שְׁמַת'⁸⁸ - הֲרִי זֶה לֹא תִצָּא⁸⁹.

(88) "אין לבי נוקפי, שאילו היה קיים היה בא" (כתובות כב: וברש"י). (89) השוה לעיל ה"ח.

14 כֹּד. מִי שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבָאָה אַחַת מֵהֶן וְאָמְרָה
15 'מֵת בַּעְלִי' - הֲרִי זֶה תִנְשָׂא עַל פִּי עֲצָמָה, כְּמוֹ
16 שֶׁבֶאֱרָנוּ⁹⁰; וְצָרָתָהּ אֶסְוֶרָה, שְׁאִין צָרָה מְעִידָה
17 לְחִבְרָתָהּ⁹¹. וְאִפְלוּ נִשְׂאָת זֶה תַּחְלָה⁹² - אֵין אוֹמְרִין:
18 אֵלֶּה לֹא מֵת בַּעְלָהּ לֹא הָיְתָה אוֹסֶרֶת עֲצָמָה עָלֶיהָ⁹³;
19 שְׁמָא מִשְׁנֹאֲתָהּ בְּצָרָתָהּ רוֹצָה הִיא שְׁאִסְרוּ שְׁתִּיהֶן
20 עָלֶיהָ. זֹאת אוֹמֶרֶת 'מֵת בַּעְלִי', וְצָרָתָהּ מְכַחֶשֶׁת אוֹתָהּ
21 וְאוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת' - הֲרִי זֶה תִנְשָׂא; כְּשֶׁם שְׁאִינָה
22 מְעִידָה לָהּ לְהַתִּירָהּ, כֶּף אֵינָה יוֹכֵלָה לְהָעִיד לָהּ

- 1 ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁאֻמְרָה: מֵת בְּעָלֶי תַּחַת הַמַּפְלָתָה⁸ -
 2 אֵינָה נִאֻמְנָת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלוּחַ⁹ נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים,
 3 וְאֻמְרָה: נִשְׁכּוּ נֶחֱשׁ אוֹ עֶקְרֵב וּמֵת - אֵינָה נִאֻמְנָת,
 4 שְׁמָא תִּסְמַךְ דַּעְתָּהּ עַל רֹב אֲנָשִׁים שְׁמָתוֹ כִּף
 5 בְּנִשְׁכָּהּ¹⁰.
- 8 נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון.
 9 כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. 10 וברור הדבר שאם אמרה מת על מנתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.
- 6 ה. אֻמְרָה: עֲשֵׂנוּ עָלֵינוּ בֵּית¹¹ או מַעְרָה, הוּא מֵת
 7 וְאֵנִי נִצְלָתִי - אֵינָה נִאֻמְנָת; כְּשֶׁם שֶׁנַּעֲשֶׂה לָּהּ גַּם כִּף
 8 נַעֲשֶׂה לוֹ. הִיתָה שְׁנֵת רַעְבוֹן וְאֻמְרָה: מֵת בְּעָלֶי -
 9 אֵינָה נִאֻמְנָת¹²; מֵת וּקְבָרָתִי - נִאֻמְנָת¹³.
- 11 הציתוהו באש ונתמלא עשן. 12 כי אפילו לא מת אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. 13 כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקברו, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתי, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה, ואיך נתעסקה בו לקבור, ובוודאי היא מדמה והוזה הזייה בלבד.
- 10 ו. אֻמְרָה: נָפְלוּ עָלֵינוּ עֲפוֹ"ם או לִסְטִים, הוּא נִהְרַג
 11 וְאֵנִי נִצְלָתִי - נִאֻמְנָת; שְׂאִין דִּרְכָן לַהֲרֹג אֶת הַנָּשִׁים¹⁴
 12 כְּדִי שְׁנֹאמַר: כְּשֶׁם שֶׁנַּעֲלָה הִיא כִּף נִצַּל הוּא.
- 14 "אשה כלי זינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא."
- 13 ז. הָיָה דָּבָר בְּעוֹלָם וְאֻמְרָה: מֵת בְּעָלֶי - נִאֻמְנָת.
 14 שְׁדָּבָר פְּשׁוּט בְּפִי כָּל אָדָם, שֶׁבִּשְׁנֵת הַדָּבָר זֶה חֵי זֶה
 15 מֵת, וְאִפְשָׁר שְׁמִימוֹת בְּדָבָר נְעָרִים חֲזָקִים וְיִנְצְלוּ
 16 הַזָּקֵנִים הַחוּלִים, וְלִפִּי זֶה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָּהּ שְׁמָא
 17 סִמְכָה דַּעְתָּהּ עַל רֹב הַמֵּתִים.
- 18 ח. כָּכָר אֻמְרָנוּ, שְׂעֵד מִפִּי יַד כְּשֶׁר לַעֲדוֹת אִשָּׁה.
 19 בְּמָה דְּבָרִים אֻמְרִים? שְׁשִׁמְעַם מִפִּי בֶן דַּעַת שְׁמָת
 20 פְּלוּנִי, כְּגוֹן עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה¹⁵; אָבָל אִם שָׁמַע מִפִּי
 21 שׁוֹטָה אוֹ מִפִּי קָטָן - אֵינוֹ מַעִיד, וְאֵין סוֹמְכִין עַל
 22 דְּבָרֶיהָ.
- 15 והם בני דעת.
- 23 ט. שָׁמַע מִן הַתִּינוּקוֹת שֶׁהֵן אוֹמְרִין: עֲכָשִׁיו בָּאנוּ
 24 מִהֶסֶד פְּלוּנִי, כִּף וְכָף סִפְדִּין הָיוּ שָׁם, וּפְלוּנִי
 25 הִחָכֵם, וּפְלוּנִי עָלָה אַחֵר מִשְׁתּוֹ, כִּף וְכָף עָשׂוֹ
 26 בְּמִשְׁתּוֹ - הָרִי זֶה מַעִיד מִפִּיהֶן עַל פִּי הַדְּבָרִים
 27 הָאֵלּוּ¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וּמִשְׂאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.
- 16 שם ה' ופלוני שמו, כי אילו היה נאמן על עצמו היה נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד". 18 ו"פלגינן דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים, שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.
- 17 יא. כָּכָר אֻמְרָנוּ, שְׁהַעֲפוֹ"ם שֶׁהִסִּיחַ לִפִּי תָמוּ -
 31 מִשְׂאִין עַל פִּיו. כִּיּוֹצֵא? הָיָה עֲפוֹ"ם מִסִּיחַ וְאֻמַּר:
 32 אוֹי לְפְלוּנִי שְׁמָת, כְּמָה הָיָה נֹאֵה וְכְמָה טוֹבָה עָשָׂה
 33 עִמִּי; אוֹ שֶׁהָיָה מִסִּיחַ וְאֻמַּר: כְּשֶׁהִיטִיתִי בָּא בְּדֶרֶךְ
 34 נָפַל פְּלוּנִי שֶׁהָיָה מְהֵלֵךְ עִמָּנוּ וּמֵת, וּתְמַהֲנִי לְדָבָר
 35 זֶה כִּיּוֹצֵא מֵת פְּתָאם; וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵן
 36 מִרְאִין שְׂאִין בְּנִתּוֹ לַהֲעִיד - הָרִי זֶה נִאֻמָּן¹⁹.
 37
- 19 אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון להתירה להינשא - שאינו נאמן.
- 38 יב. יִשְׂרָאֵל שְׁשִׁמְעַם מִעֲפוֹ"ם הַמִּסִּיחַ לִפִּי תָמוּ -
 39 מַעִיד שְׁשִׁמְעַם מִמֶּנּוּ, וְתִנְשֵׂא עַל פִּיו. בְּמָה דְּבָרִים
 40 אֻמְרִים? שֶׁלֹּא הִיתָה שָׁם אֲמַתְלָא²⁰; אָבָל אִם הִיתָה
 41 שָׁם אֲמַתְלָא בְּשִׁיתָה הַעֲפוֹ"ם שְׁמָא לֹא יִתְכּוֹן אֱלָא
 42 לְדָבָר אַחֵר, כְּמוֹ שְׁאֻמַּר לְאַחַד: עָשָׂה לִי כִף וְכָף,
 43 שֶׁלֹּא אֶהְרַג אוֹתָךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְגָתִי פְּלוּנִי - אֵין זֶה
 44 מִסִּיחַ לִפִּי תָמוּ²¹, שֶׁבְּנִתּוֹ לַהֲטִיל אִימָה עַל זֶה.
- 20 תואנה, הנמקה למראית עין. 21 להאמינו על הריגת אותו פלוני ולהשיא אשתו.
- 45 יג. וְכֵן אִם שָׁמַע מִעֲרֶכְפָּאוֹת²² שֶׁל עֲפוֹ"ם שְׁאֻמְרוֹ:
 46 הִרְגָנוּ פְּלוּנִי - אֵינָם נִאֻמְנִין, שֶׁהֵן מִחֲזִיקִין יָדֵי עֲצָמָן
 47 בְּכֹזֵב כְּדִי לַהֲטִיל אִימָה. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ.
 22 בתי משפט.
- 48 יד. עֲפוֹ"ם שֶׁהִסִּיחַ לִפִּי תָמוּ תַּחֲלָה, אָף עַל פִּי
 49 שֶׁשְּׂאָלוּ אוֹתוֹ אַחֵר כִּף וּבְדִקְוֹהוּ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כָּל
 50 הַמֶּאֲרֵעַ - הָרִי זֶה נִאֻמָּן, וּמִשְׂאִין עַל פִּיו.
- 51 טו. כָּכָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁהָעֵד שְׁאֻמַּר 'שְׁמַעְתִּי שְׁמָת
 52 פְּלוּנִי', אִפְּלוּ שָׁמַע מֵאִשָּׁה שְׁשִׁמְעָה מִעֶבֶד - הָרִי זֶה
 53 כְּשֶׁר לַעֲדוֹת אִשָּׁה, וּמִשְׂאִין עַל פִּיו²³. אָבָל אִם אָמַר
 54 הָעֵד אוֹ הָאִשָּׁה אוֹ הָעֶבֶד: מֵת פְּלוּנִי וְאֵנִי רִאִיתִי
 55 שְׁמָת - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: הֵיאָךְ רִאִיתָ וּבְמָה יָדַעְתָּ
 56 שְׁמָת? אִם הָעֵיד בְּדָבָר בְּרוּר - נִאֻמָּן, וְאִם הָעֵיד
 57 בְּדָבָרִים שֶׁרָבֵן לְמִיתָה²⁴ - אֵין מִשְׂאִין אֶת אִשְׁתּוֹ;

יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתיו, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמיונו מטעהו כל כך.

כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה בים או במים שאין להם סוף ולא עלה³⁷, ואבד זכרו ונשתפח שמו - הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו שבארנו³⁸; ואם נשאת - לא תצא. ואפילו היה העפוי³⁹ שהסיח לפי תמו ואמר 'טבע פלוני בים', ונשאת על פיו - הרי זו לא תצא. וחכם שהורה להשיאה לכתחלה - מגדין אותה³⁹.

37 ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. 38 ואפילו אם שניים מעידים כך הרי זו לא תנשא, הואיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. 39 ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מגדין אותה.

כא. מצאיהו הרוג או מת: אם פדחתו⁴⁰ וחקטמו ופרצוף פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני - מעידין עליו⁴¹; ואם נטל אחד מאלו, אף על פי שיש להם סימנים בגופו ובכליו⁴², ואפילו שומא⁴³ - אין מעידין עליו, שמא אחר הוא. במה דברים אמורים⁴⁴? בשראהו בתוך שלשה ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו; אבל אחר שלשה - אין מעידין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.

40 מצחו. 41 שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. 42 בגדיו. 43 יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. 44 שמעידים על פרצוף פניו וחוטמו.

כב. טבע בים והשליכו הים ליבשה אפילו אחר כמה ימים⁴⁵, אם הפירו פניו וחקטמו - מעידין עליו, שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁶. ואם שהה ביבשה אחר שהשליך מן הים שתים עשרה שעות ונתפח⁴⁷ - אין מעידין עליו, שהרי נשתנה. כשמסתכלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו⁴⁸ - בודקין אותו וראין אותו אפילו בלילה לאור היר או לאור הלכנה.

45 לטביעתו. 46 שהמים צומתים צורת הפנים ואין מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. 47 נפחו פניו. 48 כשמת או נהרג.

כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁹ שהוא פלוני בן פלוני, או פלוני במקום פלוני, והרי נשכו נחש והרי הוא מת, והלכנו ומצאנוהו שנשתנה ולא הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו⁵⁰.

49 על עצמו הוא אומר. 50 שאפשר שנשכו בפנים ונתפח שנשתנה צורתו.

כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים:

1 שאין מעידין על האדם שמת אלא בשראהו שמת
2 ודאי ואין בו ספק.

23 ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבדוק - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו. 24 ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

3 טז. כיצד? ראיהו שנפל לים, אפילו טבע בים הגדול - אין מעידין עליו שמת, שמא יצא במקום אחר. ואם נפל למים מקצצים, כגון בור או מערה, שעומד ורואה כל סביביו²⁵, ושהה כדי שתצא נפשו²⁶ ולא עלה - מעידין עליו שמת, ומשיאין את אשתו. וכן אם השליכוהו בים, והשליכו מצודה²⁷ אחריו והעלו ממנו אבר²⁸ שאי אפשר שינטל מן החי ויחיה - הרי זה מעידין עליו שמת, ומשיאין את אשתו²⁹.

25 "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה". 26 והוא כשלוש שעות. 27 רשת. 28 והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא. 29 וכתבו הרמב"ם והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר שנים עשר חודש.

12 יז. ראיהו שנפל לגב³⁰ אריות ונמרים וכיוצא בהן - אין מעידין עליו, אפשר שלא יאכלוהו. נפל לחפירת נחשים ועקרבים³¹, או לתוך כבשן האש, או לתוך יורה רותחת מלאה יין או שמן³², או ששחטו בו שני סימנים³³ או רבן, אפילו עמד וברח - מעידין עליו שמת, שוודאי סופו למות. וכן כל פיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה, אלא ימות מיד בזמן קרוב - הרי אלו מעידין עליו.

30 מאורת חיות. 31 על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד עליהם מזיקים אותו. 32 והוא הדין ליורה של מים רותחים, העומדת על האש. 33 הקנה והוושט.

20 יח. ראיהו צלוב³⁴ והעוף אוכל בו, אף על פי שדקרוהו או ירו בו חצים - אינו מעיד עליו שמת. ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו, כגון מחו או לבו או בני מעיו - הרי זה מעיד עליו שמת.

34 תלוי.

25 יט. עד אחד אומר: ראיתיו שמת במלחמה או במפלאת, או שטבע בים הגדול ומת³⁵, וכיוצא בדברים אלו שרבן למיתה: אם אמר 'קברתיו' - נאמן, ותנשא על פיו³⁶; ואם לא אמר 'קברתיו' - לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא.

35 ששהה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. 36 ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתיו,

1 פְּשִׁתְּלָהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, אָמַר לָהֶם שְׁמַת יִצְחָק בֶּן
2 מִיכָאֵל; וּבֹא הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָנוּ, וְהַשְּׁלִיחַ אֵינּוּ יוֹדֵעַ
3 מִי הוּא זֶה, הוֹאִיל וְאֵנּוּ יוֹדְעִים פְּלוֹנִי הַיּוֹדֵעַ בְּשֵׁם
4 זֶה - הָרִי אֶשְׁתּוֹ מִתְּרֵת, וְאֵין אוֹמְרִין שְׁמָא יִצְחָק בֶּן
5 מִיכָאֵל אַחֵר הוּא שְׁמָתוֹ.⁵¹

(51) הוֹאִיל וְלֹא הוֹחֲזָקוּ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שְׁנַיִם בְּשֵׁם זֶה, וְאִפְּלוּ הוֹחֲזָקוּ, אִם אֶחָד מֵהֶם חִי - מִשְׁאִיִּם אֶת אֶשְׁתּוֹ שֶׁל הַשְּׁנִי. אֲבָל אִם הוֹחֲזָקוּ וְאֵין יוֹדֵעַ כָּל אֶחָד מֵהֶם אִם הוּא חִי אוֹ מֵת, לֹא תִינָשָׂא אֶשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם עַד שִׁתְּבַרֵּר מִי הוּא הַמֵּת.

6 כֹּה. יֵצֵא עַבְדֵּי וְיִשְׂרָאֵל מִמָּקוֹם אַחֵר, וּבֹא
7 הָעַבְדִּים וְהַסֵּיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר: אִישׁ שְׁיָצָא עִמִּי
8 מִבָּאֵן מֵת - מִשְׁאִיִּין אֶת אֶשְׁתּוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׁאִיִּין
9 הָעַבְדִּים יוֹדֵעַ אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְהוּא, שְׁיֵאמַר
10 'קִבְּרֵתִי'.⁵²

(52) הוֹאִיל וְאֵינּוּ מַכִּירוּ גַם לֹא נִקַּב בְּשֵׁמוֹ אֵינּוּ נֹאמְרִין עַד שְׁיֵאמַר "קִבְּרֵתִי", כִּי חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא הוּא אוֹמֵר עַל פִּי אוֹמֵדן וְסוֹמְכּוֹת דַּעְתּוֹ בְּלִבּוֹ, אֲבָל כְּשֶׁמַּכִּירוּ וּבָקִי בְּשֵׁמוֹ, כָּל שֹׂאמֵר מֵת נֹאמְרִין וְאִפְּלוּ כִּשְׁלֵא יֵאמַר "קִבְּרֵתִי".

11 כֹּו. וְכֵן אִם יֵצֵאוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כָּאֶחָד מִמָּקוֹם
12 לְמָקוֹם, וְהֵן אֶסְוִין בְּקוֹלָר אוֹ נוֹשְׂאִים גְּמָלִים⁵³
13 וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְהַסֵּיחַ הָעַבְדִּים לְפִי תָמוּ
14 וְאָמַר, שְׁעֲשֵׂרָה אֲנִישִׁים שֶׁהִלְכוּ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי לְמָקוֹם
15 פְּלוֹנִי וְהֵם נוֹשְׂאִים כֶּף וְכֶף מֵתוֹ שְׁלֹם⁵⁴ וְקִבְּרָנוּם⁵⁵ -
16 מִשְׁאִיִּין אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.⁵⁶

(53) כְּלוּמַר: אֶסְוִין בְּקוֹלָר שֶׁהֵם שִׁלְשָׁלוּת שֶׁל כְּרוֹל, אוֹ שֶׁאֶסְוִין בְּחַבְלִים כְּבָדִּים, שְׁמוֹשְׁכִים בָּהֶם גְּמָלִים. (54) הָרִי שְׁלוֹשָׁה סִימָנִים: מַנִּיִּין הָאֲנָשִׁים, וְסִימּוֹן יֵצִיאָתָם מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי לְמָקוֹם פְּלוֹנִי (וְיִדְעֵנוּ בָּהֶם שֶׁכֵּן הוּא) וְגַם סִימּוֹן הַקּוֹלָר שֶׁבְּצוּאָרֵיהֶם, שֶׁאִם לֹא כֵן, יֵשׁ לַחוֹשׁ שְׁמָא אֵלֶּה אוֹ מִקְצֵת מֵהֶם הִלְכוּ וְנִפְרְדּוּ בְּדֶרֶךְ, וְאַחֲרֵים בָּאוּ בְּמָקוֹמָם. (55) הוֹאִיל וְאֵין הַגּוֹי מַכִּיר אֶת הָאֲנָשִׁים צִרִיךְ הוּא לֹאמַר: "קִבְּרָנוּם". (56) "מַעֲשֵׂה בְּשִׁישִׁים בְּנֵי אָדָם שֶׁהִיוּ מֵהַלְכִים לְכַרְכּוֹם בֵּיתֵר (כְּשֶׁבָּאָה בֵּיתֵר בְּמִצּוֹר) וּבֹא גּוֹי וְאָמַר חָבַל עַל שִׁישִׁים בְּנֵי אָדָם שֶׁהִיוּ מֵהַלְכִים בְּדֶרֶךְ בֵּיתֵר, שְׁמָתוֹ וְקִבְּרָתָם וְהֵשִׂאוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם".

17 כֹּו. יִשְׂרָאֵל שְׁאָמַר: מֵת אִישׁ יְהוּדִי עִמָּנוּ בְּמָקוֹם
18 פְּלוֹנִי, כֶּף וְכֶף צִוְּרָתוֹ וְכֶף הָיוּ סִימָנָיו - אֵין אוֹמְרִים
19 בְּאֵמֶד הַדַּעַת פְּלוֹנִי הוּא, עַד שְׁיַעֲרִיד הָעֵד שֶׁהוּא
20 פְּלוֹנִי וְיִזְכִּיר שְׁמוֹ וְשֵׁם עִירוֹ. אָבָל אִם אָמַר: אֶחָד
21 יֵצֵא עִמָּנוּ מִעִיר פְּלוֹנִית וְמֵת⁵⁷ - מִחֲפָשִׁין בְּאוֹתָהּ
22 הָעִיר, אִם לֹא יֵצֵא מִשָּׁם אֶלָּא הוּא - תִּנְשָׂא אֶשְׁתּוֹ.⁵⁸

(57) וְלֹא הַזְכִּיר שְׁמוֹ כָּלֵל. (58) "וְהוּא הָדִין בְּגוֹי מַסִּיחַ לְפִי תוֹמוֹ".

23 כֹּה. מִצָּאוּ כְּתוּב בְּשִׁטְרָה⁵⁹: מֵת אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי

אוֹ נִהְרַג פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, וְנִדְּעַ שְׁזָה כְּתֹב יִשְׂרָאֵל -
הָרִי זֶה תִּנְשָׂא אֶשְׁתּוֹ.⁶⁰ וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק, וּבְדָקוֹ
אוֹתוֹ כְּדָרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְגִטִּין וְנִמְצָאת דַּעְתּוֹ מְכּוּנָתָהּ,
וְכֹתֵב שְׁמָת פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי - סוֹמְכִין עַל פְּתִיכָתוֹ
וְתִנְשָׂא. וְאֵין בּוֹדְקִין עֲדֵי אִשָּׁה בְּדִרְיָשָׁה⁶¹ וְחִקְיָה⁶².
שְׁלֵא אָמְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר לְהַחֲמִיר אֶלָּא לְהַקְלִי,⁶³
מִשּׁוֹם הַתֵּרַת עֲגוּנָהּ.

(59) שֶׁהִיא כְּתוּב וְחָתוּם, אֲבָל בְּלֹא חֲתִימָה אֵין הַכְּתָב מוֹעִיל. (60) אָף עַל פִּי שֶׁאֵין עֲדוֹת מִתְקַבְּלוֹת מִן הַכְּתָב, שֶׁהַתּוֹרָה אִמְרָה "עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים" - "מִפִּיהֶם וְלֹא מִפִּי כְּתָבָם" - בְּעֲדוֹת אִשָּׁה הַקִּילוּ, כִּשְׁם שֶׁהִתִּירוּ בְּעַד מִפִּי עַד. וְכֵל זֶה כְּשֶׁכָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל כְּתוּב גּוֹי - לֹא תִינָשָׂא, שֶׁלֹּא הוֹכֵשׁ גּוֹי אֲלֵא בְּמִסִּיחַ לְפִי תוֹמוֹ. (61) בְּדִיקוֹת הָעֲדִים לִרְאוֹת אִם דְּבִיחָם מְכוּוֹנִים, שְׁמוּדָקִים עֲלֵיהֶם שְׁתִּיִּים וְשְׁלוֹשׁ פְּעָמִים לִרְאוֹת אִם אֵין סִתּוּרוֹת בְּדִבְרֵיהֶם. (62) כִּיּוֹן הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם, בְּאִיזָה יוֹם וּבְאִיזָה שְׁעָה וְכוּ'. (63) "וְכָל הַמַּחֲמִיר וְדוֹרֵשׁ וְחוֹקֵר בְּדִבְרֵים אֵלּוּ לֹא יָפָה הוּא עוֹשֶׂה וְאֵין דַּעַת חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ". אֲבָל בְּמָקוֹם שִׁישׁ לַחוֹשׁ לַעֲרֹמָה צִרִיךְ לְדוֹרֵשׁ וּלְחַקֵּר.

כֹּו. אֵל יִקְשֶׁה בְּעִינֵיךְ שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים הָעֲרוּהָ
הַחֲמוּרָה⁶⁴ בְּעֲדוֹת אִשָּׁה⁶⁵ אוֹ עֶבֶד אוֹ שְׁפָחָה אוֹ
עַבְדֵּי הַמִּסֵּיחַ לְפִי תָמוּ, וְעַד מִפִּי עַד, וּמִפִּי הַכְּתָב,
וּבְלֹא דְרִישָׁה וְחִקְיָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, שְׁלֵא הַקְפִּידָה
תּוֹרָה עַל הָעֲדָת שְׁנֵי עֲדִים וְשֹׁאֵר מִשְׁפָּטֵי הָעֲדוֹת⁶⁶
אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין אֹתָהּ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל בְּרִיו⁶⁷ אֶלָּא
מִפִּי הָעֲדִים וּבְעֲדוֹתָהּ, כְּגוֹן שֶׁהָעֲדִיד שְׁזָה הָרַג אֶת
זֶה⁶⁸ אוֹ הִלּוּהָ אֶת זֶה; אָבָל דְּבָר שֶׁאֵפְשָׁר לַעֲמֹד עַל
בְּרִיו שְׁלֵא מִפִּי הָעֵד הִזָּה, וְאֵין הָעֵד יָכוֹל לְהַשְׁמִט
אִם אֵין הַדְּבָר אֲמָתָהּ, כְּגוֹן זֶה שֶׁהָעֵד שְׁמָת פְּלוֹנִי⁶⁹
- לֹא הַקְפִּידָה תּוֹרָה עָלָיו, שֶׁדְּבָר רְחוֹק הוּא שְׁיַעֲרִיד
בּוֹ הָעֵד בְּשִׁטְרָה⁷⁰. לְפִיכָף הִקְלּוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה
וְהֵאָמְרִינוּ בּוֹ עַד אֶחָד, מִפִּי שְׁפָחָה וּמִן הַכְּתָב וּבְלֹא
דְרִישָׁה וְחִקְיָה, כִּדִּי שְׁלֵא תִשְׁאַרְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
עֲגוּנוֹת⁷¹.

(64) אִיסוּר עֲרוּוָה שֶׁהוּא חֲמוּר וְעוֹנָשׁוֹ מִיתָת בֵּית דִּין. (65) שֶׁאִשָּׁה נֹאמַנָת בְּעֲדוֹת זֹו. (66) כְּגוֹן דְרִישָׁה וְחִקְיָה. (67) = בִּירוּרוֹ. (68) שֶׁלּוֹלָא הָעֲדָתָם לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִים אָף פַּעַם אִם זֶה הָרֹצֵחַ. (69) שֶׁאִם יוֹבֵא חִי לַפְּנִינִי - יִתְּגַלֶּה שְׁקֵרוֹ. (70) כֹּאמֵרם ז"ל: "דְּבָר הָעוֹשִׂי לְהִיגְלוֹת אֵין אֲנָשִׁים מִשְׁקִירִים בּוֹ". (71) שֶׁלֹּא תֵאמַר מִה רָאוּ חֲכָמִים עַל כֹּכָה לְהַקֵּל בְּדָבָר, בְּעוֹד שֶׁבְּהִרְבֵּה מִקּוֹמוֹת הַחֲמִירוּ בְּדָבָר שֶׁהוֹחֲזָק בּוֹ אִיסוּר לֹא לְהַאֲמִין עַד אֶחָד אִפְּלוּ בְּדָבָר הָעוֹשִׂי לְהִיגְלוֹת, כְּגוֹן חֲתִיכַת חֶלֶב מוֹנַחַת לַפְּנִינִי וְכֹא עַד אֶחָד וְאָמַר זֶה שׁוֹמֵן וְלֹא חֶלֶב - אֵינּוּ נֹאמְרִין, לְפִיכָף מִנְמָק רַבְּנוּ, שֶׁמִּשּׁוֹם הַתּוֹרָה עֲגוּנָה רָאוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל בְּזֶה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ח

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ומצוה אחת לא תעשה, וזהו פָּרִטָן: (א) לִיבֹם. (ב) לַחֲלִיצָה. (ג) שֶׁלֹא תִנָּשֵׂא יָבְמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתִּסָּר רִשּׁוֹת הַיָּבֶם מֵעָלֶיהָ. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַיָּבֹם נִקְרָאת זָקָה.¹ וְרִשּׁוֹת הַיָּבֶם נִקְרָאת זָקָה.²

ובאר מצות אלו בפירקין אלו:

(1) "לייבם - לחלוץ", שמצות יבום קודמת למצות חליצה, כדלהלן ה"ב. (2) לשון קשר, ככתוב (איוב לו, ח) "ואם אסורים בזיקים" (רמ"א לאהע"ז סי' קנו, ס"א), שכן כל יבמה קשורה ואגודה לרשות היבם עד שייבמה או שתחלוץ, כמבואר בסמוך.

פרק ראשון

(3) כלל בו רבינו מצות יבום ושהיא קודמת למצות חליצה, איזה זרע פוטר ואיזה אח זוקק, יש לאח המת כמה נשים, מתו לו כמה אחים ונפלו נשותיהם לפניו, כנס יבמתו וגרשה מותר להחזירה, יבומו של קטן ושל קטנה וחליצתם, חדשי הבתנה, יבומה וחליצתה של מעוברת.

1 א. מצות עשה מן התורה שייבם⁴ אדם אשת אחיו
2 מאביו,⁵ בין מן הנשואין בין מן הארוסין,⁶ אם מת
3 בלא זרע; שנאמר: וכן אין לו, יבמה יבא עליה.
4 ומן התורה אינו צריך לקדש יבמתו,⁷ שזו אשתו
5 היא שהקנו אותה לו מן השמים,⁸ אלא יבוא עליה⁹
6 וכתבתה על נכסי בעלה שמת.¹⁰

(4) מלשון הכתוב (דברים כה, ה) "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה". (5) יבמות יז, ב. (6) שם יג, ב. (7) בכסף או בשטר. (8) במיתת בעלה הוזקה ממילא לאחיו (יבמות לט.). (9) מתייחד עמה בפני שני עדים ובעלה כמו בכל קידושי ביאה (שלי הגיבורים) בהגהותיו לרי"ף יבמות סוף פ"ג. כאמור, כל זה אינו אלא מן התורה, אבל מדרבנן לא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדשנה תחילה בכסף או בשטר, כמבואר להלן פ"ב, ה"א. (10) יבמות לט, א. שהואיל והקנו לו אשה מן השמים, אינו דין שהיבם ישעבד נכסיו לכתובתה ולא יוכל למכרם בכל עת שירצה, אלא שעבוד כתובתה על נכסי בעלה הראשון ואין היבם יכול למכרם בין קודם יבום בין אחר יבום, אבל אם אין לה כתובה מהראשון, יכתוב לה יבמה כתובה מאה זוז, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פכ"ב מהל' אישות ה"ד.

7 ב. לא רצה לייבם¹¹ או שלא רצתה היא¹² - הרי זה
8 חולץ¹³ לה¹⁴, ואחר כך תהיה מתרת להנשא
9 לאחר¹⁵. ומצות עשה מן התורה לחלץ אם לא רצה
10 לייבם, שנאמר: וחליצה נעלו וגו'. ומצות יבום
11 קודמת¹⁶ למצות חליצה.

(11) שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפץ האיש לקחת

את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחליצה נעלו". (12) שאמרה מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה מוכה שחין (שם ה"ד - מעשה רוקח"). (13) היא חולצת את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה, שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד): "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, וב'נמוקי יוסף' שם). (14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. (15) שפקעה מעליה זיקת היבם. (16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאול. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה, אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אח) "לפי שמאחר שנסתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין ה"ט ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אהע"ז סי' קפה ס"א).

ג. זה שנאמר בתורה 'ובן אין לו' - אחד הבן ואחד הבת¹⁷, או זרע הבן¹⁸ או זרע הבת, הואיל ויש לו זרע מכל מקום¹⁹, וכן מאשה זו בין מאחרת - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום. אפילו היתה לו זרע ממזר²⁰ או עובד פוכבים ומזלות - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום²¹.

(17) בבא-בבא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמא נשאר לו זכר כל שהוא. (18) שמת הבן, והניח אחריו זרע. (19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מישראל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. (20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד ('כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אהע"ז סי' קנו אות ט). (21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן הייבום" - מכל מקום' לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. וכן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון ששנינו שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישראלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כישראל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות ה"טו (הגר"א באהע"ז סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

ד. אבל בנו מן השפחה ומן הפותית אינו פוטר את

ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא וולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלו:). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנו, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנחשבה בו, הרי זה וולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חסר), כבר תמזה על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלה: ויבמות לו:). האומר: "כל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילולא סיבות אלו, יתכן שהיה וולד קיים (שבת קלו:). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא וולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחליצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, הכ"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק וולד קיימא מן התורה וחולצת מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה וולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה וולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא שהה שלשים יום, הרי זה וולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתהה), אבל חכמים החמירו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליו, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק וולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

- 23 ו. מי שיש לו אח מקל מקום, אפלו ממזר או עובד
- 24 כוכבים ומזלות, בין קטן בין גדול - משניצא ראשו
- 25 ורבו³⁸ לאויר העולם קדם שימות אחיו הרי זה זוקק
- 26 את אשתו ליבום³⁹. ואם היה לו אח מן השפחה או
- 27 מן הפותית - אינו אחיו לדבר מן הדברים, ואינו
- 28 זוקק את אשתו⁴⁰. ואף על פי שהיתה לדתו בקדשה⁴¹
- 29 - הואיל והיתה הורתו שלא בקדשה⁴², אינו אחיו⁴³.

(38) לדעת הגר"א בביאורו לאהע"ז סי' קנו סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה כט, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. (39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו,

1 אשתו; שזרע הפא מן השפחה - עבדים²², והפא מן
2 הפותית - פותי, וכאלו אינם²³. הרי הוא אומר
3 בשפחה: האשה וילדיה תהיה לאדניה²⁴ - מלמד
4 שולדה כמותה. ובכותית הוא אומר: כי יסיר את בנך
5 מאחרי²⁵ - מסיר אותו מלחשב בקהל²⁶. ואף על פי
6 שגשתחרר בנו מן השפחה או נתגרר בנו מן הפותית -
7 הרי הן כשאר הגרים והמשחררין, ואינם פוטרינ את
8 אשתו²⁷. הרי שהיה לו בן מן השפחה שלו ושחררו,
9 ושחררה ונשא, ומת בלא זרע - הרי זו תתייבם לאחיו
10 ואף על פי שבנה ממנו קדם שפבר שחררו²⁸.

(22) ואינו מתייחס אחריו. (23) אינם שלו. (24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבן חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). (25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-רמב"ם ב'תוספות' שם). (26) שאינם בניו. (27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). (28) כלומר, אע"פ שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטר מביבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין ה"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שיודע בוודאי שנשתחררה אמו או נתגררה".

- 11 ה. מי שמת והניח אשתו מעוברת: אם הפילה²⁹ אחר
- 12 מותו - הרי זו תתייבם³⁰; ואם ילדה ויצא הולד חי
- 13 לאויר העולם, אפלו מת בשעה שנולד - הרי אמו
- 14 פטורה מן החליצה ומן היבום³¹. אבל מדברי
- 15 סופרים - עד שיודע בודאי שפלו לו חדשיו³² ונולד
- 16 לתשעה חדשים גמורים³³; אבל אם לא נודע לכמה
- 17 נולד: אם חי שלשים יום - הרי זה וולד קיימא³⁴
- 18 ופוטרי נשי אביו מן החליצה ומן היבום; ואם מת
- 19 בתוך השלשים, אפלו כיום השלשים, בין שמת
- 20 מחלי בין שנפל מן הגג או אכלו ארי³⁵ - הרי זה
- 21 ספק נפל ספק בן קיימא, וצריכה חליצה מדברי
- 22 סופרים³⁶, אבל לא תתייבם³⁷.

(29) שנולד מת, והרי הוא נפל. (30) שהרי מת בעלה בלא וולד של קיימא (יבמות לה:). וראה לקמן הכ"ב. (31) מן התורה. ואע"פ שנולד בחדש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשער ובצפרניו, הרי זה וולד שלם, ובן שבעה הוא אלא שנשתהה" (= נתעכב בבטן אמו. - מלשון רבינו הל' מילה פ"א ה"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). (32) חדשי עיבורו. (33) מיום שנחשבה אמו,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קפה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט.). אבל חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד. (54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורתם, הרי בניהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז:).

- ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת⁵⁵ - ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את השאר⁵⁶. ואינו מניבם לשמים, שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים⁵⁷. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מניבם⁵⁸ לאחת מן היבמות, ויתרו שאר הצרות⁵⁹.

(55) בלא בנים. (56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י:). (57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייהן, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). (58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י:), וראה בסמוך ה"ב. (59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמואל א, ו) "וכעסנה צרתה": "לצורר" (ויקרא יח, יח).

- י. היו ביבמות אלו פשרות לפניהם ופסולות⁶⁰. אם היה מניבם - מניבם לאי זו שירצה, ואם היה חולץ - יחלץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הפשרה לפניהם בחליצה⁶¹.

(60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. (61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה", ו"לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד:).

- יא. מתו לו אחין רבים ונפלו נשותיהן לפניו. אם אפשר לו ליבם את פלן⁶² - מניבם⁶³, ואם לאו - חולץ פלן, או חולץ למי שירצה מהן ומניבם למי שירצה, אחת מקל בית ובית⁶⁴.

(62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. (63) יבמות מג, ב במשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרושות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד). שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. (64) מכל אח ואח, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

- יב. הפוגם את יבמתו - נאסרו צרותיה עליה ועל שאר האחין. ואם פא הוא או אחד מהאחין על צרתה - הרי זה עובר בעשה⁶⁵, שנאמר: יבמה יבא עליה - ולא עליה ועל צרתה⁶⁶; ולא הפא מקלל עשה - עשה⁶⁷. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה החלוצה היא וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחין. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים⁶⁸.

הט"ז. וכן הדין אם היה בעלה המת עובר ע"ז, אשתו זקוקה לאחריו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנז, ס"ה. ופסק הרמ"א (שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת", והרי זו פטורה מזיקתו. (40) יבמות כב, ב. וכמבואר לעיל ה"ד. (41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. (42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. (43) יבמות צז, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין ט:): "כל ולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

- ז. אחים מן האם אינן חשוכין אחין (אלא לאבלות⁴⁴ ולעדות⁴⁵, אבל) לענין ירשה או לענין יבום וחליצה - הרי הן כמי שאינן⁴⁶; שאין אחיה אלא מאב⁴⁷.

(44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א. (45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א. (46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. (47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט:): "ממשפחתו וירש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחותם לבית אבותם". וביבום וחליצה, למדו (יבמות יז:): "גזירה-שוה" "אחיה - אחיה" מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

- ח. גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו - אין להן אחיה קלל, והרי הן קצרים זה לזה⁴⁸. ואפלו אחד מהם הורתו שלא בקדשה ולדתו בקדשה⁴⁹ והשני הורתו ולדתו בקדשה⁵⁰ - הרי הן קצרים⁵¹. ואפלו תאומים⁵² ונולדו בקדשה - אין ביניהן אחיה⁵³, עד שתהא הורתן ולדתן בקדשה⁵⁴.

(48) יבמות צז, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדתו. (50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף באשת אח ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא חליצה. (51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "וזרמת סוסים וזמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, וחייבים כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת ה"בית יוסף ב'טור' י"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. ובידגול מרבבה' שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. (52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשתיים". כמבואר ביבמות צח, א. (53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנזכר

- 1 פְּשָׁנִית⁶⁹; שְׁמֵאֲחֵר שְׁמֵת אָחִיו בְּלֹא וָלֶד, נִסְתַּלַּק
2 אִסּוּר עֲרֻה מַעַל כָּל נְשִׁיוֹת⁷⁰. לְפִיכָף תּוֹפְסִין בָּהֶן
3 הַקְדוּשִׁין פְּשָׁנִית.

15 וְתִסּוּר זָקְנוֹ מֵעֲלֶיהָ⁸², וְיִשָּׂא אִמָּה אוֹ בִתָּה אוֹ שָׁאֵר
16 קְרוֹבוֹתֶיהָ. אָף עַל פִּי שְׁהֵן כָּלֵן אִסּוּרוֹת עַל אָחִיו
17 שְׁחָלַץ אוֹ יָבֵם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸³.

18 טו. הַפּוֹנֵס אֶת יָבֵמְתוֹ וְגִרְשָׁהּ, אִם רָצָה לְהַחְזִיר -
19 יַחְזִיר⁸⁴; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲשֶׁתוֹ לְכָל דְּבָרָה⁸⁵, וְלֹא נִשְׁאָר
20 עָלֶיהָ שָׁם⁸⁶. אִסּוּר מִפְּנֵי אָחִיו כָּלֵל, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה
21 וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

84 אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה,
ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם לט.).
85 שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא
כאשתו לכל דבר (שם). 86 מילה זו מצויה כמה פעמים
בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד
מהל' אישות ה"ז.

22 טז. כָּבֵד בְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁸⁷, שֶׁבֶן תִּשְׁעַ שָׁנִים
23 וְיוֹם אֶחָד בִּיָּאָתוּ בִּיָּאָה, וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי
24 הַקְּבִלָה⁸⁸. לְפִיכָף, יָבֵם קָטָן שֶׁבָּא עַל יָבֵמְתוֹ, אִם
25 הָיָה בֶן תִּשְׁעַ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - יִקָּיֵם⁸⁹. אָבֵל אֵינוֹ
26 חוֹלֵץ עַד שֶׁיִּגְדֵּל וְיִבְדֹּק⁹⁰, שֶׁהָיָה 'אִישׁ' כְּתוּב
27 בַּפָּרָשָׁה⁹¹ לְעִנְיַן חֲלִיצָה⁹². וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִזֶּה - אֵין
28 בִּיָּאָתוּ בִּיָּאָה. וּבִיָּאָת בֶּן תִּשְׁעַ שָׁנִים אֵינוֹ קוֹנֶה קִנְיָן
29 גָּמוּר⁹³. לְפִיכָף אֵין יָבֵמְתוֹ נִתְּרָת לִזְרָע עַד שֶׁיָּבֹא
30 עָלֶיהָ אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל⁹⁴ אוֹ עַד שֶׁתְּחַלֵּץ⁹⁵, כְּמוֹ
31 שֶׁתִּבְאָר⁹⁶.

87 פ"א ה"ג. 88 שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני,
כמבואר בהל' ממרים פ"א ה"ב-ג. והשווה הל' נזירות פ"ג,
ה"ב; הל' ממרים פ"ד ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח.
89 יבמות קיא, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה
בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר
בסמוך. 90 אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות,
כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה
מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין
סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. 91 "ואם לא
יחפוץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז).
92 יבמות סא, ב. 93 שתהיה אשתו גמורה ותיפקע
מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי
אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור,
כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו.). 94 ויגרשה בגט.
95 כשיגדל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו
שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה
לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן
פ"ה ה"ג (נדה מה.). 96 לקמן פ"ה הכ"א.

32 יז. וְכֵן הַיָּבָמָה הַקְּטָנָה⁹⁷, אִם רָצָה הַיָּבֵם⁹⁸ לְיָבֵם
33 אוֹתָהּ - מֵיָּבֵם⁹⁹; אָבֵל אֵינוֹ חוֹלֵצַת עַד שֶׁתִּגְדִּיל

65 יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. 66 וכעין
זה דרשו בפסחים סב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על
חבירו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה
נזכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם ה'עשה', משום שנאמר
"בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים.
67 יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח.
68 סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב
"אשר לא בנה", לומר לך: כיון שלא בנה (שלא ייבם) שוב
לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן
החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל
האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה
(מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירש"י ד"ה
בערוה). אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' (מצוה
יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו
נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון
שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי
יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב -
בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שלרבי עקיבא אין מאמרו
מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחייבי
לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו.
69 לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א
מהל' אישות ה"ו. 70 יבמות י, ב.

4 יג. הַחוֹלֵץ לְיָבֵמְתוֹ - כְּשֵׁם שֶׁהִיא אִסּוּרָה עָלָיו, כָּף
5 קְרוֹבוֹתֶיהָ אִסּוּרוֹת עָלָיו⁷¹, כְּגוֹן אִמָּה וּבִתָּה. וְכֵן הִיא
6 אִסּוּרָה לְבָנָה⁷² וּלְאָחִיו⁷³. וְאֶפְלוּ שְׁנִיּוֹת שָׁלָה
7 אִסּוּרוֹת, כְּגוֹן בַּת בַּת בִּתָּה⁷⁴. וְכֵן הִיא אִסּוּרָה לְכֵן
8 בֶּן בָּנָה⁷⁵. כָּלֵל שֶׁל דְּבָר: הָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ
9 שֶׁגִּרְשָׁה⁷⁶. וְכֵן אִם מֵתָה יָבֵמְתוֹ וְעִדִּין הִיא זִקְיָה
10 לוֹ⁷⁷ - אִסּוּר בְּקְרוֹבוֹתֶיהָ, כְּאִלוּ הִיָּתָה אֲשֶׁתוֹ וּמֵתָה
11 תַּחְתָּיו⁷⁸. וְכָל הָאִסּוּרִין הָאֵלּוּ מִדְּבָרֶיהֶן⁷⁹. וּמֵתָר אָדָם
12 לִשְׂאֵ אַחוֹת צֶרֶת חֲלוּצָתוֹ וּשְׁאֵר קְרוֹבוֹתֶיהָ⁸⁰.

71 הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמוך. 72 הרי היא
כאשת אביו. 73 משום אשת אחיו. 74 שאפילו
באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א
מהל' אישות ה"ז. 75 והרי היא עליו אשת אבי אביו,
שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. 76 יבמות מ, ב. שנאסר
בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז.
77 שלא נתייבמה ולא חלצה. 78 שהזיקה ליבום עושה
אותה ככנוסה (יבמות יז:). 79 שם מ, ב: "אחות גרושה
- מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים".
80 שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין,
וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם
מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"ב.

13 יד. אִסּוּר לְיָבֵם לִשְׂאֵ קְרוֹבַת זִקְיָתוֹ⁸¹, כְּגוֹן אִמָּה
14 אוֹ בִתָּה, עַד שֶׁיָּיָבֵם אֶחָד מֵאָחִיו לָהּ אוֹ יַחְלִץ לָהּ,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האירוסין (יבמות מג.) עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הי"ח. (109) והלא בחליצה אין שום חשש? (110) שמא היא מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שפגע באיסור אשת אח שלא במקום מצוה (שם מא:). (111) כשרה ליבום. ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו השערה". (112) שם. (113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים" (מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת ה'תוספות' (שם לה: דיבור-המתחיל ונמצאת מעוברת).

18 כ. החולץ ליבמתו¹¹⁴ ונמצאת מעוברת וילדה¹¹⁵: אם
19 היה ולד של קיימא - הרי זו פמי שלא נחלצה לו
20 מעולם, ומתרת לכהנה¹¹⁶ ומתיר בקרובותיה; ואם
21 הפילה¹¹⁷ או שלא שהה שלשים יום אחר שנולד¹¹⁸
22 - חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת
23 המעוברת אינה חליצה, וביאת המעוברת אינו
24 יבום¹¹⁹.

(114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. (115) נמצא שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו. (116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה). (117) שילדה ולד מת. (118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו, כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה. (119) יבמות, שם. שנאמר: ובן אין לו - עיין עליו, שאם היא מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם) אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר האחים יחלוץ לה, וראה באהע"ז ס"י קסד ס"ב.

25 כא. לפיכך, הכונס או החולץ ליבמתו המעוברת -
26 לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד
27 שיצא לאויר העולם¹²⁰.

(120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמא תאמר, אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם (יבמות לו:).

28 כב. הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת - מפרשין
29 אותן¹²¹ וממתינין לה: אם הפילה - יחזר ויקיים;
30 ואם ילדה, אפילו מת ביום שנולד¹²² - הרי זה
31 מוציא בנט¹²³ וחולץ לה¹²⁴, ואחר כך תהיה מתרת
32 לאחרים; ואם נהקים הולד שלשים יום אחר שנולד
33 - הרי זה ולד של קיימא¹²⁵, ואינה צריכה ממנו גט,
34 מפני שהיא ערוה עליו¹²⁶.

(121) שמא ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחי שלא במקום מצוה. (122) אלא שנגמרו סימניו, והם:

1 ותפדק¹⁰⁰. ואפילו נבעלה אחר שתים עשרה שנה¹⁰¹
2 - אינה חולצת¹⁰² עד שתפדק וימצאו בה
3 הסימנין¹⁰³.

(97) הפחותה מבת שתים-עשרה שנה ויום אחד. (98) אפילו כשהוא גדול. (99) ואין חוששים שמא תימצא איילונית, שאינה ראויה לילד, ונמצאו פוגעים באיסור אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי אינה בת יבום (להלן פ"ו ה"ח) - כי אנו הולכים אחרי הרוב, ורוב בנות אינן איילוניות (יבמות ק"ט). (100) אם הביאה סימני נעורות, כי אנו מדמים "אשה - לאיש", כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. (101) [חששו שמא לא היו לה סימנים בעת שנבעלה והרי היא קטנה. ואע"פ ששינוי (גדה מד:)] "בת שלש שנים ויום אחד - ואם בא עליה יבם קנאה" - סובר רבינו שכשם שבקטן, שאף הוא קונה יבמתו מן התורה, עשו חכמים ביאתו כמאמר (להלן פ"ה ה"ח) - כמו כן בקטנה. וב'אור שמח' כתב שלפני המגיד-משנה היתה הנוסחא בדברי רבינו: "ואפילו נחלצה אחר י"ב שנה אינה חליצה". אבל זה סותר למה שכתב להלן (פ"ד הט"ז) שקטנה שחלצה "חליצתה פסולה" ולא ש"אינה חליצה", ראה להלן שם, והערה עד שם]. (102) [שלענין חליצה אין סומכים על החזקה, ראה למעלה הערה פח]. (103) יבמות קה, ב.

4 יח. פ"שם¹⁰⁴ שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, כך
5 אין היבמה חולצת עד שתעשה אשה גדולה¹⁰⁵.
6 ויבם קטן שבא על יבמה קטנה¹⁰⁶ - יגדלו זה עם
7 זה¹⁰⁷.

(104) בכח"י התימנים, אין כאן שום הפסק, והכל הלכה אחת היא. (105) שנאמר: "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" (דברים כה, ז), מה הוא גדול אף היא גדולה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ו ה"ג, וה"ו. (106) אע"פ שאינם ראויים "להקים לאחיו שם" אינם אסורים זה בזה, שנאמר: "יבמה יבוא עליה", ואפילו כל שהוא (שם קיא:). (107) שהרי אינו יכול לגרשה, שאין גט קטן כלום, וכן אינו יכול לחלוץ, נמצא שעליו לקיימה עד אשר יגדל, ואז אם ירצה יגרשנה בגט (שם).

8 יט. היבמה לא תתיבם ולא תחליץ עד שתמתין
9 תשעים יום, חוץ מיום המיתה ומיום היבום ומיום
10 החליצה, כשאר כל הנשים¹⁰⁸. ומפני מה לא תחליץ
11 בתוך תשעים יום?¹⁰⁹ מפני שאינה ראויה ליבום¹¹⁰,
12 ונאמר: אם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו
13 וחלצה נעלו וכו' - בעת שהיא עולה ליבום¹¹¹ עולה
14 לחליצה, וכל זמן שאינה עולה ליבום אינה עולה
15 לחליצה¹¹². ואם יבם אותה או חלץ בתוך השלשה
16 חדשים - הואיל ואינה מעוברת, הרי זו נפטרה ואינה
17 צריכה כלום¹¹³.

(108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוץ מיום

בשטר, כדין קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). (4) ליורשה, או להטמא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. (5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא התירה לו להעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. (6) שלא בהסכמתה. (7) ואינה צריכה גט למאמרו. (8) ודין מאמר יבמין כדין קידושי אשה (קידושין מד). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. (9) שהיתה ארוסה לאחיו המת. (10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. (11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם הי"ב, ופ"ד ה"ז.

- 14 ב. וְכֵשֶׁם שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יְבָמָתוֹ, כִּף הוּא מְבָרֵךְ
- 15 בְּרֶפֶת נִשְׁוֹאִין¹² פְּעֻשָּׁה וְכוֹתֵב קְתָבָה¹³, כִּדִּין כָּל
- 16 נוֹשֵׂא אִשָּׁה¹⁴. הֵבֵא עַל יְבָמָתוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מֵאֵמֶר
- 17 - קִנְיָה קִנְיָן גָּמוּר¹⁵, וְאִינוּ צָרִיף לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ אַחֵר
- 18 הַבְּעִילָהּ. וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדוֹת¹⁶. וְכוֹתֵב לָהּ
- 19 קְתָבָה¹⁷.

(12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיתור'). והוא-הדין שמברך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, הכ"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיתור' ובב"ח שם. (13) יבמות נב, א. (14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. (15) ליורשה ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה, ה"ג. (16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לכתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג הכ"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה". מרדות - "מכת רידוי מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). (17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב הי"ד.

- 20 ג. הֵבֵא עַל יְבָמָתוֹ בֵּין פְּשׁוּגָה¹⁸ בֵּין פְּמִזִּיד¹⁹ בֵּין
- 21 בְּאִנּוּס²⁰ בֵּין בְּרָצוֹן²¹, בֵּין שְׁהִיָּה הוּא מְזִיד וְהִיא
- 22 שׁוֹגְגָת²² אוֹ אֲנוּסָה, בֵּין שְׁהִיָּה הִיא מְזִידָה וְהוּא
- 23 שׁוֹגֵג אוֹ אֲנוּס, בֵּין שְׁהִיָּה יְשָׁנָה בֵּין שְׁהִיָּה עֶרְה, (בֵּין שָׂבֵא עָלֶיהָ בְּרָפָה בֵּין שְׁלֹא בְּרָפָה)²³, אֶחָד
- 24 הַמְּעָרָה²⁴ וְאֶחָד הַגּוֹמֵר²⁵ - קִנְיָה²⁶.
- 25

(18) סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. (19) לשם זנות ולא למצוה. (20) שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה (יבמות נד.). (21) שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שוגג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). (22) באופן

שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ה, שכן התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו. (123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. (124) שמדברי סופרים ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. (125) וכן אם ידוע בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום. (126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין תופסים בערוה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

- 1 כג. יִלְדָה לְאַחֵר שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים מִשְׁנֵתִיבָמָה וְלָד שֶׁל
- 2 קִנְיָה - הָרִי זֶה הַלָּד סִפֵּק אִם בֵּין תְּשַׁעָה לְרֵאשׁוֹן¹²⁷
- 3 אִם בֵּין שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן¹²⁸, לְפִיכָף יוֹצִיא בְּגִט¹²⁹,
- 4 וְהַלָּד פְּשׁוּר¹³⁰. וְאִם פָּא עָלֶיהָ אַחֵר שֶׁיִּלְדָה - הַבָּנִים
- 5 שֶׁיִּבְאוּ אַחֲרָיו סִפֵּק מִמְּזוּרִים¹³¹.

(127) לבעלה המת. (128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים, יולדת למקוטעים (שם מב.). (129) אסורה לו - שמא הוא בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה יוצאה ממנו בלי גט, שמא הוא בן שבעה לאחרון ונתייבמה כדין והרי היא אשתו. (130) על-כל-פנים, בין אם הוא בנו של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. (131) שמא הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם, כמו שאמרו (שם לו:): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ספק ממזר ואסור בממזרות", כמבואר בפט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ח

פרק שני

(1) נתבארו בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים, כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

- 6 א. מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, שְׁלֹא יָבוֹא הֵיכֶם עַל יְבָמָתוֹ עַד
- 7 שִׁקְדָּשׁ אוֹתָהּ² בְּפָנֵי שְׁנֵי עֲדִים בְּפְרוּטָה אוֹ בְּשׁוּה
- 8 פְּרוּטָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מֵאֵמֶר³. וְאִין הַמֵּאֵמֶר קוֹנֶה
- 9 בִּיבָמָה קִנְיָן גָּמוּר⁴ כְּמוֹ הַבִּיָּאָה⁵. וְהַעוֹשָׂה מֵאֵמֶר
- 10 בִּיבָמָתוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתָּה⁶ - לֹא עָשָׂה כָּלוּם⁷, שְׁאִין
- 11 הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בְּרָצוֹן⁸. וּקְטָנָה מִן
- 12 הָאֲרוּסִין⁹, אִין עוֹשִׂין בָּהּ מֵאֵמֶר¹⁰ אֶלָּא מִדַּעַת
- 13 אֲבִיהָ¹¹.

(2) יבמות נב, א: "מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל", כי פריצות היא להתחיל קנינו בביאה, כמבואר שם. והשווה לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. (3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה. . . אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" ('תוספות יום-טוב' יבמות פ"ב, מ"א). וביקובי' (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא בשם ה'נמוקי יוסף': משום שאינם קידושין גמורים אלא כדיבור סתם, נקראו "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה". (40) שהיא מותרת לו. (41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. (42) אם אינו רוצה לייבם. (43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחרים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היבם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא נבעלה, ובכל זאת הצריכה גט נוסף לחליצה, וכן נראה מדברי הרי"ף שם. (44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:). (45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט בהחלט להתירה לאחרים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרוק בפניו בבית-דין ('תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשתו, יוכל אח"כ להחזירה כשתיפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"טו ('נמוקי יוסף'). והיא אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה, עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה חתיכת איסור על כל העולם. (46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה ונאסרה עליו (שם קיא:). (47) בין בתוך שלושים יום, בין לאחר שלושים. (48) ולדבריו אינה מותרת לאחרים עד שיחלוץ לה. (49) והואיל וכן, חזקה שבעלה, ואינה צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב:).

- 17 ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול
- 18 לייבם או לחלץ, שנאמר: והיה הפכור אשר תלד.
- 19 מפי השמועה⁵⁰ למדו⁵¹, שאינו מדבר אלא בפכור
- 20 שבאחיו. פלומר, גדול האחין יקום על שם אחיו
- 21 המת⁵². וזה שנאמר 'אשר תלד' - משמעו אשר
- 22 ילדה האם⁵³, ואין⁵⁴ משמעו אשר תלד היבמה.

(50) כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן. וראה בבאורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. (51) יבמות כד, א. (52) לייבם את אשתו ולנחול נחלתו, ולא יחלקו שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה אלא לשם (ובבן שילוד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מח, ו): "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה, אף שם האמור כאן - לנחלה" (שם). (53) אם האחים, "ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב, מ"א). (54) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע אשר תלד היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלד - פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד משנה'.

- 23 ז. לא רצה הגדול לייבם⁵⁵ - מחזירין על כל האחין⁵⁶.
- 24 לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרים: עליך מצוה,

ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. (23) יבמות נד, א. (24) שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה". (25) "שהכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). (26) יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה", וכמו שאמרו (סנהדרין נד.): "משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב מ'גזירה-שוה', "ביאה-ביאה" - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר בממזר: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

- 1 ד. במה דברים אמורים? שנתפון לבעל; אבל (אם
- 2 נפל מן הגג²⁷ ונתקע בה²⁸, או) שפא עליה שפזר
- 3 שאינו מכיר פלוס²⁹, או יושן³⁰ - לא קנה. נתפון
- 4 לדבר אחר³¹ והטיח³² ביבמתו - לא קנה³³; להטיח
- 5 בפיהמה והטיח ביבמתו - קנה, שהרי נתפון לשום
- 6 בעילה מפל מקום³⁴.

(27) כשנתקשה לאשתו. (28) ביבמתו. (29) שאע"פ ששוטה שייבם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כנתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). (30) אף הוא אינו מכוין לביאה כלל (יבמות נד. 'תוספות' שם ד"ה יושן). (31) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). (32) בעל, לשון יריית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהזרע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). (33) יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. (34) שם.

- 7 ה. יבמה שנתפמה³⁵, ואמרה בתוך שלשים יום לא
- 8 נבעלתי, ואף על פי³⁶ שהוא אומר 'בעלתי',
- 9 וגרשה³⁷ - כופין אותו שיחלץ³⁸, הואיל וקדם
- 10 וגרשה בגט³⁹. ואם עדין לא גרשה⁴⁰ - כופין אותו
- 11 שיבעל⁴¹ או יחלץ⁴², ויוציא בגט⁴³. גרשה לאחר
- 12 שלשים יום, והיא אומרת 'לא נבעלתי'⁴⁴ - מכבשים
- 13 ממנו שיחלץ לה⁴⁵. ואם היה מודה שלא בעל -
- 14 כופין אותו לחלץ⁴⁶. היא אומרת 'נבעלתי'⁴⁷, והוא
- 15 אומר 'לא בעלתי'⁴⁸ - אינה צריכה חליצה, שאין זה
- 16 נאמן לאסרה על כל אדם אחר שפנסה⁴⁹.

(35) שכנסה היבם. (36) בכת"י התימנים: אע"פ. (37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. (38) כי לדבריה שלא נבעלה, אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. (39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו לייבם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן

אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א שם.

19 יא. הִיוּ הַיְבָמִין רַבִּים, וְתַבַּע אוֹתָהּ הַגָּדוֹל לַיְבוּם, וְהִיא אֵינָה רוֹצָה בּוֹ וְרוֹצָה בְּאֶחָיו - אֵין שׁוֹמְעִין
20 לָהּ, שְׁמַצוּהָ בַּגָּדוֹל לַיְבוּם.⁷¹
21

(71) וכיון שאינה מתרצית למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת (מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין משמע שנקראת מורדת ('מעשה רוקח').

22 יב. אָמַר הַגָּדוֹל: אֵינִי רוֹצָה לֹא לַיְבוּם וְלֹא לְחָלִץ, הֲרִי אֲחִי לְפָנֶיךָ, וְתַבַּע אוֹתָהּ אֶחָד מִן הָאֲחִין לַיְבוּם
23 וְהִיא אֵינָה רוֹצָה בּוֹ, וְרָצָתָה בְּאֶחָד אַחֵר וְהוּא רוֹצָה בָּהּ - אֵין זֶה מוֹרְדָת; מֵאַחֵר שֶׁנִּסְתַּלַּק הַגָּדוֹל שְׁמַצוּהָ
24 בּוֹ - הֲרִי פֶלֶן שְׁוִין⁷², וְהוֹאִיל וְהִיא רוֹצָה בְּאֶחָד מֵהֶן
25 וְהוּא רוֹצָה בָּהּ - הֲרִי זֶה לֹא מוֹרְדָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא
26 אִם הִנֵּה אֶחָד מֵהֶן בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת, וְאָמְרָה: הֲרִי אֲנִי מִמִּתְנַת אוֹתוֹ⁷³ עַד שְׂבִיבָא וַיִּיבֶם אוֹתִי, אָבֵל זֶה אֵינִי
27 רוֹצָה בּוֹ - אֵין זֶה מוֹרְדָת. וְאֹמְרִים לָזֶה שְׂאִינוֹ
28 הַגָּדוֹל הַתּוֹכֵעַ אוֹתָהּ: אִם תִּרְצֶה לְחָלִץ לָהּ וְלָתֵן לָהּ
29 כְּתֻבָּה - חָלִץ, וְאִם לֹא - הֲרִי רָצָתָה שְׂתֻשֵּׁב עַד
30 שְׂבִיבָא אַחִיד⁷⁴, הוֹאִיל וְאֵין לָהּ דִּין קְדִימָה עָלֶיהָ.
31
32
33

(72) כבמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אביי קשישא (שם כד.): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית ('מגדל עוז'). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מחבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אביי קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות' שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". (73) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (74) ואע"פ ששנינו לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתנינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתוך, שכל איסור השחיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידה לבקש את הרצוי לה.

34 יג. בָּא זֶה שְׁתַּלְתָּה בּוֹ וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אֶצֶל
35 זֶה שְׂתַבַּע אוֹתָהּ לַיְבוּם וְהִיא אֵינָה רוֹצָה בּוֹ, וְאֹמְרִין לָהּ: אֵין פָּאן מִי שֶׁרָצָה לַיְבוּם אֶלָּא זֶה, וּמַצוֹת יְבוּם
36 קוֹדֶמֶת⁷⁵; או תְּתִיבֶם לוֹ, או תַּצֵּא בְּלֹא כְּתֻבָּה בְּדִין
37 כָּל מוֹרְדָת.⁷⁶
38

(75) למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ -

1 או חָלִץ או יָבֵם. וְאֵין כּוֹפִין אֶת הַיְבָם לַיְבוּם⁵⁷, אָבֵל
2 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְחָלִץ⁵⁸.

(55) ואפילו רצה לחלוץ. (56) ואין הגדול מאחיו (חוץ מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה (יבמות לט). "מצוה בגדול ליבם, לא רצה - מהלכין על כל האחין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו'". וכן גרס רבינו בדברי אביי קשישא (שם כד.). וראה להלן הערה עא. (57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינו-תם ב'תוספות' יבמות לט, ב שאין כופין לייבם. (58) ואין כופין אלא את הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם לט.).

3 ח. אָמַר הַגָּדוֹל: הַמִּתְנִינוּ לִי עַד שְׂגִידִיל הַקֶּטֶן, או
4 עַד שְׂבִיבָא הַחֹלֶץ⁵⁹, או עַד שְׂיִבְרִיא הַחֶרֶשׁ, וְנִמְלֶךְ
5 בּוֹ⁶⁰, וְאִם לֹא יִרְצֶה אֲנִי אֲיָבֵם או אֲנִי אֶחָלִץ - אֵין
6 שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ: עָלֶיךָ מַצוּהָ, או יָבֵם
7 או חָלִץ⁶¹.

(59) שהלך למדינה אחרת. (60) נתייעץ אתו, אולי יסכים לייבם. (61) שם.

8 ט. וְכֵן אִם הִנֵּה הַגָּדוֹל בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת - אֵין אֲחִיו
9 הַקֶּטֶן⁶² יְכוֹל לֹמַר: עַל אֲחִי הַגָּדוֹל הוּא⁶³ הַמַּצוּהָ,
10 הַמִּתְנִינוּ לוֹ עַד שְׂבִיבָא; אֶלָּא אוֹמְרִין לָזֶה שֶׁהוּא
11 פָּאן: יָבֵם או חָלִץ⁶⁴.

(62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג שנה ויום אחד. (63) בכת"י התימנים: היא. (64) ואין משהים את המצוה (יבמות שם).

12 י. יְבָמָה הָרְאוּיָה לַיְבוּם⁶⁵ שְׁלֹא רָצָתָה לְהַתִּיבֶם⁶⁶ -
13 דִּינָה בְּדִין מוֹרְדָת עַל בְּעֻלָּה⁶⁷; וְכוֹפִין אֶת יְבָמָה
14 לְחָלִץ לָהּ⁶⁸, וְתַצֵּא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁶⁹. וְאִם הִנֵּה אֲחִיו
15 נָשִׁים רַבּוֹת - כָּל מִי שֶׁתַּבַּעוּ הַיְבָם מֵהֶן לַיְבוּם וְלֹא
16 רָצָתָה הִיא הַמוֹרְדָת, וְחוֹלֵץ לָהּ וְתַצֵּא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁷⁰;
17 וְשָׂר צְרוּתֶיהָ שְׁלֹא נִתְבַּעוּ נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּתָן כְּשֶׁאֵר
18 הָאֲלֻמָּנוֹת.

(65) שהיא כשרה ליבם. (66) ללא טענה מספקת, אבל אם יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונוטלת כתובתה, כמבואר בסמוך ה"ד. (67) שאמרה מאסתיהו ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתייבם, הרי זו מורדת, כמו שרבינו מבאר בסמוך ה"ג. וכן פסק הרי"ף בכתובות פ"ה, על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. (68) כשם שכופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירוש. (69) כדין המורדת. (70) ובשו"ע אהע"ז (סי' קסה ס"א) הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היבום. (89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובתה (שם קיא:). (90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה, כמבואר לעיל ה"י. (91) וליתן לה כתובתה, שיכול לומר רצוני לייבמה, והעיקוב ממנה הוא, שהיא הגורמת. (92) כלומר, אינך יכול לכופו אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא לכופו כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה ('חזון איש' ע"פ המגיד-משנה).

טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: איני חולצת ולא נוטלת כתובה, אלא אשב בבית בעלי⁹³ וכשאור כל האלמנות⁹⁴ - אין שומעין לה, שהרי הקנו אותה לזה מן השמים⁹⁵, רצה - מיבם, רצה - חולץ⁹⁶ ונותן כתובה. ולא עוד, אלא אפילו אמרה: אני נזונה ממשלי ואשב עגונה⁹⁷ כל ימי חיי - אין שומעין לה⁹⁸; שהרי היבם אומר לה: כל זמן שאת זקוקה⁹⁹ לי אין נותנין לי אשה אחרת¹⁰⁰. ואפילו היה נשוי - אפשר שישא אשה אחרת¹⁰¹, או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה¹⁰².

(93) בבית שגר בעלי המת, ואתון מנכסיו. (94) ראה לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"א. (95) במיתת בעלה, ולא מדעתו בחר בה היבם. (96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ נזקקין לו". וכן פירשו ה'תוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ. וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מיבם, רצה - חולץ. (97) קשורה לבעלי ולזכור, לא להנשא לאיש אחר, מלשון הכתוב (רות א, יג): "להלן תעגנה". (98) אלא חולצת בעל כרחיה. (99) קשורה. (100) כתובות, שם. (101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנוה לו. (102) שאשתו תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' סי' א). ובזה פירש חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה. אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב סי' פה כתב, שגם הזהיר לא התכוון לומר שיש מצוה-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת שמן זית, ואין לכופו את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך מפני הבושה או הטורח וכיוצא בזה, אם תרצה להטיב עם המת - תטיב, ואם לאו - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

יז. יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני שהיתה אסורה עליו¹⁰³, והרי היא מתרת ליבם¹⁰⁴ כמו שיתבאר¹⁰⁵, אם רצה היבם ליבם - מיבם, ואין לה עליו כתובה¹⁰⁶ כדרך שלא היה לה על בעלה. ודינה עם יבמה בתוספת - כמו שהיתה עם בעלה¹⁰⁷. אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה¹⁰⁸, או שמכרה לו כתובה או מחלה אותה - צריך היבם לכתוב לה כתובה¹⁰⁹ כשאור האלמנות¹¹⁰.

(103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). (104) שהיו אחים

ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. (76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

יד. כל יבמה שאמרנו שדינה שתחליץ ולא תתיבם⁷⁷ - הרי זו נוטלת כתובה, אם יש לה כתובה⁷⁸, כשאור כל האלמנות⁷⁹. וכן אם היה יבמה מפה שחין או שיש בו שאר מומי אגשים⁸⁰ - חולץ לה⁸¹ ונוטלת כתובה. נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם⁸² - נסתחפה שדהו⁸³; אם לא רצה ליבם - יחליץ ויתן כתובה⁸⁴.

(77) ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ז. (78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן ה"ז. (79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן ה"ז). (80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, ה"א. (81) כמו שאמרו (יבמות ד.). "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה לכופה להתייבם, אלא כופים אותו וחולץ - רש"י), שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמוך לו: כי ישבו אחים יחדיו", כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטרם מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל - ויחלוץ ויתן כתובה" (פכ"ה מהל' אישות ה"ג). (82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. (83) נשטפה שדהו ונתקלקלה. כלומר, מזלו גרם. (84) כדין האשה שנוולו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

טו. יבמה שגדרה הניה מיבמה בחיי בעלה⁸⁵, או שגדרה הניה מכל היהודים⁸⁶ - כופין אותו שיחליץ לה ותטל כתובה⁸⁷. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה⁸⁸ - מבקשים ממנו שיחליץ לה⁸⁹; ואם לא רצה - הרי זו מורדת⁹⁰. וכן אם נתפונה בגדרה אפילו בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה - אין כופין אותו לחליץ⁹¹, אלא אם כן מרדה, ותצא בלא כתובה⁹².

(85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשמיש, שלא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא: וברש"י). (86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה, ונתכוונה להפסיד דעתו של בעלה שלא יחשדנה כי נתנה עיניה באחר (שם קיב. וברש"י). (87) שהרי אינה יכולה להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה להפטור מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל", וכפירוש ה'תוספות' שם). (88) שנתכוונה להפטור מן

(116) ועדיין לא נישאה לו. (117) שאינה גרועה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובא בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. (118) שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ד, וצריכה ממנו גט. (119) ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי ליבם אינו יכול, שגרופה היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. (120) שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-ידי-זה תישאר ברשותו! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

כ. חזר ה"ר שג"ר מן הארסין ונשאה אחר שחלץ לה יבמה - אין מוציאין אותה מידו¹²¹. אבל אם גרשה מן הנשואין, וחזר ונשאה אחר שחלצה - מוציאין אותה מידו; מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו שפארנו¹²². והיבמה שזנתה¹²³ והיא זקוקה¹²⁴ - לא נאסרה על יבמה¹²⁵, אלא רצה חולץ רצה מיבם.

(121) אע"פ שאסורה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (122) לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ז, וכן אמרו (יבמות צב:): "יבמה - קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים". (123) בלא קידושין. (124) כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. (125) שאינה כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל ה"ח, כי שם יש לחוש, שיאמר: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחשדו בה שחלצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אה"ע סי' קנט ס"ג).

כא. כל יבמה שהיא ספק מדבריהם¹²⁶ אם יש עליה זקת יבם¹²⁷ או אין עליה זקת יבם, כגון יבמה שחלצה וזלד שלא פלו לו חדשיו¹²⁸ ומת בתוך שלשים יום, שדינה שתחלץ מספק מדבריהם כמו שפארנו¹²⁹, אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה - חלץ לה יבמה ותשב עם בעלה¹³⁰. ואם נתקדשה לכהן, שהוא אסור בחליצה - אינו חולץ לה¹³¹; שאין אוסרין על זה אשתו משום ספק דבריהן¹³². גרשה הפהן או מת - הרי זו חולצת¹³³, ואחר כך מתרת לאחרים לכתחלה.

(126) מדברי חכמים. (127) קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. (128) כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשער ובצפרניו, ומן התורה הוא וולד גמור. (129) לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש

מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם). (105) לקמן פ"ו ה"ג. (106) כשבא עליה וקנאה, ועכשיו רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה). אבל אם רוצה להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו, שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו, הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי אינה קלה בעיניו להוציאה, שיצטרך לשלם לה התוספת. ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציאה, כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובתה", כמבואר לעיל פכ"ב מהל' אישות ה"ד. (107) שיש לה תוספת שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר לעיל (שם פכ"ד ה"ג). (108) למרות שהיתה מותרת לו. (109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או מחלה לו כתובתה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. (110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד ה"ב והערה קפד.

יח. היבמה קדם שייבוא עליה יבמה או קדם שחלץ לה הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר. ואם נשאת לאחר ובעל - לוקה הוא והיא¹¹¹. ומוציאה בגט¹¹², ואפלו היו לו פמה בנים ממנה¹¹³. ונאסרה עליו¹¹⁴ ועל יבמה¹¹⁵. ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים.

(111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם לוקים. (112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך ה"ט. (113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה, שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו עולמית. (114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא (מעשה רוקח), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה ודאי. (115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובא בעלה, שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: ובר"ף שם ע"פ הירושלמי שם פ"י, ה"ד). אלא שאין בניה מן השני ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין ממזר מאיסור חיבי לארין. ראה פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

יט. נתקדשה לאחר¹¹⁶ - לא נאסרה על יבמה¹¹⁷, אלא נותן לה ה"ר שקדשה גט¹¹⁸ ויבמה מיבם או חולץ. ואם ה"ר יבמה פהן, שאינו יכול לשא גרופה¹¹⁹ - תצא מן ה"ר בגט, פדי שלא יהא החוטא נשקר, ויחלץ לה יבמה¹²⁰.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ז סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחים. (14) ייבדקו, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש.

ד. מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר: זה העבר ממני הוא, ואפלו היא מודה לו - אף על פי שהוא בנו לענין ירשה¹⁵, הרי זה ספק לענין יבום¹⁶. פשם שזנתה עם זה, כף זנתה עם אחר, ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי? והרי אין לו חזקה¹⁷, אלא לעולם ספק הוא¹⁸. ולהחמיר דנין בו, וחולצת ולא מתבבמת¹⁹.

(15) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה. (16) אם נאמן לומר שזה בנו. (17) שהרי מתחילת לידתו הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו הקודמת. (18) שמה אינו בנו וזקוקה לייבום. (19) שמה הוא בנו ואסורה ליבם.

ה. נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתבבמת על פיו; או שמת יבמה או שנתן לבעלה בן, להתיירה לזר²⁰. אפלו עבד או אשה או עכו"ם מסיח לפי תמו²¹ מעיד במיתת היבם כמו שמעיד באשת איש להתיירה, כמו שבארנו בהלכות גרושין²².

(20) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבינו סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא מדקדקת בדבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה לאחר הנישואין. (21) שאינו מתכוון להעיד ולהתירה להינשא לזר. (22) כי דין עד ביבמה כדין עד באשת איש.

ו. וחמש נשים שאין מעידות זו לזו שמת בעלה²³, כף אין מעידין לה שמת יבמה²⁴. ודין עדות זו כדין אותה עדות²⁵ לענין עדים שמכחישים זה את זה במיתת היבם²⁶ ולכל דבר²⁷.

(23) שחזקתן שונאות זו את זו. (24) שמתכוונות לקלקלה, שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. (25) של מיתת הבעל. (26) שהעד הראשון המעיד על מות היבם נאמן כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישנו אין השני נאמן. (27) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן לעדות זו.

ז. שתי יבמות²⁸ שבאו ממדינת הים, זו אומרת 'מת בעלי' וזו אומרת 'מת בעלי' - זו אסורה²⁹ מפני בעלה של זו³⁰, וזו אסורה מפני בעלה של זו; שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמת יבמה³¹, כמו שבארנו.

(28) נשי שני אחים. (29) להינשא לזר. (30) שהוא יבמה וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. (31) ושמה הוא חי.

ח. הנה לאחת מהן עד שמת בעלה - זו שיש לה

בהערה כט. (130) ואינה צריכה קידושין שניים. (131) יבמות לו, ב וברי"ף שם, וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסד, ס"ז. (132) שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זיקת יבם. (133) שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם ב'שלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירוה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו נאמנות לומר זה בני לפטור מן היבום, וזה אחי לחייב ביבום, מי נאמן לומר מת היבם.

א. האומר 'זה בני', או שאמר 'יש לי בנים' - הרי זה נאמן, ופטר את אשתו מן החליצה ומן היבום².

(2) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. (3) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פטרה בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפטרה מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקתו באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום.

ב. אומר 'זה אחי', או שאמר 'יש לי אחין' - אינו נאמן לאסור את אשתו⁴ ולהניחה זקוקה ליבם; שהרי זה מתפונן לאסרה לאחר מותו⁵.

(4) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. (5) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. (6) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה.

ג. הנה מחזק שיש לו אחין, ואמר בפשע מיתתו 'אין לי אחין' - אינו נאמן⁷. וכן אם אמר על מי שהחזק אחיו 'אין זה אחי' - אינו נאמן⁸. לא הנה מחזק באחין, ויצא קול שיש שם עדים שיעידו שיש לבעלה אחין, והעדים במדינה אחרת, אפלו אמר הוא בפשע מיתתו 'אין לי אחי' - הרי זו חוששת¹¹, ותמתין¹² עד שיבואו העדים שאמרו¹³ וישאלו¹⁴.

(7) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. (8) והרי היא פטורה מזיקת יבום. (9) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגור" מועיל נגד חזקה, והרי הוחזק שיש לו אחים ואין נאמינו שאין לו, אולם ב"אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. (10) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. (11) לקול, ואפילו לא הוחזק הקול בבית דין. (12) מלהינשא לאחרים, שמה יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. (13) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו

בְּלִבְדִּי⁵¹, וּבָאָה וְאָמְרָה 'נָתַן לִי יָכֵם בְּמִדֵּינַת הַיָּם
וְמֵת'⁵², בֵּין שְׁאֲמְרָה 'מֵת יָכֵמִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת בְּעָלִי'
בֵּין שְׁאֲמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת הַיָּכֵם שְׁנֵתָן לִי'
- הָרִי זֶה נֶאֱמָנָה⁵³; שֶׁהָפָה שְׁאֲסָר⁵⁴ הוּא הָפָה
שֶׁהִתִּיר⁵⁵.

(48) הוֹאִיל וְאִינָה נֶאֱמָנָה לומר: "מת יבמי". (49) וְאִין
לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה ליבם. (50) להינשא
לזר, והרי היא בחזקת זקוקה ליבום. (51) ולא היה כאן
יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. (52) שילדה חמותי
במדינת הים בן. (53) להינשא לזר. (54) שאמרה ניתן לי
יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. (55) שהרי אמרה מת
יבמי.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָהּ הָיָה וּבְעָלָהּ וּבָנָה לְמִדֵּינַת הַיָּם,
וּבָאָה וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת בְּנִי' -
נֶאֱמָנָה⁵⁶; שֶׁהָרִי הָיְתָה בְּחֻזְקַת הָתֵר לְזָר⁵⁷ בְּעֵת
שֶׁהִלְכָהּ⁵⁸. אָמְרָה 'מֵת בְּנִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת בְּעָלִי' -
אִינָה נֶאֱמָנָה לְהִתִּיבָם⁵⁹. וְחֻזְשֵׁין לְדְבָרֶיהָ⁶⁰,
וְחֻלְצָת⁶¹ וְלֹא מְתִיבָמָה.

(56) להינשא לזר. (57) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן
ואינה זקוקה לייבום. (58) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו
אינה מוציאה עצמה מחזקתה. (59) שהרי הייתה בחזקת
מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמא מחמת אהבתה
אליו היא משקרת. (60) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי
לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור
להינשא לזר. (61) כדי שתהיה מותרת לזר.

יד. הִלְכָהּ הָיָה וּבְעָלָהּ בְּלִבְדִּי⁶², וּבָאָה וְאָמְרָה 'נָתַן
לִי בֶן בְּמִדֵּינַת הַיָּם וְמֵת וְאַחֵר כָּךְ מֵת בְּעָלִי'⁶³ -
נֶאֱמָנָה וּמְתִיבָמָה; שֶׁהָרִי הָיְתָה בְּחֻזְקַת הָתֵר לִיבָמָה
בְּעֵת שֶׁהִלְכָהּ. אָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת בֶּן
שְׁנֵתָן לִי'⁶⁴ - אִינָה נֶאֱמָנָה לְפָטֹר עַצְמָה מִן הַיָּבֻם
וּמִן הַחֲלִיצָה⁶⁵. וְחֻזְשֵׁין לְדְבָרֶיהָ⁶⁶, וְחֻלְצָת וְלֹא
מְתִיבָמָה.

(62) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. (63) נמצאת
שהיא זקוקה ליבם. (64) ואינה זקוקה עוד לייבום.
(65) שהרי הוחזקה זקוקה. (66) לא להתייבם, שהרי עשתה
עצמה חתיכת איסור על היבם.

טו. בָּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁷? כְּשֶׁהָיְתָה פְּסוּלָה לְכַהֵן
מִתְחַלְצָה⁶⁸, בְּגֹן שֶׁהָיְתָה גְרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה⁶⁹, אוֹ
שְׁאֲמְרָה 'בְּמַעֲרָה הֵינִי כְּשֵׁמֶת'⁷⁰; אָבָל אִם אֵין
הַדְּבָר בֶּן - אִינָה חֻלְצָת. שְׁמָא תַּחֲלִץ וְיִבְאוּ עֲדִים
וְיַעֲדוּ שֶׁהַדְּבָר כִּמוֹ שְׁאֲמְרָה וְהַבֵּעַל מֵת תַּחֲלָה⁷¹,
וְנִמְצְאָת חֲלִיצָה זֶה אִינָה כְּלוּם, וְתִנְשָׂא לְכַהֵן, וְיִרְאָה
הָרוּאָה אוֹתָהּ שֶׁחֲלָצָה וְנִשְׁאָת לְכַהֵן וְיִדְמָה
שֶׁהִחְלוּצָה מִתֵּר לְכַהֵן, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעֲדִים
שֶׁפָּאוּ. לְפִיכָךְ לֹא תַּחֲלִץ וְלֹא תִתִּיבָם, אֲלֹא תִשְׁאָר
בְּחֻזְקַת זְקוּקָה כְּשֶׁנִּצְטָא עַד שְׁיִבְאוּ עֲדִים.

הָעֵד עֹמֶדֶת בְּאִסּוּרָה³², שְׁאִינָה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְעָלָהּ
אֲלֹא מִפְּנֵי יָכֵמָה³³; וְזֶה שְׁאִין לָהּ עַד מִתֵּרָת, שֶׁהָרִי
הָעֵד הָעֵד שְׁמֵת יָכֵמָה, וְהִיא נֶאֱמָנָה לומר שְׁמֵת
בְּעָלִי.

(32) להינשא לזר. (33) שאין עדות על מות יבמה, אלא
יבמתה, והיא אינה נאמנה לה.

ט. הִנֵּה לִזּוֹ בָּנִים³⁴ וְלִזּוֹ אֵין בָּנִים - זֶה שְׁאִין לָהּ
בָּנִים אֲסוּרָה³⁵, וְזֶה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים מִתֵּרָת³⁶. הִנֵּה לָהֶן
יָכֵם אַחֵר כָּאֵן - הָרִי זֶה מִיָּבֵם לְשִׁתִּיהֶן³⁷.

(34) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום. (35) בגלל זיקתה
ליבמה. (36) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא
עדים ולא בנים שתייהן מותרות", שאין כאן זיקת ייבום, זו
מפני בניה, וזו בעידי חברתה. (37) שהרי משני בתים הן,
ואין אחת פוטרת את חברתה.

י. מֵת זֶה הַיָּכֵם שְׁיָבֵם אוֹתָן³⁸ - אֲסוּרוֹת לְהִנְשָׂא לְזָר,
כְּשֶׁהָיָה בְּתַחֲלָה³⁹. נִתְיָבְמוּ וְנִתְגָּרְשׁוּ⁴⁰ - הָרִי אֵלֶּי
מִתֵּרָת לְזָר.

(38) ולא הניח בנים, נמצאו שתייהן זקוקות (מצד מיתת
היבם) לייבמיהן שבמדינת הים, שמא חיים הם. (39) לפני
הייבום, שאין האחת נאמנת כלפי חברתה להעיד שמת
יבמה. (40) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים,
שארין זקוקות עוד לייבום.

יא. אָף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵת בְּעָלִי'
וְתִנְשָׂא⁴¹ אוֹ תִתִּיבָם⁴², אֵין הַיָּכֵמָה נֶאֱמָנָה לומר מֵת
יָכֵמִי שֶׁתִּנְשָׂא לְזָר; הוֹאִיל וְהוּא אֲסוּר לְאֹרֶץ⁴³, שְׁמָא
יְהִי קָל בְּעֵינֶיהָ⁴⁴. וְכֵן אֵין הַיָּכֵם נֶאֱמָן לומר 'מֵת
אֲחִי' שְׁיָיָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, שְׁמָא עֵינָיו נָתַן בָּהּ⁴⁵. וְאֵין
הָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵתָה אֲחוֹתִי' שֶׁתִּפְגֹּס לְבִיתָהּ,
וְאֵין הָאִישׁ נֶאֱמָן לומר 'מֵתָה אִשְׁתִּי' שֶׁיִּשְׂא אֶת
אֲחוֹתָהּ, עַד שֶׁיַּעֲדִידוּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁמֵּתָה אֲחוֹתָהּ וְאַחֵר
כָּךְ תִּפְגֹּס לְבִיתָהּ; שֶׁלֹּא הָאֱמִינוּ עַד אֶחָד אֲלֹא מִשּׁוּם
הַתֵּרָת עֲגוּנָה⁴⁶, כִּמוֹ שֶׁבִּבְרָאנָה⁴⁷.

(41) לזר, באופן שאינה זקוקה לייבום, כגון שיש לו בנים,
או אין לו אחים. (42) כשהיא זקוקה ליבם. (43) האמור
בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (44) ולא
תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי,
שהוא איסור "אשת איש" וענשו מיתת בית דין, ובניה
מהשני ממזרים. (45) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה
על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמא עיניו נתן בה.
(46) שאינה יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל
עדות. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא
לו אחרת. (47) "שלא תשאנה בנות ישראל עגונות".

יב. לְפִיכָךְ⁴⁸, הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָהּ הָיָה וּבְעָלָהּ⁴⁹ וּיָכֵמָה
לְמִדֵּינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת
יָכֵמִי', אוֹ שְׁאֲמְרָה 'מֵת יָכֵמִי וְאַחֵר כָּךְ מֵת בְּעָלִי' -
הָרִי זֶה אִינָה נֶאֱמָנָה⁵⁰. אָבָל אִם הִלְכָהּ הָיָה וּבְעָלָהּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ח סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, 26
שמה נולד לה יכם קדם מיתת הבעל⁸⁸. 27

88) והרי היא זקוקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היכם לאחר מיתת הבעל אינה זקוקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

יט. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, ובאו 28
ואמרו לה: מת בעליך ואחר כך מת בנך⁸⁹, ונשאת, 29
ואחר כך נודע שחלוף היו הדברים⁹⁰ - תצא, והולד 30
בשר⁹¹. אמרו לה: מת בנך ואחר כך מת בעליך, 31
ונתנבמה, ואחר כך נודע שהיו הדברים חלוף⁹² - 32
תצא, והולד שנולד לפני השמועה⁹³ או לאחר 33
השמועה ממזר⁹⁴. 34

89) והרי היא מותרת לזר. 90) שבנה מת לפני בעלה, וזקוקה היא ליבום ואסורה לזר. 91) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור כרת. 92) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אח שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. 93) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. 94) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ח

פרק רביעי

1) ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה, ומי חולצים, דיני הנעל וצורתו, דיני הרקיקה, מה בין "אינה חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

א. כיצד מצות חליצה? היבמה הולכת אחר היכם 35
במקום שהוא שם², ובאה לדינין, והן קוראין לו 36
ונותנין לו עצה ההוגנת לו ולה. אם עצה טובה 37
לכם³ - יועצין אותן לכם⁴; ואם עצה טובה לחליץ, 38
בגון שהיתה היא ילדה והוא זקן או היא זקנה והוא 39
ילד - יועצין אותו לחליץ⁵. 40

2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח): "וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין לא:). 3) ששניהם מתאימים זה לזה. 4) ובכתיב התייחס: אותו [וכן נכון, שהכל תלוי ברצונו]. 5) יבמות קא, ב: "אומרים לו: מה לך אצל ילדה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

ב. וצריכין הדינין לקבוע מקום⁶ שישבו בו, ואחר 41
כך תחליץ שם בפניהם; שנאמר: ועלתה יבמתו 42
השערה⁷ אל הזקנים וגו'. לא נועדו⁸ ולא קבעו 43
מקום אלא נקרו נקרה⁹, ונקראת¹⁰ היא והוא לפניהן 44
וחלצו - חליצתה בשרה¹¹. 45

6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אה"ע"ז סי' קסט, ס"ד),

67) שהיא חולצת על סמך דבריה. 68) טרם שנישאה לבעלה זה. 69) שנולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה ואסורה להינשא לכהן. 70) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. 71) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבום.

טז. וכן אשה שהלך בעלה וצרתה⁷² למדינת הים, 1
ובאו שנים ואמרו לה⁷³ 'מת בעליך' - הרי זו לא 2
תחליץ ולא תתנבם לעולם, עד שיודע אם ילדה 3
צרתה⁷⁴ או לא ילדה. ולמה לא תחליץ אחר תשעה 4
חדשים⁷⁵ ממיתת הבעל ויהיה מתרת לזר על כל 5
פנים⁷⁶, שאם ילדה צרתה⁷⁷ - הרי נפטרה זו, ואם 6
לא ילדה - הרי נחלצה? גזרה שמה יודע אחר 7
החליצה שילדה צרתה ויד של קימא, ונמצאת זאת 8
שאינה חלוצה⁷⁸, ותנשא לכהן אחר שנחלצה, 9
ויאמר הרוצה שלא ידע בעדים שבאו שהחלוצה 10
מתרת לכהן, ויעיד שראתה אותה נשאת לכהן על 11
פי בית דין. לפיכך, אם היתה אסורה לפניה 12
מתחלתה⁷⁹ - הרי זו חולצת לאחר תשעה ותנשא 13
לזר. אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה בשמת - 14
תמתין תשעים יום כשאין היבמות⁸⁰ ותחליץ או 15
תתנבם, ולא תחוש לצרתה שבמדינה האחרת⁸¹, 16
הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה⁸². 17

72) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. 73) לזו שנשארה כאן. 74) מבעלה. ואז תינשא לזר, כי הוולד פוטרה מן הייבום. 75) כי בתוך תשעה חדשים אינה יכולה לחלוץ, שמה צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. 76) צדדים. 77) לאחר תשעת חדשי העיבור. 78) שהרי חלצה שלא לצורך. 79) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. 80) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברת הן אם לא. 81) שנשארה כאן שמה מעוברת היא. 82) אם כן לא נתעברה ממנו.

יז. האשה שמת בעלה⁸³ והיתה לה חמות במדינת 18
הים - אינה חוששת שמה ילדה חמותה וכבר נתן 19
לה יכם במדינה אחרת⁸⁴, שלא גזרו בדבר זה; אלא 20
נעמיד אותה על חזקתה, והרי היא מתרת⁸⁵. והוא 21
הדין לאשה שמת בעלה והיה לו בן במדינה אחרת 22
- הרי זו מתרת לזר; ואין חוששין שמה מת הבן⁸⁶, 23
אלא העמיד אותה על חזקתה⁸⁷. 24

83) ולא הניח בנים ולא היה לו אח. 84) וזקוקה לו. 85) להינשא לזר. 86) "שמה מת לא חוששים", והעמידה על חזקתו שהוא חי. 87) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר.

יח. יצאת חמותה מעברת - הרי זו חוששת, ולא

לֹא עָקַבְתָּ 22 וְאֵינוֹ תַפְסוֹר בַּפֶּשֶׁתָּי 23, וְלֹכְשׁוֹ בְּמִינֵי 24, 15
וְקוֹשֶׁר רְצוּעוֹתָיו עַל רִגְלוֹ 25, וְעוֹמֵד הוּא וְהָיָא 26 16
בַּפְּנֵי בֵּית דִּין, וּמִקְרִין לִיבְמָה בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ 27: מֵאֵן 17
יָבְמִי וְגו', וְאַחֲרֵי כֵן מִקְרִין לִיבָם: לֹא חֲפָצְתִּי 18
לְקַחְתָּהּ, וְנוֹעֵץ רִגְלוֹ בְּאֶרְצָה 28, וְהָיָא יוֹשֶׁבֶת 19
וּפּוֹשֶׁטֶת יָדָהּ בַּפְּנֵי בֵּית דִּין וּמִתְּרַת רְצוּעוֹת הַמְּנַעַל 30 20
מֵעַל רִגְלוֹ וְחוֹלְצַת הַמְּנַעַל וּמְשַׁלֶּכֶת אוֹתוֹ לְאֶרֶץ 31 21
וּמְשִׁישֶׁמֶט רֹב הָעָקֶב 32 הַתְּרָה הַיָּבָמָה לְזָר 33. 22

(21) במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב.) ישנה
סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו
פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף-
משנה). (22) הוא החלק האחורי המעובה בסולית הנעל.
(23) אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י
בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא ב'נמוקי יוסף'),
שנאמר: "וחלצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על
הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור
התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת
ממין אחר ('נמוקי יוסף'). (24) על רגלו הימנית. למדו
'גזירה-שוה' 'רגל' 'רגל' ממזרוע, שנאמר בו "רגלו
הימנית" (יבמות קד. לרבנן דר' אלעזר). וראה להלן הי"ז.
(25) למטה מן השוק, שאם קשר על השוק, למטה מן
הארכובה, אינה כשרה אלא בדיעבד (להלן הט"ו).
(26) שנאמר (דברים כה, ח): "ועמד ואמר" - מלמד שאין
אומר דבריו אלא בעמידה ('ספרי', כ"תצא) ואמירתה
ואמירתו שוות הן. (27) ראה להלן ה"ח והערה לד.
(28) דורך ברגלו על הקרקע (יבמות קג.). (29) ראה יבמות
קג, א: "בין עומד בין יושב". (30) שם קב, א.
(31) להראות שאין כוונתה בזה לקחת לעצמה את המנעל,
אלא כל כוונתה לשם מצות חליצה בלבד, ואין לה כל צורך
בנעל (ב"ח באהע"ז סי' קסט). אולם, דברי רבינו מפורשים
בזוהר פרשת חוקת דף קפ, והטעם ע"פ הקבלה. (32) של
רגל היבם. (33) יבמות קב, א.

ז. וְאַחֲרֵי כֵן עוֹמֵדֶת וְיוֹרֶקֶת בְּאֶרֶץ כְּנָגַד פָּנָיו רַק 23
הַנִּרְאָה לְדִינֵיהֶן 34. שְׂמָצוֹת חֲלִיצָה, שִׁיהִיו שְׂנִיָּהֶן 24
עוֹמְדִין בְּשִׁעַת קְרִיאָה וּבְשִׁעַת רְקִיקָה 35, וְצִרִיכִין 25
הַדִּינִין לְרִאוֹת הָרֶק הַיּוֹצֵא מִפִּיהָ 36. וְאַחֲרֵי כֵן מִקְרִין 26
לָהּ: פָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יָבְנָה אֶת בֵּית אָחִיו, 27
וְנִקְרָא שְׁמוֹ בִּישְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱל. 28

(34) שם קו, ב: שנאמר "לעניי הזקנים... וירקה", וראה
להלן הכ"ג. (35) הואיל והריקה צריכה להיות לעניי
הדיינים, הרי היא כ'דין' ואין 'דין' אלא בעמידה.
(36) יבמות קו, ב.

ח. הִפֵּל בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ 37, שֶׁנֶּאֱמַר: פָּכָה - בְּלִשׁוֹן 29
הַזֶּה 38. וְכָל הַיּוֹשְׁבִין שָׁם עוֹנִים אַחֲרֶיהָ 39 חֲלוּץ 30
הַנֶּעֱלִי, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְצִרִיף שֶׁתַּחֲבֹן הַיָּבָמָה שֶׁתַּחֲלִץ 31
לוֹ, וְיִתְחַבֵּן הוּא שִׁיחֲלִץ לָהּ. וַיַּעֲשׂוּ מַעֲשִׂים אֵלָיו 32
לְשִׁמּוֹן 40. וְהַסּוּמָא אֵינוֹ חוֹלֵץ 41; שֶׁנֶּאֱמַר: וִירְקָה 33
בַּפְּנִי, וְאֵין זֶה רֹאֶה הָרֶק 42. 34

כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויודמנו לה קופצים
לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ר'בית
הבחירה להמאירי) ביבמות שם, ר'בית שמואל' שם ס"ק ה).
(7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם).
(8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. (9) כלשון הכתוב
(שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נזדמן הדבר
במקרה שחברי בית-הדין באו שם. (10) ובכת"י התימנים:
ונקריתי. (11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים
לקבוע", ולשון "צריך" משמעה רק לכתחילה (הגר"א
באהע"ז שם).

ג. וּמִלְמַדִּין אוֹתָהּ וְאֵת הַיָּבָם לְקָרוֹת, עַד שֶׁהוּא 1
וְהָיָא יְהִיו רְגִילֵין 12, וְתִהְיֶה יְכוּלָה לְקָרוֹת 'לֹא אָבָה' 2
בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, וְאַחֲרֵי כֵן תֹּאמַר 'יָבְמִי', כְּדִי שֶׁלֹּא 3
יְהִי מַשְׁמַע דְּבִרְיָה אָבָה בַּמִּי 13. 4

(12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראה תחילה "מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא
אומר "לא חפצתי לקחתה", להלן ה"ט. (13) שאם תפסיק
בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן,
אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא
בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו:
חפצתי לקחתה.

ד. וּמֵאַחֲרֵי שֶׁתִּהְיֶה רְגִילָה לְקָרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא 5
קָרָא בְּנִשְׁמִימָה אַחַת - אֵין מְקַפִּידִין עַל זֶה; אָבָל 6
אִם אֵינָה יְכוּלָה - מְרַגִּילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּדְעֶה 14. 7

(14) הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד:): "כל הראוי
לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל
שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה ה' מעשה
הקרבות פ"ז, ה"ו.

ה. וְהַחֲלִיצָה בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה 15, וּבַפְּנֵי שְׁלֹשָׁה 8
שְׁיֻדְעִין לְהַקְרוֹת 16. וְאִם אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה גָר - 9
פְּסוּל. וְאִפְלוּ הָיָה אָבִיו גָּר וְאִמּוֹ יִשְׂרָאֵלִית - לֹא 10
תַּחֲלִץ, עַד שֶׁיְהִיָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל 17. וּמִצְוֹתָהּ 18
בְּחֻמָּשָׁה, כְּדִי לְפָרְסָם הַדְּבָר 19. וְאוֹתָן הַשָּׂנִים - אִפְלוּ 12
הָיוּ עֲמֵי הָאֶרֶץ 20. 13

(15) יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה 'דין'
היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום,
כמבואר בסנהדרין לד, ב. וראה להלן הט"ו. (16) את היבם
והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא.). ואין זה אלא
לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים
להקרות (להלן הט"ו). (17) שם קב, א. שנאמר (דברים
כה, י) "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל
צדדים (רש"י). (18) לכתחילה. (19) שם קא, ב. שהיא
חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו
לישאנה (רש"י). (20) שאינם יודעים להקרות, ואפילו
לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים
להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ו. כִּיצַד חוֹלְצִין? מִבֵּיאִין לוֹ מְנַעַל 21 שֶׁל עוֹר שִׁישׁ 14

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ח סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קצו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין מעשה הרקיקה מעכב, כי לא הקפיד הכתוב אלא על דבר שהוא "מעשה באיש" זוהי החליצה שהיבמה עושה מעשה בגופו של איש (היבם), אבל הרקיקה אינה מעשה באיש (שם קד: וברש"י). 51) שם קד, א.

17 יג. בַּמָּה דְּכָרִים אָמְרוּם? ⁵² פִּשְׁהוּ יְכוּלִין לְדַבֵּר, ⁵³ שֶׁהָיָה הֵן רְאוּיִין לְקָרוֹת; אָבֵל אֵלֶּמֶת אוֹ אֵלִם - ⁵⁴ אֵינָן חוֹלְצִין, ⁵⁵ וְאִם חָלְצוּ - חֲלִיצָתָן פְּסוּלָה. ⁵⁶ וְאֵינָן ⁵⁷ כֹּהֲרֵשׁ וְחֲרֹשֶׁת שֶׁחָלְצוּ שְׁלֹא עָשׂוּ כָּלוּם, ⁵⁸ לְפִי ⁵⁹ שֶׁהָחֵרֵשׁ אוֹ הַחֲרֹשֶׁת אֵינָן בְּנֵי דַעַת.

52) שאין הקריאה מעכבת. 53) וכל הראוי לדבר, אין הדיבור מעכב בו. 54) שאינם ראויים לקרות. 55) שם קד, ב. 56) תוספתא, יבמות פ"א ה"ט. 57) והרי הם כקטן שאמרו בו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום" (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל בין "חליצה פסולה" לבין "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילם ואילמת, ואם חלצו - חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסט, סמ"ג.

22 יד. רִקְקָה בְּלִבָּד, שְׁלֹא חֲלָצָה וְלֹא קָרְאָה, אוֹ ²³ שֶׁרִקְקָה וְקָרְאָה וְלֹא חֲלָצָה - הָיָה זֶה בְּחֲלִיצָה ²⁴ פְּסוּלָה. ⁵⁸ קָרְאָה הִיא וְהוּא וְלֹא חֲלָצָה וְלֹא רִקְקָה - ²⁵ לֹא עָשָׂה כָּלוּם; ⁵⁹ שֶׁנֶּאֱמָר: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ - ²⁶ שֶׁהִמְעָשָׂה, שֶׁהוּא הַחֲלִיצָה וְהַרְקִיקָה, הוּא ²⁷ שְׁמוּעִיל⁶⁰, אָבֵל הַקָּרִיָּאָה אֵינָה מְעַכֶּבֶת וְאֵינָה ²⁸ מוֹעֵלָתָּה.

58) ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא: חליצה ואח"כ רקיקה, ומכיון שזו רקקה - יחשבו שבוודאי כבר חלצה מקודם. ואם נתירה להתייבם, יאמרו: חלוצה מותרת לאחים (שם קה). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג שם. 59) ומותרת להתייבם. 60) החליצה מועילה להתיר להנשא לזר. ואילו הרקיקה בלבד אע"פ שאינה מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים. 61) אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שברקיקה גזרו חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו: זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה להתייבם (יבמות, שם).

29 טו. חֲלָצָה וְרִקְקָה וְקָרְאָה וְהֵם יוֹשְׁבִין? ⁶² אוֹ מִטֵּין עַל ³⁰ צִדִּיקָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה שְׂרוּף הַנֶּעֱלָל קָשׁוּר עַל שׂוֹקָהּ ⁶³ מִן הָאֲרֶפֶכָה ⁶⁴ וּלְמִטָּה, אוֹ שֶׁחָלָצָה בְּפָנֶיהָ שְׁלֹשָׁה עֲמִי ³¹ הָאֲרִץ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁחָלָץ ³² - חֲלִיצָתוֹ כְּשֶׁרָה. ³³ ⁶⁶

62) אע"פ שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה,

37) בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש פעמים". 38) משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה לב. וברש"י). 39) יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים שם (הנמצאים שם, 'טור' אהע"ז סי' קסט, ומפרש ה'תוספות יום-טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים) לומר חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי טרפון. . . ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכן אמר הקב"ה למשה: אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים [מצות ייבום] ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחיך - לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל; חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה". 40) לשם מצות חליצה (יבמות קב:). 41) לכתחילה, אבל בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן הט"ו, שהרי אפילו לא רקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר בסמוך ה"ב. 42) השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם, דיבור-המתחיל החולצת. ולדעת הראב"ד, אם אין לו אחים - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז סי' קסט, מח).

1 ט. נִמְצָא סֵדֶר הַחֲלִיצָה כֹּה הוּא: קָרְאָה הִיא ² תְּחִלָּה: מֵאֵן יִבְמִי לְהִקִּים לְאָחִיו שֶׁם בִּישְׂרָאֵל, לֹא ³ אָבָה יִבְמִי, וְאַחֵר כֹּה הוּא אוֹמֵר: לֹא חִפְצָתִי ⁴ לְקַחְתִּיהָ, וְאַחֵר כֹּה תְּחִלָּץ, וְאַחֵר כֹּה תִּרְקַק, וְאַחֵר כֹּה ⁵ תִּקְרָא⁴³: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית ⁶ אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ בִּישְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָל.

43) יבמות קו, ב.

7 י. וְאֵין הַסֵּדֶר מְעַכֵּב, אֲלֹא אִם לֹא קָרְאָה בְּתַחֲלָה לֹא ⁸ הִיא וְלֹא הוּא, אוֹ שֶׁרִקְקָה וְאַחֵר כֹּה חֲלָצָה, אוֹ ⁹ שֶׁקָּרְאָה⁴⁴ וְאַחֵר כֹּה רִקְקָה - חֲלִיצָתָה כְּשֶׁרָה⁴⁵.

44) "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא. 45) שם.

10 יא. וְלָמָּה לֹא תַחֲזֹר וְתִרְקַק ⁴⁶ עַל הַסֵּדֶר? ⁴⁷ שֶׁמָּא ¹¹ יֵאמְרוּ: רִקְקָה לְבִדְהָ⁴⁸ אֵינָה כָּלוּם וְאֵינָה פּוֹסְלֶת מִן ¹² הָאֲחִין⁴⁹.

46) אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. 47) שהוא: חליצה ואחר כך רקיקה. 48) הראשונה, כשיראו שמצריכים אותה לירוק שנית. 49) להתייבם להם, בעוד שהרקיקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך הי"ד (יבמות קה).

13 יב. חֲלָצָה בְּלִבָּד, וְלֹא קָרְאָה וְלֹא רִקְקָה - חֲלִיצָתָה ¹⁴ כְּשֶׁרָה⁵⁰. וְאֵין צָרִיף לֹמֵר, שֶׁחֲלָצָה וְקָרְאָה וְלֹא ¹⁵ רִקְקָה, אוֹ שֶׁחֲלָצָה וְרִקְקָה וְלֹא קָרְאָה, שֶׁחֲלִיצָתָה ¹⁶ כְּשֶׁרָה⁵¹.

היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם, וכמבואר לעיל הי"ג. (81) כגון שהיתה היבמה מעוברת מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג הט"ו-טז. (82) ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה, ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב - כה, א. וכן אמרו (יבמות קה): "אין חליצת קטן כלום".

יז. יבם שרגלו הימנית חתוכה - אינו חולץ
בשומאל⁸³; ואם חלצה מעל שומאלו - חליצתה
פסולה⁸⁴. היתה רגלו עקמה לאחור⁸⁵ או הפוכה על
צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו⁸⁶ -
הרי זה אינו חולץ; שהחולץ צריך לנעוץ עקבו
בארץ, וזה אינו יכול. ואם חלצה למי שרגלו פך -
הרי חליצתה פסולה⁸⁷.

(83) ברגלו השמאלית. (84) יבמות קד, א. מגזירה-שוה' דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששנינו (יבמות קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחתכה רגלו, אלא שהנעל קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש ה'ירושלמי' שם. אבל כל שנחתכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך. וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה ב'תוספות' שם קג.). אבל לדעת רש"י (שם קג.) וכן הרשב"א, כל שנחתכה רגלו למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוק, שהתורה אמרה: "מעל רגלו", וזהו השוק שהיא מעל פרסת הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, סל"ה. (85) שכף רגלו למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה' לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). (86) ואין עקבו נוגע בארץ. (87) יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת הגאונים והרי"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ עקבו בארץ ולא נעץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו פסולה (מגיד-משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה". ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר (ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא לפסול בדיעבד.

יח. ויבמה שידיה חתוכות - חולצת לכתחלה
ואפילו בשניה⁸⁸, שלא נאמר וחלצה בידה. חלצה
במנעל של בגד - אינה חליצה⁸⁹. אבל אם חלצה
במנעל שאין לו עקב⁹⁰ או שהיה תפור בפשתן⁹¹, או
שהיה מנעל של שער⁹² או של סיב⁹³ או של שעם⁹⁴
או של עץ⁹⁵, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול
להלך בו או קטן שאינו חופה את רב רגלו, או
מנעל פרום⁹⁶ שאינו חופה רב הרגל, או נפתת⁹⁷
שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פסולה⁹⁸.

(88) יבמות קה, א. (89) שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו

כמבואר למעלה ה"ז. (63) ולכתחילה צריך להיות קשור על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו. (64) היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים" (דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל (ה, ו) "וארכבתיא דא לדא נקשן". ואם היה המנעל קשור למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך הט"ז. (65) שהרי לכתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה). (66) אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח). (67) בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין מוטא", והוא-הדין לקריאה וריקה, שהרי אפילו לא רקקה ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה הי"ב. וכשהשורר קשור למטה מן הארכובה (שם) "וחלצה נעלו מעל רגלו - אפילו מעל רגלו" - כלומר מדבר שהוא על רגלו, וזהו השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה, צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל רגלו, ולא "מעל דמעל" וחליצתה פסולה, כמבואר בסמוך הט"ז. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה". וחלצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייטא מוכח כן, שהרי אמרו (שם קא.): "מצות חליצה בשלשה שידעים להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה רוקח').

טז. חלצה פליטה, או שחלצה בפני שנים או בפני
שלשה ונמצא אחד מהן קרוב⁶⁸ או פסול⁶⁹, או
שהיה המנעל קשור למעלה מן הארכובה⁷⁰, או
שהתירה⁷¹ הוא ושמטה היא⁷², או שהתירה היא
ושמט הוא⁷³, או שנתפנה היא ולא נתפן הוא⁷⁴,
או שנתפן הוא ולא נתפנה היא⁷⁵, וכן קטנה⁷⁶
שחלצה לגדול⁷⁷ - חליצתה פסולה⁷⁸. וכן אם חלצה
בפני יחיד, ואפילו בינו לבניה ובכילה⁷⁹ - הרי זו
חליצה פסולה⁸⁰. אבל חרש שוטא וקטן שחלצו,
וכל החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה⁸¹ ומן
היבום - אינה חליצה⁸².

(68) ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה. (69) לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט) או שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:). (70) מבואר לעיל הט"ו. (71) את שרוכי נעלו. (72) את נעלו מרגלו. (73) יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו. (74) לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. (75) יבמות קב, ב. ראה לעיל ה"ח. (76) פחותה מבת שתיים-עשרה שנה, וכמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. (77) שמלאו לו שלש-עשרה שנה והביא עשרות, כמבואר שם ה"י. (78) יבמות קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"ג ('מעשה רוקח'). (79) אע"פ שאין התחלת דין בלילה, והרי חליצה "דין" היא, שגובה כתובתה על ידה (שם קד.), ראה לעיל ה"ה. (80) ולא אמרו בזה "אינה חליצה" כדלהלן, אלא פסולה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ח סיון - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(112) כי כל אלה מאוסים הם לעשות בהם מצוה, שהיה עליהם שם טומאה ועבודה-זרה (יבמות קג: וב'תוספות' שם דיבורה-מתחיל סנדל). (113) שהרי משמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) - בכל זאת כשר הוא לחליצה, משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואר ישראל ניתנו (יבמות קג: ורש"י ראש-השנה כח). וראה להלן בסמוך. (114) שהקריבו בהמה לפני עבודה-זרה ועשו סנדל מעורה, ותקרובת של עבודה-זרה אין לה ביטול עולמית (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט) ועומדת לשריפה או לאיבוד (שם, ה"ו), נמצא סנדל זה כאילו אינו קיים, ואינו חופה את רגלו (יבמות שם, וברש"י). אבל סנדל של ע"ז שמניחים אותו ברגלי הצורה אינו אלא "משמשי ע"ז" ויש להם ביטול (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט), שאם ביטלם גוי קודם שבאו לידי ישראל, הרי הם מותרים בהנאה (שם, ה"ח), נמצא סנדל זה יש לו תקנה ואינו עומד לשריפה, (רש"י יבמות קג, ב). (115) שהודחו אנשיה ועבדו ע"ז, ככתוב (דברים יג, יד): "יצאו אנשים... וידחו את יושבי עירם... נלכה ונעבדה אלהים אחרים" ושורפים את כל שללה (רכוש) באש, ככתוב בתורה (שם יז), נמצא סנדלה עומד לשריפה, והרי הוא כאינו קיים. (116) ואין לו תורת נעל (יבמות קד). ונעל של בית-דין שאינו עומד אלא לחליצה ולא להלך בו, הואיל ואינו נועלו שמש בית-הדין, אין הדיין מקפיד עליו - הרי הוא כעשוי להלך בו (שם).

15 **כא. קרעה המנעל מעל רגלו¹¹⁷ או ששרפתו, או**
16 **שהיה לבוש שני מנעלין וחליצה העליון, אף על פי**
17 **שקרעה התחתון עד שנתגלטה רגלו - הרי זו חליצה**
18 **פסולה¹¹⁸.**

(117) ונפל מאליו, שאע"פ שגילוי הרגל יש כאן - חליצת הנעל אין כאן. (118) שם קב, א. בעיות שלא נפשטו, וספק תורה - הולכים בו להחמיר. ואע"פ שכבר כתב דין "קרעה המנעל" - יתכן כי דין שתי המנעלין שיש גם חליצת העליון - עדיף יותר, ומשמיענו שגם בזה, חליצתו פסולה (לחם-משנה). וגירסת רבינו בגמרא שם, שונה מגירסתנו: "דשלפתי לעילאי, וקרעתי לתתאי מאי" (מגיד-משנה).

19 **כב. יבמה שאכלה שום או גרגיר¹¹⁹ וכיוצא בהן**
20 **מדברים שמרביין¹²⁰ את הרק, והיה הרק זב מפיה -**
21 **אינו פלום¹²¹, עד שיהיה הרק מעצמו¹²².**

(119) מין צמח, ולדעת הערוך הוא חרדל לבן, ונזכר במשנה (מעשרות פ"ד, מ"ה). (120) ובכ"י התימנים: שמזיבים. (121) כלומר: אין הרקיקה כלום, וצריכה לרוק עוד הפעם, רוק הבא מעצמו, לקיים מצות רקיקה. ואם חלצה, מבלי שתרוק עוד הפעם, חליצתה כשרה, שהרי אפילו אם לא רקקה כלל, חליצתה כשרה (למעלה ה"ב) - מגיד-משנה. (122) שנאמר: "וירקה" - מעצמה, ולא מחמת דבר אחר (יבמות קו:).

22 **כג. רקקה דם: אם היה שותת¹²³ מפיה - אינו**
23 **פלום, ואם מצעה ורקקה - פשוט¹²⁴; שאי אפשר**
24 **לדם שנמצץ בלא צחצוח¹²⁵ רק¹²⁶. רקקה**

בכלל "נעל" (שם קג. גיטין כה.). (90) שם קא, א. וכתב ה'נמוקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ לנעל, וכן הובאו דבריו ב'בית שמואל' אהע"ז סי' קסט ס"ק יט. (91) שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. (92) נוצה של עזים (רש"י שם). (93) חוטים דקים מצמחים שעושים מהם חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב). (94) הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכניס ממנה פקקים לבקבוקים. (95) כל אלה קשים הם ומגינים (רש"י יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור. ו"נעלו" האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו, י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. (96) קרוע. ככתוב (ויקרא י, ו): "ובגדיכם לא תפרומו". (97) מלמטה, במקום הסוליה. ורש"י ביבמות קב, ב מפרש: לשון פרימה נופלת בנעל, ופחיתה וקבול - בסנדל. (98) יבמות קג, א.

1 **יט. חליצה בסנדל של עין⁹⁹ ומחפה עור¹⁰⁰, או היתה**
2 **קרעיתו¹⁰¹ עור ולהיין¹⁰² של שער¹⁰³, או שחליצה**
3 **סנדל של שמאל מעל רגלו הימנית¹⁰⁴, או שלא היה**
4 **המנעל שלו¹⁰⁵, או (שלא) היה גדול שיכול להלך**
5 **בו¹⁰⁶, או קטן שחופה את רב רגלו¹⁰⁷, או נפרם**
6 **שחופה את רב הרגל, או נפחת שמקבל רב הרגל -**
7 **חליצתו פשוטה¹⁰⁸.**

(99) והוא הדין לשאר הדברים המנויים בהלכה הקודמת (מגיד משנה). (100) יבמות קג. (101) סוליתו (102) שם קב, ב: "ותרסיותיו של שיער", ומפרש רבינו: תרסיות - לחיים (לחם-משנה). (103) דוקא שיער, שגם הוא מעור הבהמה (שם). (104) יבמות קא, א. (105) שם. ולכתחילה צריך שתהא הנעל של היבם (שם קג:). כי כל שאינו שלו, אינו עשוי כמידת רגלו. ונוהגים, שבית-דין מקנה ליבם החולץ, את הנעל במתנה (אהע"ז סי' קסט, יד). (106) בכת"י התימנים: "או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו", כלומר, שלא היה למידת רגלו, אבל הוא יכול להלך בו ואינו נופל מעל רגלו (יבמות קא. וברש"י). (107) שם. (108) שם קב, ב.

8 **כ. סנדל המסגר¹⁰⁹ והמחלט¹¹⁰ ושל פוככים ומזלות**
9 **שמניחין אותו ברגלי הצורה¹¹¹ - לא תחליץ בו¹¹²;**
10 **ואם חליצה - חליצתה פשוטה, ואף על פי שהוא**
11 **אסור בהנאה¹¹³. אבל סנדל של תקרבת פוככים**
12 **ומזלות¹¹⁴ ושל עיר הנדחת¹¹⁵, או שנעשה למת**
13 **שיקבר בו, אם חליצה בו - חליצתה פסולה, שהרי**
14 **אינו עומד להלך בו¹¹⁶.**

(109) שפרחה בו צרעת, והסגירו הכהן שבעת ימים לראות אם יפשה הנגע או אם יעמוד בעינו, ככתוב (ויקרא יג, ג): "והסגיר את הנגע שבעת ימים". (110) לסוף שבעת ימים להסגור, ראהו הכהן והנה פשה הנגע, מחליט לטמא ולשרפו (ויקרא שם, נא-נב). וראה בפ"ב מהל' טומאת צרעת ה"א. (111) שנועלים (= שמנועלים) את הצלם ברגליו כשמסיעים אותו ממקום למקום (רש"י ליבמות קג:).

- 1 וקלטתו¹²⁷ הרוח קדם שגיע לכנגד פניו¹²⁸, כגון
2 שהיתה ארפה והוא קצר - אינו כלום¹²⁹. ואם אחר
3 שהגיע לכנגד פניו¹³⁰, אף על פי שלא הגיע לארץ -
4 פשר. וכן אם לא ראו הדינין הרק כשיצא מפיה -
5 פשר¹³¹.
- 123 זב. 124 ואינו צריך לרוק עוד הפעם.
125 טיפות, וביחוד טיפות הנסחטות. 126 יבמות קה, א.
כי לא אמרה תורה: "וירקה רוק" - שיהא משמע רוק בלבד,
אלא "וירקה" ואפילו רוק ועמו דבר אחר - נקראת וירקה.
127 אחותו. 128 והעבירו ממנו. 129 שם קו, ב.
שנאמר: וירקה בפניו. 130 קלטתו הרוח והעבירו.
131 שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק
יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה", - בדיעבד, אם לא ראו,
אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים
הדיינים לראות וכו'", ואין זה אלא לכתחילה.
- 6 כד. חליצה מטעת¹³² - פסולה. פיצד? כגון שאמרו
7 לו: חלץ לה ובכך אפה כונסה, או שאמרו לו: חלץ
8 לה, שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום, ואם
9 תרצה אחר כך לנכס תנכס, וכיוצא בדרךים אלו -
10 פסולה¹³³. אבל אם הטעוהו ואמרו לו: חלץ לה על
11 מנת שתתן לה¹³⁴ מאתים זוז או על תנאי כך וכך,
12 אף על פי שלא נתנה ולא נתקיים התנאי - חליצתה
13 פשרה¹³⁵, שהרי נתפון לחלץ לה.
- 132 שלא רצה לחלוץ, והטעו אותו, כדלהלן. 133 שם
קו, א. וב'ירושלמי' פ"ב ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה
בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל הט"ז שאם לא נתכוין,
חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו
כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתעגן (שם,
וכן דעת הרשב"א ע"פ ה'ירושלמי' הנ"ל). 134 כן הוא
בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". 135 כי
אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי-אפשר לחלוץ ע"י
שליח, וכל מעשה שאי-אפשר לקיימו על-ידי שליח אי-
אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גד ובני
ראובן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים
על-ידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם
את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם,
וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא
(יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה
וחייב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה
מרצונה, ושחוק עשתה בו.
- 14 כה. המוסר מודעא על החליצה¹³⁶ - חליצתו
15 פסולה¹³⁷. לפיכך ראוי לדינין לומר לו¹³⁸ לבטל
16 המודעא¹³⁹ בדרך שעושין בגט¹⁴⁰. לחצוהו
17 ישראלים והכוהו עד שחלץ: אם פדין עשו¹⁴¹ -
18 חליצתו פשרה¹⁴²; ואם שלא פדין עשו, כגון שהיו
19 הדייטות¹⁴³ או שטעו¹⁴⁴ - חליצתו פסולה¹⁴⁵. ואם
20 העפנו¹⁴⁶ אנסוהו מעצמן¹⁴⁶: אם היה הדין נותן
- 136 (139) ראה למעלה פ"א ה"ג. 137 (150) שהולכים בה להחמיר
כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם ה"י.
138 (151) ראה שם ה"ג. 139 גיטין כד, ב - כה, א.
- 31 כז. עברה ונשאת - הרי זה חולץ לה חליצה פשרה
32 והיא תחת בעלה¹⁵³, ואין מוציאין אותה מידי.
- 153 שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד

במקום פלוני¹⁶⁷. אנהא דייני, דמקצתנא¹⁶⁸ חתימין
לתתא¹⁶⁹, במותב תלתא פחדא הוינא יתבין בבי
דינא, וסליקא לקדמנא פלונית ברת פלוני ארמלתא
דפלוני, וקרבית לקדמנא גבר חד דשמיא פלוני בר
פלוני, וכן אמרה לנא פלונית דא: פלוני בר פלוני
דנא אחיה דפלוני בעלי מאבוי הנה, דהוינא¹⁷⁰
נסיבא ליה, ושכיב, וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק,
ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא
שבק, והדין פלוני אחיה חזי ליבומי יתי. פצן רבנן
אמרו ליה: אי צבי ליבומי יתי - יבם, ואי לא -
יטלע לי רגליה דימינא קדמיכון, ואשרי סיגיה מעל
רגליה וארוק באנפיה. ואשתמודענהו¹⁷¹ לפלוני
דנא דאחיה דפלוני מיתנא מאבוי הוא, ואמרנא
ליה¹⁷²: אי צבית ליבומי יתה - יבם, ואי לא -
אטלע לה קדמנא רגלך דימינא ותשרי סינך מעל
רגלך ותרוק באנפך. ועני ואמר לנא: לית אנא צבי
ליבומי יתה. מיד אקרינוה לפלונית דא: מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, ואף
להאי פלוני אקרינוהו ליה: לא חפצתי לקחתה.
ואטלע לה רגליה דימינא, ושרת סיגיה מעל רגליה,
ורקת באנפיה ורקא דאיתחזי לנא מפומה על
ארעא. ותוב אקרינוה לפלונית דא: פכה יעשה
לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו
בישראל בית חלוץ הנצל. ואנהא דייני וכל דהו
יתבין קדמנא ענינן בתריה¹⁷³: חלוץ הנצל חלוץ
הנצל חלוץ הנצל, תלת זימנין. ומדאיתעביד עובדא
דא קדמנא שרינוה לפלונית דא למיהל להתנסבא
לכל מאן דתצבי, ואינש לא ימחה בידה מן יומא
דנן ולעלם. ובקיעת מינא פלונית דא גיטא
דחליצותא דא, וכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו
בדת משה וישראל. פלוני בר פלוני עד. פלוני בר
פלוני עד¹⁷⁴.

שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום,
ואיך תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם
לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט
ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח, משום קנס,
שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות
צב:). אולם, בדיננו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה
חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קסט
ס"ק קמז, בשם הריב"ש).

1 כח. יבמה שגדלה בין האחים - הרי זו מתרת
2 להתיבם, ואין חוששין לה שמא חלצה לאחד מהן
3 בינו לבניה¹⁵⁴ ונפסלה עליה¹⁵⁵. אבל אם ראינוה
4 שחלצה נעלו של אחד מהן - נפסלה¹⁵⁶, שמא
5 נתפנה לה לחליצה¹⁵⁷, וצריכה חליצה פשרה להתיירה
6 לזר.

(154) ללא כל דיין ועד. (155) מלהתיבם, כמבואר למעלה
הט"ז. (156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה
שכתב רבינו למעלה ה"ד: "רקקה בלבד . . . הרי זו
כחליצה פסולה", כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו
לבניה או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך
יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם
ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). (157) ונפסלה עליהם. אבל
אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה
נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה הט"ז שחליצה בלא
כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל
כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

7 כט. גט חליצה שאנו פותחין לה אינו אלא מעשה
8 בית דין¹⁵⁸, כדי שיהיה בידה ראיה שחלצה¹⁵⁹. ואין
9 הדינין חולצין אלא אם כן מפירין¹⁶⁰. לפיכך, מי
10 שראה¹⁶¹ זאת שחלצה - פותחין לה גט חליצה אף
11 על פי שאינן מפירין שזו היא בת פלוני ואשת פלוני
12 ושזה שחלץ לה אחיו הוא, שהרי הדינין שחלצה
13 בפניהם הפירו זה¹⁶² ואחר כך חלצה.

14 וזהו נסח גט חליצה¹⁶³ שנהגו בו העם:

(164) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך
למנין פלוני . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות.
(166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א
מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא
מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני
חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה
שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה,
במושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו
פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד
ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן
פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאבוי היה (ראה למעלה
פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו).
(170) = שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לרבנן ולכל ישראל
השאר, וכן ובת יורש ומנחיל, ומקים שם בישראל, לא
השאר. וזה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי, עכשיו אמרו לו

(158) תעודת ראיה. (159) ואינו כגט גירושין שנתנתו
מגרשה. וראה למעלה פ"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מיאון,
שאף הוא אינו כגט גירושין שנתנתו מגרשה, אינו צריך
כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין.
וברור כי הוא-הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני,
ושזה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י
התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א.
ואין חוששים שמא טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים
אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם
וברש"י). וראה בפ"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו
בריי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב.
וב'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב.

15 ל. פיום פלוני, כך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך
16 לבריתא¹⁶⁴ עלמא, למנינא דרגילנא למימני¹⁶⁵ בה¹⁶⁶

ולפי"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד, "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" - שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין הי"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. (181) פ"ג הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר". (182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (183) בא עליה, שזוהי עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א. (184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות הי"ד.

וזהו נסח פתבת יבמין¹⁸⁵ שנהגו העם

לב. ביום פלוני, כף וכף לירח פלוני, שנת כף וכף למנן פלוני, למננא דרגילנא¹⁸⁶ למימני במקום פלוני. איך פלוני בן פלוני אתא לקדמנא¹⁸⁷ וכן אמר לנא: אחי דמן אבא¹⁸⁸ שכיב, וחיי לרפנן ולכל ישראל שביק, ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמה בישראל לא שביק, ושביק ההיא אתתא דשמה פלונית בת פלוני, וחיי לי מן אורייתא ליבומי יתה, כדכתיב בספר אורייתא דמשה: יבמה יבא עליה. וצביאת פלונית דא ואחמנממת לפלוני בר פלוני יבמה לאוקומי שמה בישראל, כדכתיב: והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת וגו'. וכתב לה פלוני יבמה לפלונית יבמיתה כסף וזווי מאתן דחזו לה, דהו כתיבין בכתובתה דכתב לה בעלה קדמנא, ואוסיף לה מדיליה כף וכף. ודא נדוניא דהנעלת ליה וכו', כשאר טפסי¹⁸⁹ כתבות¹⁹⁰.

(185) מקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. (186) ראה בבאורנו לעיל ה"ל הערה קנט. (187) בא לפנינו. (188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, וכן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יבמה יבא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף וזווי מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הנדוניא שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כותב לה כתובה משלו (כתובות פב): - אינו כותב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות הי"ד, ולמעלה פ"ב הי"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. (189) נוסחי. (190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טפס הפתבה

לג. ביום פלוני¹⁹¹ כו'. איך¹⁹² פלוני בן פלוני אמר לפלונית בת פלוני פתולתא פלתא¹⁹³: הוי לי לאיתנא¹⁹⁴ פדת משה וישראל, ואנא במימר

רבנן: אם רוצה הוא לייבם אותי - ייבם, ואם לא, יצדד (יטלע = יצדד, רש"י ליבמות לט:). רגלו הימנית בפניכם, ואחיר נעלו מעל רגלו וארוק בפניו. (171) - ונחברר לנו בפלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא, ואמרנו. (172) בכת"י התימנים: ליה = לו: אם רוצה אתה לייבם אותה - יבם. ואם לא, הצדד לה בפנינו רגלך הימנית, ותחיר [היא] נעלך מעל רגלך ותרוק בפניך, וענה ואמר לנו: אין אני רוצה לייבם אותה, מיד הקרינו לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לפלוני זה, הקרינו לו: "לא חפצתי לקחתה". וצייד לה רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו ורקקה בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ. ושוב הקרינו לפלונית זו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", ואנחנו הדיינים וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו. (173) בכת"י התימנים: בתרה (= אחריה): חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל - שלש פעמים. ומשנעשה מעשה זה בפנינו, התרנוה לפלונית זו לילך להנשא לכל מי שתרצה, ואיש לא ימחה (יעכב) בידה מן יום זה ולעולם. וביקשה מאתנו פלונית זו גט-חליצה זה, וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות כדת משה וישראל. (174) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. ובצדק. שהרי לא הוזכרו כאן אלא שנים = בתורת עדים, והרי שלשה היו וחתמו בתורת בית-דין. וברי"ף יבמות סוף פ"ב, שממנו לקוח נוסח זה, כתוב: "ווחתמין תלתא עליה" (= ווחתמין שלשה עליו), והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

1 לא. ומעדין עליו¹⁷⁵ שלשה, או שנים מן השלשה¹⁷⁶, או שנים שראו החליצה אף על פי שאינן הדיינים שחלצה בפניהן, כמו שבארנו¹⁷⁷.
2 ואפלו אשה או עבד או קטן שהוא מפיר ונבון
3 נאמני לומר: זה פלוני אחי פלוני וזו היא יבמתו,
4 וחלצין על פיהן. מה שאין בן בשאר עדיות של
5 תורה¹⁷⁸, בין לעדות קמון בין לעדות אסור¹⁷⁹. שנה
6 דבר העשוי להגלות הוא, אפשר לידע אמתת הדבר
7 שלא מפיהן¹⁸⁰, כענין שבארנו בסוף הלכות
8 גירושין¹⁸¹. ואם רצה היבם ליבם - מקדש¹⁸²
9 ומיפם¹⁸³ וכותב לה כתבה כמו שהודענו¹⁸⁴.

(175) הדיינים, שחלצה בפניהם. (176) במקרה ואחד מהם איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי כתוב בו: "במותב תלתא כחזא הוינא" (לעיל ה"ל) אין חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו, ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ סי' מו, סכ"ט. (177) לעיל הכ"ט. ומוכן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה). (178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד. (179) זהות האחזה. (180) יבמות לט, ב. [הרי שמשמע זה (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"ט, ובפ"ג שם הכ"ט. ומכאן שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם.

(ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכתי' תימן, תיבת "מדאורייתא" איננה, וכבר העירונו על זה בבאורנו לעיל הל' אישות פ"י ה"ח, הערה מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותיו וכסותיו והספקתו, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למיעל עלנא כארץ כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל. (205) וזו הנדוניא שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מזונות והלכשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) שיש לי תחת השמים שקניתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ו, ובבאורנו שם אות כ. והשווה הל' מלוה פ"ח, ה"ב: "שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש לי"). (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר ונדוניא ותוספת להפרע מהם בחיי ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל הל' אישות פ"י ה"ט, ובבאורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גוזמא, שאדם מבטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא-מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמה יהיה או שמה לא יהיה"). (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא-בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא-בתרא שם. וכתוב בשו"ע ח"מ סי' מב, ס"ו: "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העליונה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ח, ט) מתרגם יונתן: שרין וברירן ('הערוך'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שר): בחזק לב. (215) ומאוושר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא-בתרא קס, ב. ובירושלמי גיטין פ"ט, ה"ח.

1 דְּשִׁמְיָא¹⁹⁵ אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאֶסְבֵּר¹⁹⁶ וְאִיזוֹן¹⁹⁷
2 וְאַפְרָנִס וְאַכְסִי יְתִיבִי כְּהִלְכוֹת גְּבוּרִין יְהוּדָאִין
3 דְּמוֹקְרִין¹⁹⁸ וּמְסוֹבְרִין¹⁹⁹ וְזִנִּין וּמְפָנְסִין וּמְכַסִּין יְת
4 נְשִׁיחוֹן פְּקוּשָׁטָא. וְיִהִיבְנָא²⁰⁰ לִיכִי מוֹהֵר בְּתוּלִיכִי
5 כְּסָף זִזְי מָאתָן, דְּאֵינוֹן מְזוּזִי כְּסָפָא כ"ה, דְּחִזּוּ
6 לִיכִי מְדֹאֲרִיתָא²⁰¹, וּמְזוּנִיכִי²⁰² וּכְסוּתִיכִי
7 וְסִיפּוֹקִיכִי וּמִיעֵל עֲלִיכִי פְּאוּרָח כָּל אֲרָעָא.
8 וְצִיבָתָא²⁰³ פְּלוֹנִית דָּא וְהוּא לִיה לְאֵנְתָא לְפְלוֹנִי דָּנָא.
9 וְרָצָה וְהוֹסִיף לָהּ תוֹסֶפֶת עַל עֵיקָר כְּתוּבָתָהּ עַד
10 מְשָׁלָם²⁰⁴ כָּךְ וְכָךְ. וְדָא²⁰⁵ נְדוּנָא דְּהִנְעֵלְתָא לִיה כָּךְ
11 וְכָךְ. הִפֵּל נִתְקַבֵּל חֶתֶן זֶה, וּבֹא לִידּוֹ, וְנַעֲשֶׂה
12 כְּרִשּׁוֹתוֹ, וְזָקָה הִפֵּל עַל עֲצָמוֹ כְּמִלּוֹה וְרִשּׁוֹ²⁰⁶. וְכֵן
13 אָמַר לָנָא פְּלוֹנִי חֲתָנָא דָּנָא²⁰⁷: אַחֲרִיּוֹת כְּתוּבָתָא
14 כּוּלָּא, עֵיקָר כְּתוּבָה וְנְדוּנָא וְתוֹסֶפֶת וְשְׁאָר תְּנָאִי
15 כְּתוּבָה²⁰⁸, קְבִלִית²⁰⁹ עָלִי וְעַל יְרֵתִי בְּתֵרָאִי וְעַל כָּל
16 שְׁפָר אָרְג נְכָסִין וְקִנְיָנִין דְּאֵינוֹן²¹⁰ לִי תַּחֲתוֹ [כָּל]
17 שְׁמִיָּא, דְּקִנְאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִיקְנָהּ, מְמַקְרָקְעִי
18 וּמְמַטְלָטְלִי אֲגַב מְקָרְקְעִי, כּוּלְהוֹן²¹¹ יְהוֹן אַחֲרָאִין
19 וְעִרְבָאִין לְכְתוּבָה דָּא כּוּלָּא, עֵיקָר וְנְדוּנָא וְתוֹסֶפֶת,
20 לְאַתְפָּרְעָא מְנַהֵן בְּחַיִּי וּבְתֵר מוֹתִי וְאַפִּילוּ מְגִלִּימָא
21 דְּעַל כְּתָפָאִי. וְקִנְיָנִין מְפִלוֹנִי דָּא מְכַל מְאִי דְּכִתִּיב
22 וּמְפָרֵשׁ לְעִילָא קִנְיָנִין שְׁלָם דְּלָא פְּאַסְמְכָתָא וְדָלָא
23 כְּטוּפְסָא דְּשִׁטְרִי²¹², אֲלָא כְּחֻזְק וּכְחֻמָּר כָּל שְׁטָרִי
24 כְּתוּבוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בִּישְׁרָאֵל וְכַהֲוֹן וְכַתִּיקוֹן רְבוּתִינוּ
25 ז"ל. וְחֲתָמְנוּ²¹³ עַל שְׁטָר כְּתוּבָה זֶה בְּזִמְן הַנּוֹכָח
26 לְעִיל. וְהִפֵּל פְּרִיר וְשִׁרִיר²¹⁴ וְקָנִים²¹⁵.

(191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלושים לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבותינו שהנהיגו לכתוב ביום שלושים לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלושים לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אהע"ז סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבוננו מיום שני' (שם). (192) זהו נוסח עתיק להתחיל שטר בתיבת: "איך", כמוזכר ביבמות לט, ב. וגיטין פה, ב. השווה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין ה"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "ותיה לו לאשה" (בראשית כד, סז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפז". ובכתי' התימנים: ואייקר). (196) ואכלכל, "והוא כלכל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סובר ית מלכא". (197) ואזון ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב דניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכתי' תימן: דפלחין ומייקרין. (199) שמוקירים ומכלכלים וזנים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתוך לי באמונה". (200) ואתן לך מוהר בתולך כסף מאתים זוז, שהם מזוזי כסף (טהור) עשרים וחמשה

27 לְד. וְאֵם הָיְתָה כְּתִבְתָּ אֶלְמָנָה - כּוּתֵב: פְּלוֹנִית
28 אֶלְמָנָתָא²¹⁶. וְאֵם הָיְתָה כְּתִבְתָּ גְרוּשָׁה - כּוּתֵב:
29 פְּלוֹנִית הַגְרוּשָׁה²¹⁷. וְכֵן אִם הָיְתָה שְׁבוּיָה - כּוּתֵב:
30 פְּלוֹנִית הַשְׁבוּיָה²¹⁸, כְּדִי שְׁלָא יִפְשַׁל בָּהּ כְּהֵן²¹⁹.
31 וְכוּתֵב: וְיִהִיבְנָא²²⁰ לִיכִי מוֹהֲרִיכִי כְּסָף זִזְי מָאתָּה,
32 דְּאֵינוֹן מְזוּזִי כְּסָפָא תְרִיסָר וּפְלָגָא, דְּחִזּוּ לִיכִי וְכו'.

א. הַיִּבְמָה שֶׁנָּתַן לָהּ הַיָּבָם² גֵּט פְּרִיטוֹת³ - פֶּסְלָהּ⁴ וּפְסַל אֶת צְרוּתָהּ עָלָיו⁵ וְעַל שְׁאֵר הָאָחִין, שֶׁהָרִי נֶעְשָׂה בְּמִי שֶׁחָלַץ⁶ לָהּ. וְאִין הָגַט מוֹעִיל בַּיִבְמָה⁷ אֲלָא מִדְּבִרְהֶן⁸, הוֹאִיל וְהָגַט מְגַרֵּשׁ אִשָּׁת אִישׁ⁹. וְכָל גֵּט שֶׁפּוֹסֵל אֶשְׁתּוֹ מִן הַפְּהִנָּה¹⁰ פּוֹסֵל אֶת יִבְמָתוֹ מִן הַיָּבוֹם¹¹. וְאִינָה מְתֵרֶת לְזֶרַע שֶׁיִּחְלַץ לָהּ¹².

(2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו בניגוד לגט שנתן למאמרו, להלן (ה"ד). (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר נתבאר לעיל (פ"א הי"ב) ש"החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו". ולמדו כן (יבמות י:) ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה. (8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם-כן לייבם אחר חליצה! ולפיכך גזרו שהגט יועיל לפסלה מלהתייבם (יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר להלן (ט"ו). (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחרים, כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם", שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ הנעל" - חליצת הנעל מתירתה, ולא גט. וראה להלן הי"ב.

ב. הַמֶּאֱמָר¹³, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ קוֹנֶה בַּיִבְמָה קִנְיִן גָּמוּר¹⁴ וְאִינָה נֶעְשִׂית בּוֹ אִשָּׁת גָּמוּרָה¹⁵, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט¹⁶. וְאִינָה נִתְרֶת לְזֶרַע אֲלָא בַּחֲלִיצָה¹⁷.

(13) שנותן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) ליורשה או לגרשה בגט אם יבוא להוציא (יבמות כט.). (15) לענוש הבא עליה בחנק, כאילו נתייבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

ג. בִּיצֵד? הַעוֹשָׂה מֶאֱמָר בַּיִבְמָתוֹ וְאִינוֹ רוֹצֶה לְבַעַל¹⁸ - צְרִיךְ לְכַתֵּב לָהּ גֵט¹⁹, שֶׁהָרִי נִתְמַדָּשָׁה לוֹ²⁰, וְצְרִיךְ לְחַלֵּץ לָהּ בְּדִי לְהַתִּירָה לְזֶרַע²¹; שְׁאִין הַיִּבְמָה נִתְרֶת לְזֶרַע אֲלָא אַחֵר בְּעִילַת הַיָּבָם²² אוֹ אַחֵר חֲלִיצָה²³, אֲבָל הָגַט²⁴ פּוֹסֵלָה לַיָּבוֹם וְאִינוֹ מְתִירָה לְזֶרַע²⁵, וְהַמֶּאֱמָר אִינוֹ קוֹנֶה בָּהּ קִנְיִן גָּמוּר כְּמוֹ הַבְּעִילָה²⁶.

(18) אלא להוציא. (19) יבמות נ, א. (20) ואין חליצה מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירוש המשנה (שם פ"ג מ"ה) אומר: "הנכנס יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ". והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן התורה (יפתח תשובה' לאהע"ז סי' קע, ס"ק א, בשם 'בית מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים גרושות מבעליהן (יבמות נ.). (23) קידושין ב, א: "וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חוזר רבינו

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף זווי מאה", ולא "מאתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמה נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ז. (220) ואתן לך מוהרך כסף זוויים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"י מהל' אישות ה"ז-ח.

1 לה. פֶּשְׁפוֹתֵיכִין גֵּט יִבְמִין²²¹ או כְּתַבַּת יִבְמִין -
2 מְשֻׁרְטֻט²²² מְקוֹם הַפְּסוּקִים, שְׁאֲסוֹר לְכַתֵּב שְׁלֹשׁ
3 תְּבוֹת²²³ בְּלֹא שְׁרֻטֻט²²⁴. וַיִּבְמָה שֶׁחָלַצה - מְתֵרֶת
4 לְהַנְשֵׂא בָיוֹם חֲלִיצָתָהּ²²⁵, שֶׁהָרִי אִינָה חוֹלְצַת עַד
5 שֶׁתְּשָׁלִים תְּשָׁעִים יוֹם²²⁶.

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או: יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו, ב. וירושלמי' מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז ה"ט, כתב רבינו: "ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כי שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליו"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לסמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד ס"ב, ע"פ משמעות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר זוטר שרטט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נקודות הכסף' ובהגר"א שם. ולדעת ה'מעשה רוקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפידא אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגרשה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א ה"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הר"י פ"ב ביבמות סוף פ"ב, ודוקא חליצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חליצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא, כי יותר קרובה יבמה לביאה, מארסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וגטו, יבמות מבית אחד שהיו ביניהן חרשות או קטנות ופקחות.

41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחריו מעשה אחר לפסלו. (42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין "שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא תועיל, ויבואו לבבול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה. (43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני. (44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ:). (45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. (46) ובשעת נתינתו היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו המעשים שלאחריו לבטלו, מה-שאין-כן בבעילה וחליצה, שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן הי"ד.

20 ז. כיצד? נתן גט או חלץ ליבמתו, וחזר ונתן מאמר
21 לה או לצרתה⁴⁷, בין הוא בין אחיו; או שבא על
22 יבמתו או נתן לה מאמר, וחזר ונתן לה⁴⁸ מאמר
23 אחר לצרתה⁴⁹, בין הוא בין אחיו; או שנתן מאמר
24 ליבמתו, וחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר⁵⁰ או בעלה
25 - הרי זה מאמר פסול, בין המאמר הראשון⁵¹ בין
26 המאמר האחרון⁵².

(47) נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה" ואסור לבוא עליהן. (48) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו, שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחיה כלום, ואפילו יעשה בה אחיו מאמר, אין מאמרו כלום, שאין קידושין תופסים באשת איש, וכמבואר להלן הט"ו. (50) תפסו קידושי השני ונאסרה על שניהם. (51) של האח הראשון. (52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן הט"ו.

27 ח. נמצאת למד, שהמאמר, בין שקדמו מאמר
28 אחר⁵³ או גט או חליצה או בעילה⁵⁴, בין שקדם
29 המאמר לאחד מאלו - הרי זה מאמר פסול⁵⁵. חוץ
30 מן הנותן מאמר ובעל בעילה אחר המאמר, שזו
31 היא פה לבקתה⁵⁶.

(53) ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם שנתן לזו. (54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעל את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר להלן הט"ו. (55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה. (56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.

32 ט. הבעילה שפועל היבם את יבמתו תחלה⁵⁷ או
33 אחר מאמרו בה, ולא קדמה דבר אחר - נקראת
34 בעילה פשרה. ואם קדמה מאמר מאחיו⁵⁸; או גט,
35 בין ממנו בין מאחיו⁵⁹, בין בה בין בצרתה⁶⁰; או
36 שקדמה מאמר בצרתה, בין ממנו בין מאחיו - הרי
37 זו נקראת בעילה פסולה⁶¹.

לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (קידושין יד.), וכמבואר לעיל סוף ה"א. (26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא תצטרך לחלוק (יבמות נ). וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א, שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן הי"ד ובביאורנו.

1 ד. נתן מאמר ליבמתו, וחזר ונתן גט למאמרו²⁷ -
2 מה שעשה²⁸ הרי בטלו²⁹, והתירה³⁰. ויראה לי, שלא
3 התירה אלא לאחיו; אבל זה שנתן הגט - אסורה
4 היא לו³¹.

(27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.). (28) המאמר שעשה. (29) ע"י הגט. (30) להתייבם, שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.). והשווה להלן פ"ו הכ"ט. (31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת ה'תוספות' שם נב, ב דיבור-המתחיל או דילמא.

5 ה. נתן גט לזיקתו³² (ולא למאמרו) - פסלה³³ עליו
6 ועל שאר האחים, כמו שבארנו³⁴; וצריכה גט
7 למאמרו³⁵, וחליצה להתירה לזר³⁶.

(32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי זה לזיקתו. (33) מלהתייבם. (34) לעיל ה"א. וכאן יש חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, יהא זה כמגרש חצי אשה שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד, וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב:). (35) להפקיע הקידושין. (36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתירה, כמבואר לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ:): "נתן גט ועשה מאמר, צריכה גט וחליצה".

8 ו. המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר
9 ולא נעשה אחריו דבר אחר, אלא שבעל אותה זה
10 שנתן לה המאמר - הוא הנקרא מאמר פשרה³⁷. ואם
11 קדמו גט או חליצה, בין מיבם זה בין מיבם אחר³⁸,
12 בין בה בין בצרתה³⁹; וכן אם קדמתו בעילה
13 בצרתה, בין ממנו בין מאחיו⁴⁰; או שנעשה אחריו⁴¹
14 גט או חליצה, בין בה בין בצרתה, בין ממנו בין
15 מאחיו; או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה⁴², בין
16 הוא בין אחיו; או שנתן לה אחיו מאמר אחר⁴³ או
17 בעלה - הרי זה נקרא מאמר פסול⁴⁴, בין המאמר
18 שקדמוהו המעשים האלו⁴⁵ בין המאמר שנתאחרו
19 אחריו⁴⁶.

(37) שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זה כמצותה". וכן אמר רב הונא (שם נב:): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול, כדלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). (38) אחיו של זה. (39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה, ופסלה עליו. (40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל האחיות - פוטרתן (לחם-משנה).

13 יב. נחליצה אחת מהן חליצה פחותה - התרה
14 להנשא לזר זו שנחליצה, אבל צרתה אסורה עד
15 שתחליץ גם היא⁷¹, או עד שיתחלצו כל האחין
16 לראשונה שנחליצה החליצה הפחותה⁷²; שאין
17 חליצה פחותה מסלקת זקת יבום מבית זה עד
18 שתחזור על כל האחין, או עד שתחליץ כל אחת
19 מהן⁷³.

(71) יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה לחזור על כל האחים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לאהע"ז סי' קע, ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתיהן מאמר או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה למעלה הערה סט.

20 יג. כל יבמה שנבעלה ליבמה, בין בעילה פשרה
21 בין בעילה פסולה⁷⁴; ואפלו בעלה אחר שחליץ
22 לה⁷⁵, בין הוא בין אחיו, בין לשם אישות⁷⁶ בין
23 לשם יבמות⁷⁷; ואפלו בעל צרתה אחר שבעל בעילה
24 פשרה⁷⁸, בין הוא בין אחיו - הרי זו צריכה גט,
25 שהרי נעשת אשת איש בבעילה⁷⁹. וכן כל יבמה
26 שנתן לה מאמר, בין מאמר פשר בין מאמר פסול
27 - הרי זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו⁸⁰,
28 ואחר כך יסור אסור המאמר.

(74) שקדמה גט או מאמר מאחיו. (75) שנאסרה עליו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א הי"ב, ונסתלקה ממנו זיקת יבום. (76) בקידושין גמורים, כשאר נשים המתקדשות בביתא. (77) שסבר שעדיין יש בה צד ייבום. (78) שעובר עליה ב'עשה', כמבואר לעיל פ"א, הי"ב. (79) שקידושין תופסין בחיביי 'עשה', וכל-שכן בשניות (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר חליצה כלום, וכתב הרי"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה כלום, וכמבואר לפנינו. (80) לעיל ה"ב.

29 יד. פבר אפרנו⁸¹, שאין הגט דוחה היבמה דחיה
30 גמורה⁸², וכן המאמר אינו קונה בה קנין גמור⁸³;
31 אבל הבעילה קונה קנין גמור, והחליצה דוחה
32 אותה דחיה גמורה. לפיכך, גט אחר גט ביבמה⁸⁴,
33 או מאמר אחר מאמר - מועיל⁸⁵; אבל בעילה אחר
34 בעילה וחליצה אחר חליצה - אין האחרונה מועלת
35 כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה כלום.

(81) לעיל ה"א. (82) להתירה לזר, כי עדיין צריכה היא חליצה. (83) ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה, אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתו (לעיל ה"ג). (84) שהרי לא דחה זיקתה לגמרי. (85) שעדיין נשארה עליה זיקת יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל,

(57) בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים אין לבעול עד שיקדש תחילה. (58) פסלה על זה מלייבם. (59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. (60) שהגט כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א הי"ב). (61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתו וחליצתו לזיקתו, וכן שנינו (יבמות נ.): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". וראה בביתאורנו להלן הי"ד.

1 י. החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה, אם לא
2 קדמה דבר אחר - נקראת חליצה מעלה⁶². ואם
3 קדמה גט או מאמר, בין מיבם זה בין מאחיו, בין
4 פה בין בצרתה - הרי זו נקראת חליצה פחותה⁶³.

(62) ומסלקת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות מבית זה, כמבואר בסמוך הי"א. (63) הואיל ואם רצה לייבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונפסלה עליו, הרי זו חליצה גרועה (רש"י ליבמות כז:). ודינה מפרש בסמוך הי"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה (יבמות כז. וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור-המתחיל לימא מסייע).

5 יא. יבמות רבות הבאות מבית אחד⁶⁴, בין שנבעלה
6 אחת מהן בעילה פשרה או נחליצה חליצה מעלה -
7 התרו הפל⁶⁵, ונסתלקה זקת היבם מעליהן⁶⁶. ואם
8 נבעלה אחת מהן בעילה פסולה⁶⁷, או נתן לה מאמר
9 פסול⁶⁸ - נאסרו כלן ליבום. וצריכה גט זו שנבעלה
10 או שנתן לה מאמר⁶⁹, וצריכה חליצה [כל] אחת
11 מהן להתירן לזר⁷⁰; שאין זקת היבום מסתלקת
12 בבעילה פחותה.

(64) שהניח האח המת נשים רבות. (65) להנשא לזר. (66) יבמות מג, ב במשנה. (67) המפורשת לעיל ה"ט. (68) המפורש לעיל ה"ו. (69) שהרי נתקדשה לו. (70) כמו ששנינו (יבמות נ.): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת ה'מגיד משנה' אף חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה בניגוד לשמואל האומר (שם כז:): "חליץ לצרה, נפטרה בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוס רומי וקושטא, וכן בכת"י התימנים, כתוב כאן בדברי רבינו: "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה זו (שהיא גם גירסת ה'טור' באהע"ז סי' קע) הכוונה, שצרה אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את עצמה ולא את האחרות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות כז:): "חליץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א באהע"ז סי' קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו, ולא כמודפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ז ה"ט, שחליצת הצרות פוטרת את האחיות, אע"פ שגם

מִהֵן עַד שִׁיּוּדָע מָה עָשָׂה אָחִיו, שָׁמָּה קָדַם וַיְבַם.
קָדַם אֶחָד מֵהֶן וַיְבַם¹⁰⁴ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ¹⁰⁵ עַד
שִׁיּוּדָע שְׁאָחִיו יָבֵם תַּחֲלָה¹⁰⁶. רָצָה הָאֶחָד לַחֲלֹץ קָדַם
שִׁיּוּדָע מָה עָשָׂה אָחִיו - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ¹⁰⁷.

(101) שהשני שייבם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א ה"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי ייבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. (102) ה'בית יוסף' (אה"ע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל ה"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל ה"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתן שוה, פוטרת חליצת אחת מהן את צרתה. (103) כמבואר למעלה הערה ק. (104) נמצא זה אסור בצרתה. (105) מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). (106) כלומר, בתחילה צריך להיוודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אה"ע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בביתור הגר"א שם, אות נב). (107) כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חלצה תחילה, נמצאת חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חלוצה מותרת לכהן! (ראה לעיל פ"ג, ה"ז). אולם, הואיל ואין לזו שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חלץ ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה. מה-שאיין-כן בנידון שלמעלה (פ"ג, ה"ז) יש תקנה לידע אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה-למלך). ולדעת הב"ח באה"ע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות, שמא לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים, ואפילו אם שמע, שמא עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה. ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. וה'אור שמח' מתרץ, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה, והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כל-פנים, אבל בנידון של מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל, ואין שם ביטול מצות יבום.

יח. יָבֵם קָטָן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד¹⁰⁸ - בִּיאָתוֹ
בְּמֵאֵמָר מִן הַגְּדוֹל, שְׁאִינוּ קוֹנֶה קֶנְן גָּמוּר¹⁰⁹.
וּמֵאֵמָר בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד: אִם נָתַנוּ בְּתוּחָה
- מוֹעִיל, וְהָרִי הוּא פּוֹסֵל בּוֹ עַל הַגְּדוֹל¹¹⁰; אֲבָל אִם
נָתַנוּ בְּסוּף¹¹¹ - אִינוּ פְּלוּם. וְגִטּוֹ וְחִלְצָתוֹ אֵינָם
פְּלוּם¹¹², בֵּין בְּתוּחָה בֵּין בְּסוּף.

וכמבואר בסמוך ה"ו. וראה לעיל בבאורנו ה"ו, הערה מא.

טו. פִּיעֵד? יָבֵם שְׁנֵתָן גִּט לִיבְמָתוֹ, וְחִזֵּר וְנָתַן גִּט
לְצָרְתָהּ - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּקִרְבּוֹת שְׁתֵּיהֶן⁸⁶. וְכֵן שְׁנֵי
יָבָמִין שְׁנֵתָנוּ שְׁנֵי גִטִּין לִיבְמָה אַחַת זֶה אַחֵר זֶה -
הָרִי זֶה בְּגִירוּשָׁה לְשְׁנֵיהֶן⁸⁷, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין
בְּקִרְבּוֹתֶיהָ, וְאֶחָד מֵהֶן חוֹלֵץ⁸⁸. וְכֵן אִם נָתַן גִּט
לִיבְמָתוֹ, וְחִזֵּר וְנָתַן אָחִיו גִּט לְצָרְתָהּ - כָּל אֶחָד
אֲסוּר בְּקִרְבּוֹת זֶה שְׁנֵתָן לָהּ הַגִּט. וְכֵן אִם נָתַנוּ
מֵאֵמָר אַחֵר מֵאֵמָר⁸⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁹⁰. אֲבָל הַיָּבֵם
שֶׁחֲלָץ לִיבְמָתוֹ⁹¹ וְחִזֵּר וְחֲלָץ לְצָרְתָהּ, בֵּין הוּא בֵּין
אָחִיו, וְכֵן שְׁנֵי יָבָמִין שֶׁחֲלָצוּ זֶה אַחֵר זֶה לִיבְמָה
אַחַת - אֵין חֲלִיצָה אַחֲרֵיכֶּה כְּלוּם, וְאֵין תַּחֲלוּץ
אוֹתָהּ בְּאַחֲרֵיכֶּה אֲסוּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁹²; שְׁנֵיהֶם כְּחוֹלֵץ
לְשָׂאֵר הַנָּשִׁים שָׁאִין לוֹ עֲלֵיהֶן זָקָה.

(86) כדין קרובות גרושתו (יבמות נא). (87) שם. (88) אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם, כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל ה"ב. (89) צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם). (90) בדין גט אחר גט. ומובן שבשני יבמים ושתי יבמות, ונתנו שניהם גיטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן, כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל ה"ב. (91) נסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום. (92) יבמות נ, ב במשנה.

טז. וְכֵן הַפּוֹעֵל בְּבִמָּתוֹ⁹³, וְחִזֵּר בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו וְחֲלָץ
לָהּ אוֹ לְצָרְתָהּ - אֵין חֲלִיצָה זֶה כְּלוּם⁹⁴. וְכֵן אִם חִזֵּר
אָחִיו וְנָתַן גִּט לָהּ אוֹ לְצָרְתָהּ - אִינוּ פְּלוּם⁹⁵. חִזֵּר אָחִיו
וְנָתַן לָהּ מֵאֵמָר אוֹ בַּעַל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁹⁶; מֵאֵמָר
שֶׁבַּעַל אָחִיו תַּחֲלָה - קִנְיָה קֶנְן גָּמוּר, וְאֵין הַקְּדוּשִׁין
תּוֹפְסִין בְּאַשְׁתֵּי אִישׁ⁹⁷. אֲבָל אִם נָתַן מֵאֵמָר לְצָרְתָהּ אוֹ
בַּעַל צָרְתָהּ⁹⁸ - צָרִיכָה גִּט⁹⁹ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ¹⁰⁰.

(93) קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. (94) ולא נאסר בקרובותיה. (95) שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה ה"א). (96) לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדין אשת איש שזינתה, המבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות ה"ח-יט. וראה ב'תוספות' יבמות נא, ב דיבור-המתחיל אי ביאת ראשון. (97) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ב, ולפיכך אינה צריכה גט מאחיו. (98) אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה. (99) שקידושין תופסים בחיבי 'עשה'. (100) לעיל ה"א.

יז. שְׁנֵי יָבָמִין שִׁיבְמוּ שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית
אֶחָד, וְלֹא נִדְּעָ מִי יָבֵם תַּחֲלָה - שְׁנֵיהֶן יוֹצִיאֻ
בְּגִט¹⁰¹, וְיִתְּרוּ לְזָרִים¹⁰² וְאֲסוּרוֹת לִיבְמִין¹⁰³. לְפִיכָּה,
רְאוּבֵן שְׁהִיָּה בִּירוּשָׁלַיִם וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת בַּעַל
וְאַחַת בָּצוּר, וְשִׁמְעוֹן אָחִיו בַּעַל וְלוֹ אָחִיו בָּצוּר,
וְשִׁמְעוֹן שָׁמַת רְאוּבֵן - הִדִּין נִתָּן, שְׁלֹא יָיֵבם אֶחָד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והגדיל, ולא בא עליה משהגדיל¹²² - צריכה גט
וחליצה. גט - מפני ביאתו, שהיא כמאמר; וחליצה
- להתייר לזר, שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קנין
גמור. ואם בא עליה משהגדיל - הרי זו צריכה גט
בלבד¹²³.

(122) משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (123) אם
יצה להוציאה, שכבר קנה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה
שנתייבמה לגדול (שם צו:).

כב. אחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים
שנה שלא הביא שתי שערות¹²⁴ ולא נולדו בו סימני
סריס¹²⁵, כמו שפארנו בתחלת הספר¹²⁶.

(124) יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול
(שם). (125) כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים
שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא
שלענין ייבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל,
כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חליץ לא עשה
כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת
זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום
מצוה (יבמות עט: וברש"י). (126) פ"ב מהל' אישות
ה"א.

כג. קטנה¹²⁷ שראויה למאן¹²⁸ והחרישת¹²⁹, אף על
פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים כמו שפארנו¹³⁰,
שני מיני קדושין הן: קטנה יש לה קדושין כדי
שלא ינהגו בה מנהג הפקר¹³¹, וקדושיה תלויין עד
שתגדיל¹³², וחרשת תקנו לה נשואין כדי שלא
תשאיר פנויה לעולם¹³³. לפיכך, אם היו כל היבמות
הפאות מביית אחד קטנות או חרשות - ביאתה של
אחת מהן פוטרת את כולן¹³⁴.

(127) יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין.
(128) בבעלה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"א, וראה
בפ"ד מהל' אישות, ה"ז. (129) שאינה שומעת ואינה
מדברת. (130) פ"ד מהל' אישות ה"ח-ט. (131) יבמות
ק"ב, ב. שאם לא תינשא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג
הפקר בזנות (רש"י). (132) שם קט, ב: "שם ישבה עם
בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה,
ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה
לישב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל'
אישות פ"ד ה"ח). (133) אבל כל ימיה אינה אלא מקודשת
מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה,
שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד
שהשניה תשאר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד.
(134) שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת
עדיפה על חברתה (יבמות קי). ודוקא ביאתה, אבל לא
חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל
פ"ד ה"ז.

כד. היתה אחת חרשת ואחת קטנה - אין ביאת
אחת מהן פוטרת את צרתה¹³⁵. וכיצד תקנותן?¹³⁶

(108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א ה"ו, ובפ"א
מהל' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן
תשע כמאמר בגדול". ואף-על-פי שמן התורה הוא קונה
אותה לכל דבר, כמו שאמרנו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל
ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה
צריכה דעת, ביאתו ביאה". וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג
לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) -
תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנין גמור, אלא
כמאמר בלבד, וראה ב'תוספות' קידושין יט. ד"ה
ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. (110) שאינו יכול
לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד,
והרי זה כדין הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל
שאר האחים (לעיל פ"א ה"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה
מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. (111) יתבאר
בסמוך ה"ט. (112) שאם חליץ לא נאסר בקרובותיה, וכן
לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל
פ"ד ה"ט, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב
בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו.
וקה:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגיטו אינו
כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכח חליצה, כלשון רבינו
לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה", ורבינו חזר כאן
מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - "יש לו
גט".

יט. כיצד? בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו
או שנתן לה מאמר תחלה - פסלה על שאר אחיו¹¹³.
אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחזר בן תשע
שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר - לא
עשה כלום, ולא פסלה על אחיו הגדול¹¹⁴. חזר בן
תשע שנים ויום אחד ובא עליה או על צרתה אחר
מאמר אחיו הגדול - פסלה על הגדול, כשני
גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שפארנו¹¹⁵.

(113) שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן.
(114) ומותר לקיימה. (115) לעיל ה"ד, שיש מאמר אחר
מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל ה"ז. וזוהי
הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו:).

כ. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו¹¹⁶,
וחזר אחיו הגדול ובא עליה¹¹⁷ או חליץ או נתן גט
לה או לצרתה - הרי זה פסלה על הקטן¹¹⁸. וכן אם
חזר הקטן ובא על צרתה¹¹⁹, או בא אחיו האחר
שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה¹²⁰ או על
צרתה - נפסלה עליו, כדין כל מאמר ומאמר¹²¹.

(116) והרי היא כמאמר. (117) והוא-הדין עשה בה מאמר,
כמבואר במשנה שם. (118) שהמאמר שבאו אחריו ביאה
או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח.
(119) הרי זה כמאמר אחר מאמר. (120) וגם ביאתו הוא
כמאמר. (121) שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים
ואסורה לשניהם (יבמות צו:).

כא. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו

גירושין פי"א הט"ז). וראה בביאור הגר"א לאהע"ז סי' קעא ס"ח ת. (145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א הי"ב.

15 כז. וכן הדין בקטנה וחרשת, שפא היבם תחלה על
16 הקטנה וחזר וקא הוא או אחיו על החרשת - לא
17 פסל את הקטנה, והחרשת צריכה גט¹⁴⁶. שביאת
18 הקטנה מעלה מביאת החרשת¹⁴⁷, שהקטנה ראויה
19 לאחר זמן¹⁴⁸, לפיכך יקיים הקטנה שונב'עלה
20 תחלה¹⁴⁹.

(146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה.
(147) ולפיכך אין החרשת פוסלתה. (148) כשתגדיל ויהיו
קדושה - קידושי תורה. (149) משנה, יבמות קיא, ב.
וגירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את
הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה
שמא יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי
הברייתא (שם קיא.): "בא יבם על הקטנה, וחזר וקא על
החרשת... נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת
בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

21 כח. בא היבם תחלה על החרשת¹⁵⁰, וחזר וקא הוא
22 או אחיו על הקטנה¹⁵¹ - פסל את החרשת¹⁵².
23 ומלמדין הקטנה שתמאן¹⁵³, והחרשת יוצאה
24 בגט¹⁵⁴.

(150) שביאתה פחותה. (151) שביאתה מעולה יותר, הואיל
וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתיהן אין קנין קנין גמור.
(152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל
חרשת. (153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה.
(154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני
בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ
לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים
מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת ('אור שמח' ע"פ
'הירושלמי' יבמות פי"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה
ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא
החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשארת
תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו
שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת
לפני שמיאנה הקטנה ('אור שמח').

25 כט. היו אחת פקחת ואחת חרשת: פא היבם על
26 הפקחת וחזר וקא הוא או אחיו על החרשת - לא
27 פסל את הפקחת¹⁵⁵, והחרשת צריכה גט¹⁵⁶; פא
28 היבם על החרשת וחזר וקא הוא או אחיו וקא על
29 הפקחת - פסל את החרשת¹⁵⁷, והחרשת יוצאה בגט,
30 והפקחת - בגט ובחליצה¹⁵⁸.

(155) שקנינה קנין גמור, ואין החרשת יכולה לפסלה, שאין
אחר ביאה כשרה כלום. (156) לביאתה, שהיתה לשם
אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחיביי 'עשה',
וכמבואר לעיל הט"ז. (157) שאין קנינה קנין גמור,
ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיא:).

1 מלמדין הקטנה שתמאן¹³⁷, וכונס את החרשת. ואם
2 רצה לגרשה - כותב לה גט אחר שיבוא עליה¹³⁸,
3 ותתר לזר¹³⁹.

(135) לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר,
אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת
שהיא בת ביאה גמורה (שם קי.). (136) הרי אי-אפשר
לייבם שתייהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א,
ה"ט). וגם אין ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב.
(137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם
שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פי"א מהל'
גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום.
(138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת,
לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פ"א
מהל' גירושין הכ"ג. (139) כשאר יבמה שנתייבמה
ונתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פי"ג,
שפוסק כרבי אליעזר האומר (יבמות קט.). "מלמדים את
הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אליעזר
מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן
הלכה ל, ובפ"ז הט"ו), שאפשר לקיים בגדולה מצות יבום
מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתיהן נשואות מדבריהם
- אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין
להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת
ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלנה עליו) וקטנה
תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

4 כה. היתה אחת פקחת¹⁴⁰ ואחת חרשת - ביאת
5 הפקחת או חליצתה פוטרת החרשת, ואין ביאת
6 החרשת פוטרת הפקחת; שאין קדושה¹⁴¹ אלא
7 מדבריהן. וכן גדולה וקטנה - ביאת הגדולה או
8 חליצתה פוטרת הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת
9 את הגדולה¹⁴².

(140) שקידושה קדושי תורה. (141) של חרשת.
(142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטרת את
צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

10 כו. היו שתייהן קטנות הראויות למאן, וקא היבם
11 על אחת מהן, וחזר וקא הוא או אחיו על השניה
12 - לא פסל את הראשונה¹⁴³; אכל מלמדין את
13 השניה שתמאן¹⁴⁴, ויקיים זה יבמתו הקטנה שונב'עלה
14 תחלה¹⁴⁵.

(143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת
האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל הי"ד) אין אחר
ביאה כלום (משנה, יבמות קיא:). (144) שם: "רבי אלעזר
אומר, בכולן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת
הרי"ף שם, שגורס: בכולן. והטעם שהשניה צריכה מיאון
מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין
השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (פ"א
ה"ב) וקידושין תופסים בחיביי 'עשה', וכמבואר לעיל
הט"ז. והוא-הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל
לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל הל'

159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. 160) ותעקור נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. 161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיא:). ובזה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת החרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל הי"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פ"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז סי' קעא, ס"ק יד.

1 ל. ה"ו גדולה וקטנה, וְכָא עַל הַגְּדוּלָּה וְחִזּוֹר הוּא
2 או אֲחִיו וְכָא עַל הַקְּטָנָה - לֹא פָּסַל הַגְּדוּלָּה,
3 וּמִלְּמַדִּין אֶת הַקְּטָנָה שֶׁתִּמְאָן¹⁵⁹; כָּא עַל הַקְּטָנָה
4 וְחִזּוֹר וְכָא הוּא או אֲחִיו עַל הַגְּדוּלָּה - מִלְּמַדִּין אֶת
5 הַקְּטָנָה שֶׁתִּמְאָן¹⁶⁰ וְיָקִים הַגְּדוּלָּה, שֶׁבְּעִילְתָּהּ קוֹנֶה
6 קִנְיָן גָּמוּר¹⁶¹.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג-י"ט סיון תשע"ח

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רמד.

מצות עשה רלט.

24 הַמִּצְוָה הַרְמ"ד — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּגַנוֹב מִמּוֹן,
25 וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִגְנוֹבוּ" (ויקרא יט, יא). וּבִמְכַלְתָּא (פרשת
26 משפטים): "לֹא תִגְנוֹבוּ — הָרִי אֲזָהָרָה לְגוֹנֵב מִמּוֹן".
27 וְהַעוֹכֵר עַל לֹא זֶה — חֵיִב בְּתַשְׁלוּמֵינִי שֶׁהִזְכִּיר הַפְּתוּב:
28 או תַשְׁלוּמֵי כֶּסֶף, או תַשְׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחִמְשָׁה, או הַחֲזָרָה
29 הַקָּרֵן בַּלְבָּד (כשהודיה). וּבִסְפָּרָא (פרשת קדושים): "לִפִּי
30 שְׁנָאֵמֶר בִּגְנוּבָה: 'שְ�נַיִם יִשְׁלַם' (שמות כב, ג) לְמַדְנוּ עֲנֹשׁ,
31 אֲזָהָרָה מִנֵּי? תִלְמִיד לומר: 'לֹא תִגְנוֹבוּ' עַל מִנְתַּלְמָט",
32 כְּלומר: (אל תגנובו) כְּדִי לְהַרְגִּיז אֶת־הַגְּנוֹב וּלְהַבִּיאֻ
33 בְּמִבּוֹכָה, וְאַחֲרֵיכֶן תִּחְזֹר לוֹ: "'לֹא תִגְנוֹבוּ' עַל מִנְתַּלְמָט
34 לְשִׁלָּם לוֹ תַשְׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחִמְשָׁה". וְכָכָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
35 מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק ז' מִבְּבֵא קמא.

36 הַמִּצְוָה הַרְל"ט — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּדִין הַגּוֹנֵב
37 שְׁנִגְבָּה מִמֶּנּוּ תַשְׁלוּמֵי כֶּסֶף, או תַשְׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחִמְשָׁה,
38 או נִהַרְגָנוּ אִם כָּא בַּמַּחְתָּרָה, או נִמְכְּרָנוּ, וְכָל־עֲנִשֵּׁי הַגְּנוֹב
39 בְּכָל־כֶּסֶף שֶׁבָּאָר הַפְּתוּב. וְכָכָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־מִשְׁפְּטֵי דִין
40 זֶה בְּפָרָק ז' מִ(בבא) קמא וּפָרָק ח' מִסְּנִיחֵי דִין וּפָרָק ג'
41 מִ(בבא) מְצִיעָא וּבִמְקוֹמוֹת מַעֲשִׂים בְּכַתְּבוֹת (ל: וְקִדּוּשֵׁין
42 נח: וְשִׁבּוּעוֹת (מב:).

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ח

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

43 הַמִּצְוָה הַר"ח — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְצַדֵּק הַמִּשְׁקָלוֹת
44 וְהַמִּזְאָנִים וְהַמִּדּוֹת וְהַקְּפִיד בְּדִיּוּקָם, וְהוּא אָמְרוּ
45 יַתְעַלָּה: "מִאֲנִי צָדֵק אֲבִי צָדֵק אִפְתָּ צָדֵק וְהֵינִי צָדֵק

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ח

מצות עשה רמ.

7 הַמִּצְוָה הַמִּשְׁלִימָה מֵאֲתִים וְאַרְבָּעִים — הַצּוּרִי
8 שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּדִין הַהִבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות
9 אחרים), וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה: "כִּי יִבְעַר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־
10 כֶּרֶם וְגו' (שמות כב, ד). וְכָכָר נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה
11 בְּכָל־לוֹתוֹ בְּפָרָק ב' וּפָרָק ו' מִ(בבא) קמא וּפָרָק ה' מִגִּטִּין.

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ח

מצות עשה רלח.

12 הַמִּצְוָה הַרל"ח — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְדוֹן בְּדִין הַבוֹר,
13 וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה: "וְכִי־תִפְתָּח אִישׁ בּוֹר" (שמות כא, לג).
14 וְכָכָר נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפָרָק ג' וּפָרָק ה' מִ(בבא)
15 קמא.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ח

מצות עשה רמא.

16 הַמִּצְוָה הַרמ"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה
17 (אש), וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה: "כִּי־תִצָּא אֵשׁ וּמִצָּאָה קוֹצִים"
18 (שמות כב, ה). וְכָכָר נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפָרָק ב' וּפָרָק
19 ו' מִ(בבא) קמא.

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ח

מצות עשה רמא.

20 הַמִּצְוָה הַרמ"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה
21 (אש), וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה: "כִּי־תִצָּא אֵשׁ וּמִצָּאָה קוֹצִים"
22 (שמות כב, ה). וְכָכָר נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפָרָק ב' וּפָרָק
23 ו' מִ(בבא) קמא.

המצוה, כדי לכלול שני מיני המדידה שהם המשקל
 ("אבן") והמדה (מדת הנפח – "איפה"), כאלו אמר: לא
 יהיו לך שתי מדות לא במשקל ולא במדה, בדרך
 שבארנו במצוות עשה (רח). ואמרו: "לא יהיה לך בכיסך
 אבן ואבן ולא יהיה לך איפה ואיפה" כמו אמרו:
 "לא תשיף לאחריך נשף כסף נשף אכל נשף כל דבר אשר
 ישף" (שם כג, כ) שהוא לא אחד, שכלל בו מינים רבים
 שדן בכלם ענין אחד עצמו. ואין המצוות מתרבות בכפל
 "ולא" אם הענין אחד, כמו שהקדמנו בכלל התשיעי,
 וכבר קדם לך דומה לזה במצוה המשלימה מאתים
 ממצוות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא יראה לך חמץ
 ולא יראה לך שאר".

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשע"ח

מצוות לא תעשה רמו. רמג.

המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב
 גבולות הקרקעות, והוא שלא נשנה את-הגבול שבנינו
 לבין זולתנו עד שיהא אפשר לטוען לטעון (לעצמו)
 את-קרקע זולתו. והוא אמרו יתעלה: "לא תסיג גבול
 רעך" (דברים יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אמרו:
 "לא תסיג גבול רעך", והלא כבר נאמר: "לא תגזל",
 ומה תלמוד לומר "לא תסיג" מלמד שכל-העוקר תחומו
 של חברו — עובר בשני לאוין. כולל אף בחוצה לארץ?
 תלמוד לומר: "בגנבתך אשר תגזל בארץ" (שם), בארץ
 ישראל עובר בשני לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא
 משום לאו אחד — כלומר: לא תגזל. הנה נתבאר
 שלא זו אינו אלא בארץ ישראל.

המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם
 מישראל, והוא אמרו בעשרת הדברות: "לא תגנב"
 (שמות כ, טו). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "הרי
 אזהרה לגנוב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו): "אזהרה
 לגנוב נפשות מנין? רבי יאשיה אומר: מ"לא-תגנב",
 רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה,
 מב) ולא פליגי (הם אינם חולקים): מר קא חשב (אחד
 מתייחס ל)לאו דגנבה ומר קא חשב לאו דמכירה", לפי
 שאין עונשים אותו על כך עד שגנובו וימכרו, וכשיעבור
 על שני לאוין אלו — חייב חנק. אמר יתעלה: "וגנב
 איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טו). וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

יהיה לכם" (ויקרא יט, לו). ולשון ספרא (פרשת קדושים):
 "מאני צדק — צדק את-המאננים יפה יפה; אבני-צדק
 — צדק את-המשקלות יפה יפה; איפת צדק — צדק
 את-האיפות יפה יפה; והין צדק — צדק את ההינין יפה
 יפה" וכבר ידעת, שאיפה מדת הנבש; וההין — מדת
 הלח. וכל-אלו ענינם אחד, אף-על-פי שנשתנו מיני
 המדות. לפי שהדבר הזה הנשקל או נמדד אינו אלא
 שיעור כמותו של דבר מסים. וכל-הסוגים האלה, כלומר:
 המאננים והמשקלות ומדות הנבש ומדות הלח, נקראים:
 מדות. והצווי, שנצטוינו להקפיד בדיוק השעורין
 שמספם עליהם בכל-סוג מהם — נקרא: מצוות מדות.
 ולשון ספרא (שם): "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ
 מצרים — על תנאי שתקבלו עליכם מצוות מדות,
 שכל-המודה במצוות מדות מודה ביציאת מצרים; וכל-
 הכופר במצוות מדות כופר ביציאת מצרים". וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' (מבבא בתרא פח).

המצוה הרע"א — האזהרה שהזהרנו מלרמות
 במדידת הקרקעות ובמדות ובמשקלות, והוא אמרו:
 "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמסורה" (שם,
 לה), ענין הפסוק כפי שבא בקבלה: "לא תעשו עול
 במשפט המדה. והוא אמרם (ספרא פרשת קדושים) בבאור
 ענין לאו זה: "לא תעשו עול במשפט", אם לדין (בבית
 הדין) — כבר אמר; אם בן למה נאמר במשפט? מלמד
 שהמודד נקרא דין". ושם אמרו: "במדה — זו מדידת
 הארץ", כלומר מדידתה וחלוקתה, שיעשה את-זה כפי
 מה שמחכים מופתי התשפרת (חכמת החשבון וההנדסה)
 בדיוק המדות וידיעת הדרכים הנכונים בהם, ואל יעשה
 את-זה בדרכי השערה שאין בהם אמת בדרך שעושים
 רב העם. ומשקל — כולל המשקלות והמאננים.

המצוה הער"ב — האזהרה שהזהרנו מלהחזיק
 משקלות ומדות חסרים אצלנו בבתינו ואף-על-פי שלא
 נשתמש בהם במקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "לא-
 יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה" (דברים כה, יג),
 וכן איפה ואיפה (שני סוגי משקלות: גדולה — לקניה; וקטנה
 — למכירה). ולשון גמרא בבא בתרא (פט): "אסור לאדם
 שישקה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו ואפלו היא
 עביט (כלי) של מימי רגלים". ואל תחשוב שאמרו:
 "לא יהיה לך איפה ואיפה, ולא יהיה לך אבן ואבן" —
 שתי מצוות, לפי ששני הלאוין נאמרו להשלמת דיני

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' א

6 להוציא את פרשו ולשוורו בעין, כך בשרו נשרף בעודו בעורו.
 7 המשך ראיית רבא: ותניא בענין שריפת פר ושעיר של יום
 8 הכיפורים, רבי אומר, נאמר כאן בפר ושעיר של יום הכיפורים 'עור'
 9 ו'בשר' [ו'פרש']. שכתוב בס' (ויקרא טז כו) 'ושפרו באש את עלתם ואת
 10 בשרם ואת פרשם',

1 מבררת הגמרא: מאי תלמודא — כיצד לומדים זאת מן קרבן
 2 ופרשו'. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, נאמר בפר כהן משיח (ויקרא
 3 ד-א-ג) 'ואת עור הפר ואת כל בשרו וגו' וקרבן ופרשו וגו' ושרף
 4 וגו', הקיש הכתוב את שריפת בשרו ועורו לשריפת קרבן ופרשו,
 5 ללמד ששם שפרשו נשרף בעודו בקרבן, שהרי דבר מגונה הוא

ישעיה פרק סג יח-יט

יח למצער ירשו עם קדש צרינו בוססו מקדשך: יט היינו מעולם לא משלת בם לא נקרא שמך עליהם לוא קרעת שמים ירדת מפניך הרים נזלו:

ישעיה פרק סד א-ד

א בקדח אש המסים מים תבעה-אש להודיע שמך לצריך מפניך גוים ירגזו: ב פעשותך נוראות לא נקנה ירדת מפניך הרים נזלו: (ג) ומעולם לא שמעו לא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה-לו: ד פגעת את-שש צדק בדרךך ופרודת הן-אתה קצפת ונחטא בהם עולם וגושע:

רש"י

שלא היינו הגונים לכך: ירדת. להר סיני אז מפניך הרים נזלו כך פי' דונש בן לברט: (ג) ומעולם לא שמעו. כאותן נוראות שנעשות לאחת מכל העכו"ם לפני כן וגם עין לא ראתה אלקים אחר זולתך אשר יעשה האלקים למחכה לו מה שעשית אתה למחכה לך כך שמעתי מר' יוסי והנאני, אבל רבותינו שאמרו כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה וגו' משמעו עין שום נביא לא ראתה את אשר יעשה הקב"ה למחכה לו זולתי עיניך אתה אלקים: (ד) פגעת את שש ועושה צדק. כמו ופגע בו וימת (שם א ב) סילקת ממנו והרגת את הצדיקים שהיו ששים לעשות צדק לדרכי רחמיך היו מזכירים אותך בתפלתם. הן אתה. כשקצפת עלינו על כל אשר היינו חוטאים בהם מעולם נושענו בתפלתם נושענו מעולם: וגושע. לשון הווה:

(יח) למצער ירשו עם קדשך. גדולתם וירושתם זמן מועט היתה להם: בוססו. דוששו: (יט) היינו. עתה כעם אשר לא בחרת למשול בם מעולם וכאילו לא נקרא שמך עליהם: לוא קרעת שמים. וירדת להצילנו עתה כאשר ירדת להציל מיד מצרים אז מפניך הרים נזלו ברתת וזיע:

(א) כקדוח אש. את דבר הנימס מלפניו וכאשר המים תבעה האש כשתתן גחלת או מתכת במים יעלו המים אבעבועות כל זה עשית במצרי' ויהי ברד ואש מתלקחת בתוכה (שמות ט) אבל י"ת כקדוח אש המסים על אליהו בהר הכרמל שנאמ' בו גם המים אשר בתעלה לחכה (מלכים א טו): להודיע שמך לצריך. כענין שנא' באותה מכה ואולם בעבור זאת העמדתיך וגו' (שם) לו עשית עתה כן אז מפניך גוים ירגזו: (ב) בעשותך. במצרים ובכל האויבים נוראות אשר לא היינו מקוים שתעשה לנו כל אותן נוראות

מצודת ציון

(יח) למצער. למעט זמן כמו הלא מצער היא (בראשית יט): בוססו. ענין רמיסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס): (יט) לוא. הוא כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח): נזולו. ענין הטפה כמו יזל מים מדליו (במדבר כד): (א) כקדח. ענין שריפה כמו אש קדחה באפי (דברים לב): המסים. מלשון המסה והמגה: תבעה. מל' אבעבועות: ירגזו. ענין תנועות הרעדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד): (ב) נזולו. נטפו: (ג) האזינו. ענין שמיעה והוא מלשון אוזן: זולתך. בלעדיך: למחכה. ענין תקוה כמו לכן חכו לי (צפניה א): (ד) פגעת. ענין פגישת לרעה בהכאת נפש כמו וה' הפגיע בו (לעיל ג): שש. ענין שמחה:

מצודת דוד

(יח) למצער. על מעט זמן ירשו עם קדשך את המקדש ועתה הצרים אותנו הנה בוססו ורמסו את מקדשך: (יט) היינו מעולם. הלא מעולם היינו אנחנו עם ממשלתך ולא משלת בהעכו"ם וחוזר ומפרש לא היה שמך נקרא עליהם כמו שהיה נקרא עלינו להקרא אלהי ישראל: לוא קרעת שמים. האם למענם קרעת השמים להיות נפתח וירדת על הארץ ולתת התורה להרעיד ההרים ולהחרידם להיות הזיעה מטפטף מהם מגודל החרדה כמו שירדת למעננו לתת לנו התורה לכן גם עתה עשה עמנו כמאז:

(א) כקדח אש המסים. ר"ל הנה מאז כלית את הצרים אותנו כמו אש המקדח ושוורף את הדבר הנמס עד התכלית וכמו חום האש מעלה במים רתיחה ואבעבועות ומוספת והולכת כן הוספת לייסר את הצרים: להודיע. ר"ל לא בצדקותינו כ"א להודיע פרסום שמך אל צריך הם המכחישים בה': מפניך. אז חרדו הגוים מפניך: (ב) בעשותך. בעת עשיית פלאות נוראות אשר לא היינו מקוים להם כי לא היינו כדאים לנפלאות כאלה: ירדת. ר"ל לא היה די באלה כי עוד ירדת למעננו על הר סיני נתת לנו התורה ואז חרדו ההרים מפניך עד שהיו מטפטפים זיעה מגודל החרדה: (ג) ומעולם. מימות עולם לא שמעו הבריות ולא האזינו כדברים האלה: עין לא ראתה. שום עין לא ראתה אשר אלהים זולתך יעשה כדברים האלה אל מי אשר מחכה לו ומאמין בו: (ד) פגעת. הנה עתה סלקת ממנו את הצדיקים אשר כל אחד מהם היה שש לעשות צדק כי היה מצפה שתבוא לידו: בדרךך יזכרך. בדרכי רחמיך היו מזכירים אותך בתפלתם. הן אתה קצפת. באמת כאשר אתה קצפת עלינו והקצף היה בעבור כי נחטא לך ודוגמתו הקיצותי ואוראה (ירמיה לא) ור"ל ההקצה היתה על כי ראיתי: בהם עולם וגושע. בכל ימי עולם בטחנו בזכותם ובתפלתם והיינו נושעים על ידיהם והלך לו הקצף אם כי בא על החטא ולא שבנו עליו:

שיר השירים פרק א י"ט

י נָאוּ לְחַיֵּךְ בְּתָרִים צִוְּאָרֶךְ בְּחֲרוּזִים: יא תוֹרִי זֶהָב נַעֲשֶׂה־לְךָ עִם נִקְדּוֹת הַכֶּסֶף: יב עַד־שֶׁהִמְלִיךְ
בְּמִסְבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רִיחוֹ: יג צָרוֹר הַמֶּר | דּוֹדִי לִי בֵּין שְׁדֵי יֵלִין: יד אֲשַׁכֵּל הַכֶּפֶר | דּוֹדִי לִי בְּכֶרְמִי עֵין
גְּדִי: טו הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים:

רש"י

לישראל על מעשה העגל ומצא להם כפרה על עונם
ואמר התנדבו למשכן ויבא זהב המשכן ויכפר על זהב
העגל: בין שדי ילין. אף לפי שמעלתי בו אמר לשכון
שם: בין שדי. בין שני בדי הארון: (יד) אשכול הכופר.
יש בושם ששמו כופר כמו (שיר ד) כפרים עם נרדים
ועשוי כעין אשכולות: בכרמי עין גדי. שם מקום ושם
הוא מצוי וראיתי באגדה שאותן כרמים עושין פירות
ארבעה או חמשה פעמים בשנה ודוגמא היא לכמה
כפרות ומחילות שמחל להן הקב"ה על כמה נסיונות
שנסוהו במדבר: (טו) הנך יפה רעיתי. אני הייתי בושם
בקלקולי והוא חזקני בדברי רצויים לומר (במדבר יד)
סלחתי כדברך והרי את יפה ויפה כי עיניך יונים
כלומר כלה שענינה כעורים כל גופה צריך בדיקה
ושענינה נאים אין גופה צריך בדיקה והדוגמא זו היא
מחלתי לך על עונך והרי את יפה בנעשה והנך יפה
בנשמע, יפה במעשה אבות יפה במעשיך. כי: עיניך
יונים. צדיקים יש בידך שדבקו בי כיונה זו שמשמכרת
את בן זוגה אינה מניחתו שיזדווג לאחר, כך (שמות
לב) ויאספו אליו כל בני לוי ולא טעו בעגל ועוד הנך
יפה במלאכת המשכן שנאמר (שמות לט) והנה עשו
אותה וגו' ויברך אותם משה הרי שקלסה על כך:

מצודת ציון

(י) נאו. מלשון נאה ויופי: לחייד. הם הלסתות אצל העינים.
וכן בשבט יכו על הלחי (מיכה ד יד): בתורים. הם הפנינים
המסודרים בתואר נאה ותכונה יפה וקרוב לו כתור האדם
המעלה (דהי"א יז יז), ורוצה לומר כתואר ותכונת האדם
המעלה: בתורים. הם אבנים טובות ומרגליות נקובות
מחויברות בחוט, ובדברי רז"ל מחרוזות של דגים (ב"מ כא:):
(יא) נעשה. פעמים דרך היחיד לדבר בלשון רבים לתפארת:
(יב) עד. בעוד. וכן עד היותי על אדמתי (יונה ד ב): במסבו.
דרכו היה להסב ולהשען על המטות בשעת האכילה: נרדי.
מין בושם: (יג) צרור. ענין קשור. כמו צרור כספו (בראשית
מב לה): המור. מין בושם: דודי. אהובי: שדי. הם דדי
האשה: ילין. ענין התמדה. כמו צדק ילין בה (ישעיה א כא):
(יד) אשכול. כן יקרא הענף והגרגרים תלוים בו. וכן אשכול
ענבים (במדבר יג כג): הכופר. מין בושם: בכרמי. הוא
מושאל לפרדסים בעלי אילנות. וכן כרם זית (שופטים טו ה):
עין גדי. שם מקום בארץ ישראל: (טו) הנך. הנה את. כמו
הנך הרה (בראשית טז יא):

(י) נאו לחייד בתורים. שורות נזמי און ומצחת זהב:
צוארך בחרוזים. ענקי זהב ומרגליות חרוזות בפתילי
זהב של ביזת הים. (יא) תורי זהב נעשה לך. נמלכנו
אני ובית דיני לפני בא פרעה שאשיאנו ואחזק את לבו
לרדוף אחריך עם כל שבח גנזי אוצרותיו כדי שנעשה
לך תורי קשוטי הזהב: עם נקדות הכסף. שהיה בידך
כבר שהוצאת ממצרים שגדולה היתה ביזת הים מביזת
מצרים: נקודות. כלי כסף מנוקדים ומצויירים
בחרברורות וגוונים: (יב) עד שהמלך במסבו. משיבה
כנסת ישראל ואומרת כל זה אמת טובה גמלתני ואני
גמלתיך רעה כי בעוד המלך על השלחן מסבת חופתו:
נרדי נתן ריחו. חילוף להבאיש בעוד שהשכינה בסיני
קלקלתי בעגל ולשון חיבה כתב הכתוב נתן ריחו ולא
כתב הבאיש או הסריח לפי שדיבר הכתוב בלשון נקיה
(עין ברש"י במסכת שבת פרק ר"ע דהטעם דלא כתב
הבאיש או הסריח משום חיבה אכן לפירוש התוס' שם שפי'
וה"ק מ"ש נתן ולא עזוב זהו משום חיבה, אכן מה שלא
כתב הבאיש או הסריח זהו בלאו הכי משום לשון נקיה):
(יג) צרור המור דודי ל. דודי נעשה לי כמו שיש לו
צרור המור בחיקו ואמר לו הרי לך צרור זה שיתן ריח
טוב מן הראשון שאבדת כך הקדוש ב"ה נתרצה

מצודת דוד

(י) נאו לחייד בתורים. לחייד נאים והגונים לקשרם מתורים,
וצוארך נאה והגון לקשטו בחרוזי מרגליות ואבני יקר. והנמשל
הוא לומר ראוייה את והגון להשפיע לך טובה מרובה:
(יא) תורי זהב נעשה לך. וכמו שראוייה את לקשוטים, כן
אעשה לך קשוטים מתורי זהב ובהם נקודות מנוקדים. כסף.
והוא תכשיט מפואר ביותר. והנמשל הוא לומר כמו שאת
ראוייה לטובה כן אשפיע לך: (יב) עד שהמלך במסבו. כאילו
החשוקה תשלח אמריה לאמר לו, הנה בעוד היות המלך נשען
במסבו בגמר הסעודה, ואז הדרך להביא לפניו המוגמר מבושם
חשוב להעלות ריח טוב, עם כל זה חבילי הנרד אשר עמדי נותן
ריחו ונודף מאוד ומבטל ריח המוגמר ההוא. והנמשל הוא
לומר הנה המעשים טובים שבידי גברו מאוד על מעשה מבחרי
העובדי כוכבים ומזלות, וכאפס ותוהו המה מול מעשי:
(יג) צרור המור דודי לי. עם כל זה אתה דודי נחשב לי לצרור
המור, שבעבור שהוא צרור וקשור עומד ריחו בו לבל תפוג,
והוא העולה על ריח נרדי ולכן תשוקתי אליך, ואתאזה שתלין
בין שדי להתענג כך. והנמשל הוא לומר הנה הטובות שגמלת
עלי גברו על מעשי, ולכן אתאזה שתשרה שכינתך בקרבי:

(יד) אשכול הכופר. דומה אתה בעיני לאשכול הכופר הגדל בכרמי עין גדי, המרובה בגרגרים וריחו נודף למרחוק. והנמשל הוא
לומר הרבה פלאות עשית עמדי הנשמעים עד אפסי ארץ: (טו) הנך יפה רעיתי. כאילו החשוק ישלח דברו לקלסה, ולומר הנך
יפה ועיניך כעיני היונים היפות מאוד וממשיכות אהבה. והנמשל הוא לומר הנה מעשיך טובים והגונים וממשיכים אהבתי אליך:

ב האומר לחברו: קונם, קנזה, קונם – הרי אלו פנויין לקרבן. חרק, חרף, חרף – הרי אלו פנויין לחרם. נזיק, נזית, פזית – הרי אלו פנויין לנזירות. שבותה, שקוקה, נדר במותא – הרי אלו פנויין לשבועה.
ג האומר: לא חלין לא אכל לך, לא פשר, ולא דכי, טהור, וטמא, נותר, ופגול – אסור. פאמרא, פדירין, פעצים, פאשים, פמוצת, פהיכל, פירושלים, נדר באחד מכל משמשי המזבח, אף על פי שלא הזכיר קרבן – הרי זה נדר בקרבן. רבי יהודה אומר: האומר: ירושלים – לא אמר פלוס.

פירוש ברטנורא

ב קונם קנזה קונם הרי אלו פנויין לקרבן. לשונות של גוים הם, ויש מהם מי שקורא לקרבן כך ויש מי שקורא כך, ובכל לשון שיאמר מאלו הוא מתפס בקרבן: **נדר במותא.** כלומר נשבע במותא, והוא כינוי של מותא, שהיא שבועה בלשון תרגום:
ג לחולין שאוכל לך. חלמ"ד נקודה פתח, ומשמע לא חולין יהיה מה שאוכל לך אלא קודש: **לא כשר.** יהיה, אלא פסול. והיינו קדשים דשייך בהו כשרות ופסולות: **לא דכי.** לא מותר. כמו איל קמצא דכן, בע"ז (דף ל"ז). ואע"ז דלשון מותר ואסור שייך נמי גבי נבלה וטרפה ואנן ק"ל שאין מתפסין אלא בדבר הנדר והנידב, הואיל ויש במשמעות מותר גם בקדשים, הא תנן פתח נדרים להחמיר, דכיון דדעתו להתפסו בנדר אמרנו על דבר הנדר נתכוין: **טהור.** אם אמר לא טהור מה שאוכל לך: **טמא נותר פיגול.** אם אמר טמא מה שאוכל לך, וכן כולם. אסור, שכל אלו דברים הנוהגים בקדשים הם: **פאמרא.** כשה של קרבן: **פדירין.** כלשכת העצים או כלשכת הטלאים: **פעצים.** כגורי עצים של מערכה: **פאשים.** בקרבנות שעל האש: **פמוצת.** בקרבנות שעל גבי המזבח: **פהיכל.** בקרבנות שבהיכל: **פירושלים.** בקרבנות שבירושלים. פירוש אחר. בחומות ירושלים, דקסבר שחומות ירושלים משיירי הלשכת קא אתו: **באחד מכל משמשי המזבח.** כגון מזולות מורקת ומחתות. אם אמר כמזולות שאוכל לך, או כמזולות שאוכל לך, וכן כולם, אף על פי שלא הזכיר קרבן, הרי זה כנודר בקרבן: **רבי יהודה אומר: האומר ירושלים.** בלא כ"ף, לא אמר כלום. ות"ק פליג עליה. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

שאף הנודר בלשון זה, נדרו נדר.
האומר – לחברו: לא חלין לא אכל לך – לא חולין יהא מאכלך עלי, ומשמע: לא חולין יהא אלא קרבן, ולפיכך לא אוכל לך, היינו משלך; **ויש גורסים:** לחולין (=לא חולין) שאוכל לך. ומשמע: לא חולין יהא מה שאוכל לך אלא קרבן (ברטנורא); ועיין "חטופות יום טוב"; **או שאומר: לא פשר –** יהא מאכלך עלי, ומשמע פסול יהא לי בקרבן, שקדשי מזבח יש בהם כשרות ופסולות; **ולא דכי –** או שאמר בארמית: "לא דכי יהא מאכלך עלי", ופירושו: לא מותר יהא לי אלא אסור בקרבן; **טהור, וטמא –** או שאמר: "טהור יהא מאכלך עלי", או: "טמא יהא מאכלך עלי", ומשמעות הדברים: יהא טהור למזבח וטמא לי בקרבן; **ויש מפרשים:** טהור – שאמר: "לא טהור מה שאוכל לך" (ברטנורא); **נותר, ופגול –** או שאמר: "נותר יהא מאכלך עלי", או: "פיגול יהא מאכלך עלי", שאיסורים אלו נוהגים בקדשי מזבח (ויקרא יז, יז-יח). ומשמעות דבריו, שאוסר מאכל חברו על עצמו באיסור קרבן, **אסור –** הנודר במאכל חברו וכדומה, שנדר עליו באחד מהלשונות הללו, כאילו אסור על עצמו במפורש באיסור קרבן. **פאמרא –** האומר לחברו: "יהא מאכלך עלי כאמרא", ומשמע ככבש קרבן התמיד (אמרא הוא כבש בארמית); או האומר: **פדירין –** ומשמע כדיר הקרבנות; או: **פעצים –** ומשמע כעצי המערכה שעל גבי המזבח; או: **פאשים –** ומשמע כאש המזבח של הקרבנות; **ויש מפרשים:** כקרבנות עצמם הקרויים "אשים" (ברטנורא); **חטופות יום טוב;** או: **פמוצת –** ומשמע כקרבנות שעל גבי המזבח; או: **פהיכל –** ומשמע כקרבנות שנוקד דמם בהיכל; או: **פירושלים –** ומשמע כקרבנות הנאכלים בירושלים; וכן אם **נדר באחד מכל משמשי המזבח –** באחד מכלי השרת המשמשים למזבח, כגון שאמר לחברו: כמזלג או כמזקק יהא מאכלך עלי, **אף על פי שלא הזכיר קרבן –** שהנודר לא אמר במפורש: יהא מאכלך עלי בקרבן, **הרי זה נדר בקרבן –** כאילו התפס את מה שנדר עליו באיסור קרבן, לפי שכל הביטויים הללו משמעותם בקרבן, כמו שבארנו למעלה. **רבי יהודה אומר: האומר: ירושלים –** כגון שאמר: "ירושלים דבר זה עלי", ולא אמר "כירושלים", וכן אם אמר הביטויים שלמעלה בלא כ"ף הדמיון, **לא אמר פלוס –** שאין כאן לשון נדר. בגמרא מבואר, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא להוסיף ביאור לדברי המשנה, אבל בברייתא שבגמרא מובא, שלדעת רבי יהודה, אף האומר "כירושלים", לא אמר כלום, שלא נתכוון אלא לעצים ולאבנים שבה (החמארי). ולפי זה רבי יהודה חולק על תנא קמא. ואין הלכה כרבי יהודה.

יוס ראשון

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכינויי נדרים כנדרים וכינויי חרמים כחרמים, וכינויי שבועות כשבועות, וכינויי נזירות כנזירות, באה משנתנו לפרט אילו ביטויים נחשבים כניניים. ונחלקו אמוראים בגמרא בדבר מקורם של כינויים אלו. ר' יוחנן אמר: "לשון אומות" הם, כלומר: חקיי לשון הקודש שנשתבשו בפייהם של בני אומות העולם, שהיו משתמשים בהם בנדריהם ובשבועותיהם. וריש לקיש אמר: "לשון שבדו להם חכמים להיות נודרים בהם", כלומר: שינוי לשון שהמציאו חכמים להשתמש בהם בנדרים ובשבועות, שלא יבואו להוציא שם שמים לבטלה תוך ביטוי נדר ושבועה בלשון התורה. – משנתנו באה ללמד, שהמבטא בנדרו אחד מהכינויים למלים: קרבן, חרם, נזיר, שבועה – דינו כמבטא מלים אלו עצמן.
האומר לחברו: קונם, קנזה, קונם – כגון שאמר לו: "קונם מה שאוכל לך", או: "קונם מה שאוכל לך", או: "קונם מה שאוכל לך", ויש שאין גורסים במשנתנו תיבת "לחברו", ופירוש הדברים, כגון שאומר: "קונם כיכר זו עלי" וכדומה, **הרי אלו פנויין לקרבן –** המלים הללו: קונם, קונז, קונס. הם כינויי המלה "קרבן", ויש כאן נדר, כאילו אמר: "כקרבן מה שאוכל לך", או: "כקרבן כיכר זו עלי", שהוא עיקר לשון נדר, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. **חרף, חרף, חרף –** האומר: הרי נכסי חרק, או שאומר: הרי נכסי חרף, או חרף, **הרי אלו פנויין לחרם –** כאילו פירש ואמר: "הרי נכסי חרם", ונכסיו מוקדשים. וכן האומר לחברו: הרי אתה עלי חרק או חרף או חרף, הרי זה כאילו אמר לו: "הרי אתה עלי חרם", שאסורה עליו הנאה מחברו (כמבואר להלן ה, ד). **נזיק, נזית, פזית –** האומר: "הריני נזיק", או שאומר: "הריני נזית", או: "הריני פזית", **הרי אלו פנויין לנזירות –** והרי הוא נזיר, כאילו פירש ואמר: "הריני נזיר". **שבותה, שקוקה –** האומר: "שבועה שלא אוכל כיכר זו", או: "שקוקה שלא אוכל כיכר זו", או **נדר –** כלומר נשבע, **במותא –** שהשתמש בשבועתו בכינוי "מותא", כגון שאמר: "מותא שלא אוכל כיכר זו", **הרי אלו פנויין לשבועה –** "שבועה" ו"שקוקה" הם כנויים למלה "שבועה", ו"מותא" הוא כינוי הנגזר מהמלה הארמית "מותא", שפירושה: שבועה, והרי זה כאילו פירש ואמר: "שבועה שלא אוכל כיכר זו", וחל עליו איסור שבועה.

באור משנה ג

כבר הזכרנו, שעיקר הנדר הוא, כשהנודר אומר: "דבר זה יהא עלי בקרבן", שבנדרו מתפס הנודר את הדבר באיסור קרבן, שהוא דבר הנודר. ובשתי המשניות הקודמות למדנו, שנדרים חלים אף כשהנודר לא הזכיר בהם מלת "קרבן", אלא שביטא נדרו על ידי "דורות" (כמבואר במשנה א), או על ידי כינויים (כמבואר במשנה ב). – משנה זו מוסיפה לרדן בלשון נדר שלא הזכירה בו מלת "קרבן", אלא שיש בביטוי המורה על איסור קרבן, או ביטוי שמשמעותו קרבן, ובאה המשנה ללמדנו,

ד האומר: קרבן, עולה, מנחה, תמאת, תודה, שלמים שאיני אוכל לך – אסור; רבי יהודה מתיר. הקרבן, הקרבן, קרבן שאכל לך – אסור. לקרבן לא אוכל לך – רבי מאיר אסר. האומר לחברו: קונם פי המדבר עמך, ידי עושה עמך, רגלי מהלכת עמך – אסור.

פרק שני

א ואלו מתרין: חלין שאכל לך, כבשר חזיר, פַּעְבֻּדָּה זָרָה, פַּעְוֵרוֹת לְבוּבִין, פִּנְבְּלוֹת, פִּטְרָפוֹת, פִּשְׁקָצִים, פִּרְמִשִּׁים, כַּחֲלַת אֶהָרִן, וּכְתָרֻמָּתוֹ – מִתֵּר. האומר לאשתו: הרי את עלי פֶּאֱמָא – פּוֹתֵחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אֶחָד, שְׁלֹא יָקַל פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

ד האומר קרבן עולה מנחה תמאת תודה ושלמים. כל הני קרבנות חובה הם, ותודה נמי דמיה לחובה, דארבעה צריכין להודות, וסלקא דעתך אמינא דאין זה נודר בדבר הנדור: ורבי יהודה מתיר. משום דאמרין בלא כ"ף דמו לנשבע בחיי הקרבן ובחיי העולה ואין כאן לא נדר ולא שבועה. ורישא אשמועינן דפליג ת"ק עליה דר' יהודה אפילו בירושלים אם הוכירה בלא כ"ף ואמר דהוי נדר. וסיפא אשמועינן דפליג רבי יהודה עליה דת"ק אפילו בקרבן עולה ומנחה וכו' כשהוכיח בלא כ"ף דלא הוי נדר: קרבן הקרבן בקרבן שאוכל לך אסור. אע"ג דכל הני שמעינן להו כבד, הקרבן איצטריכא ליה, וסלקא דעתך אמינא בחיי הקרבן קאמר. והא דתנן לקמן בפרק ב' הקרבן שאוכל לך מותר, התם הא קרבן קאמר, דמשמע חיי קרבן: לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אסר. דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ואין הלכה כרבי מאיר: קונם פי מדבר עמך. ואע"ג דאין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש ודבור אין בו ממש, מ"מ כשאמר קונם פי מדבר עמך אסר הפה מלדבר, וחפה דבר שיש בו ממש הוא. וכן יאסרו ידי למעשהם, ורגלי לחלוקן, וכל כיוצא בהו:

ב א ואלו מתרין. חלין שאוכל לך. לסימן בעלמא נקטיה, כשם שחולין שאוכל לך אין צריך שאלה לחכם, כך כל הני דאמרין במתניתין ברישא אין צריכין שאלת חכם: כַּעֲוֵרוֹת לְבוּבִין. היו נקבים הבהמה מחיים כנגד הלב ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז, ותקריבת ע"ז אסור בהנאת: כַּחֲלַת אֶהָרִין. שהיה ראשון לכתנים. ולא הוי דבר הנדור, שאין חלה ותרומה באין בנדר ונדבה: הרי זה מותר. דאמר קרא (במדבר ל) איש כי ידור נדר, עד שידור בדבר הנדור. וחמאת שאני אוכל לך דאמרין בפרק קמא דאסור ואף על פי שאני דבר הנדור, הוי מעמא, דאפשר שיכתיב חמאת על ידי נדר, כגון שנדר כנזר ומתחייב להכתיב חמאת: הרי את עלי פֶּאֱמָא. אע"ג דלאו דבר הנדור הוא, חמור מכל הני דלעיל, דצריך חתימה מדרבנן אם הוא עם הארץ, ופותחין לו

משניות מבוארות – קהתי

עמך – שאסור על עצמו בנדר דיבורו עם חברו; וכבר שנינו (לעיל משנה ב), ש"קונם" הוא כינוי לקרבן, כאילו אמר: כקרבן יאסר עלי פי לדיבורי עמך; או האומר לחברו: קונם ידי עושה עמך – שאסור על עצמו עשיית מלאכה עם חברו, או: קונם רגלי מהלכת עמך – שאסור על עצמו חילוק עם חברו, אָסוּר – לו לדבר או לעשות מלאכה או ללכת עם חברו. ודווקא כשנדר בלשון זה, שמתפס את האיסור על אברי גופו, כגון על פיו, ידיו או רגליו, יש כאן נדר, לפי שהם דברים שיש בהם ממש. אבל אם נדר לאסור את פעולות גופו, כגון דאמר לחברו: קונם שאני מדבר עמך, או: קונם שאני עושה עמך, או: קונם שאני מהלך עמך, אין כאן נדר, לפי שדיבור ועשייה והילוך הם דברים שאין בהם ממש, ואין הנדר חל אלא על דברים שיש בהם ממש, כמו שיבואר עוד במשנה הבאה.

באור משנה א

משנה זו באה להשמיענו שני דינים, שכבר הזכרנו אותם בפרק הקודם: א. דין התפסת נדרים, הנלמד ממה שנאמר (במדבר ל, ג): "איש כי ידור נדר לה'", ודרשו: עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור. ב. דין חלות הנדרים על דבר שיש בו ממש ולא על דבר שאין בו ממש, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת. משנתנו מוסיפה ללמד, שיש בזה הבדל בין נדרים לשבועות, כפי שיבואר.

וְאֵלּוּ מִתְּרִין – ואלו הם הנדרים המותרים מאליהם, ואינם צריכים התרת חכם, לפי שאינם חלים כלל: **חֲלִין שְׂאֹכֵל לָךְ** – האומר לחברו: חולין יהא מה שאוכל לך, שאין בלשון זה כל קבלת איסור: **כִּבְשֵׁר חֲזִיר** – או שאומר לחברו: כבשר חזיר יהא מה שאוכל לך, או שאומר לו: **פַּעְבֻּדָּה זָרָה** – מה שאוכל לך, או: **פַּעְוֵרוֹת לְבוּבִין** – שהם עורות של בהמות הקרוצים כנגד הלב; שעובדי עבודה זרה היו עושים נקב בעור הבהמה בעודה בחיים כנגד לבה, ומוציאים את הלב להקריבו יחד עם העור לעבודה זרה; ועורות אלו, שיש עליהם סימן שנקרעו כנגד הלב של הבהמה, אסורים בהנאה, שמתקרבות עבודה זרה הם; ואם אמר לחברו, שיהא מאכלו עלי כעורות לבוּבִין, או שיהא **פִּנְבְּלוֹת**, או **פִּטְרָפוֹת**, או **פִּשְׁקָצִים**, או **פִּרְמִשִּׁים**, או **כַּחֲלַת אֶהָרִין** – כלומר כחלה שמפרישים מן העיסה ונותנים אותה לכהנים בני אהרן (במדבר טו, כ), **וּכְתָרֻמָּתוֹ** – או שאמר לו: כתרומת אהרן, כלומר כתרומה הניתנת לכהנים בני אהרן (במדבר יו, יג), **מִתֵּר** – לו לאכול משל חברו, שאין כאן נדר, לפי שהתפסו בדבר שהתורה אוסרתו, ולא בדבר הנאסר מחמת נדר כמו קרבן הנידר לה'. **הָאוֹמֵר**

דיוט שני

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות, שהנדר ב"ידות" או ב"כניוים" או בלשונות אחרים שיש במשמעותם איסור קרבן, אף על פי שלא הזכיר במפורש מלת "קרבן", נדרו נדר, דנה משנתנו בנדרים שהזכיר בהם הנדר מלת "קרבן", אלא שהזכירה בדרך דומה לשבועה. כן באה המשנה ללמד (בסיפא), שנדר אינו חל אלא על דבר שיש בו ממש.

האומר – לחברו: קרבן, או עולה, או מנחה, או תמאת, או תודה, או שלמים שאיני אוכל לך – כגון שאמר לו: "קרבן שאיני אוכל לך", או: "עולה שאיני אוכל לך" וכו'; ויש גורסים: שאני אוכל לך. כלומר קרבן יהא מה שאני אוכל לך (משלך). **אָסוּר** – הנודר לאכול משל חברו, שאף על פי שלא אמר: כקרבן, כעולה וכו', אלא: קרבן, עולה וכו', בלא כ"ף הדמיון, חל הנדר, שכוונת הנודר אף בביטויים אלו להתפס את נדרו באיסור קרבן (המאירי). ויש מפרשים, שמשנתנו מונה קרבנות חובה (ואף "תודה" היא כעין קרבן חובה, שארבעה צריכים להודות: יורדי הים והולכי מדבריות ומי שוהיה חולה ונתרפא ומי שוהיה חבוב בבית האסורים ויצא – **גמרא ברכות נד, ב**), וכאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שקרבנות חובה הם, מכל מקום הרי זה נקרא שהתפס נדרו בדבר הנדור (**הרא"ש**; **ברטנורא**). **רבי יהודה מתיר** – לנודר לאכול משל חברו, שהואיל ולא אמר בכ"ף: כקרבן, או כעולה וכו', אין נדרו נדר; רבי יהודה סובר, שלא רק האומר "ירושלים" לא אמר כלום, כמו ששנינו במשנה הקודמת, אלא אף האומר "קרבן", בלא כ"ף הדמיון, אין במשמעות דבריו איסור נדר אלא כנשבע בחיי הקרבן; ואף איסור שבועה אין כאן, שאין שבועה בחיי קרבן. **הַקֶּרֶן, הַקֶּרֶן, הַקֶּרֶן שְׂאֹכֵל לָךְ** – האומר לחברו: "הקרבן שאוכל לך", או: "כקרבן שאוכל לך", או: "קרבן שאוכל לך", **אָסוּר** – לאכול משל חברו, שכל אלו לשונות נדר הם. ואמנם לא היתה צריכה המשנה להשמיענו באומר "כקרבן", שהרי נדר גמור הוא לדבריו הכל; וכן באומר "קרבן", הרי שנינו ברישא לדעת תנא קמא שלשון נדר הוא, אלא שהיא באה בעיקר להשמיענו, שאף האומר: "הקרבן", לשון נדר הוא ולא לשון שבועה. **האומר לחברו: לקרבן לא אוכל לך, רבי מאיר אסר** – לו לאכול משל חברו, שלשון נדר הוא, כאילו אמר לו: לקרבן יהא מאכלך עלי, ולפיכך לא אוכל לך (**גמרא**). **הָאוֹמֵר לְחֶבְרִי: קוֹנָם פִּי הַמְדַּבֵּר**

ראשו לך. קונם שאיני יושן, שאיני מדבר, שאיני מהלך; האומר לאשתו: קונם שאיני משמשך – הרי זה ב"לא יחל דברו". שבועה שאיני יושן, שאיני מדבר, שאיני מהלך – אסור.
ב קרבן לא אכל לך, קרבן שאכל לך, לא קרבן לא אכל לך – מתר. שבועה לא אכל לך, שבועה שאכל לך, לא שבועה לא אכל לך – אסור. זה חמור בשבועות מבשבעות, כיצד? אמר: קונם ספה שאני עושה, לולב שאני נוטל, תפלין שאני מניח – בנדרים אסור, בשבועות מתר; שאין נשבעין לעבור על המצות.

פירוש ברטנורא

פתח במקום אחר, כלומר מבקשים לו פתח וטעם לחרטתו. ולא סגי בכדו תהיה או לכך עלך. וכל זה שלא יקל ראשו ולא ירגיל לאסור אשתו עליו: קונם שאיני יושן כו'. הרי זה בכל יחל מדרבנן. אבל מן התורה אין הנדר חל, נדרים אין חלים אלא על דבר שיש בו ממש: קונם שאיני משמשך. בגמרא מקשה, והא משועבד לה והיאך יכול להפקיע שעבודה בנדרו והא הוי כאוסר פירות חברו על חברו. ומשני, כגון דאמר הנאת תשמישך עלי קונם, שאסר ההנאה עליו, ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו: שבועה שאיני יושן וכו'. אסור מן התורה, דשבועות חלין בין על דבר שיש בו ממש בין על דבר שאין בו ממש. ואם נשבע שלא יישן שלשה ימים רצופין לילה ויום, לוקה ויישן מיד, מפני שנשבע על דבר שאי אפשר לקיימו:
ב קרבן לא אכל לך כו'. מותר, דהוי כנשבע בקרבן ונעשה כאומר בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר: שבועה שלא אוכל לך. ולא אמרין בחיי שבועה קאמר כדאמרין בקרבן, דשבועה לית בה משמא ולא שייך לומר בה בחיי שבועה: שבועה שאוכל לך. ומנין דשבועה שאוכל לך דלא אכילנא משמע, כגון שהיה חברו מסרב בו לאכול ואמר לא אכילנא לא אכילנא ושוב אמר שבועה שאוכל לך, דלא אכילנא משמע, והכי קאמר בשבועה יהא עלי אי אכילנא לך: זה חומר בשבועות. לא מצינן לאוקמה אשבועה שלא אוכל לך וכו', דמדקתני זה חומר משמע דנדר הוי אלא דאינו חמור כשבועה, וגבי קרבן לא אוכל לך תנן מותר דלא הוי נדר כלל. משום הכי צריך לאוקמה אדלעיל דתנינא קונם שאיני יושן שאינו מדבר הרי זה בכל יחל, ואוקימנא מדרבנן, דמדאורייתא אין הנדר חל אלא על דבר שיש בו ממש, וזה חומר בשבועות מבנדרים, ששבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש: תפלין שאני מניח. משום דאסר חצצא עליה, ואינו נראה כנודר לבטל את המצוה שהרי לא קיבל על עצמו, אלא אסר החפץ עליו, ואם יקיים המצוה הויה מצוה הבאה

משניות מבוארות – קהתי

לאשתו: הרי את עלי כאמא – הרי את אסורה עלי כאמי, שאין נדרו זה חל מן התורה, הואיל ויש כאן התפסה בדבר האסור ולא בדבר הנדור; והוא הדין אם אמר לה שתהא אסורה לו כאחת משאר העריות, פותחין לו פתח – חכמים תיקנו, שיהא זקוק להתיר אצל חכם, והוא פותח לו פתח חרטה לנדרו, ממקום אחר – מטעם אחר; ואינו אומר לו, שנדרו אינו נדר, לפי שנדר בדבר האסור, שלא יקל ראשו לך – שלא יהא רגיל לאסור את אשתו עליו מתוך קלות ראש. האומר: קונם שאיני יושן, או: קונם שאיני מדבר, או: קונם שאיני מהלך; או האומר לאשתו: קונם שאיני משמשך – ובכל הנדרים הללו לא אסר על עצמו דבר שיש בו ממש, אלא אסר על עצמו עשיית פעולות, כשינה, דיבור, הילוך ותשמיש המטה, ואין נדר חל על דבר שאין בו ממש; אבל מדרבנן מזהיר הנדר שלא יעבור על נדר, ולפיכך הרי זה ב"לא יחל דברו" – הריהו עובר מדרבנן על מה שנאמר (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". אבל הנשבע ואומר: שבועה שאיני יושן, או: שבועה שאיני מדבר, או: שבועה שאיני מהלך – שאוסר על עצמו בשבועה את השינה או את הדיבור או את ההילוך, אסור – לו מן התורה לעבור על שבועתו, שכן השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, לפי שהיא חלה על האדם האוסר על עצמו את המעשה.

י ו ש ל י ו

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד בלשונות שאינם מועילים בנדרים, אבל מועילים בשבועות. כן באה המשנה להשיענו חומרה שיטנה בנדרים ואינה בשבועות.
האומר לחברו: קרבן לא אכל לך – ואין זה נדר, שהרי משמע שאוסר בקרבן מה שלא יאכל משל חברו, אבל אינו אוסר מה שיאכל; ועוד, שלשון זה הוא כשבועה בחיי קרבן, ואין שבועה בקרבן; וכן האומר לחברו: קרבן שאכל לך – ומבואר בגמרא, שמדובר בשבועות במשנתנו ככגון שאמר לו: "יהא קרבן שאוכל לך", והרי זה כנשבע בקרבן, כאילו אמר: בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר; או האומר לחברו: לא קרבן לא אכל לך – ומשמע מה שלא אוכל משלך לא יהא קרבן אלא חולין, ומה שיאכל, לא פירש בו הנודר אם כחולין יהא או כקרבן, אלא שמכלל דבריו יש אמנם לשמוע שיהא כקרבן, אבל

ג יֵשׁ נָדָר בְּתוֹךְ נֶדֶר, וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה. פִּיצֵד? אָמַר: הֲרִינִי נֹזֵר אִם אֶכֶּל, הֲרִינִי נֹזֵר אִם אֶכֶּל; וְאֶכֶּל – חַיִּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכֶּל, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכֶּל; וְאֶכֶּל – אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אַחַת. ד סָתָם נִדְרִים לְהַחְמִיר, וּפְרוּשִׁם לְהַקֵּל. פִּיצֵד? אָמַר: הֲרִי עָלַי כִּבְשָׁר מְלִיחַ, פִּינִן נֶסֶךְ; אִם שֵׁל שְׁמִים נֶדֶר – אָסוּר; אִם שֵׁל עֲבוּדָה זָרָה נֶדֶר – מִתֵּר; וְאִם סָתָם – אָסוּר. הֲרִי עָלַי פֶּחָרִם; אִם פֶּחָרִם שֵׁל שְׁמִים – אָסוּר; וְאִם פֶּחָרִם שֵׁל כֹּהֲנִים – מִתֵּר; וְאִם סָתָם – אָסוּר. הֲרִי עָלַי פִּמְעֵשֶׁר; אִם פִּמְעֵשֶׁר בְּהֶמָּה נֶדֶר – אָסוּר; וְאִם

פירוש ברטנורא

בעבודה ודמי למו שחייב לאכול מצה בלילי פסח ולא מצא אלא מצה של טבל או של חקדש, שאסור לאכלה. אבל כל לשון שבועה הוא אוסר את עצמו מלעשות חרבה, וכיון שהוא מחוייב לעשות המצוה לאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב המצוה. ואם אמר הרי עלי קרבן אם אניה תפילין, חל הנדר וחייב להביא קרבן אם הניח תפילין:

ג חייב על כל אחת ואחת. ויהיה נזיר שלשים יום אם אמר הריני נזיר סתם ויביא קרבן נזיר ויחזור להיות נזיר כמספר הפעמים שאמר שיחיה נזיר. ובשבועה אינו חייב אלא אחת, שאינו לוקה אלא מלקות אחת. אבל אם נשאל על השבועה הראשונה, חלה השבועה השניה, וכן אם נשאל על השנייה, חלה השלישית. ואסור לאכול עד שיוותרו כולם, מדלא תנן הרי זו שבועה אחת, אלא אינו חייב אלא אחת:

ד ופירושם להקל. אע"ג דכשפירש דבריו אולינן בתר פירוש, כי סתם ולא פירש אולינן להחמיר, דסתם נזיר דעתו לאסור: כבשר מליח. היינו קרבן, דכתיב (ויקרא כ') על כל קרבנך תקריב מלח: בחרם של כהנים מותר. אע"ג דחרמי כהנים מועלים בהם עד שיבואו לידי כהנים והוי דבר הנדור, מ"מ סתם חרמי כהנים משמע שכבר באו לידי כהן: אם כמעשר בהמה אסור. דהוי דבר הנדור, שצריך להקדישו, ואין מעשר בהמה אוסר הדיר כמו שמעשר דגן

משניות מבוארות – קהתי

מה שנקטה משנתנו "אמר: הריני נזיר אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל". לא דווקא, אלא הוא הדין אם אמר: "הריני נזיר, הריני נזיר". שחייב על כל אחת ואחת, שכן למדים זה ממה שנאמר בניזיר (במדבר ו, ב): "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר לחיוב לה". ודרשו: נזיר לחיוב – מלמד שהנזירות חלה על הנזירות, אלא הואיל ובשבועה צריך התנא לשנות "שבועה שלא אוכל", לפיכך נקט גם בניזירות "אם אוכל" (גמרא: ה"ר).

יוסרביעי

באור משנה ד

סָתָם נִדְרִים לְהַחְמִיר – מי שנדר סתם, ולא פירש את כוונתו, ואפשר לפרש לשונו להחמיר ולהקל, כמבואר להלן, מפרשים נדרו להחמיר, ופירושם להקל – ואם הנדר מפרש אחר כך את כוונתו, הולכים אחר פירושו אף להקל. פִּיצֵד? אָמַר: הֲרִי עָלַי – מאכל זה, כִּבְשָׁר מְלִיחַ – כבשר מלוח, או פִּינִן נֶסֶךְ – ואחר כך פירש את דבריו: אִם שֵׁל שְׁמִים נֶדֶר – אם נתכוון להתפס את נדרו בכשר מלוח של שמים, היינו קרבן, שנאמר בו (ויקרא ב, יג): "על כל קרבנך תקריב מלח", או ביין נסך של שמים, היינו יין שנתנסך על גבי המזבח (במדבר טו, ח), אָסוּר – המאכל על הנדר, שהרי התפסו בדבר הנדר; אִם שֵׁל עֲבוּדָה זָרָה נֶדֶר – ואם כוונתו הייתה להתפס את נדרו בכשר מלוח וביין נסך של עבודה זרה, מִתֵּר – המאכל לנדר, שהרי לפי פירושו התפסו בדבר האסור ולא בדבר הנדור, ואין נדרו נדר. וְאִם סָתָם – שנדר סתם, ואינו יודע לפרש כוונתו, או שהוא אומר: נתכוונתי כמו שיפרשו חכמים (תפארת ישראל), אָסוּר – המאכל על הנדר, שכן סתם נדרים להחמיר. אמר: הֲרִי דבר זה עָלַי פֶּחָרִם – ואחר כך פירש את כוונתו: אִם פֶּחָרִם שֵׁל שְׁמִים – אם הייתה כוונתו: כחרם המוקדש לבדק הבית, אָסוּר – הדבר עליו, שהתפסו בדבר הנדר, וְאִם כוונתו: פֶּחָרִם שֵׁל כֹּהֲנִים – כחרם הניתן לכהנים (עיי' במדבר יח, יד; משנה ערכין ח, ו), מִתֵּר – שהואיל ונתכוון לחרמי כהנים, מן הסתם לא נתכוון אלא לחרמים שכבר באו לידי הכהנים, שדינם כחולין, והרי זה דבר המותר, ואין נדרו נדר. וְאִם סָתָם – שנדר סתם ולא פירש כוונתו, אָסוּר – הדבר עליו, שסתם נדרים להחמיר. אמר: הֲרִי מאכל זה עָלַי פִּמְעֵשֶׁר – ופירש את דבריו: אִם פִּמְעֵשֶׁר בְּהֶמָּה נֶדֶר – אם הייתה כוונתו: כמעשר בהמה (עיי' ויקרא כז, לב), אָסוּר – המאכל עליו, שכן מעשר בהמה הוא דבר הנדר, שצריכים להקדישו על ידי העברת מנין (תוספות); וְאִם שֵׁל גֶּרֶן – ואם הייתה כוונתו: כמעשר ראשון שמפרישים מהתבואה בגרן, מִתֵּר – שכן מעשר ראשון, לאחר שניטלה ממנו תרומת מעשר, מותר לזרים, ונמצא שהתפס נדרו בדבר

מִתֵּר – הנשבע שלא יעשה סוכה, או שלא יטול לולב, או שלא יניח תפילין, אין שבועתו חלה; שְׁאֵין נִשְׁבָּעִין לְעִבּוּר עַל הַמְצוֹת – שהנשבע לעבור על מצוה, הרי הוא בא לאסור על עצמו עשיית דבר שהוא מצווה בו מן התורה, והרי הוא מושבע ועומד מהר סיני לקיים מצוות התורה, ואין שבועה חלה על שבועה, הלכך אין הוא יכול בשבועתו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה. אבל בנדר אין הוא מפקיע את עצמו מקיום המצוה, אלא שהוא אוסר את החפץ עליו, כמו שבארנו לעיל, וכלל הוא שאין מאכילים לאדם דבר האסור לו.

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד עוד חומרה בנדרים שאינה בשבועות.

יֵשׁ נָדָר בְּתוֹךְ נֶדֶר – יש נדר שהוא חל על נדר, שאם אדם אמר את נדרו פעמיים, או שלש פעמים, הרי הוא חייב על כל נדר ונדר, כמבואר להלן. וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה – ואין שבועה חלה על שבועה, שאם אדם נשבע וחזר ונשבע את שבועתו, אינו חייב אלא משום שבועה אחת. פִּיצֵד? אָמַר: הֲרִינִי נֹזֵר אִם אֶכֶּל, הֲרִינִי נֹזֵר אִם אֶכֶּל – שנדר נזירות והתנה, שהנזירות תחול עליו אם יאכל מאכל מסויים, ואמר את נדרו זה פעמיים או יותר, וְאֶכֶּל – את המאכל שהתנה בו נזירותו, חַיִּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – חייב הנדר לנהוג נזירות של שלושים יום על כל פעם ופעם שחזר על נדרו, שכן הנדר נזירות סתם, היינו שאמר: "הריני נזיר", ולא פירש זמן נזירותו, חייב הוא בניזירות של שלושים יום, והואיל וזה אמר פעמיים: "הריני נזיר... הריני נזיר" חייב הוא בשתי נזירות של שלושים יום. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכֶּל, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכֶּל – שנשבע שלא יאכל מאכל מסויים, ואמר את שבועתו זו פעמיים, וְאֶכֶּל – את המאכל, ועבר על שבועתו, אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אַחַת – משום שבועה אחת; שאם עבר במזיד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, ואם בשוגג, אינו מביא אלא קרבן אחד, לפי שאין שבועה חלה על שבועה, ואינו מוזהר אלא מכוח שבועה אחת. ברם, בגמרא אמרו, שאם נשאל לחכם על שבועתו הראשונה והותרה לו על ידי החכם, חלה עליו שבועתו השנייה.

במפרשים מבואר, שדווקא בנדר נזירות יש נדר בתוך נדר, כפי הדוגמה המובאת במשנתנו, אבל בנדרים סתם אין נדר בתוך נדר, שאם אמר: "קונם כיכר זו עלי, קונם כיכר זו עלי", אינו חייב אלא משום נדר אחד, שאין איסור חל על איסור (תוספות: המאיד). אבל הרמב"ם כותב: "כיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן אם אכלתי כיכר זו הרי עלי קרבן אם אוכלנה, ואכלה – חייב על כל אחת ואחת, וכן כל כיוצא בזה" (הל' נדרים ג, ב) ועיי' "לחם משנה" שם; ועיי' "תפארת ישראל".

שֶׁל גֵּרֶן – מֵתָר; וְאִם סָתָם – אֶסּוּר. הֲרִי עָלֵי פְתוּמָה; אִם פְּתוּמַת הַלְשָׁפָה נָדָר – אֶסּוּר; וְאִם שֶׁל גֵּרֶן – מֵתָר; וְאִם סָתָם – אֶסּוּר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: סָתָם תְּרוּמָה, בִּיהוּדָה – אֶסּוּרָה, בְּגָלִיל – מֵתָרָה; שְׁאִין אֲנִשִּׁי הַגָּלִיל מִפְּרִין אֶת תְּרוּמַת הַלְשָׁפָה. סָתָם חֲרָמִין, בִּיהוּדָה – מֵתָרִין, וּבְגָלִיל – אֶסּוּרִין; שְׁאִין אֲנִשִּׁי הַגָּלִיל מִפְּרִין אֶת חֲרָמֵי הַכֹּהֲנִים.

ה' נָדָר בַּחֲרָם, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בַּחֲרָמוֹ שֶׁל יָם; בְּקָרְבָן, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בְּקָרְבָנוֹת שֶׁל מַלְכִּים; הֲרִי עֲצָמֵי קָרְבָן, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בְּעֵצִים שֶׁהִנַּחְתִּי לִי לְהִיּוֹת נוֹדָר בּוֹ; קוֹנֵם אֶשְׁתִּי נִהְיָת לִי, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בְּאֶשְׁתִּי הָרִאשׁוֹנָה שֶׁגִּרְשָׁתִּי – עַל כָּלֵן אֵין נִשְׁאָלִים לָהֶם. וְאִם נִשְׁאָלוּ – עוֹנְשִׁין אוֹתָן וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אָמְרִים: פּוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, וּמַלְמִידִים אוֹתָן כִּדְּרֵי שְׁלָא יִנְהָגוּ קָלוֹת רֹאשׁ בְּנָדָרִים.

פ ר ק ש ל י ש י

א ארבעה נדרים התירו חכמים: נדרי זרוזין, ונדרי הבאי, ונדרי שגגות, ונדרי אנסים. נדרי זרוזין פיצד? היה

פירוש ברטנורא

אוסר הגורן: שאין אנשי גליל מכירין תרומת הלשכה. לפי שהיו רחוקים מירושלים: שאין אנשי גליל מכירין חרמין כהנים. וכל מה שהיו מחרימין היו מפרשין לבדק הבית. והלכה כרבי יהודה:

ה' בחרמו של ים. לשון מצודה, כמו אשר הוא מצודים וחרמים (קחלת ו'): הרי עצמי קרבן. אסר עצמו בקרבן על חבריו: אין נשאלים עליהם. אין צריכין שאלת חכם, שאין חלים: ואם נשאלין, ואם עם הארץ הוא זה שגדר כהאי גוונא ובא לישאל על נדרו, אין פותחין לו פתח לחרמה ואין מותרין לו. ואם עבר על נדרו זה מגדן אותו: פותחין לו פתח ממקום אחר. מראים לו שהרבר קיים ופותחין לו פתח מטעם אחר ומתירין לו נדרו. אבל לא עונשין ולא מחמירין. וכן הלכה:

ג א ארבעה נדרים. כולו מפרש להו ואויל: קונם שאני פוחד לך מן הסלע. קונם כבר זה עלי אם אני פוחד לך מן הסלע. והסלע הוא ד' דינרים: על

משניות מבוארות – קהתי

נדר גמור; וכן אם אמר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי נִהְיָת לִי – שאסר על אשתו בנדר ליהנות משלו, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בְּאֶשְׁתִּי הָרִאשׁוֹנָה שֶׁגִּרְשָׁתִּי – ורגיל אני עדין לקרוא "אשתי", עַל כָּלֵן – על כל הנדרים הללו שנימנו במשנתנו, אֵין נִשְׁאָלִים לָהֶם – אין צריכים לשאול עליהם שאלה מן החכם, הואיל והנודרים מפרשים שכונתם היתה לדברים שאינם בנדר נדרים, ופירושה להקל. וְאִם נִשְׁאָלוּ – ואם הנודרים היו עמי הארץ ובאו להישאל על נדרם, כדי להתירם, עוֹנְשִׁין אוֹתָן – שאם עברו על הנדר קודם שבאו לחכם, אין החכם נזקק להם עד שיהגו איסור כימים שנהגו היתר (גמרא), וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן – שלא להתיר להם את נדרם בקלות; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר – שסובר רבי מאיר: אין להאמין לעמי הארץ על הפירושים שהם נותנים לנדריהם, ולכן יש להחמיר עליהם כדי שלא יהיו רגילים בנדרים. וְחֲכָמִים אָמְרִים: פּוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר – אומרים להם, שפירושיהם אינם מועילים לבטל את הנדר, ונדרם נדר גמור הוא, ומתוך כך מוצאים להם פתח מטעם אחר, כדי להתיר להם את הנדר, וּמַלְמִידִים אוֹתָן – כלומר מוכיחים אותם (רש"י), כִּדְּרֵי שְׁלָא יִנְהָגוּ קָלוֹת רֹאשׁ בְּנָדָרִים – אבל אין עונשים אותם ואין מחמירים עליהם. הרמב"ם כותב: "ובין שהוא תלמיד חכם או עמי הארץ, גורעין בהן ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והיתול".

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה א

ארבע המשניות הראשונות בפרקנו (א-ד) דנות בנדרים, שמבחינת לשונם נדרים גמורים הם, אלא שמכל מקום אינם נדרים מטעם אחר: משום שפיו ולבו של הנודר אינם שווים, כלומר שמסיבות הנדר מוכיחות, שלא היה בלבו של הנודר, שיחול כאן נדר.

ארבעה נדרים – ארבעה סוגי נדרים, התיירו חכמים – כלומר משותפים הם מאליהם בלא שאלה מן החכם, לפי שאינם נדרים: נְדָרִי זְרוּזִין – שגדר אדם כדי לזרז את חברו שיעשה כרצונו, וְנִדְרֵי הַבָּאִי – שגדר בדברי גוזמה, וְנִדְרֵי שִׁגְגוֹת – נדרים שהיתה בהם שגגה וטעות, וְנִדְרֵי אֲנָסִים – נדרים שהיה בהם אונס או כפייה. ברם, בתוספתא שנו: "אף נדרים שאמרו מותרין, מניין שלא יהא אדם נודר בהן על מנת לבטלן? תלמוד לומר (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו" –

המותר; וְאִם סָתָם – שגדר סתם ולא פירש את דבריו, אֶסּוּר – שמפרשים נדרו להחמיר. אמר: הֲרִי מֵאִכֵּל זֶה עָלֵי פְתוּמָה; אִם פְּתוּמַת הַלְשָׁפָה נָדָר – אם כוונתו: כתרומת השקלים של לשכת העזרה שבבית המקדש, שנודרים אותם כדי לקנות בהם קרבנות ציבור, אֶסּוּר – המאכל עליו, שהתפס נדרו בדבר הנדר; וְאִם שֶׁל גֵּרֶן – ואם היתה כוונתו: כתרומה שמפרשים מהתבואה בגורן ונותנים לכהנים, מֵתָר – המאכל עליו, שהרי התפס נדרו בדבר האסור, ואין נדרו נדר (כמו ששינונו לעיל, משנה א בפרקנו); וְאִם סָתָם – שגדר סתם, ולא פירש כוונתו, אֶסּוּר – שמפרשים נדרו להחמיר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: סָתָם תְּרוּמָה, בִּיהוּדָה אֶסּוּרָה – אנשי יהודה, שהיו קרובים לבית המקדש, היו רגילים להזכיר תרומת הלשכה בשם "תרומה" סתם, ולפיכך ביהודה מי שגדר סתם "הרי עלי כתרומה", מפרשים דבריו "כתרומת הלשכה", ואסור. בְּגָלִיל – סתם תרומה מֵתָרָה, שְׁאִין אֲנִשִּׁי הַגָּלִיל מִפְּרִין אֶת תְּרוּמַת הַלְשָׁפָה – כלומר שאינם רגילים בתרומת הלשכה, הואיל והיו רחוקים מירושלים, ולכן הנודר שם סתם ואומר: "הרי עלי כתרומה", כוונתו לתרומת הגורן. סָתָם חֲרָמִין, בִּיהוּדָה מֵתָרִין – שאנשי יהודה רגילים היו בתרומת כהנים, וקוראים להם גם בשם "חרמים" סתם, הלכך הנודר שם סתם "כחרם", אין נדרו נדר, שכונתו לחרם של כהנים שהוא דבר המותר, וּבְגָלִיל אֶסּוּרִין – סתם חרמין אסורים; שְׁאִין אֲנִשִּׁי הַגָּלִיל מִפְּרִין אֶת חֲרָמֵי הַכֹּהֲנִים – ולכן הנודר שם סתם "כחרם", נדרו נדר, שכונתו לחרם המוקדש לבדק הבית, שהוא דבר הנודר.

באור משנה ה

נָדָר בַּחֲרָם – כגון שאמר: הרי דבר זה עלי חרם, וחזר וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בַּחֲרָמוֹ שֶׁל יָם – לא נתכוונתי בנדרי אלא לרשת של הדרייגים, הנקראת חרם (קוהלת ז, כז): או נדר בְּקָרְבָן – שאמר: הרי דבר זה עלי קרבן, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בְּקָרְבָנוֹת שֶׁל מַלְכִּים – בדורונות שמקריבים לפני מלכים; וכן אם אמר לחברו: הֲרִי עֲצָמֵי קָרְבָן – ומשמעות דבריו, שאסר עצמו על חברו בהנאה, וְאָמַר: לֹא נִדְרָתִי אֵלָא בְּעֵצִים שֶׁהִנַּחְתִּי לִי – בבית, לְהִיּוֹת נוֹדָר בּוֹ – ואני קורא אותו "עצמי" להטעות את השומע שיהא סבור שנדרתי

מוכר חפץ, ואמר: קונם שאיני פוחת לך מן הפלע, והלה אומר: קונם שאיני מוסיף לך על השקל – שניהן רוצין בשלשה דינרין. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אף הרוצה להדיר את חברו שיאכל אצלו. אומר: כל נדר שאני עתיד לדור הוא בטל, ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר.

ב נדרי הבאי – אמר: קונם אם לא ראיתי בדרך הזה פיוצאי מצרים; אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד. נדרי שגגות – אם אכלתי ואם שתיתי, ונזכר שאכל ושתה; שאני אוכל ושאני שותה, ושכח ואכל ושתה; אמר: קונם אשתי נהנית לי, שגנבה את כיסי, ושהפתה את בני, ונודע שלא הפתה, ונודע שלא גנבתה. ראה אותן

פירוש ברטנורא

השקל. הוא חצי סלע: שניהם רוצים בשלשה דינרים. ולא היה בלבם לשם נדר, אלא המוכר נדר לזרז הלוקח שיוסיף דמים, וכן הלוקח כדי שיפחות המוכר בדמי המקח, הלכך לא היו נדר. ואע"פ דדברים שבלב אינם דברים, היכא דמוכחא מלתא כי הכא שכן דרך כל מוכרין ולוקחין לעשות כן, אוליין בתר דברים שבלב: ר"ל בן יעקב אומר אף הרוצה להדיר את חברו כו'. מפרש בגמרא דחסורי מחסרה והכי תקני, הרוצה שיאכל חברו אצלו ומסרב בו ומדירו, נדרי זרוזין הוא. והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה, ויאמר כל נדר שאני עתיד לדור הוא בטל. ויעמוד בראש השנה לאו דוקא אלא ה"ה בכל עת שירצה ולכל זמן שיקבע: ובלבד שיהיה זכור. מן התנאי בשעת הנדר ודעתו על התנאי שיהיה קיים, או הנדר בטל אם לא נזכר מן התנאי בשעת הנדר ולא בתוך כדי דבור משעה שנדר, הנדר קיים. ואין צ"ל אם נזכר מן התנאי בשעת הנדר ודעתו שיהיה התנאי בטל והנדר קיים, דפשיטא שהנדר קיים. ומשפטו השבועות והנדרים שוין לדון זה. והלכת כרבי אליעזר בן יעקב:

ב נדרי הבאי. נזכר ושפת יתר, והוא בעצמו יודע שלא היה כך: קונם אם לא ראיתי. קונם עלי כבר זה אם לא ראיתי וכו': נדרי שגגות. אמר קונם עלי כבר זה: אם אכלתי אם שתיתי ונזכר שאכל ושתה. ובשעת הנדר היה סבור שלא אכל ולא שותה, לא היו נדר: קונם שאני אוכל לך ואני שותה, ושכח ואכל ושתה. רבשעה שהנדר חל שהוא בשעת האכילה והשתיה שכח את הנדר, מותר, דילפינן משבועה דכתבי (ויקרא ה) האדם בשבועה, דבעינן שיהיה אדם בשעה שהשבועה חלה עליו, כלומר שיהיה זכור מן השבועה, והוא הדין בנדר: קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי. היינו נדרי שגגות,

משניות מבוארות – קהתי

כרם, רוב המפרשים והפוסקים סוברים, שרבא אינו חולק על אביי, ואף הוא סובר, שאם לא זכר כלל את התנאי בשעת הנדר, אין נדרו נדר, ואפילו נזכר בו לאחר שנדר; ואם זכר את תנאו בדיבור, אף על פי שאמר: על דעת הראשונה אני נדר, מכל מקום נתבטל התנאי ונתקיים הנדר. אלא שכדי ליישב את הגירסה שבמשנתנו "ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר" הוסיף רבא דין חדש, בכגון שהוא זכור שהתנה אלא שאינו זכור במה התנה, כמו שהבאנו לעיל (רובנו תס: הר"ן; הר"א: ש: המאירי) ויש סוברים, שרבא חולק על אביי, והוא סובר שאין נדרו בטל אלא דווקא כשהוא זכור בשעת הנדר את תנאו (ואפילו זוכרו יפה), והוא אומר: על דעת הראשונה אני נדר. אבל אם אינו זכור כלל שהתנה, נדרו קיים (תוספות בשם הר"ן; ועיין רמב"ם ונשואי כליו הל' נדרים ב. ד.)

ויש רוצים לפרש, שאף אביי אינו בא להגות את המשנה אלא לפרש, שאין הכוונה, שיהא זכור את התנאי בשעת הנדר ממש, אלא שיוזכר בו לאחר אמירת הנדר בתוך כדי דיבור, ואף רבא מודה בזה, שאם נזכר בתנאו תוך כדי דיבור, הרי זה מועיל לבטל נדרו ("אור גדול"). וזהו שכתב הרמב"ם: "ויש שמורה להחמיר, ואומר: והוא שיוזכר התנאי אחר שנדר בתוך כדי דיבור" (הל' נדרים ב. ד.; עיין השגות הראב"ד).

באור משנה ב

נדרי הבאי – שהתירו חכמים, כיצד? אמר: קונם עלי מאכל זה, אם לא ראיתי בדרך הזה פיוצאי מצרים – אנשים הרבה שהיה מניינם כמנין יוצאי מצרים: "כשש מאות אלף רגלי"... (שמות יב, דז), או שאמר: קונם עלי מאכל זה, אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד – שצורתו כקורה שנותנים על הזיתים בבית הבד, כדי לסחוט את שמנם; נדרים אלו נדרי הבאי הם, ואינם נדרים, שלא נתכוון בדבריו אלא להגשים. נדרי שגגות – שהתירו חכמים, כיצד? אמר: קונם עלי מאכל זה, אם אכלתי ואם שתיתי – היום, וחשב בטעות שלא אכל ולא שותה, ונזכר שאכל ושתה – ואילו היה זכור לא היה נדר; או שאמר: שאני אוכל ושאני שותה – קונם עלי מאכל זה או אכל או אם אשתה היום, ושכח – נדרו, ואכל ושתה – הרי אלו נדרי שגגות, שאינם נדרים, בין ששגג ונדר, ובין ששגג ועבר על נדרו. וכן אם אמר: קונם אשתי נהנית לי, שגנבה את כיסי, ושהפתה את בני – כלומר שאסר על אשתו שלא תיהנה משלו, מפני שגנבה את כיסו או מפני שהכחה את בנו, ונודע שלא הפתה – ראה אותן שגגה. ראה אותן אוכלים תאנים – ראה בני

שלא יעשה דבריו חולין". נדרי זרוזין כיצד? היה מוכר חפץ – והלוקח עמד אתו על המקח, ואמר – המוכר: קונם שאיני פוחת לך מן הפלע – שאסר על עצמו דבר בנדר, אם ימכור לו את החפץ בפחות מן הסלע, שהוא ארבעה דינרים (וכבר למדנו ש"קונם" הוא כינוי לקרבן. כאילו אמר: ייאסר עלי דבר זה נקרבן אם אני פוחת לך מן הסלע). והלה אומר: קונם שאיני מוסיף לך על השקל – והלוקח אף הוא אסר על עצמו דבר בנדר, אם ישלם לו בעד החפץ יותר משקל, שהוא שני דינרים, שניהן רוצין בשלשה דינרין – שניהם לא נתכוונו בנדריהם אלא לזרז זה את זה כדי לגמור את המקח בשלושה דינרים; ואם גמרו כך את המקח, אין הדבר, שאסרו על עצמם בנדר, נאסר עליהם, לפי שלא היה בלבם מה שהוציאו פניהם, ואין נדריהם אלא נדרי זירוזין. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אף הרוצה להדיר את חברו שיאכל אצלו – כלומר הרוצה שיאכל אצלו חברו ומפדירו בו ומדירו, כגון שאומר לו: "קונם נכסי עליך אם לא תאכל אצלי", אף זה מנדרי זירוזין הוא (כך מפרשים בגמרא בדרך של "חסורי מחסרה"). אומר – בגמרא מבואר, שכאן באה המשנה להשמיענו דין אחר, אלא שחסרה היא, ויש כאן להשלים: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה. יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לדור הוא בטל – ומאחר שהתנה כן, כל שנדר במשך השנה, נדרו בטל, ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר – שתהא דעתו בשעת הנדר על תנאו שיהא קיים. מה שנקטה הגמרא: שיעמוד בראש השנה לאו דווקא, אלא הוא הדין בכל עת שירצה, ולכל זמן שיקבע (והא"ש). וכותב הר"ן: "ונראה שמה שאומרים קצת קהלות ביום הכיפורים "כל נדרי ואסרי" וכו', לדבר זה הם מתכוונים, לבטל נדרים שידרו לאחר מכן".

בביאור הפסיקה שבסוף משנתנו: "ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר". ישנן שתי דעות בגמרא:

דעת אביי, שיש להגיה במשנה: ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר (את התנאי שהתנה, שנדריו בטלים), שהרי אם הוא זכור את התנאי בשעה שנדר, נמצא עוקר תנאו ומקיים נדרו.

דעת רבא, שיש להשאיר את הגירסה כמות שהיא: ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. ופירוש הדברים: שהוא זכור בשעת הנדר שהתנה, אבל אינו זכור על איזה נדרים התנה; ובכגון זה אם הוא אומר: על דעת הראשונה אני נדר, כלומר שאם התנית על נדר כזה שיהא בטל, אף עכשיו אני רוצה שיהא בטל, נדרו בטל. ואם לא אמר כך, עקר תנאו, וקיים נדרו.

אוכלים תאנים, ואמר: הרי עליכם קרבן, ונמצאו אביו ואחיו, והיו עמהן אחרים – בית שמאי אומרים: הן מתרין, ומה שעמהן אסורין; ובית הלל אומרים: אלו ואלו מתרין.

ג נדרין אנשים – הדירו חברו שיאכל אצלו, וחלה הוא או שחלה בנו, או שעכבו נהר – הרי אלו נדרין אנשים. ד נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין, שהיא תרומה, אף על פי שאינה תרומה; שהן של בית המלך, אף על פי שאינן של בית המלך. בית שמאי אומרים: בכל נודרין, חוץ מבשבועה; ובית הלל אומרים: אף בשבועה. בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר; ובית הלל אומרים: אף יפתח לו. בית שמאי אומרים: במה שהוא מדירו; בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר.

פירוש ברטנורא

דכיון שנודע שלא נגבה לו נמצא שלא היה נדר: אלו ואלו מותרין. דנדר שהותר מקצתו הותר כולו דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו, וכיון שמקצתו היה שוגג נתבטל כולו:

ג נדרין אנשים. המעיקרא לא היה בדעתו שיחול הנדר אם יעכבנו אונם, ובכחאי גוונא שהדברים מוכיחים, דברים שבלב הוו דברים: ד להרגין. לסטים שהורגין האדם ונמשלן את ממנו: ולהרמין. גולנים שאינם הורגים. ולא זו אף זו קתני: ולמוכסין. כמוכס העומד מאליו. אבל מוכס שהעמידו המלך, בין מלך ישראל בין מלך גוי ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות, דינא דמלכותא דינא ואסור לברוח מן המכס וכל שכן שאסור לידור ולישבע לו לשקר: שהן של תרומה. אע"פ שהורגין וגוזלן, אין אוכלין דבר האסור. אי נמי, תרומה לא חשיבא להו מתוך שאינה נאכלת אלא להכניס טהורים נמכת בוול הרבה: לא יפתח לו בנדר. אם לא שאל ממנו האנס שידור לא יתחיל הוא בנדר: במה שהוא מדירו. אם שאל ממנו האנס לידור לא ידור לו אלא במה ששאל בלבד, ולא ידור לו בדבר אחר. וכל הני ארבעה נדרים חתמא במתניתין, דין הנדרים והשבועות שיים, ומה שמותר בנדר מותר בשבועה

משניות מבוארות – קהתי

אינם מצויים. בגמרא מבואר, שמשנתנו עוסקת במי שהדירו חברו לא כדי לזרזו, אלא על פי בקשתו הוא, כגון שגם אחרים היו מזמינים אותו, והוא חפץ יותר לאכול אצלו, וביקש ממנו להדירו, שבכגון זה אין הנדר מנדרי זירוזין.

באר משנה ד

משנתנו דנה בסוג השני של נדרין אונסים, שאדם נדר מתוך אונס וכפייה, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת.

נודרין להרגין – לרוצחים הבאים לגזול ממון, שאם אין נותנים להם הם הורגים, ולחרמין – או לגולנים הבאים להחרים נכסים, אף על פי שאינם הורגים, אלא מכים ומשחיתים אם אין נותנים להם את מבוקשם (חמאדי). ולמוכסין – או לגובי מכס, התובעים מסים שלא על פי החוק; שאם אנשים אלו באים לקחת תבואה או נכסים אחרים, נודרים להם על התבואה, שהיא תרומה, אף על פי שאינה תרומה – היינו שמותר לידור להם ולומר: "יִאסְרוּ כָל פִּירוֹת הָעוֹלָם עָלֶי כְּקִדְבָן אִם תְּבֹאָה זֹאת אֵינָה תְּרֹמָה"; וכן מותר לידור לאנשים ולומר להם על הנכסים שבאים לקחת, שהן של בית המלך, אף על פי שאינן של בית המלך – שעל ידי נדרים אלו נפטרים מהאנשים, שהיו נמנעים מלקחת תרומת כהנים או נכסי המלך. ובאה המשנה להשמיענו, שנדרים אלו הם בכלל נדרין אונסין, ואינם חלים על הנודרים, ובלבד שבשעת הנדר יתכוון הנודר לדבר הפטור מהנדר, כגון שיחשוב בלבו, שהפירות יאסרו עליו אותו היום בלבד, וכיוצא בזה, שהואיל ואינו יכול להוציא בפיו את כוונתו מפתח האנשים, הריהו סומך על הדברים שבלבו, ובכגון זה דברים שבלב הם דברים (גמרא), כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. בית שמאי אומרים: בכל נודרין – בכל לשון נדר מותר לידור לאנשים, חוץ מבשבועה – שלא יאמר: "יִאסְרוּ פִּירוֹת הָעוֹלָם עָלֶי בשבועה" אלא תבואה זו אינה תרומה" (רש"י), וכל שכן שלא יאמר: "נשבע אני שתבואה זו היא של תרומה או של בית המלך" (עין "חוטפות יוס טובי"). שכן השבועה חמורה היא; ובית הלל אומרים: אף בשבועה – התירו חכמים, כדי להיחלץ מהאנשים. בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר – אם לא שאל ממנו האנס שידור, לא יקדים הוא לידור; ובית הלל אומרים: אף יפתח לו – מותר לו אפילו לפתוח בנדר, כדי לפטור את האנשים. בית שמאי אומרים: במה שהוא מדירו – אין אדם נודר לאנס אלא בדבר שהוא מדירו, כלומר בדבר שהאנס אומר לו שיאסור על עצמו בנדר, אם התבואה אינה של תרומה וכדומה, אבל אינו מוסיף לאסור על עצמו דברים אחרים. ובית הלל אומרים: אף במה שאינו מדירו – אף

אדם אוכלים תאנים משלו, וסבור היה שהם זרים, ואמר: הרי עליכם קרבן – הרי התאנים אסורים עליכם כקרבן, ונמצאו אביו ואחיו – שלא הכירם מרחוק, ואילו הכירם לא היה מדירם, והיו עמהן אחרים – ויחד עם אביו ואחיו היו גם אחרים שאכלו; ויש גורסים: היו עמחן אחרים (רש"י; חמאדי: "אור גדול"), כלומר שמכאן מתחיל ענין חדש, ומה ששינונו לפני כן: "ונמצאו אביו ואחיו", היינו שאם האוכלים היו אביו ואחיו, אין נדרו נדר, לפי שנדר בשגגה. בית שמאי אומרים: הן מתרין – אביו ואחיו מותרים בתאנים, שלגביהם לא חל הנדר, לפי שלא היה בדעתו להדיר תאניו על אביו ואחיו, והרי זה בכלל נדרין שגגות, ומה שעמהן אסורין – אבל אחרים שהיו עמחם אסורים בתאנים, שאותם רצה להדיר; ובית הלל אומרים: אלו ואלו מתרין – כיון שבטל נדרו לגבי אביו ואחיו, הריהו בטל גם לגבי האחרים שהיו עמחם, שבית הלל סוברים: נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

יוס ששי

באר משנה ג

משנתנו ממשיכה בנדרים שהתירו חכמים; ולאחר שלמדנו במשניות הקודמות בפרקנו על נדרין זירוזין ונדרין שגגות, שכל אלו אינם נדרים, באה משנתנו ללמד על נדרין אונסים. ושני סוגים הם בנדרין אונסים (כמו בנדרין שגגות, כפי ששינונו במשנה הקודמת): א. שנדר אדם נדר גמור, אלא שאירע אונס המעכבו מלקים את הנדר, כפי שיבואר במשנתנו. ונדר זה הוא בכלל הנדרים שהתירו חכמים, מפני שלכתחילה לא היה בדעתו של הנדר שיחול נדרו אם יעכבנו אונס. ב. שלכתחילה נדר אדם את נדרו מתוך אונס וכפייה, כפי שיבואר במשנה הבאה. ואף נדר זה התירו חכמים משום שבלבו של הנדר היה שלא יחול הנדר כפי שביטאו בשפתיהם. וכבר הזכרנו בתחילת פרקנו, שכל הנדרים הללו אינם נדרים, לפי שהנודר אותם – פיו ולבו אינם שווים. ואמנם כלל הוא כהלכה, שדברים שבלב אינם דברים, אבל דברים שבלב כגון אלה, המוכחים ובוררים לכל אדם, דברים הם. ולפיכך אם ברור לנו שלא נתכוון הנדר בנדרו אלא לזרז את חברו, או לספר גוזמות, אין נדרו נדר; וכן אם שגג בנדרו או שעכבו אונס מלקים את נדרו או שנדר מתוך אונס וכפייה, אין נדרו חל, ואינו צריך התרה, כמו שבארנו הטעם למעלה.

נדרין אנשים – שהתירו חכמים, כיצד? הדירו חברו שיאכל אצלו – כגון שאמר לו חברו: "קונם נכסי עליך אם לא תאכל אצלי בסעודה זו", היינו שאסור עליו את נכסיו בהנחה אם לא יאכל אצלו, וחלה הוא – ונפל למשכב, או שחלה בנו – וצריך לשמרו, או שעכבו נהר – שעלה הנהר על גדותיו, ואינו יכול לבוא לאותה סעודה של חברו, הרי אלו נדרין אנשים – שאינם נדרים, ואין נכסי חברו, שהדירו מהם, נאסרים עליו, משום שברור לנו, שלא היה בלבו של חברו להדירו מנכסיו, אם מחמת אונס לא יבוא לאכול אצלו; ולא היה לו להעלות על דעתו להתנות על כך, לפי שאונסים אלו

ובית הלל אומרים: אף במה שאינו מדירו. ביצד? אָמְרוּ לוֹ: אָמַר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי נִהְיִיתָ לִּי! וְאָמַר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי וּבְנִי נִהְיִין לִי – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֶשְׁתּוֹ מִתַּרְתָּ, וּבְנִיו אֲסוּרִין; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתַּרְיִן.
ה הרי נטיעות האלו קרְבָן, אם אינן נקצצות; טְלִית זו קְרָבָן, אם אינה נשְׁרָפָת – יֵשׁ לָהֶן פְּדִיּוֹן. הרי נטיעות האלו קְרָבָן עד שִׁיקְצֻצוֹ; טְלִית זו קְרָבָן עד שִׁתְּשָׁרֵף – אֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן.
ו הַגּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם – מִתֵּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה; מִיּוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה – אֲסוּר בְּיּוֹרְדֵי הַיָּם, שְׂוִירְדֵי הַיָּם בְּכָלֵל יוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה; לֹא כֹאֵלּוּ שְׁהוֹלְכִין מַעֲבֹ לִיפּוֹ, אֲלֵא בְּמִי שֶׁדָּרְכוּ לִפְרֹשׁ.

פירוש ברטנורא

ואין צריכים התרה, חוץ מגדרי וזוחין בלבד שצריכים התרה מדברי סופרים, לפיכך השבועה אסורה בהם:
ה הרי נטיעות האלו קרְבָן אם אינן נקצצות. ראה רוח סערה באה וירא שמא יקצצו נטיעותיו ואמר הרי אלו קרְבָן אם אינן נקצצות. או שראה דליקה נפלה בעיר וירא על טליתו שמא תשרף ואמר הרי זו קרְבָן אם לא תשרף: יֵשׁ לָהֶם פְּדִיּוֹן. כשאר הקדשות, ויפרו ויקנה בדמיהן קרְבָן. דכיון דלא אמר הרי הן עלי בקרְבָן, לאו למיסרניהו עליה בקרְבָן איכיון אלא שיהיו לקנות בדמיהן קרְבָן: אֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן. אלא המעות נתפסין בקדושה והנטיעות חוזרות להיות קדושות, דכיון דאמר עד שיקצצו, הכי קאמר, לכשאפס יחזרו ויקדשו עד שיקצצו:
ו מותר ביושבי יבשה. שאין דרכם לדרת בים: בכלל יושבי יבשה. שסופם לדרת ולישב ביבשה: לֹא כֹאֵלּוּ הַחֹלְכִים מַעֲבֹ לִיפּוֹ. אית דמפרשי לה הכי, הא דתנן ברישא דמתניתין הַגּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם מותר ביושבי יבשה דמשמע הא ביורדי הים אסור, לֹא כֹאֵלּוּ שְׁהוֹלְכִים מַעֲבֹ לִיפּוֹ, שהגודר מיורדי הים אינו אסור בהם, דמשום דרך מועט כזה לא מקרו יורדי הים. ואית דמפרשי, לֹא כֹאֵלּוּ הַחֹלְכִים מַעֲבֹ לִיפּוֹ בלבד דבכלל יורדי הים הם ליאסר, וגם יושבי יבשה מקרו, אלא אף במי שדרכו לפרש, לפי שסופו לירד ליבשה:

משניות מבוארות – קהתי

לָהֶם פְּדִיּוֹן – שאם המקדיש פודה את הנטיעות בדמים, הדמים נתפסים בקדושה, והנטיעות חוזרות ונעשות הקדש, כל זמן שלא נקצצו; וכן בטלית, אם המקדיש פודה אותה בדמים, אין הטלית יוצאת לחולין, והיא חוזרת ונעשית הקדש עד שתשרף, שהרי אמר, שעד שייקצצו הנטיעות או עד שתשרף הטלית יהיו הקדש, ומשמע שכך אמר: לכשאפס יחזרו ויקדשו. בגמרא אמרו, שדווקא כשפדאן המקדיש, הרי הן חוזרות וקדושות, אבל אם פדאן אחר, הרי אלו יוצאות לחולין, אף על פי שהנטיעות עדיין לא נקצצו, ויהיו מותרות אף למקדיש (גמרא נדרים ל, א; רמב"ם הל' מעילה ד, יא).

ומה דינו של הנטיעות לאחר שנקצצו? נתחלקו אמוראים בגמרא: יש סובר, שפדון פסם אחת ודיו; ויש סובר, שכיון שנקצצו, שוב אין פדון. והרמב"ם פוסק כדעה השנייה: "כיון שנקצצו אינן צריכין פדיון, אלא נהנין בהן מיד" (הל' מעילה ד, יא).

באור משנה ו

עד כה עסקנו בדני נדרים מבחינת לשונם וצורת ביטויים (עיקר הנדר, ידות, כנינים, התפסה בדבר הנדר או בדבר האסור), וכן מבחינת כוונתו של הנדר ("סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל"; "ארבעה נדרים התיירו חכמים"). החל במשנתו ועד סוף פרקנו דנות המשניות במשמעות דברי הנדר, שנדר שלא ליהנות מבוט מסויים של בני אדם, וכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם" (גמרא נדרים מט, א), כלומר שמפרשים דברי הנדר לפי משמעותם בלשון בני אדם "באותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן שנדר" (רמב"ם הל' נדרים ט, א).

הַגּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם – שאסור על עצמו הנאה מיורדי הים, כגון שאמר: "קונם שאני נהנה ליורדי הים". מִתֵּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה – מותר לגודר ליהנות מיושבי היבשה, כלומר מאלו שאין דרכם להפליג בים. מִיּוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה – הנודר שלא ליהנות מיושבי היבשה, אֲסוּר בְּיּוֹרְדֵי הַיָּם – אסור לגודר ליהנות אף מיורדי הים, שְׂוִירְדֵי הַיָּם בְּכָלֵל יוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה – שלשון "יושבי היבשה" כולל אף את יורדי הים, ואפילו אלו שנמצאים בים בשעת הנדר, לפי שסופם לעלות ליבשה: לֹא כֹאֵלּוּ שְׁהוֹלְכִין מַעֲבֹ לִיפּוֹ – לא רק יורדי ים כאלו שמפליגים מעכו ליפו, שהיא דרך קצרה וקרובה ליבשה, הם בכלל יושבי היבשה, אֲלֵא בְּמִי שֶׁדָּרְכוּ לִפְרֹשׁ – אף מי שדרכו לפרש בים לדרך רחוקה הוא בכלל יושבי היבשה, והגודר מיושבי היבשה אסור ליהנות ממנו. ויש מפרשים בגמרא, שפיסקא זו "לא כאלו" וכו', מוסבה על הרישא, ופירוש הדברים: הַגּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם, מותר ביושבי היבשה. אבל אסור ביורדי הים, לֹא כֹאֵלּוּ שְׁהוֹלְכִין מַעֲבֹ לִיפּוֹ. לפי שאלו אינם בכלל יורדי הים, ואינו אסור אלא במי שדרכו לפרש בים לדרך ארוכה.

בדברים נוספים, שהאנס אינו מדירו, מותר לו לידור. בִּיצֵד? אָמְרוּ לוֹ – האנסיים: אָמַר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי נִהְיִיתָ לִּי! – שיאסור על אשתו בגדר שלא תיהנה משלו, אם התבואה אינה תרומה וכו', וְאָמַר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי וּבְנִי נִהְיִין לִי – שהוסיף בגדרו לאסור גם את בנו, שלא ייהנו משלו, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֶשְׁתּוֹ מִתַּרְתָּ – ליהנות ממנו, הואיל והיה אנוס להדירה, וּבְנִיו אֲסוּרִין – ליהנות ממנו, שהרי לא היה אנוס להדירם, ולגביהם נדרו נדר. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתַּרְיִן – אף בניו מותרים ליהנות ממנו, שכדי להשפיע על האנסיים שיאמינו לו, מותר לו לידור אף כמה שאינם מדירים אותו, ונדרו אינו חל, כמו שבארנו למעלה. והלכה כבית הלל בכל הדינים הללו.

שבת קודש באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות דיני נדרים, שבהם דברים שבלב הם דברים, הובאה כאן משנה זו ללמדנו, שדברים שבלב שאינם מוכחים אינם דברים. כיום משנה זו דנה בנדרים הקדש, שאדם נדר להקדיש מנכסיו למקדש. והלכה היא, שהמקדיש דבר הראוי למזבח, כגון בהמה תמימה הראויה ליקרב קרְבָן, הרי זה קדש קדושת הגוף, ואין לו פדיון, היינו שאין לתת במקומו דמים להקדש ולהוציאו לחולין; והמקדיש דבר שאינו ראוי למזבח, כגון בנר או אבן וכיוצא בזה, חלה עליו קדושת דמים, ויש לו פדיון, שפודים אותו בדמים, והוא יוצא לחולין, ודמיו הקדש. משנתנו באה ללמד, שאף בדברים שיש עליהם קדושת דמים, פעמים ואין להם פדיון.

הַרִי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קְרָבָן – ראה אדם רוח סערה באה והיה חושש שמא ייקצצו נטיעותיו, ואמר: הרי נטיעות האלו קרְבָן. אִם אֵין נִקְצָצוֹת – היום על ידי הרוח; או שהיתה דליקה, וראה שטליתו עלולה להשרף, ואמר: הרי טְלִית זו קְרָבָן, אִם אֵינָה נִשְׁרָפָת – היום על ידי הדליקה, כלומר שהקדיש נטיעותיו או טליתו, שיקנו בדמיהן קרְבָן, אם יינצלו באותו יום, ועבר היום וניצלו (ואין אומרים, שכונתו לאסור עליו את הנטיעות בקרְבָן. שהרי לא אמר "הרי נטיעות האלו עלי קרְבָן – הריאם"). יֵשׁ לָהֶן פְּדִיּוֹן – כלומר שחלה עליהן קדושת דמים, ודינן כשאר הקדשות, שפודים אותן וקונים בדמיהן קרְבָן; ואין אומרים, שלא חל עליהן ההקדש, לפי שהקדישן בטעות, שהיה בטוח בלבו שהנטיעות והטלית לא יינצלו, ומתוך כך נדרן להקדש, ואילו ידע שיינצלו לא היה מקדישן, שכן דברים שבלב כגון אלו, שאינם מוכחים, אינם דברים, ונדרו קיים (הרא"ש). אבל אם אמר: הַרִי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קְרָבָן עַד שִׁיקְצֻצוֹ – שלא אמר "אם אינן נקצצות" אלא "עד שייקצצו", או שאמר: הרי טְלִית זו קְרָבָן עַד שִׁתְּשָׁרֵף – שבמקום "אם אינה נשרפת" אמר: "עד שתשרף". אֵין

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

הלל הגדול — "הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו". ומפני שנאמר בו "נותן לחם לכל בשר", כדאמרין בשילחי פסחים (ק"ח, א). **שכן מצינו בו** — כלומר, שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מתשע שעות ואילך, אפילו בני מלכים שדרכן לאכול בתשע שעות, שעד שלש שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין, וכדאמרין בפסחים (ק"ב): אפילו אגריפס המלך, שרגיל לאכול בתשע שעות ביום — לא יאכל עד שתחשך. שנאמר "הראית כי נכנע אחאב מפני", ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מתשע שעות ואילך, ועד תשע שעות היה יכול לאכול, שלא גמר בדעתו להתענות. אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי, ואמר ליה "הרצחת וגם ירשת" וגו' (מלכים א כא). "ילקו הכלבים" וגו' (בראשית), וכתוב "ויצום" — שהתענה אותו היום. **הכי גרסינן** — שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הנץ החמה. **שבה צבור הוא** — שעדיין לא קראו ונענו. **למה הדבר דומה** — וכו'. **אלא בנפש שבועה** — מתוך שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר" (תהלים קלו) — נאה להאמר על השבע. **דאבי גובר** — שם אדם, או מקום. **דשכיח בהו** — יין ושכרות, ופשעי ולא יאמרו הלל.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

אלו הן מעמדות. המתעניין מתפללין בעריהם שיתקבל ברצון קרבן אחיהם כדלקמן: **לפי שנאמר צו את בני ישראל וגו'.** שהתמיד בא מן השקלים של כל ישראל ואי אפשר שיהיו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם: **נביאים הראשונים.** שמואל ודוד בגמרא מפרש: **על כל משמר.** ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד תיקנום ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועין ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדורים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות כדתניא בברייתא של מ"ט מדות והיינו דתנן היה מעמד בירושלים כהנים ולוים וישראלים: **כהנים ולוים.** של משמר היו עולים בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם: **והשאר היו מתכנסין לעריהם.** ומתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ומתעניין ומוציאין ספר תורה ביום תעניתם: **וקורין במעשה בראשית.** ובגמרא מפרש טעמא:

דף כ"א ע"א: שנינו במשנה: **מעשה ונזרו תענית בלוד** וירדו להם גשמים קודם חצות **בו,** ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.

שואלת הגמרא: **וננימא הלל הגדול מעיקרא** בשעה שנושעו, ומדוע המתינו עד אחר שאכלו ושתו. משיבה הגמרא: **אבי ורבא דאמרי תרנוייהו, לפי שאין אומרים הלל הגדול**

אלא על נפש שבועה וכרם מלאה, מפני שנאמר בו (תהלים קלו כה) 'נתן לחם לכל בשר' וראוי להאמר על השובע, ולכן אמרוהו בין הערביים אחר אכילתם.

מקשה הגמרא: **איני** - וכי כך הדין, **והא רב פפא איקלע לבי בנישתא דאבי גובר** - והרי רב פפא הזדמן לבית הכנסת של אבי גובר בעת עצירת גשמים, **ונזר תענית, וירדו להם גשמים עד חצות,** כלומר, קודם חצות, **ואמר להם אמרו הלל הגדול ואחר כך אכלו ושתו,** ומבואר שניתן לאומרו קודם האכילה. מתרצת הגמרא: **שאני בני מחוזה** - בני העיר מחוזה שבה שכן בית כנסת זה שונים משאר האנשים, **דשכיחי בהו שכרות** - ששכרות מצויה בסעודתם, ויש חשש שישתכרו ולא יוכלו לומר הלל, ולכן הורה להם לשנות מהלכה זו ולאומרו קודם אכילתם.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

פרק רביעי - בשלשה פרקים

משנה

דף כ"א ע"א: אגב שמדברת המשנה גם במעמדות, היא מבארת ענינים: **אלו הן מעמדות** ומה טעמם, **לפי שנאמר** (במדבר כ"ב) **צו את בני ישראל וגו', את קרבני להמי וגו', תשמרו להקריב לי במועד,** שהתמיד בא משקלי כל ישראל, ולכולם יש חלק בו, **וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו,** הרי אינו יכול לשומרו, ולא יתכן שכל ישראל יעמדו על גבי קרבן התמיד כל יום, לכן **התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות** של כהנים, שכל משמר עובד שבוע אחד בבית המקדש, ועל כל משמר ומשמר היה מעמד אנשים **בירושלים של כהנים ושל לוים ושל ישראלים,** שהיו עומדים על קרבן אחיהם בשליחות כל ישראל. וכשהגיע זמן **המשמר לעלות לירושלים,** כלומר, כשהגיע השבוע שבו משמש אותו משמר, **כהנים ולוים** שבמשמר היו **עולים לירושלים,** הכהנים לעבודה והלוים לשיר, **וישראל שבאותו משמר** - כלומר, ואנשי המעמד של אותו משמר, אלו שלא היו דרים בירושלים, **מתכנסין לעריהן** ומתפללים שיתקבל הקרבן ברצון, ומתענים, ומוציאים ספר תורה וקוראין בו **בפרשיות מעשה בראשית** כדלהלן.

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מד' וכ"ד אייר. כן זה מכבר נתאשר ע"י המזכירות שלי קבלת
הבטאון חוברת שני'.

(ב) מזכירים במכתבם שמצרפים לו קטעי העתונים, אמש ודבר. אבל לא נמצאו בהמעטפה.

ג) כבר באה העת שיחפשו עצות וישתדלו בזה שיהיו ג"כ גידול וצמיחה מהחרישה והזריעה
הנעשות על ידם. כי אף שענין גדול הוא וגדולה הנחיצות דהפרסומות והשידור ברדיו והתעמולה כו'
וכו' ובפרט שמובטחים אנו מנשיאנו הק' שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם אבל מובן שההקדם
גם בהנ"ל משובח. והאריכות בזה אך למותר. והרי הפרסום והשידור כו' אינם אלא חרישה וזריעה
מצד השומעים והמקבלים (משא"כ המדברים ומנהלי התעמולה שאצלם הוא פועל כמובן) וסו"ס
הרי צריך להחזיר הדבורים והתעמולה בהשומע עד שיבוא לידי פועל. מובן שאין הפעולה הנדרשת
שוה בכל מקום שמבקרים, אבל בטח **בכל** מקום ומקום יש אופן לפעולה ממשיית, גם מצד השומעים
והמקבלים. ומהם בהשקפה ראשונה קביעות עתים בלימוד - מהם ובהם, על אתר - החסידות, המשכת
בחורים ונוער לישיבותינו, והמשכת אברכים ובע"ב לפעולות ברוחה של חב"ד על אתר. ומה טוב אשר
בכל מקום עברם, יעמיסו על אחדים מאנשי המקום שעמהם יעמדו בקישור. מובן שצ"ל כל זה מבלי
לעורר פחד, ובמילא צריך לדבר ע"ד שילוח חוברות וכיו"ב, אבל באופן בלתי רשמי צריך להשתדל,
שהאנשים שבהם יבחרו, יהיו הם הצנוות דרך שם יוכלו להשפיע בהמקום בקביעות. מובן שלא באתי
אלא בכללות, ובהתאם לתנאי המקום והאנשים בודאי יש למצוא תכנית מפורטת.

ד) מזכירים במכתבם שמראשי המנגנים היו שלום דוב ובנימין אבל אינם כותבים שם
משפחתם, ובטח ימלאו בהזדמנות הבאה.

ה) לפלא שבל"ג בעומר למירון, מביאים הרבה ילדים לתספורת מצוה, והם אינם מזכירים
דבר אודות נצול ענין זה להשפעה בחינוך והוא ע"י שמחלקים חוברות או אל"ף ב"ית, ושמצד השני
נמצאת הכתבת שלהם ואיזה סיסמאות דשייך גם להורים.

ו) מובן שכל הנ"ל אינם אלא נקודות של בקורת, ובכלל הדבר, הנה אשריהם ומה טוב חלקם,
שזכו להיות מהמפציץ תורת החסידות הכללית ותורת חסידות חב"ד באה"ק ת"ו אשר עיני ה' אלקיך
בה מראשית שנה עד אחרית שנה, ולכן בטחוני חזק שזכות זה עצמו יצליחם לשפר את העבודה מזמן
לזמן ומעלין בקדש וכל המוסיף מוסיפין לו.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

נ"ב: במ"ש שאכתוב ל... הנה בטח למותר הדבר ויהי' די ומספיק כשיזכירו לו שכתבו אלי
בענין התקציב שלהם. ובודאי יעשה לטובתם ככל אשר בידו. ובפרט עתה לאחר שהצליחו השי"ת בענין
הראי, שבודאי הקרבן תודה שלו יהי' מעין זה בהפצת פנימיות התורה זוהי תורת החסידות, אשר
כללות החילוק בין נגלה ונסתר שבתורה הוא ע"ד שמיעה וראי, וכמרומו ג"כ בזה שבנגלה דתורה
בעיני לימוד מורגל הלשון - תא שמע ובנסתר הלשון תא חזי. והוא ע"ד החילוק במתן תורה, שהי'
אח"כ הלימוד באופן דשמיעה הבנה והשגה, ותורתו של משיח שיתגלו טעמי תורה, שאז יהי' הלימוד
באופן דראי, וכמבואר בכ"מ בחסידות, שבזה מובן איך שאיש אחד יוכל ללמד תורה את כל ישראל,
יעויין בדושי לקו"ת ס"פ צו בענין משיח. בשער האמונה פנ"ח ואילך. ובכ"מ.

שוב מצאתי בס' כחו דרשב"י מב: - עד"ז.

בטח בהתאם למכתבי להרשת פנו אליהם בענין הדפסת השיחה דל"ג בעומר לפני התלמידים
הצעירים כאן, והתדברו בנוגע להפועל.

כיצד אומרת הברייתא, אם לא נאמרו המדות הייתי אומר על
החמורות בביטתה, שלפי ביאור זה הכוונה שאילו לא היתה כותבת
התורה את העונש על אכילת מעשר שני בטומאת מת, היינו
סבורים לומר שהעונש על כך הוא מיתה בידי שמים, הא מביטת
שרץ נאמרה – הרי באופן זה דין אכילת מעשר שני בטומאת מת
היה נלמד בקל וחומר מהאוכל מעשר שני בטומאת שרץ, והכלל
הוא שדין לנאם מן הדין להיות כדיון – די לדבר הנלמד בקל וחומר
להיות כמו המלמד ולא יותר ממנו, ואם כן אף אם לא היתה
מזכירה התורה את החמורות הייתי יודע שאין בהם עונש מיתה
אלא לאו בלבד. נמצא עתה שאין לפרש את הקלות והחמורות
שהוזכרו בברייתא לא לענין אכילת תרומה ולא לענין אכילת
מעשר שני, וכמו כן לא שייך לפרש שהכוונה לטומאת מת
וטומאת שרץ.

הגמרא מביאה את דברי זעירי לבאר ברייתא זו: אמר זעירי, קלות
השניות בברייתא היינו טומאת שרץ, וחמורות היינו טומאת מת.
והכי נאמר, אילו נאמר דין האוכל כשהוא טמא בטומאת שרץ
בלבד והיה נאמר דין האוכל מעשר בטומאה זו שעובר בלאו ודין
האוכל תרומה שעונשו מיתה, ולא נאמרה טומאת מת, הייתי
אומר, [קלות] על הקלות בלאו – טמא בטומאת שרץ [שהיא קלה]
שאכל מעשר ושאיסורו קל, בלאו, קלות על החמורות – טמא
שרץ שאכל תרומה שהיא חמורה, עונשו בביטתה בידי שמים.
והייתי מוסיף ואומר, במקלות על החמורות בביטתה – מכך שטמא
שרץ שאכל תרומה חייב מיתה, על שללם שכל שיש באכילתו צד
חומר יש בו עונש מיתה, ולפיכך חמורות נמי – אף בטמא מת
שהיא טומאה חמורה על הקלות – על אכילת מעשר, בביטתה, לך
נאמרו 'חמורות', לומר לך, שאף בטומאת מת החמורה אין
באכילת מעשר שני חיוב מיתה אלא עונש מלקות בלבד.

שנינו במשנה: כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח תיבין עליו
ששים פיגול. הגמרא מביאה ברייתא המפרטת את המקור לדין זה:
תנו רבנן (תורת כהנים צ פ"ג ה"ד), נאמר בפסוק (ויקרא כב א) 'וינזרו
מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לי
אני ה', ללמד שיש דין פיגול בכל הקדשים. וממשיכה הברייתא
ומבררת: או – שמא אינו מביא לידי פיגול, אלא ביוצא בשלמים –
אלא קרבנות שיש להם דין דומה לשלמים, שהרי בשלמים נאמר
עיקר דין פיגול, ונדרוש כך, מה שלמים מיוחדים בכך שנאכלין לשני
ימים ולילה אחד, אף כל קרבן שנאכל לשני ימים ולילה אחד ינהג
בו דין פיגול, אבל הנאכל ליום ולילה מנין שאף בו יש דין פיגול,
תלמוד לומר (שם ז ח) 'ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמי ביום
השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש
האכלת ממנו עונה תשא, ומתיבתא מ'מבשר' יש לרבות שכל קרבן
ששירין שלו נאכלין יש בו דין פיגול.

ממשיכה הברייתא ומבררת: עולה, שמקרבת כולה למזבח ואין
שיריה נאכלין, מנין שיש בה דין פיגול. תלמוד לומר (שם) 'מבשר
זבח שלמי', ותיבת 'זבח' נדרשת לרבות קרבן עולה. ומנין לרבות
חטאות העופות והמנחות שאינם מכונים 'זבח', עד שאני לומר את
כל הקדשים וקרבא אפילו לוג שכן של מצורע, שיתפגל על ידי
מחשבת פיגול בעת עבודתו דם אשם המצורע, תלמוד לומר לענין
אכילת קדשים בטומאה (שם כב א) 'וינזרו מקדשי בני ישראל ולא
יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לי אני ה', ובפסוק זה
נכללו כל הקדשים.

הגמרא מבארת שיש ללמוד מדין טומאה, שאף דין 'נותר ופיגול'
נוהג בכל הקרבנות. אומרת הגמרא: ואתי – ונלמד איסור נותר
שינהג בכל הקדשים, בגזירה שוה 'חילול חילול' מביטת, שבנותר
נאמר (שם ט ח) 'ואכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל', ובטומאה
נאמר (שם כב א) 'וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם
קדשי, וכשם שבדין טומאה נכללו כל הקדשים, אף לגבי נותר
נכללו כל הקדשים.

ולאחר שלמדנו שאיסור נותר נוהג בכל הקדשים, אתי – נלמד
שדין פיגול נוהג בכל הקדשים בגזירה שוה 'עון עון' מנותר,

שבנותר נאמר 'ואכליו עונו ישא' ובפיגול נאמר (שם ט ח) 'והנפש
האכלת ממנו עונה תשא'. נמצא שיש ללמוד מהכתוב הנאמר
לענין אכילת קדשים בטומאה (שנוהג בכל הקדשים), לדיני נותר,
ושוב למדים משם לדיני פיגול שהוא נוהג בכל הקרבנות.
חוזרת הברייתא ומבררת: ונאמר שפופו לרבות כל דבר – ומאחר
שבאמת ריבה הכתוב את כל הקדשים לענין דין פיגול, למה נאמר
שלמים מעתה – לשם מה הזכירה התורה בפירוש שלמים, הרי אף
דבר שאינו ענין שלמים התרבה מהפסוק. אלא כדי לומר לך, מה
שלמים מיוחדים בכך שיש להם מתירין בין לאדם בין למזבח – שיש
בהם דבר המתיר את בשרם לאכילת אדם וכן יש בהם דבר
המתיר את אימוריהם לעלות על המזבח, תיבין עליהן משום פיגול.
אף כל קרבן שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח, כלומר שיש לו
דבר המתיר את בשרו או לאכילת אדם או לאכילת מזבח.

הגמרא מפרטת את הדברים שיש להם מתירים לאדם או למזבח
כפי ששנינו במשנתנו: העולה, מתן דמה מתיר את בשרה למזבח,
ונתן עורה לכהנים. עולת העוף, מתן דמה מתיר את בשרה למזבח.
חטאת העוף, מתן דמה מתיר את בשרה לכהנים. פרים הנשחפים
ושעירים הנשחפים, והיינו חטאות הפנימיות, מתן דם מתיר את
אימורייתן לזכר. וכן שנינו בתורת כהנים, ושם ממשיכה הברייתא,
ומציא אני מדין פיגול את הקומץ, ואת הלבונה, והקמורת, ומנחת
כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, והדם, שכל אלו אין להם
דברים אחרים שמתירים אותם בין לאדם ובין למזבח.

רבי שמעון אומר, מה שלמים מיוחדין בכך שיש בהם זריקת דם על
מזבח החיצון, ונאמרה תורה שהחיצון עליו משום פיגול, אף כל
הזבחים שישנן – שדמם נזרק על גבי מזבח החיצון תיבין עליו משום
פיגול, יצאו מכלל זה פרים הנשחפים ושעירים הנשחפים, האילו
שאין דמם נזרק על גבי מזבח החיצון בשלמים ולפיכך אין תיבין עליו
משום פיגול.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא: [אמר רב] בברייתא, 'או אינו
מביא ולרבות לדין פיגול' אלא ביוצא בשלמים. מבארת הגמרא:
מאי ניהו – איזה זבח הוא שדומה לשלמים, והו בכור, ונאכל לשני
ימים ולילה אחד בשלמים, ועל כך מבואר בברייתא שאם לא היה
רבי מיוחד לרבות כל הקרבנות לא היינו מרבים אלא בכור,
שהוא דומה לשלמים. מבררת הגמרא: במאי אתי – באיזה לימוד
היה בכור מתרבה לדין פיגול, אי ב'מה מצינו' משלמים, כלומר,
כמו שמצינו בשלמים שכללים לשני ימים ולילה אחד ונוהג בהם
דין פיגול כך בכבור הדומה לדין פיגול, אי ב'אם למישרך – הרי
יש להקשות על לימוד זה, מה שלמים שדמם חמור מכלול,
שהרי הן מעניין מביא על הקרבן, והבאת נסכים, והנפת חזה
ושוק, ויתכן שמשום כך נאמר בהם דין פיגול, אולם בכבור שלא
נאמרו כל הדינים הללו, יתכן שלא נאמר בו דין פיגול.

אלא היה לנו לרבות בכור לדין פיגול כמה שנאמר לגבי שלמים
(ויקרא י ח) 'אם האכל יאכל מבשר זבח שלמי ביום השלישי לא
ירצה המקריב אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו
עונה תשא, וכיון שהשלמים 'האכל' ו'יאכל' הם 'כלל' ושהרי
משמע על כל קרבן שחשבו לאוכלו חוץ לזמנו, ואילו תיבת
'שלמי' היא 'פרט' לכך דרשו חכמים פסוק זה בכלל ופרט וכלל,
מה הפרט דבר הנאכל לשני ימים ולילה אחד אף כל זבח הנאכל
לשני ימים ולילה אחד יש בו דין פיגול, והיינו בכור.

שואלת הגמרא: הני תרי כללי דמסיכי אתהדי ניהו – הרי בפסוק
זה נכתבו שני הכללים בסמיכות אחד לשני, ואין הפרט כתוב
ביניהם אלא אחריהם, וכיצד ניתן לדרוש אופן זה ב'כלל ופרט'
וכלל.

משיבה הגמרא: אמר רבא, גם באופן זה ניתן לדרוש 'כלל ופרט'
וכלל, בראמרי במערכה – כפי שאמרו בארץ ישראל, כל מקום
שאמה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה והפרט נכתב אחריהם,
וכמו שמצינו בפסוק זה, הלא פרט ביניהם, ודיום בכלל ופרט
וכלל, כלומר, תדרוש את הפסוק כאילו נאמר הפרט בין הכללים,
והרי זה כ'כלל ופרט וכלל', ואף כאן יש להטיל את הפרט, 'בשר

ובחים. פרק רביעי – בית שמאי דף מד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכה
רש"י
תוספות

ואם לא נאמרו הייתי אומר כי ל"ג הבא דליבא למיפרך דיו דהא קלות נמי במיתה: ואי
באבילת מעשר. קאמר דאם לא נאמרו חמורות הייתי אומר על טומאת שרץ בלאו על
טומאת מת במיתה לכך נאמרו טומאת מת חמורות נאמרו בזה לאו דלא הימא בזה מיתה
במעשר ואם לא נאמרו קלות הייתי אומר על החמורות במיתה הא מטומאת שרץ הוא

נאכל ליום ולילה מנין. לקמן בסוף דף חטאת (דף צח.) דרשין מדיקישא דזאת התורה
מה שלמים מפגלין כי ונראה דהאי תנא לית ליה הווא דיקישא דאי אית ליה לא
היה צריך לכל הכך ייתורים: **ואת** נותר חילול חילול מטומאת ואתי פיגול עון עון מנותר.
מכאן הוה מצי למידק לקמן (דף נג.) דדבר הלמד בגיורא שוה חזרו ומלמד בגיורא שוה:

כיוצא בשלמים מאי נידה בכור. משמע דבכור
דמי בשלמים טפי משאר קדשים
ובעלמא אינו כן דאמר מנחות (דף צא:) מה
שלמים באין בגדר ונדרה אף כל בא בגדר ונדרה:
אלא מאם האכל יאכל. ואנ"ע דאמרין לעיל
בסוף פרק שני (דף כח.) בשתי אבילות קלות כגון
מדבר תרתי שמע מינה מדלא כתיב האכל האכל
או יאכל יאכל כדאמר בריש הקומץ רבה (מנחות
דף יז:) ומיהו רבי אליעזר דמוקי לה התם בדשא
אחרינא נפקא ליה דך דרשא מקרא אחרינא
וכרבא דמפרש לעיל בסוף פרק שני (דף כח.)
כולהו מקרא (אחרינא) [אריכא] ודריש מבשר ובה
שלמי מה שלמים מפגלין ומתפגלין כי לא כמו
שפירש שם בקונטרס מדכתיב ובה שלמים
דמשמע דמקיש ובה שלמים אלא אוך ברייתא
סמיך דוקשה דר' חיים אמאי שביק לשון
הברייתא דהוה ליה למימר מה שלמים מיוחדים
שיש להם מתירין בין לאדם בין למזבח ועוד
דמלישנא דמפגל ומתפגלין לא ממעט דם דדם
מפגל ומתפגל כדתינא בתוספתא דוריקא מפגלת
ומתפגלת שדום מפגל הבשר ומתפגלת על ידי
דזיקא אם זרק על מנת לשפוך שריד מיתה:
ודונם בכלל ופרט. ומ"מ צריכי ייתורי דלעיל
דמכלל ופרט לא מרבי אלא הדומה לפרט בכל
צדדין:

ס"א
משום פיגול. אף כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח, חייבין עליהן משום פיגול: העולה,
דמה מתיר את בשרה למזבח, ועורה לכהנים. עולת העוף, דמה מתיר את בשרה למזבח.
חטאת העוף, דמה מתיר את בשרה לכהנים. פרים הנשפרים ושעירים הנשפרים, דמם מתיר
את אימוריהן ללקרב: ומוציא אני את הקומץ, ואת הלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת
כהן משיח, ומנחת נסכים, והדם. רבי שמעון אומר, מה שלמים מיוחדין שיש בו על מזבח
החיצון, וחיבין עליו. אף כל, שישנן על מזבח החיצון, חייבין עליו משום פיגול. יצאו פרים
הנשפרים ושעירים הנשפרים, הואיל שאין על מזבח החיצון בשלמים, אין חייבין עליו משום
פיגול. [אמר רב], פיוצא בשלמים. מאי ניהו, בכור, דנאכל לשני ימים ולילה אחד. במאי
אתי, אי ב'מה מצינו, איפא למיפרך. מה לשלמים שהן מעונין סמיכה ונסכים, ותנופת חוה
ושוק. אלא מאם האכל יאכל, הני תרי כללי, דסמיכי אהרדי ניהו. אמר רבא, דאמר
במעשרבא, כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם, ודונם
בכלל ופרט: עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע: הא מני, רבי מאיר היא, דתניא, לוג
שמן של מצורע חייבין עליו משום פיגול, דברי רבי מאיר. אימא ספא, ומוציא אני מנחת
נסכים והדם, אתאן לרבנן, דתניא, נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיגול, מפני שדם הובח
מתירן ללקרב. דברי רבי מאיר. אמרו לו, והלא אדם מביא את זבחי חיים, ונסכין מיפן עד
עשרה ימים. אמר להן, אף אני לא אמרתי אלא בפאין עם הובח. אמר רב יוסף, הא מני,
רבי היא, דאמר לוג שמן של מצורע, מתנותיו שרו ליה. ומתנותיו שרו ליה, מתנותיו
מפגלי ליה. דתניא, לוג שמן של מצורע, מועלין בו עד שיזרוק הדם. נזרק הדם, לא נהנין
ולא מועלין. רבי אומר, מועלין עד שיתן מתנותיו. ושון, שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע
ומתן בהונות. אמרוה קמיה דרבי ירמיה, אמר, גברא רבא פרב יוסף, לימא כי הא מילתא.

הרי
עמו ולוג שמן הא דקתני נמי פיגול לא שיהא דם האשם מפגלו אלא מתנות שמן עצמו שמוה ממנו שבע הזאות בפנים הם מפגלין אותו אם הוה על מנת לאכול שיריו חוץ לזמנו
הוא נאכל ליום נמי לא שיהא קדש קדשים: ומדשמעין ליה לרבי דאמר לוג שמן של מצורע מתנותיו שרו ליה. לכהנים דאמר אף על פי שנוזק דם האשם
יש מעילה בשמן עד שיתן שבע הזאות של צרכי גבוה הלכך מתנותיו מפגלין ליה שחן מתירין: ולא נתנין. מדרבנן עד שיתן מתנותיו: ולא מועלין. דקסבר דם האשם מתירין לכהנים
וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה: רבי אומר מועלין בו עד שיתן שבע הזאות של גבוה. אבל מתן בהונות דלאו צורך גבוה הוא ודאי לא פליג רבי: ושון, שאפילו נתן
מתנות גבוה אסור הוא מדרבנן עד שיתן אף מתן בהונות: אמרוה. רבנן להא דרב יוסף:

דאיתא בק"ה ודיו לבא מן הרין להיות כגדון.
ולא אמר בה מיתה אלא לאו והכי קאמר
אילו נאמר שומאט שרין ונאמר מעשר. בלאו
כדאיתא ותרומה במיתה כדאיתא ולא נאמר
טומאת מת הייתי אומר קלות על הקלות בלאו
בטומאת קלה דשרץ על אבילות קלות כגון
מעשר ידא בלאו כדאיתא וקלות על החמורות
במיתה וטומאת שרץ על אבילות החמורות כגון
תרומה במיתה כדאיתא ומינה הוה נגזרין דמה
שרץ קלות על החמורות במיתה אף חמורות על
קלות נמי במיתה דמה לי טומאה חמורה
ואבילה קלה מה לי אבילה חמורה וטומאה
קלה (וטומאת חמת על אבילות מעשר תהא
במיתה) לכך נאמרו חמורות טומאת חמת על
אבילות מעשר שרץ הוא תהא במיתה ופירש בה לאו
ולא במיתה לומר כן שזאת באזהרה: או אינו
מביא בו. רישא דברייתא בת"כ לענין פיגול
קתני יכול לא יתא חייב אלא על השלמים בלבד
ת"ל לענין טומאה ויגורו מקדש ולקמן וליף
נותר חילול חילול מטומאה ופיגול בעון עון
מנותר: או אינו. מרבה אלא כיוצא בשלמים
שהרי כלל ופרט אמור כאן כדמפרש לקמן
ונימא מה הפרט מפורש נאכלין לשני ימים בו:
ת"ל מבשר. ריביא הוא דכתיב גבי פיגול (ויקרא
ז) מבשר ובה השלמים ועלה קאי והנפש
האובלת ממנו עונה חטא: עד שאני מרבה.
כלומר אחרי שאני מרבה ארבה עמוה אף לוג
שמן של מצורע אם פיגול בדם האשם נתפגל
הלוג: כלל תלמוד לומר. לענין טומאה אשר הם
מקדישים גבי ויגורו כתיב ואתי נותר חילול
חילול מטומאה מה טומאה הכל בכלל אף נותר
הכל בכלל בנותר כתיב כי את קדש ה' חילול
(ויקרא ט) ובטומאה כתיב ויגורו ולא יחללו
שם (כב) ודדיר אתי פיגול עון עון מנותר: אף כי
יש לו מתירין. או לאדם או למזבח ואלה
ילפא מאימורי שלמים וכן אימורי כל הקדשים
ובשר כל הקדשים הנאכלין ילפי מבשר שלמים
שאין לו מתירין אלא לאדם וחיבין עליו: כיוצא
בשלמים מאי ניהו. דקתני לעיל או אינו מביא
בו אלא כיוצא: האכל. כלל מבשר שלמים פרט
יאכל חזר וכלל: הני תרי כללי דסמיכי ניהו.
שלא נכתב הפרט אלא בסוף: הטל פרט ביניהם.
הכתוב אחריהם הטל ביניהם ודונם כי הלכך אי
לא דרבי רחמנא מבשר תחילה הוה דיינין ליה
במה הפרט מפורש בו: חייבין עליו משום פיגול.
אם בא עם האשם ופיגול באשם ואף על גב שאם
היה רוצה יכול להביאו מכאן ועד עשרה ימים
ברלבקמן אית ליה לרבי מאיר דכי הביאו עם
האשם דם האשם הוא המתירין למתן בהונות
ושיריו לאבילה ששירי הלוג נאכלין כדאמרין
בשמענא דלקמן: אמר רב יוסף רבי היא בו.
וסבר לה רבנן דהואיל ואפשר להביא נסכים
לאחר זמן אין דם הובח מפגלין ואפילו הביאין
עמו ולוג שמן הא דקתני נמי פיגול לא שיהא דם האשם מפגלו אלא מתנות שמן עצמו שמוה ממנו שבע הזאות בפנים הם מפגלין אותו אם הוה על מנת לאכול שיריו חוץ לזמנו
הוא נאכל ליום נמי לא שיהא קדש קדשים: ומדשמעין ליה לרבי דאמר לוג שמן של מצורע מתנותיו שרו ליה. לכהנים דאמר אף על פי שנוזק דם האשם
יש מעילה בשמן עד שיתן שבע הזאות של צרכי גבוה הלכך מתנותיו מפגלין ליה שחן מתירין: ולא נתנין. מדרבנן עד שיתן מתנותיו: ולא מועלין. דקסבר דם האשם מתירין לכהנים
וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה: רבי אומר מועלין בו עד שיתן שבע הזאות של גבוה. אבל מתן בהונות דלאו צורך גבוה הוא ודאי לא פליג רבי: ושון, שאפילו נתן
מתנות גבוה אסור הוא מדרבנן עד שיתן אף מתן בהונות: אמרוה. רבנן להא דרב יוסף:

סד"א מן האש כו'. תימה לא לכתוב מן האש ולא בעי לכל: **זה** גול הגר. דאע"ג דמכפר לא הוה אמינא דליהו לכוך אלא מידי דמותר למחוב ולא ממונא ובספרים ישנים גריס גול הגר בהדיא כתיב ביה בפרשת נשא דרתיב לכוך לו יהיה ובקונטרס לא גריס ליה משום דחטאות ואשמות ושאר אימורים בפרשה בהדיא כתיבי

כל אחד ואחד במקומו וסדרן לו הכתוב לאחר כן מפני מחלוקתו של קרח:

ואפילו לקדש בו את האשה. ב' התכלת (מנחות דף מה): אמרין גבי שתי הלחם דעצרת ורבי עקיבא מי כתיב קודש יהיו לה' ולכוך לה' לכוך כתיב כדרב הונא דאמר רב הונא קנאו השם ותנו לכוך ופי' שם בקונטרס דמשלחן גבוה קא זכו ועיקר מילתיה דרב הונא אגול הגר איתמר ב' הגול עצים (ב"ק דף קט) ולא מצינו דברי רב הונא לשם אלא ברייתא היא התם בשלח פירקין ובמסכת ערכין בשלח המקדש שדחו (דף כח) האשה המושב לה לכוך קנאו השם ותנו לכוך שבאותו המושב ונראה דלא גרסינן פרק התכלת כדרב הונא אלא הכי גרסינן לה' לכוך קנאו השם ותנו לכוך ומיהו לא מצו לפרש לכוך שבאותו מושב כי הדיא דגול הגר דהתם שהרי ברגל היו כל המשמרות שות כדרשין ב' בתרא דסוכה (דף נה) מדכתיב ובא בכל אות נפשו ושרת אלא כמו שפי' בקונטרס לענין דמשלחן גבוה קא זכו ומיהו משמע מתוך דבריו דגול הגר משלחן גבוה קא זכו אי אפשר למור כן דהא אמרין הכא קל הוא ולבנין אפילו לקדש בו את האשה ובקדושין (דף נב) אמר במקדש בחלוק בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקדשת משום דמשלחן גבוה קא זכו ונ"ל דשאני הכא דגלי קרא לך ולבנין ויש תימה (לך) לה' בגול הגר למה לו דלגבי מאי נפקא מינה דקנאו השם למימר דמשלחן גבוה קא זכו: **בדבר** הנעשה בפנים לא פיגל. וזה דאמר בהניזקין (גיטין דף נד): כון גדול ביום הכיפורים יוכיח דכי אמר פיגול מהימן נהי דפיגול לא הוי פסול מיהא הוי מקו' וכדאמר לעיל ספ"ק (דף יד.) מודה היה רבי שמעון לפסול מקו' ומה שלא לשמו כו' והרי חיים מ' דהדוא פיגול מיירי בפסול שלא לשמו ולא משמע כן דשלא איתמר לא קרי ליה פיגול כדאמר לעיל ספ"ק (דף יג.) דיקא נמי דקתני שהחוב נפסל ולא קתני שהחוב מתפגל: **וכי** מה למדנו משור זבח השלמים מעתה. נראה דלית ליה הא דרשנין בפרק איתור מקומן (לקמן דף מט): מכאשר יורם דאיצטריך ליתורא ושתי הכליות לפי יום הכיפורים ומקרא אחרינא נפקא ליה להאי תנא:

הלכתא

הרי לוג [הבא] בפני עצמו, דלכולי עלמא מתנותיו שרו ליה, ולא מפגלין ליה. דתניא, לוג שמן של מצורע, חיבין עליו משום פיגול, כפני שדם מתירו לפהגות, דברי רבי מאיר. אמרו לו לרבי מאיר, והלא אדם מכיא אשמו עכשיו, ולוג מיכן ועד עשרה ימים. אמר להן, אף אני לא אמרתי אלא בבא עם האשם. אלא אמר רבי ירמיה, לעולם רבי מאיר היא, וסמיו מיכן 'נסכים'. אמר אביי, לעולם לא תסמיו. ותנא, לוג הבא עם האשם, והוא הדין לנסכים הבאין עם הנזב. והדר תנא, נסכים הבאין בפני עצמן, והוא הדין ללוג הבא בפני עצמו: תפאת העוף דמה מתיר את בשרה לפהגים: מנא הני מילי, דתני לוי, 'כל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע. סלקא דעתך אמינא, מן האש' פתב דתקנא, והאי, לאו מותר מן האש הוא. קא משמע לן: 'לכל מנחתם', לרבות מנחת עומר ומנחת הקנאות. סלקא דעתך אמינא, ואכלו אתם אשר כפר בהם, ומנחת העומר, להיתיר אתיא. ומנחת קנאות, לברר עון קאתיא. קא משמע לן: 'לכל תפאתם', לרבות תפאת העוף. סלקא דעתך אמינא, נבילה היא: 'לכל אשמים', לרבות אשם נזיר ואשם מצורע. סלקא דעתך אמינא, להכשיר קאתו. קא משמע לן. אשם מצורע, פהדיא כתיב ביה. אלא 'לרבות אשם נזיר פאשם מצורע': 'אשר ישיבו' זה גול הגר. לך הוא, שלף יהיה, אפילו לקדש בו את האשה. תניא, רבי אלעזר אומר משום רבי יוסי (הגלילי), פיגל בדבר הנעשה בחוץ, פיגל בדבר הנעשה בפנים, לא פיגל. ה"ה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט להיות מדמו למחר, לא פיגל. שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים, לא פיגל. ה"ה עומד בפנים, ואמר הריני מזה על מנת להקטיר אימורים ולשפוף שירים למחר, לא פיגל. שמחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ. אבל ה"ה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט לשפוף שירים למחר, או להקטיר אימורים למחר, פיגל. שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ. אמר רבי יהושע בן לוי, מאי קראה 'פאשר יורם משור זבח השלמים'. וכי מה למדנו משור זבח השלמים מעתה. אלא מקיש פר בהן משיח לשור זבח השלמים. מה שור זבח השלמים, עד שיהו מעשיו ומחשבותיו על מנחת החיצון, אף פר בהן משיח, עד שיהו מעשיו ומחשבותיו על המנחת החיצון. אמר רב נחמן, אמר רבה בר אביה, אמר רב, הלכה כרבי אלעזר שאמר משום רבי יוסי. אמר (רבא)

[רב]

שערער עליו על הכהונה משל הדיוט אמר לטובתו נשברה רגל פרתה. לך הוא ולבנין. שיהו כנסים של חולין שאין בו שום קדושה דמיון בעלים הוא ואגול לחוריה קאי האי לך הוא והאי דכתיב בתריה בקדש הקדשים תאכלנו אשארק קאי דהו מידי דאכילה: תניא אמר ר' אלעזר כו'. אפרים הנשרפים דאיפילו בה במתני' קאי: פיגל בדבר הנעשה בהן בחוץ. העבדה שהיה עובד במחשבה והאכילה שחישב עליה אם מעשה עורה הם פיגול ואם מעשה היכל הם לא פיגל ולקמן וליף טעמא מקרא: שוחב. שהרי שחטתה בעורה הוא וכל חוץ דהבא עורה הוא: להוות דמו למחר. הרי חישב על אכילת מבחב של פנים הריני מזה על הפרכת או על המזבח הפנימי שזו היא וזיקתו מהפגל: על מנת לשפוף שירים. שהרי זו אכילת מזבח החיצון דמתניא ביה מחשבה: לא פיגל. מפני שמחשבה הייתה בשעת עבודת פנים: מכאשר יורם. בפר כון משיח כתיב בהפישת אימוריה מה למדנו לו. משלמים לענין אימורים הרי אף בזה כולן מפורשים חלב וכליות ויותרת אלא לא בא הקש הזה אלא ללמד על הפיגול שהוא למד בכל הקדשים משלמים ובא ללמדך על אלו שאין פיגול נהוג בהן אלא כשלמים מה שפולין אלא על מעשי עבודה חיצונית ומחשבת אכילות חיצונית שוחט או מקבל או מוליק או זורק ע"מ לאכול בשר לשפוף שיריים או להקטיר אימוריו חוץ לזמנו אף כאן עד שיחשב בעבודתו על אכילת חוץ: מחשבותיו. מחשבת אכילות: ומעשיו. עבודתו שהוא עובד ומחשב:

הלכתא

הרי לוג שמן של מצורע [הקא] בפני עצמו, ואינו בא יחד עם האשם, דלכילי עלמא מתנתו שרו ליה – שמתנות השמן דהיינו ההזאות הן אלו שמתירות את שייריו באכילה, ואף על פי כן לא מפגלן ליה – אינם מפגלות אותו, דתנא, לוג שמן של מצורע, חיבין עליו משום פיגול, מפני שדם האשם מתירו להינתן על הפגולות של המצורע, דבר רבי מאיר. אמר לו חכמים לרבי מאיר, והלא אדם כביא – המצורע רשאי להביא את אשמו עקשיו, ואת לוג האשם, ויחד מחשבת פיגול בעבודות האשם, אך באופן דם האשם מתיר את השמן, ואין חיבים עליו משום פיגול, ובהכרח שגם באופן שהובא השמן יחד עם האשם, אין נחשב דם האשם ל'מתיר' שלו לענין פיגול.

אמר להן רבי מאיר, אף אני לא אמרתי שנוהג דין פיגול אלא באופן שפא השמן עם האשם. נמצא שמפורש בברייתא זו שאין צד לחיוב משום פיגול בלוג שמן של מצורע אלא באופן שהובא השמן יחד עם האשם, וחשב מחשבת פיגול בעבודות האשם, אך באופן שהובא השמן בפני עצמו אין שייך בו פיגול, ובהכרח שהזאת השמן אינה עבודה שמועילה בה מחשבת פיגול, ולפיכך אף לדעת רבי שהזאת השמן היא ה'מתיר' מכל מקום אין מחשבה בשעת הזאת השמן מועילה כדי לפגלו, ואם כן אין ליישב את הברייתא כשיטת רב יוסף, וחזרת הקושיא למקומה כיצד כתבה הברייתא ברישא שלוג שמן ישנו בכלל פיגול כשיטת רבי מאיר, ואילו בסיום כתבה הברייתא שבנסכים אין נוהג דין פיגול כשיטת חכמים.

רבי ירמיה מיישב את דברי הברייתא: אלא אמר רבי ירמיה, לעולם הברייתא כרבי מאיר היא, שאם הובא לוג השמן יחד עם האשם וכן נסכים שהובאו עם הזבח, נחשב הזבח ל'מתיר' שלהם לענין פיגול, שאם נתפגל הזבח נתפגלו אף הם, ולכן כתבה הברייתא שלוג של שמן חיבים עליו משום פיגול, ופסי מין 'נסכים' – והסר מן הדברים שמתנה הברייתא שאין שייך בהם פיגול את מנחת נסכים, שלשית ברייתא זו אכן חיבים משום פיגול על נסכים, ואין לגרוס כן בברייתא.

אביי מיישב את הברייתא בלא הגהה: אמר אביי, באמת הברייתא נאמרה בשיטת רבי מאיר, שלוג ונסכים הבאים עם הזבח ישנם בכלל פיגול, ולעולם לא תסמי – אינך צריך להשמיט מלשון הברייתא 'מנחת נסכים', ותנא – ושנה התנא בברייתא בתחילה את דין לוג שמן הקא יחד עם האשם שישנו בכלל פיגול ואכן אם היה מביא את הלוג בנפרד לא היה מתפגל, ומכך יש ללמוד שהזא הדין לנסכים הקאין עם הזבח שבאופן זה אף בהם שייך פיגול, והרי תנא – ולאחר מכן שנה התנא את דין נסכים הקאין בפני עצמן לאחר שכבר הוקרב הזבח, ואמר שבאופן זה אין שייך בהם פיגול, ומכך יש ללמוד שהוא הדין ללוג שמן של מצורע הקא בפני עצמו שאינו בכלל פיגול כיון שבאופן זה אין דם האשם מתירו.

שנינו במשנה: חטאת העוף דמה מתיר את גשרה לכהנים. הגמרא מבררת את המקור שבשר חטאת העוף נאכל לכהנים. שואלת הגמרא: מנא הני מילי שחטאת העוף נאכלת לכהנים אחר מליקתה ואינה נבלה. מבארת הגמרא: דתני – ששנה לוי בברייתא, נאמר בפסוק (במדבר יח ט) 'זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם' ומלשון 'כל' משמע לרבות לוג שמן של מצורע ששייריו נאכלים לכהנים כשיירי שאר קרבנות. ומבארת הגמרא מדוע הוצרך הכתוב לרבותו, כיון שאילו היתה התורה כותבת רק 'קרבנם' ולא היתה כותבת 'כל', סלקא דעתך אמינא – היה עולה על דעתך לומר, הרי לוג שמן 'מן האש' כתב דתקנא בתחילת הפסוק, ומשמע שדווקא בשרן שמקצתו הוקרב על אש המזבח, שייריו ניתנו לכהנים, והאי – ולוג שמן זה, לאו מותר מן האש הוא – אינו דבר שנשתייר מאש המזבח, שהרי לא ניתן ממנו כלום על המזבח, ואם כן לא יזא בכלל הקרבנות הניתנים לכהנים, קא משמע לן הפסוק בלשון 'כל קרבנם' שאף שיירי הלוג ניתנים לכהנים.

ומה שכתבה התורה 'לכל מנחתם', לרבות מנחת עומר ומנחת הקנאות – מנחת סוטה, שאף שייריהם ניתנים לכהנים. סלקא

דעתך אמינא, כיון שכתבה התורה לגבי אכילת קדשים (שמות כט לו) 'ואכלו אתם אשר כפר בהם', ומשמע שדווקא קרבנות הבאים לכפרה ניתנו לאכילת כהנים, ואילו מנחת העומר הרי להחזיר את התבואה החדשה אמתא – באה, וכן מנחת קנאות, הרי לקרבן עון של האשה קאתיא, אם זינתה תחת בעלה, והיינו סבורים שאין שיירי מנחות אלו ניתנות לכהנים, קא משמע לן הפסוק 'לכל מנחתם', שאף שיירי מנחות אלו ניתנות לכהנים.

והכתוב 'ולכל חטאתם', בא לרבות חטאת העוף, שבשרה ניתן לכהנים. סלקא דעתך אמינא, חטאת העוף נבילה היא, שהרי אין שוחטים אותה אלא מולקים אותה, ותהא אסורה באכילה, השמיענו הכתוב שאף היא נאכלת לכהנים. והכתוב 'לכל אשם', בא לרבות אשם נזיר ואשם מצורע. סלקא דעתך אמינא, אשמות אלו אינם באים לכפר, אלא להכשיר קאתא – באים להכשיר, אשם נזיר בא להכשיר את הנזיר שיוכל להתחיל שוב במנין נזירותו, ואשם מצורע בא להכשיר את המצורע לאכול בקדשים. והרי אמרה התורה (שמות כט לו) 'ואכלו אתם אשר כפר בהם', ומשמע שרק קרבנות הבאים לשם כפרה ניתנו לכהנים לאכול, קא משמע לן שאף אשמות אלו ניתנו לאכילת כהנים. הגמרא מקשה על דברי הברייתא, שמרבה מ'לכל אשם' אשם מצורע: וכי יש צורך בדרשה זו לרבות שאשם מצורע נאכל לכהנים, והרי כתבא תניב ביה – כתוב בו בפירוש שהוא נאכל לכהנים. מתרצת הגמרא: אכן אין לגרוס 'אשם מצורע', אלא יש להגיה את הברייתא ולגרוס 'לרבות אשם נזיר כאשם מצורע', כלומר, שתיבת 'כל' נדרשת להשוות אשם נזיר שיהיה דינו כאשם מצורע, שמפורש בו שנאכל לכהנים.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא שדורשת את הפסוקים: 'אשר ישיבו לוי, זה גול הגר שלא הספיק הגזל להשיב לו עד שמת ללא יורש, שניתן לכהנים, ואמר הכתוב 'לך הוא', כלומר לאהרן ובניו, ללמד שגול הגר שפלו יהיה לכל דבר, ואפילו לקדש בו את האשה, כלומר שהוא ממון של חולין לגמרי, ואין בו שום קדושה, כיון שהוא ממון בעלים.

הגמרא דנה בחלק האחרון של משנתנו, שנחלקו רבי שמעון וחכמים לענין חטאות הפנימיות שמתן דמם נעשה בפנים ההיכל, האם נוהג בהם דין פיגול, ומביאה ברייתא בענין זה: תנא בברייתא בענין חטאות הפנימיות, רבי אלעזר אומר משום רבי יוסי (הגלילי), פגול – אם חשב הכהן מחשבת שחט בזה בשעה שחשב את פחיו, והיינו שגם העבודה שהיה עוסק בזה בשעה שחשב את מחשבת הפיגול וגם המעשה שעליו חשב היה מדברים הנעשים בחוץ, כלומר בעזרה, פגול – הועילה מחשבתו לפגל את אותו קרבן. אך אם חשב כן בדרך הנעשה בפנים – שהמעשה שעליו חשב היה מדברים הנעשים בתוך ההיכל, לא פגול – לא הועילה מחשבתו לפגל את הקרבן. ביצר, היה עומד בחוץ – בעזרה, ואמר הריני שוחט קרבן זה, על מנת להיות קדמו בתוך ההיכל על מזבח הפנימי למחר, לא פגול, שכן זו מחשבה בחוץ בדרך הנעשה בפנים, שלא פגול. וכן אם היה עומד בפנים – בהיכל, ואמר הריני מזה מדם הקרבן, על מנת להקטיר את האומרים שלו ולשפוך – או על מנת לשפוך את השיירים של הדם על גבי המזבח למחר, לא פגול בכך את הקרבן, כיון שזו מחשבה בפנים בדרך הנעשה בחוץ. אכל אם היה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט את הקרבן על מנת לשפוך שיירים של הדם על המזבח החיצון למחר, או להקטיר אומרים על המזבח החיצון למחר, פגול, שזו מחשבה בחוץ בדרך הנעשה בחוץ. הגמרא מביאה את המקור לדין זה: אמר רבי יהושע בן לוי, מאי קראא – מאיזה פסוק יש ללמוד כן, מהכתוב בפר כהן משיח לענין הפרשת אימוריו (ויקרא ט) 'כאשר ירם משור זבח השלמים וגו', ויש לשאול, וכי מה למדנו משור זבח השלמים מעתה – איזה דין יש ללמוד משלמים לפר כהן משיח, לענין הרמת אימוריו, והלא כל דיני הרמת האימורים מפורשים בפרשת פר כהן משיח כפי שנתפרשו בשלמים, אלא על כרחך דבר זה בא ללמדנו שהכתוב מביא את פר כהן משיח לשור זבח השלמים, כדי ללמד, מה שזר

ישראל, ומלשון זו למדו חכמים שדין זה נאמר רק בקדשי ישראל
ולא בקדשי עֹבְדֵי בֹכָבִים, ומשם למדו בגזירה שוה שכן הדין
בנותר, ומנותר למדים בגזירה שוה שכן הדין בפגול.
עוד שנינו בברייתא: ואין עוֹשֵׂין תְּמוּדָה. מבארת הגמרא: מאי טַעְמָא
שאינ קדשי גויים עושים תמורה, משום דְּאִיתָקַשׁ – שהקיש הכתוב
דין תְּמוּדָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה, וּמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה אִיתָקַשׁ – (הוקש) לְמַעֲשֵׂר
דָּגָן, וּבְמַעֲשֵׂר דָּגָן בְּתִיב (במדבר יחד) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ודרשו חכמים שרק
ישראל מפרשי מעשר ולא עֹבְדֵי בֹכָבִים, ומשם נלמד בהיקש שכן
הדין במעשר בהמה, וממעשר בהמה נלמד שכן הדין בתמורה,
שאינ בהמת נכרים עושה תמורה.
הגמרא מקשה על לימוד זה. תמורה הגמרא: וכי דָּבָר הִלְמֵד בְּהִיקָשׁ
חוּרָא וּבְלִמָּד בְּהִיקָשׁ, והרי יש כלל בדיני קדשים שדבר שלא נכתב
בו דין מסוים, אלא נלמד הדין בהיקש ממקום אחר, אינו יכול
לחזור וללמד על דבר אחר בהיקש, ואם כן בעניינינו כיון שמעשר
בהמה נלמד בהיקש שלא יחא נודה בנכרים, שוב אין לחזור
וללמוד ממנו על תמורה שלא ינהג בנכרים.
מתרצת הגמרא: מַעֲשֵׂר דָּגָן שממנו למדים למעשר בהמה בהיקש,
חולִין הוּא, וכלל זה שדבר הלמד בהיקש אינו יכול לחזור וללמד
על דבר אחר בהיקש נאמר רק בדיני קדשים ולא בכל שאר דיני
התורה.
ממשיכה הגמרא ומקשה: הֲנִיחָא – מובן הדבר לְמַאן דְּאָמַר בְּתֵר
לְמַלְמֵד אֲוִלִּין – לשיתת האומר שבכלל זה ושאין הלמד חוור
ומלמד בעניני קדשים] הולכים אחר ההלמד הראשון, שאם הוא
בענייני 'קדשים' אזי אין הלמד ממנו יכול ללמד על דבר שלישי,
אך אם הלמד הראשון הוא חולין אזי הלמד ממנו חוור ומלמד,
ולדעה זו מיושב, שמכיון שמעשר דגן זה 'חולין', יכול מעשר
בהמה שנלמד ממנו לחזור וללמד לתמורה. אֲלֵא לְמַאן דְּאָמַר בְּתֵר
לְמַלְמֵד אֲוִלִּין – אבל לדעת האומר שבכלל זה אין הולכים אחר
ההלמד הראשון אלא אחר הלמד הראשון, שאם הוא בענין
'קדשים' אינו יכול ללמד על דבר שלישי, מאי אָמַר לְמַיִמֵר – כיצד
נבאר זאת, הרי מעשר בהמה הוא בענייני קדשים וכיון שהוא
עצמו למד בהיקש שאינו נודה בקדשי נכרים שוב אינו יכול לחזור
וללמד על תמורה.
מחמת קושיא זו הגמרא מביאה מקור אחר למעט נכרים ממעשר
בהמה: אֲלֵא הטעם שנתמעטו נכרים ממעשר בהמה הוא כיון
שִׁמְעֵשֶׁר בְּהֶמָּה, חֹבֶה שְׂאֵין קְבוּעַ לָהּ וְלֵאמֹר הוּא, והדין הוא שכל חֹבֶה
שְׂאֵין לָהּ וְלֵאמֹר קְבוּעַ, יִשְׂרָאֵל מִיָּתוּ – ישראל מביאים, עֹבְדֵי בֹכָבִים
לא מִיָּתוּ – אינם מביאים. וכיון שנתמעט נכרים ממעשר בהמה
אינו נלמד בהיקש, אפשר ללמוד את דין תמורה, שאינו נודה
בקרבנות נכרים, מדין מעשר בהמה.
הגמרא שבה לבאר הלכה נוספת שהובאה בברייתא בענין קדשי
נכרים. שנינו בברייתא: ואין העובדי כוכבים מביאים נִסְכִּים ננסכי
נדבה בפני עצמם בלא זבח, אבל קרבנם טעון נסכים. מביאה
הגמרא ברייתא שבה מבואר המקור להלכות אלו: תָּנִי רַבִּנּוּ, נאמר
בפסוק המלמד שאפשר להביא נסכים בפני עצמם בנדבה (במדבר
טו יא) 'כֹּל הָאֲזָרָח יַעֲשֶׂה כָכָה אֶת אֵלֶּה לְהַקְרִיב אֲשֶׁר רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה',
ומתיבת 'אֲזָרָח' יש ללמוד שדווקא אֲזָרָח – (ישראל) מביאים נִסְכִּים
לנדבה, ואין העובדי כוכבים מביאים נִסְכִּים בנדבה, יכול הייתי לומר
שגם לא תהא עֹלֹתוֹ מְעֻנָּה נִסְכִּים, תלמוד לומר בענין הנסכים
הבאים עם הזבח (שם יא) 'כָכָה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֲזָרָח', ללמד שחוב
הבאת הנסכים הוא מחמת הקרבן עצמו, ולפיכך אין חילוק אם
מביא הקרבן הוא ישראל או נכרי.
הגמרא מבארת את הבבא האחרונה בברייתא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵפִי,
רוּאָה אֲנִי בְּבוֹלֶן – בכל הדינים הנזכרים להחמיר שיהיה הדין
בקדשי נכרים כבקדשי ישראל. ורבי שמעון שאמר שאין מועלים
בקדשי נכרים מוסיף ואומר, בְּמָה דְּרָבִים אֲמֹרִים קְדָשִׁי מִבְּמָה כֹּו
אבל בקדשי בדק הבית יש מעילה אף בקדשי נכרים. הגמרא
מבררת את המקור לדברי רבי שמעון. שואלת הגמרא: מאי טַעְמָא
– מהו טעמו של רבי שמעון שמחלק לענין מעילה בקדשי נכרים
בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית. משיבה הגמרא: קִפְּכָר רַבִּי

הִלְכָתָא לְמַשִּׁיחָא – הלכה זו אינה נצרכת אלא לימות המשיח,
כשיבנה בית המקדש, ומה המקום לקביעת הלכה בענין זה.
השיב לו אבבי: אָמַר לִיה אֲבִי, אֲלֵא מַעְתָּה, כָּל שְׁחִיטָת קְדָשִׁים לֹא
לְחִנִּי – לא היה ראוי לשנות את כל מסכת זבחים, שהרי הִלְכָתָא
לְמַשִּׁיחָא הוּא. אֲלֵא ודאי הטעם שאנו שונים מסכת זבחים, משום
דְּרוּשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר – שיש מצוה וקבלת שכר על עצם הלימוד
והדרישה אף בדינים שאינם נוגעים למעשה, הִקָּא נָפִי – אף כאן,
לגבי פסק ההלכה של רב, דְּרוּשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר.
רב יוסף חוזר ומבאר את כוונתו בקושיית: הֲכִי קְאָמִינָא לָךְ – כך
התכוונתי לומר לך, אמנם לגבי העיסוק בסדר קדשים ניתן לומר
'דרוש וקבל שכר', אך הִלְכָתָא לְמָה לִי – מה הצורך בקביעת הלכה
בדבר זה, והרי פסק ההלכה אינו נצרך לנו קודם ביאת המשיח.
הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רב יוסף: לִישְׁנָא אֲחֵרִינָא – לשון
אחר, אָמַר לִיה רַב יוֹסֵפִי לֵאבִי, הִלְכָּה קְאָמִינָא – תמידית על קביעת
ההלכה בדבר שאינו נודה למעשה.

משנה

משנתנו מבארת את דין הקרבנות שהקדישו גויים: קְדָשִׁי עֹבְדֵי
בֹכָבִים – קרבנות שהוקדשו על ידי גויים, אין חִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם
פִּיגוּל, נֹתֵר וְטָמֵא – אם הקרבן נעשה פיגול ואכלו, או שנותר
מבשרו לאחר זמן אכילתו ואכלו, אינו חייב עליו, וכן טמא שאכל
ממנו אינו חייב עליו. והשוֹחֵטֵן בְּחוּץ – מחוץ לעזרה, פְּטוּר מעונש
כרת, דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי יוֹסֵי מְחַיִּב בקדשי גויים כבקדשי
ישראל.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין קדשי נכרים: תָּנִי רַבִּנּוּ, קְדָשִׁי עֹבְדֵי
בֹכָבִים, לֹא נִהְנִין – אסור ליהנות מהם, ולא מוֹעֲלִין – אך אם עבר
ונהנה אינו מחתיב משום מעילה, ולחלו יבואר הטעם. ואין חִיבִין
עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגוּל, נֹתֵר וְטָמֵא, כמו שהתבאר במשנתנו, ואין
עוֹשֵׂין תְּמוּדָה – אם המיר בהמת נכרי בבהמת חולין אין נתפסת
קדושה בבהמת חולין. ואין מְבִיאִין נִסְכִּים – נסכי יין, כקרבן בפני
עצמו, אֲכָל קֶרֶבֶן של הגויים טעון נִסְכִּים, דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. אָמַר
רַבִּי יוֹסֵי, רוּאָה אֲנִי בְּבוֹלֶן – בכל הדינים הנזכרים להחמיר בקדשי
גויים כבקדשי ישראל, שְׁאָמַר בְּהֶן – בפסוק העוסק בקרבנות של
גויים (ויקרא כב יח) 'אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ' לַעֲלֹה, ומשמע שאף קדשי
נכרים בכלל קדשי ה' כמו קרבנות ישראל.
הברייתא שבה לדינו של רבי שמעון שאין חוביב מעילה בקדשי
נכרים, ומלמדת שלדעת רבי שמעון יש חילוק בדין זה: בְּמָה דְּרָבִים
אֲמֹרִים שאין קדשי גויים בכלל מעילה, בְּקָדָשִׁי מִבְּמָה – דברים
שהקדישו אותם לשם הקרבה על המזבח, אֲכָל בְּקָדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית
– דברים המוקדשים לצורך בנין ותיקון בית המקדש, מוֹעֲלִין בְּהֶן.
הגמרא מבארת ומביאה מקור מהפסוקים לכל אחת מההלכות
שהביאה הברייתא. שנינו בברייתא: קדשי העובדי כוכבים, לֹא
נִהְנִין מהם ולא מוֹעֲלִין בהם. מבארת הגמרא: מה שאמרה הברייתא
שלא נִהְנִין מהם, היינו מְדַרְבֵּנּוּ, ולא מוֹעֲלִין – ואין בהם מהתורה דין
מעילה, והטעם לכך משום דְּנִמְרָא מְעִילָה 'חֹט' 'חֹט' מְתוּרָמָה –
שלמדים דיני מעילה מדיני תרומה בגזירה שוה מלשון 'חטא'
שהוזכר בשניהם, דְּבִתְרוּמָה בְּתִיב (ויקרא כב טו) 'אֵלָּא יִחַלְלוּ אֶת קְדָשִׁי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יִרְמֹנוּ לָהּ', ומשם למדים שדין תרומה נאמר
דווקא לבני ישראל ולא עֹבְדֵי בֹכָבִים, ומשם יש ללמוד בגזירה
שוה שאף דיני מעילה אינם נהגים בקדשי נכרים.
עוד שנינו בברייתא: ואין חִיבִין עֲלֵיו מִשּׁוּם פִּיגוּל, נֹתֵר וְטָמֵא.
מבארת הגמרא: מאי טַעְמָא, כיון דְּאֵתִי פִּיגוּל 'עוֹן' 'עוֹן' מְנוֹתֵר –
שדיני פיגול נלמדים בגזירה שוה מדיני נותר, שבשניהם נאמר
לשון 'עוֹן', וְאֵתִי – ונלמד דין נֹתֵר בגזירה שוה 'חילול' 'חילול'
מְטוּמָא – מאכילת קדשים בטומאה, וּבְטוּמָא בְּתִיב – ובדיני
אכילת קדשים בטומאה נאמר (ויקרא כב א) 'וְיִקְרָאוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי

ובחים. פרק רביעי – בית שמאי דף מה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכט רש"י תוספות

הלכתא למשיחא. הרי קבע לנו הלכה הצריכה לנו לימות המשיח כשיבנה בית המקדש ועכשיו לא הוצרכנו לה. א"ל הלכה קאמינא. האי דמיתחמנא קביעות הלכה הוא דמיתחמנא דמיגרס בעינן מיתני משניות ומחלוקת הלכות עבודה לפי שתורה היא ודרוש וקבל שכן אבל קביע הלכה אינה אלא להורות הלכה למעשה ועכשיו אינו נהג:

מתני' קרשי גוים כו'. מפרש בגמ' וכשהתגדבס לגבוה קאמר: גמ' ת"ר כו'. מפרש לקמיה ואין מביאין נסכים בשני עצמם בלא זבח כישראל שמתגדבין יין כדתנן במנחות (דף קד:) כבולין אני רואה. בכל הדברים הללו אני רואה בקרשי גוים להחמיר בקדשי ישראל: שנאמר בהם לה. דכתיב איש איש מבית ישראל וגו' (ויקרא כב) ודרשין בהכל שוחטין (חולין) (גז) איש מה חביל איש איש לזכות את הגוים: שנדרים נדרים ונדבות כישראל: במה דברים אמורים. דאין מועלין בהן אתאן לת"ק אבל בקדשי ברק הכית. גוי שהתפס לזכר הבית: מועלין בו. ולקמן מפרש טעמא: דגמרין מעילה חטא חטא מתרומה. כתיב במעילה וחסא בשגגה (ויקרא ד) וכתיב בתרומה ולא ישרא עליז חטא (שם כב) וכתרומה כתיב בתריה והאי קרא ולא יחללו את קדשי בני ישראל: דבתרומה כתיב בני ישראל. ויזכור מקדשי בני ישראל (שם כב:) תמורה. בהמה: למעשה בהמה. דכתיב במעשר וזהו הוא ותמורתו (שם כז:) ומעשר בהמה למעשר דגן. עשר תעשר ואמר מר בבכורות (דף נג) בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן: דבר חלמד מעשר בהמה הלמוד בדקשקש שלא ידא נהג בגוים חזר ומלמד על התמורה בדקשקש: מעשר דגן חולין הוא. ובכל התורה למדן למד מן הלמד חוץ מן הקדשים כדאמר באיזהו מקומן (לקמן מט:) תניא לטאן דאמר בתר מלמד אוליגן. דאי מלמד חולין אף על גב דלמד קדש למדים בו הלמד מן הלמד ופולגותיהו באיזהו מקומן (שם:) גוים לא מיייתו. דלא איתרבו גוים אלא לנדרים ונדבות דכתיב בקרא לכל נדרים וגו' (ויקרא כב) וזה נמי דלא מיייתו חובה הקבוע להם זמן כגון עולת ראיה ושלמי חגיגה אלא לא פסיקא ליה הוואל מביאין עולה ושלמי נדבה אבל מעשר חטאת ואשם לא שייך בהו כלל: אורח. בפרשת נסכים כתיב בשלח לך כל האורח יעשה ככה ומינה ילפינן לקמן בפרק כל התדיר (דף צא) אורח מלמד שמתגדבים נסכים ומביא בפני עצמן נדבה: ת"ל ככה. יעשה לשור שאחר שחובה תליה בקרבן ל"ש ישראל ול"ש גוי הלכך שלח דמי נסכים יקרב משלו ואם לאו מקריבים משל ציבור שתנאי ב"ד הוא במסכת שקלים (דף יא:) מ"ש כו'. אמליתיה דר"ש קאי אמעילה דקאמר אבל קדשי ברק הבית דגוים מועלין: וכי נפרח מעילה מתרומה. למעוטי גוים דומיא דתרומה קדשי מנבח הוא דגמרה דקדשי גופייהו כתרומה שאינן נפרדין:

במזיד

הלכתא למשיחא. כי האי גזנא פריך בריש ד' מיתות (סנהדרין נא:) ותימה דברשי עשרה יוחסין (קדושין עב:) א"ר יהודה אמר בר הלכה כרבי יוסי דעתידין ממזרין לישור ושמו נפקא מינה עכשיו שלא להרוק משפחות שאינן ידועות ובקדושין (שם) פירשתי במאי פליגי רבי יוסי ורבנן בממזר ידוע או בשאין ידוע ובפ"ק דיומא (דף יג.) דפסיק בר' יוסי ראשון חזר לעבדותו ושני אינו ראי כו' נפקא מינה עכשיו בנשיא או ראש ישיבה או פרנס שנתמנה על הציבור ועבר מנחות אונס ועבר האונס ובפרק אלו דברים (פסחים טז:) דפסיק הלכה כר"ע דכל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה רחוקה את השבת לענין פסח נפקא מינה בזמן הזה לענין מילה ואע"ג דגבי מילה נמי פסיק הכי בהדיא (בשבת קלג.) מ"מ לאלומי פסקא דמילה פסק נמי גבי פסח הכי ובפ"ק דתענית (דף ד:) דפסיק רבי אלעזר הלכה כר"ג דאמר בשבעה במרחשון ומוקי לה התם בזמן שביית המקדש קיים נפקא מינה גם בזמן הזה לבני בבל דאית להו פירי דבריא כדקאמר התם הוה הוה לזו ומיזה בסוף התכלת (מנחות נב) קשה דפסיק רבי יוחנן כאבא יוסי בן דוסתאי גבי חבית כ"ג ונראה דבר יוסף דוקא דאית ליה הכא ובסנהדרין (דף נא:) דאין לפסוק הלכתא למשיחא וד"ר חיים מפרש דלא פריך הלכתא למשיחא אלא דהכא דאיכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה איסור דליכא נפקותא בהלכתא אלא על ידי איסור לא שייך לפסוק למשיחא:

[רב יוסף], הלכתא למשיחא. אמר ליה אב"י, אלא מעתה, כל שחיטת קדשים לא לתני, הלכתא למשיחא הוא. אלא, דרוש וקבל שכן. הכא נמי, דרוש וקבל שכן. הכי קאמינא לה, הלכתא למה לי. לישנא אחרניא, אמר ליה, הלכה קאמינא: משנה קדשי עובדי פוכבים, אין חייבין עליהן משום פגול, נותר וטמא. והשושלתן בחוץ פטור, דכרי רבי שמעון. רבי יוסי מתייב: גמרא תנו רבנן, קדשי עובדי פוכבים, לא נהנין ולא מועלין, ואין חייבין עליהן משום פגול, נותר וטמא. ואין עושין תמורה, ואין מביאין נסכים, אבל קרבנן טעון נסכים, דכרי רבי שמעון. אמר רבי יוסי, רואה אני בכולן להחמיר, שנאמר בהן ל'ה'. במה דברים אמורים, בקדשי מזבח. אבל בקדשי ברק הבית מועלין בהן: לא נהנין ולא מועלין: לא נהנין, מדרבנן. ולא מועלין, דגמיר מעילה, 'חט' 'חט' מתרומה. דבתרומה כתיב 'בני ישראל' ולא עובדי פוכבים: ואין חייבין עליו משום פגול נותר וטמא: מאי טעמא, דאיתי פגול, 'עון' 'עון' מנותר. ואיתי נותר, 'חילול' 'חילול' ממומא. ובמומא כתיב 'בני ישראל' ולא עובדי פוכבים: ואין עושין תמורה: מאי טעמא, דאיתקש תמורה למעשר בהמה, ומעשר בהמה איתקש למעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב 'בני ישראל' ולא עובדי פוכבים. וכי דבר הלמד בהיקש, חוזר ומלמד בהיקש. מעשר דגן חולין הוא. הניחא למאן דאמר, בתר מלמד אוליגן. אלא למאן דאמר, בתר למד אוליגן, איכא למימר. אלא מעשר בהמה, חובה שאין קבוע לה זמן הוא, וחובה שאין לה זמן קבוע, ישראל מיייתו, עובדי פוכבים לא מיייתו: ואין מביאין נסכים: תנו רבנן, 'אורח', 'אורח' מביא נסכים ואין העובד פוכבים מביא נסכים. יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, תלמוד לומר 'ככה': אמר רבי יוסי, רואה אני בכולן להחמיר, במה דברים אמורים, בקדשי מזבח כו': מאי טעמא, קסבר, פי גמרה מעילה 'חט' 'חט' מתרומה, דומיא דתרומה דקדושת קדושת הגוף. אבל קדושת ברק הבית, דקדושת דמים, לא. תנו רבנן, דם שנמא וזרקו בשוגג, הורצה. במזיד

ועד י"ל דר' ינאי לא איירי אלא בדבר הניתר לטהורים אבל באימורים ועולה דמעילה לא פקעה פשיטא דאיכא מעילה דאורייתא וקשה לי על זה אמאי לא משני במעילה הכי דכי פריך מטובא ליתני באימורים: ואין עושין תמורה דאיתקש למעשר בהמה. בפרק קמא דתמורה (דף ג.) דריש מדכתיב בריש עניינא דבר אל בני ישראל איש כי יפליא וגו': ומעשר בהמה למעשר דגן. בבכורות (דף נג) אמרין לא איתקש אלא לענין שנה: דומיא דתרומה דקדישא קדושת הגוף. וא"ת אודרה לנהנה מקדשי ברק הבית מנין דתנן אלו חולין (מכות יג.) וחשיב הקדש שלא נפדה משמע דבר שיש לו פדיון והיינו קדשי ברה"ב הא לא ידעינן אודרה במעילה אלא מגוריה שוה דחט חט מתרומה פ' הגשרפים (סנהדרין פד.) והאי תנא לא יליף אלא דומיא דתרומה וי"ל דהקדש שלא נפדה לא מיידי בבדק הבית אלא בקדשי המנבח שזוממו דכיון דמעיקרא היה בהו מעילה בשביל שהזוממו לא פקעה דמעילה ואבתי קשה

ובחים. פרק רביעי - בית שמאי דף מה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

קשה מהא דילפינן בפרק בתרא דמעילה (דף יח) חט חט מתרומה לענין פגם ונתנה במעילה
במחבר לקרע ומחבר דמינו קדושת דמים ולא גמרי מתרומה ויל דהבא דוקא הוא דבעינן
דומיא דתרומה משום דכתיב לה' לרבויהי דלא גמרינן אלא דומיא דתרומה דקדושת הגוף
עד י' לומר דלרבנן אפי' ברק הבית גמרינן מתרומה למעט גוים בד"א ר' יוסי קאמר ליה

ולא גמר ברק הבית מתרומה וכן נראה מדמיותי
הש"ס ר' יוסי אומר בכולן אני רואה להחמיר וכו' 1
ומפרש מיט דומיא דתרומה דקדושת הגוף חזק 2
שכל קדשי גוים אני רואה להחמיר משום פיגול 3
נותר וטמא אבל מאי דאמריתו אין מועילין הני 4
מילי בקדשי המזבח דגמרינן מתרומה (ואהני 5
לינא) דלא גמרינן מתרומה אלא מידי דדמיא לה 6
אבל ברק הבית דלא דמי לה מועילין כן פירש 7
רבינו והקשה לו בנו ה"ר אלתרן דבפ"ק דערבין 8
(דף ה) אמר אביי וערבנן גגו ופריך א"כ לא ימעלו 9
בו אלמלא תניא אבל קדשי ברק הבית מועילין 10
ולישני ההיא ר' יוסי אבל לרבנן אין מועילין ויל' 11
דשפיר משני ההם וכו' והנה דבריה: **אבל** העצים 12
והלבונה והקטרת אין בהם משום טומאה. ואם 13
תאמר מאי איריא משום דאין נאכלין תיפוק ליה 14
דאין איסור טומאה חל עליהם דהא יש בהן 15
מעילה רבי שמעון ודא דאמר (כריתות כג) אין 16
פיגול בעולין ואין נותר בעולין לפי שאין איסור 17
חל על איסור ועוד חטאות הפנימיות אמאי צריך 18
למעטינהו מפיגול לה' שמעון ואמאי חייבין 19
עליהם משום נותר וטמא והא אית בהו מעילה 20
ואין איסור חל על איסור ומיהו בזה יש לומר 21
דמשכחת לה לאחר שנינון הבשר ועדיין רואה 22
לאבילה דתנן במעילה (דף טו) דמועילין בהן עד 23
שיתוך הבשר ומימ' קשה מפיגול שדרי פקע 24
פיגולו מכי משלה בו האור אבל מעצים קשה דיש 25
בהן מעילה לעולם ויל' דתנא דר' שמעון דהבא 26
סבר ליה כההוא תנא דרבי שמעון דאמר התם יש 27
פיגול בעולין ויש נותר בעולין ועדין י"ל דמשכחת 28
לה בבת אחת כגון שהביא שתי שערות אחד כך 29
דראשכון ביבמות פרק ד' אחין (דף לג) וקשה 30
קצת הא דאמר פ' דם שחיטה (כריתות כג) למאן 31
דאמר אין איסור חל על איסור כל חלב מאי עביד 32
ליה ומוקי לה בולדי קדשים לוקמי בחביאי שתי 33
שערות אחד כך דהוה ליה בת אחת ומיהו בלאו 34
הכי שפיר קמשני וזה איך להקשות למדי' אין 35
איסור חל על איסור בקדשים ליל קרא בדם 36
למעטי מנותר וטמא דהא איצטרך להביא שתי 37
שערות אחד כך דהוי כבת אחת כדפרישנא ומיהו 38
למאי דבעי למימרא בפ' ד' אחין (ביבמות לג) דר' 39
שמעון אפי' בת אחת לית ליה קשה: **תלמוד** 40
לומר אשר הם מקדשים ליה. גבי טמא כתיב ומכרי 41
הבא מנייה כל דבר וזה דמית' ליה בברייתא 42
דלעיל גבי פיגול היינו דשייך טומאה בעופות 43
ומנחות וחדר אתי נותר חילול חילול מטומאה 44
ופיגול שן עין מנותר ולאחר שריבה הכתוב כל דבר מטומאה חזור ומטעם בפיגול מכלל 45
ופטר וכלל: **יש** לו מתירין משקרב מתירין. מכל טהור יאכל בשר ורשינן ליה בהקומץ 46
רבה (מנחות כה) ובסמוך: **שכן** גול. פירש' למדי' היינו חילול חילול וקשה על זה בתר 47
הכי דפריך אדרבה מפיגול נילף שכן הותר וכו' אמאי לא אמר גם כן שכן עין מעין ופריח: 48
למדי' דגול היינו כולו פיגול שייך בכל הקרבן אבל נותר וטומאה שייכי בחתיכה אחת: 49
הכי

בְּמוֹדִי, לֹא הוֹרָצָה. בְּמִה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּיָחִיד.
אֲבָל בְּצִיבּוֹר, בִּין בְּשׁוּגָנָא בִּין בְּמוֹדִי, הוֹרָצָה. וּבְעוֹבְדֵי
פּוֹכְכִים בִּין בְּשׁוּגָנָא וּבִין בְּמוֹדִי, לֹא הוֹרָצָה. אֲמֹרָה
רַבִּנָּן קָמִיָּה דְּרַב פָּפָא, כְּמָאן דְּלֹא קָרְבִי יוֹסִי. דְּאִי רַבִּי
יוֹסִי, הָאָמַר, בְּכּוֹלָן אֲנִי רוֹאֶה לְהַחְמִיר. אֲמַר לְהוּ רַב
פָּפָא, אֲפִילוּ תִּמְאָ רַבִּי יוֹסִי, שְׁאֵי הָתֵם, דְּאָמַר קָרָא
'לָהֶם', 'לָהֶם' וְלֹא לְעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים. אֲמַר לִיה רַב הוֹנָא
בְּרִיה דְּרַב נָחֵן לְרַב פָּפָא, אֲלָא מַעֲתָה, 'אֲשֶׁר הֵם
מְקַדְּשִׁים', הֵכִי נְמוּ, 'הֵם' וְלֹא עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים. אֲלָא
אֲמַר רַב אֲשִׁי, אֲמַר קָרָא 'לְחִצּוֹן לָהֶם', וְעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים
לֹא בְּנֵי הָרָצָא נִינְחוּ: מִשְׁנָה דְּבָרִים שְׁאִין חֵיבִים
עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּיגוּל, חֵיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נֹתֵר, וּמִשּׁוּם
טָמֵא, חוּץ מִן הָדֵם. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְחַיֵּב בְּדָבָר שֶׁדִּרְכָּן
לְאָכְלוֹ, אֲבָל הַעֲצִים וְהַלְבוֹנָה וְהַקְטָרֶת, אֵין חֵיבִין
(עֲלֵיהֶן) מִשּׁוּם טוֹמְאָה: גְּמָרָא תֵּנוּ רַבִּנָּן,
יָכוֹל לֹא יְהוּ חֵיבִין מִשּׁוּם טוֹמְאָה, אֲלָא עַל דָּבָר שֵׁשִׁשׁ
לֹא מִתִּירִין בִּין לְאֶדָם בִּין לְמוֹנֶכֶה. וְדִין הוּא, וְמָה פִּיגוּל
שְׁהוּא בְּקִבְעָה וּבִידִיעָה אַחֶת, וְלֹא הוֹתֵר מְכַלְלָא, אֵין
חֵיבִין עֲלֵיהֶן אֲלָא עַל דָּבָר שֵׁשִׁשׁ לֹא מִתִּירִין בִּין לְאֶדָם
בִּין לְמוֹנֶכֶה. טוֹמְאָה, שְׁהִיא בְּעוֹלָה וְיֹוֹרֵד, וּבִשְׁתֵּי
יְדֵיעוֹת, וְהוֹתֵרָה מְכַלְלָה, אֵינוּ דִין שְׁאֵינוּ חֵיב אֲלָא
עַל דָּבָר שֵׁשִׁשׁ לֹא מִתִּירִין בִּין לְאֶדָם בִּין לְמוֹנֶכֶה, תִּלְמוּד
לֹמַר 'אֲשֶׁר הֵם מְקַדְּשִׁים לִי'. יָכוֹל מִיָּד, תִּלְמוּד לֹמַר
יִקְרַב. אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְכִי יֵשׁ נֹגַע שְׁהוּא חֵיב. אֲלָא,
מָה תִּלְמוּד לֹמַר 'יִקְרַב', בְּהוֹכֵשֶׁר לִיקְרַב, הִתְחַבֵּב
מִדְּבַר. הָא פְּיֻצֵּד, יֵשׁ לוֹ מִתִּירִין, מִשְׁקִירְבוֹ מִתִּירֵיו.
אֵין לוֹ מִתִּירִין, מִשְׁקִידֵשׁ בְּכָל. אֲשֶׁרְהֵן טוֹמְאָה, נֹתֵר
מִנָּלָן. אֲתִי 'חִילוּל' 'חִילוּל' מְטוֹמְאָה. וְלִילָף 'עוֹן'
'עוֹן' מְפִיגוּל. מִסְתַּבְּרָא, מְטוֹמְאָה הוּא לִיָּה לְמִילָה,
שְׁכֵן גֹּל' סִימָן. אֲדָרְבָּה, מְפִיגוּל הוּא לִיָּה לְמִילָה,
שְׁכֵן, הוֹתֵר, צִיץ, מְחוּר, בִּזְמוֹן, קָרֵב, וְהֵנִי נִפְשָׁן.
אֲלָא, מִדְּתֵנִי לוֹי, דְּתֵנִי לוֹי, מִנֵּין שְׁאֵף בְּפִסְלוֹ וְזֵמן
הִתְחַבֵּב מִדְּבַר, תִּלְמוּד לֹמַר 'וְלֹא יִחְלְלוּ אֶת (קֳדָשִׁי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) [שֵׁם קֳדָשִׁי אֲשֶׁר הֵם מְקַדְּשִׁים לִי].
בשני

כהנים וכו'ן משיח ונסכים משיקדשו בכלי שהוא המכשירן לאבילה האמורה בהן: נותר
מגלן. דחייב (בהן) עליו אף על דבר שאין לו מתירין כדקתני מתני' דברים שאין חייבין
עליהן משום פיגול חייבין עליהן משום נותר: שכן גז"ל סימן: נותר וטומאה פסול הגוף
ופיגול פסול מחשבה נותר וטומאה אין זריקת הדם מביאתו ליה פסולן ופיגולן וזריקת הדם
קובעתו בפסול נותר וטמא נאמר בהן חילול: שכן הותר ציץ שחור בזמן קרב והני נפישן.
נותר ופיגול לא הותרו מכללן בטומאה ואין הציץ מרצה עלייהו בטומאה ואע"ג

במודי לא הורצה. קנסא דרבנן הוא ולא שביא אחר דא"כ נמצא ב"ד מתנין לעקור דבר
מן התורה ולהביא חולין לעזרה אלא לא הורצה להחיר בשר באבילה אבל בעלים
נתכפרו והכי אמר לה שמואל במס' יבמות (דף עז. א.) **ובטמא**. הא דקתני דגוים לא הורצה
דלא בר' יוסי: אלא מעתה אשר הם מקדשים ל'. דכתיב גבי וינורה הכי נמי הם ולא גוים.
ותימנא דקדשי גוים אין חייבין עליהם משום
טומאה לה' יוסי הוא קאמר בכולן אני רואה
להחמיר: רצונן להם. גבי ציץ כתיב: לא בני
הרצאה. להקב"ה הם שאינו מתרצה להם:
מתני' דברים שאין חייבין עליהם משום
פיגול. כגון הקומץ והקטרת וכל השנויים
במשנתיה: חייבין עליהן משום טומאה. כרת
האובלן בטומאת הגוף ועל שגגות חטאת
כדיליף בגמרא: חוץ מן הדם. דאימעות כהדיא
כדאמר בגמ': חז"ל נומי ר"ש כמו אמר ר"ש ובספרים
חייב וכך שמעתי מבית מדרשו של רבינו יעקב
ול"ז שכן פירש ר' משולם בר קלנימוס גאון
בשעת מיתתו נומי ר"ש כמו אמר ר"ש ובספרים
היה כתוב הדם ועמה: כיכר שדרכו לאבול.
שדרך בני אדם לאבול ואף על פי שזה מן
הנקטרים כגון קומץ ומנחת כהנים ודומין לה:
אבל לבונה ועצים וקטרת אין חייבין עליהם
משום טומאה. ורבנן פליגי עלה כדמרבין להו
מכל הבשר יתירא לרבות עצים ולבונה: **גמ'**
ומה פיגול. האובל פיגול בשוגג: שהוא בקבוע.
חטאתו קבוע לעני כלעשרי כשבה או שעירה:
ובידיעה אחת. שאינו צריך ידיעה בתחלה
שאכל בשוגג וידע שזכר: ולא הותר מכללו.
אצל ציבור: שהיא בעולה ויורד. לעשרי בהמה
ובדלות שתי תורים ובדלי' דלות עשירית דאיפא
גבי שמיעת קול בויקרא: ובשתי ידיעות. טמא
וידע שנטמא ונעלמה ממנו טומאה ואכל את
הקודש ולא ידע ומשאכל ידע אבל שיש בה
ידיעה בסוף ואין בה ידיעה בתחלה שלפני
אבילותו לא ידע מעולם בטומאה או פטור והכי
גמרי' לה בשבועות (דף ד.) והותרה מכללה.
טומאת הגוף הותרה אצל ציבור בפסח דתנן
(פסחים דף עז) הפסח שבא בטומאה נאכל
בטומאה: ת"ל אשר הם מקדשים. ריבה כל
המוקדשים וגבי וינורו כתיב: יכול מיד.
משוקדשו מחתיבין עליו מיד אם אכלו
בטומאה: ת"ל אשר יקרב. מכל זרעכם ר"א
מפרש לה ואולי: וכי יש נוגע חייב. והלא אינו
חייב אלא אם כן אכל בדכתיב (ויקרא כב) איש
איש מורע אחריו וכו': בהוכשר ליקרב. ואקדשים
קאי והכי קאמר אשר יקריב קדשים ואח"כ
יאכלם וטומאה עליו כדמפרש אבילה בקרא
דבתריה: יש לו מתירין. כגון אימורים ובשר
שהם מתירין ושירי מנחות שהקומץ מתירן
משקירבו מתיריו ושאיין לו מתירין כגון מנחת

זבחים דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) רלא

חטאת קבועה, שבין אם הוא עני ובין אם הוא עשיר מביא אותו
קרבן, וכדיעה אחת מתחייבים עליו, כלומר, שהאוכל פיגול בשוגג
די בידיעה שאחר האכילה בשביל להתחייב חטאת, ולא הותר
מכלל – לא נמצא שום אופן שהוא מותר, ומכל מקום אין חייבין
עליו אלא רק על דבר שיש לו מתירין בין לאכילת אדם בין לאכילת
מזבח, אם כן איסור אכילת קדשים בטומאה, שהיא בעולה ויורד –
שהחייב קרבן על שגגת טומאה שתנה לפי עושרו של המקריב,
ובשתי ידיעות, כלומר, שמלבד זה שנודע לאוכל על הטומאה
לאחר אכילתו צריך גם שתהיה הטומאה ידועה לו בזמן הקודם
למעשה, ורק בזמן המעשה עצמו שכתב, והותרה מפללה, שהרי
טומאה הותרה בציבור, אינו דין – וכי אין זה קל וחומר, שהאוכל
קודש בטומאה אינו חייב אלא על דבר שיש לו מתירין בין לאדם
בין למזבח, תלמוד לומר – כדי שלא נאמר כן משמינו הכתוב
(ויקרא כב ב) 'ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לך', ולשון
הפסוק משמע לרבות את כל המוקדשים ואף אלו שאין להם
מתירים.
עתה מלמדת הברייתא שאף שנתרבו כל הקדשים מכל מקום אין
האיסור חל אלא לאחר שהותרו לאכילה או להקרבה: 'כול הייתי
לומר שאיסור אכילת קודש חל מיד, תלמוד לומר (ויקרא כב א) 'כל
איש אשר יקרב מקל וזרעכם אל הקדשים וגו' וטמאתו עליו
ונקרתה הנפש ההוא מלפני אני ה'.' ואמר רבי אלקעזר בביאור
הדרשה, אף שלכאורה לשון 'קרב' יכול להתפרש שאפילו אם
נגע הטמא בקדשים חייב, מכל מקום יקשה על כך, וכי יש טמא
הנוגע בקדשים שהוא חייב כרת. אלא, מה תלמוד לומר 'קרב',
בהוכחה ליקרב הקתוב קרב – בתיבה זו של 'קרב' מלמדנו
הכתוב שמדובר בבשר קודש שנעשה ראוי להיקרב או להאכל,
הא כיצד מתקיים דין זה, דבר שיש לו מתירין אחרים, כגון אימורים
ובשר, שהדם הנזרק מתירם להקטרה ולאכילה, וכן שיירי מנחה
שהקומץ המוקטר מתירם לאכילה, חייבים על אכילתו בטומאה
שהמקריב מתירין. ודבר שאין לו מתירין אחרים, כגון מנחת
כהנים ונסכים, שהם מוקטרים כליל, חייבים על אכילתם בטומאה
משקדש בפלי שרת, שהקידוש בכלי הוא המכשירם להקטרה.
מבררת הגמרא: אשכחן טומאה – מצאנו שדין אכילת קדשים
בטומאה נוהג אף בדבר שאין לו מתירים, נותר מנול – מנין שגם
איסור אכילת נותר נאמר אף בדבר שאין לו מתירים. מבארת
הגמרא: אתי 'חילול' 'חילול' מטומאה – איסור נותר נלמד לענין זה
מאיסור אכילת קדשים בטומאה בגזירה שזה מלשון 'חילול'
הכתובה בשניהם.
שואלת הגמרא: ולילף 'עון' 'עון' מפיגול – מדוע שלא ילמד התנא
לענין זה גזירה שזה מאיסור אכילת פיגול שהרי לשון 'עון' כתוב
בשניהם, והוא איסור נותר נוהג רק בדבר שיש לו מתירים כדין
פיגול, ומדוע העדיף התנא ללמוד בגזירה שזה מטומאה שנוהג
אף בדבר שאין לו מתירים.
משיבה הגמרא: מסתברא מטומאה תוי ליה למילף – מסתבר יותר
שיש ללמוד נותר מטומאה, שכן נותר וטומאה דומים בשלשה
דברים, וגו' סימן, א. בגוף, היינו שנותר וטומאה הם דברים
שחלים בגוף הקודש או בגוף הטומאה, מה שאין כן פיגול נעשה
במחשבה בלבד. ב. בזריקה, היינו שבנותר וטומאה אין זריקת הדם
גורמת לפסול זה, מה שאין כן בפיגול שהפסול חל בשעת זריקת
הדם. ג. בחילול, היינו שבנותר וטומאה נאמר לשון חילול, מה
שאינן בפיגול. ולפיכך מסתבר יותר שיש ללמוד נותר מטומאה.
מקשה הגמרא: אדרבה, מפיגול הוה ליה למילף – יש ללמוד נותר
מפיגול דווקא, שכן, הותר, ציץ, קחור, פזם, קרב – נותר דומה
לפיגול בחמשה דברים אלו: א. 'הותר', שנותר ופיגול אין בהם
יוצא מן הכלל בשום מקום לעומת טומאה שהותרה בציבור. ב.
'ציץ', שבנותר ופיגול אין מועיל ריצוי ציץ כפי שמועיל הוא
בטומאה. ג. 'טהור', שפרשת פיגול ונותר נאמרה בטהורים. ד.
'בזמן', שנותר ופיגול שניהם פסולים השייכים לזמן, לעומת
טומאה שפסולה אינו שייך לזמן. ה. 'קרב', שבנותר ופיגול הפסול

אבל אם נעשה הדבר במויד, לא הוציאה הקרבן, שקנסו חכמים
שלא יאכלו את בשרו. במה דברים אמורים בקרבן יחיד, אבל
בקרבן ציפור, בין בשוגג ובין במויד, הוציאה הקרבן ובשרו מותר
באכילה. ובקרבנות של עוקרי בוכבים בין בשוגג ובין במויד לא
הוציאה הקרבן כלל.
הגמרא מבררת כדעת מי שנשתה הברייתא: אמר רבנן קמיה דרב
פפא – אמרו חכמים ברייתא זו לפני רב פפא, ודנו ביניהם במאן –
כדעת מי סוברת הברייתא, הרי לכאורה היא דלא כשיטת רבי
יוסי, דאי ברייתא זו סוברת כרבי יוסי, קשה, האמר רבי יוסי
בברייתא לעיל, כבולין – בכל הדינים האמורים שם בברייתא לענין
קדשי נכרים, אני רואה להחמיר שיהא דינם כקדשי ישראל, ואם
כן אף בקרבן נכרי הדין הוא שדם שנטמא וזרקו בשוגג, הורצה
הקרבן, ועל כרחך הברייתא הסוברת שבקרבנות נכרים לא
הורצה הקרבן, לא נשתנה בשיטת רבי יוסי.
רב פפא דוחה שאין הכרח לפרש שהברייתא אינה כרבי יוסי: אמר
לחזו ו-להם רב פפא, אפילו תימא שהברייתא שנויה בשיטת רבי
יוסי שמשוה בברייתא את קדשי נכרים לקדשי ישראל, מכל מקום
הוא מודה שיש לחלק ביניהם לענין זריקת דם שנטמא, דשאני
ההם – שונה הדבר בזריקת דם שנטמא. דאמר קרא לענין ריצוי
הציץ על קרבנות טמאים, (שמות כח לח) 'ונשא אהרן את עון
הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם וזהה על
מצחו תמיד לרצון להם לפני ה' ויש לדרוש מלשון 'להם' שזהו רק
לישראל, ולא לעוקרי בוכבים.
הגמרא מקשה על רב פפא: אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב
פפא, אלא מיעתה – אם אכן כדבריה, שיש למעט מתיבת 'להם'
עובדי כוכבים, אם כן כשאמרה התורה בפרשת טומאה (ויקרא כב
א) 'ונזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם
מקדשים', הכי נמי – האם גם כאן ידרוש רבי יוסי מתיבת 'הם'
שהזהירה התורה דווקא על אכילת קדשי ישראל בטומאת הגוף
ולא על אכילת קדשי עוקרי בוכבים בטומאת הגוף, והרי רבי יוסי
מחמיר בקדשי נכרים כבקדשי ישראל לענין אכילה בטומאת
הגוף. וכיון שמוכח שרבי יוסי אינו ממעט נכרים מתיבת 'הם', אין
לומר שקרבנות נכרים התמעטו מריצוי הציץ מהנאמר בפסוק
'להם'.
הגמרא מביאה מקור אחר למעט קרבנות נכרים מריצוי הציץ:
אלא אמר רב אשי, אמר קרא לענין ריצוי הציץ על קרבנות טמאים
(שמות כח לח) 'לרצון להם לפני ה' והיינו שעל ידי הציץ הקב"ה
מתרצה לבדלי הקרבן ואף לקרבנות טמאים, ועוקרי בוכבים לאו
בני הרצאה נינהו – אינם בני ריצוי, שאין ה' מתרצה להם.

משנה

המשנה לעיל (מב) מנחה דברים שאין חייבים על אכילתם משום
אכילת פיגול, משנתנו מבארת שמכל מקום יש באכילת דברים
אלו משום איסורים אחרים: אף דברים שאין חייבים עליהם משום
פיגול כגון קומץ ולבונה וקטורת, תיבין עליהן כרת ובשוגג
חטאת, משום נותר – אם אכלם אדם לאחר זמנם, ומשום קמא –
אם אכלם בטומאה, חוץ מן הדם. רבי שמעון מתיב כרת רק בדבר
שרדן לאכול – בדבר שהוא ממין הראוי לאכילה, אבל העצים
והקלונה והקמורת הואיל ואינם ראויים לאכילה, אין חייבין (עליו)
עליהן משום אכילה בטומאה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת את המקור לדין השנוי
במשנתנו: תנו רבנן, יכול הייתי לומר שלא יהו חייבין משום אכילת
קדשים בטומאה אלא על דבר שיש לו מתירין בין לאכילת אדם בין
לאכילת מזבח, ודין הוא – וכך הייתי לומד מקל וחומר, ומה איסור
פיגול שהוא חמור בכך שהוא בקביעה – שהחייב על אכילתו הוא

הגדול ליום הפסחיים אחר, ולשיטתו לא נאסרו הבגדים משום
מעילה, מאי איכא למימר – מה יש לומר, הרי לא מצאנו מעילה
בדבר שנעשית מצותו אלא בתרומת הדשן, ואפשר ללמוד משם
למקומות נוספים שיש מעילה אף בדבר שנעשתה מצותו, ואם כן
חוזרת הקושיא למקומה, שיהא דין מעילה נוהג בדם לאחר זריקה
כשם שישנו לפני זריקה, וכפי שמצאנו בתרומת הדשן שיש דין
מעילה אף בדבר שנעשית מצותו.
מתרצת הגמרא: אף לדעת רבי דוסא אין ללמוד מתרומת הדשן
שהיא דין מעילה בדם לאחר שנעשתה מצותו, משום דהוה תרומת
הדשן ונעלה ערופה, האסורה בהנאה לאחר עריפתה, שני כתובין
הבאין פאחד, וכל שני כתובין הבאין פאחד אין מלמדו.
ממשיכה הגמרא ומקשה: אמנם לדברי הכל יש שני ענינים
שנאמר בהם שאין מעילה לאחר שנעשתה מצותו, אך עדיין
קשה, הניחא למאן דאמר ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדו,
ואי אפשר ללמוד שתודיה מעילה בדם לאחר שנזרק, אלא למאן
דאמר ששני כתובים הבאים כאחד מלמדו, מאי איכא למימר – מה
יש לומר, שהרי לדעה זו עדיין יקשה מאחר שמצאנו בשני ענינים
ותרומת הדשן ועגלה ערופה שכתוב בהם שיש מעילה אף
שנעשתה מצותם, מדוע שלא נדרוש מתיבת 'הוא' שיהא נוהג דין
מעילה בדם אף לאחר זריקתו.
הגמרא מתרצת שיש בשני דברים אלו מיעוט מיוחד שאין ללמוד
לדברים אחרים שיהא מעילה לאחר שנעשתה מצותו. מתרצת
הגמרא: תרי מינני פתיכי – שני מיעוטים כתובים בתורה, הקא –
כאן, לגבי עגלה ערופה, פתיכי (דברים כא ו) והערופה, ומכך שכתבה
התורה 'הערופה' ולא 'ערופה' משמע דווקא זו אסורה בהנאה
לאחר שנעשתה מצותה, ולא אחרת. והתם – וכן שם לגבי תרומת
הדשן פתיכי וישמו אצל המזבח (ויקרא יא א), ומכך שלא כתבה התורה
'ושם' אלא 'ושמו' משמע שדווקא הוא אסור בהנאה ולא אחר.
נמצא שרק דברים אלו אסורים בהנאה לאחר שנעשתה מצותם,
ולא דברים אחרים, ולפיכך אין לומר שיהא דין מעילה בדם לאחר
זריקה כמו לפני זריקה, אלא דורשים להיפך. שכשם שאין דין
מעילה בדם אחר זריקה כך אין בו מעילה לפני זריקה.
לאחר שנתבאר דרשת רבי יוחנן למעט דם קרבן ממעילה,
מבררת הגמרא מדוע צריכים את כל הדרשות שהובאו לעיל
בענין זה, 'לכבד' 'לכפר' ו'הוא'. שואלת הגמרא: ותלתא קראי קרבן
למה לי – מדוע אנו צריכים שלשה כתובים למעט דם קרבן
ממעילה, ולא די במיעוט אחד.
משיבה הגמרא: שלשת הכתובים באים למעט דם קרבן
ממעילה, מנוהר, ומפומאה, והיינו שתיבת 'לכבד' נדרשת לענין זה
שאין בדם דין נותר, ותיבת 'לכפר' מלמדת שדין הדם כקדשים רק
לענין כפרה, אך לא לענין אכילה בטומאה, ותיבת 'הוא' נדרשת
לענין זה שאין מועלים בדם אפילו לפני זריקה.
מוסיפה הגמרא: אבל פניול לא צריך קרא – אך אין צריך דרשה
מיוחדת למעט דם קרבן מחיוב משום אכילת פיגול, דתנן במשנה
לעיל (מג.) כל שיש לו פתיחין – כל דבר שיש לו דבר אחר שמתירו,
בין לאכילת אדם בין לאכילת מונח, תיבין עליו משום פניול, ואילו
דם גופיה פתחי הוא – ה'דם' של הקרבן בעצמו נחשב 'מתיר',
שהרי מתן הדם הוא מתיר את שאר החלקים בקרבן להקטרה או
לאכילה, ואין דבר אחר המתירו, וממילא אין הדם בכלל הדברים
שחייבים עליהם משום פיגול.
הגמרא מביאה דרשה של רבי יוחנן לגבי מקום שכתוב בו שלש
דרשות ללמד דבר אחד: קראי רבי יוחנן, מצאנו בתורה שלשה
מקראות המלמדים על עונש כרת שיש באוכל בשר שלמים
בטומאה, א. 'אמר אלהם לדדתיכם כל איש אשר יקרב מכל
זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטמאתו עליו
ונכרתה הנפש ההוא מלפני אני ד' (ויקרא כב א). ב. 'והנפש אשר
תאכל בשר מנחת השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש
ההוא מעמיה' (שם צ א). ג. 'ונפש כי תגע בקל טמא בטמאת אדם או
בבהמה טמאה או בכל שחץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים אשר
לה' ונכרתה הנפש ההוא מעמיה' (שם צ א). ויש לברר, שפלישה
בריות בשלמים למה נכתבו, הרי די היה להזכיר את עונש הכרת
במקום אחד,

בשני חילולין הכתוב קדש – שמכך שכתוב 'ולא יחלו' מבואר
שכוונת הפסוק לשני חילולים, האחד עוסק בפסול נותר, שמצאנו
בו לשון חילול, ואחר פסול טומאה, והיינו האוכל בטומאת הגוף,
שבו עוסק פסוק זה, ולפיכך כשכתבה התורה 'אשר הם מקדישים
לי' דורשים לרבות את כל המוקדשים ואף את אלו שאין להם
מתירים, הרי זה בין לענין איסור אכילה בטומאה ובין לענין איסור
נותר.
שינו במשנה: חוץ מן הדם ב', שאין חייבים עליו משום נותר
וטומאה.
מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מהיכן לומדים דברים אלו. הגמרא
מביאה את דברי הגמרא במסכת מעילה (א.) המבררת את המקור
שאין דין מעילה נוהג בדם הקרבנות, ובמסקנת הדברים מתבאר
גם כן המקור למעט דם מחיוב נותר ואכילה בטומאה. וכך מביאה
הגמרא שם: אמר עולא, אמר קרא לענין דם הקרבנות (ויקרא יא א)
'כי נפש הקשר בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר על
נפשתיכם כי הדם הוא בנפש וכפר', ותיבת 'לכם' משמעה שלכם
יהא – שדם הקרבן יהיה כדם בהמת חולין שלכם שאין נוהג בה דין
מעילה.
דבי רבי ישמעאל תנא – בבית מדרשו של רבי ישמעאל דרשו את
הפסוק באופן אחר, אמר קרא, ואני נתתי לכם על המזבח לכפר,
ומשמע, לכפרה נתתי ולא למעילה, כלומר, שכל מה שהחשיבה
התורה את ה'דם' כקדשים היינו רק לענין זה שהוא מכפר, אבל
לא שינה בו דין מעילה.
רבי יוחנן אמר, אמר קרא 'כי הדם הוא בנפש וכפר', ותיבת 'הוא'
משמע שיהא כמות שהוא, כלומר שאין דינו משתנה, אלא דינו
לפני כפרה – לפני מתן הדם בלאחר כפרה, מה אחר כפרה אין בו
דין מעילה, שהרי כבר נעשית מצותו ושוב אינו נקרא 'קדשי ה',
אף לפני כפרה, הגם שהוא נחשב 'קדשי ה' אין בו דין מעילה.
הגמרא דנה בדרשת רבי יוחנן. שואלת הגמרא: איכא – שמה
תאמר להפך, שפסוק זה מלמדנו, שהדם לאחר כפרה דינו הוא
כלפני כפרה, מה לפני כפרה יש בו מעילה, אף לאחר כפרה יש בו
מעילה, כלומר, הרי תיבת 'הוא' מלמדת רק שדינו של דם הקרבן
שוה בין לפני כפרה ובין לאחר כפרה, ומדוע לומר רבי יוחנן
שכוונת התורה ללמד שאין מעילה בדם שלפני זריקה, הרי יתכן
שהתורה באה ללמד להיפך, שאף לאחר זריקה, שנעשית מצותו,
יש בו מעילה כמו לפני זריקה. משיבה הגמרא: לא יתכן לומר כן,
כיון שאין לה דבר שנעשית מצותו, ומעילין בו, וכיון שלאחר זריקה
דאין אין בו מעילה, על כרחך בא הפסוק ללמד שאף קודם זריקה
אין בו מעילה.
הגמרא תמהה על תשובה זו: ולא – וכי לא מצאנו דבר שנוהג בו
מעילה לאחר שכבר נעשתה מצותו, והרי תרומת הדשן – מלא
הקומץ של אפר שהיה נוטל הכהן מעל המזבח, ונותן במזוזה של
כבש המזבח, שהוא אסור בהנאה אף על פי שנעשתה מצותו. וכיון
שכך, מדוע לא נאמר שכוונת הכתוב לגבי דם לגזור שיהא בו
מעילה אף לאחר זריקה. מתרצת הגמרא: אין ללמוד מתרומת
הדשן שיהא דין מעילה בדם לאחר זריקה, משום דהוה תרומת
הדשן ובגדי כהונה – משום שתרומת הדשן, ובגדי הכהן הגדול
ביום הכיפורים, שבהם נאמר דין מעילה אף לאחר שנעשתה
מצותם, הם שני כתובין הבאין פאחד – דין אחד הנאמר בשני
מקומות שונים, וכל שני כתובים הבאין פאחד, אין מלמדו – אין
למדים מהם לדין אחר ב'בני אב', ולפיכך אין ללמוד משם שיהא
דין מעילה בדם לאחר זריקה, ושוב יש לדרוש כפי שדרשה
הגמרא בתוליה מתיבת 'הוא' שבהויתו יהא, שדם לפני זריקה
דינו כדם לאחר הזריקה שאין בו מעילה.
מקשה הגמרא: הניחא – תירץ זה מובן לשיטת רבנן דאמרי –
האומרים בדרשת הכתוב לגבי הבגדים שלבש הכהן גדול ביום
הכיפורים 'והניחם שם' (ויקרא טו א), מלמד שבגדים אלו מעניני גניזה
ואסורים בהנאה, אם כן לדעה זו אכן בגדי כהונה ותרומת הדשן
הם שני כתובים הבאים כאחד ללמד שאין מעילה אף בדבר
שנעשתה מצותו, ואין למדים מהם, אלא לדעת רבי דוסא, דאמר
שבגדי כהן גדול ביום הכיפורים מותרות הן לכהן הדין, שרשאי
הוא לעבוד בהם כל ימות השנה, ובכללם שלא ישתמש בהן הכהן

זבחים. פרק רביעי – בית שמאי דף מז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלג
רש"י תוספות

הבי גרסינן בשני חילולין הכתוב מדבר אחד פסול נותר. תימה לי לעיל גבי קדשי גוים אחי
נותר חילול חילול מטומאה הלא חילול טומאה נמי בנותר איירי ועוד תימה דבפ'
הנשרפין (סנהדרין דף פג.) משמע דלא כתיב בנותר חילול דרבים והבא משכחת לה מדתני
ולעיל בריש פרק שני (דף טו.) פירשתי:

הוא לפני כפרה כלאחר כפרה. הקשה ר"ת
דבמעילה פרק (ולדו חטאת (דף יב):
אמרין המקוץ דם לבהמות קדשים ומועלין ב
אלמא יש מעילה בדם ותיצין דהתם מחיים דלא
שייכא כפרה אבל לאחר שחיטה אף לפני כפרה
אין מועלין וא"ת דהתם הני (דף יב.) ומייתי בפרק
כל שעה דם בתחילה אין מועלין בו יצא לנחל
קדרון מועלין וי"ל דמעילה דהתם דרבנן וא"ת
אי"כ בריש מעילה עולה בדילי מיניה וברדי וליכא
איכא מעילה דרבנן ליימי מוך משנה ועד קשה
בסוף תמורה (דף לב.) גבי מקדש עולה לבדק
הבית דקאמר שמועלין בה שתי מעילות ופריך אי
מדרבנן אמאי ב' מעילות מאי קשה הא איכא
מעילה דדם שהיא דרבנן וכן בקדשים שמתו
בריש מעילה (דף ב.) וי"ל דהתם שיש מעילה
דאורייתא משום עולה בדילי מיניה וברדי וליכא
מעילה דאורייתא לא בדילי מיניה תקינו רבנן
מעילה ובריש מעילה אקדשים ששחטו בדרום
קאי דכמאן דחנקין דמי ועל כה"ג דדיק לאתויי
ראה דחקן רבנן מעילה אע"ג דבדילי מיניהו
(כמו) במתו ומייתי מרבי יוחנן דקדשים שמתו
דח"י חיים היה מפרש דיצא לנחל קדרון מועלין
דאורייתא שב"ד מקדשין אותו שלא ידנו ממנו
בלא פדיון דחוקק הוא ועוד אכתי אמאי לא מייתי
בריש מעילה מזהדיא דסוף התכלת (מנחות דף
נב.) גבי אפר פרה דאמר שתי תקנות הוו מעיקרא
תקנו בה מעילה ואין לומר דמעיקרא נמי היתה
מעילה דאורייתא דחקון שיהיו ב"ד מקדשין אותו
אי"כ היאך היו מוח ועוד דבמעילה בריש ולד
חטאת (דף יב.) דאמר רבי יוחנן קדשים שמתו
יצאו מידי מעילה דבר תורה אבל מדרבנן איכא
מעילה ופריך מי איכא מידי דמעיקרא לית ביה
מעילה ולבסוף אית ביה מעילה ולא דחרי דם דתנן
בתחילתו כי ואי מעילה דנחל קדרון שביט דין

מקדשין אותו מאי קושיא: אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. וא"ת אדרבה לא נמנע
לפני כפרה דאין לך (דבר) שלא נעשית מצותו שלא ימעלו ואע"ג דאיכא קדשים קלים היינו
משום דלא איקור קדשיה וי"ל דאשכחנן טובא דכותה דאין מועלין עד שעת מצותן תרומת
הדשן ועגלה ערופה עד אחי יירידתה: ולא דחרי תרומת הדשן. והא דתנן במעילה פ' ולד
חטאת (דף יא:) דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין דהיינו מזבח הזהב מן
הקטרת שנשרף עליו והבא מזבח החיצון שהיה חותה מלא דמנחתה מן המאכלות הפנימיות

ונותן במזרחו של כבש ומידי בגמי משמע התם דאף בחיצון אין מועלין דקאמר בשלמא מזבח החיצון דכתיב ביה ושמו אלא פנימי מנא לן משמע דמושמו דריש דאין מועלין ובשמעתא
אדרבה מושמו משמע ליה דמועלין וי"ל דמתני' דהתם משמע דלא מועלין בדישון הפנימי שהדשן מוציאו מידי מעילה אבל קודם דישון מועלין אי"כ איכא מצוה לדשן ועל זה קאמר בשלמא
חיצון דכתיב ושמו ולכך מצוה לדשן מ"מ אף לאחר הרמה איכא מעילה כדררשין בסוף תמורה (דף לד.) ושמו בנחת ושמו כולו ושמו שלא יפור אלא פנימי מנא לן דמצוה לדשן שאתה
אומר שהדשן מוציאו מידי מעילה ומשני דאמר קרא והסיר את מוראתו והשליך אל מקום הדשן ובפ' שני דיומא בירושלמי משמע כן קצת דבעי ברישא מנלן דעברדין דישון כלל בפנימי
והדר כע' מנלן שהדשן אסור בהנאה ואם תאמר מוראה ונרצה ימעלו עד שיעשו מצותן שיושלכו אצל מזבח כדדשון מזבח הפנימי ובתמורה (גורש) אמרין עולת העוף שנתמנה דמה מוראה
ונרצה יצאו מידי מעילה וי"ל שאני דישון מזבח הפנימי דהיינו מצותו אבל עולת העוף עבדת דם מתיר מוראה ונרצה וא"ת בקדשין (דף נה.) דאמר אין מועל אחר מועל אלא בדמא וכל
שרת הא איכא תרומת הדשן דלא נפיק לחולין ע"י מעילה כדמזבח בסוף תמורה וי"ל דהוי בכלל בהמא דהיינו כמו אימורים דלא נפיק לחולין: משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני
כתובין הבאין כאחד. במעילה פ' ולד חטאת (דף יא:) מאריך יותר ומסקנא כדבא: עגלה ערופה. פי' רש"י מעורפו שם ג"ל בפ"ק דכריתות (דף ו.) הא דג"ל בפ' אין מעמידין (דף קז סט)
דכתיבי בה כפרה בקדשים י"ל דרש צריך לאסור לאחר עריפה שלא לומר אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו:

תרי מיטעוי כתיבי. קשיא דבוח סגי וכן גבי העוים בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) ח' למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה. תימה לנותר וטומאה סגי בחד מיטעו דילפינן מהדרי חילול
חילול ואף לקולא כדלעיל גבי קדשי גוים וי"ל דמוקמינא מיטעוט בנותר דוקא אבל משום טומאה הוה חייב כי היכי דאין לו מתירין כגון קומץ ומנחת כהנים אע"ג דאין בהן פיגול יש
בהן אישור טומאה דמרבין מנאשר הם מקדשים הכי הוה מרבין נמי לגבי דם:

אחת

בשני חילולין. מולא כתיב וינזר ולא יחללה: אחד פסול נותר. דאשכחן ביה חילול
דכתיב (ויקרא יט) כי את קדש ה' חילל ואתריויהו קאי אשר הם מקדשים דמרבין מיניה
כל המוקדשים: מנא הני מילי. דדם אין חיבינן עליו משום נותר אם שגג בו בדם ונותר
אינו חייב שחיה אלא אחת וכן אם אכלן בטומאת הגוף אינו חייב שחיה: אמר עולא אמר

קרא בו'. הא דעולא לאו הבא איתמר אלא גבי
מעילה איתמר במס' מעילה (דף יא.) דקתני אין
מועלין בדמים והבא ד"ק מנא הני מילי
דמתניתין אמר עולא גבי מעילה אמר קרא לכם
ותנא דבי רבי ישמעאל לכפר בו ור' יוחנן אמר
הוא ומסקנא תלתא קראי חד למעוטי מנותר
וחד למעוטי ממעילה וחד למעוטי מטומאה:
ואני נתתיו לכם שלכם היא. בחולין שלכם שאין
בהן מעילה: לכפר. ואני נתתיו לכם על המזבח
לכפר (ויקרא יז) לכפרה נתתיו בתורת קדשים
ולא למעול בו לענין מעילה אין בו דין קדשים:
הוא. דמו בנפשו הוא בהזיותו יא: הוא לפני
כפרה בו' מה לאחר כפרה אין בו מעילה.
דפשיטא לן כיון דנעשית מצותו אין מועלין בו
דיקון דלית ביה תו צורך בזה לא קרינן ביה
קדשי ה': אין לך דבר בו'. הלכך ע"כ לא
תדרשיה הכי אלא איפכא: והרי תרומת הדשן.
בכל יום חותה במנחתה ותורם את הדשן מלא
המנחתה ממנה ונותן במזרחו של כבש כדכתיב
ושמו משמע שם גזיתו ושם נבלע במקומן
אלמא אסור בהנאה: ובגדי כהונה. ארבעה
בגדים שבהן גדול נכנס בהן לפני ולפנים ביה"כ
שאסור להשתמש בו עוד דכתיב ופשט את בגדי
הבד וגו' והניחם שם ודרשין מלמד שטעונין
גזיזה: פלוגתא דרבנן ורבי דוסא במס' יומא
מייתי לה: לרבי דוסא דאמר בשרין הן לבחן
(הדיומן). לעבוד בהן במקדש כל ימות השנה:
ועגלה ערופה. דכתיב וערפו שם (דברים כא)
והאי שם קרא יתירא הוא לומר שתהא שם
קבורתה: אין מלמדין. ובין דלא ילפינן ולא
מייתי ראיא מיניהו האי קרא נמי הואיל ואיכא
למדרשיה איפכא לא תדרשיה הכי: מיטעו'
כתיבי. לומר שאין למדין מהן: הערופה. זו ולא
אחרת כזו: ושמו. מדרוה ליה למכתב ושם

וכתיב ושמו לזה ולא לאחר: תלתא קראי. לכם לכפר הוא: למעוטי מנותר. לכם כשאר
חולין ולא בקדשים לכפר לכפרה נתתיו בקדשים ולא לדבר אחר כקדשים אלא בחולין
ולא יתחייבו עליו משום טומאה והוא למעוטי ממעילה כדאמרינן: שלשה ברייתות. אמור
אליהם לדורותיהם וגו' (ויקרא כב) והנפש אשר תאכל בשר וגו' (שם ז) נפש כי תגע בכל
טומאת אדם וגו' (שם).

אחת

ונותן במזרחו של כבש ומידי בגמי משמע התם דאף בחיצון אין מועלין דקאמר בשלמא מזבח החיצון דכתיב ביה ושמו אלא פנימי מנא לן משמע דמושמו דריש דאין מועלין ובשמעתא
אדרבה מושמו משמע ליה דמועלין וי"ל דמתני' דהתם משמע דלא מועלין בדישון הפנימי שהדשן מוציאו מידי מעילה אבל קודם דישון מועלין אי"כ איכא מצוה לדשן ועל זה קאמר בשלמא
חיצון דכתיב ושמו ולכך מצוה לדשן מ"מ אף לאחר הרמה איכא מעילה כדררשין בסוף תמורה (דף לד.) ושמו בנחת ושמו כולו ושמו שלא יפור אלא פנימי מנא לן דמצוה לדשן שאתה
אומר שהדשן מוציאו מידי מעילה ומשני דאמר קרא והסיר את מוראתו והשליך אל מקום הדשן ובפ' שני דיומא בירושלמי משמע כן קצת דבעי ברישא מנלן דעברדין דישון כלל בפנימי
והדר כע' מנלן שהדשן אסור בהנאה ואם תאמר מוראה ונרצה ימעלו עד שיעשו מצותן שיושלכו אצל מזבח כדדשון מזבח הפנימי ובתמורה (גורש) אמרין עולת העוף שנתמנה דמה מוראה
ונרצה יצאו מידי מעילה וי"ל שאני דישון מזבח הפנימי דהיינו מצותו אבל עולת העוף עבדת דם מתיר מוראה ונרצה וא"ת בקדשין (דף נה.) דאמר אין מועל אחר מועל אלא בדמא וכל
שרת הא איכא תרומת הדשן דלא נפיק לחולין ע"י מעילה כדמזבח בסוף תמורה וי"ל דהוי בכלל בהמא דהיינו כמו אימורים דלא נפיק לחולין: משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני
כתובין הבאין כאחד. במעילה פ' ולד חטאת (דף יא:) מאריך יותר ומסקנא כדבא: עגלה ערופה. פי' רש"י מעורפו שם ג"ל בפ"ק דכריתות (דף ו.) הא דג"ל בפ' אין מעמידין (דף קז סט)
דכתיבי בה כפרה בקדשים י"ל דרש צריך לאסור לאחר עריפה שלא לומר אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו:

תרי מיטעוי כתיבי. קשיא דבוח סגי וכן גבי העוים בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) ח' למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה. תימה לנותר וטומאה סגי בחד מיטעו דילפינן מהדרי חילול
חילול ואף לקולא כדלעיל גבי קדשי גוים וי"ל דמוקמינא מיטעוט בנותר דוקא אבל משום טומאה הוה חייב כי היכי דאין לו מתירין כגון קומץ ומנחת כהנים אע"ג דאין בהן פיגול יש
בהן אישור טומאה דמרבין מנאשר הם מקדשים הכי הוה מרבין נמי לגבי דם:

אחת לכלל ואחת פרט. לא כלל ופרט ממש דמרחקים זה מזה הן אלא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על כלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא כדדרשין עלה בפ"ק דיבמות (דף ו.) ומרבינן כל קדשי מזבח וממעתין קדשי בדיק הבית וא"ת קדשי בדיק הבית נמי תיפוק לי מיקרב דדרשי' בכשר ליקרב וי"ל דהוא אמינא כי בעינן כשר ליקרב הני מילי בקדשי מזבח וא"ת הא דאמר בהקמץ רבה (מנחות דף כה) כל

טוהר יאכל בשר הניתר לטהורים חייבין עליו משום טומאה כו' למעוטי בשר לפני זריקה תיפוק ליה מיקרב ודרשין לעיל בכשר ליקרב הא כיצד יש לו מתירין משקרב מתירין כו' וי"ל דצריכי דאי כתב רחמנא כל טוהר ולא כתב יקרב הוה אמינא דקודם זריקה חשיב ניתר לטהורים כיון דיכול לזרוק לכתחילה ולא הוה ממעט' אלא טמא לפני זריקה לן ויוצא ועוד איצטריך יקרב לאין לו מתירין משקרב בכל ואי כתב רחמנא יקרב ולא כתב כל טוהר הוה אמינא אפילו פגולין ונתרתו ולא הוה אמינא מזבח השלמים מיעוט אי לאו קרא דניתר לטהורים: אבל בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. וא"ת והא אמרין לעיל שלש כריתות בשלמים חד לדברים שאינן נאכלין לכל הפחות תפשוט דר' יוחנן דאמר במחלוקת בזה כך מחלוקת בזה ועוד חניא במעלה (דף י.) גבי לבונה חייבים עליה משום פגול ונותר וטמא וי"ל דדוקא מלקות קאמר דאינו לוקה דלא איתרבו אלא לענין כרת ומיזו לא משמע הכי מדרקאמר כיון דקרינן ביה והבשר אשר יגע קרינן ביה וטומאתו עליו משמע דאיירי נמי לענין כרת. מחלוקת בטומאת בשר. דק פלוגתא דרבא בין לזישנא קמא בין לזישנא בתרא לא שייכא לפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל דטמא שאכל בשר קדש לפני זריקה בפ' כל הפסולין (לעיל דף לד.) ובין לאבוי ובין לרבא דהתם יש ליישב וק"ל:

מנץ

לִשְׁם זֶבֶחַ, לִשְׁם הֶשֶׁם, לִשְׁם אֲשִׁים, לִשְׁם רִיחַ, לִשְׁם נִיחֻחַ. וְהַחֲטָאתָ וְהָאֵשֶׁם, לִשְׁם חֲטָא. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, אִם מִי שֶׁלֹּא הָיָה בָּלְבוֹ לִשְׁם אֶחָד מִכָּל אֵלֹה, פֶּשֶׁר, שֶׁהוּא תִּנְאִי בֵּית דִּין, שְׁאִין הַמִּשְׁכָּבָה הוֹלֶכֶת אֶלֶּא אַחֵר הָעוֹבֵד: גַּמְרָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, 'עוֹלָה' לִשְׁם עוֹלָה, לֶאֱפוּקִי לִשְׁם שְׁלָמִים, דְּלֹא. 'אֵשֶׁה' לִשְׁם אֲשִׁים, לֶאֱפוּקִי כְּבָבָא. דְּלֹא. 'רִיחַ' לִשְׁם רִיחַ, לֶאֱפוּקִי אֲבָרִים שְׂצֵאֲן וְהִעָלָן, דְּלֹא. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲבָרִים שְׂצֵאֲן וְהִעָלָן, אִין בְּהֵן מִשּׁוּם רִיחַ. 'נִיחֻחַ' לִשְׁם הַנְּחֻחַ רוּחַ. 'לֶה' לִשְׁם מִי שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חֲטָאתָ שֶׁשְׁחָטָהּ לִשְׁם עוֹלָה, פְּסוּלָה. לִשְׁם חוּלִין, פֶּשֶׁרָה. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, מֵאִי טַעֲמָא דְּרַב, וְלֹא יִחְלְלוּ אֶת קֳדָשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, קֳדָשִׁים מִחְלָלִין קֳדָשִׁים, וְאִין חוּלִין מִחְלָלִין קֳדָשִׁים. מִתִּיב רַבֵּה, 'אָמַר רַבִּי יוֹסִי, אִם מִי שֶׁלֹּא הָיָה בָּלְבוֹ לִשְׁם אֶחָד מִכָּל אֵלֹה פֶּשֶׁר, שֶׁהוּא תִּנְאִי בֵּית דִּין'. טַעֲמָא, שֶׁלֹּא הָיָה בָּלְבוֹ כָּלָל. הָא הָיָה בָּלְבוֹ לִשְׁם חוּלִין, פְּסוּל. אָמַר לִיה אַבְי, דְּלִמָּא, לֹא הָיָה כָּלָל, פֶּשֶׁר וּמִרְצָה. הָא הָיָה בָּלְבוֹ לִשְׁם חוּלִין, פֶּשֶׁר וְאִינוּ מִרְצָה. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, חֲטָאתָ שֶׁשְׁחָטָהּ לִשְׁם חוּלִין, פֶּשֶׁרָה. מִשּׁוּם חוּלִין פְּסוּלָה. פֶּרֶבְעָא מִיָּגִיחַ שְׁמוּאֵל מִרַב הוּנָא, מִנָּן

בבבא. ע"מ לעשותו תחיתוב צליות בגחלים קרבנא"ש בלע"ז ודוגמתו בעירובין (דף כט) וגייתי הונא דערבאתא ובבבב וניכול: אין בהם משום ריח. דכיון דצלאת תחילה חוץ למערכה תו לא מסקי ריחא: הנחת רוח. נחת רוח לפני הקדש ברוך הוא שאמר ונעשה רצונו: ולא יחללו. אין דבר אחר מחלל את קדשים אלא מי מחללו קדשים מחללין קדשים כדנפקא לן (לעיל ה.) דבמשחבה שלא לשמו מתחללים מושח אתה לחטאת: טעמא דלא היה בלבו כלל. ששחטו סתם וממילא קרב לשמו: הא לשם חולין כשר ואינו מרצה. וכו אמר רב נמי כשרה ואינה מרצה קאמר: לשם חולין. שידע שהיא חטאת ושחט לשם חולין כשרה כדאמרן שאין חולין מחללין קדשים: משום חולין. כסבור שהם חולין פסולה דהיינו מתעסק בדברים אחרים ואינו עוסק בקדשים:

למתעסק

"הימים האלה נזכרים ונעשים", שעלידייזה ש"נזכרים" כדבעי, אזי חוזרים ו"נעשים" עוד הפעם.

משיחת שבת פרשת בהעלותך, ה'תשכ"ז

מבאר הגמרא: **מאי טעמא** – מה הטעם שמחייבים חכמים אף משום אכילה בטומאת הגוף דברים שאינם ראויים לאכילה, **בין דקרינא ביה** – כיון שאנו דורשים אף לענין דבר שאינו ראוי לאכילה את הכתוב בענין איסור אכילת בשר קדש טמא (ויקרא ז ט) **והקדש אשר יגע בכל טמא**, לפיכך קרינא ביה – בדבר שאינו ראוי לאכילה, גם את הפסוק הסמוך (שם ז) **והקדש אשר תאכל בשר** מביא השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמקה, שזה הפסוק המלמד על איסור אכילת קדשים בטומאת הגוף. כלומר, כיון שחכמים סוברים שהאיסור של אכילת בשר קדש טמא כולל דברים שאינם ראויים לאכילה, יש לומר שזוהי שיטתם אף לגבי האיסור של אכילה בטומאת הגוף, שהרי שני הפסוקים נכתבו בסמיכות זה לזה.

הגמרא מביאה גירסא אחרת במחלוקת הנזכרת לעיל: **רב טביומי** **הכי** – רב טביומי שנה כן (כפי שהובא לעיל) את המחלוקת, ואילו **רב פהא מתיי הכי** – שנה את המחלוקת באופן שונה, **חד מהאי וזוא** **מהאי וזוא** אחד מזוג זה ואחד מזוג זה אמרו דבר אחד, והאחרים אמרו דבר אחר, **אפיפא** – כלפי דברי רבי שמעון שנאמרו בסיפא של המשנה, **חד** – אמורא אחד מכל זוג **אמר**, מחלוקת – מה שנחלק רבי שמעון על חכמים ואמר שאין מלקות משום טומאה על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה היינו דווקא **בטומאת הגוף** – באופן שהאדם האוכל טמא ואילו הקודש טהור, והיינו משום שלגבי מלקות לא מצינו רבי מיוחד לדברים שאינם ראויים לאכילה, **אבל בטומאת בשר** – באופן שהקודש עצמו טמא, **לדברי הכל** האוכל לוקה אף על דברים שאינם ראויים לאכילה, שלגבי איסור אכילת קודש טמא ישנו רבי מיוחד לרבות דברים שאינם ראויים לאכילה, **וחד אמר** – ואמורא אחד מכל זוג אמר, **במחלוקת בוי בך מחלוקת בוי** – כשם שרבי שמעון חולק על חכמים לגבי האיסור של טמא לאכול קודש וסובר שאין חייבים מלקות על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה, כן נחלק עליהם לגבי האיסור לאכול קודש טמא.

הגמרא מביאה סיוע לדעה זו: **אמר רבא**, **מסתברא** **במאי דאמר** – מסתבר לומר כדעת האומר **שבמחלוקת בוי בך מחלוקת בוי**, ולדעת רבי שמעון אין חייבים משום טומאה על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה בין לגבי האיסור של טמא לאכול קודש ובין לגבי האיסור לאכול קודש טמא. **מאי טעמא** – מה הטעם שכך מסתבר, **בין דלא קרינא ביה** – שכיון שלדעת רבי שמעון אין אנו דורשים גבי דבר שאינו ראוי לאכילה את הכתוב לגבי איסור טמא לאכול קודש (ויקרא ז ט) **והקדש אשר תאכל בשר מנבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה**, לכן לא קרינא ביה – בדבר שאינו ראוי לאכילה גם את הכתוב שלפני כן האוסר אכילת בשר טמא (שם ט) **והקדש אשר יגע בכל טמא לא יאכל**, ולכן מסתבר שלדעת רבי שמעון אין דברים שאינם ראויים לאכילה בכלל האיסור של אכילת קודש טמא.

מקשה הגמרא, **והאמר מר** – והלא שנינו שתיבת 'והקדש' שנאמרה לגבי איסור אכילת בשר קודש טמא, נדרשת לרבות עצים ולבונה שאף שאינם בני אכילה הרי הם בכלל האיסור, וכיצד אפשר לומר שרבי שמעון אינו סובר דרשה זאת ואינו מחייב על דברים שאינם ראויים לאכילה.

מתרצת הגמרא: דרשה זו לא באה אלא **לפסולא בעלמא** – לפסול עצים ולבונה שנטמאו, אך לא לחייב מלקות על אכילתם, כי מה שדברים אלו מקבלים טומאה אין זה אלא מדרבנן, ועל כרחך שדרשה זו של 'והבשר' לרבות עצים ולבונה שהם בכלל האיסור, אינה אלא אסמכתא ולא דין גמור.

משנה

לשם ששה דברים הובא נזבה, ואילו הם. א. לשם זבח – יש להקריב את הקרבן לשם אותו זבח ולא לשם זבח אחר. ב. לשם זובה – יש להקריבו לשם בעל הקרבן, ולא לשם אדם אחר. ג. לשם השם. ד.

והביאור בזה הוא, ששנים מן הכריתות שהוזכרו במקראות המלמדים על עונש כרת באכילה בטומאה נאמרו **אחת לכל ואחת לפירם**, כלומר ששתי פעמים אלו הוזכרו כדי לדרוש פרשה זו באחת מן המידות שהתורה נדרשת בהן, והוא 'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא', כלומר, במקום אחד כללה התורה בכרת את קרבן השלמים יחד עם כל הקדשים, וכתבה (ויקרא כב א) **כל איש אשר יקרב מפל ורעכם אל הקדשים וגו' וטמאתו עליו ונכרתה' וגו'**, והיינו ה'כלל' שבכל הקדשים יש חיוב כרת על אכילתם בטומאה, ואף שלמים בכלל, ואילו במקום אחר (שם ז ט) הוציאתה התורה מהכלל וכתבתה בפרטות **והקדש אשר תאכל בשר מנבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה' וגו'**, וכיון שהוציאו הכתוב מהכלל, בא ללמד על הכתוב הראשון ולהקישו לפסוק השני, שכשם שהפסוק השני מדבר על שלמים שהם קדשי מזבח, כך הכתוב הראשון שנאמר בו 'קדשים' אינו כולל אלא קדשים הדומים לשלמים דהיינו קדשי מזבח, אבל האוכל קדשי בדק הבית בטומאת הגוף אינו חייב כרת. ואחת, כלומר הכתוב הנוסף שמוזכר בו כרת בפרשה זו (ויקרא ז טא) בא לרבות חיוב כרת לדברים שאינם נאכלין – קדשי מזבח שאינם ראויים לאכילה, כגון עצים ולבונה וקטורת, שהאוכלם בטומאה חייב כרת.

שואלת הגמרא: **ולרבי שמעון דאמר במשנתנו (מה) שדברים שאינם נאכלין אין חייבין עליהם משום אכילה בטומאה, לאיתוי מאי** – מה בא הכתוב השלישי לרבות.

משיבה הגמרא: **לאיתוי** – בא הפסוק לרבות את החטאות הפנימיות, והטעם שצריך להם ריבוי מיוחד, כיון דסלקא דעתך **אפיפא** – שהיה עולה על דעתך לומר, **האילו ואמר רבי שמעון במשנה לעיל (מג) שכל קרבן שזריקת דמו אינו על מנבח החיצון בשלמים שזריקת דמם היא על המזבח החיצון, אין חייבין עליו משום פגול**, ואם כן נאמר שמשום טומאה נמי לא לחייב – שעל קרבנות אלו לא יתחייבו כרת אף משום אכילה בטומאה, קא משמע לן – לכן הוצרכה התורה לכתוב חיוב כרת בפסוק נוסף, ללמד שגם האוכל חטאות הפנימיות בטומאה חייב כרת.

שנינו במשנה: **נומי רבי שמעון מחייב את שדרבו לאכול כו'**, כלומר, רבי שמעון חולק על תנא קמא וסובר שאין חייבים משום אכילה בטומאה על דברים שאינם ראויים לאכילה. הוזכרו בתורה שני איסורים באכילת קדשים בטומאה, א. איסור אכילת קדשים בטומאת הגוף שהעונש על כך הוא כרת כמבואר בגמרא לעיל. ב. איסור לאדם טהור לאכול קדשים טמאים, כמפורש בכתוב (ויקרא ז ט) **והקדש אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף וגו'**, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת התנאים במשנתנו: **איתמר**, רבי יוחנן ורבי לויש נחלקו בדבר, וכן נחלקו רבי אלעזר ורבי יוסי בריה דהינא, **חד מהאי וזוא וחד מהאי וזוא** – אחד מזוג זה ואחד מזוג זה אמרו דבר אחד, והשנים האחרים אמרו דבר אחר, **חד** – אחד מכל זוג **אמר**, מחלוקת – המחלוקת שנחלקה על רבי שמעון במשנתנו ואמרו שחייבים משום טומאה על דברים שאינם ראויים לאכילה היא דווקא **בטומאת בשר** – באופן שהקדשים נטמאו, שחכמים סוברים שאף באכילת עצים ולבונה טמאים יש איסור של אכילת קודש טמא, משום שיש ייתור מיוחד של חיבת 'והבשר' לרבות עצים ולבונה שלוקה עליהם, **אבל בטומאת הגוף** – אם האדם האוכל טמא ואילו הקודש טהור, **לדברי הכל אינו לוקה**, שבאופן זה מודים חכמים לרבי שמעון שאין האוכל לוקה משום אכילת עצים ולבונה, כיון שלגבי איסור לאכול קודש בטומאה לא נתרבו דברים שאינם ראויים לאכילה. **וחד אמר** – ואמורא אחד מכל זוג אמר, **במחלוקת בוי בך מחלוקת בוי** – כשם שנחלקו חכמים על רבי שמעון לגבי איסור אכילת בשר קדש טמא, האם האיסור כולל אף דברים שאינם ראויים לאכילה, כן נחלקו לגבי האיסור של אדם טמא לאכול קודש טהור, שגם בזה חכמים מחייבים על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה.

מִזֵּן לְמַתְעֵקֶן בְּקִרְיָשִׁים וְשׁוֹחֲטִים בְּלִי כוֹנֵה אֵלָּא כַּמֵּתַעֲסָק בְּדַבְרִים
 אַחֲרֵים, שְׁהוּא פְסוּל. הַשִּׁיב לוֹ רַב הוּנָא: מִקּוֹר פְּסוּל זֶה הוּא מִמֶּה
 שֶׁנֶּאֱמָר 'וַיִּשְׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה'", אֵין הַקֶּרֶבֶן כֹּשֶׁר עַד שֶׁתִּהְיֶה
 הַשְׁחִיטָה לִשְׁם בֶּן בָּקָר, וּמִדְרָשָׁה זֹו אָף לִמְדוּנוֹ אֵת דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי
 אֲלֵעָזָר, שֶׁאֵם אֵין הַשׁוֹחֵט יוֹדֵעַ שֶׁהֵם קֹדְשִׁים וְהוּא סֹבֵר שֶׁהֵם
 חֹלִין, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה מִשּׁוּם שְׁהוּא מִתְעַסֵּק.
 אֲמַר לִיה שְׁמוּאֵל לִרַב הוּנָא, דְרִישָׁה זֹו בְּיָדֵינוּ הִיא וְכֹבֵר יִדְעוּנוּ מִמֶּנָּה,
 אֲךְ אֵין מִשְׁמַם רֵאִיָּה אֵלָּא לִכְך שְׁלִמְצוּהָ יֵשׁ לִשְׁחוֹט אֵת הַקֶּרֶבֶן
 בְּכוֹנֵת שְׁחִיטָה, וְשִׁאלָתִי הִיתָה לְעֵקֶב מִיָּנִי – מִנֵּן לָנוּ שְׁכוּנָה זֹו
 מִעֲכַבְתָּ בְּהַכְשֵׁר הַקֶּרֶבֶן. אֲמַר לִיה רַב הוּנָא, נֹאמֵר בְּשִׁחִית קֹדְשִׁים
 'לְרִצּוֹנָם תִּפְחָהוּ', וּמִשְׁמַעוֹתוֹ לְדַעְתְּכֶם זָכְחוֹ אֵת הַקֶּרֶבֶן, כְּלוֹמֹר
 מִתּוֹךְ כוֹנֵה לִשְׁחִיטָה וְלֹא כַּמֵּתַעֲסָק, וְשִׁנָּה הַכְּתוּב אֵת דִּין מִתְעַסֵּק
 שְׁתֵּי פַעֲמִים כְּדִי לִלְמַדְנוּ מִשּׁוּם מַעֲבֵב.
 שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה בְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹסִי: שְׁאֵין הַמִּתְעַסֵּק הוֹלֵךְ אֵלָּא אַחֵר
 הָעוֹבֵד. מִשְׁמַם מְבִיאָה תְנָאִים חֲתוּלִים עַל רַבִּי יוֹסִי בְּדַבַּר זֶה:
 מִתְנִיתִין דְּלֹא כִי הָאִי תְנָא, דְתִנָּא, אֲמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי,
 שְׁמַעְתִּי מִרְבּוּתִי שֶׁגַּם הַבְּעֵלִים מִפְּלִין אֵת הַקֶּרֶבֶן, וּפּוֹסְלִים אוֹתוֹ
 בַּמַּחֲשֶׁבֶת פִּיגוּל. הִרִי שְׁחוֹלֵק רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי עַל רַבִּי יוֹסִי
 הַסֹּבֵר שֶׁכֹּל דִּינֵי מַחֲשֶׁבֶת שֶׁנֹּאמְרוּ בַּקֶּרֶבֶן אֵינֶם תְּלוּיִים אֵלָּא בְּדַעַת
 הָעוֹבֵד, וְלֹא בְּדַעַת הַבְּעֵלִים.
 אֲמַר רַבָּא, מֵאִי מַעְיָא דְרַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי הַסֹּבֵר שֶׁהַבְּעֵלִים
 מִגְּבֻלִים, מִשּׁוּם דְּאֲמַר קְרָא (בְּמִדְבָּר טו ו') 'וְהַקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרֶבְנוּ'. הִרִי
 שְׁקָרָא הַכְּתוּב לִבְעַל הַקֶּרֶבֶן 'מִקְרִיב', וְהִרִי הוּא בְּכָלל מַה שֶׁנֹּאמֵר
 בְּפִיגוּל (וִיקָרָא ז יח) 'הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחָשֵׁב'.
 מְבִיאָה הַגְמָרָא תְנָאִים נוֹסְפִים הַסֹּבְרִים שֶׁהַמַּחֲשֶׁבֶת תְּלוּיָה גַם
 בְּבַעֲלִים: אֲמַר אֲבִי, רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, וְרַבִּי אֲלֵעָזָר, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
 בֶּן אֲלֵעָזָר, בְּחוֹלֵה קִבְיָא לָהּוּ שֶׁאֵף כְּשֶׁהוּא (וְהַבְּעֵלִים) מִתְעַסֵּק מַחֲשֶׁבֶת
 מִסּוּיִמַת עַל עֲבוּדָה זֹו, וְזֶה (חֲבִירוֹ) עוֹבֵד אֵת הָעֲבוּדָה מִבְּלִי לַחֲשׁוֹב
 בַּהּ מַחֲשֶׁבֶת זֹו, הִיא מִתְעַסֵּק, וְחֵלָה מַחֲשֶׁבֶת הַבְּעֵלִים.
 רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי אֲמַר כֵּן בְּהָא דְאֲמַרְנָא שֶׁהַבְּעֵלִים מִפְּגֻלִים. וְרַבִּי
 אֲלֵעָזָר אֲמַר דִּין זֶה לַעֲנִין מַחֲשֶׁבֶת עֲבוּדָה זֹו, דְתִנָּן בְּחוֹלִין (לַהּ),
 הַשְׁחִיטָה בְּהַמֵּת חוֹלִין לְצוּרֵךְ הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁהוּא בַּעַל הַבְּהֵמָה,
 שְׁחִיטָתוֹ בְּשִׁרָה. וְרַבִּי אֲלֵעָזָר פּוֹסֵל שְׁחִיטָה זֹו, מִשּׁוּם שֶׁשֶּׁתֵּם
 מַחֲשֶׁבֶת עוֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּשִׁחִטָה הִיא לִשְׁם עֲבוּדָה כּוֹכְבִּים, וְעַל כֵּן
 אָף כְּשִׁישְׂרָאֵל שׁוֹחֲטָה הִרִי הִיא נֹאסֶרֶת מִשּׁוּם תְּקִירוֹת עֲבוּדָה
 זֹו. וּמִבּוּאֵר מִדְּבָרֵינוּ שְׁחֵלָה מַחֲשֶׁבֶת הַבְּעֵלִים עַל הַשְׁחִיטָה,
 וְאִפְּלוּ שְׁאֵין הוּא שׁוֹחֵט בַּעֲצָמוֹ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר דִּין זֶה
 שְׁמוּעִילָה מַחֲשֶׁבֶת שֶׁל אִדָּם אֲחֵר כְּלָפִי אִדָּם אַחֵר, לַעֲנִין מִלֹּאכַת
 הַרְצָאָה בִּשְׁבֹת. (דְתָנִי) [דְתִנָּא] בִּשְׁבֹת (עו), כָּל אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 אֲלֵעָזָר, כֹּל דְּבַר שְׁאֵין בְּשִׁרָה לְהַצְנִיעַ, וְכֵן דְּבַר הַכֹּשֶׁר לְהַצְנִיעַ אֵלָּא
 שְׁאֵין בּוֹ שִׁיעוֹר שֶׁמִּצְנִיעִין כְּמוֹהוּ, אִם הוֹכֵשׁ (בְּחֻשָּׁב) הַדֶּבֶר לְאָדָם
 זֶה וְהַצְנִיעוֹ, וְכֹא אִדָּם אַחֵר וְהוֹצִיאָו בִּשְׁבֹת, נִתְחַיֵּב מוֹצִיא זֶה
 בְּמִתְעַסֵּק שֶׁל מִצְנִיעַ זֶה. שֶׁכֵּן שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה (שם עה), שְׁאֵין חֵיבִים
 עַל מִלֹּאכַת הַרְצָאָה מִרְשׁוֹת לִרְשׁוֹת בִּשְׁבֹת, אֵלָּא עַל דְּבַר שְׁהוּא
 כֹּשֶׁר לְהַצְנִיעַ, כְּלוֹמֵר דְּבַר שִׁישׁ בּוֹ צוּרֵךְ לְאָדָם, וְכֵן רַק כְּשִׁישׁ בּוֹ
 שִׁיעוֹר שֶׁמִּצְנִיעִים כְּמוֹהוּ, כְּלוֹמֵר כְּמוֹת שִׁישׁ בַּהּ חֲשִׁיבוֹת לְאָדָם.
 אֲךְ אִם הַצְנִיעַ אִדָּם דְּבַר שְׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַצְנִיעוֹ, אוֹ שִׁיעוֹר שְׁאֵין דֶּרֶךְ
 לְהַצְנִיעוֹ, הִרִי הוּא מַחֲשִׁיב בְּכֹךְ אֵת הַדֶּבֶר, וְאִפְּלוּ שֶׁאֲצֵל כֹּל אִדָּם
 אֵין הַדֶּבֶר נַחֲשֵׁב, מִכֹּל מָקוֹם הוּא נַחֲשֵׁב אֲצֵל הַמִּצְנִיעַ לְהַתְחַיֵּב
 עֲלֵיו מִשּׁוּם הוֹצָאָה. וְלִדְעַת הַמִּשְׁנָה רַק הַמִּצְנִיעַ עֲצָמוֹ חֵיב וְלֹא
 אִדָּם אַחֵר, אֲבָל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר סֹבֵר שְׁמוּעִילָה מַחֲשֶׁבֶת
 הַמִּצְנִיעַ לְאַחֲרֵים אֵת הַדֶּבֶר לִכֹּל אִדָּם לְחֵיב עֲלֵיו מִשּׁוּם הוֹצָאָה.
 הַגְמָרָא דָּנָה הָאֵם מוֹדִים כֵּן תְנָאִים אֵלוֹ זֶה לְדַבְרֵי זֶה: תְּרִינִיחוּ –
 רַבִּי אֲלֵעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר אֵית לָהּוּ כְשִׁיטָתוֹ דְּרַבִּי אֲלֵעָזָר
 בְּרַבִּי יוֹסִי בְּקֹדְשִׁים שֶׁמַּחֲשֶׁבֶת הַבְּעֵלִים מִפְּגֻלָּה. שְׁהִרִי הַשְׁתָּא אִם
 בְּמַעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה מִחוּץ לְעוֹרָה כְּנוֹן עֲבוּדָה זֹוה וּשְׁבֹת שְׁלֹא נֹאמֵר
 בְּהֵם בְּפִירוּשׁ דִּין מַחֲשֶׁבֶת, אֲמַרְיָן שֶׁאֵף אִם אִדָּם אַחֵר עֲשָׂה מַעֲשֶׂה
 וְאִדָּם אַחֵר חִיטָּב עֲלֵיו הִרִי זֹו מַחֲשֶׁבֶת, עֲבוּדָת קֹדְשִׁים הַנַּעֲשִׂית
 בְּפִנִּים הָעוֹרָה שֶׁנֹּאמֵר בַּהּ בְּפִירוּשׁ דִּין מַחֲשֶׁבֶת מִיִּבְעִיָּא – וְכִי צִירִךְ

לִמְר שְׁמוּעִילָה מַחֲשֶׁבֶת אִדָּם אַחֵר עַל מַעֲשֶׂה שֶׁל אִדָּם אַחֵר. אֲבָל
 רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי לִית לָהּוּ דְתִרְיִיחוּ – אֵינוֹ מוֹכֵרֶח לְסֹבֵר כְּדַבְרֵי
 רַבִּי אֲלֵעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר, מִשּׁוּם דְּדִלְמָא הוּא סֹבֵר
 שְׁדוּקָא בְּעֲבוּדָת קֹדְשִׁים שֶׁנַּעֲשִׂית בְּפִנִּים שְׁעִיקֵךְ דִּין מַחֲשֶׁבֶת
 נֹאמֵר בַּהּ, הוּא דְאֲמַרְיָן שְׁמוּעִילָה מַחֲשֶׁבֶת שֶׁל אַחֵר לְפִסּוּל אֵת
 עֲבוּדָת הַשֶּׁנִּי, אֲבָל בְּמַעֲשֶׂה הַנַּעֲשָׂה בְּחוּץ, לֹא אֲמַרְיָן שְׁחֵלָה
 מַחֲשֶׁבֶת שֶׁל אִדָּם זֶה עַל מַעֲשֶׂה שֶׁל אִדָּם אַחֵר.
 עוֹד מְפַרֶשֶׁת הַגְמָרָא: רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר הַסֹּבֵר שְׁמוּעִילָה
 מַחֲשֶׁבֶת הַמִּצְנִיעַ לְחֵיב מִשּׁוּם הוֹצָאָה, אֵית לִיה כְּשִׁיטָתוֹ דְּרַבִּי
 אֲלֵעָזָר בְּעֲבוּדָה זֹוה, שְׁהִרִי הַשְׁתָּא אִם בְּשִׁבְתָּ אֲמַרְיָן שְׁמוּעִילָה
 מַחֲשֶׁבֶת הַמִּצְנִיעַ, בְּעֲבוּדָת בּוֹכְבִּים מִיִּבְעִיָּא – וְכִי צִירִךְ לִמְר שְׁחֵלָה
 מַחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים עַל מַעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יַד הַיִּשְׂרָאֵל. הִלָּא
 עוֹבֵדָה זֹוה הִיא כְּעֵין עֲבוּדָת פִּנִּים, שֶׁכֵּן חֵיבָהּ הַתּוֹרָה בְּעֲבוּדָה
 זֹוה עַל אוֹתוֹן עֲבוּדוֹת הַנַּעֲשִׂוֹת בְּמִקְדָּשׁ, וְעַל כֵּן יֵשׁ לְלוֹמְדָה
 מִקְדָּשִׁים, שֶׁכֵּשֶׁם בְּקֹדְשִׁים חֵלָה מַחֲשֶׁבֶת שֶׁל אִישׁ זֶה עַל עֲבוּדָה
 שֶׁל אִישׁ אַחֵר, הוּא הָדִין לְעֲבוּדָה זֹוה. אֲבָל רַבִּי אֲלֵעָזָר הַסֹּבֵר
 שְׁמוּעִילָה מַחֲשֶׁבֶת הַבְּעֵלִים בְּעֲבוּדָה זֹוה, לִית לִיה – אֵינוֹ מוֹכֵרֶח
 לְסֹבֵר כְּשִׁיטָתוֹ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר בְּהוֹצָאָת שְׁבֹת. מִשּׁוּם
 דְּדִלְמָא הוּא סֹבֵר שְׁדוּקָא בְּעֲבוּדָת בּוֹכְבִּים הוּא דְאֲמַרְיָן שְׁמוּעִילָה
 מַחֲשֶׁבֶת שֶׁל זֶה לְעֲבוּדָה שֶׁל זֶה, מִשּׁוּם שְׁהִיא כְּעֵין עֲבוּדָת קֹדְשִׁים
 הַנַּעֲשִׂית בְּפִנִּים, כְּמִבּוּאֵר לְעִיל, אֲבָל בְּשִׁבְתָּ יִתְכֵן שְׁאֵין מוּעִילָה
 מַחֲשֶׁבֶת הַמִּצְנִיעַ אֵלָּא לְחֵיב אוֹתוֹ עֲצָמוֹ וְלֹא אִדָּם אַחֵר, מִשּׁוּם
 שֶׁרַק מִלֹּאכַת מִתְעַסֵּק אֲמַרָה תּוֹרָה, וְהִיא מִלֹּאכַת שֶׁהַעֲשָׂה אוֹתָהּ
 מִתְכוּיִן לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה גְמוּרָה, וְכִשְׁאֵין הַדֶּבֶר חֲשׁוֹב אֲצֵל הָעוֹשָׂה
 אֵינוֹ מִתְכוּיִן לְמִלֹּאכָה גְמוּרָה.

הדרן עלך בית שמאי

פרק חמישי - איזהו מקומן

בפרק זה יבואר, היכן נעשית שחיטתם של הקרבנות, קבלת דמם
 והזאתה, ומה נעשה בבשרם.

משנה

מבררת המשנה: איזהו מקומן של זבחים – היכן המקום הראוי
 לעבודות הזבחים.
 המשנה מביאה כללי: קדשי קדשים, שהם חטאות ואשמות ועולות
 ושילמי ציבור, שחיטתן בצפון – בחלק העזרה הנמצא מצפון
 למזבח.
 המשנה מפרטת תחילה את דיני החטאות: פה החטאת ושעיר
 החטאת של יום הכיפורים, שחיטתן בצפון, וקריבול דמן בכלי שרת
 בצפון, ודמן טעון הוזה על המקום שבין הכפרים – בין בדי הארון
 בקודש הקדשים, שיעמוד הכהן ביניהם ויזה מדם הפר וכן מדם
 השעיר כנגד עובי הכפורת, הזאה אחת למעלה כלפי חודה
 העליון, ושבע הזאות למטה כלפי חציו התחתון של עובי הכפורת,
 ועל הפיפות שבפתח קודש הקדשים, שיעמוד בהיכל מול
 הפרוכת כנגד הארון מבחוץ ויזה אחת למעלה ושבע למטה, ועל
 מזבח הזהב שבהיכל, שיערב את דם הפר והשעיר ויתנם על
 ארבעת קרנות המזבח ושבע הזאות על גגו. ואם לא עשה אפילו
 מיתקת אחת מהן – מכל מתנות היום הללו, מעקבת את הכפרה.
 שרי הקם שבכלי הזה שופך על יסוד מערכי של מזבח החיצון, ואם
 לא נתן אותם על יסוד המזבח, לא עקב את הכפרה.
 פרים הנשפרים – פר העלם דבר ופר כהן משיח שבשרם נשרף חוץ
 לשלושה מחנות, ושעירים הנשפרים – שעירי עבודה זרה, שחיטתן
 בצפון, וקריבול דמן בכלי שרת בצפון, ודמן טעון הוזה על הפיפות
 – שיעמוד בהיכל מול הפרוכת כנגד הארון מבחוץ ויזה מדמם
 שבע פעמים, ועל ארבעת קרנות מזבח הזהב.

זבחים. פרק רביעי – בית שמאי דף מז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלז

לַמִּתְעַסֵּק בַּקִּדְשִׁים. שׁוֹחֵט קִדְשִׁים וְלֹא בִכּוּנָה אֲלֵא כַּמִּתְעַסֵּק בְּדַבְרִים אֲחֵרִים: בִּידֵינוּ הוּא. רֵאִיָּה זֹאת כִּבְרִי יִדְעוּ אֹתָהּ וּמִיָּדוּ מִצֻּחַ הוּא דִּנְפָקָא לָן וְלֹא עֵיכּוֹב: שְׁמַעְתִּי שֶׁהַבְּעִלִּים מַפְגִּילִין. עֵבֶרְדֹּת הַכֹּהֵן אִם קִיבֵל הַכֹּהֵן בִּשְׂתִּיקָה וְחִשְׁבוּ הַבְּעִלִּים עָלֶיהָ עַל פִּיגּוּל הוּי פִּיגּוּל: וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב. קִרְבְּנו בִּפְרִשְׁתָּ נִסְכִּים כְּתִיב וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבְּנו לֹה' (בַּמִּדְבָּר טו) אֲלֵמָא מִקְרִיב קִרְבְּנו קִרִי לִיה הַלֵּכךּ הוּוּ לֹהוּ

בְּכָלל הַמִּקְרִיב לֹא יִחַשֵׁב: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. 1
הֵתָם מִפֻּרְשֵׁי בְּהִיאָה שִׁסְתָם מִחֻשְׁבֵּת גוֹי לַעֲבוּדָה 2
זֶרֶה וְאֵעִי"ג דְּלֹא אִיהוּ שְׁחִיטָה לֹה פִּסּוּל: שְׁאִין כֹּשֶׁר 3
לְהַצְנִיעַ. בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת כְּגוֹן דָּם נִדָּה אוֹ אִיסוּר 4
(אוֹ) הִנָּא: וְאִין מַצְנִיעִין כְּמוֹהוּ. שִׁכְשֵׁר הוּא 5
לְהַצְנִיעוּ אִם הִיָּה שִׁיעוּר אֲבָל שִׁיעוּר שֶׁל זֶה 6
מִעוֹט הוּא וְאִין אֹדָם חוֹשֵׁב לְהַצְנִיעוּ: וְכֹא אַחֵר 7
וְהוֹצִיא. בִּשְׁבֶּת לְרֹחֵ"ד חֵיב דְּחִשֵׁב מִלֵּאכָה 8
מִפְּנֵי מִחֻשְׁבֹּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁחֹכֶשֶׁר לוֹ וְהוֹצִיעוּ: 9
וְתִרְוִיָּהוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרִשִׁי בֵּן אֱלֵעָזָר: הִשְׁתָּא 10
בַּחֲוִין. עֲבֻדָּה זֶרֶה וְשֶׁבֶת דְּלֹא כְּתִיבָא בְּהוּ 11
מִחֻשְׁבָּה בְּהִיאָה אֲמַרְיָן זֶה מִחֻשֵׁב זֶה עוֹשֶׂה הוּי 12
מִחֻשְׁבָּה בְּפִנִּים. בְּקִרְבּוֹת דְּמֻחֻשָּׁה בְּהוּ כְּתִיבָא 13
מִיבְעִיא: כְּפִנִּים הוּא דֹאמֵר. מִשּׁוּם דַּעֲיָק 14
מִחֻשְׁבֹּת בְּקִרְבּוֹת כְּתִיבָא: אֲבָל בַּחֲוִין. כְּגוֹן 15
עֲבוּדָה זֶרֶה וְשֶׁבֶת לֹא: עֲבֻדָּה זֶרֶה מִיבְעִיא. 16
דְּעֻבְדָּה זֶרֶה דּוֹמִיא דְּעֻבְדֹּת פְּנִים חֵיב בָּהּ 17
רַחֲמָנָא כְּדֹאמְרִי' אַרְבַּע מִיּוֹת (סְנַהֲדִין ס') 18
זֹכֵב לֹא־לֵהֱיוֹ יִזְרֵם בְּלוֹת לֹה' עֲבֻדָּת הָרֵאוּת 19
לְמָקוֹם חֵיב בְּהוּ עֲבֻדָּה זֶרֶה בֵּין שְׁדִרְכָּה בֵּכך 20
בֵּין שְׁאִין דְּרַכָּה בֵּכךּ הַלֵּכךּ לַעֲנִין מִחֻשְׁבָּה נָמִי 21
אִיכָא לְמִיגְמֵרָה מִכְּפִנִּים: מִלֵּאכָת מִחֻשְׁבֵּת אִסְרָה 22
תוֹרָה. שְׁנַסְמַכָּה שֶׁבֶת לְפִרְשֵׁת הַמִּשְׁכָּן בְּיוֹקֵל 23
וּמִלֵּאכָת מִחֻשְׁבֵּת שֶׁעוֹשֶׂה אֹתָהּ מִתְּכוּן 24
לְמִלֵּאכָה גְּמוּרָה אֲלֵא שֶׁשֶׁגַּב בִּשְׁבֶּת אוֹ כֹּסֶר 25
שְׁמִלֵּאכָה זוֹ מוֹתֵרֶת וְהוּא שִׁיעוּר זֶה חֹשֵׁב בְּעִינֵי 26
אִינוּ מִתְּכוּן לְמִלֵּאכָה: 27

הדרן עלך בית שמאי

קִדְשִׁי קִדְשִׁים. כּוֹל בְּכָלל חֲטָאוֹת וְאִשְׁמוֹת 33
וְעוֹלָה וְשִׁלְמִי צִיבּוֹר וּמִיָּדוּ מִשּׁוּם 34
דְּחֻלּוֹקִין בְּמִתָּן דְּמִים אוֹ בַּהֲקִטְרָתָן הִדֵּר תְּנִי לֹהוּ 35
כִּל חֵד וְחֵד בֹּאפִי נִפְשִׁיה לְפִרְשֵׁי הַלְכוּתֵיהוֹן: 36
שְׁחִיטָתָן בְּצִפּוֹן. וְבִגְמִ' מִפְּרִשׁ מִיט' לֹא תֵנָה וְקִבֵּל 37
דְּמִן וְמִי' שֶׁ דִּתְנָן חֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת בִּירִשָׁא: פִּר 38
וְשִׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים כִּי'. בְּגִמִּי יִלְיָף טַעְמָא 39
מִנָּה לָן דְּשִׁחִיתוּתָן וְקִיבֵל דְּמִן בְּכָלִי שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן: 40
בְּכָלִי שֶׁרֶת. דְּכִתִּיב בַּעֲלֹה בְּסִינִי וְיִשֶׁם בֹּאגוֹת 41
(שְׁמוֹת כד) וּמִמֵּנָה לְמַדּוּ כֹל הַבּוֹחֲשִׁים בְּהִיקָשׁ 42
לִשְׁטֵן כְּלִי: הוּיָה עַל בֵּין הַבְּרִים. עוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי 43
בְּרִי אֲרוֹן וּמוֹחַ א' לְמַעַלָּה ו' לְמַטָּה כְּגִנֵּי עוֹבֵרִי 44
שֶׁל כִּפְרָת וְלֹא הִיוּ נּוֹגְעִים בָּהּ: וְעַל הַפְּרִכָּת. 45
כְּדִכְתִּיב וְכֵן יַעֲשֶׂה לֵאחֹל מוֹעֵד (וִיקְרָא טז) וְעַל 46
מוֹעֵד חוּזָב. כְּדִכְתִּיב וְרָצָא אֵל הַמּוֹעֵד וְגו' 47
בֹּאחֲרִי מוֹת: מִתְּנָה אַחַת מִתָּן מִעֲכָבֹת. כְּדֹאמְרִי 48
בִּפ' בֵּית שְׁמַאי (לַעֲלִי דף לז): שִׁירִי הָרִם הִיָּה 49

שׁוֹפֵר עַל יָסוּד כִּי'. יִלְיָף בְּגִמִּי: וְכֹא לֹא תָתִן. שִׁירִים הִלָּלוּ לִיסוֹד לֹא עֵיכֵב הַכִּפְרָה וּבִגְמִי יִלְיָף לֹה בְּבִרְיָתָא יְכוֹל יַעֲכֵבֵנו כִּי': פְּרִים הַנִּשְׁרָפִים. פִּר הָעֵלֶם וְפִר כְּהֵן מִשִּׁיחַ שְׁאִין נֹאכְלִין 50
לְכֹתִיבִים אֲלֵא נִשְׁרָפִין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם כְּדִכְתִּיב בְּהוּ אֵל שֹׁפֵךְ הַדָּשָׁן יִשְׂרָף (וִיקְרָא ד) וְיִלְפִינָן בְּסִדֵּר יוֹמָא (דף סח). שְׁהוּא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם: וְשִׁעִירִים הַנִּשְׁרָפִים. שְׁעִירִי עֲבוּדָה זֶרֶה שְׁהוּקִשׁוּ 51
לְפִר הָעֵלֶם לְכָל דְּבִרְיָהֶם בְּפִרְק בֵּית שְׁמַאי (שם): הוּיָה עַל הַפְּרִיכָּת. כְּתִיב בְּהוּ אֲבָל בֵּין הַבְּרִים לֹא כְּתִיב בְּהוּ כְּדִכְתִּיב בְּפִר יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּוּ בֹאצְבָּעוּ עַל פְּנֵי הַכִּפְרָת וְגו' (וִיקְרָא טז): 52
מִתְּנָה

מִנֵּין לְמִתְעַסֵּק בַּקִּדְשִׁים שְׁהוּא פִּסּוּל. פ"ק דְּחוּלִין (דף יג.) פִּירֶשׁ בְּקוֹטֶרֶס כְּגוֹן מִתְעַסֵּק בִּסְכִינו 1
לְהַבְנִיָּהוּ וְאוֹן לְזוּדְקוֹ וְקִשָּׁה דְּכֹהֵ"ג אִפִּילוּ בַּחוּלִין פִּסּוּל לְרַבְנָן דְּפִלְגִי עָלֶיהָ דְּרַבִּי נֶתָן וְכַע 2
כּוֹנֵנָה וְאִפִּי' מִתְּכוּן לְחִיטָה כְּגוֹן זֶרֶק סִכִּין לְנוֹעֲצָה בְּכוֹתָל דְּחִשִׁיב מִתְּכוּן לְחִיטָה כְּדִמּוּכָה 3
פ"ב דְּחוּלִין (דף לא): אִפִּי' פִּסְלִי רַבְנָן עַד שִׁיתְּכוּן לְחִיטָת סִימְנִין אָף עַל גִּב דֹּאִינוּ מִתְּכוּן 4
לְשִׁחִטָה לְחִיטִי בִּשְׂר דֹּאִי מִכְשֵׁר כְּדֹאקֶמֶר חֲתָם 5
וְרַבְנָן נָהִי דְלֹא בַעו כּוֹנֵנָה לּוֹבִיחָה לְחִיטָה מִיָּהָא 6
בְּעִינֵין פִּירֶשׁ לְחִיטָת סִימְנִין אֲבָל חִיטָה אַחֲרָת 7
לֹא דוֹרֵק סִכִּין לְנוֹעֲצָה בְּכוֹתָל מִתְּכוּן לְחִיטָה 8
הוּא וּפְסִלִי רַבְנָן וְנִרְאָה הֵאֵי מִתְעַסֵּק דְּקִדְשִׁים הִיינוּ 9
מִתְּכוּן לְחִיטָת סִימְנִין וְלֹא לְשֶׁם זִכִּיָּה דְּבַחוּלִין 10
כֹּשֶׁר וּבְקִדְשִׁים פִּסּוּל וְעוֹד יִשׁ מִתְעַסֵּק אַחֵר כְּגוֹן 11
מִשּׁוּם חוּלִין הִיינוּ כְּסֹבֵר שֶׁהוּן חוּלִין וְכוֹלָהוּ 12
מּוֹשַׁח אַתָּה בֵּן הַבִּקֵּר נִפְקִי: 13

הדרן עלך בית שמאי

אִיזְהוּ מִקּוֹמָן: קִדְשִׁי קִדְשִׁים שְׁחִיטָתָן בְּצִפּוֹן. 14
הִיר אִפְרִים הִיָּה מִדְּקֻק מִכָּאן דְּלֹא 15
בְּעִינֵין סִכִּין בְּשִׁחִטָה מְדֹלָא קִתְנִי שְׁחִיטָתָן בְּכָלִי 16
שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן כְּדֹקֶמֶר גְּבִי קִבְלָה וְקִיבֵל דְּמִן בְּכָלִי 17
שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן וּמִתּוֹךְ כִּךְ אִתִּיא שְׁפִיר הֵאֵא דֹאמֵר 18
בִּפְ"ק דְּחוּלִין (דף ג:) כְּגוֹן שְׁבִדָּה קְרוֹמִית שֶׁל קֵנָה 19
וְשִׁחַת בָּהּ דְּלֹא בַעִי כְּלִי שֶׁרֶת וְכֵן מִשְׁמַע קֶצֶת 20
בְּפִסְחוֹס פ' וְאֵלּוּ דְּבִרִים (דף טו.) שְׁהִיָּה כֹל אַחֵד 21
מִבִּיא סְכִינוּ מִתּוֹךְ בִּיתוֹ וְאִי אִפְשׁוֹר לּוֹמֵר כֵּן בְּדִסּוֹק 22
הַתּוֹרָה (מִנְחוֹת פב:) וּבִסּוֹף דָּם חֲטָאת (לִקְמֹן צוז) 23
דִּירֶשׁ מִדְּכִתִּיב וִיקָח אֶת הַמֵּאֲבָלֹת דְּעוֹלָה טַעוֹנָה 24
כֹּלִי וְיִלְפִינָן מִינֵיהּ כּוֹלָהוּ וּבִסּוּטָה פִּרְק הִיָּה מִבִּיא 25
(דף יד:) מִשְׁמַע דְּסִכִּין מִקְדֵּשׁ לִיָּה לְדָם וְעוֹד בִּירִשִׁי 26
הַתּוֹרָה (מִנְחוֹת עח) אִיכָא לְמִיד' סִכִּין אֲלֵמָא 27
מִכְלִי שֶׁרֶת דֹּאף עַל גִּב דְּלִית לֹה תוֹךְ מִקְדֵּשָׁא 28
וְהִיאָה קְרוֹמִית שֶׁל קֵנָה אִיכָא לְמִימֵר שְׁתַּקְנָה 29
וְעִשְׂאָה כְּלִי וְכִי' יוֹסִי ב' יִתְּוֹרָה דֹּאמֵר בְּפִרְק הִיאָה 30
מִבִּיא (סוּטָה יד:) דַּעֲשׂוּן כְּלִי שֶׁרֶת דַּעֲזִין וְהִיאָה 31
דֹּאֵלוּ דְּבִרִים (פִּסְחִי טו.) אִימֵר כֹּל אַחֵד הַקִּדְשִׁי 32
סְכִינוּ כְּעֵרֵב שֶׁבֶת וְהִיאָה דְּלֹא תָנָן חֲבָא שְׁחִיטָתָן 33
בְּכָלִי שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן כְּדִתְנָן קִבְלָה לֹא דְמִי דְּבִקְבֵלָה 34
נָמִי לֹא חֹזֵקִי דְּכָלִי אֲלֵא מִשּׁוּם דְּבַעִי שִׁיחָא גַם 35
הַכְלִי בְּצִפּוֹן אֲפּוֹקִי אִם הַבְּהֵמָה בְּצִפּוֹן וְהַכְלִי 36
בִּירוֹם וְהִדָּם מִקְלָל כְּתוּבוֹ תִּרְעֵי דְּבִחָה דְּהִנּוּ דְּבַעו 37
צִפּוֹן קִתְנִי שְׁחִיטָה כִי' וְקִיבֵל דְּמִן בְּכָלִי שֶׁרֶת 38
בְּצִפּוֹן וְגַבִּי קִדְשִׁים קְלִים שְׁשִׁחִיתוּתָן בְּכָל מָקוֹם 39
בְּעוֹרָה לֹא קִתְנִי וְקִיבֵל דְּמִן בְּכָלִי שֶׁרֶת אֵעִי"ג 40
דְּבַעִי קִבְלָה בְּכָלִי שֶׁרֶת וְכֵן לַעֲלִי פִּרְק שְׁנִי (דף 41
כו.) דְּתֵנִיא קִדְשִׁים קְלִים שְׁחִיטָתָן בְּפִנִּים וְקִבֵּל 42
דְּמִן בְּכָלִי שֶׁרֶת בְּפִנִּים אֲתֹא לְאַשְׁמוּעִין שְׁצִירִךְ 43
שִׁיחָא הַכְלִי בְּפִנִּים לֹאפּוֹקִי אִם רֹב הַכְלִי בַּחוּץ 44
וּמִעוּטָה בְּפִנִּים אֵעִי"ג שְׁאִין הָדָם בְּפִנִּים נִפְסֵל 45
כִּירוֹצָא דְּמִקְלָל בְּמִיעוּט שְׁכַפְּנִים אִי נָמִי מִשּׁוּם 46
דֹּאִיכָא אֲשֶׁם מִצּוּרֵעַ שְׁמַתְקֵל בִּידִי אִיעֲצִירִךְ 47
לְמִיתָנִי

פִּרִים הַנִּשְׁרָפִים. פִּר הָעֵלֶם וְפִר כְּהֵן מִשִּׁיחַ שְׁאִין נֹאכְלִין 50
לְכֹתִיבִים אֲלֵא נִשְׁרָפִין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם כְּדִכְתִּיב בְּהוּ אֵל שֹׁפֵךְ הַדָּשָׁן יִשְׂרָף (וִיקְרָא ד) וְיִלְפִינָן בְּסִדֵּר יוֹמָא (דף סח). שְׁהוּא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם: וְשִׁעִירִים הַנִּשְׁרָפִים. שְׁעִירִי עֲבוּדָה זֶרֶה שְׁהוּקִשׁוּ 51
לְפִר הָעֵלֶם לְכָל דְּבִרְיָהֶם בְּפִרְק בֵּית שְׁמַאי (שם): הוּיָה עַל הַפְּרִיכָּת. כְּתִיב בְּהוּ אֲבָל בֵּין הַבְּרִים לֹא כְּתִיב בְּהוּ כְּדִכְתִּיב בְּפִר יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּוּ בֹאצְבָּעוּ עַל פְּנֵי הַכִּפְרָת וְגו' (וִיקְרָא טז): 52
מִתְּנָה

צריך לחיות עם הזמן, היינו עם ענייני התורה שקורין בתורה בשבת וביום טוב.

משיחת שבת פרשת בהעלותך, ה'תשכ"ז

למינתו בכולו קרישים וקבול דמן בכלי שרת בצפון ומידו יש לדקדק מהא בתוספתא
דמנחות חומר בקמיצה מבשחטה שהקמיצה טעונה כלי והשחטה אינה טעונה כלי אלא
אפי' קרומית של קנה ועל כרחוק לא קאמר דלא תבעי כלי כלל דהא אמרין מה עלה
טעונה כלי כי אלא דלא בעי כלי שרת קאמר ומידו יש לפרש דלא חיישין לכלי יפה קאמר
דלא פסלה קרומית של קנה משום הקריבהו נא
לפחות בדפריך הש"ס בטוטה פרק היה מביא (דף
יד) גבי כפיפה מצרית דידורן הוא שדריך להביא
בכלי נאה אבל בשחטה לא חיישין א' נמי
כפיפה מצרית מכוונת יותר מקרומית של קנה;
אלו ואלו נשרפין אבית הדרשן. פירש בקונטרס
דפר יום הכיפורים אתי מהדיקשא דפר
העלם כדאמר בפרק בית שמאי (לעיל לט.) לפר
זה פר יום הכיפורים ואם תאמר דהא אין דבר
הלמד בהיקש חור ומלמד בהיקש ופר העלם
בגופיה לא כתיב ביה אלא בית הדרשן ומפר כהן
המשיח אתי כדכתיב בפר העלם (ויקרא ד) כאשר
שרף את הפר הראשון חיינו היקש כמו ושחט
החטאת במקום העולה דקרי ליה היקש לקמן (דף
מח.) ולפירשי' דפרק בית שמאי (לעיל מ.)
דילפינן פר יום הכיפורים לאת דרם וטבילה מפר
כהן משיח אם כן נימא דמצינו למילף נמי שריפת
בית הדרשן אבל לפיר' דהתם קשיא ויש לומר
דאיכא תרי היקשי בפר העלם ועשה כאשר
עשה לפר דרשנין מיניה פרק בית שמאי (גם זה
שם) זה פר כהן משיח בין לעכב בהזאות במשיח
בין לאנגמורי' יותרת ושתי הכליות בפר העלם
ממשיח הוא הדין דניגמר לענין שריפה פר העלם
ממשיח וכי הדר וכתב בפר העלם וכאשר שרף

מִתְּנָה אֶחָת מֵהֶן, מַעֲכָפָה. שְׂרִי הָדָם הָיָה שׁוֹפֵךְ
עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְאִם לֹא נָתַן לֹא
עִיכָב. אֵלֹו וְאֵלֹו, נִשְׂרָפִין אֲבִית הָדָשָׁן: גִּמְרָא וְנִתְּנִי
נִמִּי 'קִיבּוּל דְּמֶן כִּבְלִי שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן'. בִּין דְּאִיכָא אִשֶּׁם
מְצוּרֶה, דְּקִיבּוּל דְּמֶן בִּיד הוּא, שְׂרִירִיה. וְלֹא, וְהָא
קִתְּנִי לָהּ לִקְמֶן 'אִשֶּׁם נִזִּיר וְאִשֶּׁם מְצוּרֶה, שְׁחִיטָתָן
בְּצִפּוֹן וְקִבּוּל דְּמֶן כִּבְלִי שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן'. מַעֲרָפָה סָבֵר,
קִיבּוּל דְּמֶן בִּיד הוּא, שְׂרִירִיה. וְכִין דְּלֹא סָנִי לִיה
אֵלֹא כִּבְלִי, הָדָר תְּנִינִיה. דְּתַנְיָא, 'לִקְחָהּ, יוֹבֵל כִּבְלִי,
תִּלְמוּד לִזְמַר 'נִתְּנִי, מֵה נִתְּנִיה בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן,
אֵף לִקְחָהּ בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. יוֹבֵל אֵף לְמִזְבֵּחַ כֹּהֵן,
תִּלְמוּד לִזְמַר 'כִּי כַחֲטָאת הָאִשֶּׁם הוּא, מֵה כַחֲטָאת
טְעוּנָה כִּלִּי, אֵף אִשֶּׁם טְעוֹן כִּלִּי. נִמְצָאָה אֵתָּה
אוֹמֵר, אִשֶּׁם מְצוּרֶה, שְׁנֵי כֹהֲנִים מְקַבְּלִין אֶת דְּמֶו,
אֶחָד בִּיד וְאֶחָד כִּבְלִי. זֶה שְׁקִיבְלוֹ כִּבְלִי, בָּא לוֹ
אֶצֶל מִזְבֵּחַ. וְזֶה שְׁקִיבְלוֹ בִּיד, בָּא לוֹ אֶצֶל מְצוּרֶה:
פר

מִתְּנָה אֶחָת מֵהֶן מַעֲכָפָה. כְּדָאמְרִין בְּפ' בֵּית שְׁמַאי (לְעִיל לט.) מוֹעֵשֶׂה כְּאִשֶּׁר עֲשָׂה: אֵלֹו
וְאֵלֹו. שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים וְשֶׁהָרִשְׁפִּין: נִשְׂרָפִין אֲבִית הָדָשָׁן. לְמִקּוֹם שֶׁמִּצְוִינָן שֶׁם אֵת
הָדָשָׁן שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן רִכְתִּיב בִּיה וְהוֹצִיא אֶת הָדָשָׁן אֶל מַחוּץ לְמִנְחָה (וִיקְרָא ו) וּבְפָרִים
הַנִּשְׂרָפִים כְּתִיב אֶל שֹׁפֵךְ הָדָשָׁן (שם ד) וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הִקְשֹׁו לְפָר הָעֵלָם כְּדָאמְרִין
בְּפָרָק ב"ש (לְעִיל לט.) לְפָר זֶה פָּר יוֹם הַכִּפּוּרִים:
גִּמְ' וְנִתְּנִי נִמִּי בִּישָׁא. גְּבִי סָתֵם שֶׁל קִדְשִׁי
קִדְשִׁים וְקִבּוּל דְּמֶן כִּי הִזְכִּיר דִּתְנָא שְׁחִיטָתָן: אִשֶּׁם
מְצוּרֶה קִיבּוּל דְּמֶן בִּיד. כִּדְלִיף לִקְמֶן שֶׁמִּקְבֵּל
דְּמֶו לְתוֹךְ כֹּהֵן: שְׂרִירִיה. מִשּׁוֹם דְּלֹא פְסִיקָא לִיה
לְמִיתְּנִיָּה בְּהִיד כִּבְלִי דְּשֶׁאֵר קִדְשִׁים שֶׁכָּל קִבּוּל
דְּמֶן כִּבְלִי: וְכִין דְּלֹא סָנִי לִיה נִמִּי. בִּלָּא קִבְּלָת
כִּלִּי כִּדְלִיף לִקְמֶן שְׁנֵי כֹהֲנִים מְקַבְּלִין אֶת דְּמֶו
אֶחָד בִּיד וְאֶחָד כִּבְלִי הָדָר תְּנִינִיה כְּהָדָא וְלֹא
כִּלָּל: וְלִקְחָהּ. בְּאִשֶּׁם מְצוּרֶה כְּתִיב וְלִקְחָהּ הַכֹּהֵן
מִדָּם הָאִשֶּׁם וְנָתַן עַל תְּנוּךְ גִּוִּי' (וִיקְרָא ד) מֵה
נִתְּנִיה בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן בְּאִצְבְּעוֹ דְּכִתְּבִין אִצְבְּעוֹ
גְּבִי שְׁמֶן וְלִיף דָּם מִיָּנִיה: יוֹבֵל אֵף לְמִזְבֵּחַ. דָּם
אִשֶּׁם מְצוּרֶה הַנּוֹרָק לְמִזְבֵּחַ דְּמִרְבִּינָן לִיה לִקְמֶן
בִּדִּין מִתָּן דְּמִים וְאִימֹרִין לְמִזְבֵּחַ וְאֵעִיג' דְּלֹא
בְּגוֹפִיָּה כְּתִיב: כִּי כַחֲטָאת הָאִשֶּׁם הוּא. בְּאִשֶּׁם
מְצוּרֶה כְּתִיב כִּדִּין חֲטָאת דִּין אִשֶּׁם זֶה עֲבֹדָת
הַכֹּהֵן מֵה חֲטָאת טְעוּנָה כִּלִּי בְּקִבְּלָת דְּמָה
דִּילְפִּינָן לִקְחָהּ לִקְחָהּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כְּתִיב
בַּחֲטָאת וְלִקְחָהּ הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת (וִיקְרָא ד)
וְכִתְּבִי בְּעוֹלַת סִינִי וְיִקַּח מִשֶּׁה חֲצִי הָדָם וְיִשֶּׂם
בְּאֵגוֹנוֹ (שְׁמוֹת כד) אֵף אִשֶּׁם זֶה טְעוֹן כִּלִּי אֵף עַל
פִּי שְׁאִמְרֵנוּ בּו קִבְּלָה בִּיד:

בעולה

(וְלִכְרֹךְ) הוּא לִיה כְּמָאן דְּכִתְּבִי בְּגוֹפִיָּה וְעוֹד יֵשׁ לִזְמַר הָא דְּנִשְׂרָפִין חוּץ לְג' מִחֲנוֹת יִלֵּף לִקְמֶן בְּסוּף טְבוּל יוֹם (דף קה) מְדַכְּתִיב תֵּלֵת אֶל מַחוּץ לְמִנְחָה שְׁלִישִׁית אִי כְּתִב בְּכּוּלָּהּ וְאֵין זֶה אֵלֹא
כְּגִילֵי מִילָתָא בְּעֵלְמָא וְדִמְחֵן לְמִנְחָה דְּכָתֵב בְּכָל חֵד וְחֵד בְּמִנְחָה שְׁלִישִׁית קָאמֵר וְלִכְרֹךְ אֵתִי שְׁפִיר פִּר יוֹם הַכִּפּוּרִים מִפְּר הָעֵלָם וְאִייתִיר לוֹ הָתָם מַחוּץ לְמִנְחָה דְּכִתְּבִי בְּפִר יוֹם הַכִּפּוּרִים
לְרַבֵּן לִמּוֹר לֶךְ כִּין שִׁיצָא מַחוּץ לְמִנְחָה אֶחָת הַשּׁוֹרֵפִים מִטְּמֵא בְּגִידִים וְלִרְבִּי שְׁמַעוֹן לְגִישׁ לְלַמֵּד מִפְּרָה מֵה כָּאֵן שְׁלֹשָׁה מִחֲנוֹת אֵף לְהֵלֵךְ שְׁלֹשָׁה מִחֲנוֹת מֵה לְהֵלֵךְ לְמִזְבֵּחַ שֶׁל יִירוּשָׁלַם אֵף
כָּאֵן לְמִזְבֵּחַ שֶׁל יִירוּשָׁלַם וְמִידוּ בֵּית הָדָשָׁן וְדָאִי קִשָּׁה דְּנִהֵי דְּשִׁלְשָׁה מִחֲנוֹת הֵי כְּמָאֵן דְּכִתְּבִי בְּגוֹפִיָּה בֵּית הָדָשָׁן לֹא כְּתִיב בְּגוֹפִיָּה דְּאִפְשֵׁר חוּץ לְג' מִחֲנוֹת שְׁלֹא בְּמִקּוֹם דָּשָׁן וְאֵם כֵּן הָא דְּבַעִי
מִקּוֹם דָּשָׁן הֵי דְּבֵר הַלֵּמֵד בְּהִיקֶשׁ וְאִינוּ חֲזוֹר וְלִמְלֵד בְּהִיקֶשׁ וְשִׁמָּא גַם זֶה חֲשׁוֹב גִּילֵי מִילָתָא בְּעֵלְמָא הִיא דְּכָל הַנִּשְׂרָפִין חוּץ לְשִׁלְשׁ מִחֲנוֹת נִשְׂרָפִין בְּמִקּוֹם הָדָשָׁן (אֲחֵר) הַשְּׁתָּא אֵתִי שְׁפִיר
שְׁעִיר יוֹדִיב דְּלֹא אִיתְקַשׁ לְפִר הָעֵלָם אִי נִמִּי כּוּלָּהּ וְלִפִּינָן בֵּית הָדָשָׁן בְּגִישׁ דְּמַחוּץ לְמִנְחָה מִכּוּחַ מִשִּׁיחַ וְאֵין לְפִרֶשׁ דֹּאֵי מוֹרִיבֵיא דְּחֲטָאת חֲטָאת דְּכִתְּבִי בְּפִר שְׁעִיר לִי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְדִרְשִׁין
לִקְמֶן בְּסוּף הַתְּעוּרָבָה (דף פג) וְאֵת פִּר הַחֲטָאת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאת יוֹצִיא אֶל מַחוּץ לְמִנְחָה וְשִׁרְפוּ מֵה תִּל חֲטָאת חֲטָאת שִׁכּוּל דָּאֵין לִי דְּמִטְמָא בְּגִידִים וְנִשְׂרָפִין בְּבֵית הָדָשָׁן אֵלֹא אֵלֹו בְּלִבְד
מִנִּין לְרִבּוּת פִּר כֹּהֵן מִשִּׁיחַ וְפִר הָעֵלָם דְּבֵר שֶׁל צִיבּוֹר וְשְׁעִיר עֲבֹדָה: זֶה תִּל חֲטָאת חֲטָאת דְּבֵרִי רְבִי יִזְוֵרָה דַּעַל כְּרַחֲוִין נִשְׂרָפִין אֲבִית הָדָשָׁן כִּי נִסְבָּה דְּהָא עֵינֵךְ עַל שֹׁפֵךְ הָדָשָׁן בְּפִר כֹּהֵן
מִשִּׁיחַ כְּתִיב אֵלֹא מִשּׁוֹם מִטְּמֵא בְּגִידִים נָקַט דְּלֹא כְּתִיב בְּזוֹ וְכֵן מוֹכִיחַ דִּר' מֵאִיר פִּלִּיג עֲלִיהּ וְקָאמֵר אִינוּ צִרְיָךְ הִיא וְהִיא אִמּוֹר לְכַפֵּר שְׂאֵין תִּלְמוּד לִמּוֹר לְכַפֵּר לִימֹר עַל כֹּל הַמַּתְכַּפְּרִים בְּפָנִים
שְׁשׁוֹרֵפִין מִטְּמֵא בְּגִידִים וְשִׁמָּא כִי הִזְכִּיר דִּילִיף מוֹרִיבֵיא דְּחֲטָאת חֲטָאת טוֹמֵאת בְּגִידִים בְּכּוּלָּהּ וּמִפִּר שְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הִכִּי נִמִּי הוּא יִלֵּף מִיָּנִיהּ מִהֵאָר רִיבֵיא גּוֹפִיָּה בֵּית הָדָשָׁן מִפִּר
וְשְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים: מֵה נִתְּנִיה בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. פִּי' בְּקוֹנְטֵרַס מְדַכְּתִיב אִצְבְּעוֹ גְּבִי שְׁמֶן וְלִיף דָּם מִיָּנִיהּ וְתִימָה אִי' הִיא דְּהִיקֶשׁ מִבְּנִין אֶל וְלִקְמֶן (דף נא). מִיבִיעִיא לֵן אִי דְּבֵר הַלֵּמֵד
בְּבִנִין אֶב חֲחֹר וּמִלְמֵד בְּהִיקֶשׁ וְנִרָא לִי לִקְחָהּ מִנְתִּינָה נִמִּי הֵי בִנִין אֶב וְלִפִּינָן מִנְתִּינָה דִּידִיהּ וְלֹא מִנְתִּינָה דְּשֶׁאֵר קִרְבָּנוֹת וְלִקְמֶן אִמּוֹרִין דִּילְפִּינָן שְׁפִיר בִּנִין אֶב מִבְּנִין אֶב. בְּרִירָךְ: אֵף לִקְחָהּ
וְלִקְחָהּ מִדָּם בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. תִּימָה דְּגִבִּי חֲטָאת נִמִּי כְּתִיב (וִיקְרָא ד) וְלִקְחָהּ וְנָתַן וְלֹא אִמּוֹר מֵה נִתְּנִיה בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן אֵף לִקְחָהּ בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן וְשִׁמָּא הִכָּא דִּרִישׁ מִשּׁוֹם דְּמִייתִיר
דְּכִתְּבִי בְּמִצְוֶה (שם יד) עֲשִׂיר וְעִנִי וְאֵעִיג' דְּבִתּוֹרַת כֹּהֲנִים דִּרִישׁ מִקְמָא אֲבִתְרָא סְמִיךְ וְנִרָא לִי דְּכַחֲטָאת כְּתִיב וְלִקְחָהּ מִדָּם הַחֲטָאת בְּאִצְבְּעוֹ וְתָן אֵם כֵּן לֹא בִידוּ מִקְבֵּל דְּבִאֲצְבְּעוֹ לֹא אִפְשֵׁר
לְקַבֵּל אֵלֹא עַל כְּרַחֲוִין כִּבְלִי קָאמֵר וְאִצְבְּעוֹ הִינֵן דְּעִבְדִּי אֲחֹן לְשִׁפְת מוֹרָק כְּדָאמֵר לְעִיל פִּרָק שֵׁן (דף כד). אֲבָל בְּאִשֶּׁם לֹא כְּתִיב בְּאִצְבְּעוֹ וּמִשּׁוֹם דְּלֹא נִימָא וְלִקְחָהּ בְּאִצְבְּעוֹ הִינֵן וְטַבֵּל דּוּקָא
וְלֹא מִיִּירִי בְּקִבְּלָהּ לְחִבִּי אִיצְטְרִיךְ לְגוּיָה שׁוּה דְּגִמְרִינָן מוֹיָקַח חֲצִי הָדָם וְיִשֶּׂם בְּאֵגוֹנוֹ תִּכִּיב. בְּרִירָךְ: מֵה חֲטָאת טְעוּנָה כִּלִּי כִי. פִּירֶשׁ בְּקוֹנְטֵרַס דִּילְפִּינָן לִקְחָהּ לִקְחָהּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כְּתִיב
חֲטָאת וְלִקְחָהּ הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת וְכִתְּבִי בְּעוֹלַת סִינִי וְיִקַּח מִשֶּׁה חֲצִי הָדָם וְיִשֶּׂם בְּאֵגוֹנוֹ תִּימָה הוּא לִיה דְּבֵר הַלֵּמֵד בְּגוּיָה שׁוּה חֲזוֹר וּמִלְמֵד בְּהִיקֶשׁ דְּכַחֲטָאת הָאִשֶּׁם וְכִינֵאִי הִיא לִקְמֶן
(דף ג) וְלֹא אִפְשִׁיטָא לְמָאֵן דְּאִמֵּר בְּתֵר מִלְמֵד אֲוִלִּין וּמִידוּ בְּחָנֵם פִּירֶשׁ בְּקוֹנְטֵרַס דִּילְפִּינָן לִקְחָהּ לִקְחָהּ דְּלִקְמֶן בְּסוּף דָּם חֲטָאת (דף צז) מִשְׁמַע דְּאֵתִיא בְּהִיקֶשׁ דְּוֹאֵת הַתּוֹרָה מִזְבִּיחַ שְׁלֵמִי
צִיבּוֹר דְּקָאמֵר מֵה עוֹלָה טְעוּנָה כִּלִּי אֵף כֵּל טְעוֹן כִּלִּי מֵאִי כִלִּי אִילִימָא מוֹרָק בּוּבִיחַ שְׁלֵמִי צִיבּוֹר נִמִּי כְּתִיב וְיִקַּח מִשֶּׁה חֲצִי הָדָם וְיִשֶּׂם בְּאֵגוֹנוֹ פִּירֶשׁ וְכִין דְּהִדֵּר אִיתְקַשׁ כּוּלָּהּ לְשִׁלְמִים
דְּכִתְּבִי בְּהָאִי קִרָא וְלִפִּינָן מִיָּנִיהּ הָתָם מֵה שְׁלֵמִים מִפְּגִלִין וְתוּפִגְלִין כִּלִּי נִמִּי תִילֵף מִשְׁלֵמִים דְּחָתֵם נִמִּי שְׁלֵמִים הוּוּ בְּסִינִי וּמִידוּ מִכֵּל מִקּוֹם קִשָּׁה עֲרִיין דְּהוּה לִיה דְּבֵר הַלֵּמֵד בְּהִיקֶשׁ וְאִינוּ
חֲחֹר וּמִלְמֵד בְּהִיקֶשׁ יֵשׁ לִזְמַר דְּבִהֲדוּא הִיקֶשׁ דְּוֹאֵת הַתּוֹרָה כְּתִב נִמִּי אִשֶּׁם וְאִיתְקַשׁ כְּמוֹ שֶׁל שְׁלֵמִים וְכֹל אֲשִׁמּוֹת בְּכָלֵל אִפִּילוּ אִשֶּׁם מְצוּרֶה אֵלֹא דְּהוּה אֲמִינָא דְּמַעֲטִישָׁה קִרָא מִקְבֵּלָת כִּלִּי
וְנִדְרִישָׁה בִיד בְּעִצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן הִלְכָךְ אֲחֹת כַּחֲטָאת הָאִשֶּׁם לְגוּלִי דְּלֹא בֹא הַכְּתוּב לְהוֹצִיא מִקְבֵּלָת כִּלִּי לְגוּרִי וְקִשָּׁה גוּיָה שׁוּה דְּלִקְחָהּ מִסִּינִי לְמַה לִּי לִילֵף כּוּלָּהּ מִשְׁלֵמִים יֵשׁ לִזְמַר
דְּחֲטָאת וְלִפִּינָן מִשְׁלֵמִים לְקַבֵּלָת כִּלִּי מִהִיקֶשׁ וְגוּיָה שׁוּה דְּלִקְחָהּ לִקְחָהּ אִיצְטְרִיךְ לְמִיָּה כְּמָאֵן דְּכִתְּבִי בְּגוּיָה דְּחֲטָאת וְהִדֵּר וְלִפִּינָן אִשֶּׁם מִחֲטָאת בְּהִיקֶשׁ דְּכַחֲטָאת הָאִשֶּׁם וְלֹא גִמְרִינָן
מַעֲרִיקָא אִשֶּׁם מִשְׁלֵמִים בְּהִיקֶשׁ דְּוֹאֵת הַתּוֹרָה כִּדְלִפִּינָן לְעִינִי פִּיגוּל דָּאֵם כֵּן גּוּרָה שׁוּה דְּלִקְחָהּ לִקְחָהּ לְמַה וְלִי:

אידי

אגרות קודש

[י"ז סיון תשי"ג]

...רופא דתי - בטח יוכל לסדר שלא יוזקק לרחץ בש"ק. ושבת עצמה מרפאת וכלי רז"ל שבת
היא מלועזק (ובכ"ז ועי"ז) רפואה קרובה לבוא...

ובחים דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רלט

מצורע גם כִּיד הוּא, ואם יאמר ברישא 'וקיבול דמן בכלי שרת
בצפון' יובן מזה שאת כל דמי קדשי הקדשים, אף דמיו של אשם
מצורע, צריך לקבל בכלי בלבד, ואין שום קבלת דמים נעשית ביד.
לפיכך שְׂיִירָה – שייר את דין קבלת הדם ולא הזכירו. וְכִיּוֹן שְׂדִינו
של אשם מצורע הוא דְּלֹא כִּי לִיה אֱלֵא בְּכָלִי – שלא די לקבל את
דמו ביד אלא צריך לקבלו גם בכלי, הֲדָר תִּנְיָה – חזר ושנה להלן
דין זה של קבלת הדם בכלי לגבי אשם מצורע. שכן דינו של אשם
מצורע לקבל דמו ביד ובכלי, דִּתְנִיָא, נאמר בקבלת דמו של אשם
מצורע (ויקרא יד כה) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמֵי הָאִשָּׁם, יָבֹל תַּהִיָּה לְקִיחָהּ זֶה
נְעִשִׂית בְּכָלִי, כְּשֶׁאֵר קִרְבָּנוֹת, תִּלְמֹד לִזְמַר בְּמִצְוֵה (שם) 'וְנָתַן עַל
תְּנוּף אֵזָן הַמִּטְהַר הַיִּמָּנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ הַיִּמָּנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ
הַיִּמָּנִית', הקיש הכתוב את קבלת הדם לנתינתו, מִה נְתִינָה זֶה עַל
אֹזְנוֹ וּבַהֲנוֹתָיו שֶׁל הַמִּצְוֵה נְעִשִׂית בְּעֶצְמוֹ – בגופו שֶׁל בֶּהֱן,
שְׁנוֹתֵן הַכֹּהֵן עָלָיו אֵת הָדָם בְּאֶצְבָּעוֹ, אֵף לְקִיחָהּ זֶה נְעִשִׂית בְּעֶצְמוֹ
שֶׁל בֶּהֱן, שֶׁמִּקְבֵּל הַכֹּהֵן אֵת הָדָם בְּכַפּוֹ. יָבֹל אֵף אוֹתוֹ חֶלֶק מִדָּם
אֵשֶׁם הַמִּצְוֵה הַעֲתִיד לְהִיזָרֵק לְמִזְבֵּחַ דִּינוֹ כֵּן, שִׁיקְבִּלְנוּ מִצְוֵה
הַבְּהֵמָה בְּכַפּוֹ, תִּלְמֹד לִזְמַר בְּשַׁחֲטִית אֵשֶׁם מִצְוֵה (שם יד יג) 'כִּי
בְּשַׁחֲטָהּ הָאִשָּׁם הוּא לְבֶהֱן, הַקִּישׁ הַכְּתוּב אֵשֶׁם מִצְוֵה לְחַטָּאת,
לְלַמֵּד שֶׁעֲבוֹדוֹתֵיהֶם שְׁוֹת, מִה חֲטָאת מְעֻנָּה כִּלִּי בִּקְבֻלָּתָהּ, אֵף
אֵשֶׁם מְעֻנִּין כִּלִּי בִּקְבֻלָּתָהּ דְּמוֹ. נִמְצָאת אֵתָּה אוֹמֵר, אֵשֶׁם מִצְוֵה שְׂנִי
כִּהְיִים מְקַבְּלִין אֵת דְּמוֹ, אֶחָד מִקְבֵּלוֹ בִּיד וְאֶחָד מִקְבֵּלוֹ בְּכָלִי. זֶה
שֶׁקִּיבֵלוֹ בְּכָלִי בָּא לוֹ אֲצֵל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן וְנוֹתֵן מִן הָדָם עַל קִרְנוֹתָיו,
וְזֶה שֶׁקִּיבֵלוֹ בִּיד בָּא לוֹ אֲצֵל מִצְוֵה וְנוֹתֵן מִן הָדָם עַל תְּנוּף אֹזְנוֹ
הַיִּמָּנִית וְעַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיִּמָּנִית וּבֹהֶן רִגְלוֹ הַיִּמָּנִית.

ואם לא עשה אפילו מִתְּנָה אֵתָּה מִקֵּץ, מְעַבְּרָת אֵת הַכִּפְרָה. שְׂיִירָה
הָדָם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מְעַרְבֵי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְאֵם לֹא נָתַן אוֹתָם
עַל הַיְסוֹד, לֹא עֵיבָב אֵת הַכִּפְרָה.
אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ – בֵּין פֶּר וְשַׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וּבֵין פְּרִים וְשַׁעִירִים
הַנִּשְׂרָפִים, אֵינִים נִאֻכְלִים אֵלָּא נִשְׂרָפִין אֵתָּה הַדָּשָׁן – בְּשֶׁרֶם נִשְׂרָף
בַּמָּקוֹם הַנִּקְרָא 'בֵּית הַדָּשָׁן' שְׁהִיָּה מִחוּץ לְיִירוּשָׁלַיִם.

גמרא

שנינו ברישא 'קדשי קדשים שחיתתן בצפון'. שואלת הגמרא:
וְנִתְּנִי נָמִי בְּרִישָׁא 'וקיבול דמן בכלי' שרת בצפון, שהרי אף דין זה
שוה בכל קדשי קדשים. מיישבת הגמרא: כִּיּוֹן דְּאֵיכָא בְּכָלִי קִדְשִׁי
קִדְשִׁים גַּם אֵשֶׁם מִצְוֵה, דְּקִיבּוּל דְּמוֹ בִּיד הוּא – שיש בו דין לקבל
את דמו בשעת השחיטה בכפו של כהן, שְׂיִירָה – שְׂיִיר הַתָּנָא אֵת
דין קבלת הדם בכלי שרת ולא שנאו ברישא, כִּי אִם בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּרֶק
כְּשֶׁבִיאָר דִּינוֹ שֶׁל כָּל סוּג שֶׁל קִדְשִׁי קִדְשִׁים, אִמֵּר גַּם שֶׁקְבֻלָּתָהּ דְּמוֹ
בְּכָלִי שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן.
מקשה הגמרא: וְלֹא – וְכִי אֵשֶׁם מִצְוֵה אֵין בּוֹ דִּין לְקַבֵּל דְּמוֹ בְּכָלִי
שֶׁרֶת, וְהָא קִתְּנִי לָהּ בְּמִשְׁנַה לְקַמָּן (נד) לגבי אשם מצורע עצמו,
'אֵשֶׁם נִזִּיר וְאֵשֶׁם מִצְוֵה וְכוּ' שְׁחִיטָתָן בְּצִפּוֹן וְקִבּוּלָּהּ דְּמוֹ בְּכָלִי שֶׁרֶת
בְּצִפּוֹן, וְאֵם כֵּן חֲזוֹרֶת הַשְּׁאֵלָה, מְדוּעַ לֹא אִמֵּר הַתָּנָא בְּרִישָׁא,
לַעֲנִין כָּל קִדְשִׁי קִדְשִׁים, שֶׁקִּיבֵלוֹ דָּמָם נְעִשָׂה בְּכָלִי שֶׁרֶת בְּצִפּוֹן.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מְעַקְרָא – בְּתַחֲלִית הַפֶּרֶק כְּשֶׁדִּיבֵר עַל הַדִּין
הַכִּלְלִי בְּקִדְשִׁי קִדְשִׁים, כָּכָר הַתָּנָא, הִרִי קִיבּוּל דְּמוֹ שֶׁל אֵשֶׁם

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד סיון, תשכ"א

ברוקלין.

הווי"ח איי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה משה טובי" ש"י הכהן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו ממוצאי יו"ט חג השבועות זמן מתן תורתנו, בו כותב אודות הסדרים בימי החג.

ויהי רצון שיקחו מההתעוררות לכל השנה כולה שנוסף שבכלל כל עניני הימים טובים הם על מנת לקחת מהתעוררות שלהם על כל השנה, נוספת נקודה בהנוגע לזמן מתן תורתנו שבכל יום ויום צריכים להיות חדשים [אף שלפעמים מובא מאמר רז"ל לחדשים - בכ"ף הדמיון - עיין רש"י דברים כו, טז: בכל יום יהיו בעיניך חדשים].

וי"ל שתלוי במצב עבודת האדם לקונו, שלפעמים הוא בעלי ופעמים וכו' שגם אז לכה"פ צ"ל לחדשים, אבל התכלית המקווה והרצון, חדשים ממש, וק"ל.

והרי נתקבל מכתבו ונכתב המענה בימי תשלומין דזמן מתן תורתנו, שגם בזמן הזה ובגלות נקבע ונחלק הדבר בענין של פועל, כדברי רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) שלא לומר תחנון עד י"ב בחדש סיון והוא בכלל.

בעת רצון יזכירו את כל אלא שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון מהשי"ת שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בזה וכן מפעולותיו בקדש הפצת תורת קדש ומצותי בכל מקום שידו מגעת.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

... לרצונו להוסיף על לימוד התניא לימוד שלא מספרי חב"ד (במובן המצומצם) אבל שייך לזה - ילמוד בס' של"ה (ומובן שלא דוקא על הסדר ויכול לדלג וכיו"ב).

שנינו בענין חטאות הפנימיות: **אָר וְשָׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים** שחיתתן בצפון' בו'.
 מקשה הגמרא: **מָכְרִי** – הרי מקור דין **צִפּוֹן**, **בְּעוֹלָה כְּתִיב**, שנאמר בעולת צאן (ויקרא א יא) 'וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָדָהּ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה' וגו'. ובחטאת הוא נלמד מעולה בהיקש, שנאמר בחטאת (ויקרא ו יח) 'בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחַט הָעֹלָה תִּשָּׁחַט הַחֲטָאֹת' וגו'. אם כן יִתְּנִי עוֹלָה בְּרִישָׁא, ומדוע הקדים את דין צפון בחטאת. מתרצת הגמרא: דין צפון בחטאת, **אֵיידִי דְאֵיתִי כְּדִרְשָׁא** – כיון שנלמד מדרשה, בהיקש, **הַכִּיבָא לִיה** לשנותו תחילה.
 מקשה הגמרא: אם כן וְנִתְּנִי תחילה את דין צפון בחטאות החיצוניות, שהרי הפסוק 'בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחַט' וגו' כתוב בחטאת יחיד, ומדוע שנה תחילה את דין צפון בחטאות הפנימיות. מתרצת הגמרא: **אֵיידִי דְנִכְנֵס דָּמָן לִפְנֵי וְלִפְנֵים** – כיון שיש מן הפנימיות שדמן נורק בקודש הקדשים, **כְּתִיבָא לִיה**.
 שואלת הגמרא: והרי **צִפְנָה** **בְּעוֹלָה הִיא** **כְּתִיבָא** – היכן נאמר שמקום שחיתתה 'צפונה', הרי הוא נאמר בעולת צאן (ויקרא א יא) 'וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָדָהּ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה' וגו', ומעתה **אֲשַׁכְּחֵן** – מצאנו עולת בן צאן שטעונה צפון, אבל בעולה שהיא בן **כָּרִי מִנֶּאֱלָן**.
 משיבה הגמרא: **אֲמַר קָרָא** בפרשת עולת צאן (שם א י) 'וְאִם מִן הַצֹּאֵן' וגו', והיות ולפניה כתובה פרשת עולת בקר, וי"ו של 'וְאִם' מוסיף את האמור בעולת צאן על הענין הראשון ו-פרשת עולת בקר, וילמד דליון ומהתהוות – וילמד בן בקר הכתוב בפרשה העליונה את דין צפון מבן צאן הכתוב בפרשה התחתונה.
 שואלת הגמרא: הִנֵּיחָא לְמָאן דְאֲמַר שעל ידי וי"ו המוסיף לְמָדִין שני הכתובים זה מזה. **אֲלָא לְמָאן דְאֲמַר אֵין לְמָדִין** זה מזה אלא האחרון בלבד לומד מן הראשון, **מָאִי אִיכָא לְמִימַר**, הרי אי אפשר ללמוד מבן צאן.
 הגמרא מביאה את מקור המחלוקת בענין וי"ו המוסיף: **דְּתַנָּא**, נאמר באש תלוי (ויקרא ה יז–יח) '**וְאִם נֶפֶשׁ בֶּן תִּחַטָּא**', פרשה זו נאמרה אחר פרשת אשם מעילות, ומכאן ללמד לְתַיִב גַּם עַל סִפָּק מַעֲלֹת אֲשֶׁם תְּלִי, דְּכַרִּי רַבִּי עֲקִיבָא, וְהַכְּמִים פּוֹטְרִין. מְיִידִין הגמרא: **מָאִי לֹא בְּהָא קָא מִיפְלִגִי**, מַר כָּרִי לְמִידִין – רבי עקיבא סבר שהכתוב הראשון לומד מהאחרון, ולפיכך וי"ו של 'וְאִם נֶפֶשׁ' הכתוב בפרשת אשם תלוי מוסיף את האמור בה לפרשת מעילות שלפניה ומלמד שיש להביא אשם תלוי גם בספק מעילה. וְמַר כָּרִי **אֵין לְמִידִין**, ולפיכך אין להביא אשם תלוי בספק מעילה. אם כן קשה, מהדין לשיטתם למדים שעולת בקר טעונה צפון.
 מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַב פִּשְׁאֵל**, דְּכֹלִי עֲלָמָא לְמִידִין, ואף לדעת חכמים נלמד דין צפון בבן צפון מבן צאן. וְהֵינִי מַעֲמָא דְרַבְּנִין שפטר ספק מעילות מאשם תלוי, שֶׁנֶּאֱמַר **כָּאֵן** באשם תלוי (ויקרא ה י) 'וְעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִכָּל מִצְוַת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ' וגו', וְנֶאֱמַר **כָּלֵב** (שם ד כו) 'אֶחָת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ' וגו', ונלמד בגזירה שוה, מַה לְהֵלֵן בחטאת חלב מביאה רק אם עבר על דְּכָר שְׁחִיבִין על ודונו כרת ועל שֶׁנֶּגְתוּ חֲטָאֹת, אף כָּאֵן באשם תלוי מביאה רק כשמתפק אם עבר על דבר שְׁחִיבִין על ודונו כרת ועל שֶׁנֶּגְתוּ חֲטָאֹת, ואיסור מעילה אין על ודונו כרת ולא על שגגתו חטאת, לפיכך אמרו שאינו מביא על ספיקו אשם תלוי.
 מבררת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא, מה למד מגזירה שוה זו. ומשיבה: רבי עקיבא למד ממנה דין אחר, מַה לְהֵלֵן בחטאת חלב מדובר בְּקִבּוּעָה – בקרבן קבוע לעני כעשיר, שמביאים כשבה או שעירה, אף כָּאֵן באשם תלוי מביאו רק בְּקִבּוּעָה – כשמתפק אם חטא בדבר שאם היה יודע בודאי שחטא בו היה מביא חטאת קבועה.
 לְאִפְשִׁי חֲטָאֹת דְּטוֹמָאֹת מְקַדֵּשׁ וְקִדְּשֵׁי – להוציא המסתפק אם נכנס למקדש או אבל קודש בטומאה, – שבשעירה בודאי שחטא מביא קרבן דְּעוֹלָה וְיִזְדֵּד הוּא, שאינו מביא על ספקו אשם תלוי.
 מבררת הגמרא: וְרַבְּנָן, מדוע לא אמרו גם הם שהגזירה שוה באה רק ללמדנו שאינו מביא אשם תלוי על דבר שאין בו חיוב קבוע.
 משיבה הגמרא: **אֵין גְּזִירָה שְׁוָה לְמַחֲצָה**, וכשם שלומדים ממנה שאינו מביא אשם תלוי על דבר שאין בו חיוב קבוע, כך לומדים

ממנה שיש להביאו על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בלבד.
 שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא נִמְי, הרי **אֵין גְּזִירָה שְׁוָה לְמַחֲצָה**. משיבה הגמרא: **אֵין חֲכִי נִמְי** – אכן גם לדעתו אין גזירה שוה למחצה, וְהָכָא בְּהָא מְפִלְגִי, רַבִּי עֲקִיבָא כָּרִי, היות ובאשם תלוי '**וְאִם נֶפֶשׁ**' כְּתִיב, הרי וי"ו של 'וְאִם' מוסיף את האמור בפרשת אשם תלוי על האמור בענין הראשון ו-פרשת מעילות ומלמד שצריך להביא אשם תלוי גם בספק מעילה, והוברר על ידי זה שהגזירה שוה היא גזירה שוה למחצה, שלא כבשאר מקומות.
 שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן נִמְי – מה יענו על כך, הַכְּתִיב '**וְאִם נֶפֶשׁ**' ויש ללמוד מכאן שצריך להביא אשם תלוי גם בספק מעילה. לְמָאן בְּהָא מְפִלְגִי, דְּמַר כָּרִי הִיקֵּשׁ עֲדִיף – שרבי עקיבא סבר שבאשר הלימוד מההיקש סותר את הלימוד מגזירה שוה, הלימוד מההיקש עדיף. לפיכך הלימוד על ידי וי"ו המוסיף דוחה את הלימוד מגזירה שוה ונעשית גזירה שוה למחצה. וְמַר כָּרִי גְּזִירָה שְׁוָה עֲדִיף – וזכמיה סברו שהלימוד מגזירה שוה עדיף ומבטל את הלימוד מן ההיקש.
 משיבה הגמרא: לֹא, דְּכֹלִי עֲלָמָא דְהִיקֵּשׁ עֲדִיף, וְאֲמַרִי לָךְ רַבְּנָן, הרי כאן אין הלימוד מגזירה שוה דוחה אותו, כי על ידי וי"ו המוסיף תחתיו הוא דְּמַרִּין מַעֲלִין לְאִשֶׁם בְּכִסְפָּא שְׁקָלִים – פרשת אשם תלוי הכתובה אחרונה לומדת מפרשת מעילה הכתובה לפניה, שכמו שבמעילה מביא איל 'בכסף שקלים', כלומר בשווי שני סלעים, כך באשם תלוי. וההיקש נצרך, כדי שֶׁלֹא תִּמְאִי שְׁלֹא יִהְיֶה סְפִיקוֹ שֶׁל חטא כזה שיש בודונו כרת, חֲמִיר מְוִדָּא – ממי שידוע לו בודאי שנכשל בו, מַה עַל וְדָאֵא מְבִיא חֲטָאֹת בֶּת דְּנִקְא – חטאת בשווי מעה כסף, כלומר שוה סכום קטן, אף על סְפִיקוֹ דִּי לוֹ שִׁיבִיא אֲשֶׁם כָּרִי דְּנִקְא. לפיכך הוקש אשם תלוי לאשם מעילות ללמד שמביאו בשווי שני סלעים.
 שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא, הֵיא סְכָרָא מְנָא לִיה – מהדין למד שיש להביא אשם תלוי בשווי שני סלעים. משיבה הגמרא: נִקְא לִיה מִהַכְּתוּב 'וְזֹאת תורת האשם' (ויקרא א יא), הוקש כל אשמות זה לזה ללמד שתורה אחת לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, ולומדים בכלם מאשם מעילות שיש להביאם בשווי שני סלעים.
 במסכת מנחות (א) נחלקו חכמים ורבי שמעון, האם קרבן שכתוב בו 'זאת תורת' נחשב שהוקשו בו כל השייכים לאותו הסוג ולומדים זה מזה. לפיכך שואלת הגמרא: תִּנֵּחַ מָאֵן דְאֵיתִי לִיה 'תּוֹרַת' – מובן הדבר לפי האומר ו-רבי שמעון שהלשון 'זאת תורת' היא היקש. אבל מָאֵן דְלִיתִי לִיה 'תּוֹרַת' – מי שאינו דורשה כדויקש ו-חכמים, מְוִדָּא נִמְי – מהדין למד ששאר אשמות באים בשווי שני סלעים. משיבה הגמרא: נִמְי 'בְּעִרְכָּהּ' 'בְּעִרְכָּהּ', שנאמר באשם מעילות (ויקרא ה טו) 'אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאֵן בְּעִרְכָּהּ' וגו', וכן נאמר באשם גזילות (שם ה כה) 'וּבִאשֶׁם תְּלִי (שם ה יח)', ונלמד מגזירה שוה, שכמו שאשם מעילות בא בשווי שני סלעים, כך הם באים בשווי שני סלעים.
 שואלת הגמרא: תִּנֵּחַ הִיא דְכְּתִיב 'בְּעִרְכָּהּ', אבל אֲשֶׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה דְלֹא כְּתִיב בִּיה 'בְּעִרְכָּהּ', מָאִי אִיכָא לְמִימַר. משיבה הגמרא: נִמְי 'בְּאֵיל' 'בְּאֵיל' – למד זאת ממה שנאמר באשם מעילות (ויקרא ה טו) 'בְּאֵיל הָאֲשָׁם' וגו', וכן נאמר באשם שפחה חרופה (שם יט כב), ונלמד מגזירה שוה, שכמו שאשם מעילות בא בשווי שני סלעים, כך אשם שפחה חרופה.
 שנינו במשנה ששחיתת חטאות וקבול דמן בצפון. מבררת הגמרא: חֲטָאֹת מְנָא לָן דְּבִצְעִיָּא צִפּוֹן, ומשיבה: דְּכְּתִיב בשעירת עזים שמביא היחיד לחטאתו (ויקרא ד כט) 'וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאֹת בְּמִקּוֹם הָעוֹלָה', היה הכתוב יכול לומר 'ושחט אותה', ועל כרחק מה שעלמ' את החטאת' הוא ללמד בבנין אב שכל ששמה חטאת טעונה צפון.
 שואלת הגמרא: אֲשַׁכְּחֵן שְׁחִיפָה שטעונה צפון, אבל קָבֵלָה – קבלת הדם בחטאת מְנָא לָן שטעונה צפון. משיבה הגמרא: דְּכְּתִיב בפסוק שאחריו (שם ד ל) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן (מִרֵּם הַחֲטָאֹת) (מִדְּמָה בְּאֲצִעָיו)', לקיחה זו היא קבלת הדם, ויש לקרוא פסוק זה במחובר לפסוק שלפניו, 'בְּמִקּוֹם הָעוֹלָה וְלָקַח הַכֹּהֵן'. היינו שבמקום השחיטה, שם

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף מג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמא רש"י תוספות

בעולה כתיב. גבי עולה צאן בויקרא ושחט אותו על ירך המזבח צפונה: מדרשא. מדיקשא דכתיב במקום אשר תשחט העולה (ויקרא ד:). עליון. פרשת בן בקר למעלה מפרשת בן צאן: הניחא למאן דאמר למדין. עליון מתחתון על ידי וי' המוסף: ואם נפש. גבי אשם תלוי כתיב בויקרא ואם נפש כי תהא וגו' ולמעלה הימנה פרשת מעילה והאית שידע

לאחר זמן שנהגה מן ההקדש בשוגג והייבין עליה אשם דאי: על ספק מעילות. הקדש וחולין לפניו ונהגה מאחד מהם כסבור שניהם חולין ועכשיו אינו יודע מאיזה מהן נהגה מבאי אשם תלוי להגן מן היסורין עד שיוודע לו שודאי מעל ומביא אשם ודאי וגם הוא איל בכסף שקלים: למדין. עליון מתחתון פרשת הקדש מפרשת אשם תלוי שתחתיה למימרא דהנהגה מן ההקדש נמי מייתי אשם תלוי על ספק: נאמר מצות. אשם תלוי ועשתה אחת מכל מצות (ויקרא ה) וכן בחטאת: מה חטאת. באה על שגגת וזון כרת כדילפינן בהוריות (דף ח.) אף אשם תלוי על ספק דבר שזונו כרת ושגגתו חטאת: ורבי עקיבא. גמר לה לך גזירה שזה הכי מה חטאת קרבן קבוע לעני בעשר אף אשם תלוי אינו בא על ספק חטאת קבוע: לאפוקי. ספק נכנס טמא למקדש ספק לא נכנס הואיל ודאי בעולה ויורד אין מבאי על ספקיו אשם תלוי: אין גי'ש למחצה. וכי היכי דגמרינן לה לגבי הא מילתא גמור מביה נמי דאניו בא אלא על ספק כרת: ואמרי לך רבנן. דיקש להכי אתא תחתון הוא דגמר מעליון לקנות אשם בשתי סלעים דגבי אשם מעילות כתיב בערבך כסף שקלים וגמר אשם תלוי מביה שלא תאמר לא יהא ספיקו של כרת חמור מודא: דנקא. שתות כלומר מעה כסף שהוא שתות של דינר ולאו דווקא נקט אלא דמים קלים בעלמא שלא ניתן לה קצבה: תינה מאן דאית ליה תורת. במשמעתא קמייטא דמנחות (דף ג.) בערבך בערבך. באשם תלוי ובאשם גזילות כתיב בערבך לאשם וגמרינן מערבך דאשם מעילות דכתיב ביה בערבך כסף שקלים: גמר באיל כתיב ביה באיל האשם ובחד מתוך נמי כתיב באיל האשם ואשם נזיר ואשם מצורע נמי אין מרבין משום דכתיב כבש בן שנה ומדילי שהוא בן שתי שנים בא בשתי סלעים כבש בן שנה בא בסלע כולה שמעתין בכריתות (דף כב:) את החטאת. יתירא הוא דהא בחטאת קאי והוה ליה למכתב ושחט אותה למא לי את החטאת בנין אב לכל ששמו חטאת שטעון צפון דלא תימא דווקא שעירת יחיד דכתיב גביה: ולקח הכהן. ברו ושחט כתיב בחטאת יחיד ומשמע במקום העולה נמי ילקח ודך לקיחה קבלה דגמר בג"ש בת"כ נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה ויקח משה חצי הדרם וישם באגנות (שמות כד) פקבל עצמו. שצריך לעמוד בצפון ולא יעמוד בדרום ויחשט ידו בצפון סמוך

פר וישעיר של יום הכיפורים כו': מפר' צפון, בעולה כתיב, ניתני עולה פרישא. חטאת, איירי דאתי מדרשא חביבא ליה. ואם תאמר אם בן ליטני עולה לבסוף כדפר'י במשמעתא קמייטא דיבמות (דף ג.) גבי אחות אשה ויש לומר איירי דאתי עולה בציבור תניא בהדי חטאות דבאות בציבור וחד תניא אשם דאניו אלא ביחיד: אשכחן בן צאן בן בקר מנלן. תימה דלעיל פרק כל הפסולין (דף לב:) דרשין בן הבקר לפני ה' ואין השוחט לפני ה' ולא אמרינן בן צאן מנן ולכמה דרשו לא מצרכין תרי קראי לכן בקר ולבן צאן ושמא אוך דרשא הו"ו מוסף סמוך אי נמי משום דבבן צאן כתיב אותו למעוטי איצטריך הבא לרבויה מיהו בהדיא דבן הבקר לפני ה' וסמיכה והפשת נחא דלא קאמר בן צאן מנן דפשיטא דילפינן תחתון מעליון אבל עליון מתחתון ס"ד דלא יליף: מה להלן דבר שחייבין על וזונו כרת. ואם תאמר היכי יליף מגזירה שזה מצות מצות חלב חטאת חלב גופה דהייקשא לפא כדאמר חוקשה כל התורה לעבודה וזה וי'ל רבי האי גונא לא חשיב למד בהיקש אינו חזר ומלמד בהיקש כיון דאי לאו היקשא הוה מוקמינא ליה בבל דבר ולא אתא היקשא אלא למימר דלא איירי אלא דבר שיש בו כרת: דכולי עלמא היקשא עדיפא. וא"ת האומרינן פ' השלח (ענין דף טז:) ידב' גזירה שזה עדיפא וי"ל הא דאמר רבי' דב"ע היקש עדיף היינו לענין דטוב לנו לעשות הגוי'ש למחצה ממה שנבטל ההיקש לגמרי אבל התם דמקיש או חופשה דהיינו שטר להפירה לא נפדתה דהיינו כסף לומר משחרר חצי עבדו בשטר מועיל כמו בכסף וקאמר גזירה שזה דלה לה מאשה עדיפא מה אשה חטאת לא מועיל היתום לא נבטל ההיקש דשמא צריך למילי אחרי ועוד י"ל דשטר בשפחה כנענית לא קמ"ל אלא בגזירה שזה דלה לה מאשה לכך קאמר דגזירה שזה עדיפא דטוב לעשות גזירה שזה דתהוי שטר בשפחה כמו גט דאשה שלא להועיל חצייה למעוטיהו כמו כסף שסמוך לו והפדה דהא מנט אלשה נפקא שטר שחרור ועיקר. ברירי: וחטאת בת דנקא. פ' בקיטוס דלאו דווקא אלא דמים קלים שלא ניתן קצבה והדין עמו דבהדיא איתא בפ' בתרא דכריתות (דף כו.) גבי מפני מה לא נתנה תורה שיעור במחזורי כפרה ופר'יך אלא מעתה חטאת חלב תהא לא קצבה וא"ת הא בפ' מנחותי כפרה (כריתות דף י:) משמע דהוי בסלע גבי האומר הרי עלי בסלע למחב יביא כבש שאין לך דבר שקרב בסלע אלא כבש והאי סלע היינו בלא נסכים דקאמר דחס רחמנא עליה למיחיו (חור) משיתסר בעשירות וי"ל ודחתם למזה מן המזבח:

תינה למאן דאית ליה זאת תורה. פלוגתא במשמעתא קמייטא במנחות (דף ג.) והכי נמי הוה מצי למיבעי לרבנן מנא ליהו אשם בכסף שקלים בכל אשמות כיון דלית להו זאת תורת: גמר בערבך בערבך. וא"ת רבנן אי אית להו גזירה שזה דבערבך בערבך אי"כ וואם נפש למח לי ואי לית להו אי"כ אשם גזילות בכסף שקלים מנא ליה ואומר ר"ת דאע"ג דאית להו איצטריך ואם נפש שלא יהא ספיקו חמור מודא דכי האי גונא אמר פ' דם שחיטה (כריתות כב) ורבנן אע"ג דכתיב זאת תורת איצטריך ואם נפש כו' דאי מתורה אחת דהי מילי לשאר אשמות אבל אשם תלוי לא יהא חמור ספיקו מודא וא"ת לרבנן מגזירה שזה דבערבך נמי ילקח אשם תלוי

בספק מעילות וי"ל דבערבך לא משמע להקיש אלא לענין כסף שקלים ומחאי טעמא נמי איצטריך לר"ע ואם נפש למספק מעילות:

אשם שפחה חרופה באיל. ובתורת כהנים יליף אשם שפחה לכסף שקלים מגזירה שזה אשם יכול אף אשם נזיר ומצורע כו' ת"ל הוא דהיינו טעמא דממעט אשם נזיר ומצורע טפי משאר אשמות משום דבאין כבש שהוא בן שנה כדפירש רש"י:

רמב"ז זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף מח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י תוספות

הנה"ה

1 אותו בצפון ולא שוחט בצפון. תימה ליל קרא הא אפילו לפני ה' לא בעי
2 כדררשין לעיל בריש כל הפסוקים (דף לב) בן הבקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה'
3 ויש לומר דהכא סובר כר"ש התימני דררשית התם האי כתוב בענין אחר:

מה לבן צאן שכן קבע לו כלי. ותימה דלא פריך הכי בפ"ק דקדושין (דף לו) ומה בן צאן

שלא קבע לו כהן לשחיטתו קבע לו כהן

לחואתו בן עוף שקבע לו כהן במליקתו אינו דין

שקבע לו כהן בחואתו ויש לומר דהתם דכל דינו

בכהן לא שייך למיפיר מכלי ול"נ כיון דהדין הוי

מהחאה לא שייך למיפיר מכלי דשחיטה וא"ת

וליעביד הכא קל וחומר ממקום ומה בן צאן שלא

קבע לו מזבח בשחיטתו קבע לו מקום צפון בן עוף

שקבע לו מזבח במליקתו כדררשין (לפמן דף

13) מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה אינו

דין שקבע לו צפון וזה אין לומר דס"א דבן עוף

כיון דחטאת קרייה רחמנא ליבעי צפון דזאת

תורת החטאת דשמא דזאת תורת לא הוי אלא

לנשחטות: **אלא** אין שוחט בצפון אבל מקבל

בצפון. תימה הא נמי מדרבי אחאי נפקא

דמאיצטריך למעוטי שוחט מכלל דמקבל בצפון

דאי לא דמקבל בצפון למה לי קרא למעוטי שוחט

כדקאמר רבי אחאי לפי ששנעז שמקבל בצפון

יכול אף זה כן ושמא רבי אחאי דריש ולקח לו יוק

אבל אנו לא דרשינן ליה: **קבלה** נמי למצוה

אשכחן. פי' בקונט' כדאמר אבל מקבל בצפון

וקשה דמאותו דכתיב גבי עולה דרשינן ולא

שוחט בצפון ומאותו דכתיב גבי חטאת דרשינן

אבל מקבל בצפון וא"כ מקבל למצוה בעולה מנא

לן וגבי אשם צריכי תרי קראי למצוה לקבלה

ומקבל ועוד עיכובא במקבל בחטאת מנא לן דלא

מצינו ששנה אלא על השחיטה ועל הקבלה אבל

לא על המקבל ויל' מוכין דאשכחן למצוה מקבל

קבלה היה לעכב וכי האי גוונא אמרין בפ"ק

(לעיל ד.) נאמרה וזיכה בחטאת ונאמרה וזיכה

בשלמים מה התם לא חלקת בו:

והרי

נפקא. דתניא, רבי אחאי אומר, 'ושחט אותו על ירך המזבח צפונה', מה תלמוד לומר,

לפי שמצינו עומד בצפון ומקבל בצפון, ואם עמד בדרום וקיבל בצפון, פסול. יכול אף זה

בן, תלמוד לומר 'אותו', אותו בצפון, ואין השוחט בצפון. אלא 'אותו' בצפון, ואין בן עוף

בצפון. דתניא, יכול יהא בן עוף טעון צפון. ודין הוא, ומה בן צאן שלא קבע לו כהן, קבע

לו צפון. בן עוף שקבע לו כהן, אינו דין שיקבע לו צפון. תלמוד לומר, 'אותו'. מה לבן

צאן, שכן קבע לו כלי. אלא, 'אותו' בצפון, ואין פסח בצפון. דתניא, רבי אליעזר בן עקב

אומר, יכול יהא פסח טעון צפון. ודין הוא, ומה עולה, שכן לא קבע לו זמן לשחיטתו,

קבע לו צפון. פסח שקבע לו זמן לשחיטתו, אינו דין שיקבע לו צפון. תלמוד לומר, 'אותו'.

מה לעולה, שכן כליל. מחטאת. מה לחטאת, שכן מכפרת על חייבי בריתות. מאשם. מה

לאשם, שכן קרשי קדשים. מכולן נמי, שכן קרשי קדשים. לעולם דראמין מעיקרא, 'אותו'

בצפון, ואין שוחט בצפון. ודקשיא לך, מדרבי אחאי נפקא לך, לאו למעוטי שוחט בצפון.

אלא, אין שוחט בצפון, אבל מקבל בצפון. מקבל, [מ'ולקח' לו קח'] נפקא. [ולקח' לו

קח'], לא משמע ליה. אשכחן שחיטה בעולה, למצוה. קבלה נמי, למצוה. אשכחן שחיטה

וקבלה. לעכב, מנלן. אמר רב אדא בר אבהו, ואיתימא רבה בר שילא, קל וחומר. ומה

חטאת הבאה מבח עולה, מעפכת. עולה שבאה חטאת מבחיה, אינו דין שמעפכת. מה

לחטאת, שכן מכפרת על חייבי בריתות. אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אבהו.

כלום מצינו, טפל חמור מן העיקר. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא

והרי

הערבים קבע לו מקום נמי לצפון. מדרבי אליעזר בן יעקב נפקא לא גרס אלא הכי גרסין ולא פסח בצפון דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כן וכן מצאתיה בספרים דאשחטנו: אינו

דין שקבע לו צפון לתלמוד לומר אותו גרסין: מחטאת. אי לא דמעטיה הה מיתנין ליה מחטאת שאינה כליל וטענה צפון: מכולהו נמי שכן קרשי קדשים. כלומר לא בעי יאמרו

נמי מכולהו במה הצד איכא למיפריכה לזה פירכא שכן קרשי קדשים: לאו למעוטי שוחט בצפון. אותו דגבי שעיר לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי דודאי מאותו דרבי אחאי נפקא

אלא לרביא מדוקיא דמיעוטא דשוחט בצפון דמקבל בצפון דהכי דרשינן אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון. קבלה נמי אשכחן. כדאמרינן אבל מקבל בצפון: הא קשיא

ליה. כלומר מהאי טעם דייק קל וחומר ידידי: טפל חמור מן העיקר. למד חמור מן המלמד כגון חטאת שבאה מבח עולה דיעקר צפון בעולה כתיב:

והרי

וכי מכאן אתה למד, והלא כבר נאמר 'במקום

אשר תשחט העולה תשחט החטאת'. הא למה

יצא, לקבוע לו מקום. שאם לא שחטה בצפון,

פסול. אתה אומר, לכך יצא, או אינו אלא שזה

טעון צפון, ואין אחר טעון צפון. תלמוד לומר

'ושחט את החטאת במקום העולה', זה בנה אב

לכל חטאות, שיהיו טעונות צפון. אשכחן שעיר

נשיא, בין למצוה בין לעכב. שאר חטאות נמי,

אשכחן למצוה. לעכב, מנא לן. דכתיב בכשבה,

וכתיב בשעירה. אלא, 'אותו' למה לי. מיעדי ליה

לכדתניא, 'אותו' בצפון, ואין שעיר נחשון בצפון.

ותניא, 'וסמך ידו על ראש השעיר', לרבות שעיר

נחשון לסמיכה, דכרי רבי יהודה. רבי שמעון אומר,

לרבות שעירי עבודת פוכבים לסמיכה. סלקא דעתך

אמינא, הואיל ואיתרבו לסמיכה, איתרבו נמי לצפון,

קא משמע לן. מתקין לך רבינא, הניחא לרבי

יהודה, לרבי שמעון מאי איכא למימר. אמר ליה

מר זוטרא בריה דרב טבי לרבינא, ולרבי יהודה מי

ניחא. למאי דאיתרבי, איתרבי. (ומאי) [למאי] דלא

איתרבי, לא איתרבי. וכי תימא, אי לא מעטיה קרא,

הוה אמינא, תיתי בבנין אב. אם בן, סמיכה גופה,

תיתי בבנין אב. אלא, [שעה] מדורות, לא גמרינן.

הכא נמי, [שעה] מדורות, לא גמרינן. ואלא, 'אותו'

בצפון, ואין שוחט בצפון, שוחט, מדרבי אחאי

נפקא. דתניא, רבי אחאי אומר, 'ושחט אותו על ירך המזבח צפונה', מה תלמוד לומר,

לפי שמצינו עומד בצפון ומקבל בצפון, ואם עמד בדרום וקיבל בצפון, פסול. יכול אף זה

בן, תלמוד לומר 'אותו', אותו בצפון, ואין השוחט בצפון. אלא 'אותו' בצפון, ואין בן עוף

בצפון. דתניא, יכול יהא בן עוף טעון צפון. ודין הוא, ומה בן צאן שלא קבע לו כהן, קבע

לו צפון. בן עוף שקבע לו כהן, אינו דין שיקבע לו צפון. תלמוד לומר, 'אותו'. מה לבן

צאן, שכן קבע לו כלי. אלא, 'אותו' בצפון, ואין פסח בצפון. דתניא, רבי אליעזר בן עקב

אומר, יכול יהא פסח טעון צפון. ודין הוא, ומה עולה, שכן לא קבע לו זמן לשחיטתו,

קבע לו צפון. פסח שקבע לו זמן לשחיטתו, אינו דין שיקבע לו צפון. תלמוד לומר, 'אותו'.

מה לעולה, שכן כליל. מחטאת. מה לחטאת, שכן מכפרת על חייבי בריתות. מאשם. מה

לאשם, שכן קרשי קדשים. מכולן נמי, שכן קרשי קדשים. לעולם דראמין מעיקרא, 'אותו'

בצפון, ואין שוחט בצפון. ודקשיא לך, מדרבי אחאי נפקא לך, לאו למעוטי שוחט בצפון.

אלא, אין שוחט בצפון, אבל מקבל בצפון. מקבל, [מ'ולקח' לו קח'] נפקא. [ולקח' לו

קח'], לא משמע ליה. אשכחן שחיטה בעולה, למצוה. קבלה נמי, למצוה. אשכחן שחיטה

וקבלה. לעכב, מנלן. אמר רב אדא בר אבהו, ואיתימא רבה בר שילא, קל וחומר. ומה

חטאת הבאה מבח עולה, מעפכת. עולה שבאה חטאת מבחיה, אינו דין שמעפכת. מה

לחטאת, שכן מכפרת על חייבי בריתות. אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אבהו.

כלום מצינו, טפל חמור מן העיקר. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא

והרי

הערבים קבע לו מקום נמי לצפון. מדרבי אליעזר בן יעקב נפקא לא גרס אלא הכי גרסין ולא פסח בצפון דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כן וכן מצאתיה בספרים דאשחטנו: אינו

דין שקבע לו צפון לתלמוד לומר אותו גרסין: מחטאת. אי לא דמעטיה הה מיתנין ליה מחטאת שאינה כליל וטענה צפון: מכולהו נמי שכן קרשי קדשים. כלומר לא בעי יאמרו

נמי מכולהו במה הצד איכא למיפריכה לזה פירכא שכן קרשי קדשים: לאו למעוטי שוחט בצפון. אותו דגבי שעיר לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי דודאי מאותו דרבי אחאי נפקא

אלא לרביא מדוקיא דמיעוטא דשוחט בצפון דמקבל בצפון דהכי דרשינן אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון. קבלה נמי אשכחן. כדאמרינן אבל מקבל בצפון: הא קשיא

ליה. כלומר מהאי טעם דייק קל וחומר ידידי: טפל חמור מן העיקר. למד חמור מן המלמד כגון חטאת שבאה מבח עולה דיעקר צפון בעולה כתיב:

והרי

הערבים קבע לו מקום נמי לצפון. מדרבי אליעזר בן יעקב נפקא לא גרס אלא הכי גרסין ולא פסח בצפון דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כן וכן מצאתיה בספרים דאשחטנו: אינו

דין שקבע לו צפון לתלמוד לומר אותו גרסין: מחטאת. אי לא דמעטיה הה מיתנין ליה מחטאת שאינה כליל וטענה צפון: מכולהו נמי שכן קרשי קדשים. כלומר לא בעי יאמרו

נמי מכולהו במה הצד איכא למיפריכה לזה פירכא שכן קרשי קדשים: לאו למעוטי שוחט בצפון. אותו דגבי שעיר לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי דודאי מאותו דרבי אחאי נפקא

אלא לרביא מדוקיא דמיעוטא דשוחט בצפון דמקבל בצפון דהכי דרשינן אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון. קבלה נמי אשכחן. כדאמרינן אבל מקבל בצפון: הא קשיא

ליה. כלומר מהאי טעם דייק קל וחומר ידידי: טפל חמור מן העיקר. למד חמור מן המלמד כגון חטאת שבאה מבח עולה דיעקר צפון בעולה כתיב:

והרי

וכי מכאן אתה למד, והלא כל החטאות בכלל תורת החטאת במקום

אשר תשחט העולה וגו' לקבוע. לשנות עליו לעכב קיבועו בכך: או אינו. בא לעכב אלא

לכתוב בו אותו דהיי מיעוטא וללמד זה בצפון ואין שעיר אחר בצפון כגון שעיר יחיד

ושעירי עבודה וזה ושל מוספי המועדות ומה אני מקיים תשחט החטאת בשאר בהמות

חוץ משעירים דארתו כתיב למעטניה: תלמוד

לומר. בשעירי יחיד (ויקרא ד) ושחט את

החטאת דהוה ליה למכתב ושחט אותה בנין אב

הוא לכל חטאות ועיכובא מיהא לא נפקא לן

מיניה דאיכא למימר למצוה איצטריך ולהביא

שעירי חטאות דלא למעטניהו מאותו דשעיר

נשיא ולקמן פריך ואלא אותו למה לי: שאר

חטאות נמי למצוה. אשכחן מתשחט החטאת:

דכתיב בכשבה וכתבי בשעירה. בכלם כתיב

במקום אשר נשחט העולה וסני ליה בשעירה

ותילף מיניה כשבה למצוה וכי הדר כתיבה

בכשבה תנחו לענין לפנימיות ולשעירי דרגלים

לעיכובא: ואין שעיר נחשון. שעירי חנוכה

הנשיאים שלא באו על חטא: לברתניא.

דאיתרבי לסמיכה וס"ד לרביי נמי לשחיטה

בצפון להכי כתיב אותו למעוטי: על ראש

השעיר. בשעיר נשיא כתיב וזה ליה בשעירה

על ראשו: לרבות שעירי עבודה וזה לסמיכה.

משום דמעטניהו ר' יהודה לסמיכה במס' מנחות

(דף צב.) מהאי דשעיר המשתלח דכתיב וסמך

אחריו את שתי ידיו על ראש השעיר הוה (ויקרא

טו) חיי טען סמיכה ואין שעירי עבודה וזה

טעונן בשעיר ור"ש דרש ההו טען סמיכה

באחרין ואין שעיר עבודה וזה טען סמיכה

באחרין אלא בזקני העדה ומרבי ליה מהבא:

הניחא לרבי יהודה. דמרבי ליה לסמיכה

איצטריך למעוטי צפון: למאי דלא איתרבי לא

איתרבי. דהא רביא גבי סמיכה כתיב וצפון

מחייבא תיתי: הכי גרסין לך סוגיא במנחות

(דף נה) וכי תימא אי לא מעטיה קרא הוה

אמינא תיתי בבנין אב איכ סמיכה גופה לשתוק

קרא מיניה ותיתי בבנין אב: בבנין אב. מושחט

את החטאת: סמיכה גופה נמי תיתי בבנין אב.

דכתיב וסמך על ראש החטאת ומצי למכתב על

ראשו אלא בנין אב הוא לכל ששמו חטאת

שיתען סמיכה: אלא כו'. מסקנא דקדושא היא

סמיכה מאי טעמא איצטריך לרביי משום דאי

לא רבייא לא הוה גמרינן קדשי שעה בבנין אב

מקדשי דורות הכי נמי משחטת צפון למה לי

אותו למעוטי כל כמה דלא לימא קרא לא גמרי

בבנין אב: ולא שוחט בצפון. אין צריך שיעמוד

בצפון שאם רצה עומד בדרום אצל צפון ווישט

ידו בצפון ושחטת: לפי שמצינו שחמקבל כו'.

מלקח ולקח בדלעיל: ח"נ אלא אותו בצפון ואין

בן עוף בצפון דתניא 'יכול יהא בן עוף טעון צפון

ודין הוא כו' תל אותו מה לבן צאן כו': ואין

בן עוף. מליקת תורין ובני יונה: שלא קבע לו

כהן. דשחיטה בוד כשרה: בן עוף. קבע לו כהן.

דכתיב והקריבו וכו' אל המזבח ומוקא את

ראשו וגו' (ויקרא א) שכן קבע לו כלי. סכין

לשחיטה מויקח את המאכלת (לפמן דף צז)

והתם עולה הואי וכן מורק לקבל תאמר בבן עוף

שנמלק בצפון: ולא פסח בצפון. דלא תתייה

בכל חומר והואיל וקבע זמן לשחיטתו בין

הערבים קבע לו מקום נמי לצפון. מדרבי אליעזר בן יעקב נפקא לא גרס אלא הכי גרסין ולא פסח בצפון דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כן וכן מצאתיה בספרים דאשחטנו: אינו

דין שקבע לו צפון לתלמוד לומר אותו גרסין: מחטאת. אי לא דמעטיה הה מיתנין ליה מחטאת שאינה כליל וטענה צפון: מכולהו נמי שכן קרשי קדשים. כלומר לא בעי יאמרו

נמי מכולהו במה הצד איכא למיפריכה לזה פירכא שכן קרשי קדשים: לאו למעוטי שוחט בצפון. אותו דגבי שעיר לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי דודאי מאותו דרבי אחאי נפקא

אלא לרביא מדוקיא דמיעוטא דשוחט בצפון דמקבל בצפון דהכי דרשינן אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון. קבלה נמי אשכחן. כדאמרינן אבל מקבל בצפון: הא קשיא

ליה. כלומר מהאי טעם דייק קל וחומר ידידי: טפל חמור מן העיקר. למד חמור מן המלמד כגון חטאת שבאה מבח עולה דיעקר צפון בעולה כתיב:

60 'אותו' שבשעיר נשיא, אבל לרבי שמעון שאינו מרבה את שעיר
 61 נחשון לסמיכה, כפי אימא למימר, הרי לשיטתו אין צורך לחזור
 62 ולמעט מדין צפון, אם כן לאיזה צורך נאמר 'אותו' בשעיר נשיא.
 63 הגמרא מקשה על מה שאמר רבינא שלשית רבי יהודה מובן
 64 למה נצרך המיעוט 'אותו'. מקשה הגמרא: אמר ליה מר זוטרא
 65 בריה דרב מרי לרבינא, ולרבי יהודה מי ניהא, הרי גם לשיטתו, למאי
 66 דאיתרבי איתרבי, (ומאי) דלא איתרבי לא איתרבי – למה
 67 שנתרבה שעיר נחשון במפורש [לסמיכה], נתרבי, אבל למה
 68 שלא נתרבה שעיר נחשון במפורש [לצפון], הרי לא נתרבה,
 69 ומדוע צריך פסוק מיוחד למעטו. וכי תימא שהסיבה שצריך למעט
 70 את שעיר נחשון מדין צפון כי אי לא מעטיה קרא – אם לא היה
 71 ממעטו הכתוב הוה אמינא תיתי בבנין אב – הייתי אומר שנלמד
 72 גם אותו יחד עם כל שאר השעירים בבנין אב משעירת יחיד, אם
 73 כן, כמיה נופח תיתי בבנין אב – תלמד בשעיר נחשון גם את הדין
 74 של הסמיכה בבנין אב משעירת יחיד, ומדוע צריך רבי יהודה
 75 לרבותו מן המילים 'וסמך ידו על ראש השעיר'. אמר על כרחך
 76 הטעם שלא למד רבי יהודה את דין הסמיכה בשעיר נחשון
 77 משעירת יחיד, כי [שעיר] מדורות לא נמנן – אי אפשר ללמוד את
 78 דינו של שעיר נחשון, שהוא קרבן שהובא בהוראת שעה, מדין
 79 שעירת יחיד, שהיא קרבן הנוהג לדורות. אם כן הוה נמי לענין דין
 80 צפון, [שעיר] מדורות לא נמנן. נמצא שגם לשיטת רבי יהודה אין
 81 מקור ללמוד ממנו ששעיר נחשון טעון צפון, ולפיכך אין צורך
 82 לחזור ולמעט מ'אותו' שבשעיר נשיא.
 83 ומכח קושיות אלו דוחה הגמרא את הביאור הראשון, ומבארת
 84 באופן אחר, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו'; ואמא מדוע
 85 נאמר 'אותו' בשעיר נשיא, ללמוד ממנו שאותו יש להעמיד בשעת
 86 השחיטה בצפון, ואין השחיטה את השעיר צריך לעמוד גם הוא
 87 בצפון, אלא אם רצה עומד בסמיכות מקום בדרום ומכניס ידו
 88 לצפון ושוחט.
 89 מקשה הגמרא: והלא דין זה בזה שחיט שאינו צריך לעמוד בצפון, אין
 90 צורך ללמודו מלשון הכתוב בשעיר נשיא, כיון שכבר מדרבי אחאי
 91 נפקא – נלמד מדרשת רבי אחאי. דתניא, רבי אחאי אמר, נאמר
 92 בקרבן עולה (שם א יא) 'ושחט אותו' על ירך המזבח צפונה' וגו', מה
 93 תלמוד לומר – מה בא הכתוב למעט במילה 'אותו', אלא לפי
 94 שמצינו בקבלת הדם שצריך שיהיה הכהן עומד בצפון ומקבל את
 95 הדם בכלי בצפון, ואם עמד בדרום והושיט את הכלי וקיבל את
 96 הדם בצפון, פסול, וכל אף זה כן – אף השוחט אם עמד
 97 בדרום ושחט בצפון יהיה הקרבן פסול. לפיכך תלמוד לומר לשחוט
 98 עולה (שם) 'ושחט אותו' על ירך המזבח צפונה' וגו', ומדייקים
 99 מלשון הכתוב שדווקא אותו – את הקרבן יש להעמיד בשעת
 100 השחיטה בצפון, ואין השחיטה צריך לעמוד גם הוא בצפון. נמצא
 101 שאין צורך ללמוד את דין השוחט מהמיעוט שבשעיר נשיא.
 102 ומכח קושיא זו דוחה הגמרא גם ביאור זה, ומבארת באופן שלישי,
 103 לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו'; אמר מדוע נאמר 'אותו'
 104 בשעיר נשיא, ללמוד ממנו שאותו שהוא קרבן בהמה צריך לשחוט
 105 בצפון, ואין כן עוף בצפון – מליקת תורים ובני יונה אינה טעונה
 106 צפון.
 107 הגמרא מביאה ברייתא הלומדת גם היא דין זה: דתניא, יכול יהא
 108 כן עוף מעון מליקה בצפון, והרי דין הוא שיהא טעון צפון מקל
 109 וחומר מעולת בן צאן, וזה כן צאן הקל שלא קבע לו כהן – שאין
 110 שחיטתו נעשית דווקא בכהן שהרי שחיטה כשירה בזה, אף על פי
 111 כן קבע לו צפון, קל וחומר לכך עוף החומר שנקבע לו כהן –
 112 שחיתתו נעשית דווקא בכהן, אינו דין שיקבע לו צפון. לפיכך
 113 תלמוד לומר 'ושחט אותו' וגו', דווקא הוא טעון צפון, אבל בן עוף
 114 אינו טעון צפון.
 115 מקשה הגמרא: וכי בן צאן קל יותר מבן עוף. הרי מה לכן צאן שיש
 116 בו דם חמור שכן קבע לו כלי – שטעון סכין בשחיטתו ומורק לקבל
 117 בו את דמו ולכן גם טעון צפון, מה שאין כן בבן עוף הקל שמליקתו
 118 נעשית בציפורנו של כהן ואין בו קבלת הדם כלל אלא הכהן מזה

ושואלת הברייטא: וכי מנא – מפסוק זה בשעיר נשיא אתה למד
 ששחיטתו בצפון, והלא כבר נאמר בדין הכללי של חטאת (ויקרא י
 3) 'במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת', ומהפסוק שהוא
 4 נלמד שגם שעיר נשיא טעון צפון, שהרי אף הוא בכלל החטאות.
 5 הא למה יצא – אם כן לאיזה צורך יצא שעיר נשיא מכלל החטאות
 6 ונשנה בו דין צפון בפני עצמו, ודאי על מנת לקבוע לו מקום –
 7 לומר שמה שנקבע מקום שחיטתו בצפון הוא לעכב, שאם לא
 8 שחטה בצפון, פסול. ומקום הברייטא: אתה אמר שלכך יצא
 9 שעיר נשיא מן הכלל להיכתב בפסוק בפני עצמו ללמד שצפון
 10 מעכב בו, ואו-אולי אינו כדברך, אמר הטעם שנכתב פסוק זה
 11 בשעיר נשיא הוא כדי לדרוש ממנו ששעיר זכר זה בלבד טעון
 12 צפון ואין שעיר אחר טעון צפון, והיינו ששעירי יום הכיפורים
 13 והמועדות ושעירי עבודה זרה אינם טעונים צפון אף לכתחילה,
 14 כמשמעות לשון הפסוק 'ושחט אותו', שדווקא אותו יש לשחוט
 15 בצפון ולא את שאר שעירי החטאות. משיבה הברייטא: תלמוד
 16 לומר בשעירת יחיד (שם ד כט) 'ושחט את החטאת במקום העולה',
 17 פסוק זה נקנה אב-מלמד בבנין אב לל כל סוגי החטאות כולל
 18 שעירים, שיהו טעונות צפון למצוה לכתחילה. שהיה הכתוב יכול
 19 לומר 'ושחט אותו', לפי שכבר הזכיר את החטאת בתחילת
 20 הפסוק, ועל כרחך מה שאמר 'את החטאת' הוא כדי לחזור
 21 ולרבות אף את החטאות הבאות מן השעירים. הנה מבואר
 22 בברייטא זו של הפסוק שנאמר בשעיר נשיא בא ללמד שדין צפון
 23 בחטאת הוא גם לעכב.
 24 מבררת הגמרא: אשכחן – מצאנו ששעיר נשיא טעון צפון בין
 25 למצוה ובין לעכב, ושאר חטאות נמי אשכחן שטעונות צפון למצוה,
 26 בפסוק העוסק בדין הכללי של חטאת (שם י יח) 'במקום אשר תשחט
 27 העולה תשחט החטאת'. אבל שאר חטאות טעונות צפון לעכב,
 28 מנא לן. משיבה הגמרא: דכתיב דין צפון בכשבה ובתיב גם בשעירה,
 29 שנאמר בכשבת יחיד (שם ד לג) 'ושחט אתה לחטאת במקום אשר
 30 ישחט את העולה', ונאמר גם בשעירי יחיד (שם ד כט) 'ושחט את
 31 החטאת במקום העולה'. הפסוק בשעירת יחיד, נצרך לרבות את
 32 שעירי יום הכיפורים והמועדות ושעירי עבודה זרה שטעונים צפון
 33 לכתחילה, כמבואר בברייטא לעיל, אבל הפסוק בכשבה מיותר,
 34 ועל כרחך שנה הכתוב דין זה בכשבה כדי ללמוד ממנה לשאר
 35 החטאות שצפון מעכב בהן.
 36 שנינו בברייטא שהכתוב בשעיר נשיא (שם ד כד) 'ושחט אותו' אינו
 37 בא למעט שאר שעירים מדין צפון, שהרי הכתוב בשעירת יחיד
 38 חזר ומרבה אותם לדין צפון. הגמרא מבררת אם כן, לאיזה צורך
 39 נאמר בשעיר נשיא 'ושחט אותו'; אמר 'אותו' למה לך, מה בא
 40 הכתוב למעט במילה זו. משיבה הגמרא: מיעדי ליה לבריתא, אותו
 41 – את שעיר נשיא יש לשחוט בצפון, ואין שעיר נחשון בצפון –
 42 שהשעיר שהביא נחשון בן עמינדב נשיא שבת יהודה לחנוכה
 43 המזבח אין שחיטתו בצפון, אף שהובא על ידי נשיא, כיון שלא
 44 הובא על חטא כשאר חטאות.
 45 הגמרא מבארת מדוע צריך פסוק מיוחד למעט את שעיר נחשון
 46 שלא יהיה טעון צפון. מבארת הגמרא: היות ותניא, נאמר בשעיר
 47 שמביא הנשיא על חטאתו (שם ד כד) 'וסמך ידו על ראש השעיר'. היה
 48 הכתוב יכול לומר 'וסמך ידו על ראשו', ומה שאמר 'על ראש
 49 השעיר' הוא כדי לרבות את שעיר נחשון לסמיכה – לחיוב סמיכה
 50 בשתי ידיו על ראשו קודם שחיטתו, כבכל קרבן יחיד, דכרי רבי
 51 יהודה. רבי שמעון חולק ואמר, לא בא כתוב זה לרבות את שעיר
 52 נחשון לסמיכה, אלא לרבות את שעירי עבודת פובכים לסמיכה.
 53 ומבארת הגמרא: לשיטת רבי יהודה סלקא דעתך אמינא, הואיל
 54 ושעירי נחשון ושאר נשיאי השבטים איתרבו ו-נתרבו לסמיכה,
 55 איתרבו נמי לצפון – להיות טעונים שחיטה בצפון. קא משמע לן –
 56 לפיכך משמיע לנו הכתוב 'אותו' בשעיר נשיא, שדווקא הוא טעון
 57 צפון, ושעירי נחשון ושאר נשיאי השבטים אינם טעונים צפון.
 58 מקשה הגמרא: מתקין לה רבינא, הניחא לרבי יהודה המרבה את
 59 שעיר נחשון לדין סמיכה ולפיכך צריך למעט מדין צפון במילה

שבימילה וְאֵת־ שְׁקֹבֹל דָּמוֹ נָמִי וְגַם כּוֹן בְּצִפּוֹן.
מבררת הגמרא: מִקְבֵּל עֲצָמוֹ מִנָּא לָן – מדיכן למדנו שהמקבל את
הדם צריך להיות גם הוא בצפון ואינו יכול לעמוד בסמיכות מקום
בדרום ולהושיט ידו ולקבל בצפון. משיבה הגמרא: דבר זה נלמד
מיתור הלשון בפסוק ההוא, שיכל לומר וְדָמוֹ יִזְרַק, ואמר וְאֵת
דָּמוֹ יִזְרַק, לרבות את המקבל שאף הוא טעון צפון.
שואלת הגמרא: אֲשַׁכְּחֵן לְמַצוֹה – מצאנו שאשם טעון צפון
בשחיתותו למצוה לכתחילה, אבל שהיה טעון צפון לְעַכְבָּ
בדיעבד, מִנָּא לָן. משיבה הגמרא: קָרָא אֲחֵרִינָא בְּתִיב, שנאמר
באשם מצורע (ויקרא יד ג) וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָט אֶת
הַחֲטָאתָא וְאֵת הָעֹלָה וְגו', הרי ששנה עליו הכתוב לעכב.
מקשה הגמרא: וְהָאִי לְתִיב הוּא דְאָתָא – וכי פסוק זה לכך בא,
ללמד שצפון מעכב באשם, הרי הָאִי וְגו' – פסוק זה מִיִּצְעִי לִיָּה
לְכִדְתֵּינָא בברייתא דרבי ישמעאל המבארת את שלש עשרה
המדות שהתורה נדרשת בהן, שאחת מהן היא דָּבָר שֶׁהָיָה בְּכָל־
– דבר שאפשר היה ללמוד את דינו מפסוק שממנו נלמד דינם
של כל הדברים השייכים לאותו הסוג, וְנִצָּא לִידוֹן בְּדָבָר הַחֲדָשׁ –
ונכתב דינו של הדבר ההוא בפסוק בפני עצמו כדי ללמד בו דין
חדש המיוחד לו בלבד, אִי אָתָּה רִשְׁאִי לְהַחְזִירוֹ לְכָלְלוֹ עַד שֶׁיַּחְזִירוּ
הַתְּבוֹת לְכָלְלוֹ בְּפִדּוּשׁ – אינך רשאי להשוות את דינו לדיונים של
שאר הדברים הכלולים בפסוק הראשון אלא כשיחזור הכתוב
וישנה אותו להם במפורש. ומביאה הברייתא דוגמא: כִּיצֵר, כּוֹן
באשם מצורע, שנאמר בו (ויקרא יד ג) וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בְּמָקוֹם
אֲשֶׁר יִשְׁחָט אֶת הַחֲטָאתָא וְאֵת הָעֹלָה בְּמָקוֹם הַקָּדָשׁ כִּי בַחֲטָאתָא
הָאֲשֶׁם הוּא לְכַהֵן וְגו'. שֶׁאֵין תִּלְמוּד לומר 'בַּחֲטָאתָא הָאֲשֶׁם' –
שלא כדאורה לא היתה צריכה התורה לכתוב את המילים 'בַּחֲטָאתָא
הָאֲשֶׁם', כי אם נאמר שנכתבו כדי ללמד שאשם מצורע נשחט
בצפון כחטאת, הלא כבר נאמר בתחילת הפסוק (שם) וְשָׁחַט אֶת
הַכֶּבֶשׂ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָט אֶת הַחֲטָאתָא, ואם נאמר שנכתבו כדי
ללמד שאשם מצורע טעון מתן דמים ואימורים למזבח ונאכל
לזכרי כהונה כחטאת, הלא כבר נאמר בדין הכללי באשם (ויקרא
א יא–יג) וְזֹאת תֹּזֶרֶת הָאֲשָׁם וְגו' וְאֵת דָּמוֹ יִזְרַק וְגו' כֹּל זֶכֶר בְּכַהֲנִים
יֵאכְלֶנּוּ וְגו', ואף אשם מצורע בכלל זה. אם כן מִה תִּלְמוּד לומר
'בַּחֲטָאתָא הָאֲשֶׁם', על כרחך לִפִּי שֶׁיִּצָּא אֲשֶׁם מְצוּרַע מכלל האשמות
שבפסוק וְזֹאת תֹּזֶרֶת הָאֲשָׁם וְגו' (שם) כדי לידון בְּדָבָר הַחֲדָשׁ –
ללמד בו דין חדש המיוחד לו בלבד, שטעון הוא מתן דמים בְּבוֹהֵן
יָד וּבוֹהֵן רֶגֶל וְאֵין יָמֵינִי של המצורע, יכול הוציא הכתוב מן
הכלל לגמרי ולא יֵהָא טַעוֹן מִתֵּן דָּמִים וְאִימורִין לְגַבִּי מִזֶּבֶחַ, תִּלְמוּד
לומר 'בַּחֲטָאתָא הָאֲשֶׁם הוּא', מִה חֲטָאתָא טַעוֹנָה מִתֵּן דָּמִים וְאִימורִין
לְגַבִּי מִזֶּבֶחַ, אִם אֲשֶׁם מְצוּרַע טַעוֹן מִתֵּן דָּמִים וְאִימורִין לְגַבִּי מִזֶּבֶחַ.
ומטעם זה צריך גם את תחילת הפסוק ההוא (ויקרא יד ג) וְשָׁחַט
אֶת הַכֶּבֶשׂ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָט אֶת הַחֲטָאתָא וְגו', על מנת להחזיר
את אשם מצורע לכללו ולומר שדינו כחטאת להיות טעון צפון
למצוה לכתחילה. נמצא שאין הפסוק מיותר, ואי אפשר ללמוד
ממנו שצפון מעכב בכל האשמות.
מתרצת הגמרא: אִם כֵּן – אם כדברך שמה שאמר הכתוב וְשָׁחַט
אֶת הַכֶּבֶשׂ וְגו' בא להחזיר את אשם מצורע לדין צפון, נִכְתָּב
בְּהָאִי וְלֹא נִכְתָּב בְּהָאִי – שיאמר הכתוב צפון באשם מצורע בלבד,
ולא יאמר צפון בדין הכללי של אשם וְבְמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָט אֶת
הָעֹלָה יִשְׁחָטוּ אֶת הָאֲשָׁם (ויקרא א ב), ומאשם מצורע נלמד לכל
האשמות שיהיו טעונים צפון למצוה לכתחילה. ועל כרחך מה
ששנה הכתוב את דין צפון גם באשם מצורע וגם בפסוק הכללי
של אשם, הוא כדי ללמד שצפון מעכב בכל האשמות.
מקשה הגמרא: הִנֵּינָהּ אִי סְבִירָא לָן שדבר שהיה בכלל וְנִצָּא לִידוֹן
בְּדָבָר הַחֲדָשׁ, אִיֵּהוּ הוּא דְלֹא נִמְרָא מְכָלְלוֹ – דווקא הוא אינו לומד
מכלל,

וְהָיָה מִצָּאנוּ בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי שֶׁהֻטַּל חֲמוֹר מִן הָעֵיֶקֶר, וְהָיָה עֲצָמוֹ אִם
נִטְמָא נִפְשָׁה – אפשר לפדותו בכסף אפילו בירושלים ונעשה הכסף
קדוש תחתיו והפירות נעשים חולין, וְאִילוּ מֵאֵכָל הַלֵּקוֹת בְּכֶסֶף
מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, אִם נִטְמָא אִינוּ נִפְשָׁה. דָּתָנּוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי (פ"ג מ"ח),
הַלֵּקוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי שֶׁנִּטְמָא, וְכִי הָיָה חוֹלֵק וְאוֹמֵר
שֶׁאִי אִפְשָׁר לִפְדוֹתוֹ אֵלָּא יִקְבֵּר (נִטְמָא אֵין לֹא נִטְמָא לֹא). הִרִי
שֶׁלִּדְרַעַת רַבִּי יְהוּדָה. הַלֵּקוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, שְׁהוּא הֻטַּל, חֲמוֹר
מִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּי עֲצָמוֹ, שְׁהוּא הָעֵיֶקֶר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵתָם לִגְבִי
הַלֵּקוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, הִסִּיבָה שֶׁאִי אִפְשָׁר לִפְדוֹתוֹ אִינְנָה מִפְּנֵי
חֹמֶרְתָּהּ, אֵלָּא לְהִפְךָ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אֵלִיָּמָא קְדוּשָׁתָהּ לְמִיתָפֶס שְׁדִינָה
– אֵין קְדוּשָׁתוֹ חֻקָּה כֹּל כֵּךְ לְהִתְפַּס בְּמַעוֹת הַפְּדִיִּין, וּלְפִיכָן אֵין
הַמֵּאֵכָל יוֹצֵא לְחֹלִין.
הגמרא מקשה קושיא אחרת על דברי רבינא שלא מצאנו טפל
חמור מן העיקר: וְהָיָה מִצָּאנוּ לִגְבִי הַמְּוֹדָה – המרת בהמת קדשים
בבהמה אחרת, שֶׁהֻטַּל חֲמוֹר בַּה מִן הָעֵיֶקֶר, דְּאִילוּ כְּשֶׁמְקַדֵּשׁ
בְּהֵמַת חוֹלִין שֶׁתְּהִיָּה קְדָשִׁים, לֹא הָיָה וְלֹא חָלָה קְדוּשָׁהוּ עַל
בַּהֲמָה שְׁהִיא בְּעַל מוֹם קְבוּעַ, וְאִילוּ אִיֵּהוּ חֲטָא – ואילו היא,
כלומר ההמרה של בהמת קדשים בבהמה אחרת, חלה גם כאשר
השניה היא בעלת מום קבוע. הרי שהתמורה שהיא הטפל,
חמורה מההקדש הראשון שהיא העיקר. מתרצת הגמרא: הִסִּיבָה
שֶׁתְּמִמּוּרָה חָלָה גַם עַל בְּעֵלַת מוֹם, אִינְנָה מִפְּנֵי חֹמֶרְתָּהּ, אֵלָּא מִפְּנֵי
שֶׁהַמְּוִדָה מִכֶּסֶף קְדָשִׁים קָא אֲתִירָא – באה מכח הקדושה של
הבהמה הראשונה, שְׁהִיא חֻקָּה דִּיה לְהַתְּפִיס בַּה אִפְּלוּדָה בְּהֵמָה
בְּעֵלַת מוֹם קְבוּעַ, וְאִילוּ קְדָשִׁים בְּתַחֲלִיל הַקְּדָשָׁתָם מִכֶּסֶף חוֹלִין
קָאִיתִי – באים מכח חולין, כלומר, עדיין לא היתה כאן שום
קדושה, ולפיכך אם הבהמה בעלת מום קבוע אֵין כֹּחַ לְהַקְדֵּשׁ
לְחֹל עֲלֶיהָ. נִמְצָא שֶׁאֵין כָּאֵן טַפֵּל חֲמוֹר מִן הָעֵיֶקֶר, שֶׁכֵּן מַה
שֶׁתְּמִמּוּרָה חָלָה אֵף עַל בְּעֵלַת מוֹם אִינוּ מַחֲמַת חֹמֶרְתָּה הַתְּמִמּוּרָה
שְׁהִיא הֻטַּל, אֵלָּא מַחֲמַת חֹמֶרְתָּה קְדוּשַׁת הַבְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה
שְׁהִיא הָעֵיֶקֶר.
הגמרא מקשה על דברי רבינא קושיא אחרת: וְהָיָה קָרֵבן פֶּסַח
שֶׁהֻטַּל חֲמוֹר בּוֹ מִן הָעֵיֶקֶר, וְהָיָה עֲצָמוֹ אִינוּ טַעוֹן סְמִיכָה עַל
רִאשׁוֹ קוֹדֵם שֶׁחִטָּתוֹ, וְאִינוּ טַעוֹן מִנְחַת נִסְכִּים הַבָּאָה עִם הַקָּרֵבן,
וְאִינוּ טַעוֹן תְּנוּפֹת חֹה וְשׁוֹק שֶׁמִּנֵּף הַכּוֹהֵן יָחַד עִם הַבְּעֵלִים לִפְנֵי ה',
וְאִילוּ מוֹתֵר דִּידִיה – קָרֵבן פֶּסַח שֶׁאֵבֵד טֵרֵם שֶׁנִּשְׁחַט וְהַקָּרִיב אַחֵר
בְּמִקְוָמוֹ וְנִמְצָא הָרִאשׁוֹן, שֶׁהָיָה הוּא שֶׁצִּירֵךְ לְהַקָּרִיב גַם כֵּן. טַעוֹן
סְמִיכָה וְנִסְכִּים וְתְנוּפֹת חֹה וְשׁוֹק כִּדִּין קָרֵבן שְׁלֵמִים. הִרִי שְׁמוּרָת
הַפֶּסַח, וְשׁוֹחַת אֶת הַהֶפְסֵס עֲצָמוֹ, שְׁהוּא הָעֵיֶקֶר. מִתְרַצָּת
הַגְּמָרָא: קָרֵבן פֶּסַח אִם מְקַרִּיבּוֹ בְּשָׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה אֵין עֲלֵיו שֵׁם פֶּסַח
אֵלָּא שְׁלֵמִים הוּא, וּמִמִּילָא אִינוּ נִחְשָׁב טַפֵּל לִגְבִי פֶסַח, שֶׁהִרִי קָרֵבן
אַחֵר הוּא, וְאֵין כָּאֵן טַפֵּל חֲמוֹר מִן הָעֵיֶקֶר.
הגמרא מביאה תשובה נוספת לשאלתה לעיל (מב) מדיכן נלמד
שצפון מעכב בעולה: וְאִיִּצְעִית אִיָּמָא, נִלְמַד זֹאת מִמָּה דְאָמַר קָרָא
בַּחֲטָאתָא (ויקרא ד כט) וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאתָא בְּמָקוֹם הָעֹלָה, יֵכָל הַכְּתוּב
לומר וְשׁוֹחַת אֶת הַחֲטָאתָא בְּצִפּוֹן, וּבְכֵן שֶׁאֵמר 'בְּמָקוֹם הָעֹלָה'
שֶׁנָּה הַכְּתוּב שׁוֹב שֶׁהָעֹלָה מְקוּמָה בְּצִפּוֹן, כִּדִּי לְלַמֵּד שְׁדוּקָא
בְּמָקוּמָה – [בְּצִפּוֹן] תִּהְיֶה נַעֲשִׂית וְאִם עֲשָׂאָה שֶׁלֹּא בְּצִפּוֹן פֶּסוּלָה.
הגמרא מבררת מדיכן נלמד דין צפון באשם: מבררת הגמרא: אֲשֶׁם
מְנִלָּן דְּכַעֲ צִפּוֹן. משיבה הגמרא: דבר זה נלמד ממה דְּכָתִיב בְּדִין
הַכְּלָלִי שֶׁל אֲשֶׁם (ויקרא א ב) 'בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחָטוּ
אֶת הָאֲשָׁם' וְגו', ועולה הרי נשחטת בצפון, שנאמר בַּה (שם א יא) 'עַל
יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה' וְגו'.
שואלת הגמרא: אֲשַׁכְּחֵן שְׁחִיטָה – מצאנו ששחיטת האשם טעונה
צפון, אֲבָל קִלְכָּה מִנָּא לָן – מדיכן נלמד שגם קבלת דמו צריכה
להיות בצפון. משיבה הגמרא: דבר זה נלמד מהמשך הפסוק
באשם (שם א ב) 'בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחָטוּ אֶת הָאֲשָׁם
וְאֵת דָּמוֹ יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, וְלֹמַדִּים עַל יְדֵי וִי"ו הַמִּטְסִּיף

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמה רש"י תוספות

והרי מעשר שני דהוא נפדה. אפי' בירושלים אם נטמא כדילפינן (ב"מ דף נג) מלא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאות: אינו נפדה. אליבא דר' יהודה אלמא איכא טפל חמור מעיקר: התם משום דלא אלים. ולא חומרא דהא: קרשים לא חיילי (עליה). תחילת הקדש אינו חל על בעל מום קבוע ליקדש קדושת הגוף אלא קדושת דמים בעלמא ויצאין לחולין גמורין בפרדיון ואפילו ליגזו וליעבד כדתינא פרק הוציאו לו בסדר יומא (דף נ) חומר בתמורה שהתמורה חלה על בעל מום קבוע ואין יוצא לחולין ליגזו וליעבד מה שאין כן בזבח דגבי תמורה כתיב טוב ברע השווה בעל מום לתם לענין תמורה על כולם נאמר ויהי הוא ותמורתו יהיה קדש אבל זבח ראשון אם קדם הקדישו את מומו קדש קדושת הגוף ואינו יוצא לחולין ליגזו וליעבד כדנתן בבבבורת (דף יד.) כל הקדשים שקדם מומן להקדישן נפדה וילין לה מקרא: קרשים פסח חולין קאתו. לא חלה עליהם קדושה קדמת אבל תמורה באה מכח קדושה קדמת הלכך לאו טפל חמור מן העיקר הוא דהא חומרא דעיקר דהוא: שלמים הוא. ולא אמר פסח מקרי למיחשביה טפל: ואיבעית אימא. עיכובא דעולה מנחבא: דכתיב במקום כו' העולה. חור ושנה לימיר מקום שקבעתו לעולה לעולם הוא מקומה: ישחטו את האשם ואת דמו. במקום שחטתו תהא קבלת דמו: דמו ואת דמו. מדמצי למיכתב ישחטו את האשם ודמו ויזרוק ויחטו ואת דמו את לרבות את המוקבל: וישחט את הכבש וגו'. באשם מצורע כתיב שנה הכתוב עליו לעכב: לברתניא כו'. דצריך להחזירו לכללו הלכך לענין שחיטת צפון נמי בעי להחזירו דאי לא הדר כבדיה בגויה כי הדין דאחרייה למתן דמו הוה אמינא לא ניבעי צפון: אי אתה יכול להחזירו כפוללו. שיהא עוד כשאר הכלל: שיצא אשם מצורע. מכלל זאת תורת האשם יהיה כתב כפוללו ואת דמו ויזרוק על המזבח. אף כאן לשחיטת צפון נמי להחזירו הוא דשנה עליה: לכתוב. שחיטת צפון באשם מצורע ולא בכתוב גבי זאת תורת האשם ונגמיר כללו מיניה ומדכתביה הכא והכא לעיכובא דהא: אבל

והרי מעשר, דהוא נפדה. ואילו לקוח בכסף מעשר, אינו נפדה. דתנן, הלכות בכסף מעשר שנטמא, יפדה. רבי יהודה אומר יקבר. (נטמא אין, לא נטמא, לא). התם, לא אלימא קדושתיה, למיתפס פדוניה. והרי המורה, דאילו קרשים, לא חיילי על בעל מום קבוע, ואילו אינה חיילא. המורה, מכח קרשים קא אתיא. וקרשים, מכח חולין קאתי. הרי פסח, דהוא אינו טעון סמיכה ונסכים ותנופת חוה ושוק. ואילו מותר דידיה, טעון סמיכה ונסכים ותנופת חוה ושוק. פסח בשאר ימות השנה, שלמים הוא. ואיבעית אימא, אמר קרא 'העולה', במקומה תהא. אשם, מנול דבעי צפון. דכתיב 'במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם'. אשפחן שחיטה, קבלה מנא לן. 'ואת דמו יזרוק', קבול דמו נמי בצפון. מקבל עצמו, מנא לן. 'דמו' 'ואת דמו'. אשפחן למצוה, לעכב מנא לן. קרא אחרניא כתיב, 'ישחט את הכבש'. והאי, להכי הוא דאחא. האי מיבעי ליה לברתניא, דבר שהיה כפולל ויצא לידון בדרך החדש, אי אתה רשאי להחזירו לכללו עד שיהיונו הכתוב לכללו בפירושו. כיצד, 'ישחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה במקום הקדש פי החטאת האשם הוא וגו'. שאין תלמוד לומר 'בחטאת האשם'. מה תלמוד לומר 'בחטאת האשם', לפי שצא אשם מצורע, לידון בדרך החדש כפולל ד' ובוהן ג' ואין ימנית. יכול לא יהא טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, תלמוד לומר 'בחטאת האשם הוא'. מה חטאת, טעונה מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. אף אשם מצורע, טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. אם כן, נכתוב בהאי ולא נכתוב בהאי. איזהו מקומן דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמה רש"י תוספות

והרי מעשר דהוא נפדה. אפילו בירושלים אם נטמא כדילפינן מלא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה ואילו לקוח בכסף מעשר שני אינו נפדה אליבא דר' יהודה אלמא איכא טפל חמור מעיקר כן פי בקונטרס ובספרי פרשת עשר תעשר מפרש טעמא דרבי יהודה משום דכתיב (והכסף) כסף ראשון ולא כסף שני דהא דאמר בריש הוזהב (ב"מ דף מה) גבי סלעין דינרין דכסף כסף ריבא יש לחלק בזה שנגמר כאן פדיונו לגמרי וקנה פדיונו מעשר ואם היה טהור לא היה נפדה ותנן במסכת מעשר שני פ' שלשים (מ"י) אמרו לו לר' יהודה מה אם מעשר שני עצמו שנטמא הרי הוא נפדה הלקוח בכסף מעשר שנטמא אינו דין שיפדה אמר להם לא אם אמרתם במעשר שני עצמו שכן נפדה טהור ברחוק מקום תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה טהור ברחוק מקום ואית ספרים דגרסי הכא נטמא אין לא נטמא לא ומייתי ראייה מרבנן דטפל חמור מעיקר פירוש נטמא נפדה לרבנן לא נטמא אינו נפדה אפי' חוץ לירושלים א"ע שמשער עצמו נפדה והיינו חוץ לירושלים דבירושלים אין מעשר טהור נפדה ובתוספתא דמעשר שני משמע כפי' הקונטרס דעל מילתא דר' יהודה פרכין האי לישנא שגושה טפל חמור מן העיקר דכתיב איתא התם הלקוח בכסף מעשר כו' אמרו לו לרבי יהודה תחמייר בטפילה יותר מן העיקר ולגירסת הספרים לא נטמא לא ומוכיח דרבנן נמי סביר טפל חמור מן העיקר גבי מעשר טהור חוץ לירושלים קשה דאי פרכי רבנן לר' יהודה תיקשי להו לדידהו כיון דקרא טפל חמור מן העיקר האי דלקוח טהור אינו נפדה ומעשר עצמו נפדה אבל לגירסת הקונטרס ניהא דאיכא למימר דהאי לא מקרי טפל חמור מן העיקר דמעשר עצמו טהור נפדה ברחוק מקום כדי לפדות בדמים בירושלים בקר וצאן יין ושכר כדכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך אבל אם לקח פירות בו חוץ לירושלים כדי לאוכלם בירושלים לא יפדה כמו שאל היה פודה מה שהיה לוקח בירושלים ולגירסת הספרים לא נטמא לא קשה לפירוש הקונטרס דפרק הוזהב (ב"מ דף מה) גבי מחללין אותו כסף על נחשת נחשת על הפירות ויחזור ויפדה את הפירות וחכמים אומרים יעלו פירות ויאכלו בירושלים ופי' בקונטרס וחכמים אומרים לא הוקיעוהו לחזור לחללם כמו ת"ק אלא אם רצה יעלה פירות עצמו דהקלו בו משמע מתוך פירושו דר"מ מתמייר דלא שרי נחשת על הפירות אא"כ יחזור ויפדה את הפירות ויעלה הכסף לירושלים והכא משמע שזו היא קולא כשהחזיר ופודה את הפירות ומשעה דאפילו איסורא איכא למאי דגרסי' לא נטמא לא דאינו נפדה טהור ברחוק מקום ומשנה שלמיה היא במסכת מעשרות (פ"ג מ"י) ושם הארכתי בפרק הוזהב (ב"מ דף נה) דיה ויחזור: פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא. וא"ת הרי אחד עשר שטפל חמור מן העיקר כדאמרין בפ' שתי מדות (מנחות צא) האחד זה אחד עשר שלא מצונו לו בכל התורה טפל חמור מן העיקר וי"ל כדמנשי הכא מותר הפסח שלמים היו ה"א אחד עשר שלמים היו דכל דיני שחיטתו עליו כדמשמע בבבבורת (דף סא.) מדמצינן פסח נמי בעי קרא כדדרשינן פרק קמא (לעיל ט.) אם כשב להביא פסח שעברת שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שיעטנו סמיכה ונסכים ותנופת חוה ושוק הוא דקרי ליה טפל לאו דווקא: לעכב מנא לן דכתיב ושחט את הכבש. למקבל לא ידעין עיכובא: לפי שיצא אשם מצורע לידון בדבר החדש כו'. מה שחטאת מצורע טענה נסכים ושאר חטאות אין טעונין לא חשיב דבר חדש וכן אוב וידעני שיש כרת מה שאין כן בשאר מכשפים מדלא תני בל"ו כריתות ואפ"ה גמירין סקילה מאוב וידעני בשאר מכשפים פרק קמא דיבמות (דף ד.) ופרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סו.) ואי מקרי כרת דכתיב באוב וידעני דבר החדש היכי גמר מנייהו סקילה למיד' כללו לא גמר מיניה וזה הקשה היר יעקב מאורלינ'ש אלא לא קרי דבר חדש אלא כשחזר כללו כי הכא דשאר אשמות כל הדם למזבח ואשם מצורע הדם ממנו לכהונתו וכגון אשת אח בפרק קמא דיבמות (דף ז.) שנאסרו כל העריות וזה דבר החדש שחזר כללו אבל מה שחטאת מצורע טענה נסכים אינו סותר מכללו אלא תוספת הוא על הקרבן וא"ת למאן דאמר כללו גמר מיניה ידיו כל אשמות טעונין מתן כהונתו וילפלו נמי כולו עריות מאשת אח וי"ל דלא גמר מיניה אלא מידי דלא חידש בו כגון שחיטת צפון אבל ההירוש לא גמר מיניה כדפירש בקונטרס דא"כ לא היה עוד כאן דבר חדש ועוד דאם כן היה יוצא לידון בדבר החדש כיצא בו ללמד על הכלל כולו: נכתוב בהאי ולא בכתוב בהאי. איזהו מקומן דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמה רש"י תוספות

כאשר העולם מתנהג על-פי טבע, אזי יכול היצר-הרע להטעות יהודי שאין בעל-הבית לבירה זו. כאשר רואים הנהגה שלמעלה מהטבע. . אזי רואים שהקדוש-ברוך-הוא מנהיג את העולם.

משיחת שבת פרשת בהעלותך, ה'תשכ"ז

א' אקשיה לעולה ולא אקשיה לחטאת. תימה לא לכתוב את החטאת ואי דבר הלמד
בדיקש חזר ומלמד בדיקש אמאי אקשיה לעולה כלל תיפוק ליה מחטאת האשם
דמה חטאת צפון מעבב אף אשם כן ויל דאי לא כתב צפון לא היה אמינא את הדרה
קרא לשחיטת צפון למידי דלא בעיא כהונה והאשם לא דרשינן ליה כלל דהא לא כתב

כאשם דהוה משמע כשאר אשם דעלמא לצפון
יהא זה אבל האשם משמע האשם זה יהא
כחטאת למתן דמים למזבח וכן יש להקשות אי
דבר הלמד בדיקש חזר ומלמד בדיקש לא
נכתוב צפון כלל ותיתי (ובאשמות) מבחטאת
וכאשם כי היכי דילפינן מיניה סמיכה בפרק קמא
(לעיל יא.) ועוד נילף שאר אשמות מאשם
מצורע ואשם מצורע מדיקשא דחטאת ויל
דלא היה אמינא דאהדריה קרא לשחיטת צפון
ולא היה דרשינן כאשם כשאר אשם (כיון דלא
כתב כאשם) כיון דלא כתב צפון בהדיא בשאר
אשמות:

כאשר יורם למאי הלכתא. תימה הא
איצטרך לבדרשינן בסוף כל
הבשר (חולין דף קז.) זה בא למדו ונמצא למד
מה פר כהן משיח וכן במעילה אף שור וזב
השלמים יש בו מעילה ויל דמצי לאקשוי לזבח
השלמים ולא ליכתוב כאשר יורם דכאשר יורם
משמע דאתא לרבויה הרמה אחרת אי נמי הדיא
דכל הבשר (שם) כתב דבי רבי ישמעאל דנפקא
ליה דרשא דהכא מועשה לפר זה פר העלם
כדאמר פרק בית שמיא (לעיל דף מא.) אבל
לתנא דבי דאמר דעשה לפר זה פר יום
הכיפורים איצטרך כאשר יורם (לדך דרשא):

ונכתביה בגופיה. תימה כדאמר פרק ב"ש
(גם זה שם) משל למלך בשר ודם
שסרחו עליו מדינה ומיעט בסדרונם מפני חיבתו
ויל דבשביל חיבתו לא היה לו לגלגל אלו
דרשות למלף מדיקשא ומי' לפינן מיניה הלמד
מדלא אשמעינן בדוכתא אחריתא דבר דבר
מדיקש אינו חזר ומלמד בדיקש:
קדשי קדשים יתירי כתיבי. תימה כיון דילפינן
גורה שוה מחדדי למא לן היקשות דלעיל
כחטאת ואשם:

אָבֵל כָּלָלוּ גֵמֶר מִיָּנִיהַ (לצפון) שְׁפִיר. אֵלָּא, אִי סְבִירָא
לָן, דְּלֹא הוּא גֵמֶר מְכַלְלָן, וְלֹא כָּלָלוּ גֵמֶר מִיָּנִיהַ, הָיָא
לְגוּפוֹיָא אִיצְטְרִיךְ. כִּיּוֹן דְּאֶהְדְּרִיָּה, אֶהְדְּרִיָּה. אָמַר לִיה
מִר וּזְמַרָא בְּרִיה דְּרַב מִרִי לְרִבִּינָא, אִימָא, כִּי אֶהְדְּרִיָּה
קָרָא, לְגַבִּי מִתָּן דְּמִים וְאִימִוּרִין, דְּבַעֵי כְּהוֹנָה. אָבֵל
שְׁחִיטָה, דְּלֹא בְּעִיָא כְּהוֹנָה, לֹא מִיבַעֵי צִפּוֹן. אִם כֵּן,
נִימָא קָרָא 'כִּי כְּחַטָּאת הוּא'. מָאִי 'כְּחַטָּאת הָאֲשָׁם',
כְּשֶׁאֵר אֲשָׁמוֹת יִהְיֶה. לָמָּה לִי לְאֶקְשִׁי לְחַטָּאת, לָמָּה
לִי לְאֶקְשִׁי לְעוֹלָה. אָמַר רִבִּינָא, אִיצְטְרִיךְ. אִי אֶקְשִׁיָּה
לְחַטָּאת וְלֹא אֶקְשִׁיָּה לְעוֹלָה, הָוֵה אִמְנִיָא, חַטָּאת
מִוִּיכֵן לְמַדָּה מְעוֹלָה, דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ, חוֹזֵר
וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ. אָמַר לִיה מִר וּזְמַרָא בְּרִיה דְּרַב מִרִי
לְרִבִּינָא, וְנִיקְשִׁיָּה לְעוֹלָה וְלֹא נִיקְשִׁיָּה לְחַטָּאת. הָוֵה
אִמְנִיָא, דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ. וְכִי
תִימָא, נִיקְשִׁי אֶקְשִׁי לְחַטָּאת. נִיחָא לִיה דְּמִקְשִׁי לִיה
לְעִיקָר, וְלֹא נִקְשִׁי לִיה לְטַפֵּל, לְהִכִּי אֶקְשִׁיָּה לְחַטָּאת.
וְאֶקְשִׁיָּה לְעוֹלָה, לְמִימַר, דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ שְׂאִינוּ
חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ. רַבָּא אָמַר, מִהֲבָא, דְּכִתְבִי
'כְּאֶשֶׁר יוֹרֵם מִשּׁוֹר זָבַח הַשְּׁלָמִים', לְמָאִי הִלְכְתָּא. אִי
לְיוֹתֶרֶת הַכֶּבֶד וְשִׁתִּי הַכְּפִלּוֹת, בְּגוּפוֹיָה כְּתִיב. (אָמַר
רַב פֶּפְא) מִשּׁוּם דְּבַעֵי אֲגוּמוֹרִי יוֹתֶרֶת הַכֶּבֶד וְשִׁתִּי
הַכְּפִלּוֹת, מִפְּר הַעֵלֶם דְּבִר שֶׁל צִבּוֹר לְשַׁעֲרֵי עֲבֹדַת
כּוֹכָבִים. בְּגוּפוֹיָה לֹא כְּתִיב, וּמִפְּר כְּהֵן מִשִּׁיחַ הוּא
דְּגִמַּר. לְהִכִּי אִיצְטְרִיךְ 'כְּאֶשֶׁר יוֹרֵם' דִּינִיָּהּ כְּמָאן
דְּכִתְבַּת בְּגוּפוֹיָה, וְלֹא נִיחָא דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ, חוֹזֵר
וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ. אָמַר לִיה רַב פֶּפְא לְרַבָּא, וְלִיְכַתְּבִיהַ
בְּגוּפוֹיָה, וְלֹא נִקְשִׁי. אִי כְּתִיב בְּגוּפוֹיָה וְלֹא אֶקְשִׁי, הָוֵה

אִמְנִיָא, דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ. וְכִי תִימָא, נִקְשִׁי אֶקְשִׁיָּה. נִיחָא לִיה
דְּכִתְבִיהַ בְּגוּפוֹיָה. מִדְּאֶקְשִׁי לִיה אֶקְשִׁיָּה, לְהִכִּי כְּתִיבִיהַ וְאֶקְשִׁיָּה, דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ,
אִין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ: (דִּיקָשׁ וְגוֹיָרָה שְׁוִיָּה ק"ל וְחוֹמִיר' [וּבְנִין' א"ב]. סִימָן:) דְּבִר
הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ, אִין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ. אִי מִדְּרַבָּא, אִי מִדְּרַבִּינָא. דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ,
מִהוּ שְׁלִימֵד בְּגוֹיָרָה שְׁוִיָּה. הָא שְׁמַע, רַבִּי נָתָן בֶּן אֲבָטוּלָמוֹס אוֹמֵר, מִנֵּין לְפִרְיָהּ בְּבָגְדִים
שְׁהִיָּא מְהוֹרָה, נְאֻמֵּר 'קִרְחַת' [וְנִבְחַת' בְּבָגְדִים, וְנְאֻמֵּר 'קִרְחַת' וְנִבְחַת' בְּאֶדָּם. מִה לְחֵלָן,
פֶּרַח כְּבוֹלֵו טְהוֹר. אָף פָּאן, פֶּרַח כְּבוֹלֵו טְהוֹר. וְהִתְם, מָנָא לָן. דְּכִתְבִי 'מִרְאשׁוּ וְעַד רִגְלֵיו',
וְאִיתְקַשׁ רֹאשׁוּ לְרִגְלֵי. מִה לְחֵלָן (פּוֹלֵו הַפֶּךְ לָבֵן) פֶּרַח כְּבוֹלֵו טְהוֹר, אָף פָּאן (פּוֹלֵו הַפֶּךְ
לָבֵן) פֶּרַח כְּבוֹלֵו טְהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּכָל הַתּוֹרָה פּוֹלָה, לְמִדֵּין לְמַד מִלְמַד. חוּץ מִן
הַקְּדָשִׁים, שְׂאִין דִּנֵּין לְמַד מִלְמַד. דָּאִם כֵּן, לֹא יֵאמַר צִפּוֹנָה כְּאֶשֶׁם, וְתִיתִי בְּגוֹיָרָה שְׁוִיָּה
(דְּקִדְשִׁי קִדְשִׁים מִחַטָּאוֹת) [דְּקִדְשׁ קִדְשִׁים' מִחַטָּאוֹת]. לֹא, לְמִימָרָא דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ,
אִין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּגוֹיָרָה שְׁוִיָּה. וְדִלְמָא, מִשּׁוּם דְּאִיכָא לְמִיפּוֹד, מִה לְחַטָּאת, שְׁכָן כּוֹכְפֶרֶת עַל
חִיבִי בְּרִיתוֹת. קִדְשִׁי קִדְשִׁים, וְתִירִי כְּתִיבִי: דְּבִר הֶלְמֵד בְּהִיקָשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד כָּכָל וְחוֹמֵר.

מרתנא

אבל כללו גמר מיניה. מיד דלא חידש בו כגון שחיטת צפון אי הוה כתיבא ביה ולא הוה
כתיבא בשאר אשמות גמרי ליה שאר אשמות מיניה דלא חידש הוא אלא יצא מן הכלל
הוא ולמד על דבר שלא נאמר בכלל והיכי יצא לידון בדבר החדש כגון מתן דמים שבוה
למזבח ובוה שינה ואומר לבדוהו: כיון דאהדריה בו, הכתיב כי כחטאת האשם הוא כיון
חטאת כן דין אשם: אהדריה. לכללו בין למתן

דמים בין לשחיטת צפון ולא היה צריך לכתוב
בו שחיטת צפון אלא לעיכובא: דבעי כהונה.
שאניא כשירה בור אבל למידה דשחיטה דלאו
עבודת כהן היא לא אהדריה דהא בחזרתו כתיב
כחטאת האשם הוא לכהן לענין עבודת
שבכה: א"ב נימא קרא כי כחטאת הוא. לכהן:
כשאר אשמות יתיה. הלכך לענין צפון גמי
אהדריה וכי כתיב ביה שחיטה בעצמן דקרא
לעיכובא אתא ושארא אשמות גמי מיניה וליפנין
לעיכובא: למא לי לאקשוי בשחיטתו לחטאת
ולעולה. דכתיב במקום אשר ישחט את החטאת
ואת העולה: מתיבן למידי. לשחיטת צפון: אי
אקשיה לעולה ולא אקשיה לחטאת הוה אמינא.
בעלמא דבר הלמד בדיקש חזר ומלמד בדיקש:
וכי תימא, אם איתא דלמדו גמי מיניה וליפנין
נקשיה לחטאת לא לעולה משגנין לך ניהא ליה
לאקשוי לעיקר בו: למימרא. מדאיצטרך
למיהדר ואקשי לעולה ש"מ דבר הלמד בדיקש
אין חזר ומלמד בדיקש ומחבא נפקא לן בכל
דוכתא: כאשר יורם. באימורי פר כהן משיח
כתיב: משום דבעי אגמורי יותרת הכבוד ושתי
כליות בו. שהיה צריך ללמד מפר העלם תורת
אימוריהן לשעירי עבודה וזה דאיתקש אהדדי
לענין הקטרת אימורין כדאמרין בפרק ב"ש
(לעיל מא.) אשה חלה וחסאתם על שגונם ופר
העלם דבר בגופיה לא כתיב יותרת וכליות
ומפר כהן משיח גמר בדיקש כדאמרן בפרק בית
שמיא (שם לטו) ועשה לפר כאשר עשה לפר זה
פר כהן משיח אקשיתו להדדי. לשה איצטרך
כאשר יורם. בפר כהן משיח ואם אינו ענין לו
תגדו לענין פר העלם דגדויה כמאן דכתיבי בפר
העלם גופיה דלא ליתוי דבר הלמד בדיקש וחזר
ומלמד בדיקש ואי קשיא הא נפקא לן הך דרשא
מועשה לפר זה פר העלם דבר כדאמרן בפרק
ב"ש (לעיל מא.) ד"מ לתנא דבי ר' שמעון
דאמר לפר זה פר העלם אבל לתנא דבי רב
דאמר ועשה לפר זה פר יום הכיפורים איצטרך
כאשר יורם לדך דרשה: ונכתביה בגופיה. דפר
העלם בהדיא ולא ליקשיה לפר כהן משיח
הואיל וסוף סוף טרח וכתב כאשר יורם יתירא
להכי הוה אמינא דבר הלמד בדיקש חזר
ומלמד בדיקש. בעלמא דלא הוה ליפנין מחבא
מידי: דבר הלמד בדיקש בו, משום דבעי
למיבעי בעיא עלה הדר נקט לה: אי מדרבא.
מכאשר יורם: אי מדרבנא. מאשם מצורע
דאיצטרך לאקשי לחטאת ולעולה: לפריחה.
אם פריחה הצרעת בכל הבגד: מה לתנא פריח
בבגדו טהור. כדכתיב: אם פרוח חלחל וגו'
(ויקרא יג) והתם, גבי קרחת וגבחת דאדם מנלן
דטהורה פריחה דאלו פריחה כי כתיבא בגע
עור בשר כתיב ואילו קרחת וגבחת כתיבי גבי
נתקין דמקום שער דראש וזקן שאין סימניהן

שוין לנעני עור בשר שוה בשער לכן זה בשער צהוב: ואיתקש ראשו. נתקי הראש: אף כאן בו, אלמא נתקין בדיקשא וליפנין להו וחזרין ומלמדין על הבגדים בגי' א"י יוחנן. מהכא
לא תיתי ראיה דלאו קדשים הוא דאף דיקש מלמד בדיקש חוץ מקדשים ותדע לך שהמדה הוה שהבאתה אינה למידה בקדשים: דא"כ הוא. דדבר הלמד בדיקש חזר ומלמד בגי'
לא יאמר צפון כאשם ותתי בגי'. ונאמר קדשים בחטאת נאמר קדשי קדשים יתירי כתיבי. בהו והוה ליה גויה שוה מנפיה מדיקש צדקין חוץ משכיב
עליה גבי חטאת כתיב תשחט החטאת קדש קדשים הוא וכאשם כתיב זאת תורת האשם קדש קדשים הוא ובתרייהו כתיב בויקח קרח לכל חטאתם ולכל אשמתם אשר ישיבו לי קדש

קדשים לך:

שנכתב פסוק זה בפר כהן משיח אינו ללמוד דין כלשהו בו עצמו, 59
(אמר רב פפא) אלא משום דכעין אנומרי – שרצה ללמדו את דין 60
ויתרת הכהן ושתיהן הפליות מפר העלם דבר של צבור לשעירי עבודת 61
בזבחים, כלומר, מפני שדין הקטרתו נלמד מפר העלם דבר 62
לשעירי עבודת כוכבים בהיקש, ודין זה בגופיה של פר העלם דבר 63
לא בתיבה, ומפר כהן משיח הוא דקמך – ונלמד בו ממה שהוקש לפר 64
כהן משיח, ונמצא שהלמוד מהיקש חוזר ומלמד בהיקש, להכי 65
איצטריך לכתוב בפר כהן משיח 'כאשר יורם' וגו', שאינו נצרך 66
לגופה, ודורשים אותו לענין פר העלם דבר דניחוי קמאן דכתב 67
בגופיה – שיהיה כאילו כתוב הדין בפר העלם דבר עצמו ויוכל 68
לחזור וללמודו בהיקש לשעירי עבודת כוכבים, ולא ניהוי דבר 69
הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, ומכך שכתבה התורה 'כאשר 70
יורם' כדי שפר העלם דבר יוכל לחזור וללמוד לשעירי עבודת 71
כוכבים, יש ללמוד שדבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש. 72
מקשה הגמרא: אמר ליה רב פפא לרבא, הואיל ונצרך פסוק נצטרך 73
בפר כהן משיח כדי ללמד את דין היתרת והכליות בפר העלם 74
דבר, אם כן קשה, וליכתביה בגופיה, ולא נקיש – יכתבנו במפורש 75
בפר העלם דבר, ולא יקישו לפר כהן משיח. 76
השיב רבא: אי כתב דין זה בגופיה ולא אקיש, הוה אמינא שדבר 77
הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, וכי תימא נקיש אקושי – ואם 78
תאמר שאם כן עדיף להקישו לפר כהן משיח וללמוד דין זה ממנו 79
בהיקש, על זה אפשר היה להשיב, ניקא ליה דכתביה בגופיה, 80
מדאקיש ליה אקושי – מאשר ללמודו בהיקש ממקום אחר. להכי 81
כתביה ואקושי – לכן כתב בפר כהן משיח 'כאשר יורם' וגו' וגם 82
הקישו בנפרד לפר כהן משיח, כמו שנתבאר לעיל, למימרא שדבר 83
הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בהיקש. 84
(היקש ונצרך שו"ה ק"ל וחומר) [וכן 'א"ב]. זהו סימן לזכירת 85
הממירות הבאות בגמרא בענין דבר הלמד האם חוזר ומלמד. 86
הגמרא מבררת לגבי דבר הלמד דין כלשהו באמצעות היקש או 87
גזירה שוה או קל וחומר או בנין אב, האם יוכל לחזור וללמודו 88
לדבר אחר באמצעות אחת מהדרכים הללו. 89
תחילה מבררת הגמרא את דיני דבר הלמד מהיקש, האם חוזר 90
ומלמד בארבעת הדרכים הנוכחות. אומרת הגמרא: דבר הלמד 91
בהיקש, הכלל הוא שאין חוזר ומלמד בהיקש, ולמדנו זאת, אי 92
מדרבא – או מדרשת רבא לעיל, ממה שנאמר 'כאשר יורם' בפר 93
כהן משיח, אי מדרבא – או מדרשת רבינא לעיל, ממה שהוקש 94
אשם מצורע לחטאת ולעולה. 95
מבררת הגמרא: דבר הלמד בהיקש, מהו שילמד בגזירה שוה. 96
הגמרא באה לפשוט הספק: תא שמע, רבי נתן בן אבטימלום אומר, 97
מנין לפריחה בגזרים – צרעת שקרעוה מן הבגד וחזרה ופרחה 98
בכולו שהיא טהורה, שנאמר 'קרת' ו'נצחת' בגזרים בגזרים, (ויקרא יג 99
ה) 'בקרתו או בגבתו', ונאמר 'קרת' ו'נצחת' בגזעי ראש האדם, 100
(שם יג מה) 'בקרתו או בגבתו', ולומדים בגזירה שוה, מה לחלן 101
בגזעי הראש, אם פרח בכולו האדם טהור, כמבואר להלן, אף כאן 102
בגזעי בגדים, אם פרח בכולו הבגד טהור. והתם בגזעי הראש מנא 103
לן שאם פרח בכולו טהור, דכתב בגזעי גופו (שם יג ב-ג) ו'אם פרוח 104
תפרח וגו' מראשו ועד רגליו וגו' וטהר את הגזע' וגו', ואיתקש 105
בפסוק זה ראשו לרגל, ללמד, מה לחלן בגזע שברגל, כמו בשאר 106
גזעי הגוף, אם (פולו הפך לכן) פרח בכולו טהור, אף כאן בגזע 107
שבראש, ויהיה הדין שאם (פולו הפך לכן) פרח בכולו טהור. הרי 108
שדבר הלמד מהיקש [נגעי הראש] חוזר ומלמד את דינו בגזירה 109
שוה [לנגעי בגדים]. 110
רבי יוחנן דוחה את הראיה, ומוכיח שדבר הלמד מהיקש אינו חוזר 111
ומלמד בגזירה שוה: אמר רבי יוחנן, אין ראייה מנגעים לקדשים, 112
כיון שקבל התורה בולה אכן למידין למד מלמד – ניתן ללמוד מדבר 113
שלמד את דינו מדבר אחר, חוץ מן הקדשים, שבהם על כרחך אין 114
דין למד מלמד, דאם כן – אם הלמד מהיקש חוזר ומלמד בגזירה 115
שוה, מדוע נכתב פסוק מיוחד באשם ללמד שאשם נשחט בצפון 116

אבל כלל גמר מיניה (לצפון) – שאר הדברים שבכלל יכולים 1
ללמוד מן הדבר שיצא מן הכלל, אם כן שפיר – נכון הוא שאפשר 2
ללמוד מאשם מצורע לשאר האשמות, וממילא מה שנאמר דין 3
צפון בדין הכללי של אשם הוא כדי ללמד שהוא מעכב. אמר אי 4
קביא לן, דלא הוא גמר מקללו ולא כללו גמר מיניה – שדבר שיצא 5
מן הכלל לידון בדבר החדש, הוא אינו לומד את דינו מכללו, וגם 6
כללו אינו לומד את דינו ממנו, הרי תא לגופיה איצטריך – מה 7
שנאמר דין צפון בדין הכללי של אשם, נצרך לגופה, כיון שאי 8
אפשר ללמודו מאשם מצורע שיצא לידון בדבר החדש. ושוב אין 9
מהיכן ללמוד שצפון מעכב באשם. מתרצת הגמרא: כיון דאחרת 10
אחרת – כיון שהחזיר הכתוב את אשם מצורע אל הכלל כשאמר 11
(שם) 'כי בחטאת האשם הוא לפכה' וגו', הרי החזירו אף לדין צפון 12
הכתוב בכלל האשמות. ועל כרחך מה שחזר ואמר באשם מצורע 13
'ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת' וגו', הוא כדי 14
ללמד שצפון מעכב באשם. 15
מקשה הגמרא: אמר ליה מר וזמרא בריה דרב כרי לרבינא, אמר, 16
כי אחרת קרא – כשהחזירו הכתוב אל הכלל, הוא רק לגבי מתן 17
דמים ואימורי, משום דכעין בהנה – שטעון כהן בעשייתו. שהרי 18
מלשון הכתוב 'כי בחטאת האשם הוא לפכה' יש לדייק שבא 19
לחזירו אל הכלל רק לדבר הנוגע בכהן, אבל לגבי שחיטה, דלא 20
נצא בהנה שהרי היא כשירה בזר, תאמר שלא החזירו אל הכלל 21
ולא מיבעי – אינו טעון צפון. השיב רבינא: אם כן – אם כדברך 22
שהחזירו בחטאת אל הכלל רק לענין מתן דמים ואימורי, ניקא 23
קרא 'כי בחטאת הוא לפכה', בלי המילה 'האשם', מאי 'בחטאת 24
האשם' הוא? על כרחך בא הכתוב ללמד בזה שבשאר אשמות ויהי, 25
בין לענין מתן דמים ואימורי ובין לשחיטה בצפון, כך אשם 26
מצורע. ולפיכך הכתוב 'ושחט את הכבש' וגו' מיותר לדרשה, 27
ומלמד שצפון מעכב בו, וממנו נלמד לכל האשמות. 28
בפסוק ממנו למדו שצפון מעכב באשם, נאמר (שם יד ג) 'ושחט את 29
הכבש במקום אשר ישחט את החטאת מן העולה'. מבררת 30
הגמרא: למה לי לאקושי – להקיש את אשם לחטאת ולמה לי 31
לאקושי גם לעולה, הרי די להקישו לאחד מהם ללמד שטעון צפון 32
כמוהו. משיבה הגמרא: אמר רבינא, איצטריך. כי אי אקושיה 33
לחטאת ולא אקושיה לעולה, הוה אמינא, הנה חטאת מהיכן למד 34
לחיות טעונה צפון, הלא למדה זאת מעולה בהיקש, ואם נלמד 35
ממנה לאשם בהיקש, יש ללמוד מכאן שבכל הקדשים דבר הלמד 36
דין כלשהו בהיקש, חוזר ומלמד את הדין לדבר אחר בהיקש, וכיון 37
שלמד האמת, הכלל בקדשים הוא שהלמד מהיקש אינו מלמד 38
בהיקש, על כן חזר הכתוב והקיש את אשם מצורע גם לעולה, 39
שדין צפון כתוב בה במפורש. 40
מקשה הגמרא: אמר ליה מר וזמרא בריה דרב כרי לרבינא, אם 41
כדברך, וניקושיה – ויקישנו לעולה בלבד ולא ניקושיה לחטאת. 42
השיב רבינא: אם יקישנו רק לעולה, הוה אמינא שבאמת דבר הלמד 43
בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, וכי תימא נקיש אקושי לחטאת – ואם 44
תאמר שיקישנו לחטאת, על זה אפשר היה להשיב, ניקא ליה 45
דמקיש ליה לעיקר ולא נקיש ליה לטפל – טוב לו יותר להקישו 46
לעולה שהיא העיקר, שדין צפון כתוב בה במפורש, ולא להקישו 47
לחטאת שהיא טפלה, שאינו כתוב בה במפורש. וכדי שלא תלמד 48
כך, להכי אקושיה תחילה לחטאת וחזר ואקושיה גם לעולה, למימר, 49
דבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש. ומכאן נלמד שהלמד 50
מהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש. 51
הגמרא מביאה דעה נוספת, מהיכן נלמד הכלל שדבר הלמד 52
מהיקש אינו מלמד בהיקש, רבא אמר, מקור כלל זה הוא מהבא, 53
דכתיב בפר כהן משיח (ויקרא יג ה) ו'אזת כל חלב פר החטאת וירם 54
ממנו וגו' כאשר יורם משום זבח השלמים' וגו', ונשאלת השאלה, 55
למאי הלקחת הוקש לשלמים. אי ליתרת הכהן ושתיהן הפליות – אם 56
כדי ללמוד שטעון הקטרת היתרת והכליות כשלמים, בגופיה בתיב 57
– הרי כתובים הם כבר בפר כהן משיח במפורש. על כרחך מה 58

מִתְקַנָּה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵעִיל (מ), שלומדים הלכות מסוימות
בהזאת דמו של שעיר יום הכיפורים בקל וחומר משעירי עבודה
זרה, אף שבשעירי עבודה זרה נלמדו דינים אלו מפר כהן משיח
בהיקש.
מבררת הגמרא: דָּבָר תִּלְמַד בְּהִיקָשׁ, מִהוּ שִׁילְמַד בְּבִנְיָן אֵב.
משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, אִם הַלְמוּ מִהִיקָשׁ מִלְמַד בְּבִנְיָן
אֵב, מְדוּעַ נִכְתָּב פֶּסוּק מִיּוּחַד בְּאִשָּׁם (ויקרא א) 'בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחָטוּ
אֶת הָעֵלָה יִשְׁחָטוּ אֶת הָאֲשָׁם' לְלַמֵּד שְׁנֵשֵׁשׁ בְּצִפּוֹן כְּעוֹלָה, הֲרִי
מוֹטֵב שְׁלֹא לִכְתוֹב אֶת דִּין שְׁחִיטָה צִפּוֹנָה בְּאִשָּׁם, וְתִיתִי וְ-וְתִלְמַדְנָו
מִבְּנִין אֵב מִחֲטָאָה. לְמֹאִי הִלְכָתָא בְּתַבִּיָּה בְּאִשָּׁם, עַל כִּרְחֹק מִפְּנֵי
שְׂדֵי צִפּוֹן בְּחֲטָאָה נִלְמַד בַּה מְעוֹלָה בְּהִיקָשׁ, וּלְפִיכָךְ אִי אִפְשָׁר
לְלַמֵּד מִמֶּנָּה לְאִשָּׁם בְּבִנְיָן אֵב. לֹא לְמִיכָא – הָאֵם אֵין מִכָּאן
רֵאִיָּה, דְּדָבָר תִּלְמַד בְּהִיקָשׁ, אֵין חוּר וּמִלְמַד בְּבִנְיָן אֵב.
הגמרא מקשה עַל רַבִּי יְרֵמְיָה: וְלִדְבָרֶיךָ שֶׁהִטַּעַם שְׁלֹא
לְלַמֵּד אֶת דִּין צִפּוֹן בְּאִשָּׁם מִחֲטָאָה הוּא שְׂדֵי צִפּוֹן זֶה נִלְמַד בַּה
מִהִיקָשׁ, אִם כֵּן תִּיתִי דִּין צִפּוֹן בְּאִשָּׁם מִבְּנִין אֵב מְעוֹלָה, שְׁכַתוּב בַּה
דִּין זֶה בְּמִפְּרֹשׁ. וְעַל כִּרְחֹק, מֹאִי מְעָטָא לֹא אֵתִי – מְדוּעַ הוּא לֹא
נִלְמַד מִשָּׁם, מִשּׁוֹם דְּאִיכָא לְמִיכָא, מִה לְעוֹלָה הַחֲמוּרָה שֶׁכֵּן הִיא
קְרִיבָה לְלֵיל עַל הַמּוֹבָח וּלְכֵן טַעוּנָה צִפּוֹן, מַה שָּׁאֵין כֵּן אִשָּׁם,
שֶׁבִשְׂרָו נֹאכַל לְכַהֲנִים, דִּין הוּא שְׁלֹא יִהְיֶה טַעוֹן צִפּוֹן, אִם כֵּן
בְּחֲטָאָה נִמִּי אִיכָא לְמִיכָא, מִה לְחֲטָאָה הַחֲמוּרָה שֶׁכֵּן מִכְּפָרִית עַל
חֵיבִי בְּרִיתוֹת וּלְכֵן טַעוּנָה צִפּוֹן, מַה שָּׁאֵין כֵּן אִשָּׁם שְׂאִינוּ מִכְּפָר עַל
חֵיבִי בְּרִיתוֹת: דִּין הוּא שְׁלֹא יִהְיֶה טַעוֹן צִפּוֹן, וְנִמְצָא שָׁאֵין מִכָּאן
רֵאִיָּה שְׁדַּבֵּר הַלְמוּד בְּהִיקָשׁ אֵינוּ חוּר וּמִלְמַד בְּבִנְיָן אֵב.
הגמרא מביאה רֵאִיָּה אַחֲרֵת שְׁדַּבֵּר הַלְמוּד מִהִיקָשׁ אֵינוּ חוּר
וּמִלְמַד בְּבִנְיָן אֵב. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: אִמְנָם תְּרָא מִחֲדָא לֹא אֵתִיא –
אֶחָד מֵאֲחָד אֵינוּ נִלְמַד, כְּלוּמֹר, אִי אִפְשָׁר לְלַמֵּד אֶת דִּין צִפּוֹן
בְּאֶחָד הַקְּרַבְנוֹת, אִשָּׁם אוֹ חֲטָאָה אוֹ עוֹלָה, בְּבִנְיָן אֵב מִחֲבִירוֹ, מִכֵּל
מִקּוֹם אִם הַלְמוּד מִהִיקָשׁ חוּר וּמִלְמַד בְּבִנְיָן אֵב תִּיתִי תְּרָא מִחֲדָא
– תִּלְמַד אֶת דִּין צִפּוֹן בְּאֶחָד מֵהֶם בְּבִנְיָן אֵב מִן הַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים.
הֵינּוּ שֵׁיכַת הֵדִין בְּאֶחָד מֵהֶם בְּמִפְּרֹשׁ וּבְשֵׁנִי יִהְיֶה נִלְמַד בְּהִיקָשׁ
וַיַּחֲזִרוּ שְׁנֵיהֶם וַיִּלְמְדוּ לְשִׁלְיֵשׁ ב'הַצֵּד הַשּׁוּדָה'. וְעַל כִּרְחֹק מַה שָּׁאֵין
לּוֹמְדִים כֶּךָ, מִפְּנֵי שְׁדַּבֵּר הַלְמוּד מִהִיקָשׁ אֵינוּ חוּר וּמִלְמַד בְּבִנְיָן אֵב.
דוּחָה הַגְּמָרָא: מִהִי תִיתִי – מֵאִיָּה מֵהֶם תִּלְמַד זֹאת, הֲרִי אִם תֵּאֲמֹר
שְׁלֹא נִכְתָּב רְחֻמָּאָה אֶת דִּין צִפּוֹן בְּעוֹלָה וְתִיתִי מִחֲטָאָה וְאִשָּׁם, יֵשׁ
לְפָרוֹךְ, מִה לְהִנָּךְ וְ-לְחֲטָאָה וְאִשָּׁם הַחֲמוּרִים שֶׁכֵּן מִכְּפָרִית וּלְפִיכָךְ
טַעוּנָה צִפּוֹן, מַה שָּׁאֵין כֵּן עוֹלָה שֶׁהִיא דוֹרוֹן וְאֵינָה בֹאָה לְכַפֵּר דִּין
הוּא שְׁלֹא תִהְיֶה טַעוּנָה צִפּוֹן, וְאִם לֹא נִכְתָּב רְחֻמָּאָה אֶת דִּין צִפּוֹן
בְּחֲטָאָה וְתִיתִי מִחֲדָא – מְעוֹלָה וְאִשָּׁם, הֲרִי יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מִה לְהִנָּךְ
וְ-לְעוֹלָה וְאִשָּׁם שֶׁכֵּן הַקְּפִידָה הַתּוֹרָה בָּהֶם לְהַבִּיאֵם מִבְּחֻמוֹת
זְכָרִים בְּלִבָּד, וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהַקְּפִידָה עֲלֵיהֶם גַּם שִׁיְהִי טַעוּנִים
צִפּוֹן, מַה שָּׁאֵין כֵּן בְּחֲטָאָה שֶׁבֹאָה לְפַעֲמִים מִן הַזְּכָרִים וּלְפַעֲמִים מִן
הַנְּקִיבוֹת, דִּין הוּא שְׁלֹא תִהְיֶה טַעוּנָה צִפּוֹן, וְאִם לֹא נִכְתָּב אֶת דִּין
צִפּוֹן בְּאִשָּׁם וְתִיתִי מִחֲדָא – מְעוֹלָה וְחֲטָאָה, הֲרִי יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מִה לְהִנָּךְ
וְ-לְעוֹלָה וְחֲטָאָה הַחֲמוּרִים שֶׁכֵּן יִשְׁנֵן בְּצִיבּוֹר בְּבִיחִיד – שִׁישׁ מִזֵּן
קְרַבְנוֹת צִיבּוֹר וְלֹא רַק קְרַבְנוֹת יַחֲדִיד, וּלְכֵן טַעוּנִים צִפּוֹן, מַה שָּׁאֵין
כֵּן אִשָּׁם שְׂאִינוּ בֹא אֶלֶּא בִיחִיד, דִּין הוּא שְׁלֹא יִהְיֶה טַעוֹן צִפּוֹן.
וְנִמְצָא שְׂאִי אִפְשָׁר לְלַמֵּד אֶת הָאֶחָד מִשְׁנֵי חֲבֵרָיו בְּבִנְיָן אֵב.
הגמרא מבררת את דיני דבר הלמד מגזירה שוה, האם הוא חוור
ומלמד בהיקש או בגזירה שוה או בקל וחומר או בבנין אב.
ומבררת תחילה, האם הוא יכול לחזור וללמד בהיקש: דָּבָר תִּלְמַד
בְּהִיקָשׁ, מִהוּ שִׁילְמַד בְּהִיקָשׁ. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב שְׁמַאי,
לְמַדְנָו זֹאת מִמֶּנָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶן תּוֹרָה (ויקרא יא-ב) 'וְזֹאת תּוֹרַת זֶכֶךְ
הַשְּׁלֵמִים [וגו'] אִם עַל תּוֹדָה יִקְרִיבוּ' וגו', הִקִּישׁ הַכְּתוּב אֶת קֶרֶן
תּוֹרָה לְקֶרֶן שְׁלֵמִים, וּמִכָּאן לְמַדְנָו לְתוֹדָה שְׁמָאָה מִן הַמַּעֲשֶׂה –
שְׁמוֹתָה לְהַבִּיאַ תּוֹרָה מִכְּסָף מַעֲשֶׂה שְׁנִי, מִדְּאִשְׁשֶׁקֶן שְׁלֵמִים דְּאֵתוּ
מַעֲשֶׂה – שְׁהִי מִצְאָנוּ בְּשֵׁלִמִים שְׁמוֹתָה לְהַבִּיאֵם מִכְּסָף מַעֲשֶׂה
שְׁנִי, וְלּוֹמְדִים דִּין זֶה מִשְׁלֵמִים לְתוֹדָה בְּהִיקָשׁ. וְהִרִי שְׁלֵמִים גּוֹפִיָּהוּ
מִכָּאן לָן – מֵהִיכֵן לְמַדְנָו זֹאת בְּשֵׁלִמִים עֲצָמָם, מְגִזִּירָה שׁוּדָה, דְּתַתִּיב

בשְׁלֵמִים (דברים כו) 'וְיִבְחַתְּ שְׁלֵמִים וְאֶכְלָתָ שֶׁם' וגו', וְכַתוּב בְּמַעֲשֶׂה
שְׁנִי (שם יד יג) 'וְאֶכְלָתָ וגו' בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשִׁכֵּן שְׁמוֹ שֶׁם' וגו'.
הֲרִי שְׁדַּבֵּר הַלְמוּד מְגִזִּירָה שׁוּדָה (–שְׁלֵמִים) חוּר וּמִלְמַד אֶת דִּינוֹ
בְּהִיקָשׁ וְלְתוֹדָה.
הגמרא דוחה את הראיה: אֲמַר לִיָּה מִר וּזְטָרָא בְּרִיה דְּרַב כְּרִי
לְרִבִּינָא, וְהֵלֵא מַעֲשֶׂה דִּנְיָ, חוֹלִין בְּעֵלְמָא הוּא, וְאֵינוּ לֹא הִסְתַּפְקוּ
אֵלֶּא בְּקִדְשֵׁי, אֲבָל בְּחוֹלִין הַכֵּלל הוּא שְׁלֵמִים לְמַד מִן הַלְמוּד,
לְפִיכָךְ כֵּיוֵן שְׁלּוּמִידִים מִמֶּנּוּ שְׁלֵמִים אִפְשָׁר לְחוּר וּלְלַמֵּד מִזֶּם
לְתוֹדָה בְּהִיקָשׁ. וְאֵין רֵאִיָּה מִכָּאן שְׁגַם כֹּאשֶׁר הַלְמוּד בְּגִזִּירָה שׁוּדָה
הוּא קִדְשִׁים הַלְמוּד מִמֶּנּוּ חוּר וּמִלְמַד לְדַבֵּר אַחֵר בְּהִיקָשׁ.
הגמרא דוחה את דברי מר זוטרא בריה דרב מרי: אֲמַר לִיָּה רִבִּינָא
לְמַר וּזְטָרָא בְּרִיה דְּרַב מַרִּי, וְכִי אֲמַר אֲמִירָה – מִי שֶׁאִמַּר שְׁמוּעָה זֹו
וְשִׁבְקִישׁ אֵין דְּבַר הַלְמוּד חוּר וּמִלְמַד] הָאֵם הוּא אִמַּר שְׂאִינוּ
חוּר וּמִלְמַד דּוּקָא כְּשֶׁהִלְמֵד קִדְשׁ וְגַם הִלְמֵד קִדְשׁ. הֲרִי הוּא לֹא
אִמַּר כֶּךָ, וְאִף כְּשֶׁהִלְמֵד אֵינוּ קִדְשׁ, כְּגוֹן כֹּאשֶׁר שְׁהִלְמֵד מִזֶּם
מַעֲשֶׂה שְׁנִי שְׁהוּא חוֹלִין, דִּי לָנוּ שִׁיְהִידָה הַלְמוּד מִמֶּנּוּ קִדְשׁ כְּדִי שְׁלֹא
יֻכַּל לְחוּר וּלְלַמֵּד. וְכֵיוֵן שֶׁמִּצְאָנוּ שְׁלּוּמִידִים מִמַּעֲשֶׂה שְׁנִי שְׁלֵמִים
בְּגִזִּירָה שׁוּדָה, וּמֵהֶם לּוֹמְדִים לְתוֹדָה בְּהִיקָשׁ, הֲרִי זֹו רֵאִיָּה שְׁהִלְמוּד
מְגִזִּירָה שׁוּדָה יֻכַּל לְחוּר וּלְלַמֵּד בְּהִיקָשׁ, כִּפִּי שְׁהוֹכִיחַ רַב פַּפָּא.
מבררת הגמרא: דָּבָר תִּלְמַד בְּהִיקָשׁ, מִהוּ שִׁילְמַד בְּהִיקָשׁ שְׁוֹתָה.
משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי כְּרִי בְּרִי חָמָא, לְמַדְנָו זֹאת מִמֶּנָּה דְּתִנָּא בְּעִנְיָן
חֲלוֹת תּוֹרָה. שֶׁכֵּן הֵדִין בְּתוֹרָה לְהַבִּיאַ עֲמָה אַרְבַּעַה מִינֵי חֲלוֹת,
אֶחָד חֲמִץ וְשֵׁלִישׁ מִצָּה, וְשֵׁלִישׁ מִינֵי הַרְצָה הֶם 'חֲלוֹת'. וְהִקִּיק
'רְבוּכָה', וְנִאֲמַר בְּרַבּוּכָה (ויקרא יג) 'סִלַּת מִדְּבַקֶּת חֲלָת' וגו', מִכָּאן
לְמַדְנָו לְרַבּוּכָה שְׁמָאָה מִן הַסִּלַּת. חֲלוֹת מִנִּין – מֵהִיכֵן לְמַדְנָו
'לְחֲלוֹת' שֶׁבֹאֵת מִן הַסִּלַּת, תִּלְמִיד לִימֵר – יֵשׁ לְלַמֵּד זֹאת מִמֶּנָּה
שֶׁנֶּאֱמַר בְּחֲלוֹת (שם) 'חֲלוֹת מִצּוֹת', וְנִאֲמַר בְּרַבּוּכָה (שם) 'סִלַּת
מִדְּבַקֶּת חֲלוֹת', וְלּוֹמְדִים בְּגִזִּירָה שׁוּדָה, שֶׁכֵּשׁ שְׁהִרְבוּכָה בֹאָה מִן
הַסִּלַּת כֶּךָ הַחֲלוֹת בֹּאוֹת מִן הַסִּלַּת. וְהִקִּיק מִנִּין – מֵהִיכֵן לְמַדְנָו
לְהִקִּיק שְׁבֹאִים מִן הַסִּלַּת, תִּלְמִיד מִינֵי הַרְצָה הֶם 'חֲלוֹת'. וְלִבְּאֹרָה
כוֹונֶת הַבְּרִיתָא שֶׁנִּלְמַד בְּגִזִּירָה שׁוּדָה מִמֶּנָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּרִיקִיק (שם)
'וְהִקִּיק מִצּוֹת', וְנִאֲמַר בְּחֲלוֹת 'חֲלוֹת מִצּוֹת', כֵּשׁ שְׁהֲחֲלוֹת בֹּאוֹת
מִן הַסִּלַּת כֶּךָ הִקִּיקִין בָּאִים מִן הַסִּלַּת. הֲרִי שְׁדַּבֵּר הַלְמוּד בְּגִזִּירָה
שׁוּדָה (–הַחֲלוֹת) חוּר וּמִלְמַד בְּגִזִּירָה שׁוּדָה (לְהִקִּיקִין).
הגמרא דוחה את ראיית רמי בר חמא: אֲמַר לִיָּה רִבִּינָא לְרַמִּי בַר
חֲמָא, מִמֹּאִי ד'מִצּוֹת מִצּוֹת' מִחֲלוֹת מִכָּר – מִנִּין שְׁכוֹונֶת הַבְּרִיתָא
לְלַמֵּד בְּגִזִּירָה שׁוּדָה מִמִּהִלָּה 'מִצּוֹת' הַכְּתוּבָה בְּחֲלוֹת מִצּוֹת שֶׁל
תּוֹדָה, לְמֹאִי מִמִּהִלָּה תִנּוֹר מִכָּר – אֲוִלִי כוֹונֶתָה לְלַמֵּד בְּגִזִּירָה שׁוּדָה
מִמִּהִלָּה 'מִצּוֹת' הַכְּתוּבָה בְּמִנְחַת מֵאִפָּה תִנּוֹר הַבֹּאָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר בַּה 'סוֹלֵת' בְּמִפְּרֹשׁ (ויקרא כד) 'סִלַּת חֲלוֹת וגו' וְהִקִּיקִי מִצּוֹת'
וגו'.
הגמרא מביאה רֵאִיָּה אַחֲרֵת: אֲמַר רַבָּא, לְמַדְנָו זֹאת מִמֶּנָּה
דְּתִנָּא, נִאֲמַר בְּפַר כְּהֵן מִשִּׁיחַ (ויקרא יא-ב) 'וְזֹאת עוֹר הַפָּר וְזֹאת כָּל
בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ, וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל
מִזְבִּיחַ לְמַחֲנֶה וגו' וְשָׂרָף אֹתוֹ עַל עֲצִים בְּאֵשׁ וגו'. מִלְשׁוֹן 'וְהוֹצִיא'
מִשְׁמַע שִׁיּוּצִיאָנוּ כּוֹלוּ בְּהוֹצָאָה אַחַת, מִלְמַד שְׁמִיּוּצִיאֵי שְׁלֵם מִבְּלִי
לְנִתְחוֹ תַחֲלִילָה.
הברייתא מבררת האם דין זה הוא גם בשריפת הפר: וְכֹל גַּם
וּפִרְשׁוֹ שְׁלֵם, לְפִיכָךְ נִאֲמַר כָּאן בְּפַר כְּהֵן מִשִּׁיחַ רֹאשׁוֹ וְכָרָעָיו,
שְׁכַתוּב בּו (שם) 'עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו', וְנִאֲמַר לְהִלֵּן בְּעוֹלָה רֹאשׁוֹ
וְכָרָעָיו, שְׁכַתוּב בַּה (שם א-ה) 'אֶת הָרֹאשׁ וגו' וְקִרְבּוֹ וְכָרָעָיו' וגו',
לּוֹמְדִים בְּגִזִּירָה שׁוּדָה, מִה לְהִלֵּן בְּעוֹלָה, הַקְּטַרְתָּה עַל גְּבִי הַמּוֹבָח
הִיא עַל יְדֵי נִיתוּת תַחֲלִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּה (שם א) 'וְנִתְּנָה אֲתָהּ לְתַחֲלִילָה',
אִף כָּאן בְּפַר כְּהֵן מִשִּׁיחַ, שְׂרִיפְתּוֹ הִיא עַל יְדֵי נִיתוּת תַחֲלִילָה.
הברייתא מבררת האם נלמד מעולה דין נוסף בפר כהן משיח: אִי
כְּדַבְרִיךָ, מִה לְהִלֵּן בְּעוֹלָה הַקְּטַרְתָּה הִיא בְּהִפְשֵׁט – שְׁמַפְשִׁיט עוֹרָה
קוֹדֶם שְׁמַקְטִירָהּ, אִף כָּאן נִמִּי – גַּם בְּפַר כְּהֵן מִשִּׁיחַ תִּהְיֶה שְׂרִיפְתּוֹ
בְּהִפְשֵׁט – שִׁיפְשִׁיט עוֹרוֹ קוֹדֶם שִׁיּוּרְפּוֹ. משיבה הברייתא: תִּלְמִיד
לִימֵר 'וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ', מִכָּאן שְׁשׁוּרְפּוֹ בְּעוֹדוֹ בְּעוֹרָה.

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף נ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמט רש"י תוספות

מרתני דבי רבי ישמעאל, בפרק ב"ש (לעיל דף מא.) ומה במקום שלא והשוו קרבן לקרבן ואוקימנא התם דקסבר ר' ישמעאל דבר הלמד בהיקש חזר ומלמד בקל וחומר: בבנין אב. מה מצינו וכולן שאלות הללו בקדשים נשאלו וארבעה שאלות בכל מדה ומדה כגון דבר הלמד בהיקש מדו שילמד בהיקש ובגורה שזה ובקל וחומר ובבנין אב ודבר הלמד בגורה שזה מדו שילמד בהיקש ובג"ש

וקו' ובבנין אב ודבר הלמד בבנין אב מדו שילמד בכולן: ולישעמיך. אי משום דא כתביה ליתיה מעולה דכתיב בה בהדיא: שכן מכפרת בו, ואין לך לפרש שאליתיהו מכאן: מהרא לא אתיא בו. מילתא באפה נפשה היא ולאו למפשט בעיין: עולה לגבי חטאת ואשם לא חשיבה כפרת עשה ידיה כפרה: למדנו לתורה. מכאן בהיקש משלמים שבאה מן המעשר אם פירש שבע נדרו ע"מ להביא ממעות מע"ש: שם שם. בשלמים כתיב (דברים כו) וזבחת שלמים ואכלת שם ובמעשר כתיב (שם יד) ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגגן תירוש ויצחק ובכורות: חולין הוא. ואנן בקדשים קמייבעי לן: אמר אמרה. האמור למד קדש ומלמד מניין קדש בחמה וכו' שניתי צריכי שיהו בקדשים הואיל ולמד קדש כגון שלמים שפיר מפשט בעיין דבתר למד אולינן ומר וזוטא סבר בתר מלמד אולינן הדינן דאמרינן בעלמא (לעיל דף מה. ולקמן דף ס) דניחא למ"ד בתר למד אולינן: למדנו ברובה. חלות מבושלות במים תחילה שבתורה שבאה סולת ולא קמח: חלות שבתורה מניין. ששלש מניין מצה יש בה חלות רקיקין ברובה חלות שבה מניין שהן סולת: ת"ל חלות חלות. נאמר בחלות חלות ונאמר ברובה חלות: מצות מצות. נאמר ברקיקין מצות ונאמר בחלות מצות וילפינן רקיקין מחלות וחלות למדו מברובה ושניהם בגו"ש: ופפא. דרקיקין תרודה מצות מצות מחלות תרודה נגזר: ולמא ממצות דכתיב נבי רקיקין מנחת מאפה נגזר. והתם סלת בהדיא כתיב סלת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקין מצות משוחים בשמן (ויקרא ב:) מלמד: שמוציא את כל חפי שלם. דאי במנחתו הואך חבל יוציא בהוצאה אחת הנתחים וקברו ופרשה: נאמר כאן ראשו וברעייו. על ראשו ועל ברעייו (שם ד): ונאמר להלן ראשו וברעייו. בעולת בן צאן כתיב וערר חזקו את הראש וכתיב וקברו וברעייו ירחץ (שם א:) מה להלן ע"י ניתוח. וזה מקטירו דניתוח כתיב ביה: אף שריפה של זה ע"י ניתוח. ובפר כהן משיח קאי: כשם שפרשו בקרבו בו. דאיתקש שריפת עור ובשרו לשריפת קרבו ופרשה: מה פרשו בקרבו. דדבר מנגנה הוא להוציאו ולשרפו בעין: ונאמר

מדתנא דבי רבי ישמעאל, דבר הלמד בהיקש, מהו שילמד בבנין אב. אמר רבי ירמיה, לא לכתוב 'צפונה' פאשם, ויתיה מבנין אב מחטאת. למאי הלכתא, פתביה. לאו למימרא, דדבר הלמד בהיקש, אין חזר ומלמד בבנין אב. ולישמעיך, יתיה מבנין אב מעולה. מאי טעמא לא אתי, משום דאיכא למיפרך, מה לעולה שכן כליל. חטאת נמי, איכא למיפרך, מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי פירות. חרא מחרא, לא אתיא. יתיה חרא מתרתי. מהי תיתי. לא נכתוב רחמנא עולה, ויתיה מחטאת ואשם. מה להנהיג שכן מכפרין. לא נכתוב רחמנא בחטאת, ויתיה מהנהיג. מה להנהיג, שכן זכרים. לא נכתוב באשם, ויתיה מהנהיג. מה להנהיג, שכן ישנן ציבור כפריה. דבר הלמד בגזירה שוה, מהו שילמד בהיקש. אמר רב פפא, 'וזאת תורת זבח השלמים [וגו'] אם על תורה, למדנו לתורה שבאה מן המעשר. מדיאשכחן שלמים, דאיתו מופשט. שלמים גופיהו, מנא לן. דכתיב, 'שם' 'שם'. אמר ליה מר וזוטא בריה דרב מרי לרבינא, מעשר דגן, חולין בעלמא הוא. אמר ליה, אמר אמרה, למד קדש ומלמד קדש. דבר הלמד בגזירה שוה, מהו שילמד בגזירה שוה. אמר רמי בר חמא, תניא, 'סלת מרובכת', למדנו לרובכה שבאה סולת. חלות, מניין. תלמוד לומר, 'חלות חלות'. רקיקין, מניין. תלמוד לומר, 'מצות מצות'. אמר ליה רבינא, מפאי ד'מצות מצות', מחלות גמר. דלמא, במאפה תנור גמר. אלא אמר רבא, תניא, 'וקרבו ופרשו' 'והוציאו', מלמד שמוציאו שלם. יכול ופרשנו שלם, נאמר כאן 'ראשו וברעייו', ונאמר להלן 'ראשו וברעייו'. מה להלן על ידי ניתוח, אף כאן על ידי ניתוח. אי מה להלן בהפשט, אף כאן נמי בהפשט. תלמוד לומר 'וקרבו ופרשו'. מאי תלמודא. אמר רב פפא, כשם שפרשו בקרבו, כך בשרו בעורו. ותניא, רבי אוימר, נאמר כאן 'עור' 'ובשר' [ו'פרשו'], ונאמר

לא נכתוב רחמנא בעולה ויתיה מחטאת ואשם. פי' ולכתוב בהדיא צפון בחטאת ואשם ואם תאמר ולכתוב בובחי שלמי צבור ונלף עולה מנייהו וי"ל דאיכא למיפרך דמה לזבחי שלמי ציבור שכן זמנו קבוע ועוד דחטאת לא אתי מניה שכן זכרים ואשם שכן אינו בציבור וא"ל למה לי לאקושי לקמן (דף נה.) וזהו שלמי ציבור לעולה תיפוק לי בבנין אב וכו' תימא לאשמעי' שהם קדשי קדשים כעולה הוי מצי למליף מדאייתקש לחטאת וי"ל דאיכא למיפרך שכן תרי"ד כדמפרש בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סה.) אי נמי מה לשם שלמים שכן אינן טעונין צפון וא"ת בפ"ק דשבתות (דף ט.) ושם) דיליף שעיר דר"ח משעיר חיצון דאינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו דקאמר הואיל וזה בא לזמן קבוע ובשעיר הנעשה בחיץ קאמר כדפירש התם בקונטרס דאי מפנימי הוא ליה למיפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים תמיד דאדרבה נילף משעיר המשתלח דמכפר בשאר עבירות אבל השתא אי מחיצון גמר נחא דדמו אהדיי טפי משעיר המשתלח והשתא אי מחיצון גמר א"כ תפשוט דדבר הלמד בהיקש חזר ומלמד בבנין אב דחיצון גופיה לא ידענא דאלי מדיקשא דפנימי וי"ל דהא אמרינן התם דאמילוי בעלמא בעלמא הוא וא"ת ודיכי גמר בפ"ב דביצה (דף כ.) סמיכה בשלמי חובה בבנין אב (משלמי נדבה) ומעולת חובה) והא עולת חובה מכמשפט לפא דהיינו היקש וי"ל דקשיא בעלמא הוא דפריך התם ממאי דבית הלל בו' דלמא מעולת חובה גמרי כלומר אם תימצי לומר דדבר הלמד בהיקש חזר ומלמד בבנין אב ועיקר בהקומץ רבה ומנחות דף כא:) נאמר הכא מנחה והכא מלח ונאמר הכא מנחה והכא מעיס מה עיס משל ציבור אף מלח משל ציבור ועיס גופיהו לא ידעינן אלא מדאייתקש למנחת דכתיב (ויקרא א) על העיס אשר על האש אשר על המזבח מה מזבח משל ציבור וכו' אמ' על תורה בו'. הקשה ד"ר יעקב מאורלי"ש בפרק דם חטאת (לקמן דף צח.) ובפ' התורה (מנחות דף פג.) דאמר מה חטאת אינה באה אלא מן החולין למה לי תא שלמים ותורה שני בתבין הבאין כאחד ואין מלמדן עוד קשה היכי יליף התם מחטאת כיון דאיכא שלמים ותורה דבאין מן החטאת דל' ילפינן בהיקש דזאת התורה אלא דבר שיכול לנהוג בכל הנזכרים בפסוק דמהאי טעמא מיבעי לך קרא בפ"ב דביצה (דף כ.) עולת חובה טענה סמיכה ולא ילפינן מדיקשא דזאת התורה משום דסמיכה לא בעי בכולהו דרבנן ומעשר לא בעי סמיכה כדתנן פרק שתי מדות (מנחות דף צב.) וי"ל דכל חובה מקשינן לחטאת מה חטאת דבר שבחובה ואינו בא אלא מן החולין כדמכח בפרק התורה (שם דף פג.) וצ"ע מנחת נדבה דאינה באה אלא מן החולין מנ"ל וא"ת בפ"ק דהיגה דהיגה נמי מן המעשר איצטריך מסת: אמר' אמרה. ורבינו שמואל מפרש אימר אמרת שמא אתה רוצה לומר ששניהם בעינן קדש ורבינו תם גריס אמי אמרה ואמי שם חכם וביבמות פרק הערל (דף פ.) היינו דשמענא ליה לאמי כל שמעמי אמו לקי ובכתובות (דף מד.) אמר רבא תני אמי בתולת ישראל ולא בתולת גרים וא"ת דלמור וזוטא לא איפשטא בעיא ובסוף אלו מנחות (מנחות כ.) אמר רבנן עשר עשר לחמי תורה בהדיא כתיב בהן פירוש דכתיב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' ואמר בפרק חטאת (שם דף עו:) נאמר כאן תרומה ואמר להלן בתרומת מעשר תרומה מה להלן אחד מעשרה אף כאן אחד מעשרה ונזירות מדיקש דאמר מר על זבח תורת שלמי לרבות שלמי נזיר פי' לכל דין לחמי תורה לעשרה קבין ירושלמית וצחי לוג שמן ושיהיו באות י' אלמא דין תרודה אתיא בגי' חזרת ומלמדת בהיקש ותו בהדיא שמעתא לעיל ילפינן דכל המנחות באות עשר בבנין אב מלחמי תורה דאתיא בגי' מתרומת מעשר ואם כן תפשוט דבר הלמד בגי' חזר ומלמד בבנין אב ובהדיא שמעתא גופה פריך התם אי ס"ל דדבר הלמד בגי' חזר ומלמד בבנין אב נילף מחביתין וי"ל דתרומת מעשר דהתם חולין הוא כדקאמר הכא מעשר דגן חולין הוא ומיהו דך קשיא לרבינא דס"ל הכא בתר למד אולינן ובסמור אמרינן תיקו ודוחק לומר דלרבינא איפשטא ליה כמו כן בעיא דלקמן מהדיא דמנחות: מה' להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט. ואם תאמר היכי יליף מהכא דדבר הלמד בגי' חזר ומלמד בגי' שילפינן פר' יום הכפורים בנחות שלא בהפשט מפר כהן משיח וניתוח מפר כהן משיח וגמרינן מעולה הלא כה' אפילו למד בהיקש חזר ומלמד בהיקש כיון דהוי הימנו ודבר אור דשלא בהפשט מפר כהן משיח מדאייתקש עור ובשר לפרש יליף כדפירש בקונטרס ודבר הלמד בהיקש אינו חזר ומלמד בגזירה שוה ושמן אין לו היקש אלא גילוי מילתא וי"ל דשלא בהפשט

בהפשט נקט אגב אורחיה ולא צריך למליף דמגופיה דפר יום הכפורים שמעינן דכתיב (ויקרא טז) ושפרו באש את עורותיה ואת בשרם ואת פרשם דאיתקש עורם ובשרם לפרשם: **אלא** למאן דל"ל דרב פפא מאי איכא למימר. ורב אדא בר אבהו דליף לעיל צפון דמעבב בעולה מק"ו מחטאת והדר יליף אשם מדאיתקש לעולה היינו למצוה דלמצוה בעולה

כתיב ומיאה מדאיתקש תרי זמני אעולה הוא דילפינן עיכובא באשם וא"ת דרב' אמר להם הממונה (וימא דף לב.) משמע דקידוש ידים ורגלים הבא בק"ו חוור ומלמד בהיקש דקאמר ר"ש בן אלעזר ק"ו ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש בו' הדר קאמר מקיש פשיטה לטבילה מה לבישה טעון קידוש אף פשיטה טעון קידוש וי"ל דהאי לא איקרי קדשים אלא עוף הקרבן דוקא: **ב**נו של ק"ו הוא. וכולי האי לית לן למליף ולמילן וקשה כיון דק"ו הוא אמאי לא נילף שפיר כל כמה דמצנין למליף כי היכי דילפינן בג"ש אפילו הן מאה ויש לפרש בן בנו של ק"ו הוא משום דמעיקרא הוא דמכביעא ליה אי דבר הלמד בק"ו חוור ומלמד בג"ש היאך בא לחוכיח מדוהו בק"ו בג"ש שזמלמה בק"ו ע"י ק"ו א"כ אתה רוצה לרן ק"ו ע"י ק"ו מדבר הבא בקל וחומר הלא זאת היא שאלתך שאתה מטוסף בה:

רבי יהודה אומר מטמאה בגדים בבית הבליעה. פ' בקנטרט דבמס' טהרות (פ"א) משמע דלר"מ אחת שחיטה בשוף של חולין ואחת מליקה בקדשים מטהרות טהרות מידי נבילה ולרבי יהודה זו חו' אינה מטהרת וא"ת דברפך אלו טריפות (חולין דף נו.) אמרינן רבי יהודה בדיק בידיא ור' נחמיה בדיק במחטא וא"ל מאן דבדיק במחטא למאן דבדיק בידיא עד מתי אתה מאכיל נבילות לישראל נבילות ס"ד הא שחוטות נינהו מאי קשיא לרבי יהודה דהאי נבילות חוין כדמשמע הכא דשחיטת עוף מטהרת לרבי דלא הו"ל למפירך אליבא דרבי יהודה כיון דרבנן פליגי עליה: **מה** נבלת בהמה ששחטתה במגע ובמשא כר'. ותימה מה נבלת בהמה שאינה מטמאה בבית הבליעה וי"ל דעיקר טעמא דר"מ מוקדשא דזאת תורת הבהמה והעוף כדלפנן פ' חטאת העוף (דף סט:) בקונ' **מה** מצינו בשחיטה של עוף שמכשרתה באכילה וכו'. ורד"ו ולא היא תרוייהו משחיטת חולין גמרי פ' מליקת קדשים במה מצינו משחיטת עוף שאינה כי אם בחולין ושחיטת עוף של חולין בק"ו משחיטת בהמת חולין ותימה היאך גמר מליקת עוף משחיטת עוף מה לשחיטה שכן מכשרת בחולין ועוד קשה דמנא ליה דמליקת עוף משחיטת עוף גמר דלמא משחיטה דבהמה גמר ונראה לי דאם כן הוה גמר בק"ו כדגמר שחיטת עוף והיינו טעמא דלא

וחומר'. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בבנין אב. אמר רבי ירמיה, תא שמע, מלק ונמצאת מריפה, רבי מאיר אומר, אינה מטמאה בבית הבליעה. רבי ירמיה, תא שמע, מלק בבית הבליעה. אמר רבי מאיר, קל וחומר, ומה נבלת בהמה, ששחטתה במגע ובמשא, שחיטתה מטהרת מריפתה מטומאתה. נבילת עוף שאין מטמא במגע ובמשא, אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת מריפתה מטומאתה. מה מצינו בשחיטה, ששחטתה באכילה,

בחוץ מק"ו הדרא ומייגאר אמליקה דקדשים בבנין אב: מה מצינו בשחיטה שמכשרת. לאכול בחולין ומטהרת מריפתה מטומאתה אף מליקה כר':

ונאמר לחלן עור' ויבשר' ופרש'. מה לחלן, על ידי ניתוח שלא בהפשט. אף כאן, על ידי ניתוח שלא בהפשט. דבר הלמד בגזירה שוה, מהו שילמד בקל וחומר. קל וחומר, ומה היקש שאינו מלמד בהיקש, אי מדרבנא, אי מדרבנא, מלמד בקל וחומר, מדרבנא דבי רבי ישמעאל. גזירה שוה המלמדת בהיקש, מדרבנא פפא, אינו דין שתלמד בקל וחומר. הניחא, למאן דאית ליה דרב פפא. אלא, למאן דלית ליה דרב פפא, מאי איכא למימר. אלא קל וחומר, ומה היקש שאין מלמד בהיקש, אי מדרבנא, אי מדרבנא, מלמד בקל וחומר, מדרבנא דבי רבי ישמעאל. גזירה שוה, המלמדת בגזירה שוה חבירה מדרבנא בר חמא, אינו דין שתלמד בקל וחומר. דבר הלמד בגזירה שוה, מהו שילמד בבנין אב. תיקו. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בהיקש. קל וחומר, ומה גזירה שוה שאינה למדה בהיקשא, מדרבנא יוחנן, מלמד בהיקש, מדרבנא פפא. קל וחומר הלמד מהיקש, מדרבנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין שילמד בהיקש. הניחא, למאן דאית ליה דרב פפא. אלא, למאן דלית ליה דרב פפא, מאי איכא למימר. תיקו. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בגזירה שוה. קל וחומר, ומה גזירה שוה שאינה למדה בהיקשא, מדרבנא יוחנן, מלמד בגזירה שוה, מדרבנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין (שתלמד) [שילמד] בגזירה שוה. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בקל וחומר. קל וחומר, ומה גזירה שוה שאינה למדה בהיקש, מדרבנא יוחנן, מלמד בקל וחומר, דאמרין. קל וחומר הלמד מהיקש, מדרבנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין שילמד בקל וחומר. והו' קל וחומר בן קל וחומר. בן בנו של קל וחומר הוא. אלא קל וחומר, ומה היקש שאינו למד בהיקש, אי מדרבנא, אי מדרבנא, מלמד בקל וחומר, מדרבנא דבי רבי ישמעאל. קל וחומר הלמד מהיקש, מדרבנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין שילמד בקל וחומר. והו' קל וחומר בן קל וחומר בן קל וחומר הוא. אמר רבי ירמיה, תא שמע, מלק ונמצאת מריפה, רבי מאיר אומר, אינה מטמאה בבית הבליעה. ומה נבלת בהמה, ששחטתה במגע ובמשא, שחיטתה מטהרת מריפתה מטומאתה. נבילת עוף שאין מטמא במגע ובמשא, אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת מריפתה מטומאתה. מה מצינו בשחיטה, ששחטתה באכילה,

מטהרת

ונאמר לחלן. בפר כהן משיח (ויקרא ד) ונאמר כאן בפר ושעיר של יום הכיפורים (שם יז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' ואת עורותיה ואת בשרם ואת פרשם: מה לחלן. בפר כהן משיח: ע"י ניתוח. דילפינן מג"ש מעולה: ק"ו. כלומר מק"ו נלמד לפרש לך שאלה זו: ה"ג ומה היקש שאינו מלמד בהיקש כר'. ור"ג למד: ג"ש המלמדת בהיקש גרסי' ולא גרסי' למדה: מדרב פפא. וזאת תורת זבח השלמים כר' דפוש רב פפא מינה לגזירה שוה חזרות ומלמדת בהיקש: הניחא **למאן** דאית ל' דרב פפא. דאמר בתר למד אזלינן. **אלא למאן** דאמר. בתר למד אזלינן לא אשכחן גז"ש חזרות ומלמדת בהיקש דהתם מעשר חולין הוא המלמדה: בגז"ש חבירה. מה שאין היקש עושה כן בהיקש חבירה: מדרבנא בר חמא. סלת מורבבת חלות: שאינה למדה מן ההיקש: גרסי: מדר' יוחנן. לא יאמר צפונה באשם משם למדנו שאין דבר הלמד בהיקש מלמד בגז"ש: שאינה למדה בהיקש. כלומר מן ההיקש: מלמד בק"ו. כדאמר לעיל מק"ו ומה היקש שאינו למד מן ההיקש מלמד בק"ו גז"ש המלמדת מגז"ש חבירה מדרבנא בר חמא וכו': והו' ק"ו בן קל וחומר. ק"ו זה שאנו מביאין כאן לדורשו בתורה ללמד ק"ו מק"ו אנו למדיין אותו מדבר שאף הוא לא למדנוהו אלא בק"ו דהא מייתי לה מגז"ש המלמדת בק"ו דהיא גופא לא ידעינן לה אלא ע"י ק"ו דבקי' ילפינן לעיל: ופרכינן בן בנו של ק"ו הוא. שאפי' היינו למדיין אותו מדבר שלא למדנוהו ע"י ק"ו הוא היה עצמו בן ק"ו שדרי בק"ו אנו למדיין אותו כדאמרין לעיל בק"ו ומה גז"ש כר' עכשיו שאף גז"ש שאנו למדיין אותו ממנו לדורשה בתורה אף היא לא למדה שתלמד בק"ו אלא מק"ו נמצא שאתה מביא מדת קל וחומר בתורה מבח שני קלין וחומרין דהו"ל בנו של ק"ו וכן בנו של ק"ו ודלמא כולי האי לית לן למליף ומייל: **אלא**. לא תרביה מגזירה שוה המלמדת בק"ו דהיא גופא מק"ו אתיא לן אלא יליף ליה מהיקש המלמד בק"ו דנפקא לן ממונחתא דהני דבי רבי ישמעאל דגמרא גמר לה דדבר המלמד בהיקש חוור ומלמד בקל וחומר והשאת לא היה אלא קל וחומר בן קל וחומר בן אינך דלעיל גזירה שוה מלמדת בקל וחומר מקל וחומר: **מטמאה בבית הבליעה**. כדן נבלת עוף טהור דאין מליקת טריפה בקדשים מטהרת מידי נבלה וזאת הדין נמי לשוחט עוף וחולין טריפה מטמאה לרבי יהודה. שלש מחלוקת בדבר לר"מ אחת שחיטת עוף של חולין ואחת מליקה בקדשים מטהרות טריפתן מידי נבילה ולר' יהודה זו וזו אינה מטהרת ולר' יוסי שחיטה מטהרת ולא מליקה וכן מפרש במסכת טהרות בפרק שלש עשרה דברים: שחיטה מטהרת מריפתה מטומאתה. כדאמרין בהעור והרועב (חולין דף קכח:) ובי ימות מן הבהמה וגו' מקצת בהמה מטמאה ומקצת בהמה אינה מטמאה ואיזו זו טריפה ששחטתה נבלת עוף אינו מטמא במגע ובמשא. מבחוץ דכתיב (ויקרא כב) לטמאה בה אין לך אלא האמור בה אכילה ולא מגע ומשא: אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת מריפתה מטומאתה. והשאת דק"ל שחיטה דמטהרת

הבי

משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קל וחומר. ומה גזירה
שנה שכוחה חלש בזה שאינה למידה בהיקש, היינו שאי אפשר
לחזור וללמוד בגזירה שזה דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי
שלמדנו מדרבי יוחנן, ואף על פי כן ראינו שהנלמד מגזירה שזה
חוזר ומלמד בגזירה שנה, כפי שלמדנו מדרבי בר קפא, קל וחומר
שכוחו יפה, הלמד בהיקש, היינו שאפשר לחזור וללמוד בקל
וחומר דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מדרבנא דבי רבי
ישמעאל, אינו דין (שתלמד) [שילמד] בגזירה שנה.
מבררת הגמרא: דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בקל וחומר.
משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קל וחומר. ומה גזירה
שנה שכוחה חלש בזה שאינה למידה בהיקש, היינו שאי אפשר
לחזור וללמוד בגזירה שזה דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי
שלמדנו מדרבי יוחנן, ואף על פי כן ראינו שהנלמד מגזירה שזה
חוזר ומלמד לדבר אחר בקל וחומר, כדאמרינן לעיל, קל וחומר
שכוחו יפה, הלמד בהיקש, היינו שאפשר לחזור וללמוד בקל
וחומר דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מדרבנא דבי רבי
ישמעאל, אינו דין שילמד בקל וחומר.
מוסיפה הגמרא: וזהו קל וחומר בן קל וחומר, כלומר, קל וחומר
זה הנלמד מדבר הלמד בקל וחומר, אנו למידים אותו מדבר שאף
אותו למדנו בקל וחומר. שהרי את הכלל שאפשר ללמוד קל
וחומר מדבר הלמד בקל וחומר ומלמדו מהכלל של גזירה שזה
שחזרת ומלמדת בקל וחומר, והכלל הזהוה של גזירה שזה אף
אותו למדנו לעיל באמצעות קל וחומר.
מקשה הגמרא: הרי זה לא רק קל וחומר בן קל וחומר, אלא קל
וחומר בן גזירה שנה קל וחומר הוא. כלומר, שלשה קל וחומר יש כאן.
שהרי את הכלל שאפשר ללמוד דין בתורה בקל וחומר מדבר
הלמד מקל וחומר, למדנו באמצעות שני קל וחומר, שהרי
למדנוהו מהכלל של גזירה שזה באמצעות קל וחומר והכלל של
גזירה שזה עצמו נלמד אף הוא בקל וחומר, ונמצא שכשנאמר
לומדים את הדין ההוא בתורה צריכים אנו עבורו לשלש קל
וחומר. ולא מצאנו שאפשר ללמוד דין בקדשים באמצעות שלשה
קל וחומר. הגמרא מביאה ראיה אחרת: אלא נלמד את הכלל
שדבר הלמד מקל וחומר חוזר ומלמד בקל וחומר נוסף, באמצעות
קל וחומר אחר. ומה היקש שכוחו חלש בזה שאינה למידה בהיקש,
היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בהיקש נוסף דין שנלמד מתחילה
מהיקש, כפי שלמדנו אי מדרבנא אי מדרבנא, ואף על פי כן ראינו
שחוזר ומלמד בקל וחומר, כפי שלמדנו מדרבנא דבי רבי ישמעאל,
קל וחומר שכוחו יפה, הלמד בהיקש, היינו שאפשר לחזור וללמוד
בקל וחומר דין שנלמד מתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מדרבנא דבי
רבי ישמעאל, אינו דין שישחזור וילמד בקל וחומר נוסף. וזהו קל
וחומר בן קל וחומר, כלומר, הלימוד בקדשים בקל וחומר מדבר
הלמד מקל וחומר, ניתן ללמודו רק באמצעות קל וחומר זה
שעשינו מדינו של דבר הלמד מהיקש.
מבררת הגמרא: דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בבנין אב.
משיבה הגמרא: אמר רבי ירמיה, תא שמע, שכן שנינו במשנה
להלן (טז). מלך ונמצאת טריפה – כהן שמלך חטאת העוף או
עולת העוף ואחר המליקה נמצא שהיה העוף טריפה, רבי מאיר
אומר, מליקתה הוציאתה מכלל נבילה ולפיכך אינה מטמאת בבית
הקליקע כשאר נבלת עוף טהור. רבי יהודה חולק ואומר, טריפה
שנמלקה דינה כנבילה ומטמאת בבית הקליקע. אמר רבי מאיר, הרי
יש ללמוד כדברי בקל וחומר, ומה נבלת בהמה החמורה, ששטמאת
במנע ובמנעא, ואף על פי כן ראינו ששטמאת מטמאת טריפה
במנעא מטמאת – שאם שחט בהמה כהלכתה אף שנמצאת אחר כך
טריפה ואסורה באכילה מכל מקום הועילה שחיטתה שלא תהיה
בה טומאת נבילה, כל שכן שנבילת עוף הקלה, שאין מטמאת במנע
שלא בבית הבליעה ובמנעא, אינו דין שתהיה שחיטתה מטמאת
טריפה מטמאת – שאם שחט עוף חולין ונמצאת טריפה תועיל
שחיטתה שלא תהיה בה טומאת נבילה. ומשחיטה נלמד בבנין אב
למליקה, מה מצוינו בשחיטה של עוף חולין ששכשרתה באכילה
כשאינה טריפה,

ונאמר להלן בפר כהן משיח 'עזר' ו'בשר' ו'פרש', שכתוב בו (ויקרא ד
יא) 'את עזר הקר ואת כל בשרו וגו' וקרבו ופרשו, ולומדים
בגזירה שזה, מה להלן בפר כהן משיח, שריפתו היא על ידי ניתוח
תחילה ושלא בהפשט אלא בעודו בעורו. אף כאן בפר ושעיר של
יום הכיפורים, תהיה שריפתם על ידי ניתוח תחילה ושלא בהפשט
עורם. הרי שלומדת הברייתא את דין ניתוח פר ושעיר של יום
הכיפורים בגזירה שזה מפר כהן משיח, ובפר כהן משיח עצמו
למדנו זאת בגזירה שזה מעולה, ומכאן שדבר הלמד מגזירה שזה
חוזר ומלמד בגזירה שזה.
מבררת הגמרא: דבר הלמד בגזירה שנה, מהו שילמד בקל וחומר.
משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קל וחומר. ומה
היקש שכוחו חלש בזה שאינה חוזר ומלמד לדבר אחר בהיקש, כפי
שלמדנו אי מדרבנא – או מדרשת רבא (לעיל מט), אי מדרבנא – או
מדרשת רבינא (שם) ואף על פי כן ראינו שחוזר ומלמד לדבר אחר
בקל וחומר, כפי שלמדנו מדרבנא דבי רבי ישמעאל (לעיל מא), גזירה
שנה שכוחה יפה, החזרת ומלמדת לדבר אחר בהיקש, כפי
שלמדנו מדרבנא (לעיל ע"א), אינו דין שתחזור ותלמד בקל וחומר.
הקל וחומר שבאמצעותו פשטה הגמרא את הספק, בניו על הכלל
שדבר הלמד מגזירה שזה חוזר ומלמד בהיקש, אמנם כלל זה הוא
דווקא לדעת רב פפא לעיל, ובגמרא שם הובאה גם דעה החולקת
על רב פפא, לפיכך מקשה הגמרא: הניחא למאן דאית ליה דרב
פפא – קל וחומר זה מובן לפי ממי שסובר כרב פפא, שלגבי הכלל
שבקדשים אין דבר הלמד חוזר ומלמד שהולכים אחר הדבר הלמד,
ולפי דבריו נפשט הספק שהסתפקנו לעיל (ע"א) שדבר הלמד
מגזירה שזה אכן חוזר ומלמד בהיקש, וממילא אפשר ללמוד בקל
וחומר שדבר הלמד מגזירה שזה חוזר ומלמד בקל וחומר. אלא
למאן דאית ליה דרב פפא – אבל למי שאינו סובר כרב פפא ו-מר
זוטרא בריה דרב מרי, אלא סובר שהולכים אחר הדבר המלמד,
ולפי דבריו לא נפשט הספק האם דבר הלמד מגזירה שזה חוזר
ומלמד בהיקש, כמבואר לעיל (ע"א), מאי איכא למיפר – איך
נפשט הספק האם דבר הלמד מגזירה שזה חוזר ומלמד בקל
וחומר, הרי בטל הקל וחומר שממנו ביקשנו לפשוט ספק זה.
הגמרא מביאה ראיה אחרת: אלא נלמד את הכלל הזה באמצעות
קל וחומר אחר. ומה היקש שכוחו חלש בזה שאין הוא חוזר ומלמד
בהיקש נוסף כמזוה, כפי שלמדנו אי מדרבנא אי מדרבנא, ואף על
פי כן ראינו שחוזר ומלמד בקל וחומר, כפי שלמדנו מדרבנא דבי רבי
ישמעאל, גזירה שנה שכוחה יפה, החזרת ומלמדת לדבר אחר
בגזירה שנה חזרתה – כמזוה, כפי שלמדנו מדרבי בר קפא (לעיל
ע"א), אינו דין שתחזור ותלמד בקל וחומר.
מבררת הגמרא: דבר הלמד בגזירה שנה, מהו שילמד בבנין אב.
אומרת הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
הגמרא מבררת את דיני דבר הלמד מקל וחומר, האם הוא חוזר
ומלמד בהיקש או בגזירה שזה או בקל וחומר או בבנין אב.
ומבררת תחילה האם הוא יכול לחזור וללמד בהיקש: דבר הלמד
בקל וחומר, מהו שילמד בהיקש. משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה
באמצעות קל וחומר. ומה גזירה שנה שכוחה חלש בזה שאינה
למידה בהיקש, היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בגזירה שזה דין
שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מדרבי יוחנן (לעיל מט), ואף
על פי כן ראינו שהנלמד מגזירה שזה חוזר ומלמד לדבר אחר
בהיקש, כפי שלמדנו מדרבנא פפא, קל וחומר שכוחו יפה, הלמד
בהיקש, היינו שאפשר לחזור וללמוד בקל וחומר דין שנלמד
בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מדרבנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין
שילמד בהיקש. מקשה הגמרא: הניחא למאן דאית ליה דרב פפא –
מובן הדבר למי שסובר כרב פפא שהולכים אחר הלמד, ולשיתו
דבר הלמד מגזירה שזה חוזר ומלמד בהיקש. אלא למאן דאית ליה
דרב פפא, ולשיתו לא נפשט הספק האם דבר הלמד מגזירה שזה
חוזר ומלמד בהיקש, מאי איכא למיפר – איך נפשט הספק האם
דבר הלמד מקל וחומר חוזר ומלמד בהיקש, הרי בטל הקל וחומר
שממנו פשטנו ספק זה. אומרת הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו
בספק, שלא נפשטה.
מבררת הגמרא: דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בגזירה שנה.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' ב

ל'ה" בא ללמד, שיש להקריב את העולה ל'שם מי ש'אמר והיה
העולם.
מביאה הגמרא את מ'מרת רב בדין שלא לשמה, ומקשה עליו
מדברי רבי יוסי במשנתו: 'אמר רב יהודה 'אמר רב, חטאת ש'שחטה
ל'שם עולה הרי היא פסולה, שכן מבואר במשנה לעיל (ב) שחטאת
שנשחטה לשם זבח אחר פסולה. אבל אם נשחטה ל'שם חולין היא
כ'שרה.
אמר רבי אלעזר, מאי מ'עמא דרב המכשיר חטאת לשם חולין,
משום שנאמר (ויקרא כב טו) 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל, ומכאן
שדווקא קדשים מחללין קדשים, ואולם אין חולין מחללין קדשים.
שכן משמעות 'ולא יחללו' היא, ששום מחשבה לשם דבר אחר
שאינו קדשים אינה מחללת קדשים, ופסול שלא לשמה לא נאמר
אלא במחשבה לשם קדשים אחרים בלבד.
מתיב ר'ה על דברי רב, הלא שנינו במשנתנו, 'אמר רבי יוסי, אף
מי שלא היה ב'לבו ל'שם אחד מ'כל אלו כ'שר, שהוא תנאי בית דין'.
ומשמע מדברי רבי יוסי, מ'עמא ששחיטה בסתם כשרה הוא רק
משום ש'לא היה ב'לבו שום מחשבה ב'לל, הא אם היה ב'לבו לשחוט
את הקרבן ל'שם חולין, הרי הוא פסול, ולא כדברי רב המכשיר
חטאת לשם חולין.
אמר ליה אביי לרבה, דלמא אם שחט בסתם ולא היה ב'לבו שום
מחשבה ב'לל, הקרבן כ'שר ואף מ'רצה לבעלים, הא אם היה ב'לבו
לשחוט ל'שם חולין, הרי הוא כ'שר ואולם אינו מ'רצה לבעלים. ואף
מה שאמר רב בחטאת לשם חולין שהיא כשירה, אינו אלא לענין
עצם כשרותה, אך מכל מקום אינה עולה לשם חובה.
מביאה הגמרא פסול נוסף שישנו בקדשים: 'אמר רבי אלעזר, חטאת
ש'שחטה ל'שם חולין, הרי היא כ'שרה. אבל אם שחטה משום חולין
– שסבר בטעות שהיא בהמת חולין, הרי היא פסולה. שכן אם אינו
יודע שזו היא בהמת קדשים, נמצא שמצד מחשבתו הוא מתעסק
בדברים אחרים ואינו עוסק בקדשים, וזה הוא פסול 'מתעסק'
שנאמר בקדשים.
מפרשת הגמרא בטעם פסול זה, שהוא כ'ר'עא מ'יניה ו–כפי
ששאל שמואל מ'רב הונא,

ל'שם א'שים – על מנת שתאכל אש המזבח את חלקי הקרבן העולים
למזבח. ה. ל'שם שיעלה ריח על המזבח. ו. ל'שם נ'חות – שיהיה
לנחת רוח לפני ה'.
ואת החטאת והא'שים יש להקריב גם ל'שם כפרת אותו חטא
שבשבילו הם באים.
אמר רבי יוסי, אף מי שלא היה ב'לבו להקריב ל'שם אחד מ'כל ששה
דברים אלו, אלא הקריב בסתם, הזבח כ'שר. משום שהוא תנאי בית
דין, שתיקנו לשחוט את הקרבן בסתם, ולא להזכיר ששוחטים
אותו לשמו, שמא יטעה ויסבור שהוא קרבן אחר ואמר ששוחטו
לשם אותו קרבן שהוא מחליפו בו. ואם יאמר כן הכהן המקריב
יפסל הזבח, ואפילו שהבעלים יחשבו לשמו, ש'הרי אין המ'שכה
הולכת א'לא אחר הע'בה, ואין מחשבת הבעלים מועילה כלום.

גמרא

מביאה הגמרא מקור לדין משנתנו: 'אמר רב יהודה 'אמר רב, מקור
דין משנתנו הוא ממה שנאמר בפרשת עולה (ויקרא כ ט) 'עלה אשה
ריח ניחוח לה'. 'עולה' בא ללמד שיש להקריבה ל'שם עולה,
ולאפוקי עולה שקריבה ל'שם ש'למים, דלא יקריבנה במחשבה כזו.
'אשה' בא ללמד שיש להקריבה ל'שם א'שים, ולאפוקי כ'בבא, דלא
יקריבנה על מנת לעשותה צלי, אלא על מנת שתאכלנה אש
המזבח לגמרי.
'דין' בא ללמד, שיש להקריב את העולה ל'שם שתעלה ריח על
המזבח, ולאפוקי א'ברים ש'עלאן וה'עלו דלא – שלא יקריבנה על
מנת לצלותה תחילה מחוץ למערכת העצים שעל גבי המזבח ורק
אחר כך להעלותה עליה, שכן באופן כזה אינה מעלה ריח על גבי
המזבח. וכמו ד'אמר רב יהודה 'אמר רב, א'ברים ש'עלאן מחוץ
למערכת ואחר כך ה'עלו עליה, אין בהן משום קיום דין ריח שנאמר
בעולה.
'ניחוח' בא ללמד, שיש להקריבה ל'שם הנחת ריח לפני הקדוש
ברוך הוא שציוה על העולה, שבכך שנעשה רצונו יש נחת רוח
מלפניו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר צבי ש"י

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו וימים אלו ג"כ ספרו לתולדות משפחת משכיל לאיתן כו' ותי"ח על הספר.

ומה שמתחיל במכתבו כי רצונו להיות מקושר ולא להיות חסיד כיון שהוא מן הפרושים,

הנה בטח ידוע גם לו אשר הגר"א עצמו הי' נקרא חסיד. ופשיטא שאין בזה כוונתי, ח"ו, להיות
חסיד של איש פרטי או אפילו של איש כללי אלא שהוא כפתגם בעל התניא: פעם שאלו אותו מהו
ענינו של חסיד, ענה, שזה איש המוותר על תועלת עצמו ולא עוד אלא שאין נמנע מהיזק לעצמו ובלבד
שיביא תועלת לאחר. וכיון שהי' זה בעת תוקף המחלוקת אז, חזר השואל ושאל, שאין רצונו בראי
לזה מתורת הנסתר, אלא דוקא מתורת הנגלה. וענהו רבינו הזקן, שזהו גמרא מפורשת (נדה י"ז ע"א)
שורפם חסיד, אף שעיי"ז מזיק לעצמו, עיין שם בתוספות.

המשך בעמוד הבא

וקישור ענין זה בתורת החסידות והדרכותי, י"ל בפשטות, כי הרי, ע"פ שו"ע, ידוע הכלל: מאי חזית דדמי דידך סומק טפי, ובמילא הוא ג"כ להיפך, דמאי חזית דדמי דחברך סומק טפי. משא"כ תורת החסידות המעמידה את "הדגש" בזה, שתחלת העבודה צריכה להיות למעלה מן הטעם ודעת וחשבון, ורק זה יכול לשמש יסוד חזק לקיום התומ"צ כדבעי, וכשאין נכנס בחשבון, הרי לכל לראש מתענין בטובת רעהו, ובפרט כשנזכר על הטעם דהכרח העבודה שלמעלה מוטו"ד וחשבון: אם יאחז בעשיית חשבון, אפילו חשבון דקדושה, הרי ידוע שמדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, ובמילא גם עמו ידקדקו אם בעל חשבון הוא בהנהגתו במעשה ואפילו בדבור ובמחשבה, כי הרהורי עבירה קשים מעבירה, ואז הרי פשוט שאין זה כדאי (עס לייענט זיך ניט) בשבילו.

ידועה השאלה: אם הכרח הוא לימוד החסידות, א"כ מה עשו דורות הראשונים? ואפילו בזמננו הנה ישנם כאלו שאינם יודעים מתורת החסידות, ובכ"ז הם יראים ושלמים.

אבל המענה ע"ז ג"כ פשוט הוא: העולם מתנהג לא במקרה ח"ו, אלא בהשגחה פרטית בכל פרט ופרט. וכמו שרואים אנו בסוג הבעלי חיים, שישנם כמה אברים הנחוצים לבעל חי אחד שבלעדס אי אפשר לו להתקיים אף שאינם נמצאים אצל בע"ח אחר, מפני שהוא אפשר לו בלא הם. הרי מלפנו מבהמות ארץ, למדנו שגם במין המדבר כן הוא. זה שלא נודע לו עד עתה מלימוד תורת החסידות, או שהי' בדורות האלו שלימוד זה דפנימיות התורה הי' שייך רק ליחידי סגולה, ה"ז גופא ראוי שנמצא הוא בתנאים כאלו ולא יבוא לידי נסיונות כאלו, שמוכרחים הם גם לידיעה זו, משא"כ אלו שנודע להם ממצאות חלק תורה זו; והרי פשיטא שגם זה נכנס בפסק הרמב"ם שאפי' אות אחת, ומי יאמר חלק תורה שלם, הרי קדושתה שוה לפסוק שמע ישראל כו'.

והחילוק בין בע"ח ואיש הישראלי בהנ"ל הוא רק בזה, שברצות הקב"ה שתהי' טובתו שלימה, לא רצה להכריח את האדם בזה, ולכן ניתנה לו בחירה חפשית, ולא עוד אלא שברא יצה"ר המסביר לאדם כו"כ טעמים ונימוקים להסירו מן הדרך, ואם יש לו - להיצה"ר - עסק עם איש ירא ד', ה"ה מלביש הטעמים ונימוקים שלו באותיות של השו"ע. ובדאי האריכות לדכותי אך למותר.

במה ששואלני אם יש כאן מתושבי יעקאטערינאסלאוו, הנה לא נודע לי אודותם. ובהנוגע לאמי הרבנית שליט"א, הרי מה טוב שיכתוב אלי ישר, ובטח תכתוב לו מהידוע לה. ויכול לכתוב אלי באיזה לשון שהוא.

כבקשתו מוסג"פ קטע, שנדפס פה בעת פטירת אבי זללה"ה.

וברך לקחתי ואשיבנו. כיון שהי' שליח למסור פ"ש ממו"ח הרה"ג הגר"ר כ"ץ, הנה ייטיב למסור פ"ש בכבוד ממני. ות"ח.

והשי"ת יצליחו ויזכהו שהוא וזוגתו שיחיו יגדלו את בנם יהודא ליב שי' לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבת הדעת ואשר יוסיף אומץ בהפצת אור היהדות בסביבתו. ויה"ר מהשי"ת שיעשה זה מתוך חמימות חסידותית.

בכבוד וברכת הצלחה.

נ"ב. ראיתי בהרשימה שבסוף ספרו שהו"ל בהוצאתו כמה חוברות ע"ד ובשאלת המדע ביחסו אל הדת, ואם יוכל להמציא להספרי שלי הרי ת"ח מראש, כיון ששאלה זו בהגישה אלי מכאיבה. כי אפילו החרדים הדנים בזה, הרי הסה"כ מהתעמולה שלהם הוא שהיו כמה מגדולי ישראל שהיתה להם ידיעה גדולה במדע ועד כמה המדע נחוץ לתורת ישראל וכמו בהלכות קידוש החדש, טריפות כו', בה בשעה שהגישה צ"ל בהיפך לגמרי, שלחמדע אין לו כל יסוד מבלי אמונה, וכמה מאנשי מדע היו תועים בדרכי החיים לולי אחיזתם בזה כו' וכו'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 כו. וְכִיצַד נַעֲשֶׂה הַקְמִיעַ עֲצָמוּ מִמָּחָה אֶפְרַיִם שְׁלֹא עָשָׂא אִישׁ מִמָּחָה בְּגוֹן שֶׁכָּתַב לְחַשׁ אֶחָד בְּאַגְרַת
- 2 אַחַת וּרְפָאֶתָה אוֹתוֹ אַגְרַת ג' פְּעָמִים²³ שֶׁנַּעֲשֶׂה זוֹ הָאַגְרַת מִמָּחָה וּמוֹתֵר לְכָל אָדָם²⁴ לְצֵאת בָּהּ בְּשִׁבְתָּ
- 3 אֶפְרַיִם שְׁהָאִישׁ אֵינוֹ מִמָּחָה עֲדוֹן שְׁלֹא כָתַב אֱלָא קְמִיעַ אַחַת וְאִם יִכְתֹּב עוֹד לְחַשׁ זֶה בְּאַגְרַת אַחֶרֶת
- 4 אֲסוּר²⁵ לְצֵאת בְּאוֹתָהּ אַגְרַת בְּשִׁבְתָּ כָּל זְמַן שְׁלֹא רְפָאֶתָה ג' פְּעָמִים:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף כו

ביאורי הלכה

- צו' ג' פעמים - אפילו לאדם אחד²⁵⁰.
צו' לכל אדם - הנזקק לקמיע זה²⁵¹.

ציונים והוספות

- (250) כדלהלן סעיף כח.
(251) בסעיף כה נתבאר שהקמיע תכשיט לחולה, ומשמע שאסור לאדם בריא לצאת בו, אמנם בסעיף ל' התיר לצאת בקמיע מומחה גם לבריא החושש מחולי מסויים מחמת סיבה כלשהי.
- (252) במג"א סי' שח ס"ק נז נתבאר שאינו חייב על הוצאת קמיע שאינו מומחה מספק שמא הוא מועיל, ודלא כפמ"ג מ"ז ס"ק טו ד"ה ומה, שסובר שחייב מדאורייתא, וראה לעיל על סעיף כה, שאף שאינו חייב, אין להקל בקמיע שספק אם הוא מומחה ואפילו בכרמלית.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות לולב - לפי לוח "רב יומי"

- 1 א אבל יש מין אחד דומה לערבה אבל קנה שלו אינו אדום
 - 2 ועלה שלו עגול ופי העלה הוא דומה למסר וזהו הנקרא
 - 3 צפצפה והיא פסולה אפילו בשעת הדחק כמו שיתבאר בסי'
 - 4 תרמ"ט וכל דברים אלו הן הלכה למשה מסיני:
 - 5 ד ערבה שנקטם ראשה דהיינו שנקטם ראש העץ עצמו
 - 6 שהעלין גדילין בו פסולה לפי שאין זה הדור ולכך צריך
 - 7 ליוזהר מאוד כשהבדין של ערבה ארוכין יותר מדאי ורוצה
 - 8 לקצצן שלא יקצצן בראשם אלא למטה במקום שהן
 - 9 מתחברים להענף:
 - 10 ה נשרו רוב עליה פסולה וצריך ליוזהר מאוד בדבר זה
 - 11 שלפעמים נושרים ע"י תחיבתן לתוך הלולב וגם ע"י
 - 12 נענוע אבל אם לא נעקרה רק מקצת עליה כשרה ומכל מקום
 - 13 לכתחלה אין ליקח אותה אם אפשר לו בקל למצוא אחרת
 - 14 שלימה שלא נשרו מעליה כלום שהשלימה היא מצוה מן
 - 15 המובחר:
 - 16 ו יבשו רוב עליה פסולה שאין זה הדור וכמה שיעור
 - 17 היבשות משהלבינו פניהם אבל אם לא הגיעו העלין
 - 18 לשיעור היבשות אע"פ שכבר כמשה הרי זו כשרה.
 - 19 אם נדלדלו רוב העלין ונתקו ממקום חיבורם בקנה אע"פ
 - 20 שלא נשרו לפי שעדיין הם מחוברים קצת וכן אם נסדקו
 - 21 רוב העלין ונחלקו לשנים ברוב אורך העלה הרי זה כאלו
 - 22 נשרו רוב עליה ופסולה:
- חלק ד סימן תרמז דיני ערבה:
- א אתרוג הכמוש כשר אבל היבש פסול שאין זה הדור.
- ב ושיעור היבשות לכשתכלה הליחה ואינו מוציא שום ליחה (כי הליחה לפרי כמו הדם לבשר החי ונאמר לא המתים יהללו כו') שכל זמן שהוא לח מוציא ליחה או מדוחק הסכין או מסחיתת הפרי אבל לאחר שיבש לא יוציא שום ליחה.
- ג אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר לסוחרו או לחותכו שלא יפסל אבל אם ניקב נקב שאין בו חסרון מגוף האתרוג כשר אם אינו מפולש דהיינו שאין הנקב מגיע עד חדרי הזרע שבתוך האתרוג א"כ יכול לבדקו ע"י שיעביר בו מחט עם חוט ואם יש בו ליחה יתראה בחוט רק שיוזהר שלא יגיע המחט עד חדרי הזרע וגם שלא יגיע לעבר שכנגדו אפילו הוא שלא כנגד חדרי הזרע שלא יעשה נקב מפולש:
- ד ומכל מקום אין חייב כלל לבדקו אלא אם כן רואין אותו שהוא כמוש ואתרוג שבירך עליו בשנה זו אין לבדקו כלל בשנה האחרת שבודאי ימצא יבש:
- ה אתרוג שניקב אפילו אם הנקב הוא רחב אלא שאין בו חסרון מגוף האתרוג כגון שתחב שם יתד עב וניקב בענין שלא חסר כלום אם אין באורך ורוחב של שטח רוחב הנקב באורך ורוחב של שטח מטבע הנקרא איסר הרי זה כשר.

שעל גבי עור זה יש גומא וחסרון בגוף האתרוג אין בכך
כלום אבל אם אנו רואים שלא נקדם עליו ויש בנקב חסרון
מגוף האתרוג הרי זה פסול אף על פי שהנקב נעשה בו
בעודו באילן ע"י קץ:

*

במה דברים אמורים כשניכר ונראה שיש בו בגומא זו
חסרון מגוף בשר האתרוג אבל אם יש להסתפק שמא לא
נחסר כלום מגוף בשר האתרוג אלא שע"י דוחק הקוץ
נתכוון בשר האתרוג לצדדי הנקב יש להכשיר דכל שאין
ברור לנו שיש חסרון מגוף האתרוג יש לסמוך על סברא
האחרונה שבארנו דכל שאין הנקב מפולש ואין בו כאיסר
אע"פ שיש בו חסרון אינו פסול:

ואפילו אם יש להסתפק שמא הגיע פילוש הנקב עד
חדרי הזרע יש להכשיר שכל שאינו ברור לנו שהגיע
הנקב עד חדרי הזרע יש לסמוך על דברי האומרים שאפילו
אם הגיע הנקב לחדרי הזרע אינו נקרא נקב מפולש ואינו
פוסל אלא אם כן יש בו חסרון:

כבר ביארנו שחסרון מגוף האתרוג פוסל את האתרוג
ועל דרך שנתבאר במה דברים אמורים כשהחסרון הוא
מבחוץ דהיינו שניקבה גם הקליפה החיצונה של האתרוג
דהיינו הקליפה הדקה המקפת את הקליפה העבה הנקראת
בשר האתרוג ויש בה טעם חריפות כשאוכלין אותה אבל
אם אין החסרון אלא בפנים כגון שנימוח כל בשר האתרוג
בפנים וקליפה החיצונה קיימת וגם חדרי הזרע קיימין
שמרגיש במשמוש היד שלא נימוחו דבר זה נסתפק לחכמי
הגמרא אם יש לדמות אתרוג לריאה שאינה נפסלת מחמת
חסרון שמבפנים כגון שנימוח כל בשרה מבפנים ועורותיה
החיצוניים קיימין וגם סמפונותיה שמבפנים הן קיימין שהיא
כשרה כמ"ש ביו"ד סי' ל"ו ויש פוסקין ספק זה להקל לפי
שהן סוברין שכל פסולין אלו (שאינן מחמת הידור כמו
שיתבאר) אין פיסולן מן התורה אלא מדברי סופרים וכל
ספק דברי סופרים להקל ויש אומרים שכל פסולין אלו הן
מן התורה כמו שיתבאר ולפיכך הולכין בספק זה להחמיר
ככל ספק של תורה ויש לחוש לסברא האחרונה במקום
שאפשר:

*

אם נסדק כולו על פני כל ארכו אפילו לא נסדק אלא מצד
אחד מראשו לסופו ועומק הסדק מגיע על פני כל ארכו
עד רוב עובי של קליפה העבה הרי זה פסול אע"פ שלא חסר
כלום מגוף האתרוג אבל אם נשתייר באתרוג משהו למעלה
ומשהו למטה שלא נסדק בעומק עד רוב עובי הקליפה העבה
אפילו נסדק משני צדדיו על פני כל ארכו ונשתייר מכל צד
משהו למעלה ומשהו למטה שלא נסדק כשר:

וכן אם נסדק על פני היקף רחבו אפילו נסדק משני
צדדיו זה כנגד זה ונשתייר משהו שלם למעלה בין שני
הסדקים שמשני הצדדין ומשהו שלם למטה בין שני
הסדקים שמשני הצדדים הרי זה כשר אע"פ שעומק
הסדקים מגיע עד רוב עובי של קליפה העבה.

וכיצד משערין אם הנקב הוא עגול מניח האיסר על פי הנקב
ואם הנקב הוא מרובע או שהוא ארוך וקצר רואין אותו
כאלו היה עגול דהיינו שהיו עושין עגולה מן אורך ורוחב
של שטח רוחב הנקב ואם היה גודל שטח העגולה הזאת
פחות מגודל שטח האיסר הרי זה כשר.

(ועיין ביו"ד סי' ל"ד היכן משערין שיעור האיסר בזמן הזה
שאינו יודעים אותו כלל ע"ש):

במה דברים אמורים כשאין הנקב מפולש אבל אם הנקב
הוא מפולש מעבר אל עבר שכנגדו אפילו לא הגיע
הנקב לחדרי הזרע שבתוך האתרוג כגון שניקב בעובי
הקליפה העבה (המקפת את חדרי הזרע) מצד זה לצד זה
שכנגדו שלא כנגד חדרי הזרע ואפילו אין ברוחב הנקב אלא
משהו ולא חסר כלום מגוף האתרוג הרי זה פסול:

אבל אם אין הנקב מפולש מצד זה לצד שכנגדו אפילו
ניקב כנגד חדרי הזרע ופילוש אורך הנקב עובר כל
חדרי הזרע עד סמוך לקצה האתרוג שבצד שכנגדו וכן אם
ניקב האתרוג משני צדדיו עד תוך חדרי הזרע וחדרי הזרע
עצמן נשאר מהן קצת שלם והשלם הזה מפסיק בין הנקבים
שמשני צדדיו כל זה אינו נקרא נקב מפולש:

*

ויש חולקין על זה ואומרים דכל שהגיע הנקב עד חדרי
הזרע אע"פ שחדרי הזרע וצד השני של האתרוג נשארו
שלימים הרי זה נקרא נקב מפולש לפי שהקליפה העבה
המקפת את חדרי הזרע אינה נחשבת עם חדרי הזרע לדבר
אחד אלא היא נחשבת לדבר בפני עצמו לענין זה וכיון
שניקבה כולה מצד אחד הרי זה נקב מפולש.

ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה אבל בשעת
הדחק שאי אפשר למצוא אתרוג אחר יש לסמוך על סברא
הראשונה ומותר לברך על אתרוג זה:

וכל זה בנקב שאין בו חסרון מגוף האתרוג אבל אם חסר
מגוף האתרוג אפילו משהו הרי זה פסול אף על פי שאין
הנקב מפולש ואין בו כאיסר:

ויש חולקין על כל זה ואומרים דנקב שאין בו חסרון
מגוף האתרוג אינו פסול כלל ואפילו הוא רחב הרבה
יותר מכאיסר ואפילו הוא מפולש ולא חלקו חכמים בין
מפולש לשאינו מפולש ובין כאיסר לפחות מכאיסר אלא
בנקב שיש בו חסרון מגוף האתרוג שאם יש ברחבו כאיסר
פוסל אע"פ שאינו מפולש ואם אין ברחבו כאיסר אינו פוסל
אלא אם כן הוא מפולש ויש לסמוך על סברא זו בשעת
הדחק שאי אפשר למצוא אתרוג אחר ואז מותר לברך על
אתרוג זה:

וכל זה בנקב שנעשה בו לאחר שנתלש אבל נקבים
הנעשים בו כשהוא מחובר כמו שרגילות הוא להעשות
בו נקבים ע"י קוצים שנופלים עליו כשהוא מחובר נוהגין
להכשירו אע"פ שהן נקבים שיש בהן חסרון לפי שכל נקב
שבאה לו בעודו גדל באילן חוזר לבריאותו ע"י שנקרם עליו
עור מלמעלה כיון שהוא עדיין הולך וגדל באילנו ואע"פ

44 כשהפטמא היתה שלימה הרי זה כשר דכיון שמקצת ראש
45 האתרוג הוא מכוסה כמו שהיה מתחלה אין זה חסרון.

46 ויש חולקין על זה ואומרים דאפילו לא נטלה רק השושנתא
47 העליונה וכל הפטמא קיימת הרי זה פסול שאינו הדור אלא
48 אם כן הוא שלם לגמרי בראשו ואע"פ שאין הלכה
49 כדבריהם מכל מקום טוב לחוש לדבריהם במקום שאפשר
50 דהיינו שאם יש לפניו שני אתרוגים שוים בנוי והידור
51 ובאחד מהן ניטל השושנתא אזי יקח אותו שיש בו
52 השושנתא אבל אם אותו שיש בו השושנתא אינו מהודר
53 ומפואר כל כך כמו אותו שניטלה ממנו השושנתא יקח את
54 המהודר ואת המפואר יותר אף על פי שאין בו שושנתא
55 שהעיקר הוא כסברא הראשונה:

46 *

57 יח ניטל העוקץ והוא העץ שהאתרוג תלוי בו באילן הרי
58 זה פסול והוא שניטל העוקץ מעיקרו ולא נשאר ממנו
59 כלום באתרוג שאז נשאר מקומו גומא באתרוג והרי זה
60 אתרוג חסר אבל אם נשאר ממנו כל שהוא באתרוג בענין
61 שנתמלאת כל רוחב הגומא דהיינו שלא ניטל כלום מעובי
62 העוקץ במקום שהוא ממלא את הגומא הרי זה כשר שהרי
63 גוף האתרוג אינו חסר כלום.

64 ויש מכשירים אפילו ניטל כל העוקץ ונשאר מקומה גומא
65 באתרוג שהעוקץ אינו נחשב מגוף האתרוג לענין שבחסרונו
66 יפסל האתרוג משום אתרוג חסר ואע"פ שאין הלכה
67 כדבריהם מכל מקום בשעת הדחק שאי אפשר למצוא
68 אתרוג אחר יש לסמוך על דבריהם לברך על אתרוג זה
69 שהרי יש נוהגין בשעת הדחק לברך אפילו על הפסולין
70 לגמרי כמו שיתבאר בסימן תרמ"ט ע"ש הטעם:

71 יט עלתה עליו חזוית (פירוש או ילפת תרגומו או חזון)
72 והוא כמו אבעבועות דקות ויש בו ממש שמקומן ניכר
73 במשמוש היד שהוא גבוה מן האתרוג אם הוא במקום אחד
74 מהאתרוג בלבד אינו פסול אלא אם כן הוא רוב של כל
75 האתרוג אבל אם הוא בשני מקומות ויש בין שני המקומות
76 מקום פנוי (שאינו בו חזוית) לכל הפחות כשיעור חזוית אחת
77 דהיינו שיכול להיות במקום זה טיפת חזוית משהו (דהיינו
78 שתי אבעבועות דקות שפחות מכן אין נקרא חזוית כמו
79 שיתבאר) ומראה אתרוג משהו כחוט השערה מפסיק בין
80 טיפה זו להחזוית הגדול שאצלה מצד אחד ומראה אתרוג
81 משהו כחוט השערה מפסיק בין צד השני של טיפה זו
82 לחזוית הגדול שאצלה הרי זה פסול אפילו אם כל החזוית
83 ביחד אינו אלא מיעוט האתרוג שכיון שיש בתוך החזוית
84 מקום פנוי מראה אתרוג הרי זה כמנומר ואינו הדור:

חלק ד סימן תרמח דברים הפסולים באתרוג:

1 וכל פסולים אלו דהיינו ניקב חסר ונסדק אינו מחמת שאינו
2 הדור אלא לפי שאינו תם ושלם והתורה אמרה ולקחתם
3 ודרשו חכמים לקיחה תמה ושלימה:

4 טו אם נקלף ממנו הקליפה החיצונה הדקה המקפת את
5 קליפה העבה אם נקלף כולו פסול שכיון שכולו נקלף
6 הולך ומתנוונה ואינו הדור ואם נשתייר ממנו כל שהוא שלא
7 נקלף כשר שעל ידי אותו כל שהוא הוא חוזר לבריאותו ויש
8 אומרים שאינו כשר אלא אם כן נשתייר ממנו כסלע שלא
9 נקלף ויש לחוש לדבריהם במקום שאפשר:

10 טז במה דברים אמורים כשמקום הנקלף הוא שוה
11 במראיתו למראה גוון האתרוג אבל אם הוא משונה
12 במראיתו ממראה האתרוג אינו כשר אלא אם כן המקום
13 שנקלף הוא מיעוט האתרוג ואינו מפוזר בשנים ושלשה
14 מקומות אלא כולו עומד במקום אחד ואינו עומד בחוטמו
15 של האתרוג אלא מחוטמו ולמטה כמו שיתבאר גבי חזוית
16 ע"ש הטעם לכל זה:

17 *

18 יז יש הרבה אתרוגים שעל ראש האתרוג גדל עץ אחד
19 שמקצתו נכנס לתוך גוף האתרוג ומקצתו בולט למעלה
20 ובמקצת אתרוגים אין עץ זה נכנס כלל לתוך אתרוג אלא
21 כולו בולט למעלה מראש האתרוג ונקרא פטמא או דד ועל
22 עץ זה גדל כמין פרח שושן ונקרא שושנתא והוא (נחשב)
23 מגוף העץ הנקרא פטמא או דד ויש הרבה אתרוגים שאין
24 להם כלל פטמא זו ולא שושנתא שעליו והן כשרין כיון שכך
25 היא בתחלת ברייתם וזהו דרך גדולת וניכרין הן אותן שכך
26 הן מתחילת ברייתם כי יש להן במקום הפטמא כמו גומא
27 מתחלת בריאתו.

28 אבל אתרוג שהיה לו פטמא וניטלה פטמתו אפילו לא ניטל
29 כל עובי הפטמא אלא מקצת העובי נשאר מחובר לאתרוג
30 ומקצת העובי ניטל לגמרי מן האתרוג בענין שנשאר משהו
31 באתרוג מגולה במקום שהיה מכוסה בעובי מקצת הפטמא
32 שניטלה הרי זה פסול לפי שפטמא זו נחשבת מגוף האתרוג
33 וכיון שהיא חסרה הרי זה אתרוג חסר אע"פ שיש אומרים
34 שאין חסרון פוסל אלא אם כן יש בו כאיסור כמו שנתבאר
35 מכל מקום כיון שהפטמא היא בגובה האתרוג על ראשו
36 והחסרון ניכר בה יותר לפיכך החמירו בה שאפילו חסרון
37 כל שהוא שבה פוסל לפי שעיקר הידורו של אתרוג תלוי
38 בראשו שהאדם רואה אותו בתחלת השקפתו ואם נחסר שם
39 כל שהוא אינו הדור.

40 אבל אם לא ניטל כלום מעובי הפטמא במקום שהיא
41 מחוברת לאתרוג ואפילו נטלה כל הפטמא ולא נשאר ממנה
42 רק גובה משהו בענין שמקצת ראש האתרוג הוא מכוסה
43 בעובי פטמא משהו זו שנשתייר כמו שהיה מכוסה בתחלה

ל'קוטי תורה' פרשת בהעלותך – הפרשה החסידית

בהעלותך את הנרות [א]

32 כי באברהם אבינו עליו השלום הוא אומר (בראשית יב,
33 ט:) "הלוח ונסוע הנגבה" – פירוש: שהלך ממדרגה
34 למדרגה, ממטה למעלה עד שנתדבק בבחינת "הנגבה",
35 שהוא בחינת אהבת ה', לדבקה בו בדבקה וחשיקה
36 וצמאון כו'.

37 ועל דרך זה תקנו לומר "ברוך שאמר" תחלה, ואחר
38 כך "פסוקי דזמרה", עד שאחר כך מגיע למדרגת
39 "ואהבת" שבקריאת "שמע וגו'": כי "ואהבת" אינו ציווי
40 על מדת האהבה טבעית שבלב, כי הרי מדת אהבה זו
41 הטבעית, ודאי מוסתרת בלב כל אחד ואחד מישראל,
42 אלא "ואהבת" – מלשון "אבה", שהוא פירוש: הרצון,
43 לפי שהרצון הוא פנימית המדות.

44 כמו שאנו רואים בחוש, שהרצון מנהיג המדות של
45 אדם, שאפילו אם יש לפניו דבר שיש בו תענוג לפי טבע
46 המדות, אם מסלק רצונו ממנו מפני איזה טעם ודעת –
47 אינו מקבל נחת ותענוג ממנו. וכן להיפך, אם יש לפניו
48 חס ושלום דבר של צער ויסורים, והוא עושה רצונו,
49 לכך אינו מרגיש היסורים כל כך – והרי המדות תלויים
50 ברצון, והיינו שהוא פנימיותם וחיותם.

51 (כי הרצון הוא בחינת כתר, ו"אית רצון ואית רצון"⁸. על
52 כל פנים, גם "רצון התחתון", הנמשך מהשכל, הוא למעלה
53 מהמדות הנמשכים מהשכל. והוא ענין "פני המנוחה" (במדבר ח,
54 א), והוא פלי לבחינת רצון העליון, שלמעלה מהשכל, שהוא
55 ענין העלאת הנרות שעל ידי אהרן)

56 ועל זה מצוה הכתוב להפך רצונו ותשוקתו וחסצו
57 "לאהבה את ה'", שלא יהיה לו חפץ ורצון אחר וזולתו.
58 וכמו שכתוב (תהלים עג, כה"ו): "מי לי בשמים? ועמך לא
59 חפצתי בארץ. כלה שארי ולבבי וגו'".

60 והאיקר יהיה הדרך לאהבה זו ורצון זה?

61 הקדים הכתוב פסוק (דברים ג, ד): "שמע ישראל ה'
62 אלקינו וגו'", להתבונן היטב, ולשום על לבו איך שהוא

1 "בהעלותך את הנרות, אל מול פני המנוחה ואירו
2 שבעת הנרות" (במדבר ח, ב):

3 הנה ענין המנוחה נאמר בזכריה (ה, ב"ו):

4 "ראיתי והנה מנוחת זהב כו', ואומר [...]: מה אלה
5 אדני? [...] ויאמר אלי: זה דבר ה' אל זרובבל".

6 פירוש: כי ענין המנוחה הוא בחינת "דבר ה'", שהוא
7 מקור נשמות ישראל. וכמאמר: "ואתה נפחתה בי", וכמו
8 שכתוב (בראשית ב, ז): "ויפח באפיו נשמת וגו'";³ וישראל
9 נקראו בשם "זרובבל" על שם (הושע ב, כח): "וזרעתיה לי
10 בארץ", והם היו אז בגלות בבבל, גם הנשיא נקרא
11 "זרובבל" על שם זה, והוא "דבר ה' אל זרובבל".

12 והוא ענין ה"מנוחה": כי הנשמה קרויה "נר", כמו
13 שכתוב (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם", וכללות נשמות
14 ישראל נקרא "מנוחה", ויש בה בחינת "נרות", שהם ז'
15 מדרגות בעבודת ה'.

16 יש עובד מאהבה, "משוך פנים"; ויש מאהבה
17 "ברשפי אש"⁴; ויש על ידי התורה – "קו הממוצע"⁵; ויש
18 על ידי נצחון – לנצח ולהתגבר בעבודת ה', ב"טור מרע
19 ועשה טוב" (תהלים לד, טו)⁶; ויש על ידי הודיה; וכן, יש
20 עבודה על ידי התנשאות, כמאמר רז"ל במשנה סוף פרק
21 י"ד דשבת: "כל ישראל בני מלכים הם", וכמו שכתוב (דברי
22 הימים ב' יז, ו): "ויגבה לבו בדרך ה'"; ויש על ידי שפלות
23 כו'.

24 ב והנה אהרן הוא המדליק את הנרות הללו, לפי שהוא
25 מ"שבעה רועים" הממשיכים חיות ואלהות לכללות
26 נשמות ישראל, והוא ממשיך להעלות אהבה עזה לה',
27 ולהגדיל מדורת אש האהבה ברשפי אש, שלהבת
28 מתלהטת ב"קרב אש ולב עמק" (תהלים סד, ז).

29 ויבן, בהקדים ההפך ויתרון מעלת בחינת אהרן על
30 מעלת ומדרגת אברהם אבינו עליו השלום שנקרא
31 (שעריהו מא, ח): "אברהם אהבי".

1. (נאמר שבת פרשת בהעלותך, י"ב סיון תקס"ב).

2. (לאמר).

3. (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל").

4. (ענין בדבור המתחיל "כי תבאו כו' ושבחתה הארץ". ומענין אהבה
"משוך פנים", בדבור המתחיל "אז ישייר כו' עלי באר").

5. (ענין בדבור המתחיל "לסוסתי ברכבי". ובדבור המתחיל "נאוו לחייך").

ובדבור המתחיל "למען תהיה תורת").

6. (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "הנצח זו ירושלים". ובדבור
המתחיל "למנצח על השמינית". ובדבור המתחיל "אלה מסע").

7. (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אתה הצבת כל גבולות ארץ".
ובדבור המתחיל "הנה אתה").

8. ענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויקהל משה".

וּזְמַן, וְאִי לִזְמַן: "כָּלָה שְׂאִירֵי וּלְבָבִי" – לְהִיּוֹת "צוּר לְבָבִי
 וְכוּ", לְהִיּוֹת בְּטֵל אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, לְדַבְּקָה בּוֹ לְבָדוֹ יִתְבָּרַךְ.
 (וְלִכֵּן הִיָּה "הַלּוֹךְ וְנוֹסֵעַ הַנִּגְבֶּה": כִּי הַחֶסֶד הוּא תַּחֲלֵת ה"ר"
 קְצוּוֹת", וְעַל זֶה נֶאֱמָר (תְּהִלִּים קי, ד): "אֵתָּה כָּהֵן לְעוֹלָם"; וְהוּא גַם
 כֵּן בַּחֲנִינֵת "יוֹמִים", "דְּאִזּוּל עִם כּוֹלָהוּ יוֹמִיךְ", עַל כֵּן בִּישׁוּל ה"ר"
 קְצוּוֹת" רוחָנִיִּים וְגִשְׁמִיִּים בְּמִקּוֹרֵם – הוּא עַל יְדֵי בַּחֲנִינֵת הַחֶסֶד,
 בַּחֲנִינֵת כָּהֵן "דְּמִשְׁמֵשׁ תַּחְתּוֹתֵי"¹¹.
 וּכְמוֹ שֶׁהֶעֱלָאת הַקְּרִבּוֹנוֹת, בְּהַמּוֹת, שֶׁשֶּׁרֶשׁ מִ"פְּנֵי שׁוּר" –
 הוּא גַם כֵּן דּוֹקָא עַל יְדֵי "אַרְיָה דְּאֵכִיל קְרִבְנִין".
 גַּם "הַנִּגְבֶּה" נִקְרָא "מִין", וְעִיָּקָר הַכֵּן בְּיָמֶיךָ, וְצִרִיךְ לְהִיּוֹת
 "לְאֵכֵלָא שְׂמָאֵלָא בִּימִינָא"¹²:
 ג וְהִנֵּה, כֹּל זֶה מַעֲלָת וּמִדְרַגַּת בַּחֲנִינֵת אַבְרָהָם אַבְנֵינוּ
 עַל־יְדֵי־הַשְׁלוֹם, שְׁאֵהְבָה זֶה נִקְרָא "אַהֲבַת־עוֹלָם", כִּי
 נִלְקַחָה מִבַּחֲנִינֵת "עוֹלָם" – מְקוֹם וְזְמַן, אִיךְ שֶׁהֵם בְּטָלִים
 אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. וְנִקְרָא "מִשְׁשֶׁה" לְמַעֲלָה, לְפִי שֶׁהוּא עֲבוּדָת
 הָאֵדָם, "פּוֹלְחָנָא דְּרוּחִימוּתָא", מִמְדְּרַגָּה לְמִדְרַגָּה כְּנִל.
 אֲבָל בַּחֲנִינֵת אַהֲרֹן הוּא בַּחֲנִינֵה אַחֲרָת, שֶׁהוּא
 "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמִסְרוּנִיתָא", בַּבַּחֲנִינֵת "מְלִמְעָלָה לְמִשְׁשֶׁה".
 דִּהְיִינוּ, שֶׁכָּל חֶפְצוֹ וְתִשְׁוּקָתוֹ – לְהִיּוֹת נִגְלָה כְּבוֹד ה'
 לְעֵינֵי בָּשָׂר¹³, שִׁיְהִיָּה גִילּוֹי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְמִשְׁשֶׁה כְּמוֹ
 לְמַעֲלָה¹⁴.
 וְאַהֲבָה זֶה בָּאָה עַל יְדֵי אוֹתָהּ הַהִתְבּוֹנְנוֹת עֲצֻמָּה
 שֶׁבְּקִרְיָאֵת־שִׁמְעַ בִּ"אֲחָד" – בְּאֶשֶׁר יֵשִׁים מִרְיּוֹת בְּנִפְשׁוֹ
 עַל הַחֹשֶׁךְ הַמַּסְתִּיר אֱלֹהוּתוֹ, שֶׁלֹּא נִרְאָה לְעֵינֵי בָּשָׂר כִּי
 אִם בַּחֲנִינֵת מְקוֹם וְזְמַן, וְהֵם רְחוּקִים מְאֹד פָּנָיו יִתְבָּרַךְ,
 "דְּלִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיד" כֵּלָל, וְלֹא שִׁיְיָ בַּחֲנִינֵת מְקוֹם
 וְזְמַן אֵלָּא בַּבַּחֲנִינֵת מְלִכּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁאֵין שִׁיְיָ לֹמֵר:
 "מֶלֶךְ", "מֶלֶךְ", "יְמִלּוּךְ" כו'.
 וּבְדַבְּרֵיכֶם (תְּהִלִּים קמז, יג): "מְלִכּוּתֶיךָ מְלִכּוֹת כֹּל עוֹלָמִים,
 וּמִשְׁשֶׁלְּתֶיךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר" – שֶׁהִ"עוֹלָמִים" – שֶׁהֵם בַּחֲנִינֵת
 "מְקוֹם"; "דּוֹר וָדוֹר" – שֶׁהֵם בַּחֲנִינֵת "זְמַן", נִמְשָׁכוּ מִבַּחֲנִינֵת
 מְלִכּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ וּמִשְׁשֶׁלְּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל מִמַּהוּתוֹ
 וְעֲצֻמּוֹתוֹ בְּכִיכּוֹל, רְחוּקִים הֵם מְאֹד בְּתַכְלִית.
 וְאִי לִזְמַן יִתְמַרְמֵר נִפְשׁוֹ מְאֹד, בְּאֶשֶׁר יֵשִׁים אֶל לְבוֹ

יִתְבָּרַךְ "אֲחָד" בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ. דִּהְיִינוּ, אֲפִילוֹ
 בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ רוחָנִיִּים וְגִשְׁמִיִּים, בַּחֲנִינֵת "ו"
 קְצוּוֹת", עוֹלָמוֹת נִפְרָדִים – הֵם מִתְאַחֲדִים בִּיְחִידוֹ יִתְבָּרַךְ,
 מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּטָלִים אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, דִּ"כּוֹלָא, קְמִיָּה – כֵּלָּא
 חֲשִׁיב.
 כִּי לְמַעֲלָה מִבַּחֲנִינֵת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, בַּחֲנִינֵת "שָׁמַיִם
 וְאָרֶץ", לֹא שִׁיְיָ לֹמֵר עָלָיו יִתְבָּרַךְ לְשׁוֹן "אֲחָד"⁹. וְאֲפִילוֹ
 בְּמִקּוֹר הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, בַּחֲנִינֵת "הַמְּחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד
 מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית", נִקְרָא "הַיּוֹ"ה אֱלֹקֵינוּ", בַּחֲנִינֵת "תְּרִין
 רִיעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין", כִּי תְּמִיד מְחַדֵּשׁ כו'. וְאִין נּוֹפֵל
 לְשׁוֹן "אֲחָד" כִּי אִם בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת בַּחֲנִינֵת "שָׁמַיִם וְאָרֶץ"
 וְכו', שֶׁהֵן בַּחֲנִינֵת שִׁשָּׁה קְצוּוֹת רוחָנִיִּים וְגִשְׁמִיִּים, שֶׁהֵם
 מִ"עֲלָמָא דְּפִרּוּדָא" כו' – וְהוּא יִתְבָּרַךְ "אֲחָד" בְּהֵם, לְפִי
 שֶׁהֵם מִתִּיַּחֲדִים בִּיְחִידוֹ, וּבְטָלִים אֵלָיו, דִּ"קְמִיָּה, כּוֹלָא –
 כֵּלָּא חֲשִׁיב.
 "שִׁשָּׁה קְצוּוֹת רוחָנִיִּים", דְּכַתִּיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' כט, יא): "לֶךְ
 ה' הַגְדּוּלָּה, וְהַגְבוּרָה כו'", וְגַם "שִׁשָּׁה קְצוּוֹת גִּשְׁמִיִּים",
 שֶׁהֵם הַכּוֹלֵל דְּבַחֲנִינֵת "מְקוֹם", וּבְדַבְּרֵיכֶם (שְׁמוֹת לג, כא): "וְהִנֵּה
 מְקוֹם אֵתִי" – שֶׁהַמְּקוֹם בְּטֵל אֵלָיו; לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ
 "סּוֹבֵב כֹּל עַלְמִין", וְאִינוּ נִקְרָא לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ בְּשֵׁם "מְקוֹם"
 כֵּלָל, שֶׁהִרְיָ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ לֹא שִׁיְיָ שׁוֹם מְקוֹם וְזְמַן –
 שֶׁהֵם הֵם נִבְרָאִים מֵאִין לִישׁ.
 וְלִכֵּן אוֹמְרִים אַחֵר כִּי: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ
 לְעוֹלָם וָעֶד", פִּירוּשׁ: כִּי מִבַּחֲנִינֵת "מְלִכּוּתוֹ" נִמְשָׁךְ בַּחֲנִינֵת
 מְקוֹם וְזְמַן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמז, יג) "מְלִכּוּתֶיךָ מְלִכּוֹת
 כֹּל עוֹלָמִים, וּמִשְׁשֶׁלְּתֶיךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר", רַק שֶׁאִינוּ אֵלָּא
 מִבַּחֲנִינֵת "שֵׁם" לְבַד, שֶׁאִינָה אֵלָּא הַתַּפְשׁוּת זֵיו וְהָאֵרָה,
 בְּדִי לְהָאִיר מִמֶּנּוּ לְזוּלָתוֹ, שִׁיְהִיָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָלָיו
 בְּלִבְרִי¹⁰.
 וּכְאֶשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּדַבְּרִים הָאֵלֶּה, וְיִהְיֶה נִקְבָּעִים
 בְּלְבוֹ בְּאֶמְתָּה, אִזִּי לֹא יִחְפּוֹץ חֶפֶץ אַחֵר וְרָצוֹן וְזוּלָתוֹ
 יִתְבָּרַךְ. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "מִי לִי בְּשָׁמַיִם" – שֶׁהֵם תַּעֲנוּגִים
 רוחָנִיִּים; "וְעַמְּךָ לֹא חֶפְצִיתִי בְּאָרֶץ" – שֶׁהֵם תַּעֲנוּגִים
 גִּשְׁמִיִּים; לְפִי שֶׁהֵכֵל הוּא בַּחֲנִינֵת מְקוֹם וְזְמַן, אֲפִילוֹ כֹּל
 הַשְּׁגוּת שִׁמְשִׁיגִים בְּעוֹלָם הַזֶּה – הֵם נּוֹפְלִים תַּחַת מְקוֹם

(וְעִיין וּבִזְהָר) בְּפִרְשֵׁת קוֹחַ, דָּף קע"ז, ב'. וּבְפִרְשֵׁת שְׁמִינִי, דָּף ל"ח, עֲמוּד
 ב'. וְדָף ל"ט, עֲמוּד א'. וְכִ"ל קוֹטִי תוֹרָה" וְלִהְיָרִידֵל בְּפִרְשֵׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ,
 סוּף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "מִצְוֹת הַדְּלָקָת נְרוֹת").

וְהוּא "אִיִּזְהוּ חֲסִידֵי הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ – עִם קָן דִּילִיָּה כו'" וְלֹא
 כְּדִי לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ לְרוֹת צְמָאוֹנוֹ לְבָד כו', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
 בְּ"סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" פֶּרֶק עֲשִׂירִי וּפֶרֶק מ"א. וְעִיין שֵׁם פֶּרֶק י',
 דְּלִכְךָ נִקְרָאִים "בְּנֵי עַלְיָה", מִפְּנֵי שֶׁעֲבוּדָתָם הוּא לְצוּרָה
 גְּבוּהָה כו' – וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לֹמֵר פִּירוּשׁ לְשׁוֹן "בְּהַעֲלוֹתָךְ").

9. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "וְאֵרָא אֶל אַבְרָהָם כו'".
 10. וְעִיין מִזֶּה בְּ"סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים", חֶלֶק ב', פֶּרֶק ד'.
 11. וּבִזְהָר) בְּפִרְשֵׁת יִתְרוֹ, דָּף ס"ז, עֲמוּד ב'.
 12. וְעִיין מִה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "צְאִינָה וְרִאִינָה", בְּעִנֵּן "שְׂאוּ
 יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ כו'".
 13. "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יִחְדָּר", יִשְׁעִיָּהוּ מ, ה.
 14. (וְהוּא בְּעִנֵּן הַהִפְרֵשׁ בֵּין רִנְנָה לְשִׁמְחָה הַמְּבֹאָר בְּמִקּוֹם
 אַחֵר – בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "רְנִי וְשִׁמְחִי").

ואהבה זו, שבבחינת ראיה זו, נקרא "אהבה רבה",
שהיא למעלה מבחינת "אהבת-עולם" – בחינת "מקום
ומן" כו', והיא קרבת ה' ממשי, במהותו ועצמותו כביכול,
ונקרא "מלמעלה-למטה" וכו', והמשפיל ביני²⁰.
וזאת יהיה חפצו ותשוקתו של אדם, ואחר זה ימשוך:
להיות "עזה כמות אהבה" (שיר השירים ח, ו), ו"רשפיה רשפי
אש שלהבת יה" (שם) – רק לזאת שיהיה גילוי אלהותו
יתברך, ובאשר החשך מכסה ומסתיר ומעלים קדושתו,
יתמרמר מאד²¹ :
ד ובה יובן מה שתקנו בתפלת שמונה-עשרה "סלח לנו
[.] כי חטאנו" – אחר קריאת-שמע, שמקבל עליו עול
מלכות שמים ומצות "ואהבת":
כי הנה כתיב (תהלים קז, יז): "אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם,
וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם – יִתְעַנּוּ" פירושו: על "עוונותיהם" הם
מתענים ועושים תשובה; ו"פִּשְׁעֵם" שגדלה מעוונותיהם,
כי "פִּשְׁעֵם אֵלוֹ הַמִּרְדִּים"²⁴, אף על פי כן הם "אֱוִילִים"
מהם, כי לא ידעו "דֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם", ולא מ"פִּשְׁעֵם" ממש
אלא מ"דֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם", כי הדרך הגורם לפשע ומרד הוא
פריקת עול מלכות שמים.

יִרְדֶּה זו וריחוק זה, אֲשֶׁר יִרְדֶּה נִפְשׁוֹ מֵאֵד מֵאֵד בְּשִׁפְל
הַמִּדְרָגוֹת, רִחוּק מֵה' בְּתַכְלִית – וְיִצְעַק אֶל ה' בְּצַר
לו"¹⁵, לְהֹאִיר לוֹ אוֹר ה' בְּתוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וּמִסָּף הַמַּבְדִּיל¹⁶.
וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "מִי לִי בִשְׁמַיִם, וְעַמִּי לֹא חִפְצָתִי בְּאֶרֶץ",
כָּלָה שְׁאִיר וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְחֻלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם"¹⁷,
דְּהֵינּוּ שִׁיְהִיהָ הַתְּגִלּוֹת אֱלֹהוֹתוֹ "לְעוֹלָם" כנ"ל.
וְהִנֵּה, עַל יְדֵי אֲתַעֲרוּת־אֲדִלְתָּא בְּמִרְרוֹת וְצַעֲקָה זו,
גוֹרֵם אֲתַעֲרוּת־אֲדִלְעִילָא, עַד שִׁיעָרָה רוּחַ מִמָּרוֹם¹⁸
לְהִיּוֹת "נִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר" (ישעיהו מ, ה), "עֵינַי
בְּעֵינַי וְגו'^{19/20}, כִּשְׁם שְׁמוֹלְמַעֲלָה-לְמִטָּה "כּוֹלָא, קַמִּיָּה –
כָּלָא חֲשִׁיב", כִּף מִמְטָה-לְמַעֲלָה יִרְאֶה לְעֵינַי כָּל בָּשָׂר
כְּמוֹ לְמַעֲלָה.
וְזֶהוּ בְּחִינַת אֶהְרִן – אוֹתִיּוֹת נִרְאָה²¹. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב
(במדבר יד, יז): "אֲשֶׁר עֵינַי בְּעֵינַי נִרְאֶה אֶתָּה ה', וְעַנְנָךְ עוֹמֵד
עֲלֵהֶם". פִּירוּשׁ: "עֵינַי בְּעֵינַי" יִרְאוּ גִילּוֹי אֱלֹהוֹתוֹ, ד' כּוֹלָא,
קַמִּיָּה – כָּלָא חֲשִׁיב", וְהַעֲנָן וְהַחֹשֶׁךְ שֶׁמִּסְתִּיר – יִרְאוּ
שֶׁהוּא "עַנְנָךְ", שֶׁמִּמֶּנּוּ הַכֹּל, אִם כֵּן אֵין שׁוֹם הַסֵּתֶר
וְהַעֲלֵם לִפְנֵי יִתְבָּרָךְ חֵס וְשֹׁלוֹם, שֶׁלִּפְנֵינוּ "בְּחִשְׁכָּה
בְּאוֹרָה" (תהלים קלט, יב).

הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל" (כג, ד), עֵנִין "לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי
ה'" (דברים יג, ט) – הֵינּוּ בְּחִינַת "עֵינַי הוֹ"ה אֶל צַדִּיקִים" (תהלים
לד, טז), כִּשְׁם שְׁמוֹלְמַעֲלָה-לְמִטָּה – "כּוֹלָא, קַמִּיָּה – כָּלָא
חֲשִׁיב", כִּף מִלְמַטָּה-לְמַעֲלָה יִרְאֶה לְעֵינַי בָּשָׂר כְּמוֹ לְמַעֲלָה.
וְהַמְשָׁכָה זו, וְזֶהוּ עַל יְדֵי הַדְּמָעוֹת שֶׁמּוֹרִיד מַעֲיָנוֹ בְּמִרְרוֹת
עַל רִיחוּקוֹ מֵה' כו', וְעֵינַי ב"מֵאוּרִי אֹר" אוֹת דָּלֶת (סעיף י"ז) מַעֲנִין
דְּמָעָה, וְכ"אִיר נְתִיב" שֵׁם. וְכֵּן מִס (סעיף צ"ב) שֶׁעַל יְדֵי זֶה
מַעֲוֵר כְּבִיכּוֹל בְּחִינַת עֵינַיִם הַעֲלִיּוֹנִים לְהִיּוֹת "עֵינַי ה' אֶל
צַדִּיקִים", "פִּקַּח עֵינַי וְרָאָה כו'" (דניאל ט, יח).
וְעֵינַי עוֹד מַעֲנִין "הִיְתָה לִי דְמַעְתִּי לֶחֶם וְיוֹמִם וְלַיְלָה, בְּאֵמֶר אֵלִי כָּל
הַיּוֹם אֵיךְ אֶלְקִיד" (תהלים מב, ד) – בְּסִפּוֹר "עֲשָׂרָה מֵאָמְרוֹת" (מֵאֵמֶר
חֲקוֹר דִּין, חֶלֶק א', רֵישׁ פֶּרֶק כ"ד) – פִּירוּשׁ: שֶׁה' לֶחֶם", הוּא
בְּשׁוֹמוֹ לְלַבּוֹ, שֶׁבְּחִינַת "אִידָה", שֶׁהוּא ג' רֵאשׁוֹנוֹת – כְּתָר,
חֻכְמָה, בִּינָה – הוּא "אֶלְקִיד" כו'. עֵינַי שֵׁם.

וְעֵינַי מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת שְׁמוֹת עַל פִּסּוֹק "אֵיךְ סִפְר כו'". וּבְדַבּוֹר
הַמַּתְחִיל "כִּי עַל כָּל כְּבוֹד", בְּעֵנִין "אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹד כו'". וְעֵינַי עוֹד מֵה
בְּבוֹת, סוֹף פִּרְשָׁה מְצוּרֶה פִּרְשָׁה י"ט. וּבִיאִיכָה רֵישׁ פִּסּוֹק "כִּכָּה
תִּבְכֶּה"¹, וּמְהוּסָפָה שֶׁבְּסוֹף הַלְקוּטֵי תוֹרָה סִפְר בְּמִדְרָג.

²⁴. (יומא לו, ב): "וְהַתְּהִיָּה עֲלֵיו אֶת כָּל עֲזוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת כָּל פִּשְׁעֵיהֶם"
(ויקרא טז, כא) . . . פִּשְׁעֵם אֵלוֹ הַמִּרְדִּים).

(וְעֵינַי מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּדַבּוֹר הַמַּתְחִיל "כִּנְשָׁר יַעֲיִר" (לִקְמֵן פִּרְשָׁה
הַאֲדִינוּ עַח, א), מַעֲנִין "כִּי פִשְׁעֵנוּ". וְזֶהוּ "וְהֵם פִּשְׁעֵנוּ בִּי" (ישעיהו א,
ב), פִּירוּשׁ "בִּי" – הֵינּוּ עַל דֶּרֶךְ מֵה שֶׁכְּתוּב וּבִזְרוּ בְּפִרְשֵׁת אַחֲרֵי,
דִּף ס"ו, עֲמוּד ב' בְּפִירוּשׁ "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי", וּבְפִרְשֵׁת נִשָּׂא דִּף ק"ל,
עֲמוּד א' וְעַם כָּל זֶה הֵם "אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם").

¹⁵. (על פי שְׁמוֹת טו, כה; וְיִצְעַק אֶל ה', דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' טו, ד): "וְיִצְעַק בְּצַר לוֹ
עַל ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיִבְקֶשְׁהוּ וְיִמְצָא לָהֶם".

¹⁶. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר – בְּדַבּוֹר הַמַּתְחִיל "לְהֵבִין פִּירוּשׁ י"ג
מִדּוֹת מ'י אֶל כְּמוֹף כו'", בְּפִירוּשׁ וְעַנְנָן "תְּשׁוּבָה קְדָמָה לְעוֹלָם").

¹⁷. (עֵינַי מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר מֵה בְּדַבּוֹר הַמַּתְחִיל "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְת").

¹⁸. ("יִעָרָה עֲלֵינוּ רוּחַ מִמָּרוֹם". ישעיהו לב, טו).

¹⁹. ("עֵינַי בְּעֵינַי נִרְאֶה אֶתָּה ה'". בְּמִדְרָג יד, יד. "עֵינַי בְּעֵינַי יִרְאוּ כְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן".
ישעיהו נב, ח).

²⁰. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר – בְּדַבּוֹר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ
יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנַשְׁמָע". וְעֵינַי בְּאֲדָרָא, דִּף ק"ז, א').

²¹. (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶה, פִּרְשֵׁת אֲמוֹר, דִּף ק"ג, תַּחֲלַת עֲמוּד א'. וּבְמִקְדָּשׁ
מִלָּה, וּבְהֶרֶם"ז, שֵׁם).

²². (וְעֵינַי מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת תַּצּוּה, עַל פִּסּוֹק "וְעִשִּׂית בְּגִדֵי קֹדֶשׁ
לְאַהֲרֹן כו').

²³. (וְעֵינַי מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר סוֹף דְּבַר הַמַּתְחִיל "שִׁמְנֵי כַּחוֹתֶם", מַעֲנִין "כִּי
עֲזָה כְּמוֹת אֶהְבֶּה").

וְהַשְׁעָם שֶׁעַל יְדֵי הַדְּמָעָה וְהַמִּרְרוֹת זֻכָּה לְאֲתַעֲרוּת־אֲ
דְּלַעֲלֵא בְּחִינַת "עֵינַי בְּעֵינַי נִרְאֶה" כנ"ל – הֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
הַרְחִי"ו, עַל פִּי מֵאֵמֶר רַ"ל (פֶּרֶק ה' דְּבָרִיכוֹת, דִּף ל"ב, עֲמוּד ב').
וּפֶרֶק ד' דְּבָבָא מְצִיָּא, דִּף נ"ט, עֲמוּד א'): וְאֵף עַל פִּי שֶׁשְׁעִיר
תַּפְלָה נִנְעָלָה, שְׁעִיר דְּמָעָה לֹא נִנְעָלָה, שְׁנֵאֲמַר: "אֶל דְּמַעְתִּי
אֶל תִּתְּרֵשׁ" (תִּלְיָם סִימָן ל"ט, יג). וּפִירוּשׁ הַרְחִי"ו: מִשּׁוֹם
דְּבִדְמָעָה מַעֲוֵר עֵינַיִם הַעֲלִיּוֹנִים, שֶׁהֵם נִצָּח וְהוּד דְּחֻכְמָה
כו'.

וּבִיאֹר הַדְּבָרִים, הֵינּוּ כְּמִבּוֹאָר לִקְמֵן פִּרְשֵׁת רֵאשׁ, סוֹף דְּבַר

אחר המרירות בנפשו מריחוקה מה, כי בלא הכי, הרי
נשארת למטה כו, ועל כן צריך להקדים "דמעת" –
שעה קבוע²⁵:

ה והנה, על דרך זה בענין "היתה לי דמעת לחם" כו,
ובענין איך שעל ידי המרירות דוקא נמשך בחינת
אהבה-רבה דאחר, להיות "עין בעין נראה" כו, הנה כל
זה הוא הקדמה לבאר ולהשפיל על דרך זה ממש ענין
הדלקת הנרות בשמן:

כי כמו שהשמן בותתין תחלה "כתית למאור" (שמות
כו, ב), וגם עשוי מזיתים, והזיתים הם מרים – כך הנה
הדלקת והמשכת האהבה כ"רשפי אש שלהבת", הבאה
מבחינת ראיה הנ"ל, להיות חפץ בגילוי אלהותו יתברך
– הוא על ידי בחינת "שמן כתית", דהיינו על ידי
השפלות, להיות "שפל רוח". וכמאמר: "נפשי פעפר
לפל תהיה". והיינו על ידי התבוננות השפלות של
הנפש, איך ירדה ממקום כבוד, ואיך המקום והזמן הם
רחוקים מאור פניו יתברך, וגם, שעל ידי זה יתמרמר על
ההפך כנ"ל.

והענין, דהנה כתיב (תהלים קלג, ב): "כשמן הטוב על
הראש יורד על הזקן, וזן אהרן שיויר על פי מדותיו" –
פירוש:

"זקן אהרן" הוא "דיקנא דכהנא רב"א"³⁰, בחינת
שערות, שהן הן הלבנות התורה, שנקרא "קווצותיו
תלתלים" (שיר השירים ה, יא), שהן הן המשכת גילוי אלהותו
למעלה למטה, בריבוי התחלקות לאין קץ. ויש על זה
בחינת "שמן הטוב", שהוא בחינת חכמה-עילאה
שנמשך עליהם.

(והענין יש לומר: דהשערות הם דין – "קווצותיו
תלתלים שחורות בעורב", והשמן שעליהם זהו חכמה-עילאה
דאצילות.

והיינו, לפי שאינו נראה לעיני בשר כמו מלך בשר
ודם. ולפיכך, בקריאת-שמע, שמקבל עול מלכות שמים,
ומאריך ב"אחד", ועל ידי זה מגיע ל"ואהבת", להיות
חפץ בגילוי אלהותו יתברך, ושלא יחשיך החשך ממנו²⁵;
ואי יתמרמר הוא מאד, ויבין שיש חטא ופשע, שעל ידי
זה החשך מחשיך, שהוא רחוק מאור פניו יתברך
בתכלית, ואי אומר בשמונה-עשרה: "סלח לנו וכו" ²⁶.

אך לא די במרירות זו מהתבוננות שבשעת קריאת-
שמע ותפלה לבד, רק שצריך לקבוע עתים. ולכן תקנו
עת קבוע ב"תיקון חצות" – לקבוע מרירות זו בנפשו.
וזהו "בזכרנו את ציון" (תהלים קלז, א), שהיא "נקודת
מלכות שמים". כמו שנתבאר במקום אחר. ועל ידי המרירות
זוהי לבחינת גילוי אלהותו יתברך כנ"ל²⁷.

והנה הגורם לשכר-מצוה – היא המצוה בעצמה,
שהתורה והמצוות הן הם המשכת גילוי אלהותו יתברך
למטה.

וזהו "היתה לי דמעת לחם יומם ולילה, באמור אלי
כל היום איה אלהיך" (תהלים מב, ד) – פירוש: שעל ידי
הדמעה והמרירות הנ"ל זוהי ל"לחם", שהיא התורה
שנאמר בה (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה". לפי
שהמרירות שאדם קובע בשעה זו בנפשו, גורם
להמשכת גילוי אלהותו על "כל היום". מה שאין כן אם
ישם אליו לבו²⁸ רק בשעת תפלה לבד, הנה אז הוא
שעת הבושר למעלה, שמתעורר למעלה מוחין
דגדלות, אבל אחר התפלה, "כל היום" – אינו אלא על
ידי התורה.

וזהו "באמרם אלי כל היום איה אלהיך" (תהלים מב,
יא): כלומר, "איה כל היום אלהיך"? שלא די בשעת
תפלה לבד, אלא צריך להיות "לחם יומם ולילה" על ידי
התורה, שהיא גילוי אלקותו יתברך, ואין גילוי זה אלא

25. (גם חשך לא יחשיך ממך". תהלים קלט, יב).

26. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מה טובו", גבי "התשובה
השלישית").

27. ועיין מה שנתבאר הטעם בזה, בדבור המתחיל "והנה מנורת
זהב", כי מרירות זו הוא על ידי בחינת "בחכמה אתברירו",
הפך מבחינת "אילים מדרך פשעם כו", ובחכמה הוא גילוי
אור אין-סוף – "הוי"ח – בחכמה".

(ועיין מה שנתבאר לקמן עוד טעם בזה – שעל ידי המרירות
זוהי לגילוי אלקות. ועיין עוד מזה בדבור המתחיל "והנה מנורת
זהב").

28. (איוב לד, יד).

29. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושבתה הארץ", בענין "כי

נכמרו רחמיו כו, שימו לחם כו, ויברך שמה כו" (בראשית מג, ל).
ענין שם. וזהו ממש ענין "היתה לי דמעת לחם".

גם, כי "ג מדות שהתורה נדרשת בהן" נמשכים מ"ג מדות
הרחמים". וכמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "אני לדודי",
גבי "הרועה בשושנים" – "ששונים בהלכות". ולעורר "ג
מדות הרחמים", זהו על ידי בכיה ומרירות.

וענין להקדים המרירות בשעה קבוע, יש לומר, שהיה על
דרך "מים תחתונים בוכים". ענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל
"במדבר סיני". וסוף דבור המתחיל "ענין הנסכים").

30. (והן דרך פרט: "ג תיקוני דיקנא" – בחינת "ג מדות
הרחמים"; "ג מדות שהתורה נדרשת בהן", כנ"ל).

עם כל זה "קשישין אינן כו". וכדי להמשיך בחינה זו, וזה דוקא
 על ידי שהאדם טועם מרירות בנפשו מן החשך המסתיר.
 ושורש דשרש ההעלמים נמשך מן הלבושים המסתירים, שהן
 בחינת שערות כנ"ל, ואזי על ידי זה, אחר כך זוכה לגילוי
 בחינת הפנימית, בחינת "כשמן הטוב" - חכמה-עילאה,
 ו"החכמה תחיה" (קהלת ז, יב), שלמעלה מבחינת צומח. וכמו
 שנתבאר במקום אחר.
 ומכל זה יובן ענין מה שנתבאר על פסוק "כי תשמע בקול"
 - בבחינת הפנימית המלוכש בתוך ה"קול התורה" כו'[:].
קיצור. (ענין "שמן כחית" ומרירות הזיתים. "כשמן הטוב
 יורד").
 ו והנה, בחינת שמן זה נקרא (שמות ל, כה): "שמן משחת
 קדש" - "משיחותא דקדש-עילאה". דאית "קדש" בלא
 וי"ו, ואית "קדוש" בוי"ו³².
 והנה, בסדר ההשתלשלות אי אפשר כלל שיומשך
 מבחינה זו ד"קדש" ממש על ידי השתלשלות, שאפילו
 כל המשכות בעולמות עליונים הוא מבחינת "קדוש"
 בוי"ו; וגם "קדוש" הוא מובדל כו.
 אף אמנם, על ידי התורה היא בחינת "שמן משחת
 קדש", "משיחותא דקדש-עילאה" ממש. כי התורה היא
 ממש המשכת "חכים ולא בחכמה ידיעא", שהוא בחינת
 קדש ממש, והוא היורד ונמשך על בחינת השערות
 דוקא, שהן הן הלכות התורה. ולכן מברכין "אשר
 קדשנו במצותיו", "קדשנו" ממש למדרגת "קדש
 העליון", "ואנשי קדש תהיון לי" (שמות כב, ל).
 ולכן "עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש":
 שה"קדוש" הוא מה שממשיכים מבחינת "קדש" כו, כך
 ימשיכו המלאכים בחינת קדוש בוי"ו מהנשמות
 שנקראים "אנשי קדש" ממש.
 והנה, ההמשכה זו דבחינת "קדש" ממש, נמשך דוקא
 על ידי הלכות התורה המלוכשות בגשמיות ממש, מה
 שאין בן בעולמות עליונים.
 וכמו שנתבאר במקום אחר ממש לזה, ממה שהשכל
 המאיר על ידי הדבור, שהוא רוחני, אין זה - רק הארת
 השכל. אכן בהטפה הגשמיות מלוכש עצמיות
 החכמה ממש³³ - ועל דרך זה יובן, איך שעל ידי

אף עוד יש לומר: דהכוונה גם כן על שערות ד"י"ג תיקוני
 דיקנא דאריף-אנפין, וכמו שכתוב: "הזקן, זקן אהרן" - נזכר ב'
 פעמים "זקן".
 והענין, דהשערה יש בה חלל מבפנים שבו נמשך ומתלבש
 איזה חיות מהמוחקן. והנה, השערות עצמן הם ממותרי מוחין,
 ולכן יכולים לחתוך את השערות ואין זה נוגע להמוח כלל.
 והנמשל יובן ברוחניות: דבחינת שערות נקרא "לבושים" -
 בענין המשל, שבו ועל ידו משיגים הנמשל. אשר המשל -
 זהו בחינת השערה עצמה, ובחינת הנמשל המלוכש בו - זהו
 ענין החיות המלוכש בתוך חלל השערה³¹.
 ועל דרך זה יובן בענין התורה, שהיא בחינת שערות: כי
 התורה נקראת "משל הקדמוני" (שמואל א' כד, יג) - פירוש: שהיא
 בחינת משל ולבוש לבחינת "קדמונו של עולם", שכמו שעל ידי
 המשל יושג הנמשל, כך על ידי התורה יהיה השגה באור
 אינסוף ברוך-הוא, שהוא "קדמונו של עולם". וכמו שנתבאר
 במקום אחר.
 וזהו שהלכות התורה הן בחינת השערות עצמן, רצונו
 לומר, שהם הנקראים "משל הקדמוני", ויש עליהם בחינת
 "כשמן הטוב", שהוא בחינת חכמה דאור אינסוף ברוך-הוא
 ממש, מבחינת "קדמונו של עולם", היינו חכמה-דא"ק או חכמה
 דעתיק-יומין הנמשך ומלוכש בהם. וזהו ענין השערות עצמן,
 ובחינת "כשמן הטוב" היורד ונמשך עליהם.
 והנה, השערות עצמן הנקראים "י"ג תיקוני דיקנא דאריף-
 אנפין, הם בחינת היצוניות לגבי פנימיותן שהוא בחינת "כשמן
 הטוב", שהפנימיות נמשך מבחינת פנימית-הכתר שהוא עתיק-
 יומין, אף אי אפשר להמשיך הפנימית כי אם על ידי
 ההיצוניות.
 וזהו גם כן ענין הנ"ל, ש"השמן נמשך מן הזיתים, והזיתים
 הם מרים": כי הזיתים הוא בחינת צומח, והוא ענין השערות
 עצמן ד"י"ג תיקוני דיקנא, שהם בחינת צומח. ולכן הזיתים הם
 גם כן מרים, כי כן השערות עצמן נקראים דינים לגבי הפנימיות
 המלוכש בהן, וכמו שערות הדיקנא - שהם תקיפין וקשים.
 וכן בהלכות התורה יש בחינת "דינים וגבורות". וכמו
 שכתוב: "קוצותיו תלתלים שחורות בעורב". כמו שנתבאר
 במקום אחר.
 ואף דבאריף-אנפין השערות הם "כתלג חיור" (דניאל ז, ט),

הדבור כו". ענין שם. (ושם: שהרי הדבור מדברי חכמה עילאה אינו מוליד,
 והטפה, שנמשכה מהכלי דחכמה עלאה, יש בה כח המוליד ומהנה יש מאין,
 וגם המשכת חכמה עלאה כלולה בה. והשעם, מפני שבה נמשך מהותה
 ועצמותה דחכמה עלאה. מה שאין בן דבור ומחשבה, ואפילו בהשכלת השכל
 באיזו חכמה, הרי חכמה זו - רק הארה מתפשטת ממהות השכל שבנפש
 ועצמותו, והארה זו היא רק לבוש למדותיו ועצמותו של השכל, והשכל הוא

31. וכמו שנתבאר כל זה במקום אחר, בפירוש "האל אב הרחמן,
 המהולל בפה עמו".

32. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צאינה וראינה", גבי "שאו
 ידכם קדש".

33. וענין מה שנתבאר מזה ב"אגרת הקדש" (קנטרס אחרון סימן ד), סוף
 דבור המתחיל "להבין מה שקתב בפרי עץ חיים", גבי "ועוד זאת, שהרי

הלכות התורה שבגשמיות נמשך "משיחותא דקדש העליון" ממש, מה שלמעלה מסדר ההשתלשלות. בנזכר לעיל.

והנה סיפיה דקרא: "שיוור על פי מדותיו", רצונו לומר: שיתגלו מדותיו של הקדוש ברוך הוא ואהבתו כי מלמעלה למטה, ולא כמדת בשר ודם – ממטה למעלה בצמאון כ', כנ"ל, רק שיהיה גילוי אלקות למטה כמו למעלה ממש, על ידי התורה ומצות, שהן הן המשכת מדותיו של הקדוש ברוך הוא – "יג מדות הרחמים" כ'.

ובכמו שכתוב: "ושמן ימינו יקרא" (במשלי סימן כ"ז, י"ו) – פירוש: שעל ידי בחינת "שמן" נמשך ונקרא בחינת "מין" זו היא בחינת אהבה רבה, ו"ימינו" זו היא אהבתו של הקדוש ברוך הוא ורצונו. (והיינו, כי "אבא", שהוא חכמה עילאה, בחינת שמן, מלביש חסד דאריך אנפין שהוא ימינו של הקדוש ברוך הוא, דהיינו בחינת סובב כל עלמין³⁴, ולכן "שמן ימינו יקרא".

והגם כי לפי מה שנתבאר, השמן הוא חכמה דאין סוף, שלמעלה מחסד דאריך אנפין, מכך מקום גם חכמה עילאה דאצילות נקרא שמן, לפי ששרש מוחין דאבא נמשכים מלמעלה מעלה כ'³⁵.

והנה "חסד דין" א' נקרא "חסד עולם", וממנו שרש בחינת "אהבת עולם", אבל חסד דאריך אנפין נקרא "ורב חסד", כי חפץ חסד הוא" (מכתב ז, יח). ומשם נמשך בחינת "אהבה רבה" כ'; ונקרא "חסד דקשוח" – פירוש: "חסד של אמת", היינו להיות "אמת הוי"ה לעולם" (תהלים קיז, ב), והיינו שיהיה הגילוי למטה כמו למעלה ממש. וזהו ענין "היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים"³⁶ (שמות יד, לא).

דהיינו על ידי התורה והמצות, שהן רצונו וחכמתו

ביאור על הנ"ל

יתברר. אך גם בבחינה זו לא יחפוץ מדותיו של הקדוש ברוך הוא לבד, בבחינת חיצוניותו, כמאמר רז"ל: "האומר אין לי אלא תורה – אפילו תורה אין לו", אלא "ישם אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסוף"³⁷, מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז), לבקש את פניו³⁸ – פנימיות רצונו יתברר, מקור וחיות המדות.

(וכמאמר רז"ל: "אליו – ולא למדותיו", הוא אור אין סוף ברוך הוא המלוכש בהמדות ולא המדות עצמן. ואף גם ב"ג מדות הרחמים", כבר נתבאר, שיש בהן חיצוניות ופנימיות כנ"ל).

וזהו "אל מול פני המנורה", דהיינו פנימיות רצון העליון, שהוא בחינת "מול פני המנורה". היינו, כי פני המנורה הוא הרצון דכנסת ישראל, כנזכר לעיל אות א', אך "מול פני המנורה" היינו בחינת הפנים עליונים המאירים בבחינה זו – "באור פני מלך חיים"³⁹ (משלי טו, טו).

והיינו, על דרך "כמים הפנים לפנים" (משלי כז, יט), והוא ענין "יאר ה' פניו אליך", "ישא ה' פניו אליך" (במדבר ו, כה-כו), התגלות פנימיות רצון העליון, הנמשך ומאיר "מול פני המנורה"⁴⁰.

ואהרן בהן גדול היה "מעלה הנרות" – נשמות ישראל, שיהיה לבם מכון לאין סוף ברוך הוא ממש, שהוא בחינת "מול פני המנורה"⁴¹ יאירו, בחינת "שבעת הנרות", שהן ז' מדרגות שבנשמות עובדי ה' כנ"ל:

קיצור. (השמן נקרא "משחת קדש", שלמעלה מבחינת קדוש בריי, ולכן אינו נמשך – רק על הזקן, שהן הלכות התורה, נורד על פי מדותיו. ומכל מקום צריך להיות "אם ישם אליו לבו", "מול פני המנורה"):

הנה השמן נמשך מביתית היתים, כמו שכתוב (שמות כו, ב): "שמן זית זך כתיב". והיינו כי השמן הוא חכמה סתמא. ובכמו שכתוב: "שמן משחת קדש" – פירוש: "קדש" הוא חכמה דאצילות, והשמן מושח את

ה"קדש", והיינו לפי שהוא בחינת מוחא סתמא, שהוא מקור ושרש להתהוות החכמה. ומה שנמשך מביתית היתים – הוא בחינת הביורים: כמו שעל ידי כתיבת הית נפרד הפסולת,

38. "את פניך ד' אבקש". תהלים כו, ח.

39. כמו שכתוב במדרש רבה כאן.

40. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "כי תצא", בענין "לך אמור לבי בקשו פני את פניך הוי"ה אבקש".

41. (ועיין בחולין, דף י"ט, סוף עמוד ב', בענין ויקרא ה, ח): "מול ערפו" (כ').

הארה ולבוש למהות הנפש. מה שאין כן הטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלוכש במוחין, ולכן מוליכה בדומה לה ממש.

34. כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "וימיני טפחה שקים".

35. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "מצה זו".

36. עיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "פרשת נסכים".

37. (איוב לד, יד. ושמ: ורחו).

37 "נראה אור" (תהלים לו, י). ועל ידי אהבה רבה זו מעוררים
38 למעלה שיומשך ויתגלה מן הרצון העליון, שהוא כתר,
39 "רענן דכל רעון" אל בחינת כתר שבמלכות. והיינו
40 שהיה הרצון להיות מלך. וזהו "אל מול פני המנורה".
41 וזהו "שירד על פי מדותיו".

42 וכן בעבודה, כשעובד בבחינה זו, נמשך בחינת
43 "שירד על פי מדותיו" – של הקדוש ברוך הוא, פירוש:
44 שמומשך על ידי זה גילוי אלקות בנפשו, שמתהפכים על
45 ידי זה מדותיו, ונעשה בריה חדשה ממש, שנשמר מאד
46 מן הרע כו'.

47 והנה המנורה היה בדרום. היינו שאי אפשר לבא
48 לבחינת אהבה רבה זו אלא אם כן יקדים תחלה בחינת
49 ומדרגת אהבת עולם, שהוא בחינת אברהם, שנאמר בו
50 (בראשית יב, ט): "הלך ונסוע הנגבה"⁴⁵.

51 והיינו כמו שכתוב בזהר חלק ב', ריש פרשת יתרו, (דף ס"ז,
52 ב'): שיש בחינת "מיכאל כהנא רבא", ועוד בחינה עליונה
53 יותר – (מעלת) ובמעלתו כהן גדול.

54 והנה, בחינת מיכאל הוא בחינת אהבת עולם,
55 הנמשך מבחינת "חסד לאברהם" (מכאן, ב), וזהו ענין
56 "הנגבה", וכן מיכאל הוא מימין, כנזכר ברבות במדבר פרשה
57 ב'. ואחר כך בחינת אהרן כהן גדול מדליק המנורה,
58 בבחינת אהבה רבה, בחינת "שירד על פי מדותיו כו'".

59 והנה, מה שנתבאר לעיל, שאהבה רבה זו דאחר
60 באה גם כן על ידי אותה ההתבוננות עצמה, רק כאשר
61 ישים מרירות בנפשו על החשך המסתיר כו' – היינו לפי
62 שמקור המשכה זו הוא מבחינת חכמה סתימאה כנ"ל,
63 ו"בחכמה אתברירו", והבירור היינו ענין פתיחת הזיתים
64 דוקא, שזהו ענין ששים מרירות בנפשו, "ויצעק אל ה'"
65 (שמות טו, כה), "בצר לו כו"⁴⁷, ואזי על ידי זה דוקא נמשך
66 מזה ה"שמן הטוב", שמבחינת מוחא סתימאה, שרש
67 האהבה רבה דאחרן.

68 גם, כמו שנתבאר בדבור המתחיל "שש אשש", בענין
69 "גנוזי גנוח", שעל ידי הבכיה מעורר "יג מדות
70 הרחמים" כו', עיין שם. והרי משם שרש אהבה רבה
71 דאחרן, שנמשך מבחינת "ורב חסד".

1 ונבדל בפני עצמו, והטוב נמשך ממנו לעצמו, והוא
2 השמן – כן למעלה, הוא ענין "בחכמה אתברירו", ועיקר
3 הבירורים הוא במוחא סתימאה. והיינו, בירור עולם
4 התיקון מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו לבי"ע כו"⁴².

5 וכן בעבודת ה' – ענין הבירור על ידי פתיחת הזית;
6 והיינו שישפיל עצמו לעפר, ויתמרמר על ריחוקו מה'.
7 ועל ידי פתיחה זו ממשך בחינת "שמן", שהוא מוחא
8 סתימאה דאריק אנפין. ומזה נמשך העלאת הנרות,
9 שהוא גילוי בחינת אהבה רבה דאחרן.⁴⁴

10 וזהו ענין "כשמן הטוב כו' יורד על הזקן": כי הנה,
11 מ"מותרי מוחין" הנמשך ממוחא סתימאה יוצאין
12 ובוקעין השערות, והתהוות השערות הוא מאור החור
13 מן הבירורים הנ"ל, שאין הכלי יכולה לסבול את האור
14 החור מן הבירור, ומזה יוצאין השערות.⁴⁵

15 והנה, ענין השערות הוא צירופי אותיות התורה.
16 כמאמר רז"ל על פסוק "קוצותיו תלתלים" – "תלי
17 תלים של הלכות". וזהו "ונפשי בעפר לכל תהיה" –
18 בחינת פתיחת הזיתים, ואחר כך "פתח לבי בתורתך" –
19 בחינת השערות והלכות התורה, שעליהם נמשך בחינת
20 "כשמן הטוב", בחינת "משחת קודש", שהוא מושח את
21 ה"קדש" – בחינת "חכמה".

22 ואחר כך: "שירד על פי מדותיו", והוא ענין העלאת
23 שבע נרות המנורה. פירוש, כמו שכתוב ב"לקוטי תורה"
24 ולהאריך לו: שעיקר ענין העלאת הנרות "אל מול פני
25 המנורה" – להמשיך מלמעלה – לבחינת כתר –
26 שבמלכות, והוא להגדיל בנינה כו'.

27 והענין הוא: שהקדוש ברוך הוא בעצמו, הוא "רם
28 ומתנשא", ואינו צריך כלל להעלמות שיתגלה בפניהם,
29 כי הם כלא ממש חשיבי. וכמשל, שיתגלה האדם
30 להתנשא על הזבוב שכלא חשיב נגדו – כן יותר מכן אין
31 ערוך. וצריכין להמשיך באתערותא דלתתא שיתעורר
32 לעילא בחינת רצון – שירצה להיות מלך על עם.

33 וממשיכים זה על ידי אהבה רבה שהמשיך והדליק
34 אהרן כהן גדול לכנסת ישראל. וכנזכר לעיל, שאהבה
35 רבה הוא אהבה ותשוקה נפלאה שיתגלה אור אינסוף
36 ברוך הוא למטה. כי זהו בחינת אהרן כהן גדול – להיות

42. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" סימן כ"ח.

43. עיין במדבר רבה ריש פרשת תצוה.

44. (ובדבור המתחיל "כי אתה נרי" נתבאר, דמבחינת השמן
נמשך גם כן יראה עילאה. והיינו כי שורש יראה עילאה
הוא ממוחא סתימאה).

45. (ועיין מה שנתבאר בענין פירוש מה שכתוב בזהר חלק ג', קכ"ח
ב': "כחמר טב על דורדיה").

46. ועיין מה שנתבאר לעיל מענין "הנגבה". ועיין ברבות, סדר לק לך,
(פרק ל"ט). ובזהר חלק א' שם (דף פ', עמוד א'. ודף פ"ג, ב'. פ"ד, א').
ועיין בפרשת ויגש (דף ר"ו, עמוד א'), גבי "להנחיל אוהב".

47. (דברי הימים ב' טו, ד)

ובכל זה יש לומר עוד, דהנה בקרבנות הנשיאים היה
לכל נשיא קרבן בפני עצמו, ועל ידי זה העלה שבוטו.
ובהעלאת אהרן את הנרות, שהן נשמות ישראל, הנה
מתעלים פולם על ידי "שבעת הנרות"⁵³.

והענין, דכהאי גוונא מצינו גבי קריעת ים-סוף,
שנקרע הים לי"ב גזרים – לכל שבט מסילה בפני עצמה;
ולעתיד, גבי "והניף ידו על הנהר כי" (ישעיהו יא, טו), בתיב
(שם): "והכהו לשבעה נחלים".

ומבואר במקום אחר על פסוק זה, דלפי שקריעת
ים-סוף הוא בבחינת מלכות, והוא להיות עליות
והתחברות י"ב שבטים שבבריא – בשרשן שבאצילות,
ו"י"ב גבולי אלכסון דז"א", ולכן נקרע לי"ב גזרים.

אכן "והניף ידו על הנהר" היינו בחינת בינה –
שהבינה מעלמת אור החכמה, וצריך להיות גילוי אור
החכמה, שאור איין-סוף מלוכש בחכמה. ולפי שגילוי זה
שבחכמה נמשך מבחינת ז' תחונות דעתיק", על כן
נאמר "והכהו לשבעה נחלים כי" – כנגד ג' אבות
וארבעה אמהות, כי "בעבר הנהר ישבו אבותיכם כי"
(יהושע כד, ב).

ובענין זה הוא גם כן ההפך בין קרבנות הנשיאים,
שהוא בחינת "ששם עלו שבטים" מבריא לאצילות, על
כן לכל שבט היה העלאה בפני עצמו, שמקבל משרשו
שבאצילות כי⁵⁴.

אבל העלאת הנרות המנורה, שעיקר ההעלאה – על
ידי אור החכמה דייקא, שלמעלה מהבינה, כנ"ל שמשם
הוא בחינת השמן כי, על כן נמשך בבחינת ז' נרות
דייקא, מעין בחינת "והכהו לשבעה נחלים" דייקא.
וכנודע גם כן, דשרש השמן שבחכמה נמשך מבחינת
עתיק⁵⁵.

והרמ"ז בפרשת אמור (בדף פ"ט, עמוד א'), בדבור
המתחיל "ההוא שמן", כתב שיש ב' מיני שמנים: הא' –
"שמן למאור" והמין השני הוא "שמן המשחה"; הא' הוא
מפתא-עילאה והב' ממוחא-סתמאה כי. ענין שם:

ובפירוש "בהעלותך" יש לומר, על פי מה שכתוב
בזהר חלק ג', פרשת במדבר, (דף ק"ח, עמוד ב'), על פסוק
(תהלים קכב, ד) "ששם עלו שבטים" – "אלין י"ב שבטין, י"ב
תחומין דלתתא".

ופירוש: "ששם" קאי על "ירושלים הבנויה כעיר כי"⁴⁸
(שם, ג), היא בחינת מלכות, ול"שם" הוא עליית השבטים,
י"ב תחומין דלתתא – שבבריא.

ופירוש "כעיר שחברה לה יחדו", איתא בזהר וישב (דף
קפ"ג, סוף עמוד ב'), ד"אתחברת אמא בברתא והו
כחדא"⁴⁹:

וזהו כענין "ולקשרא שביעאה בשביעאה" – המבואר
בזהר פקודי (דף ר"ס, סוף עמוד ב'). וב"פרי עץ חיים", סוף
שער הקריאת שמע, בהנקה מהחברים: "ממלכות עד בינה כי".
והנה עלייה זו ד"ששם עלו שבטים", היינו על דרך
מה שכתב ב"פרי עץ חיים" שם, בפירוש "בתפלה
אריכתא דמא":

שהוא עליית היכל קדש-קדשים דבריא –
באצילות, עד שנעשה בחינת אצילות ממש. וכן הוא גם
כן בעליות דקבלת-שבת⁵⁰.

והנה ענין "בהעלותך" דאהרן, יש לומר, שמעלה
אורן למעלה מבחינת "ששם עלו שבטים" מצד עצמן;
שעלייתם הוא בבחינת מלכות כנ"ל, אבל אהרן שמעלה
הנרות הוא עליות המלכות. והיינו על ידי שממשיך בה
מבחינת חכמה. ובענין מה שכתוב בזהר פרשת אמור (דף
ק', עמוד ב'): "בזמנא דנהרא מאבא עילאה כי", שזהו
למעלה מבחינת ומדרגת "בזמנא דנטלא מבי אימא כי"⁵¹.
וזהו ההפך בין קרבנות הנשיאים להדלקת והטבת
הנרות⁵².

וענין בזהר פרשת חיי שרה, (דף קכ"ה, א'), ב"מדרש
הנעלם", על פסוק (תהלים קד, יג) "משקה הרים מעליותיו";
"איזו היא עלייה – זהו עדן". והרמ"ז שם האריך בזה. והנה
עדן הוא חכמה-עילאה, וזהו גם כן פירוש "בהעלותך"
דאהרן כי:

48. (שחברה לה יחדו).

49. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אלה פקודי המשכן משכן
העדות".

50. וענין מענין "י"ב שבטין" – בזהר וחי (דף רמ"א, עמוד א'). ומענין
"ששם עלו שבטים כי" (שם, דף רמ"ב, א'). ובפרשת ויצא, דף קנ"ח,
א'. ובפרשת פקודי, (דף רכ"א, ב'. דף רכ"ט ב'). ובפרשת אחרי (דף
ע"ח, א').

51. ענין שם. וב"ביאורי הזהר".

52. וענין מה שנתבאר במקום אחר, ההפך בין מוחין-דאימא

למוחין-דאבא – בדבור המתחיל "להבין מה שכתוב בהנדה מזה זו
כי". וענין מה שנתבאר במקום אחר, על פי מאמר רז"ל "פתח במזבח
וסיים בשולחן כי", ובענין "ויזין ושמח כי" להזהיל פנים משמן כי,
ובכל זה יבין מה שכתוב "בהעלותך".

53. וענין מזה בזהר פרשת בהעלותך (דף קנ"א, סוף עמוד א' ועמוד
ב').

54. וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "והודה אתה יודוך אחיק".

55. כמו שנתבאר במקום אחר, בשם ה"זהר הרקיע" בפרשת ויקרא,
על פסוק "כשמן הטוב כי".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

דבינה דאצי' שבחב"ד דז"א כנ"ל ואיך אמרו כך ממש
 אבל הטעם משום דיעקב מבריה מקצה העליון דמל'
 דא"ס עד מל' דאצי' כמ"ש אני הוא ממש ולזאת
 יוכל להיות אותו מדריגת הביטול ממש בלי הפרש כלל
 והוא לפי שגם בלבנו בבחי' הפנימיו' שבו שהוא נקודת
 הרצון עולה ומתאחד ברצון העליון הפשוט כו' לפי
 שנעוץ תחלתן בסופן דוקא כנ"ל וזהו כך אין בלבבינו
 במה שבתוך בלבבינו בפנימיו' ולא מצד בחי' חיצוניו'
 הלב שמקבל מחיצוניו' חכמה שזהו שרש המלאכים
 בחי' חיצוניו' העולמו' שמקבלים מאותיו' הדיבור לבד
 ואע"פ דאבא יסד ברתא והדיבור נמשך מהבל הלב
 כידוע כל זה אינו רק חיצוניו' משא"כ פנימיו' אור אבא
 שמאיר ביו"ד עקב שמשם שרש הנשמו' כמ"ש כי אתה
 אבינו כו' וד"ל. והטעם השני למ"ש כשם שאין בלבך
 כו' היינו משום דעקבי לאה נכנסים תוך ראש פנימיו'
 חב"ד דרחל שרש כנ"י למטה וכמ"ש כאמה בתה
 וכמאמ' רז"ל לא זו מחבבה עד שקראה בתי ועד
 שקראה אמי כו'. והענין הוא דאור פנימיו' המחשבה
 עילאה מאיר בכנ"י שבמחשבה תתאה דמל' וכמארז"ל
 ישראל עלה במחשב' דהיינו במחשבה סתימא'
 הקדומה בחי' עצמו' רצון הפשוט הנ"ל ולכן אמרו כך
 אין בלבבינו אלא אח"פ ממש וד"ל. אך עדיין אין כל
 זאת מתיישב דאם כל זה שאמרו כך ממש אין בלבבינו
 כו' הוא רק מצד מעלת שרש כנ"י במקור הראשון
 דעצמו' אא"ס ב"ה או מצד בחי' יעקב שמבריה כו'
 כנ"ל א"כ יקשה לכאורה מ"ש בשמים ממעל ועל הארץ
 מתחת בשניהם בשוה אין עוד כלל שהוא בחי' אח"פ
 כו' שזהו מ"ש אני אני הוא כנ"ל ואין זה רק מצד
 שנעוץ תחלתן בסופן סוף מעשה עלה כו' כנ"ל ולטעם
 זה אין יתרון מעלה כלל במ"ש כך אין בלבבינו כו'
 שהרי בלא בחי' יחוד עליון שבלבבם הרי אמר כגוונא
 דאינון מתייחדין לעילא אוף הכי ממש אתיחדת לתתא
 כו' מטעם הנ"ל דאני אני הוא אני ראשון כו' לפי
 שנעוץ תחלתן בסופן כו' ואין זה תלוי בכנ"י כו' אבל
 הענין הוא כידוע דישאל קדמו במחשבה העצמי'
 שלמעל' גם מבחי' סובב כ"ע הנ"ל וכמארז"ל במי
 נמלך פי' ברצונו הפשוט להאציל ולברא כו' בבחי'
 סובב וממלא כו' בנשמתן של צדיקים דוקא ומבואר
 למעלה במ"ש אין עוד מלבדו בשמים וארץ בשוה וכן
 מ"ש את השמים וארץ אני מלא בשוה הוא בבחי' סובב
 הכללי הראשון שאין בו מעלה ומטה אלא סובב

1 (כו) וזהו שאמרו השבטים ליעקב שהוא בעל עולם
 2 האצי' בריח התיכון דת"י שעולה עד הכתר
 3 דאצי' כידוע והוא ג"כ יו"ד עקב דח"ע שרש העוה"ב
 4 שבבינה כנ"ל דכשם שאין בלבך אלא אחד כו' פי' אלא
 5 א' בזה בא לשלול ולהוציא ענין ביטול היש לאין
 6 שבבחי' הדיבור כמו המרכבה לגבי הרוכב שהרי בזה
 7 א"א לומר אלא א' לבד בלי שיתוף דבר מה חוץ ממנו
 8 כלל כמו מיכאל מקריב נשמו' שמשתאבי' בגופא
 9 דמלאכ ממש כו' שהרי הן בבחי' יש ודבר מה בפ"ע
 10 רק שנכנעים כו' כנ"ל אבל אלא אחד רק הוא לבדו ואין
 11 דבר חוץ ממנו כמו פי' אין עוד שהוא ג"כ ע"ד הנ"ל
 12 לא שיש עוד דבר רק שהוא נכנע ובטל אלא אין עוד
 13 מלבדו כלל וכלל וא"כ אין זה רק בבחי' הביטול
 14 והתכלול' האמיתי דנשמו' במחשבה עילאה בבחי'
 15 עלמין סתימין הנ"ל שאין שם בחי' עוד כלל וכלל כנ"ל
 16 וזהו אין בלבך אלא אחד כו' פי' בלבך מה שבתוך לבך
 17 כו' בחי' ת"ת דז"א שהוא בחי' לב האדם העליון
 18 שמקבל מל"ב נ"ח שבמוחין דאור"א שמלוושים בז"א
 19 כו' אין זה עדיין אלא אחד אע"ג דאיהו וחיוהי חד
 20 ממש אבל אין זה בחי' אחדותו הפשוט שבעצמותו
 21 ממש שאין עוד מלבדו כלל כידוע דמצד עצמו' אא"ס
 22 לא מכל אינון מדות כלל אבל שבתוך לבך שהוא בחי'
 23 נקודת הלב העליון שהוא בחי' הרצון הפשוט והוא
 24 בחי' מקור כל הרצונו' כתר שבכתר דא"ק ששרשו
 25 ברצון הפשוט ממש בחי' כתר מלכות דא"ס שנקרא
 26 שמו הגדול שמו בגי' רצון שם אינו אלא אחד פשוט
 27 ממש והיינו משום דיעקב יו"ד עקב הנ"ל מבריה מן
 28 הקצה לקצה דהיינו עד בחי' כתר דמל' דא"ס ועד קצה
 29 התחתון בחי' כתר מל' דאצי' סופא דכולא שנעשים
 30 ראש ומקור לבי"ע והוא בחי' ה"א תתאה בה"א נברא
 31 העוה"ז ע"למא דאתגלי' מאין ליש גמור כנ"ל וז"ש ראו
 32 כי אני אני הוא דכתר מל' דאצי' איהו כתר עליון דנעוץ
 33 תחלתן בסופן ע"י בחי' יעקב דוקא יו"ד עקב הנ"ל
 34 וכידוע דסוף מעשה עלה במחשבה תחלה וכנ"ל וזהו
 35 שאמרו השבטים שהמה מבחי' פנימיו' המחשבה
 36 והרצון שבמל' דאצי' בחב"ד דבריא כנ"ל כך אין
 37 בלבבינו אלא אחד ממש כמו שאין בלבך אלא אחד
 38 ולכאורה איך אמרו זה דהגם שנשמתם מקור חוצבם
 39 מה"א תתאה בחי' מל' מבחי' פנימיו' המחשבה ששם
 40 הוא בחי' הביטול והתכלול' ממש מ"מ אין זה דומה
 41 עדיין למדריגת הביטול והתכלול' דמחשבה עילא'

13 כשם שאין בלבך כו' ובאתדל"ת דוקא נעשה אתדל"ע
14 מבחי' העצמו' ממש שלמעלה מבחי' סובב הכללי ג"כ
15 והיינו בחי' עצמו' אא"ס ממש קודם שבא לכלל רצון
16 פשוט בעצמותו וכמ"ש במי נמלך כו' והיינו שאמרו
17 כשם שאין בלבך אלא אח"פ ממש כך אין בלבבינו
18 אלא אח"פ והוא מצד שרש כנ"י בעצמו' אח"פ ממש
19 ומזה נעשה שרש ומקור ליח"ע ויחור"ת שזהו יחוד
20 סובב וממלא בכלל כידוע ולזה אמרו"ל כשם שא"א
21 לעולם בלא רוחו' כך א"א לעולם בלי ישראל כו' כמ"ש
22 במ"א וד"ל (וכמ"ש בע"ח דבתחלת ההשתלשלו' היה
23 חפץ חסד מעצמו ואח"כ תלוי במעשה התחתוני' שהן
24 יחודים דכנ"י למטה כידוע):

שנר התשובה. איתא בר"מ. לד"9

1 למעלה ומטה כאחד כו' וע"ז נאמר אני הוא כו'
2 וזהו כמ"ד שמים וארץ כא' נבראו מבלי קדימה להעלם
3 על גילוי ולא לגילוי כו' וע"ז הוסד יסוד המאמר
4 דכגוונא דאינון מתיחדין כו' ג"כ משום דקמי עצמו'
5 אור המקיף הכללי המקיף לאבי"ע בשוה הרי שוה ב'
6 היחודי' יחודא עילאה ויחודא תתאה כא' ממש ולזה
7 אמר כגוונא דאינון שהוא ע"ס דאצי' מתייחד' בעצמו'
8 המאצי' אף הכי בחי' מל' דאצי' בבריאה כו' אתייחדת
9 כו' וכמה שכתוב כי אני הוא ומטעם הנ"ל אבל הנה
10 בחי' מקור ושרש של הארת אור המקיף זה להיות
11 היחוד למעלה ומטה בשוה ה"ז ע"י בחי' היחודים
12 דכנ"י למטה דוקא כמו ביחוד דיעקב והשבטים שאמרו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

27 כך הקליפות [יכולים] לקבל יניקה ממקום גבוה מחמת
28 שאינם תופסים מקום בשם, אבל ע"י קול דתורה
29 ותפלה שזהו ע"י התפלה ממשיכים רצה"ע שבעצמותו
30 בחי' תורה שזהו רצונו וחכמתו אזי א"א להם לקבל
31 יניקה כי זהו המשכה בבחי' פנימי'. וזהו שרפו ידיהם
32 מד"ת אזי הידים ידי עשוי אבל כשלומדים התורה א"א
33 להם לקבל. וזהו אחזתיו ולא ארפנו שזהו אחיזה ברצון
34 דלעילא בעצמות אא"ס ע"י התפלה ולא ארפנו מד"ת,
35 וזהו עד שהביאותיו הרצון אל בית אמי שזהו תורה
36 שבכתב ואל חדר הורתי שזהו תושבע"פ כמ"ש
37 להורתם לשון הוראה. וגם פי' להורתם לשון הריון, כי
38 זהו בחי' הריון כי הרצון הוא בהריון בהתורה שהוא
39 ח"ע ואח"כ בא לידי בחי' לידה היינו הגילוי בנש"י.
40 וזהו באוהל מועד, ומתחילה צריך להיות שאו את ראש
41 בנ"י לגולגלתם לחבר רצון התחתון כללות נש"י
42 ברצה"ע שהוא עצמו' אא"ס ע"י התפילה ואח"כ
43 באוהל מועד להמשיך בבחי' התורה כי צריך שמירה
44 שלא יהי' יניקה מזה והתורה הוא השמירה, וגם כל
45 האומר אין לו אלא תורה אפי' תורה אין לו כי צריך
46 שניהם יחד תורה ותפלה.

47 אתה ואהרן, כי יש ג' בחי', כהנים לויים וישראלים,
48 וכלים גופא ג' בחי' שזהו ענין גרשון קהת
49 ומררי, גרשון הוא לשון גירושין כמ"ש גרש את האמה
50 הזאת שזהו לגרש את הרע וכמשארז"ל איזהו גיבור
51 הכובש את יצרו מכל וכל מכל התאוות, ומררי לשון
52 מרירות ב' מיני מרירות מרירות על ח"ג ומרירות על

1 וזהו ענין שאו את ראש בנ"י שזהו הרצון התחתון
2 לגולגלתם להתחבר עם רצון העליון שזהו חלק
3 הנשמה שבגוף עם שרש הנשמה, ועי"ז מתחברים ג"כ
4 למעלה כללות נש"י עם עצמות אא"ס. וזהו ענין מ"ת
5 כי מתחילה סופרים מ"ט ימי הספירה שזהו נודע
6 בשערים בעלה כל חד לפום מה דמשער בליבי' שזהו
7 להמשיך היום יום א' לעומר להמשיך הרצון שבחכ'
8 למדות לברר המדות ואח"כ במ"ת לחבר עם רצון
9 העליון שזהו בחי' כתר גולגלתא, וזהו אנכי מי שאנכי
10 עצמות אא"ס להיות הוי' אלקיך שיהי' בבחי' גילוי
11 בנש"י. וזהו ענין על כל דיבור פרח נשמתן כי רק
12 הארה מנשמה מלוכב בגוף אבל שרש הנשמה אינו
13 מלוכב בגוף וזהו מזלייהו חזי, ובשעת מ"ת כשקיבלו
14 התורה בשרש נשמתם למעלה אזי פרח נשמתן.

15 באוהל מועד כי כשמתחברים רצון התחתון ברצון
16 העליון וכללות נש"י בעצמות אא"ס צריך
17 שמירה לזה [והוא ע"י תורה]. וזהו מ"ש אחזתיו ולא
18 ארפנו עד שהביאותיו אל בית אמי ואל חדר הורתי
19 שזה ענין תושב"כ ותושבע"פ, וענין אחזתיו ולא ארפנו
20 כי הנה כתי' ויסעו מרפידים וארז"ל שרפו ידיהם
21 מדברי תורה, כי הנה כתי' הקול קול יעקב והידיים ידי
22 עשיו וארז"ל בזמן שהקול קול יעקב שזהו הקול
23 דתפלה וקול דתורה אזי אין הידים ידי עשיו, ובזמן
24 שאין הקול קול יעקב שזהו הקול דתורה ותפלה אזי
25 הידים ידי עשיו, שזהו כמ"ש שממית בידים תתפש
26 והיא בהיכלי מלך מחמת שאינו תופס מקום בשם כלל,

5 בחי' חסדים מלמעלה למטה, וגם אהרן לשון א' ה"ר
6 שזהו לשון הריון שיהי' בבחי' גילוי למטה מטה,
7 ומשה הוא קו האמצעי בריח התיכון המברית מן הקצה
8 אל הקצה.

וידבר גו' במדבר טיני

1 הריחוק מאלקו', וקחת לשון יקחת עמים וגם לשון
2 קיוהא דבר חריף היינו להפוך את הנה"ב מן הקצה אל
3 הקצה וזהו הכל מלמטה למעלה, ובחי' אהרן הוא בחי'
4 כהן דיש ג"כ ג' בחי' כה"ג וסגן וכהן הדיוט, שזהו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהרש"ש

תורת שמואל – תרל"ב

15 היא בחי' תורה שנמשלה למים ואזי וברך את עמך
16 ישראל כי ע"י בחי' זו נהי' אנחנו עם בני' נתראים לפניו
17 לדבר חשוב שכל עיקר ההשגה והגילוי הוא ע"י התורה,
18 והתורה היא אצלינו בהתגלות, וזהו נפתחו השמי'
19 ואראה מראות אלקי' בחי' אספקלריא המאירה שע"י
20 בחי' שמים הנה מתראה לפניו כבי' כאילו עד"מ רואה
21 במראה המאירה שהיא מכלי זכוכית שע"י המראה נראה
22 הדבר שרואי' בה לדבר גדול יותר ומשובח יותר ממה
23 שרואי' אותה בלא מראה, כך ע"י הבטה והשקפה בבחי'
24 התורה שם נראי' לפניו ית' ישראל שהם מקיימי'
25 התומ"צ בבחי' שבח וגדולה, וזהו ומי כעמך כישראל
26 גוי אחד בארץ שממשיכי' בחי' אחד אפי' בארץ בחי'
27 טורי דפרודא שנפלה בשבה"כ, וז"ע בירור הנה"ב שזהו
28 בחי' אספקלריא שאינה מאירה.

וישם את הכיור

בס"ד. (ש"פ פקודי, ל"ב).

1 **והנה** ע"י בחי' מראות אלו בעבודה בנש"י ממשיכי'
2 מלמעלה ג"כ בחי' מראות אלקי' כמ"ש ואראה
3 מראות אלקים ל' רבים, ב' בחי' מראה אספקלריא
4 המאירה, ואספקלריא שאינה מאירה. דהנה כתי'
5 השקיפה ממעון קדשך מן השמי' וברך את עמך ישראל
6 דלכאו' צ"ל מפני מה דוקא כשההשקפה הוא מן השמי'
7 אז נמשך להיות וברך את עמך ישראל דוקא. דהנה כתי'
8 רם על כל גוים הוי' שאו"ה מקבלי' חיות מבחי' רוממות
9 כו' ע"ד שממית בידים תתפש כו', וזהו כד סליק קוב"ה
10 לעילא כו' והנהגת העולמות נמשך מבחי' שינה, אמנם
11 ע"ז נא' עורה למה תישן ה' והיינו שיהי' גילוי אוא"ס
12 בבחי' חכמה וחסד ויאר פניו בבחי' פנימיות רצונו,
13 והיינו ע"י המשכת התומ"צ, וזהו הבט משמי' וראה
14 השקיפה ממעון קדשך מן השמי' פי' שמים שם מים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

13 **הנפש שלמעלה ממעם** ודעת כו', - כלומר, ענין
14 התמימות הוא גם בכוחות הפנימיים של האדם, כמו
15 השכל והרגש, וכפי שיבאר בהמשך, אלא שעיקר
16 התמימות הוא ברצון.
17 **דברך כלל ענין התמימות הוא בהעצמי דוקא לא**
18 **בהתפשטות,** - עצמיות פירושו הדבר כפי שהוא.
19 התפשטות פירושה, שיש כבר ענין של ביטוי באופן כזה
20 או אחר. ועל זה אומר הרבי נ"ע, כי ענין התמימות שייך
21 בנפש דווקא בעצמיות הנפש ולא בהתפשטות שלה,
22 ששם זה כבר בגדר וציור מסוים, וממילא מאבד את
23 תמימותו.
24 והסיבה לזה: דענין התמימות היינו שהוא תמים ושלם

1 תוכן הפרק: התמימות מגלה את העצמיות והוא ענין
2 הביטחון בה' (בב' דרגות), ומשפיעה על כל כוחות
3 הנפש - במיעוט כמו בריבוי.
4 **ויובן זה מענין התמימות** - על מנת להבין כיצד בחינת
5 המקיף היא שווה בכל הדרגות וגם במיעוט יש את כל
6 התוקף כמו הריבוי, יש לבאר את ענין התמימות
7 בעבודת ה'. דכיון שענין המקיף בנפש הוא ענין הרצון,
8 לכן דווקא ענין התמימות, שענינו רצון עצמי שמעבר
9 לשכל ולהשגה (כפי שיפרט ויבאר), יכול להיות דוגמא
10 לענין המקיף, המאיר באותו תוקף ועוצמה בכל
11 הדרגות.
12 **דידוע דעיקר ענין התמימות הוא בנקודת הרצון שבעצם**

השכלית והחוויה הרגשית מוגבלת מצד עצמה, כיון
ששכל ורגש הם כוחות מוגבלים, ולכן השייכות היא
בהכרח למשהו חלקי בלבד. אבל כשבטל לקדוש ברוך
הוא, מוסר את מציאותו אל הבורא השלם, ולכן מקבל
אף הוא את שלימות הבורא.
יש אנשים שהם עסוקים בלממש את עצמם, כל חייהם
הם נעים 'אנה ואנה' - כלומר עסוקים בחיפוש תמידי,
פעם מתעסקים בזה ופעם בזה. הם אולי חושבים שהם
מצליחים להשיג ולתפוס 'מכל העולמות', אבל האמת
היא שהם כל הזמן נעים במקום של התפשטות והארה
בלבד, שהיא בהכרח מקום של חלקיות, ואין להם נגיעה
בעצמיות ממש. לעומת זאת כשאדם מוסר את עצמו
לקדוש ברוך הוא, ההנחה והביטול - שהוא ענין
התמימות - מביאה חיבור לשלימות ולעצמיות.
הנה הביטול שבתמימות הוא הוא בעצם נקודת הרצון
שלמעלה מטעם ודעת בו'. שהרי שכל הוא מוגבל, ואם
הביטול מגיע בעקבות ההבנה השכלית, הרי הביטול
הוא מוגבל לפי הכרת השכל. ורק כאשר מתגלה הרצון
להתבטל, שהרצון הוא הטיית העצם ואין לה גבולות,
הרי הביטול הוא שלם. דכיון שהבורא הוא שלם, על
ידי ההתבטלות אליו, מקבלים את העצמיות והשלימות
של הבורא.
וכפי שרואים בפשטות, שיש אחד ששייך יותר מצד
טבעו לקו התורה ואחד לקו התפילה והשלישי לקו
הגמילות חסדים וכו', ואז קשה לעסוק בתחומים שאינם
מתאימים לטבעו, אבל כשיש התבטלות והנחה עצמית,
הרי מצד הביטול הוא מקיים את רצון ה' בשלימות בכל
הפרטים, בתחומים השונים אף שהם סותרים לכאורה
מצד עצמם, כי מצד שלימות הבורא, יש רצון עצמי
אחד שכולל את כל הפרטים.

בסוכות תשבו

(נאמן - הכל) - המושג תמימות הוא שלימות,
והשלימות היא רק בדבר שהוא עצמי ואינו מתנענע
אנה ואנה שזהו - התמימות - בהעצמי דוקא, - נטיה
לכיוון כזה או אחר הרי זה מראה על חוסר שלימות,
שהרי כשנמצא במקום מסוים לא נמצא במקום האחר.
תנועת התפשטות היא תנועה של חיפוש לכאן ולכאן,
וממילא אין בזה ענין של יציבות של עצמיות. כי
ההתפשטות היא בבחינת תנועה ובבחינת התחלקות לפי
שבהתפשטות יש פנים לכאן ופנים לכאן, ולכן כל
תנועה היא רק חלק מהדבר ולא כולו, וכפי שבפשטות
הדברים שאומרים 'תנועה' מסוימת, הכוונה שיש איזה
נטיה לכיוון מסוים דוקא, אבל בהעצמי אין בו
התחלקות בו', - עצם פירושו השלימות כפי שהיא, לא
התחלקות, ללא נטיה לצד כזה או אחר, וזהו שענין
התמימות שהוא תמימות ושלימות בכל דבר הוא
בהעצמי דוקא בו'. כי רק העצם יכול להיות שלם, כי
כל המושג של אור והתפשטות זה תנועה לכיוון מסוים,
ובהכרח שיש בזה ענין של התחלקות.
וכמו כן בחינת הביטול שבתמימות - אדם שהולך
בתמימות יש בו את טבע הביטול, (זהו שהתמימות הוא
שהוא שלם ותמים בכל דבר ואינו מתנענע בו', זהו מצד
הביטול וההנחה שבו בו') - יהודי תמים, פירושו שהוא
שלם בדרכו ולא מתנענע לכל מיני כיוונים. והסיבה
לשלימות זו, בגלל שיש בו את תכונת הביטול והנחת
עצמותו. לעומת זאת מי שהוא 'יש' ו'מציאות' הוא לא
יכול להיות 'שלם' אלא בהכרח הוא שייך למשהו חלקי
בלבד.
וההסברה בזה: הישות עניינה ניתוק מהבורא, וכיון
שהבורא הוא שלימות הכל, כשיש ניתוק מהבורא,
השייכות היא למקום חלקי בלבד, שהרי ההבנה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - איריש (מתורגם)

[תמוז ה'תש"ב]

למטה לעולם, או לאחר שהיא יוצאת מהגוף ומהעולם.
שני אופני חיים אלו, הגם שהם שונים, עם זאת שניהם
הם חיים ורוחניים.
סוג החיים השני הוא, כאשר הנשמה יורדת לעולם

"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה
מכל חיי העולם הבא"¹.
קיימים שני סוגי חיים.
האחד הוא חיי הנשמה בגן-עדן לפני שהיא יורדת

היסודות הקודמים, הוא גשמי. אש ורוח הם רוחניים
וגם הטבע שלהם רוחני – טבע העליה מנמוך לגבוה,
אבל יסוד המים שהוא גשמי גם טבעו גשמי – ירידה
מגבוה לנמוך.⁴
כך אנו רואים גם בטבעי בני אדם. אדם שהוא עדין
בטבעו, לא זו בלבד שהוא אוהב ורוצה עדינות, אלא
הוא נמשך לעדינות ולחיים ולהבנה נעלים יותר. אדם
שהוא מגושם בטבעו אוהב ורוצה גסות ונמשך לגסות.
זהו אחד החילוקים הכלליים בין רוחניות וגשמיות.
רוחניות היא עדינה וגשמיות היא גסה. עדינות נמשכת
למעלה וגסות נמשכת למטה.
יסוד המים גם הוא בעל כוח חזק, ויסוד העפר הוא
הכבד ביותר מכל היסודות.
את צבא הארץ ברא ה' יתברך בהרכבה מארבעת
היסודות אש, רוח, מים ועפר, ואת צבא השמים ברא
ה' יתברך בהרכבה של שני היסודות, אש ורוח, שהם
רוחניים.
זהו שכתוב² "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש
לוהט".
ישנם מלאכים שה' יתברך ברא אותם בהרכבה של שני
היסודות אש ורוח, שהם יסודות רוחניים, וישנם
מלאכים שה' יתברך ברא רק מאחד היסודות, אש או
רוח, כי כל צבא השמים חיהם רוחניים.
אבל את צבא הארץ שה' יתברך ברא מהרכבה של כל
ארבעת היסודות, וגם את האדם, והם חיים בעולם
הזה, שכללות החיים בעולם הזה הם גשמיים – הרי
אפילו התשובה והמעשים הטובים גם הם גשמיים.
איך, אם-כן, הם נעלים מחיי העולם הבא שהם הרי
רוחניים?
קיצור. חיי הנשמה בגן-עדן לפני ירידתה למטה,
וכשהיא יוצאת מהעולם, הם חיים רוחניים. חיי הנשמה
בגוף הם חיים גשמיים. מבין ארבעת היסודות האש
הוא העדין ביותר, הרוח עב יותר, מים הוא גשמי.
עדינות נמשכת לנעלה, גשמיות לגסות. עפר הוא היסוד
הגס ביותר.

הזה, והיא מחייה את הגוף. על סוג החיים הזה אומרים
שיותר טובה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים
בעולם הזה, מכל החיים שחיים בעולם הבא.
נחוץ להבין: מה הפירוש בדבר?
החיים בעולם הזה, ככלות הכול, הרי הם חיים גשמיים,
ואפילו צבא השמים אינם רוחניים לחלוטין, כמו
שכתוב² "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט",
שבראות המלאכים העליונים היא משני היסודות אש
ורוח. זהו אחד החילוקים העיקריים בין צבא השמים
וצבא הארץ.
ה' יתברך ברא את צבא הארץ כך שהם מורכבים
מארבעת היסודות³: אש, רוח, מים ועפר.
ארבעת היסודות אש, רוח, מים ועפר, הם ארבעה
חומרים בעלי תכונות שונות, שכל אחד מהם, החל
מיסוד האש, הוא כבד-משקל יותר מהקודם. יסוד
הרוח, היסוד השני מארבעת היסודות, הוא כבד-משקל
יותר מיסוד האש, שהוא הרוחני ביותר והקל ביותר
מבין כל ארבעת היסודות.
היסוד השני שהוא יסוד הרוח גם הוא אינו כבד-
משקל, והוא אינו כה רוחני כמו יסוד האש, אבל הוא
רוחני. לכן הקב"ה טבע בשניהם (הן ביסוד האש והן
ביסוד הרוח) טבע שווה, שלשניהם יש טבע להיות
נמשכים למעלה.
שני היסודות אש ורוח הם בעלי כוח וגבורה חזקים,
ואף כי הכוחות החזקים שלהם הם בעלי תכונות
שונות, הכוח של יסוד האש הוא לכלות (לשרוף) הכל,
והכוח של יסוד הרוח הוא להרוס ולשבור, אבל שניהם
הם בעלי כוח וגבורה חזקים.
יסוד המים הוא כבד-משקל יותר מיסוד הרוח, וביסוד
זה הטביע ה' יתברך טבע שונה מאשר בשני היסודות
אש ורוח. טבע המים הוא להמשך מלמעלה למטה.
טבע זה שה' יתברך הטביע ביסוד המים הוא ממש
הפוך מהטבע שהטביע ה' יתברך בשני היסודות אש
ורוח.
הסיבה לכך היא מפני שיסוד המים, לעומת שני

ב.

כגון שכיר יום – כששוכרים משהו לעשות דבר
מסוים, השכר על הדבר שעשה בא לאחר הדבר. הרי
כדי שישלמו על דבר, מוכרחים תחילה לעשות את
הדבר, כי לפני שעושים דבר איך יכול להיות שכר על
כך? הרי השכר עבור דבר, הוא נעלה מהדבר עצמו.

הגמרא⁵ אומרת: "שבעה דברים נבראו קודם שנברא
העולם ואלו הן: תורה ותשובה וגן-עדן וכו'".
צריך להבין: גן-עדן הוא הרי שכר על התורה ומצוות
שהאדם עושה בעולם הזה, ושכר על כל דבר הרי הוא
רק לאחר שמסיימים את עשיית הדבר.

(4) תענית ז, ע"א.
(5) פסחים, נד ע"א.

(2) תהלים קד, ד.
(3) רמב"ם, הלכות יסודי התורה פרק ד.

27 נקרא בשם עולם שמשמעו העולם⁷, הסתר. לא ניכר
28 מהו הנכון.
29 – בכל דבר שה' יתברך ברא ישנו גוף הנברא, והנפש
30 ונשמה של הנברא. העיקר הוא הרי הנפש המחיה את
31 הגוף, אבל לראות, אנו רואים רק את גוף הנברא. את
32 נפש הנברא אין אנו רואים כי היא נסתרת.
33 בספרים כתוב שהאדם נקרא "עולם קטן"⁸, והעולם
34 נקרא "גוף גדול"⁹, כי כל מה שנמצא בעולם נמצא
35 באדם.
36 כתוב במדרש¹⁰: "מה [כשם ש]הנשמה מחיה את הגוף,
37 כך הקב"ה מחיה את העולם". זהו שכתוב¹¹ "ומבשרי
38 אחזה אלקה". מהגוף שלי הנני רואה אלקות. האדם
39 הרי מרגיש את הנפש המחיה את הגוף, ויודע היטב
40 שיש בו נפש המחיה אותו, ויודע שכל הכוחות
41 והחושים באים רק מהנפש.
42 הגוף עצמו ללא הנפש, אינו פועל שום פעולה, למרות
43 שיש בו את כל האיברים. רק כאשר הנפש מלובשת
44 בגוף אזי הגוף חי. המוח מבין שכל, העין רואה והאוזן
45 שומעת. כל זה הוא מהנפש.
46 זו הכוונה במה שהאדם נקרא "עולם קטן" והעולם
47 נקרא "גוף גדול", כי מחיי העולם הקטן, האדם, אפשר
48 להבין את חיי הגוף הגדול – העולם.
49 קיצור. ה' יתברך ברא את התשובה ואת הגן-עדן
50 מדרגה נעלית מהעולם. עולם הוא העלם, החיות
51 נסתרת. גוף הנברא מסתיר את חיות הנברא. האדם הוא
52 עולם קטן והעולם הוא גוף גדול.

1 על-פי זה לא מובן, איך הדבר עצמו הוא יותר מהשכר
2 עבורו, שהמשנה אומרת שתשובה ומעשים טובים
3 עדיפים מהחיים בגן-עדן, ואיך החיים בגן-עדן הם
4 שכר על העבודה של תורה ומצוות?
5 גם לא מובן איך אפשרי ענין התשובה עוד לפני שה'
6 יתברך ברא את העולם?
7 בכלל יש להבין את אומרו¹ "יפה שעה אחת בתשובה
8 ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא":
9 מאמר זה הוא המשך למשנה שלפני כן⁶ – "העולם
10 הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקן עצמך
11 בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין". העולם בו אנו חיים
12 בחיים גשמיים, גופניים, דומה למבוא לחיי העולם
13 הבא, הרוחניים, ויש להתכונן בפרוודור כדי להכנס
14 נקי.
15 איך "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים" – שאין
16 זה אלא הכנה בעולם הזה לבוא לעולם הבא – "יותר
17 מחיי העולם הבא"? הרי חיי העולם הבא הם חיים
18 רוחניים, ורוחניות וגשמיות הם הפכים ממש. רוחניות
19 נמשכת למעלה, וגשמיות נשפעת למטה!
20 באמת, את זה גופא יש להבין, איך העולם הזה הוא
21 פרוודור לעולם הבא?
22 כאשר חיי העולם הזה הם גשמיים וחיי העולם הבא
23 הם רוחניים – היאך גשמיות היא כניסה לרוחניות?
24 כוונת חז"ל באמרם שגן-עדן ותשובה נבראו לפני
25 העולם, "קודם שנברא העולם", אין פירושו לפני
26 העולם [בזמן], אלא למעלה מהעולם [בדרגה]. העולם

ג.

53

65 ולצייר בדיבור מהי נפש, כשם שבדברים גשמיים,
66 גופניים, הוא יכול לתאר לעצמו אפילו דבר כזה
67 שמעולם לא ראה, והרי את מה שהוא מתאר לעצמו,
68 ביכלתו לתאר בדיבור כמו בציור על-גבי נייר, שזהו
69 בדבר גשמי בלבד, אבל בנפש הרוחנית אין לאדם שום
70 יכולת תיאור –
71 ומכיוון שאין לו שום דמיון מהי הנפש, ממילא אינו
72 יכול לתאר זאת אפילו בדיבור, אלא שכל הידיעה
73 שהוא יודע אודות הנפש אינה אלא שיש בו נפש
74 שמחיה אותו. ביחס לכוחות ולחושים שיש לו, הוא
75 מכיר אותם רק מפעולותיהם.

54 אף שהאדם יודע שיש בו נפש המחיה את גופו, והוא
55 חש את החיות שהנפש מחיה את הגוף, בכל זאת, הוא
56 אינו יודע את מהות החיות. ידיעה זו שהוא יודע
57 שישנה חיות, למרות שהיא ידיעה ודאית, והוא חש
58 שכן הוא, בכל זאת הידיעה הזו אינה אלא כידיעת
59 המציאות.
60 הוא יודע שיש בו חיות כזו, כוח-חיים, שמחיה את כל
61 האיברים. אבל מהי החיות, כלומר מהותה של החיות,
62 אינו יודע. ומכיון שאינו מסוגל לתאר לעצמו את דמות
63 הנפש, כי לאדם אין הכרה בנפש
64 – אילו היתה לאדם הכרה בנפש, היה ביכלתו לתאר

במדרב, ה, ע"א. [הערה 14 בקונטרס ענינה של תורת החסידות].
(9) מורה נבוכים חלק א, פרק עב.
(10) מדרש תהלים קג, א. ויקרא רבה, פרשה ד, ח. וראה
ברכות י, א.
(11) איוב יט, כו.

(6) פרקי אבות שם, משנה טז.
(7) לקוטי תורה, שלח לו, ד.
(8) תנחומא, פקודי ג. תיקוני זוהר, תיקון סט (ק, ע"א). ועיין
גם כן אבות דרבי נתן פרק לא, ג. קהלת רבה פרשה א, ד. זוהר
חלק א קלה, ע"ב. מורה נבוכים חלק א פרק עב. לקוטי תורה

הולך, כוח הראיה הוא כוח פרטי של ראייה, שאינו
מבין ואינו שומע, וכוח השמיעה הוא כוח פרטי של
שמיעה.
כך הוא בכל כוח של הנפש. כוח פרטי המבצע פעולה
פרטית, ובמילא, ידיעת האדם על ידי פעולת הכוח,
היא ידיעה במהות המציאות של הכוח.
אך הנפש, שפעולתה היא כללית ולא פרטית, ידיעת
האדם בנפש אינה אלא בכך שיש את מציאות הנפש,
ולא במהות של מציאות הנפש.
כוחות הנפש יודעים במהות המציאות, ובנפש יודעים
רק שיש את מציאות הנפש.
קיצור. הידיעה הוודאית שהאדם יודע שקיימת בו
הנפש, אינה אלא ידיעת המציאות, ואת זה גופא
יודעים רק על-ידי הפעולות של כוחות הנפש, אך את
מהות הנפש לא יודעים כלל. גם על-ידי פעולות
הכוחות אין יודעים. הכוחות הם פרטיים והנפש היא
כללית. בכוחות יודעים את מהות המציאות, ובנפש רק
את מציאות המציאות.

כשהוא מבין ענין שכלי, מכך הוא יודע שיש בו כוח
השכל, ויש לו הוכחה ודאית לכך. כי קודם לכן הוא
לא ידע את ההשכלה, הרעיון השכלי, וכעת הוא יודע
זאת. הידיעה היא הוכחה שיש לו את כוח השכל.
מכך שהוא רואה ושומע ושאר החושים שקיימים בו,
יש לו הוכחה שיש לו את הכוחות הפועלים, כל כוח
בכלי שלו; כוח השכל במוח, כוח הראיה בעין, כוח
השמיעה באוזן, כוח ההליכה ברגל, וכך גם בשאר
האיברים.
אך ידיעה זו שהוא יודע את כוחות הנפש מצד
פעולותיהם באיברים, אינה אלא ידיעת המציאות,
על-ידי הפעולות של האיברים יודעים שקיימת מציאות
של כוחות כאלה, ועל-ידי הפעולות יודעים את
המציאות של הכוחות הללו, אבל את מהות הכוחות
לא יודעים, גם לא על-ידי הפעולות.
אמנם, קיים חילוק בין הידיעה שהיא ידיעת מציאות
הכוחות, ובין ידיעת מציאות הנפש, שכן הכוחות הם
פרטיים. כל כוח הוא רק מה שהוא: כוח השכל הוא
כוח פרטי של שכל, שאינו רואה ואינו שומע ואינו

* * *

נעלית יותר, שכן כך הוא הסדר במושכלות, שמהבנה
אחת באים להבנה נעלית יותר, עד שמגיעים להשגת
שכל אלקי בלבושי השכל האנושי, וזה יוצר געגועים
לאלקות ונותן עונג בלימוד התורה וקיום המצוות, שאז
העולם הזה הוא פרודור לטרקלין.

יפה שנה אחת בתשובה ומעשים טובים

זהו שהעולם הזה נקרא פרודור לעולם הבא, למרות
שידיעת האדם בענין הרוחניות, כמו הנפש וכדומה,
אינה אלא הכרה במציאות הרוחנית של הנפש, אבל
בכל אופן זו ידיעה מסוימת, לכן צריך להיות "התקן
עצמך בפרודור", כי על-ידי הידיעה הזו באים לידיעה

ספר השיחות - ה"ש"ת"ש"א בלה"ק

הצדיקים והרביים, בעתם ובזמנם, הרי הכל ניתן
למשה מסיני על כל פרטי המצוה בלי הבדל, אם
מצוה של שכל והבנה, כמו מצות ידיעת והשגת
אלקות, עד כמה שאפשר להשיג, ואז ישנה מצות
האמונה במה שלא יכולים להשיג בשכל אנושי, או
מצוות של דיבור, כמו לימוד התורה ותפילה וברכת
הנהנין, שכל זה צריך להיות בביטוי שפתיים בדיבור,
או מצוות של עשיה בפועל.
ג. כל פרטי עניני העומר, הן אלה שבזמן
הקצירה, שבחרו וקבעו באיזה מקום בשדה יבחרו
את התבואה לקצירת העומר, כך עצם התבואה

א. מנהגן של ישראל תורה היא¹, ובזה שלשה
פירושים: (א) מנהג צומח מתורה. (ב) מנהג מקרב
לתורה. (ג) מנהג עצמו - תורה.
כל המנהגים ניתנו למשה מסיני. כשם שכל
התורה ניתנה למשה מסיני וההתגלות היא על ידי
אלה שגילו אותה בעתם ובזמנם, כך גם בקשר
למנהגים, הכל ניתן למשה מסיני, אלא שהם נתגלו
בזמנם על פי סדר והשגחה עליונה, איזו נשמת צדיק
צריכה לגלות ולהדריך את עם ישראל במנהג זה.
ב. בכל ענין של תורה ומנהג, למרות שהם נתגלו
על ידי נשמות התנאים, האמוראים, הגאונים,

מהיכן נבעה התפתות זו, מדוע כאן שונה, אפילו
יהודים זקנים, מה ההבדל בין זלאבין לבין אמריקה?
רחצו והזכו, צריכים להתרחץ ולהתנקות לקראת
האורח הבא, צריכים לנקות את עצמם, את בני הבית,
את מקום האכילה, מקום השינה, מקום הישיבה, את
כל המקומות צריכים לנקות, וכל אחד לפי ערכו,
רבנים, שו"בים, בעלי בתים, סוחרים ויושבי אוהל, כל
אחד לפי מצבו.

הריני מציע להתחיל ללמוד כל שבוע, נוסף על
השיעור הקבוע של כל אחד ואחד, משנה בעל-פה,
ולתחיל מ'מאמתי קוראין את שמע'. יש לי על כך
שלשה טעמים.

ודאי הדבר שמי שיכול להיות שגור בתורה,
בנביאים או בקי בש"ס - הרי ודאי טוב, אך ללמוד
לכל הפחות משנה אחת בשבוע בעל-פה ולהרהר בה
תמיד - זה יעזור לטיהור האויר, שבאויר יורגש מה
שאסור, שדבר האסור הוא אכן אסור גם כאן
באמריקה.

רוכל מתהלך ברחוב ועוסק בעסקיו, נעשה
מאוחר והוא נכנס באיזה מקום שהוא, נוטל ידיו
ומתפלל מנחה. בכך הוא הרי משלים את הכוונה
העליונה המושרשת במחשבה הקדומה. גם כשהוא
עצמו אינו יודע מכך, אך האמת היא הרי כך.

ו. סעודת הצהרים היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
אוכל יחד עם בני הבית. גם בנותינו, כולל הצעירה
ביותר, אכלו יחד אתנו. אבי היה בוחר לדבר בענינים
שהילדים יוכלו להשיג.

פעם שאלה אחת מהבנות, מדוע בחומש הראשון
בראשית הרוב הוא סיפורי מעשיות, מתי ברא השי"ת
את העולם וברואיו, אודות המבול, אודות אבותינו
אברהם, יצחק ויעקב, ואמותינו שרה, רבקה, לאה
ורחל.

פעם שאלה אחת מהבנות מה המשמעות של
מלאכים, וביקשה להסביר לה זאת. אמר הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק, שזו אמונה להאמין באמת,
שלמעלה מההבנה הגופנית, זוהי הבנה נשמתית.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסביר את הדבר
במשל: שני אנשי מדע גדולים נסעו עם בעל עגלה
בעלת זוג סוסים לאסיפה של אנשי חכמה ומדע.

הסוסים הרהרו בחציר ובשבולת השועל שיקבלו
בהגיעם למקום. הם והבנתם הסוסית חושבים שכל

שבחרו - הכל היה בדיבור ובקריאה. הקצירה היתה
שלש סאה תבואה, והטחינה היתה באופן כזה
שמהקליפה של התבואה גם כן יהיה קמח, ולאחר
מכן לנפות בי"ג נפות עד שנשאר עשרון.

ד. הנביאים ישעיה, ירמיה, דניאל, יחזקאל
וזכריה מדברים אודות הגלות האחרונה. יחזקאל
מדבר אודות העצמות היבשות, שהיה בזה ענין נסי,
והעיקר לחזק את האמונה, שהעצמות היבשות הפכו
לעצמות חיות. כשבירה נבראת נראה הפלא כמו כאן,
שעצמות יבשות שהיו נפרדות זו מזו, החלו להתקרב
עצם אל עצם, לאחר מכן עלה עליהן גידים, בשר
ועור, ולאחר מכן נכנסה בהן רוח חיים ועמדו על
רגלים ונעשו לאדם המדבר. זהו יחזקאל ר"ת יחזק-
א-ל. א-ל חסד, תורת חסד. תורה ונביאים הם
נצחיים.

צריכים להחזיק בתורה. תלת קשרין מתקשראין
דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקוב"ה² ויש
בזה גם כן סתים וגליא. ועל ידי תורה יכולים
להמתיק את חבלי משיח.

ה. הוראה על יוקרו של דבר, היא ההוספה, כמו
בשבת קודש, ההוספה מחול על הקודש, חצי שעה
לפני שבת וחצי שעה אחרי שבת, זה מראה שהדבר
יקר. וכך הדבר בכל ענין.

פוק חזי מה עמא דבר³, שלאמיתו של דבר הרי
בהלכה אין זה שייך לכאורה. אפשר אולי להסביר
זאת על פי לומדות, כמו שהרמב"ם⁴ מפרש הענין של
גט מעושה, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,
שלכאורה הרי הדבר מוקשה, אלא האמת היא שכל
יהודי מצד נשמתו רוצה באמת לקיים מצוות, אלא
שיצרו מתגבר עליו וכו'.

אין ברצוני לומר פלפולים, אלא לדבר בצורה
גלויה ובהירה. בנוהג שבעולם, כשמתכוונים לאורח,
מתחילים להתכונן זמן רב לפני בואו. שבועיים לפני
בואו מכינים את הבית, מנקים כל הפינות, כל בני
הבית מדברים מהאירוע, גם לשכנים מספרים על כך,
הנה בעוד זמן קצר יבוא האורח עליו מחכים.
הזמן כעת קרוב מאד לביאת המשיח, וצריכים
הרי להתכונן לקראת האורח.

חסרון גדול יש כאן באמריקה שכולם סובלים
ממנו, וזה ההתפתות שכאן באמריקה הכל מותר.
בזלאבין, בבאצייקאו היה אסור, ואילו כאן מותר.

45 שצריך, כשמישהו נכנס לבית הכנסת לשאול על
46 משהו, ובינתיים הוא אומר כמה פסוקי תהלים או
47 דברי תורה אחרים - גם שם כך, גם כשהו בדרך
48 מצות אנשים מלומדה, אם זה רק נעשה בתמימות,
49 כמו למשל איש פשוט הנכנס לבית הכנסת, נוטל ידיו,
50 אומר פיתום הקטורת, למרות שאין הוא מבין מה
51 שהוא אומר, אבל הוא אומר זאת בתמימות ובביטול
52 - יש לו גם "שם" מקום.
53 אך כשאומרים בדרך מצות אנשים מלומדה בדרך
54 פריקת עול - לא מרשים להיכנס שם.
55 ההבדל מתבטא בכך, שבעולם הזה אין אדם יודע
56 מה שבלב חבירו⁵, ויכול להיות שאחד אינו יודע כלל
57 מצב חברו ולפי דעתו הוא במצב טוב, וכאשר יאמרו
58 לו שחברו הוא נבזה כל כך, לא יאמין בשום אופן.
59 אך בגן עדן בא הכל בהכרזה. כשמביאים שם משהו,
60 מכריזים: פלוני בן פלוני שעשה כך וכך, ומונים כל
61 מה שעשה, והוא נעשה מבויש כל כך שהוא מאחל
62 לעצמו שירשו לו להיכנס לגיהנם לקבל את עונשו.
63 כשמתבוננים בהאמור בהרגש חסידי, יכולים
64 לצייר את הבושה שתהיה, כשמשיח יבוא ויקראו לו
65 בתואר הרב הגאון, כשבאמת אינו יודע שום דין -
66 לכן חשוב מאד ללמוד 'שולחן ערוך'.
67 ט. מורנו הבעל שם טוב נולד בשנת נח"ת ובאותה
68 שנה תנ"ח הדפיסו באמסטרדם את ספר השל"ה
69 באותיות בהירות.
70 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה לומד
71 ומדייק באותיות של אדמו"ר הזקן. רבנו הזקן אמר:
72 צדיקים דומים לבוראם. דיין הוד כ"ק אאזמו"ר
73 הרה"ק "צמח צדק", שכשם שבמתן תורה, בעשרת
74 הדברות, היו שני ענינים, מצוות-עשה ומצוות לא-
75 תעשה, כך גם בענין התגלות הבעל שם טוב, היו בכך
76 שני ענינים, מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה. ה'לא
77 תעשה' הוא מה שהבעל שם טוב נטל דמעות מבני
78 ישראל, כידוע מעניני הבעל שם טוב, שהשתדל בענין
79 השמחה, לעשות יהודים להיות בשמחה ממה שהוא
80 יהודי.
81 מורנו הבעל שם טוב, כשהיה בן עשר, היה כבר
82 חבר בחברת הצדיקים הנסתרים, ובהיותו בן י"ז
83 היתה דרכו בקודש לבקר בכפרים ובעיירות לחזק
84 לבותיהם של אחינו בני ישראל באמונת ה'.
85 הבעל שם טוב היה מתהלך לבוש בבגד עליון של
86 חצי פרווה, כמו פשוטי אנשי הישובים.
87 פעם אחת הגיע הבעל שם טוב לישוב יהודי

1 הנסיעה היא בשביל החציר ושולת השועל שישנם
2 באותו מקום. בעל העגלה חושב על הסעודה שיאכל
3 שם, ואילו שני אנשי המדע מדברים אודות דברי
4 החכמה שסיבירו באסיפת החכמים, ואודות שמיעת
5 דברי חכמה שחכמי האסיפה האחרים ישמעו שם.
6 לדאבון, עדיין מוחותיהם ולבותיהם של חלק
7 מיהודי אמריקה עסוקים בדברי מה נאכל ומה נשתה,
8 ובחלק מהם תופס המה נאכל, נשתה ונתלבש, מקום
9 בראש בהנהגה היומית.
10 ז. אורח החיים של דור היהודים באמריקה
11 בהגברת החומר על הצורה, הוא תוצר של מכת
12 מדינה. לפני ארבעים או חמשים שנה, כשהיהודי בא
13 לאמריקה עם בני ביתו וסידר עצמו בחיי משפחה,
14 דאג והקדיש כוחות להקים מקוה, חדר, בית כנסת.
15 למדו שיעורים, גמרא, משניות, עין יעקב, תניא,
16 'שולחן ערוך'.
17 בכל הלימודים האמורים ובאמירת תהלים מוחים
18 את האותיות של דברים בטלים. הרי דיברו כל כך
19 הרבה דברים בטלים. העונש על דברים בטלים הוא
20 כידוע כף הקלע וחיבוט הקבר, אך זה בא לאחר מאה
21 ועשרים שנה, ואילו כעת הרי מדברים בזמן החיים,
22 כעת רחמנות על מי שמת - ר"ל - עתה, משיח הרי
23 בא מיד, הנה העצה להסרת ומחית הדברים הבטלים
24 היא, לשנן כל שבוע משנה בעל-פה ולהרהר או לדבר
25 בה בכל מקום ובכל זמן - זה יעזור.
26 כל הורה הרוצה באריכות ימי בניו, ישתדל לשנן
27 אתם כל שבוע משנה, אם המשנה ארוכה, יכולים
28 לחלק אותה לשנים או לשלושה חלקים.
29 תלמידי הישיבות היו צריכים לקבוע שיעור
30 בהלכות קדשים וטהרות ובדינים הנוהגים בארץ,
31 כוונתי לארץ הטהורה, שכן גם כיום ישנם דינים
32 הנהוגים בארץ.
33 משיח יבוא ואף אחד לא ידע שום דין בענינים
34 האמורים, ואז הבושה תהיה גדולה מאד.
35 ח. בספר "מעבר יבוק" מסביר עניני העונש
36 בגיהנם ועניני השכר בגן עדן. כשלומדים עניני העונש
37 בגיהנם הכל נעשה מיותר, מי מדבר על דברים
38 בטלים, אפילו סתם דיבורים של עניני עולם הזה,
39 הרצון הוא רק לדבר בעניני תורה ומצוות.
40 ב'שער גן-עדן' הוא מסביר איך עלמא עילאה
41 הוא כגונא עלמא תתאה. גם שם ישנן ישיבות ואלה
42 שלומדים כאן בישיבות - לומדים גם שם. גם שם
43 ישנם בתי כנסת ושמשים, מי שהיה שמש כאן, הוא
44 שמש גם שם. אך מת? - כשבתי הכנסת הם כפי

1 כשמורנו הבעל שם טוב החל להביא ראיות ממאמרי
2 חז"ל לחיזוק דבריו, החלו להאזין לדברי החיזוק
3 באמונת ישועת ה', והתעוררו בחיזוק תקיף באמונת
4 ה' ויצאו בריקוד יחד עם מורנו הבעל שם טוב,
5 ובאמצע הריקוד החל לרדת גשם שוטף, ומורנו הבעל
6 שם טוב בירך אותם בברכת שובע.
7 הדמעות שנטל הבעל שם טוב מבני ישראל, זה
8 רק בקשר לגשמיות, בבני חיי ומזונא, ואילו בעבודה
9 הרוחנית שבתורה ותפלה צריך להיות כובד הראש.
10 י. במדינה זו ישנה הנהגה שהכל שומרים עליה
11 בזהירות גדולה. וזה ה"ביטוח" שכל אחד מבטח את
12 עצמו. מילא, בטוחות על כך לא אתן, כל זמן
13 שהמדינה היא מדינה - זה יכול להימשך, אך עיקר
14 הביטוח הוא התורה, שכן התורה היא נצחית.
15 צריכים מהשי"ת שיהיה לנו ראש בהיר ועינים
16 מאירות לראות את האמת.
17

1 שהתעסקו בעבודת האדמה. היה זה באמצע הקיץ,
2 ושרר יובש. זמן רב לא ירדו גשמים, תבואות השדה
3 והכרם התייבשו, והבהמות הדקות והגסות חלו
4 במחלת הדבר, והיתה עת צרה גדולה.
5 אנשי הישוב היו יראי שמים, והתעוררו בתשובה,
6 וכשזה לא עזר, החליטו להביא מגיד מוכיח לעורר
7 אותם לתשובה. הביאו מגיד, כל אנשי הישוב
8 התאספו בבית הכנסת והמגיד לא קימץ בדבריו ושפך
9 על האנשים הפשוטים גפרית וזפת, עד שכל הקהל
10 בכה בכיות ויללות בלתי רגילות.
11 מורנו הבעל שם טוב שנכח בבית הכנסת וראה
12 בצרתן של ישראל, ובשמעו קולות הבכיה של
13 האנשים והנשים, פנה אל המגיד המוכיח וקרא אליו
14 בקול אדיר: מה יש לכם ליהודים אלה? יהודים הם
15 טובים. וצעק בקול: בואו יהודים ונרקוד יחד, ואחרי
16 מנחה ירדו גשמים. בתחילה הסתכלו עליו בחשד,
17 אולי אין הוא ח"ו מאמין או שיצא מדעתו. אך

ב' דחג השבועות, בסעודת היום

אגרות קודש

1 להשי"ת שאפשר יהי' לסדר הדברים.
2 בטח זוכר מה שדברנו בעת התראותינו, אשר הייתי
3 חפץ שהתלמידים הגדולים שלמדו בישיבת תומכי
4 תמימים, אלו שאפשר שיצא מהם תועלת להרבצת
5 התורה, הייתי חפץ לתת להם מקומות לעבודה, מי לר"מ,
6 מי למשגיח מי למדריך, והייתי חפץ לבקשו אשר יכתוב
7 לי בפרטות מאלו התלמידים שלמדו במשך זמן היותו
8 בהשיבה, מה שידע מכל אחד ועם מי הוא בא בכתובים.
9 חושב אני שבודאי הבין הרמז שלי אשר צריכים לבא
10 בכתובים עם מכיריו ולדעת מהם מהנעשה.
11 הדו"ש.

1 ב"ה כ"ב מנ"א, תרצ"א
2 מאריענבאד
3 אל התלמיד החביב והכי נעלה הרב
4 מוה"ר יצחק שי
5 שלום וברכה!
6 מכתבו קבלתי ושמחתי מאד לשמע הידיעה דבר הבנין
7 שבעיר מציב, וכתבתי אל התלמיד מר זלמן שי גורארי
8 שישע לחתם לברר הדבר על אתר, והוא הי' צריך מצדו
9 לבא בכתובים עם אלו שכתבו לו בנדון זה כדי לקרב
10 הדבר, והי' נחוץ להביא לידי זה אשר בעל הבנין יכתוב לי
11 מכתב בהצעה בנדון זה, ואז הייתי שולח אחד להתדבר
12 בנדון זה, כי לאחר שאדע פרטי הדברים בזה הנני מקוה

אג"ק מוהרריי"צ נרץ יז

המשך ביאור למס' זבחים ליום חמישי עמ' א

1 בשעיר חטאת נשיא (ויקרא ד כד) 'וְשָׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת
2 הָעֹלָה' וגו'. אם בא ללמד שיש לשחוט בצפון, הרי כבר למדנוהו
3 ממה שנאמר בשעירה שמביא היחיד 'וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאת הַמָּקוֹם
4 הָעֹלָה' שכולן נשחטות בצפון. על כרחך שנה בו הכתוב כדי
5 ללמד שדין צפון בחטאת הוא אף לעכב.
6 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מאותו פסוק את דין צפון
7 בחטאת לעכב: וְתָנִיא, נאמר בשעיר נשיא [וְשָׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם
8 אֲשֶׁר יִשְׁחַט וְגו'], וכי היכן עולה נשחטה, בצפון, אף זה - שעיר
9 נשיא שחיטתו בצפון,

1 יקח ויקבל דמה.
2 מבררת הגמרא: מְקַבֵּל עֲצָמוֹ מִנֶּאֱלָן - מזהיבן למדנו שמקבל הדם
3 צריך לעמוד בצפון. ומשיבה: אֲמַר קָרָא באותו פסוק 'וְלָקַח הַכֹּהֵן,
4 ונדרש כאילו המילה 'הכהן' כתובה ראשונה, והמילה 'ולקח'
5 כתובה אחריה ונחלקת לשתי מילים בהיפוך אותיות 'לו קח',
6 כאילו כתוב 'הכהן' (לו יקח) [לו קח], את עצמו יקח אל מקום
7 קבלת הדם.
8 שואלת הגמרא: אֲשַׁבְּחָן לְמַצֵּה - מצאנו שחטאת טעונה צפון
9 לכתחילה, אבל לְעַכְבִּי מִנֵּין, ומשיבה: קָרָא אַחֲרֵינָא כְּתִיב, שנאמר

פרק ב משנה ח

רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי קָבַל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי. הוּא הִיךְ אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תּוֹרָה תִּרְבֶּה, אַל תַּחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לִכְךָ נּוֹצְרֶת.

נקודות משיחות קודש

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלא - אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה"? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה⁷. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה⁸. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לבינה"⁹) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו¹⁰) ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה" היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר שכן הוא גם במשנתו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה". זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריא" ל"יצירה" הוא ש"בריא" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריא" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם-כן פירוש משנתו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך" - כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת-מנחם - התוועדות תשמו, כרך ד, עמ' 150)

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא¹ "גדול שבכולן - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה... דבר גדול ודבר קטן"², אבל מכל-מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם-כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל... ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל !?

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה... מסורה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו... והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על-פי זה יש לומר שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף-על-פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל-מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא³ ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות⁴ שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל. לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא⁵ ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד⁶, שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו. ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

(1) סוכה כח, א. (2) בגמרא שם. (3) שם. (4) ד"ה כל עוף. (5) סנהדרין מא, א. (6) גיטין נו, ב. (7) סנהדרין מא, א. (8) ראה סוטה כב, ב. (9) להלן פרק ה משנה כב. (10) סוכה כח, א.

פרשת בהעלותך

ח וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ד דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאִמְרָתָהּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֹּתָר אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ וְאִירֹו שִׁבְעַת הַנִּירוֹת: ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הָעֹלָה נִרְאִיתָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ו וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקְשָׁה זָהָב עֲדִי־יֹרֶכֶה עֲד־פֶרֶחַה מִקְשָׁה הִוא כַּמִּרְאֶה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמִּנְחָה: פ (לוי) ה וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ו קַח אֶת־הַלֵּוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם: ז וְכִהֲתַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת וְהִעֲבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בָּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ: ח וְלָקַחְו פֶּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפֶר־שְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאת: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלֵּוִיִּם: יא וְהִנִּיף אַהֲרֹן אֶת־הַלֵּוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה: יב וְהַלֵּוִיִּם יְסֻמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעָשָׂה אֶת־הָאֹחֵד חֲטָאת וְאֶת־הָאֹחֵד עֹלָה לִיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלֵּוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנָי בְּנִי וְהִנִּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלֵּוִיִּם:

שני טו וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלֵּוִיִּם לְעֹבֵד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנִּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: טז כִּי נֹתָרִים נֹתָנִים הָמָּה לִּי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטִירַת כָּל־יָרֵחַם כְּכֹר כָּל־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי: יז כִּי לִי כָל־כְּכֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְכַהֲנָה בְּיוֹם הַפִּתִּי כָל־כְּכֹר בְּאַרְצָן מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: יח וְאָקַח אֶת־הַלֵּוִיִּם תַּחַת כָּל־כְּכֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וְאַתְּנָה אֶת־הַלֵּוִיִּם נֹתָנִים: ל אַהֲרֹן וּלְכֻנְיֹו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גִּנְף בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוּיִם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתְּחַטְּאוּ הַלֵּוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וַיִּנָּף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְסֻמְכוּ עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהַרְם: כב וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלֵּוִיִּם לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנָי בְּנִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלֵּוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: כג וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כד זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבֹא לְצִבָּא צִבָּא בַעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: כה וּמִבֶּן חָמֵשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצִּבָּא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: כו וְשִׁלַּת אֶת־אֲחִיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֹבֵדָה לֹא יַעֲבֹד כַּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוּיִם בְּמִשְׁמֹרָתָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

כִּי לִי כָל כְּכֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ח, טז)

אָמְרוּ רַב"ל "הֵיךְ דּוֹמָה לוֹ", מָה הוּא רַחוּם אִף אִתָּה רַחוּם. וְאִף פֶּאֶן: מָה הַקֶּבֶ"ה פָּדָה אֶת כְּבוֹדִי יִשְׂרָאֵל בְּעַת מַפְת כְּבוֹרוֹת, אִף עֲלִינוּ לְהַשְׁתַּמֵּל (מִי שֶׁהִדְבֵּר בְּיָדוֹ) לְהַצִּיל אֶת יְלָדֵי וְיִלְדוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ בֵּין הַגּוֹיִם. וְאִף שֶׁ"אַלְקִיכֶם כֶּהֵן הוּא", וּבִכְתֹּן אֵין פְּדִיּוֹן הֵכֵן - הִגִּיד אֲדֹרְכָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת הַנֹּתָר (ח, ב)

הַצּוּי עַל הַדִּלְקַת הַנֹּתָר אִמָּנָם נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אָבִל "הַדִּלְקָה כְּשֶׁהָ בָּזָר". לֹמַר לָךְ, שְׁכָל אֶחָד חָיֵב לַעֲסֹק בְּ"הַדִּלְקָת" גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְקִרְוָן לְאַבְיָה שְׁבָשְׁמִים. וְצִרִּיף לְהִיּוֹת "שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה": שֶׁהָא הַגֵּר 'דּוֹלֵק' בְּכַחוֹת עֲצָמוֹ, כִּף שְׂאִינוּ וְקִיק עוֹד לִ"מְדִלִיק".

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות ח עמ' 74)

או בדרך רחקה . . . ועשה פסח לה' (ט, ט)

ר"ל אמרו, "האומר אֶחָטָא וְאֶשׁוּב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה". אָמְנָם, מי שלא הקריב את הפסח במועדו משום שסמך על פסח שני - לא מצינו בשום מקום שאינו יכול לעשות פסח שני; הרי שיש כאן תקין אפילו למי שאומר "אֶחָטָא וְאֶשׁוּב". ולא זו בלבד שאין כאן מלכתחלה כל הענן של "אין מספיקין בידו", אלא אדרבה: האדם נצטוו להקריב פסח שני.

רביעי טו וביום הקים את־המשכן פסח הענן את־המשכן לאהל הערת ובערב יהיה עלי המשכן במראה־אש עד־בקר: טז בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה־אש לילה: יז ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן־שם הענן שם יחנו בני ישראל: יח על־פי יהוה יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו פלימי אשר ישכן הענן על־המשכן יחנו: יט ובהאריך הענן על־המשכן ימים רבים ושמרו בני־ישראל את־משמרת יהוה ולא יסעו: כ ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על־המשכן על־פי יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו: כא ויש אשר יהיה הענן מערב עד־בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או ימם ולילה ונעלה הענן ונסעו: כב או־ימים או־חדש או־ימים בהאריך הענן על־המשכן לשכן עליו יחנו בני־ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: כג על־פי יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו את־משמרת יהוה שמרו על־פי יהוה ביד־משה: כד י וידבר יהוה אל־משה לאמר: דעשה לך שתי חצוצרות פספס מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את־המחנות: ו ותקעו בהן ונועדו אליך כל־העדה אל־פתח אהל מועד: ז ואם־באחת ותקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ח ותקעתם

בכהן לא מספיקים חמשה סלעים כדי לפדותו, כִּי־אם גופו נתקדש על־ידי־ה'.
שלישי טז וידבר יהוה אל־משה במדבר־סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ד ועשו בני־ישראל את־הפסח במועדו: ז בארבעה עשר־יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אותו במועדו בכל־חקתיו וככל־משפטיו תעשו אותו: ו וידבר משה אל־בני ישראל לעשות הפסח: ה ועשו את־הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את־משה בן עשו בני ישראל: ו והיו אנשים אשר היו טמאים לגוף אדם ולא־יכלו לעשות־הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לגוף אדם למה נגדע לבבתי הקריב את־קרבן יהוה במועדו בתוך בני ישראל: ח ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה־יצוה יהוה לכם: פ ט וידבר יהוה אל־משה לאמר: י דבר אל־בני ישראל לאמר איש איש כִּי־יהיה טמא ז לנפש או בדרך רחקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליהוה: יא בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו על־מצות ומזרים יאכלהו: יב לא־ישאירו ממנו עד־בקר ועצם לא ישברו־בו בכל־חקת הפסח יעשו אותו: יג והאיש אשר־הוא טהור ובדרך לא־יהיה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי ז קרבן יהוה לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא: יד וכִּי־יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח וכמשפטו בן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולא־זרח הארץ: ט

תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים קִדְמָה:
וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֲנִים
תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם: וּבִתְהַקֵּיל
אֶת־הַקֹּהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעוּ: ^ה וּבְנִי אַהֲרֹן
הַכֹּהֵנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לַחֲקַת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ^ו וְכִי־תֵבְאוּ מִלַּחְמָה בְּאֶרְצְכֶם
עַל־הַצֹּר הַצָּר אֲתֹכֶם וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת
וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם
מֵאִיְבֹיכֶם: ^ז וּבָיוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם
וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל
עֲלִיתְכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן
לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

על עלייתכם ועל זבחי שלמיכם (י, ז)
עולה, שהיא כליל לה', רומז לבטול מחלט לה'. שלמים,
ש"ש בו הנאה לבצלים, רומז לעבודת ה' מתוך הבנה
והשגה. לכן קדם עולה לשלמים, כי תחלת העבודה צריכה
להיות מתוך בטול והכנעה.

חמישי י' ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים
בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת: י' ויסעו
בני־ישראל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּן הָעֶנָן
בְּמִדְבַּר פָּאֲרֹן: י" ויסעו בראשנה על־פי יהוה
בִּיד־מֹשֶׁה: י" ויסע דגל מחנה בני־יהודה
בְּרֵאשֹׁנָה לְצִבְאוֹתָם וְעַל־צִבְאוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן
עֲמִינָדָב: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בֶּנִי יִשְׁשָׁכָר נִתְנָאֵל
בֶּן־צִוְעָר: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בֶּנִי זְבוּלֹן אֱלִיָּאב
בֶּן־חֵלֶץ: י" וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי
מִרְיָי נְשָׂאֵי הַמִּשְׁכָּן: י" ונסע דגל מחנה ראובן
לְצִבְאוֹתָם וְעַל־צִבְאוֹ אֱלִיָּזוֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:
י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בֶּנִי שְׁמַעוֹן שְׁלֵמִיאל בֶּן
צוּרִישֹׁדִי: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בְּנֵי־גָד אֲלִיסָף בֶּן
דְּעוּאֵל: י" ונסעו הקהתים נשאי המקדש
וְהַקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בָּאִם: י" ונסע דגל
מחנה בני־אפרים לְצִבְאוֹתָם וְעַל־צִבְאוֹ

אֱלִישָׁמַע בֶּן־עֲמִיהוּד: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בֶּנִי
מֹנֶשֶׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פִּדְהָצוֹר: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה
בֶּנִי בְנִימִן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: י" ונסע דגל מחנה
בְּנֵי־דָן מֵאֶפְרָי לְכָל־הַמַּחֲנֵה לְצִבְאוֹתָם וְעַל־
צִבְאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישֹׁדִי: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בֶּנִי
אֲשֵׁר פַּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: י" וְעַל־צִבְאוֹ מֹטֶה בֶּנִי
נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: י" אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְצִבְאוֹתָם וַיִּסְעוּ: ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹכֶב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֲתָן מֹשֶׁה נֹסְעִים |
אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֱתָנוּ אֲתָן
לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטְּבָנוּ לָךְ כִּי־יִהְיֶה דִּבְר־טוֹב
עַל־יִשְׂרָאֵל: ^ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלָךְ כִּי אִם־אֶל־
אַרְצִי וְאֶל־מִוְלַדְתִּי אֵלָךְ: ^ח וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב
אֲתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יִדְעַת חֲנֻתָנוּ בְּמִדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ
לְעֵינִים: ^ט וְהָיָה כִּי־תֵלֶךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב
הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבָנוּ לָךְ:
^י וַיִּסְעוּ מֵהָר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה: י" וַעֲנַן יְהוָה עָלֵיהֶם יוֹמָם
בְּנִסְעֵם מִן־הַמַּחֲנֵה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וארון ברית ה' נסע לפניכם (י, ז)

ובו שכרי לוחות מנחים (רש"י)

שכרי לוחות - רומזים לשפלות ובטול הדיושים כדי
ל'קחת' תורה, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל־ידי־זה
דוקא) פתח לבי בתורתך". ושם הדבר, כי הקב"ה הוא
אין־סוף, ואין שכל נברא תופס בו, והוא הדין לגבי תורתו.
לכן צריך הנברא להגיע לבטול מחלט, כי רק אז יוכל
להשיג באמת חכמה אלקית ו"לקחת" את התורה, שהיא
בעצם מעל לנברא.

ש"ז ז' ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה |
יהוה ויפצו איביך ויגסו משנאריך מפניך:
ז' ובנחה יאמר שובת יהוה רבבות אלפי
ישראל: ז' פ יא ויהי העם כמתאננים רע
באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער־בם

י ואלה העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם
בשר כי בכיתם באוני יהוה לאמר מי יאכלנו
בשר כי טוב לנו במצרים ונתן יהוה לכם בשר
ואכלתם: י לא יום אחד תאכלון ולא ימים
ולא | חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא
עשרים יום: כ עד | חדש ימים עד אשר יצא
מאפכם והיה לכם לזרא יען כי מאסתם
את יהוה אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר
למה זה יצאנו ממצרים: כג ויאמר משה שש
מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה
אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים:
כד הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם
את כל־דגני הים יאסף להם ומצא להם: כה
כ ויאמר יהוה אל־משה הִנֵּה יהוה תקצר עתה
תראה היקרך דברי אם־לא: כו ויצא משה
וידבר אל־העם את דברי יהוה ויאסף שבעים
איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל:
כז וירד יהוה | בענן וידבר אליו ויאצל מן
הרוח אשר עליו ויתן על־שבעים איש הזקנים
ויהי כנזח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספּו:
כח וישארו שני־אנשים | במחנה שם האחד |
אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח
והמה בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו
במחנה: כט וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד
ומידד מתנבאים במחנה: לח ויען יהושע בן־נון
משרת משה מבחרי ויאמר אדני משה בָּלָאם:
לח ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן
כל־עם יהוה נביאים כִּי־יתן יהוה את־רוחו
עליהם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1039)

שטו העם ולקטו (יא, ח)

רשעים, שטו ולקטו (ימא עה, א)

לחם' סתם, רומז לחלק הנגלה שבתורה. המן, לחם מן
השמים, רומז לפנימיות התורה. העבדה שהמן נתן גם לרשע

אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ד ויצעק העם
אל־משה ויתפלל משה אל־יהוה ותשקע
האש: ה ויקרא שם־המקום ההוא תבערה
כי־בערה בם אש יהוה: ו והאפסוף אשר
בקרב התאו תאוה וישבו ויבכו גם בני
ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: ז וזכרנו את־
הדגה אשר־נאכל במצרים חגם את הקשאים
ואת האבטחים ואת־החציר ואת־הבצלים
ואת־השומים: ח ועתה נפשנו יבשה אין כל
בלתי אל־המן עינינו: ט והמן פורע־גד הוא
ועינו פעין הבללח: י שטו העם ולקטו וטחנו
ברחים או דכו במדכה ובשלו בפרור ועשו
אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן:
יא וברדת הפל על־המחנה לילה ירד המן עליו:
יב וישמע משה את־העם בכה למשפחתיו איש
לפתח אהלו ויחר־אף יהוה מאד ובעיני משה
רע: יג ויאמר משה אל־יהוה למה הרעת
לעבדך ולמה לא־מציתי חסר א' חן בעיניך לשום
את־משא כל־העם הזה עלי: יד האנכי היריתי
את כל־העם הזה אם־אנכי ילדתיהו כי־תאמר
אלי שאהו בחיך כאשר ישא האמן את־הינק
על האדמה אשר נשבעת לאבתיו: יז מאין לי
בשר לתת לכל־העם הזה כי־יבכו עלי לאמר
תנה־לנו בשר ונאכל: יח לא־אוכל אנכי לבדי
לשאת את־כל־העם הזה כי כבד ממני:
יט ואם־ככה | את־עשה לי הרגני נא הרג
אם־מצאתי חן בעיניך ואל־אראה ברעתי: כ
כ ויאמר יהוה אל־משה אספה־לי שבעים איש
מזקני ישראל אשר ידעת פיהם וקני העם
ושטרי ולקחת אתם אל־אהל מועד והתיצבו
שם עמך: כג וירדתי ודברתי עמך שם ואצלת
מן־הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו
אתך במשא העם ולא־תשא אתה לבדך:

יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר תֵּאָסֶף: טו וַתִּסָּגֶר | נָסַע עַד־הָאָסֶף מָרִים: טז וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם מָרִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא מִחֲצֹטֹת וַיִּחַגּוּ בַּמִּדְבָּר פָּאֲרָן: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַחֲיִים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֶאֱשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נָעִם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וּכְבוֹד. יי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּבְּנִיָּאִים טוֹכִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַבְּנִיָּאִי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

טו) וְנָלֹו, וַיִּתְחַבְּרוּ וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוּמַר, לְהֵאמִין בָּהּ. וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ, אֲכַל שְׂכִינֵתִי תִהְיֶה בְּתוֹכְךָ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרַבִּים. חֲלָקוֹ, לְנַחֲלָתוֹ וְלִחְלָקוֹ. (יז) הֵם כָּל בֶּשֶׁר מִפְּנֵי ה', שִׁתְּקוּ כָּל הָאֲמוּת מִפְּנֵי ה'. כִּי גֵעוּר, לִשׁוֹן הַעֲרָה וְקִיצָה. מִמַּעַן קִדְּשׁוּ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְרַדֵּת לַעֲשׂוֹת

הַפְטֵרָה לְפָרֶשֶׁת בַּהֲעֹלֹתְךָ לְקִרְיָאָה בְּצִיבוּר וּלְשִׁמּוֹ"ת בּוֹכְרִיהָ פֶּרֶק בִּיד
ב יִרְנִי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּי־בָא וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנָלֹו גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ וַיִּדְעַתְךָ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֲלָקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם: יז הֵם כָּל־בֶּשֶׁר מִפְּנֵי גֵעוּר מִמַּעַן קִדְּשׁוּ:

עטרת מרים

יִרְנִי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּי־בָא אֶל יְרוּשָׁלַם וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם־יְהוָה: טו אָז וְנָלֹו וַיִּתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שִׁתְּקוּ וַיִּקְבְּלוּ דַת הָאֵמַת, וּבְכָל זֹאת וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וַיִּדְעַתְךָ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ כִּי הִשְׁלַחְתָּ הַקּוֹדֶשֶׁת הַתִּיהָ לְהַזְכִּיר אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלַּחְתָּ זֶה הָאֱלֹהִים, לְבַשֵּׁר אֶתְכֶם כִּי יֵשׁ תְּקוּהָ: טז וְנָחַל יְהוָה הַמִּקּוֹם יִנְחַל אֶת־יְהוּדָה לְחַיֵּית חֲלָקוֹ לְעוֹלָם עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנָּה וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם לְחַשְׁבֵּין שֵׁם שְׂכִינָתוֹ כִּמְאֻז: יז הֵם כָּל־בֶּשֶׁר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גֵעוּר מִמַּעַן קִדְּשׁוּ:

שי למורא

עטרת מרים

שְׁהֵנָּה חֹשֶׁב עֲצָמָהּ בְּהַר גִּדּוֹל לַעֲמֹד בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, מִה בַּח יֵשׁ יוֹכֵל לַעֲבֹד, לֹא כֵן כִּי לְמוֹלוֹ תִּהְיֶה לְמִישֹׁר וּבָקָל יַעֲבֹר וְהוֹצִיא וּמֶלֶךְ
בְּדִ. לִפְנֵי זָרְבָבֶל לְמִישֹׁר, לְמוֹל
הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה כְּאֶרֶץ מִישֹׁר
לַעֲבֹד בְּקִלּוֹת, וְלֹא תוֹכֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹם
עֲכֹב. וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן
הָרִאשֹׁנָה, הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת
הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׂוּבָה לְהַנִּיחָהּ
בִּיסוֹד בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. תְּשׁוּאוֹת תָּן חֵן לָהּ, אִי יִשְׁמַע קוֹל תְּשׁוּאוֹת, שְׂכָלָם יַעֲנֶה וְיֹאמְרוּ "הִנֵּה לְאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טוֹבָה וְחֲשׂוּבָה עַד
מְאֹד.

הִרְהַגְדוֹל לִפְנֵי זָרְבָבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא
אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשֹׁנָה תְּשׁוּאוֹת תָּן חֵן
לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
יג « וידבר יהוה אלימשה לאמר: בשלח לך
אנשים ויתרו את-ארץ כנען אשר-אני נתן
לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה
אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: ג וישלח אתם
משה ממדבר פארן על-פי יהוה כלם אנשים
ראשי בני-ישראל המה: (לוי) ואלה שמותם
למטה ראובן שמוע בן-זפור: ה למטה שמעון

(ישראל) ז' וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען
 ויאמר אלהם עלו זה בגגב ועליתם את־ההר:
 ויראתם את־הארץ מה־הוא ואת־העם
 הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא
 אמר: יומה הארץ אשר־הוא יושב בה
 הטובה הוא אמרעה ומה הערים אשר־הוא
 יושב בהנה הפמחנים אם במבצרים: וימה
 הארץ השמנה הוא אמרזה הישבה עץ
 אמרין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ
 והימים ימי בפורי ענבים:

שפט בן־חורי: ו למטה יהודה כלב בן־יפנה:
 למטה יששכר יגאל בן־יוסף: למטה
 אפרים הושע בן־נון: למטה בנימין פלטי
 בן־רפוא: למטה זבולן נדיאל בן־סודי:
 למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי:
 למטה דן עמיאל בן־גמלי: למטה אשר
 סתור בן־מיקאל: למטה נפתלי נחבי בן
 ופסי: למטה גד גאואל בן־מכי: אלה
 שמות האנשים אשר־שלח משה לתור את־
 הארץ ויקרא משה להושע בן־נון יהושע:

סוף זמן קידוש לבנה: יום שני בערב, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, תשכ"א

ברוקלין.

מר משה שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי רב נתקבל מכתבו מד' סיון, בו כותב אודות פטירת אמו ע"ה,

ויהי רצון מהשי"ת שמכאן ולהבא לא ידע מכל עגמ"נ ח"ו, ואך טוב בטוב הנראה והנגלה יבשר.

לכתבו אודות נוסח המצבה - בודאי ידועים לכי דברי חז"ל שצריך הנוסח להיות מתאים אל
 המציאות, ובפרט שהענין נוגע לנשמה שעלתה לעולם האמת, וביחוד שכתבו הרי בעלת כמה מעלות
 היתה כמה שבחים יש לכתוב עלי' מתאים להמציאות ועל היודעים אותה ודברי ימי חי' לערוך הנוסח.

אלא שלדעתי וכמו שעניתי לכמה מהשואלים בכגון זה, יש להזכיר בהנוסח גם שמות רבותינו
 נשיאינו נשיאי ישראל, וכיון שכתבו היתה אמו ע"ה מתומכי מוסדות חב"ד, הרי זוהי הדרך להזכיר
 ולפרט שם הנשיא "מייסד המוסד פ"י - בו תמכה.

האמור כוונתי תועלת זכירת שם צדיק ונשיא, מיוסד בהוראת חז"ל בכ"מ ובפרט ע"פ המבואר
 בספרי קבלה ומואר בספרי חסידות אשר השם הוא המקשר הנשמה עם הגוף, ז. א. ממשיך מהנשמה
 אשר נצחית היא בעיני הגשם פה למטה, וכשמזכירים שם צדיק ונשיא מעורר זה את הנשמה של
 בעל השם והתעוררותה פועלת גם למטה ובפרט כשהמדובר בנשיא ישראל שתפקידו ופעולתו בחיים
 בעלמא דין היתה טובת הרבים ופעולה להנהגת הרבים, ובדאי לדכוותי אין צורך באריכות בהאמור.

החותם מעין הפתיחה שיבשר טוב בעינינו הפרטים וגם מפעולותיו בהפצת היהדות המסורתית
 בכל מקום שידו מגעת.

בכבוד.

נ.ב. נגשתי עם מר ל. אליאב שי' שכמדומה הוא הממונה על פתוח החבל בו נכלל גם ים המלח
 וסביבתו, ואתענין האם נפגש עמו ונתקרבו זל"ז והרי בפגישת שנים מבני ישראל יחדיו יש לקוות
 להוספת אור בעולם (קטן זה האדם הנפגשים עצמם ובעולם כפשוטו). בסגנון הכתוב, נדברו - איש אל
 רעהו - בעיניים - דיראי ה'.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:39	5:37	8:27	8:26	9:07	9:06	10:18	10:18	19:37	19:41	20:06	20:10	19:20	20:22
חיפה (ק)	5:35	5:33	8:23	8:22	9:04	9:03	10:16	10:16	19:43	19:47	20:10	20:14	19:16	20:26
ירושלים (ק)	5:36	5:34	8:24	8:23	9:04	9:04	10:16	10:16	19:42	19:46	20:06	20:10	19:05	20:22
תל אביב (ק)	5:37	5:35	8:25	8:24	9:06	9:05	10:18	10:18	19:39	19:43	20:09	20:12	19:22	20:25
אוסטריה, וינה (ק)	5:02	4:58	7:49	7:43	8:55	8:53	10:15	10:14	20:42	20:48	21:24	21:31	20:29	21:50
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:23	7:27	9:09	9:11	9:48	9:50	10:39	10:41	17:13	17:10	17:42	17:40	16:53	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	5:12	5:08	8:00	7:56	9:01	8:59	10:20	10:19	20:37	20:43	21:17	21:24	20:24	21:41
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:37	4:33	7:24	7:19	8:30	8:28	9:50	9:49	20:15	20:21	20:57	21:04	20:02	21:22
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:47	4:42	7:32	7:27	8:40	8:38	10:00	9:59	20:28	20:34	21:10	21:18	20:15	21:36
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:04	4:59	7:45	7:38	9:02	9:00	10:23	10:22	21:01	21:08	21:47	21:54	20:49	22:15
אוקראינה, קייב (ק)	4:56	4:51	7:36	7:28	8:54	8:52	10:16	10:14	20:55	21:01	21:40	21:48	20:42	22:09
איטליה, מילאנו (ק)	5:42	5:38	8:31	8:27	9:29	9:28	10:48	10:47	21:02	21:08	21:39	21:45	20:49	22:02
אקוודור, קיטו (ח)	6:08	6:09	8:37	8:38	9:08	9:08	10:10	10:11	18:14	18:15	18:38	18:39	17:57	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:49	7:53	9:40	9:42	10:18	10:20	11:10	11:12	17:54	17:52	18:22	18:20	17:34	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:57	9:02	10:36	10:39	11:18	11:20	12:07	12:09	18:27	18:25	19:00	18:57	18:07	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:44	5:41	8:34	8:32	9:22	9:21	10:37	10:37	20:23	20:28	20:57	21:02	20:09	21:16
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:30	5:27	8:20	8:18	9:09	9:08	10:25	10:25	20:17	20:21	20:51	20:56	20:03	21:11
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:30	5:27	8:20	8:18	9:10	9:09	10:26	10:25	20:17	20:22	20:52	20:57	20:03	21:11
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:01	5:58	8:51	8:49	9:43	9:42	11:00	10:59	20:58	21:03	21:34	21:40	20:44	21:55
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:23	6:21	9:10	9:09	9:49	9:48	11:00	11:00	20:16	20:19	20:43	20:47	20:01	20:59
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:42	8:33	8:31	9:15	9:14	10:28	10:27	19:55	19:58	20:25	20:29	19:40	20:42
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:30	6:29	9:16	9:15	9:52	9:52	11:02	11:02	20:06	20:09	20:33	20:36	19:50	20:47
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:23	5:20	8:14	8:12	9:04	9:03	10:21	10:20	20:15	20:19	20:50	20:55	20:01	21:10
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:54	5:51	8:45	8:43	9:34	9:33	10:50	10:49	20:40	20:45	21:15	21:20	20:26	21:34
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:21	5:17	8:11	8:09	9:02	9:01	10:19	10:18	20:15	20:20	20:51	20:56	20:01	21:11
בוליביה, לה-פס (ח)	6:53	6:55	9:07	9:09	9:39	9:41	10:37	10:39	18:07	18:07	18:31	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:37	5:32	8:13	8:02	9:36	9:34	10:59	10:58	21:43	21:50	22:30	22:38	21:31	23:00
בלגיה, בריסל (ק)	5:39	5:34	8:17	8:08	9:37	9:35	11:00	10:58	21:41	21:48	22:28	22:36	21:29	22:57
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:39	6:42	8:46	8:48	9:19	9:21	10:16	10:17	17:33	17:32	17:54	17:54	17:14	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:26	6:28	8:34	8:35	9:07	9:08	10:03	10:05	17:18	17:17	17:44	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	4:54	4:48	7:28	7:14	8:54	8:51	10:16	10:15	21:04	21:11	21:50	21:58	20:55	22:20
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:52	4:46	7:06	7:07	8:57	8:55	10:22	10:20	21:21	21:29	22:13	22:23	21:12	22:48
גרמניה, ברלין (ק)	4:55	4:49	7:17	7:04	8:57	8:55	10:21	10:20	21:15	21:22	22:03	22:12	21:03	22:36
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:25	5:20	8:07	7:59	9:22	9:20	10:44	10:42	21:21	21:27	22:06	22:14	21:08	22:34
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:45	6:48	8:49	8:50	9:23	9:24	10:18	10:19	17:31	17:30	17:50	17:49	17:12	18:00
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:00	8:42	8:42	9:16	9:16	10:24	10:24	19:11	19:13	19:36	19:39	18:54	19:49
הודו, פונה (ח)	5:58	5:57	8:39	8:39	9:13	9:13	10:20	10:21	19:06	19:08	19:31	19:34	18:50	19:44
הונגריה, בודפשט (ק)	4:54	4:50	7:42	7:37	8:46	8:44	10:06	10:05	20:28	20:34	21:09	21:16	20:15	21:34
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:33	4:30	7:24	7:21	8:13	8:12	9:30	9:29	19:22	19:27	19:57	20:02	19:08	20:17
יוון, אתונה (ק)	6:07	6:04	8:57	8:55	9:43	9:42	10:57	10:57	20:38	20:42	21:11	21:15	20:24	21:29
מולדובה, קישינב (ק)	5:17	5:13	8:05	8:01	9:08	9:06	10:27	10:26	20:47	20:53	21:28	21:34	20:34	21:52

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:57	8:39	8:39	9:13	9:13	10:21	10:21	19:09	19:11	19:34	19:37	18:53	19:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:54	8:00	9:23	9:26	10:08	10:11	10:56	10:58	16:59	16:55	17:34	17:31	16:37	17:44
נפאל, קטמנדו (ח)	5:09	5:08	7:56	7:55	8:33	8:33	9:44	9:44	18:52	18:55	19:20	19:23	18:37	19:35
סין, בייג'ין (ח)	4:50	4:47	7:41	7:39	8:29	8:28	9:45	9:44	19:33	19:37	20:07	20:12	19:16	20:26
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:57	9:26	9:27	9:57	9:58	11:00	11:01	19:07	19:08	19:31	19:32	18:50	19:41
פולין, ורשא (ק)	4:26	4:20	6:53	6:34	8:28	8:25	9:51	9:50	20:41	20:49	21:31	21:39	20:29	22:03
פרו, לימה (ח)	6:21	6:23	8:40	8:41	9:11	9:12	10:11	10:12	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	5:58	5:54	8:47	8:43	9:46	9:44	11:05	11:04	21:18	21:24	21:57	22:04	21:05	22:21
צרפת, פריז (ק)	5:56	5:51	8:41	8:35	9:50	9:48	11:11	11:10	21:42	21:49	22:24	22:31	21:30	22:50
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:43	8:15	8:15	8:46	8:47	9:50	9:51	18:05	18:06	18:28	18:30	17:48	18:39
קנדה, טורונטו (ק)	5:42	5:38	8:32	8:29	9:26	9:25	10:44	10:43	20:51	20:56	21:25	21:31	20:37	21:46
קנדה, מונטריאול (ק)	5:12	5:08	8:01	7:58	9:00	8:58	10:18	10:18	20:33	20:38	21:10	21:16	20:19	21:33
קפריסין, לרנקה (ק)	5:35	5:33	8:24	8:23	9:07	9:06	10:20	10:20	19:51	19:54	20:21	20:26	19:36	20:38
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:32	4:25	6:53	6:54	8:41	8:38	10:06	10:05	21:16	21:24	22:12	22:22	21:05	22:51
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:59	3:52	6:27	6:28	8:11	8:08	9:38	9:36	20:59	21:08	21:54	22:05	20:48	22:37
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:33	4:29	7:21	7:16	8:24	8:22	9:43	9:42	20:04	20:10	20:45	20:52	19:51	21:10
שווייץ, ציריך (ק)	5:37	5:33	8:24	8:20	9:28	9:26	10:48	10:47	21:15	21:21	21:51	21:57	21:02	22:15
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	8:28	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	18:41	18:43	19:06	19:08	18:24	19:17

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ז - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאוֹיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00630
27/05/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

